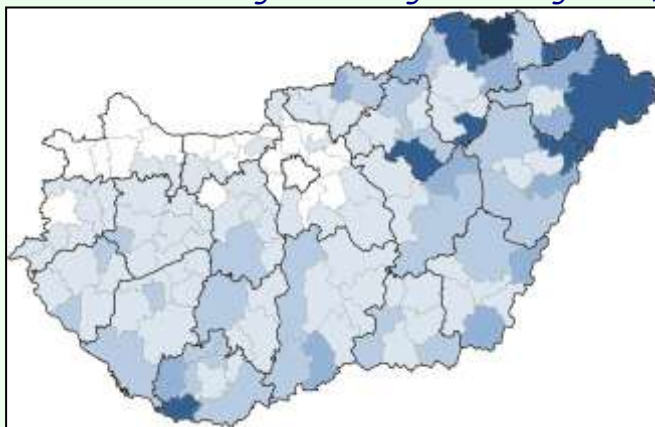

„A szociális segélyezés szerepe a segélyezettek életminőségének alakulásában”

Regisztrált munkanélküliségi ráták átlagai kistérségenként, 2008.

A tanulmány-kötet

A TÁMOP 2.5.2 kódszámú kiemelt projekt keretében „A szociális segélyezés szerepe a segélyezettek életminőségének alakulásában” című projekt keretén belül készült, a Foglalkoztatási és Szociális Hivatal részére.

A tanulmány elkészültét a Társadalmi Megújulás Operatív Programon keresztül az Európai Szociális Alap támogatta.

2010. december 15.

Tartalomjegyzék

Vezetői összefoglaló	4. old.
 1. rész: <i>A munkaügyi és szociális ellátórendszer</i>	11. old
Mózer Péter: Pénzügyi ösztönzők, illetve ellenösztönzők és a munkaerőpiac kapcsolata	12. old.
Tausz Katalin: Segélyezés Magyarországon	32. old
Kanász-Nagy Máté: Foglalkoztatáspolitikai, foglalkoztatási helyzet - értékelés, kritika, javaslatok	65. old.
Kanász-Nagy Máté: Az „Út a munkához” program	90. old
 2. rész: <i>Segélyezett lét, élethelyzetek</i>	103. old.
Koltai Júlia: Egyéni és társadalmi életutak	104. old.
Goldmann Róbert: A segélyezett életminősége, avagy milyen életminőséget tesz lehetővé a segélyezésre épülő egyéni stratégia	120. old.
Esetleírások: „Kegyetlen dolog munkanélkülinek lenni.”	153. old.
 3. rész: <i>Új segélyezési rendszer konceptuális alapjai</i>	
Mózer Péter - Tausz Katalin: Javaslatok a segélyezési rendszer korszerűsítésére	183. old.
<i>Mellékletek</i>	204. old.
1. sz. melléklet: Szempontrendszer a félig strukturált interjúhoz	205. old.
2. sz. melléklet: Interjúk	206. old.
Summary	296. old.

"Az emberi sors bizonytalanságának minden ember részese, s ennél fogva a bizonytalanságok elleni védekezés lehetőségét minden emberre ki kell terjeszteni, még az egyén saját akarata ellenében is, mert ez nem csupán az egyénnek, hanem az egész társadalomnak érdekében áll."

(Hilscher Rezső)

A tanulmány-kötet témája a segélyezett lét hatásainak tisztázása. A téma kapcsán elsősorban arra voltunk kíváncsiak, hogy a jelenlegi ellátórendszer mennyire képes megélhetést biztosítani az érintetteknek. A megrendelő külön kérése volt, hogy a munka térjen ki az alábbi kérdések megválaszolására is:

- Igaz-e az a közkeletű hiedelem, hogy nem mindenkinek „éri meg” munkát vállalni?
- Milyen életminőséget tesz lehetővé a segélyezésre épülő egyéni stratégia?
- Az ország mely területein, milyen jellemzőkkel rendelkező potenciális munkavállalók az érintettek ebben?
- A foglalkoztathatóság elősegítésére törekedő intézkedések mennyiben hasznosulnak ennek a rétegnek a körében?
- A szociális segélyek és a munkavállalás, mint egymáshoz képest értékelt egyéni stratégia jellemzése.
- Szükség van-e a segélyezési gyakorlat gyökeres átalakítására?

Ahhoz, hogy az előzőekben vázolt feladatot teljesíteni tudjuk, egy „kicsit hátrább kellett lépnünk”, azaz az írás hatókörét kiterjesztettük, mivel ahhoz, hogy a segélyezés életminőségre gyakorolt hatását vizsgálni tudjuk elengedhetetlen az idevezető út rövid értékelése. Ez pedig nem képzelhető el csak a segélyezési rendszer bemutatásával. Ezért tágabb kontextusban kellett helyoznunk az elemzést, hiszen egyrészt csak így érthetjük meg a segélyrendszer megélhetést biztosító funkcióját, másrészt csak így lehetséges, hogy alaposabban szemügyre vegyük a segélyrendszer és a munkaösztönzés igen bonyolult és szerteágazó kérdéskörét.

Az **első részben** az intézményrendszert (pénzbeli ellátások munkakínálati hatásai, aktív korúak támogatása) mutatjuk be. Célunk, hogy leírjuk azt az intézményi környezetet, amely meghatározza, és egyben szabályozza az inaktívak jövedelmi pozícióját, valamint a munkavállalás során felmerülő lehetőségeket, akadályokat. E témakörrel – különböző nézőpontból (munkakínálati hatások, segélyezési rendszer, foglalkoztatáspolitikai) – három írás is foglalkozik. És mivel azt gondoljuk, hogy a különböző intézkedések hatásainak értékelése nélkül nincs jövőkép, ezért a legutóbbi nagy horderejű változás („Út a munkához” program) hatásairól külön tanulmányban szólunk.

A **második részben** mondanivalónkat az anyagi életkörülmények és munkaerő-piaci helyzet köré csoportosítjuk. Hasonlóan más társadalomkutatóhoz, úgy véljük, hogy e két tényező jelentősen befolyásolja a társadalom egyenlőtlenségi viszonyait, és így a megélhetési stratégiákat is. A munkanélküli lét hatásait makro- és mikro szinten is igyekeztünk megragadni. Az országos adatok¹ elemzésével képet szeretnénk volna adni egyrészt arról,

¹ Az országos adatok elemzésnek két adatbázisa: Háztartási Költségvetési Felvétel (KSH), valamint „Háztartások Életút Vizsgálata” (Tárki).

hogy milyen jellemzőkkel írhatók le a háztartások jövedelmének strukturális elmozdulásai, dinamikája, másrészt jellemezni akartuk a segélyből élő háztartások anyagi helyzetét (jövedelem és lakásfenntartás), fogyasztási szerkezetét.

Félig strukturált interjúk segítségével az egyéni életutakon keresztül be kívántunk pillantani a munka nélküli léthelyzet „valóságába”, és feltérképezni, hogy a támogatáspolitikai milyen szerepet játszik a segélyezettek életében.. Az interjúkból képet kapunk arról is, hogyan kerültek az interjúalanyok ebbe a helyzetbe, és milyen esélyt látnak arra, hogy visszatérjenek a munka világába.

*A **harmadik részben** konceptuális javaslatot teszünk a segélyrendszer átalakítására. Elöljáróban elmondható, hogy a mai ellátórendszer kaotikus, sok redundanciát tartalmaz, céljaiban átgondolatlan. Ezért véljük úgy, hogy indokolt az egész struktúra átalakításának lényegesebb elemeit felvázolni.*

Vezetői összefoglaló

Hazánknak - mint ahogy az európai országok többségének is – a múlt század végén olyan új társadalmi kihívásokkal kellett (volna) szembenéznie, mint a tartós munkanélküliek megjelenése, az aktívak és az inaktívok közötti arány negatív irányú változása. Az is köztudott, az aktív-inaktív arányromlást nemcsak a demográfiai viszonyok (idősödő társadalmak) változása okozza, hanem az is, hogy egyre több olyan ember él a társadalmakban, akik aktív korban vannak, de nem, illetve csak szórványosan tudnak elhelyezkedni a munkaerőpiacon. E folyamatok negatív kísérőjelensége többek között a munkaerő-piaci és más társadalmi kockázatokkal szembeni kiszolgáltatottság, a szélesedő társadalmi egyenlőtlenségek és a növekvő és tartóssá váló tömeges munkanélküliség.

Az elmúlt évtizedek társadalmi–gazdasági folyamatai hazánkban olyan társadalmat „eredményeztek”, ahol a felső csúcs nagyon keskeny és egyre távolabb van a középső harmadtól; a népesség 50-60%-át kitevő „alul lévők” mintegy tizede számára a mindennapi megélhetés is gondot jelent. Mára kialakulni látszik egy olyan réteg, amelyik számára a társadalmi integráció hathatós szociálpolitikai beavatkozás nélkül reménytelen.

Ahhoz, hogy e társadalmi kihívásra a társadalompolitika eszközrendszere válaszolni tudjon, indokolt lenne olyan intézményi együttműködési rendszereket kialakítani, amelyekben az egyes ágazati szereplők a közös érdekek „beszámításával” segítik az inaktív felnőtteket. A mai ellátórendszer ettől nagyon távol van, hiszen sem a közszolgáltatások (munkaügyi rendszer, személyes szociális szolgáltatások), sem a pénzbeli ellátások (álláskeresői támogatások, aktív korúak segélyezése) területén nem tapasztalható *intézményesített* együttműködés. Mint ahogy részletesen is bemutatjuk, az „Út a munkához” program e célt nem tudta megvalósítani.

A szociális segélyek és a munkavállalás, mint egymáshoz képest értékelt egyéni stratégiák jellemzése

A klasszikus közgazdaságtan axiómaként kezeli, hogy a jóléti ellátások csökkentik a munkakínálatot. Az empirikus adatok feldolgozása azonban kételyt ébreszt, hiszen (pl. Duncan Gallie 2002) a szociális transzfer munkakínálati ellenősztönző közvetlen és egyértelműen negatív hatását kérdőjelezi meg. Sőt Stiglitz (2000) egyenest arra következtetésre jut, hogy az adók pozitív értelemben is hatással lehetnek a munkavállalásra. E hatások eredőjeként a munka kínálati görbéje visszafelé hajló, mert bizonyos bérszintek mellett a béradó bevezetése növeli a munkakínálatot. Az adóztatás tehát nem minden esetben tarja vissza az embereket a munkától, éppen ellenkezőleg van olyan szituáció, amikor bátorítja őket. Azaz, ha csak a pénzbeli ellátások és adók munkakínálati hatást elemezzük, a hatások ebben a kontextusban sem egyértelműek.

Úgy véljük, ahhoz hogy megértsük a munkavállaláskor megjelenő ösztönző és ellenősztönző hatásokat a klasszikus közgazdaságtan által kínált keretrendszer nem elegendő, mivel egy sor olyan fontos jelenség nem jelent meg az előzőekben vázolt modellekben, amelyek hatással vannak a munkavállalásra, és ha figyelembe vennénk (figyelembe tudnánk venni) ezeket, eltérő végkövetkeztetésekre kellene jutnunk. E „fontos jelenségek” közül talán első helyen azt kell megemlíteni, hogy az egyénnek van-e döntési szabadsága, illetve rendelkezik-e a döntéshez megfelelő információval. De a többi tényező sem elhanyagolható, például a bérek rugalmassága, az informális munkák megléte (fekete munka, háztartás körüli munka), a mobilitási lehetőségek, a családi és életciklussal kapcsolatos döntések, a munkaadó által elvárt munkaintenzitás percepciója illetve az elérhető bérek nagysága, hiszen ezek mind-mind befolyásolják a munkavállalást.

Látható, hogy a munkavállalással kapcsolatos döntéseket a „gazdasági ösztönzők” világába tartozók mellett olyan tényezők alakítják, mint az egyént körülvevő társas közeg, a munkához való viszonyulás szocializációs gyökerei, vagy - tágabb közeget vizsgálva - a demográfiai-, társadalmi- és gazdasági mozgások, trendek. A társadalompolitikai beavatkozások hatásai sem elhanyagolhatók. Ezért (is) fontos hangsúlyozni, hogy az aktív korúak esetében csak az lehet eredményes társadalompolitikai beavatkozás, ami a pénzbeli transzfereket összeköti az aktiválási és egyéb szolgáltatási programokkal. Ezzel erősítve a foglalkoztatáspolitikát aktivizáló funkcióját, miközben a jóléti rendszeren belül, a szociális juttatásokban, szolgáltatásokban és ezek finanszírozásában is jelentős változásokat indukál.

Úgy véljük, hogy a munkavállalás során a munkavállaláskor fellépő kockázatoknak a leendő munkavállalók, munkaadók és az állami szereplők közötti szétterítése legalább olyan fontos, mint a pénzbeli és más nem-pénzbeli ösztönzők vizsgálata. A kockázatmegosztás reális lehetőséget teremt a sikeres munkavállalásra, hiszen a munkavállalásra irányuló törekvéseket – mindhárom szereplő szemszögéből – kockázat-vállalásként is értékelhetjük.

A foglalkoztathatóság elősegítésére irányuló intézkedések hasznosulása

Az 1990-es években a GDP 1-3%-a közötti összeget fordított Magyarország foglalkoztatáspolitikára. E jelentős ingadozás főleg a rendszerváltás utáni évekre volt jellemző, és az ekkor elért maximális 3% után, 1994-től, csökkenő tendencia figyelhető meg a GDP-arányos ráfordítást tekintve (ettől még a nominális kiadások nőhettek, de 1997-től ezek is csökkentek).

A munkanélküliség passzív és aktív kezelésének fő forrása a Munkaerő-piaci Alap. 1996 óta az Alap költségvetése dinamikus növekedést mutatott, mára (2009) meghaladja a 400 milliárd Ft-ot. Ezen összeg – kiadási oldalon - gyakorlatilag négy részre bontható. Ebből fedezik a passzív ellátásokat; az aktív foglalkoztatáspolitikai eszközöket; az EU-s társfinanszírozáshoz szükséges összegeket és innen fedezik a munkaügyi intézményrendszer működtetésének költségeit is.

Ha rendszerváltást követő időszakot vizsgálva azt tapasztalhatjuk, hogy az ezredfordulóig eltelt bő évtizedben évente 75 és 116 ezer között ingadozott az aktív eszközökben részesülők átlagléttszáma – egyértelmű tendenciát nem lehet felfedezni a számok mögött. Minthogy a különböző eszközökben különböző ideig részesülhetnek a támogatott személyek, ezért szokás érintett létszámról is beszélni. Ez a mutató, természetéből adódóan, tágabb határok között mozgott, 86 és 330 ezer fő között ugyanebben az időszakban. A támogatottak kétharmada három aktív eszköz között oszlik meg viszonylag egyenlő arányban: munkaerő-piaci képzés, közhasznú foglalkoztatás, illetve bértámogatás (kezdetben a munkahely-teremtő beruházás is jelentős volt, de a 90-es években fokozatosan visszaszorult).

A 90-es évek elején, közepén egyértelműen a passzív ellátások tették ki a ráfordítások nagyobb részét (1993-ban 80%-át is). Az utána következő években elindult egy enyhe kiegyenlítődési folyamat következett, majd az ezredfordulóra az aktív eszközök egyharmados arányt tudtak elérni. Természetesen a munkaerőpiaci folyamatok tükrében a passzív ellátások dominanciáján nem lepődhetünk meg, azonban az általánosságban kijelenthető, hogy az igényekhez-szükségletekhez nem mindig igazodnak a támogatások, az ellátásokhoz való hozzáférés és elérés. A helyi adottságok (akadályozó tényezők és ösztönző tényezők együtt) nagyban befolyásolják, hogy hol, milyen eszközök fordulnak elő inkább. Egy megfelelően tervezett és kivitelezett támogatási rendszer a helyi igények szerint koncentrálná a támogatásokat oda, ahol igazán szükség van rájuk. Számtalan tényező (érdekeltségi viszonyok, költségek, lehetőségek, stb.) rontja ezt a megközelítést.

Összefoglalásul: az aktív eszközök szükséges, de nem elégséges eszközök a foglalkoztatáspolitikai célok eléréséhez. Az mindenképpen eredmény, hogy 1993 és 2005 között évente átlagosan 75-116 ezer fő között mozgott a támogatott személyek száma (ennyivel több munkanélkülivel számolhattunk volna), ugyanakkor a résztvevők száma és a GDP arányos ráfordítások mértéke is csökkenő tendenciát mutat. Az egyes eszközökkel kapcsolatos problémákon túl általános gondot jelent a hozzáférés nehézsége. Hiába felelnek meg a jogosultsági feltételeknek, sem a munkáltatók, sem a munkavállalók nem jutnak hozzá automatikusan az aktív eszközökhöz (Frey, 2004).

A közfoglalkoztatási programok bár jelentős forrásokat igényelnek, ám kevés hosszú távú hasznót hoznak, hiszen általánosságban igaz, a programok befejezése után roppant csekély, csupán 1-1,5% azoknak az aránya, akik továbbra is valamilyen foglalkoztatásban maradnak (Frey, 2007). Ugyanakkor olyan kutatásokat is ismerünk, amelyek szerint például a közhasznú foglalkoztatásban részt vettek elhelyezkedései esélyei még rosszabbak is annál, mint amilyen lehetőségekkel azok az ugyanolyan összetételű, tulajdonságú csoportok számolhatnak, amelyek nem részesültek közfoglalkoztatásban és másmilyen aktív eszközben (ezeket idézi Frey, 2002). Mindent összevetve, a közfoglalkoztatás nem vezet el a valódi, nem támogatott munka világába.

Az „Út a munkához” program célcsoportja elsősorban a leghátrányosabb helyzetű kistérsegekben élő, alacsony iskolai végzettségű munkanélküli személyek. A magyarországi foglalkoztatási helyzetet tekintve a program deklarált céljai általánosságban megállják a helyüket, célkitűzései adekvátak. Ugyanakkor a megvalósítás elemeit vizsgálva már komoly aggályok merülnek fel. Az első, és az egyik legfontosabb, hogy az eddigi tapasztalatok azt

mutatják, az aktív eszközök közül éppen a közcélú foglalkoztatás nem működik hatékonyan, hiszen olyan alacsony presztízsű és termelékenységsű munkák ezek, amelyek társadalmi elfogadottsága is kérdéses. Másrészt a közfoglalkoztatás zsákutca; nem teremti meg a nyílt munkaerőpiacra való belépés feltételeit.

A potenciális munkavállalók területi metszetben

A magyar foglalkoztatáspolitikai leg súlyosabb problémája az alacsony foglalkoztatás és a magas inaktivitás kombinációja. Természetesen azt is tudjuk, hogy az általános megállapítások mögött milyen területi, életkor szerinti, iskolázottsági és etnikai különbségek húzódnak meg.

A munkaerőpiac szegmentálódása térben is leképződik. Ez a térbeli leképződés nem feltétlenül regionális szinten zajlik. Kétségtől ott is, hiszen a nyugat-magyarországi régiók – Nyugat- és Közép-Dunántúl, valamint Közép-Magyarország - jól elkülöníthetők a többi térségtől. A foglalkoztatottság bővülésének (és egy felzárkóztató szociálpolitikának) legfőbb gátja az egyes térségek bezáródása, a „fizikai és társadalmi életesélyek” (Ferge Zs. 1982.) szempontjából (végleges) leszakadása.

A munkavállalási esélyeket azonban nemcsak a munkaerő kínálata, hanem egy-egy térség általános gazdasági fejlettsége szerint változó kereslet is befolyásolja. A formális foglalkoztatás szempontjából Budapest kínálja a legtöbb lehetőséget. A kistérségek esetében a negatív munkaerő-kínálati jellemzők, és a munkaerő-kereslet alacsony szintje együttesen vezet a formális foglalkoztatás alacsony szintjéhez, és a munkahely kínálat hiánya miatt a kvalifikált munkaerő sem kap a térségben munkát.

A segélyezettek és a foglalkoztatás területi eloszlása is nagy vonalakban megegyezik más, az életminőséget tükröző mutatók (például HDI index) területi eloszlásával, vagyis ugyanazokban a térségekben kell magasabb munkanélküliséggel és több segélyezettel számolni, ahol az egészségügyi, iskolázottsági és termelékenységi mutatók is gyengébbek - a „rossz helyzetek” területi szinten is összefüggnek.

Nagyon hasonló kép rajzolódik ki a KSH által használt kistérségi fejlettségi mutató és a segélyezettek, illetve regisztrált álláskereső földrajzi elhelyezkedésének vizsgálata alapján is: a Balassagyarmat – Gyula vonaltól keletre találjuk a legkevésbé fejlett kistérségeket, leszámítva néhány városi centrumot, mint például Nyíregyháza, Eger vagy Debrecen. Körvonalazódik egy délnyugati peremvidéket magába foglaló válságövezet (Csurgó, Barcs, Szigetvár, Sellye) is. Legjobb helyzetben Pest megye kistérségei és az északi-északnyugati peremvidék (Győr-Komárom, Sopron-Szombathely) van. Ezekben a térségekben a legkedvezőbbek a foglalkoztatottsági és segélyezési adatok is.

A munkalehetőségek és a potenciális munkavállalók egymásra találása nem csak a munkahelyek számának és az általuk támasztott elvárásoknak a függvénye, a kereslet és a kínálat térbeli elhelyezkedése is hatással van rá. A segélyezettek aránya a kistérségek fejlettsége szerint meglehetősen heterogén eloszlást mutat: a legfejlettebb kistérségekben az 1000 aktív korúra vetített segélyezettek aránya az országos átlag harmada (nem éri el a 13 főt), míg a fejletlen és legfejletlenebb kistérségekben annak két- illetve háromszorosát is meghaladja (kerekítve: 77 ill. 123 fő). A legelmaradottabb kistérségekben a segélyezettek aránya az aktív korúak százalékában átlagosan tízszer akkora, mint a legfejlettebb kistérségek esetén.

Igaz-e az a közkeletű hiedelem, hogy nem mindenkinek „éri meg” munkát vállalni?

Hogy ki lesz tartósan munkanélküli, azt számos ok befolyásolja. Fontos, szinte minden interjúra jellemző tény, hogy a jól ismert és már sokat tárgyalt ismérveken – a piacgazdaság működése, a gazdasági válság hatásai, az értékét veszített tudás és készségek – túlmenően valamilyen személyes, a *magánéletet* meghatározó krízis is megelőzi, kíséri a munkahely elvesztését. Sokat tudunk a tartós munkanélküliség pszichés következményeiről, az emberi kapcsolati rendszerekre gyakorolt hatásairól, de nyilván befolyásolja az emberek megküzdési képességét az események sodrásában, hogy milyen háttérrel tudhatnak maguk mögött.

A munkahely elvesztése miatt kialakuló egzisztenciális biztonságvesztés nem csupán félelemmel tölti el az érintetteket, bennük szorongást kelt, hanem egy nagyon racionális, ha mégoly abszurd tevékenységre is készíteti őket: a kielégíthetetlen szükségletek közötti prioritások felállítására. Szinte minden interjúból az derül ki, első helyre a *lakhatás* biztonságának megőrzése kerül, olykor az éhezés árán is. Ennek ellenére majdnem mindenki díjhátralékos, időről-időre képtelen fedezni a rezsiköltségeket.

A közhiedelemmel és a szakemberek munkanélküliségi csapdáról alkotott nézeteivel ellentétben a *munkavállalási aspirációk* még a legkilátástalanabbnak tűnő helyzetben sem vesztek ki a többségből, majdnem mindenki boldogan vállalna munkát, venne részt valamilyen közfoglalkoztatási programban, ha lenne, de egyes helyeken még alkalmi munkavállalásra sincs lehetőség. Persze sajátos negatív hatásként a munkanélküliség következtében is kialakuló fizikai és pszichés megbetegedések tovább rontják a munkavállalás esélyét, hiszen vannak, akik már nem tudnak akármilyen munkakört betölteni, például nehéz fizikai munkát végezni. Az idősebbek, akiket kis idő választ el a nyugdíj jogosultságtól meg számolják a napokat a nyugdíjban reménykedve.

Az igazi problémát a hátrányok tartóssá válásában és halmozódásában látjuk. A gyakorlatban e jellemzők gyakran együttesen fordulnak elő, és egymás hatását erősítve csökkentik az egyén munkavállalási lehetőségeit. Egy olyan társadalomban, ahol a társadalmi státust, az elismertséget, a társas kapcsolatokat egyaránt jelentős mértékben a munka határozza meg, ez kirekesztett rétegek, társadalmi zárványok kialakulásához, a közös kulturális és értékrendi alapok gyengüléséhez vezet. A munka elvesztése tehát nem csupán a rendszeres jövedelem csökkenésén vagy megszűnésén, az egyéni és családi költségvetés felborulásán keresztül hat az egyén életére. Együtt jár a létbizonytalanság, értéktelenség, kiszolgáltatottság átélésével, a munka, mint idő- és életszervező eszköz elvesztésével, a társadalomban elfoglalt pozíció megrendülésével, az önkép sérülésével.

A segélyezésre épülő egyéni stratégiák hatása az életminőségre

A munkavégzés társadalmunkban nem pusztán megélhetést biztosít, hanem olyan kötőszövet is, amely a társadalmi tagság feltétele: a társadalomban elfoglalt pozíció elsősorban a munka típusán, presztízsén keresztül határozódik meg. A foglalkoztatási struktúrában elfoglalt hely jelöli ki az egyén és a család mikrokörnyezetben megmutatkozó súlyát, befolyását. Ennek fordítottja is igaz: a munka nélküli lét (eltekinthető egy-két kulturálisan is elfogadott formától, pl.: gyereknevelés) a társadalom szövetéből való kiszakadás megrázó élményével, a szűkebb közösségi tér hajszálgyökereinek elpattanásával is együtt jár.

Ha a segélyből élelét úgy határozzuk meg, hogy a háztartás költségvetésében a pénzbeli ellátások aránya meghaladja² a 40%-ot, az átlagnál jóval rosszabb életminőségre utaló számokkal találkozunk. Az e körbe tartozó háztartások nettó jövedelme jelentősen elmarad az átlagtól, többségük a kiadási és jövedelmi decilisek szerinti legalsó csoportba tartozik. Lakáskörülményeik – a lakások átlagos területét leszámítva - szinte minden jellemzőjükben rosszabbak. Bár itt is magas a magántulajdonú lakások aránya mégis közülük élnek legtöbben bérlakásban. A tartós fogyasztási javakkal ellátottságuk szempontjából lemaradásuk ugyan mérsékeltebb, de ez nem vonatkozik azok korára és minőségére. Fogyasztási szerkezetükben meghatározóbb az élelmiszerek aránya, ennek ellenére egy főre vetítve erre kevesebbet tudnak költeni az átlagnál.

Az elmúlt időszak infrastrukturális fejlesztéseinek köszönhetően jelentősen javult a lakások közművekkel való ellátottsága. Az adatok azt mutatják, hogy ebből az általános fejlődésből a segélyből élők csoportjai kimaradtak, mert a „szűkebb segélyezett csoport” esetében 6%, míg a „tágan vett szegénységi körben”³ 15% a folyóvíz nélküli lakások aránya. A „szűkebb segélyezett csoportban” minden ötödik lakás fürdőszoba nélküli és minden negyedik lakásban nincs bent WC, valamint alacsony a vezetékes gázzal ellátott lakások aránya is.

A komfortosabb, a teljes lakást fűtő berendezésekkel ellátott lakások aránya az átlagos háztartások esetében meghaladja az 55%-ot, míg a két segélyezett csoportnál ez az arány csak 47, illetve 22%. Ezek a háztartások inkább az olcsóbb hagyományos fűtési módszereket és az egyedi gázos helyséfűtést használják. A segélyezett családok szűkebb körében a hagyományos tüzelőanyagok (szén és fa) használata a legelterjedtebb (50%), ezért ők például az igen jelentős gáz és távfűtés kompenzációban nem is részesülhetnek.

Szükség van-e a segélyezési gyakorlat gyökeres átalakítására?

A magyar pénzbeli támogatások rendszerében reziduális szerepet tölt be a segélyezés. Ha a pénzbeli ráfordításokon belüli arányokat nézzük, látható, hogy az önkormányzati segélyek részaránya a legkisebb (3%); a társadalombiztosítás (74%), a demograntok (14%) és a személyi jövedelemadó-rendszeren keresztül nyújtott jóléti célú kedvezmények (9%) is megelőzik.

Az ellátórendszernek egyszerre több követelménynek kell megfelelnie: az alacsony jövedelmű családok számára jövedelmi biztonságot kellene nyújtania és a különböző élethelyzetekből (betegség, lakhatás, időskor stb.) fakadó nehézségek kezelésére pénzbeli transzfert kellene biztosítania. Mindezt ráadásul úgy, hogy nyitva hagyja a kaput a munkajövedelem megszerzésére. Ezt nem egyszerű megvalósítani. Úgy véljük, hogy erre a helyzetre nincs jó megoldás. Az alapkonfliktus abból származik, hogy miközben a segély nem munkatevékenység teljesítése miatt kapott ellentételezés, addig az alacsony jövedelmű segélyezettek számára elérhető munkák általában alacsony presztízsek és alacsony összegű bevételhez juttatnak, azaz egy cseppet sem vonzóak. Ráadásul a segélynek – mivel egyik célja

² Kutatásunkban őket hívjuk „szűkebb segélyezett csoport”-nak. Ebbe a csoportba azon háztartások kerülhettek, akiknek a segélyek, egyéb társadalmi készpénz juttatások aránya a háztartás összes bevételeinek legalább 40 %-át meghaladja (506 háztartás).

³ A segélyezettnek tekintett háztartások körébe csak a rendszeres segélyben is részesülők kerültek be. Ezek közül is azok a háztartások, amelyek a járadékok, munkanélküli ellátások, gyermekellátási juttatások közül GYES, GYET illetve a rendszeres segély, ápolási díj valamelyikében részesült (1681 háztartás). Ők alkotják vizsgálatunkban a segélyből élők szélesebb körét.

éppen az, hogy kiesett jövedelmet pótoljon – összegében a megélhetést biztosító jövedelmi szint, valamint a munkaerőpiacon elérhető legkisebb kereset közé kell esnie.

A mai rendszer egyik legnagyobb hiányossága, hogy nem rendelkezik olyan szintű jövedelem garántálásával, ami a szegénységben élők számára a minimális életkörülményeket biztosítaná. (Ilyen ellátás-típus a legtöbb EU országban működik.) A segélyekhez való hozzáférés alapja a jövedelem-hiány. Segélyeket írunk, mivel a megélhetést biztosító alapellátást, a jogosultak szerint célszerű két részre bontani: *a)* munkaképes korúak számára nyújtott támogatásra és *b)* az idősek (nyugdíjkorhatárt betöltöttek) számára biztosított ellátásra. Abban tér el markánsan a két juttatási forma, hogy az első esetben az ellátáshoz kötelezettségek kötődnek (együttműködési kötelezettségek a munkaügyi és szociális szervezetekkel, szolgáltatásokkal); a másodikban – nyugdíjjogosultságot nem szerzett idősek, ill. nyugdíjkorhatár betöltöttek – számára szükségtelen előírni az előzőekben említett kötelezettséget.

A rendszeres szociális segély és a rendelkezésre állási támogatás mértékét új feltételek szerint szükséges szabályozni. A javasolt szabályozás lényege, hogy az ellátás egy szociális minimum szintig (a létminimum számítás során meghatározott élelmiszerhányad x -szorosa) egészüljön ki.

Ahhoz, hogy meg lehessen határozni a rászorultságot, pontosabban fogalmazva az igényjogosultságot, megkerülhetlenné válik a jövedelem- és vagyontesztelés eljárási rendjének módosítása, valamint egy olyan eljárás kiépítése, amelyben az elbírálás alapját képező jövedelmet, illetve vagyont az adóhatóság nyilvántartási rendszerei szolgáltatják. Fontos követelmény a környezetanulmányból kinyerhető önkényes következtetések levonása helyett a jogi garanciák megteremtése.

1. rész

A munkaügyi és szociális ellátórendszer

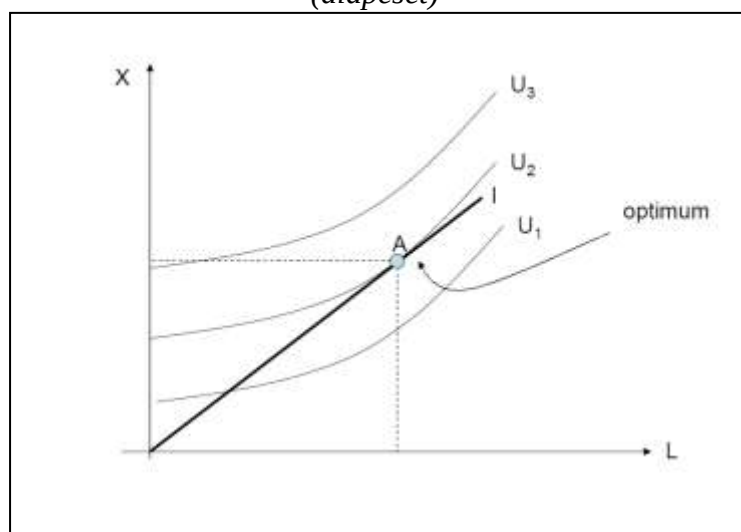
Mózer Péter: Pénzügyi ösztönzők, illetve ellenösztönzők, és a munkaerőpiac kapcsolata

1. Az adók és a pénzbeli transferek hatása a munkakínálatra – klasszikus közgazdaságtani modell szerint

Axiómaként is kezelhetjük: a jóléti ellátások általában csökkentik a munkakínálatot. Miért is? „A klasszikus közgazdaságtani megközelítés szerint a munkavállaló két dolgot mérlegel, amikor eldönti, hogy dolgozik-e, és mennyit: egyfelől, hogy mekkora jövedelemre számíthat, ha adott munkaórában dolgozik, és másfelől, hogy milyen értéket tulajdonít a szabadidőnek, és milyen a fogyasztásnak. (...) A modellbeli egyén célja a lehető legnagyobb hasznosság, vagyis annak a pontnak a megtalálása a lehetőségei határán, ahol sem a fogyasztás, sem a szabadidő növelésével nem tud már nagyobb hasznosságot elérni.” (Cseres-Gergely Zs. – Scharle Á. 2007:40.) Ennek alapesetét az 1. ábra mutatja. Ebben az esetben az egyén magatartására vonatkozó alapvető feltételezésünk, hogy a szabadidő és a jövedelem (fogyasztás) vonatkozásban egyrészt döntési szabadsággal, valamint valamilyen preferenciával rendelkezik. Grafikusan ábrázolva utóbbit az U_2 közömbösségi görbe mutatja. „A közömbösségi görbék balra lejtnek, mivel feltételezésünk szerint a munka hasznosságcsökkenéssel jár, és ezt a hasznosságcsökkenést a rendelkezésre álló jövedelem növekedésével kell ellensúlyoznia, hogy az egyén jólétében ne következzen be változás (azaz közömbös maradjon).” (A. B. Atkinson 1999:169.) Az előzőekben írt preferenciák határozzák meg a munkakínálatot, ezért – a haszon maximalizálás jegyében és leírtakon túl minden más feltételt figyelmen kívül hagyva - az ábrán A ponttal jelzett szabadidő (X tengely) – jövedelem (L tengely) kombinációt fogja választani.

1. ábra

*A jövedelem és a szabadidő (fogyasztás) értékelése
(alapeset)*

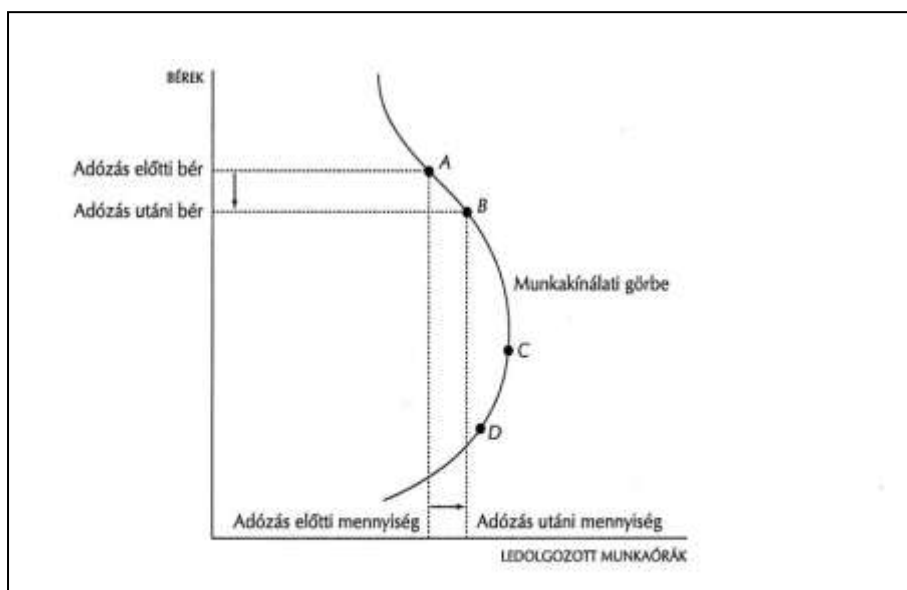
Ha a feltételeket megváltoztatjuk, például úgy, hogy a jövedelmet megadóztatjuk, akkor két eltérő hatás együtt érvényesül. Ezek a hatásokat helyettesítési hatásnak és jövedelmi hatásnak nevezzük, és amelyik hatás erősebb, úgy fog csökkenni, vagy nőni a munkakínálat. Ha a helyettesítési hatás erősebb, akkor nő a munkakínálat, ha a jövedelmi hatás erősebb, akkor csökken a munkakínálat (az 2. ábrán C pont alatt). Azaz a jövedelmi hatás és a helyettesítési hatás épp ellenkező irányba hat. A jövedelem csökkenésének hatására a munkavállalók növelik munkakínálatukat, míg a helyettesítő hatás következtében csökkentik azt.

Erre az egyszerű magyarázat az, hogy a munkavállaló adott jövedelemszintet feltétlenül szeretne magának, illetve családjának biztosítani, így a béradó által okozott keresetkiesést akár többletmunka árán is hajlandó pótolni. A jövedelmi hatás itt a béradó által okozott kedvezőtlenebb jövedelmi szintet jelenti, ami miatt a munkavállaló visszafogja fogyasztását és több munkát vállal. A helyettesítési hatás pedig az adó mértékével megegyező munkahozam csökkenésben [$w(1-t)$, ahol t =adókulcs] mutatkozik meg, ami a munkavállaló ösztönzését csökkenti (hiszen munkateljesítménye utáni hozam csökken), s így fogyasztása egy részét szabadidővel helyettesíti.

E hatások eredőjeként a munka kínálati görbéje visszafelé hajló, mert bizonyos bérszintek mellett a béradó bevezetése növeli a munkakínálatot. Azaz az adóztatás esetenként nem tarja vissza az embereket a munkától, éppen ellenkezőleg bátorítja őket.

2. ábra

A munka kínálat görbéje

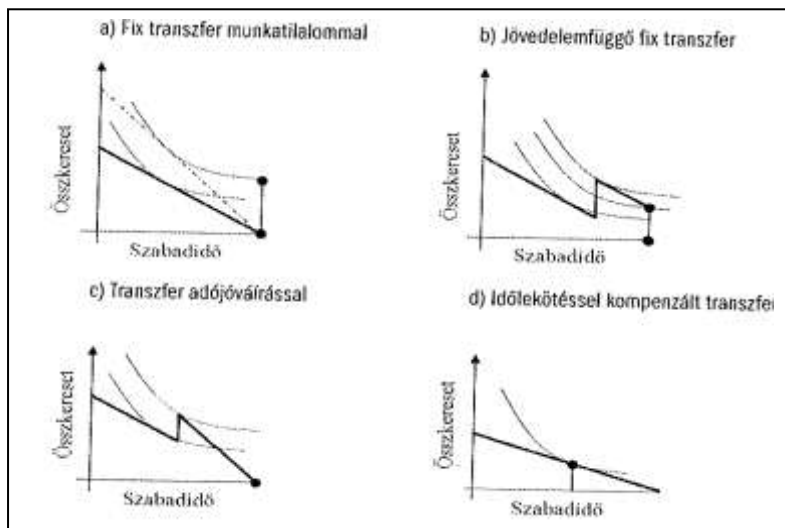

Forrás: Stiglitz (2000:472. old, 19.1. ábra)

Ugyanezt a feltételrendszert alkalmazva a nem munkából származó jövedelem (pl.: szociális transzfer) megléte, ahol a munkavállalás lehetőségét kizárjuk, a munkakínálat csökkenését idézi elő. Ennek különböző hatásait mutatja be a 3. ábra.

3. ábra

Fogyasztási – munkakínálati döntések feltételhez kötött transzferek esetében

Forrás: Cseres-Gergely Zs. – Scharle Á. (2007:43., 1.5. ábra)

Az ábra négy esetet illusztrál. Az elsőben [a) eset] csak munkavégzés hiányában jogosult valaki a segélyre. Látható, hogy a hatás komolyan ellenőztönző, hiszen az esetbeli álláskeresőt a segély megléte, és esetleges munkavállalás esetén ennek elvesztése – a modell feltételrendszerében – visszatartja a munkavállalástól.

A b) helyzet más, hiszen ebben az esetben engedélyezett a munkavégzés, de mivel a támogatás jövedelemteszt alapján működik, erős marginális hatással számolhatunk. Azaz olyan csapda helyzet alakul ki, ahol „dolgozik ugyan, de keveset, így keveset is keres.” (Cseres-Gergely Zs. – Scharle Á. 2007:42.)

A c) állapot (adórendszeren keresztüli támogatás jövedelemteszteléssel) hasonló a b) állapothoz, mivel „a támogatás megvonásának pontjában hirtelen csökken az elérhető jövedelem, ami erősen ellen-ősztönzi a munkakínálat kismértékű növelését.” (Cseres-Gergely Zs. – Scharle Á. 2007:43.)

A szerzők szerint a d) helyzet a legideálisabb, ahol a rendszer megköveteli az együttműködést a munkaügyi szolgálatokkal. Az indokoltági feltételek rákényszerítik az aktív álláskeresőre (szabadidő korlátozása), és ez az állapot – a szabadidő és a jövedelem felhasználása szempontjából – „hasonló ahhoz, mint amikor valaki munkába jár, a valódi munkavállalásnak nincs akadály az ösztönzők felől.” – állítják a szerzőpárosok. (Cseres-Gergely Zs. – Scharle Á. 2007:43.)

2. Az adók és a pénzbeli transzferek hatása a munkakínálatra – effektív marginális adókulcs

Persze a „valóság” másképpen működik, hiszen egy sor olyan fontos jelenség nem jelent meg az előzőekben vázolt modellekben, amelyek hatással vannak a munkavállalásra, és ha figyelembe vennénk (figyelembe tudnánk venni), eltérő végkövetkeztetéseket kellene

tennünk. E „fontos jelenségek” közül talán első helyen kell említeni azt, hogy az *egyénnek van-e döntési szabadsága*, illetve rendelkezik-e a döntéshez megfelelő információval? De a többi tényező sem elhanyagolható, úgymint *a bérek rugalmassága*, vagy *az informális munkák megléte* (fekete munka, háztartás körüli munka), *mobilitási lehetőségek*, valamint *a családi és életciklussal kapcsolatos döntések*, vagy *a munkaadó által elvárt munkaintenzitás percepciója*, illetve *az elérhető bérek nagysága*, hiszen ezek mind-mind befolyásolják a munkavállalást.

Ennek ellenére az előzőekben ismertetett munkakínálati hatások közgazdaságtani alapesetei arra mindenképpen felhívják a figyelmet, hogy az adók és a szociális támogatások megléte jellemzően negatívan befolyásolják a munkavállalási hajlandóságot. Olyan helyzeteket teremthetnek, ahol ha „az egyén vagy család erőfeszítéseket tesz saját helyzete javítására, akkor saját jövedelmének emelkedésével elveszti a segélyre való jogosultságot.” (Zombori Gy. 1994:159-160.) Vagy „a munkanélküliként megkapott jövedelmek a munkaerőpiacon elérhető bérekhez és egyéb bevételekhez képest magasak, ezért csökken az ösztönzés a munkahely keresésére.” (Tóth I. Gy. 1998:81.) Első esetben szegénységi csapda helyzetről, második esetben munkanélküliségi csapdáról beszélünk.

„Ezen ellenösztönző hatás mérést szolgálja az ún. effektív marginális adókulcs (röviden: EMAK), amely azt mutatja, hogy a bruttó munkabér növelése milyen hatással van a segélyezés [és adózás] utáni jövedelemre. Az EMAK két hatást foglal magába: egyrészt a bruttó bért terhelő jövedelemadó, másrészt a [segélyezési] rendszer által alkalmazott – a segélyezési technikától függő nagyságú – visszavonási kulcsot.” (Tóth I. Gy. 1998:86.) Igaz, a már idézett tanulmány felhívja a figyelmet arra a logikus törvényszerűsége, hogy „(...) a munkaerőpiaci döntések ritkán marginális döntések, ritkán szólnak a következő egységnyi jövedelem megszerzéséről.” (Tóth I. Gy. 1998:86.) Ezt a szempontot figyelembe véve az EMAK mégis két lényeges jelenség megértéséhez ad útmutatót. Az egyik, hogy e mérőszám segítségével közelebb jutunk a munkaerőpiac és a segélyezési rendszer kapcsolatának problematikájához. Ahhoz, hogy miképpen lehet legalább azt elérni, hogy a segélyezési, valamint a jövedelemadó rendszer ne (nagyon) gátolja a munkaerőpiaci részvételt. A másik, hogy ha a jövedelemadó rendszer, valamint a segélyezési technika kellően szofisztikált (alacsony az EMAK), akkor jelentős lépést lehet tenni a fekete/szürke, nem-legális munkák „kifehéritésében”, valamint egy finanszírozható jóléti rendszer kiépítése felé, amely egyszerre méltányos is és hatékony is.

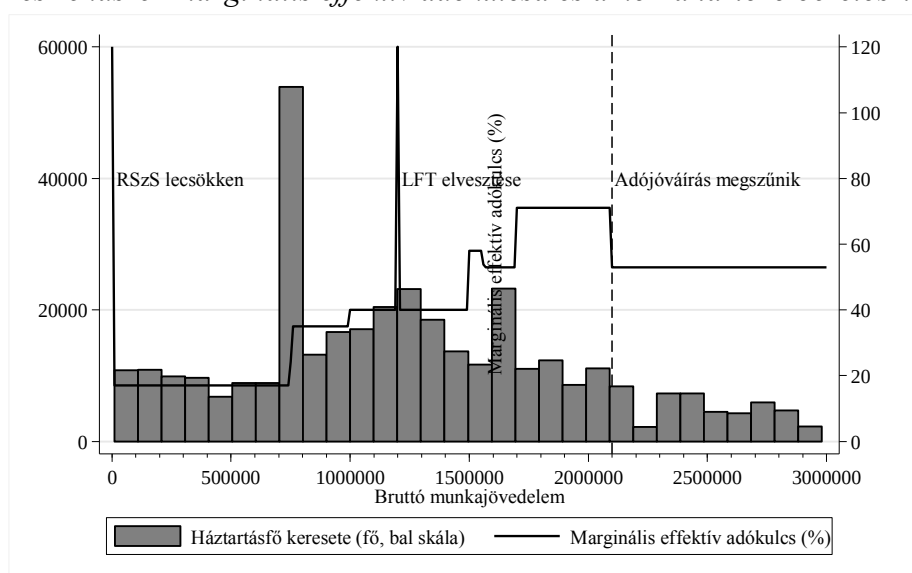
A helyzet még nem ez, hiszen ha rátekinünk a 4. ábrára, rögtön láthatóvá válik, hogy a munkakínálat növekedésével az egyén munkából szerzett jövedelme egyenletesen növekszik, a tényleges elkölthető jövedelme azonban nem mindig, mivel azt az adó és a támogatási rendszer is befolyásolja. Az ábrán látható két „tüske” a rendszeres szociális segély (amit csak az kaphat, aki nem dolgozik), illetve a lakásfenntartási támogatás (ami jövedelemtől függ, de a munkavállalás megengedett) elvesztését jelzi. Ebben a két esetben a marginális adókulcs magasabb 100 százaléknál: ekkor a munkakínálat egységnyi növekedésével csökken a nettó jövedelem. Az ábra adataiból az is kiolvasható, hogy a rendszeres szociális segély fokozatos visszavonásának csekély a marginális hatása, mivel az EMAK értéke 100 százalék fölé – egy szűk jövedelmi sávban – csak a másik jövedelemteszteléses ellátás (lakásfenntartási támogatás) elvesztése miatt ugrik. Majd az adórendszeren belüli hatások (adómentesség, adótábla) alakítják a munka-ellenösztönzés mértékét, ahol a munkakínálat szempontjából nem

jár számottevő hatással. Azaz a 2007-ben működő segélyezési rendszer komoly és negatív irányú marginális hatással járt, míg az adórendszer hatása nem, vagy csak kismértékben befolyásolta a munkakínálat alakulását (persze csak akkor, ha feltételezzük, hogy a munkavállalás során e tényezők [segély, keresetek alakulása] a meghatározók.)

A 2007-es adatok arra is felhívják a figyelmet, hogy a lakásfenntartási támogatás elvesztésének negatív hatása éppen abban a szűk jövedelmi sávban érvényesült, ahol viszonylag sok aktív korú volt. A segély elvesztése tehát, elvileg sok háztartás munkakínálatát befolyásolta kedvezőtlenül. A jövedelemteszt elve alapján működtetett rendszer egyik nagy veszélye ez, hiszen a segélyezési küszöb meghatározáskor nem lehet tudni, hogy a jövedelemeloszlás mely pontját érinti. (A 2007-es történet épp az egyik legszerencsétlenebb helyzetet mutatja.)

4. ábra

2007-es rendszer marginális effektív adókulcsa és a hozzá tartozó béreloszlás

Forrás: PM METR modellje

Az eddigiek azt mutatják, hogy a tanulmány nyitóállítása igaz: a segélyek általában csökkentik a munkakínálatot. A további kérdés az, hogy e hatások mennyire erősek, a nem-pénzügyi ellenősztönzők hogyan alakítják az eddig tárgyalt összefüggéseket? Továbbá, hogy a különböző jogosultságok valóban egyformán erősen ellenősztönző hatásúak-e? A jóléti ellátásokat hogyan alakítják a foglalkoztatást? A következőkben a fent megfogalmazott kérdésekre igyekszünk válaszolni.

3. Az adók és a pénzbeli transferek hatása a munkakínálatra – komplexebb megközelítés

3.1. Társadalmi hatások a munkaösztönzésre

A munkavégzés társadalmunkban nem pusztán a megélhetés biztosítását jelenti, hanem olyan kötőszövetet, amely egyben társadalmi tagságot is jelent. A társadalomban elfoglalt pozíció elsősorban a munka típusán, presztízsén keresztül határozódik meg. A foglalkoztatási struktúrában lévő hely tehát kijelöli az egyén és ezen keresztül a család mikrokörnyezetében meglévő súlyát, befolyását. Ennek fordítottja is igaz. Nevezetesen: a munka nélküli lét (eltekintve egy-két kulturálisan is elfogadott formától, pl.: gyereknevelés) azzal a fájdalmas következménnyel is jár, hogy a társadalom szövetéből való kiszakadás megrázó élményével, a szűkebb közösségi tér hajszálgyökereinek elpattanásával is együtt jár. „Munkájuktól megfosztva és a külvilágtól elvágyva a munkások elveszítették az idő felhasználásnak morális és anyagi lehetőségeit. Ők, akiknek immár nem kell sietniük, semmibe sem fognak bele, szabályozott egzisztenciájukból lassacskán a kötetlenbe, a semmibe csúsznak le.” (M. Jahoda – P. F. Lazarsfeld – H. Zeisel 1999:93)

Azaz amikor a munkavállalás ösztönzési, illetve ellenösztönzési hatásait vesszük számba, nem szabad megfeledkeznünk azon tényező-együttesekről sem, amelyek alakítják és befolyásolják a munkavállalást. Nézzük a főbbeket:

- A munkavállaló sok esetben semmiféle döntési helyzetben sincs, hiszen számos esetben előfordul, hogy nincs olyan munka, amit be tudna tölteni.
- *Munkaképesség csökkenése* komoly gátja lehet a munkavállalásnak. Sokszor az egyén egészségi állapota nem teszi lehetővé az elérhető munka megszerzését, de sok esetben nemcsak a megváltozott munkaképességű ember munkakeresésén múlik a munkavállalás, mert a *munkahelyek nincsenek felkészülve* a megváltozott munkaképességűek, vagy fogyatékosok foglalkoztatására. E felkészületlenség gyökere, hogy hiányoznak azok az érdekeltségi és ösztönző formák, amelyekkel megéri foglalkoztatni a nehezen foglalkoztathatókat.
- *Társadalompolitikai okok*, melyek következtében lehetetlen a munkavállalás (pl.: közlekedési lehetőségek, gyermekintézmények minősége és elérhetősége).
- *Gazdasági és/vagy földrajzi okok* [pl. recesszió, területi egyenlőtlenség, vagy településszerkezet]) gátolhatják a munkavégzést.
- *Immobilitás*. Különböző - akár egyéni, akár társadalmi - okok gátolhatják meg az aktív korú a munkakeresést, a munkavállalást.
- *Munkába állás költségei*. Amikor valaki munkát vállal, egyrészt megnövekednek a költségei, másrészt a munkavállalás első időszakában – rossz szabályozás esetén – csökken, vagy extrém esetben megszűnik a bevétele.
- Az *elérhető bér* olyan alacsony és/vagy az *elérhető munka* olyan rossz, hogy cseppet sem éri meg elvállalni. Főleg, ha van alternatív illegális, informális (ház körüli) munka.
- A *hiányzó képességek, tudások pótlása* sem megy maguktól. Ebben a munkaadók nem érdekeltek, a munkavállalók többsége önerőből pedig nem képes erre.

Látható, hogy a munkavállalással kapcsolatos döntéseket számos tényező befolyásolja, e hatás-együttesek nemcsak a „gazdasági ösztönzők” világába tartoznak, hanem ennél lényegesen nagyobb területet ölelnek fel. Az is világos, hogy a különböző tényezők

hatásainak erősségét és kombinációját egyrészt az a „társadalmi milió”⁴ (a közvetlenül körülvevő társadalom) határozza meg, ahol a jelentősebb társas események eredetét, a munkához való viszonyulás szocializációs gyökereit kereshetjük. Másrészt, ezzel szimbiozisba kerülve, a demográfiai – társadalmi – gazdasági mozgások, trendek, harmadrészt a társadalompolitikai beavatkozás mikéntje, iránya alakítják a mindennapi életkeretet, nyitják ki, vagy zárják be azokat a lehetőségeket, amelyek behatárolják a munkavállalásra irányuló törekvéseket. Egy olyan összetett döntési helyzetben, mely a munkavállalás során fellép, a kényszerek mellett a kockázatok vállalása is éppoly erős lehet, mint az alternatív lehetőségek számbavétele. Egyszóval: az ember nem sziget, hogy az ösztönző, valamint ellenőztető hatások és ezek közötti választások, valamilyen racionális logika mentén önmagukban érvényesüljenek.

E heterogén és bonyolult összhatásokat magukba rejtő keretfeltételt soha nem szabad figyelmen kívül hagyni, ha a munka nélküli létből a munkavállalás felé vezető folyamatot értékeljük. Igaz ennek vannak nem számszerűsíthető, objektív eszközökkel nehezen leírható, és persze léteznek modellekkel jól megragadható részei is. Úgy is mondhatnánk, hogy amit nem látunk, az még van, azaz a különböző jelenségek, tényezők együttesen – hol egymást erősítve, hol gyengítve – fejtik ki hatásukat, így – még egyszer hangsúlyozzuk - a munkakínálat oldaláról nehéz csak a pénzügyi ösztönzők világából kiindulva megjósolni az egyén döntését.

Ezt húzzák alá, sejtetni engedik az elmúlt időszak hazai történései is. Nevezetesen, az „Út a munkához” program keretén belül átalakították a rendszeres szociális segélyt. Az átalakítás lényege: az aktív korú inaktívak körében úgy szelektált, hogy meghatározza a nem foglalkoztathatók, valamint a munkaképesek körét. Azok, akik alkalmasak a munkavégzésre és jogosultak lennének a rendszeres szociális segélyre – jövedelem- és vagyonteszt, valamint előzetes együttműködés alapján – a munkaügyi kirendeltségen kérik az álláskeresőként történő nyilvántartásba vételt. Az ügyfél a munkaügyi kirendeltséggel álláskeresői megállapodást köt, illetve közfoglalkoztatásban vesz részt. Amennyiben az önkormányzat nem tud közfoglalkoztatást biztosítani, az igényjogosult – addig, míg ez a helyzet fennáll - rendelkezésre állási támogatásra (rát) jogosult.

A változás hatására az indulástól számítva (2009. január) 2010. októberig mintegy 102 ezer aktív korban lévő ellátatlan lépett be a rendszerbe, és szerzett valamilyen jogosultságot, vagy kapott közmunkát. A másik hatás, hogy a már említett 22 hónap alatt drámai változásnak lehettünk tanúi, mert a támogatásban részesülőeknek több mint fele rát-ban, több mint harmaduk közfoglalkoztatásban részesült. (Utóbbi arány 2009. januárban mindössze 4% volt.) Ezek a számok azt igazolják, hogy akármilyen rossz, időszakos munka-lehetőség adódik, a munka nélkül lévők elsöprő többsége élni kíván vele, függetlenül attól, hogy ez számára racionális-e, vagy sem.

3.2. Jóléti transzferek és munkaösztönzés

Az egyik álláspont szerint – egy kicsit sarkítva – a túlságosan bőkezűnek feltételezett, vagy hosszú időn keresztül jutatott jóléti támogatások önmagukban is csökkentik a munkakínálatot, vagyis az aktivitás ellen hatnak, amihez az is hozzájárul, hogy a bőkezű rendszer fenntartása

---

⁴ A társadalmi milió fogalmán a szociológiában „azon természetes, társadalmi (társadalmi-gazdasági, politikai-adminisztratív és társadalmi-kulturális), illetve szellemi környezeti komponenseket értjük, melyek az emberek egy konkrét csoportjára hatást gyakorolnak, gondolkodásukat és cselekedeteiket alakítják.” (Hradil 1995:352)

csak jelentős adó és járulékterhelés révén oldható meg. Ennek pedig a munkaerő iránti keresletre van negatív hatása (az ördögi kör itt zárul be).

Cseres-Gergely és Scharle Ágota tanulmányukban⁵ arra hívják fel a figyelmet, hogy a foglalkoztatás alakulását befolyásoló tényezőket a hazai jóléti ellátórendszer kedvezőtlen befolyásolja. A jóléti rendszeren belül a gyermektámogatási rendszert, a segélyezési rendszert, a rokkantnyugdíjazás-, valamint az öregségi nyugdíjak rendszerét vizsgálták. Mindenre érvényes konklúzió – természetesen – nincs, de munkakínálati hatások szemszögéből a szerzők lesújtó képet festenek a hazai rendszerről. A gyermektámogatási rendszer tekintetében a megállapításaik az alábbiak:

- A jelenlegi támogatási rendszer drága.
- A rendszer a máshol szokásosnál indokolatlanul hosszabb távollétet biztosít a munkaerőpiacról.
- Ennek a hosszú időnek nincs bizonyított pozitív hatása a gyermekek fejlődésére.
- A támogatásokból kilépők egytizede munkanélküli lesz, egyharmada inaktív.
- A támogatásban részesülők között egyre több a munkatapasztalat nélküli, alacsony iskolázottságú nő.
- A GYES vagy GYET mellett munkát végzők aránya csökkenő tendenciát mutat, hiába bővültek a munkavállalás lehetőségei.
- A munkahelyükre visszatérők általában kevesebbet keresnek a hasonló társaikhoz képest (átlagosan 10% az eltérés).
- A hosszú távollét alatt az emberi tőke értéke leértékelődik.
- Az anyák foglalkoztatottsági szintjét indokolatlanul alacsonyan tartja.

A rendszeres szociális segély vonatkozásban, a gyenge álláshoz jutási esélyeket és bizonytalan jövedelmeket, valamint a munka nélküli léttel járó rossz helyzetben tartást emelik ki.

Egyedül a nyugdíjrendszerben az utóbbi néhány évben történt lépéseket tekintik a munkaösztönzés szempontjából pozitívnak, mert szerintük az érvényben lévő és a leendő fokozatos szigorítások összességükben növelik a munkakínálatot.

Nicholas Barr a nemzetközi szakirodalmi beszámolók áttanulmányozása során a pénzügyi juttatások munkakínálatra és foglalkoztatásra gyakorolt hatásának elemzésekor összegzőként azt állapította meg, hogy „általánosan elfogadott vélemény szerint - már amennyire ilyenről egyáltalán beszélhetünk - a jövedelempótlási hányad kevésbé hat a munkanélküliek munkakínálatára, mint a juttatási struktúra más tényezői, különösen a juttatások időtartama”. (Barr 1998:270-271.) Különösen ellentmondó képet kapunk a nyugdíjak tekintetében, hiszen a nyugdíjak munkakínálatra gyakorolt hatása ellentmondásos, mivel ha a nyugellátásnak nincs vagy csak gyenge kapcsolata a nyugdíj előtti munkavégzéssel (a keresetek nagyságával és a munkavégzés időhosszával), akkor inkább csökkenti a munkakínálatot, mivel a befizetett járulékok adóként funkcionálnak. Ezzel szemben, ha a befizetett járulék és a kapott szolgáltatás szintje között erős a kapcsolat, ekkor a befizetések biztosítási árának tekintendő.⁶

Azaz úgy tűnik, hogy a szociális transzferek munkára ösztönző, illetve ellenősztönző hatásai nagyban függenek a *jogosultsági kritériumoktól* (az ellátás típusától), hiszen nem mindegy,

---

⁵ A Munkaerőpiaci tükör 2007., c. kötetben szereplő tanulmányok felhasználásával.

⁶ Talán mondanunk sem kell, hogy számos egyéb tényező is befolyásolja a nyugdíjak munkakínálatra gyakorolt hatását. Ilyenek pl. a nyugdíj-megállapítási és az indexálási szabályok, valamint nem utolsósorban a nyugdíjrendszer kiszámíthatósága.

hogy a szóban forgó ellátás demogrant⁷, vagy a társadalombiztosítás keretén belüli juttatás⁸, vagy segély⁹. E különbségtételt azért indokolt megtenni, mivel a különböző hozzájutási feltételek szerint folyósított ellátások másképpen viszonyulnak a munka világához. Nagy általánosságban azt mondhatjuk, hogy az demograntok (csoportosan célzott ellátások) semlegesek, a társadalombiztosítási juttatások inkább pozitívan, míg a segélyek negatívan hatnak a munkavállalásra. A csoportosan célzott ellátáshoz való hozzáférést a munkavállalás sem pro sem kontra nem befolyásolja, mert a kapott juttatás valamilyen élethelyzetből fakadó hátrány (pl. gyereknevelés költségeihez való hozzájárulás, fogyatékosságból fakadó hátrány) kompenzálásra szolgál, míg a (társadalom)biztosítás előzetes munkavállalást feltételez. Ezekben az esetben nem beszélhetünk ellenősztönzésről. A segélyek vonatkozásban létezik ellenősztönzés, ill. csapda-helyzet, de mint látni fogjuk, ennél bonyolultabb a helyzet.

Ducan Gallie (2002) megkérdőjelezi a szociális transzfer direkt és egyértelműen negatív munkakínálati ellenősztönző hatását, mivel szerinte kevés bizonyíték van arra, hogy a szociális ellátások önmagukban csökkentik a munkára való ösztönzést. Hiszen a segélyben részesülők szempontjából azért nincs jelentősége a kínálati oldali hatásoknak, mert egyrészt a segélyek összege túl alacsony, másrészt azok, akiknek tartósan nincs munkájuk, vagy nagyon gyenge a munkaerőpiaci kötődésük, képtelenek a munkaerőpiaci integrációra.

Fontos hangsúlyozni, hogy azt senki nem kérdőjelezi meg, hogy a munkaösztönzés probléma létezne, csak az előzőekben hivatkozott szerző is, és az ugyanebben a kötetben szereplő másik tanulmány szerzője (Esping-Andersen 2002.) is arra hívják fel a figyelmet, hogy a hatások egyrészt nem egyértelműek, másrészt a közgazdaságtani elméletek szerint várható viselkedéssel ellentétes, illogikus viselkedést eredményezhetnek. Ez a viselkedés azonban egyben logikusnak is tekinthető, ha az elemzési horizontot tágitjuk. Harmadrészt – ahogy írtuk már – sok-tényezős jelenséggel állunk szembe.

Esping-Andersen ezt írja: „Érdekes tény, hogy a kiemelkedően magas munkanélküli támogatásokat biztosító országokban általában sokkal alacsonyabb a tartós munkanélküliek aránya, és legalábbis Dánia esetében, Európa-szerte az egyik legmagasabb a munkanélküliségből való kilépési arány. És fordítva, a tartós munkanélküliség különösen hangsúlyos Olaszországban, ahol az összes munkanélküli többségének (főleg fiataloknak) egyáltalán nincs jogosultsága szociális támogatásokra.” (Esping-Andersen 2002:47.¹⁰)

Az ellentmondás egyik feloldása az lehet, ha a pénzbeli transfereket aktiválási programokkal kötik össze, valamint egyrészt rugalmassá teszik a foglalkoztatási viszonyok feltételeinek szabályrendszerét, másrészt a munkavállalók biztonságát alapvetően a relatíve magas szintű munkanélküli ellátással és aktív munkaerő-piaci politikák rendszerével biztosítják, amely együtt alakítja ki az a klímát, amely a munkanélkülivé válás esetén ösztönzi és segíti elő az újbóli elhelyezkedést. A célokból és eszközökből is látszik, hogy a törekvés több szakpolitika és ezek intézményeinek, eszközrendszerének egymás mellé rendélése, ami erősíti a foglalkoztatáspolitikát aktivizáló funkcióját, miközben a jóléti rendszeren belül, a szociális juttatásokban, szolgáltatásokban és ezek finanszírozásában is jelentős - komplexen megtervezendő és a társadalmi integráció folyamataiban hosszabb távon hatásos - változásokat indukál.

⁷ A magyarországi szakirodalom a demogrant kifejezésen alapvetően az olyan hozzáféréstől független, kategoriális (csoportosan célzott) pénzbeli ellátásokat értjük, amelyre egy meghatározott élethelyzetben lévő csoport összes tagja jogosult, tehát melyek nincsenek jövedelemigazolásához kötve.

⁸ A jogszerzés előzetesen munkaviszonyhoz, pontosabban járulékfizetéshez kötődik. Bizonyos esetekben a jogosultság kiterjesztődik a demográfiai értelemben munkavállalói körön túli családtagokra is.

⁹ Egy adott probléma, nehéz helyzet megoldására, áthidalására szolgáló jövedelempótló támogatás, amely rászorultságon alapul.

¹⁰ Ld.: magyar nyelven Esély 2008/5:48.old

Az európai – főként dán - példából úgy tűnik, hogy az ilyen komplex és integrált megközelítés, mely az aktivizálást (activation) helyezi a középpontba, képes sikeresen küzdeni a munkába lépés során fellépő ellenősztönzési hatásokkal szemben.

4. Magyarországi helyzet - Változások a munkaerőpiacon¹¹

4.1. Foglalkoztatás, inaktivitás

Az Eurostat adatai szerint a magyar *foglalkoztatási ráta* az elmúlt évtizedekben mindig az alacsony foglalkoztatási rátájú országok között szerepelt. A helyzet 2009-re sem javult, mivel a magyar 20-64 évesek körében a foglalkoztatottak aránya majd tíz százalékponttal maradt el az EU-15 átlagától: míg nyugat-európában 100 aktív korúból átlagosan 70 volt foglalkoztatott, Magyarországon mindössze 60-61. Elmaradásunk mindkét nem esetében jelentős: a férfiak esetében 9,7 százalékpont, a nők esetében ennél valamivel kevesebb, 9,1 százalékpont volt 2009-ben.

A munkavállalás szempontjából kardinális *iskolázottság* szempontjából is nagy a lemaradás. Főként igaz ez az alacsony iskolai végzettséggel rendelkezőkre, hiszen e csoport kiszorulása a foglalkoztatásból olyan nagymértékű, hogy viszonylag alacsony részarányuk ellenére is a magyarországi foglalkoztatási szintnek az Európai Unió átlagától való lemaradása nagymértékben ebből adódik. (Fazekas K. 2006:196) Amíg az alapfokú végzettséggel rendelkezőknek, illetve a középiskola alsó tagozatait végzetteknek (ISCED 1-2) Európa nyugati felében a 49%-a dolgozik, addig Magyarországon mindössze 26%-uk volt foglalkoztatott 2009-ben. A különbség 23 százalékpont!

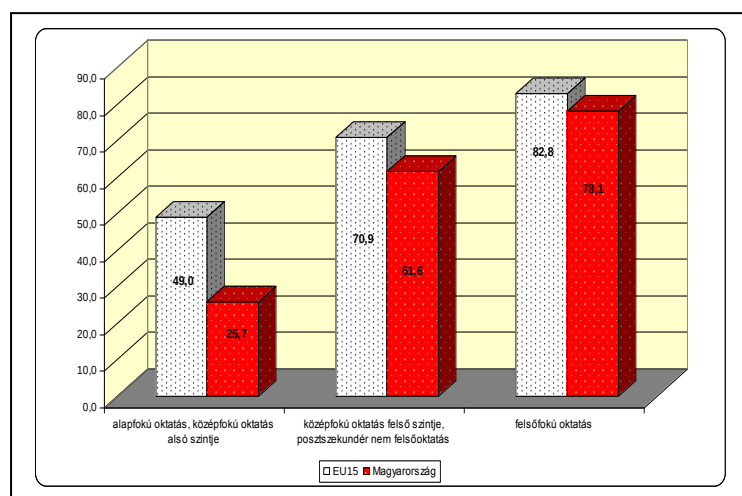
A felsőfokú végzettséggel rendelkezők (ISCED 5-6) körében ennél lényegesen alacsonyabb, közel 5 százalékpontnyi, a középiskola felső tagozatát, vagy nem felsőoktatás jellegű poszt-szekunder képzést végzettek (ISCED 3-4) körében azonban már közel 9 százalékpontnyi a lemaradásunk az EU-15 átlagához képest. (5. ábra)

---

¹¹ E fejezetet írták: Benke Brigitta és Mózer Péter

5. ábra

Foglalkoztatottak a 25-64 éves népesség százalékában iskolai végzettség szerint (2009)

Forrás: EUROSTAT

Az aktív korban lévő *nem-foglalkoztatottak körét* két nagy csoportra bonthatjuk; *a)* inaktívakra (szülői ellátást kapók, tanulók, nyugdíjasok, háztartásbeliek), és *b)* gazdaságilag aktívak közé tartozó munkanélküliek csoportjára. Az első csoportba tartozók számottevő részének vagy semmiféle kapcsolata nincs a munkaerőpiaccal vagy meglehetősen lazák a kötődései. A második csoportnak viszont a munkaerőpiacon jelenlévő, munkára képes és munkára kész emberek a tagjai.

Az aktív korú gazdaságilag nem aktívak létszáma, a KSH Munkaerő-felvétel adatai szerint, 1992-től 2004-ig – egy-két évtől eltekintve (pl.: 1997-98; 2002-03) – folyamatosan emelkedik, majd 2004-től lassan csökken, de még mindig 2 millió fő felett van. Összességében megállapítható, hogy a rendszerváltás óta nagyon alacsony az állástalanok álláskeresői aktivitása¹², amely az alacsony foglalkoztatási szint egyik kiváltó oka.¹³ A vizsgált időszakban az aktív korú inaktívak száma több mint félmillióval növekedett. (Ha ehhez hozzávesszük az aktív kor feletti, ill. alatti inaktívakat, akkor döbbenetes számot kapunk: a teljes népesség mintegy 60%-a nincs jelen a munkaerőpiacon. Az aktív korúaknak pedig a harmada munkanélküli! Tehát valamivel több, mint 3,7 millió foglalkoztatottra közel 6 millió inaktív és nem egészen 304 ezer álláskereső jut.)

Az aktív korú inaktívak közül a tanulók létszáma nőtt a legnagyobb mértékben: az időszak eleji 549 ezer nappali tagozatos, 15 év feletti tanuló (az összes inaktív 9%-a) a vizsgált időszak végére (2007-re) 284 ezerrel lett több (az összes inaktív 14%-a). Ennek indokai éppúgy visszavezethetők a demográfiai 'boom'-ra (a Ratkó-korosztályok megjelenése), mint az oktatási rendszer szerkezetének változására (a középszintű oktatás expanziójára, a felsőoktatásba kerülő tanulók számának emelkedésére).

¹² Álláskeresői aktivitásnak a regisztrált munkanélkülieknek a nem foglalkoztatottakon belüli arányát nevezzük.

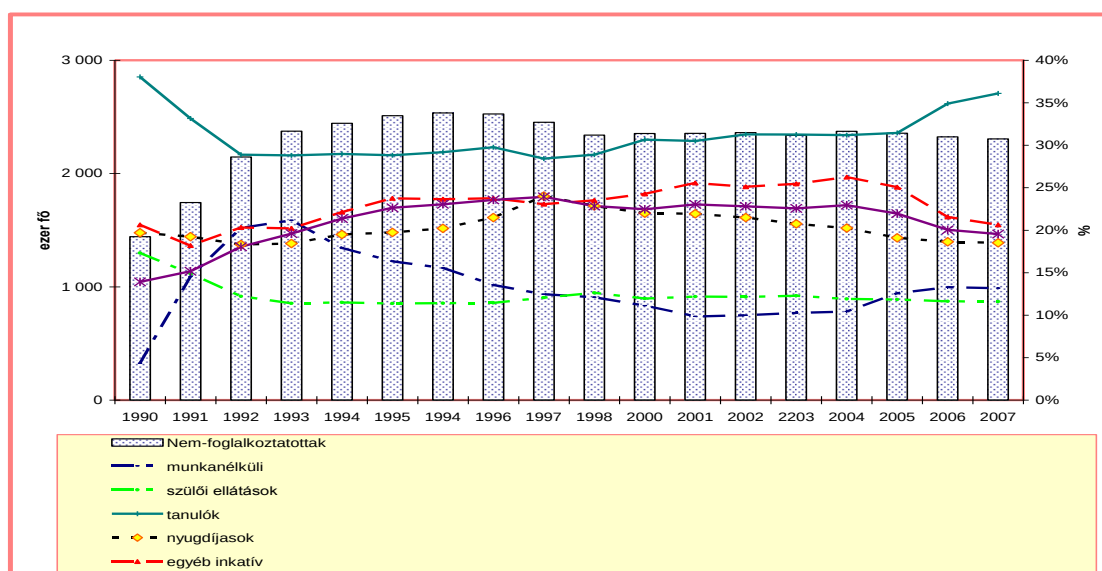
¹³ A másik lényeges kiváltó ok a „foghíjas” vállalati méretstruktúra: a magyar rendszerből hiányzik a foglalkoztatás-bővülés és a munkaerő-gazdálkodás szempontjából ideális közép méret, és elsősorban a kis- és nagyvállalkozások száma, ami csekély mértékben tud hozzájárulni a foglalkoztatás növeléséhez. Ráadásul a szereplők kevés kivételtől eltekintve – tartós tőke- és forráshiánnyal küzdenek. Itt jegyezzük meg, hogy ezekre a tendenciákra a mai munkaügyi rendszer gyakorlatilag semmiféle választ nem ad.

A szociálpolitikai támogatások jelentőségére világít rá az az adatsor, amely a többi inaktív (szülői támogatásban és korhatár alatti nyugellátásban részesülők, valamint az egyéb inaktívak, akiknek egy része segélyezett) arányát mutatja. Az adatok – kivéve a szülői támogatásban részesülőket - növekedést mutatnak, azaz jól kivehető, hogy egyre több aktív korú számára a jóléti támogatások jelentik a minimális biztonságot, hiszen egyre többen kénytelenek szüneteltetni, megszüntetni munkaerőpiaci tagságukat.

A munkanélküliek száma ugyanebben az időszakban 62 ezer (1990) és 437 ezer (1994) fő között mozgott, 2009-re már félmillió feletti álláskeresőt (munkanélkülit) tart nyilván a rendszer. (6. ábra).

6. ábra

A nem-foglalkoztatottak összetételének változása

Forrás: Munkaerőpiaci tükör, 2007 (MTA KTI, <http://www.econ.core.hu>)

4.2. Az inaktivitás okai

Az igazán súlyos probléma azonban nem önmagában az alacsony foglalkoztatási szint, hanem az a tény, hogy a foglalkoztatási nehézségek igen nagymértékben koncentrálnak a népesség bizonyos rétegeiben: mindenekelőtt az alacsony iskolai végzettséggel rendelkezők, a pályakezdők, az idősek, valamint a roma lakosság körében, illetve az ország városhiányos, perifériális helyzetű elmaradott térségeiben rendkívül magas az inaktívak és álláskeresők aránya. Az alacsony aktivitási szint kialakulásban nyilvánvalóan számos ok játszik közre. Ezek között kiemelkedő szerepet tölt be a demográfiai helyzet, a kedvezőtlen gazdasági folyamatok és a munkaerőpiac szerkezete (pl.: a kereslet nem képes felszívni a képzetlen munkaerőt; kínálati problémák), a társadalompolitikai intézkedések hatásai (pl. a korai nyugdíjba vonulás; a munkaügyi rendszer elbürokratizálódása), a tőke és a munkaerő alacsony területi mobilitása, valamint a roma népességgel szembeni diszkrimináció. A

követezőkben azt vizsgáljuk, hogy a főbb szocio-demográfiai jellemzők milyen hatással vannak a munkaerőpiaci lehetőségekre.

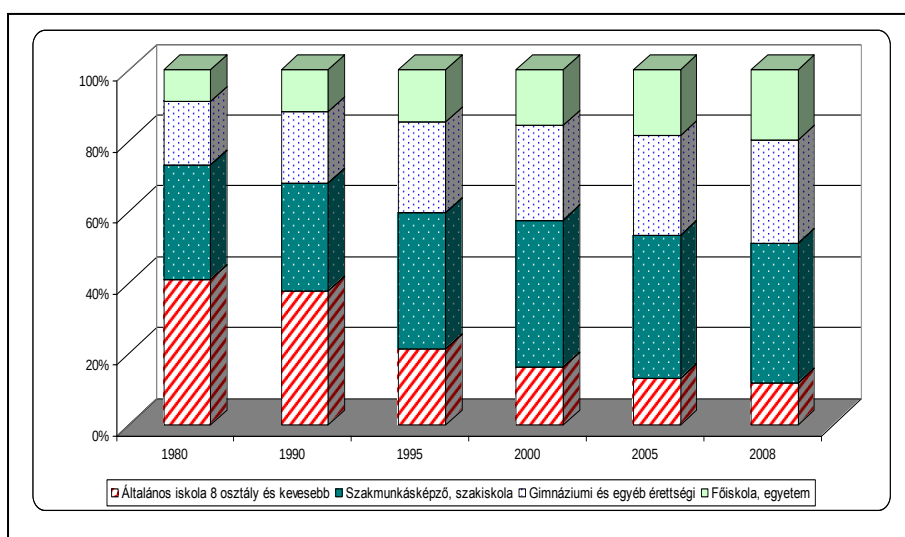
Pályakezdők: A pályakezdők aránya a regisztrált álláskeresők körében a kilencvenes évek közepén meghaladta a 10%-ot, majd az ezredfordulóig folyamatosan csökkent. 2000 után arányuk ismét növekedésnek indult, és 2005-ben ismét elérte a kilencvenes évek közepén tapasztalt szintet.

A növekedés hátterében részben az egyes kohorszok eltérő nagysága, tehát maga a demográfiai ingadozás áll: 1992 és 1996 között például évente mintegy 150-160 ezer fiatal került ki az iskolából, aminek következtében a pályakezdő álláskeresők száma két és félszer olyan gyorsan emelkedett, mint az összes munkanélkülié (Bánfalvi Cs. 1997:167).

Szakképzettséggel nem, vagy elavult szakmával rendelkezők: A foglalkoztatott férfiak körében az általános iskolai, vagy annál alacsonyabb iskolai végzettséggel rendelkezők aránya a rendszerváltást követő évtizedben drasztikus mértékben lecsökkent: míg 1990-ben a foglalkoztatottak 38%, az ezredfordulón már csak 16%-át tették ki. Arányuk a foglalkoztatottakon belül, azóta is lassuló ütemben, de folyamatosan csökkent: 2008-ban már a foglalkoztatott férfiak mindössze 12%-a rendelkezett legfeljebb általános iskolai végzettséggel. Az összefüggés hátterében két tényező együttes hatása húzódik meg: egyrészt a fiatalabb kohorszokon belül folyamatosan csökken a 8 osztálynál kevesebbet végzettek aránya, a foglalkoztatottakon belüli hirtelen történő visszaesésük azonban elsősorban az alacsony végzettséget igénylő munkahelyek csökkenésének köszönhető. Utóbbi két tendenciára vezethető vissza: a vállalatok körében egyre inkább elterjedt a számítógépek és mikroprocesszor-alapú technológiák alkalmazása, másfelől a globalizáció eredményeképpen a munkaigényes ágazatok az alacsony képzettségű, olcsó munkaerőt kínáló országokba települtek át (PPH 2009:60).

7. ábra

A foglalkoztatott férfiak iskolai végzettség szerinti megoszlása

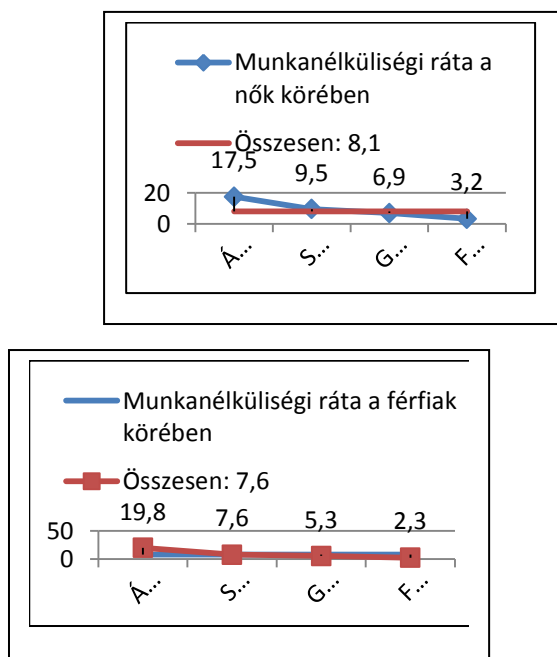

Forrás: 1980–91: szakértői becslés a népszámlálás alapján. 1992: KSH MEF, Munkaerőpiaci Tükör 2009

Ezen folyamatok eredményeképpen Magyarországon az alacsony képzettségű emberek munkaerő-piaci helyzete tragikusan rossz: a legfeljebb alapfokú iskolai végzettséggel rendelkezők körében a munkanélküliségi ráta nők esetében az átlag több mint kétszerese, férfiak esetében az átlag több mint két- és félszerese volt 2008-ban.

8. ábra

Munkanélküliségi ráta a nemek szerinti megoszlása és iskolai végzettség szerint (2008)

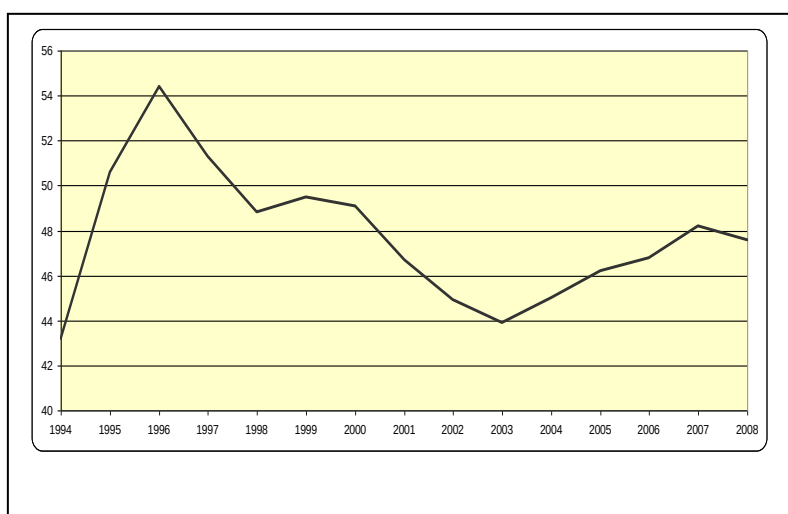
Forrás: KSH MEF, Munkaerőpiaci Tükör 2009

50 év felettiek: a legaktívabb munkavállalási korú korosztályba a 25 és 49 év közöttiek tartoznak, ők a rendszerváltás óta tartósan a foglalkoztatott népesség 67-69%-át teszik ki. Körükben a foglalkoztatási ráta meghaladja a 80%-ot. Az 50-54 éves korosztály foglalkoztatási rátája ettől több mint 10, az 55-59 éves korosztályé majd' 20 százalékponttal marad el. A folyamat háttérében a korai nyugdíjazások magas száma, valamint az idősekkel szembeni munkaerőpiaci diszkrimináció áll. Ezek nem feltétlenül függetlenek egymástól: a korai nyugdíjazás sokak számára a tartós munkanélküliségtől való menekülést jelenti. (Fazekas 2006.).

Tartós munkanélküliek: A tartós munkanélküliség nem csak a hosszú ideig tartó keresetkiesés miatt kiemelt jelentőségű: önmagában csökkenti az egyén munkába állási valószínűségét. Az egyén munkavállaló képessége csökken azáltal, hogy nem használja, tudása elavulhat, önbizalma, kapcsolatteremtési készsége gyengülhet, kapcsolatai erodálódnak. Végül a munkanélküliség okozta anyagi problémák számos deviancia, családi és egészségügyi probléma kiváltói lehetnek, amelyek még messzebb sodorják az egyént a munka világától (PPH 2009). A tartós álláskereső aránya a kilencvenes évek első felében drasztikus mértékben emelkedett, 1994 és 1996 között több mint 10 százalékponttal. Arányuk az évtized közepén az 50%-ot is meghaladta, majd 2002-2004 között 45% alá csökkent. A tartós álláskereső aránya azóta lassuló mértékben, de tovább emelkedik, 2008-ban az álláskeresők 48%-a 12 hónapnál régebben volt állás nélkül.

9. ábra

Legalább 1 éve munkanélküliek aránya a munkanélküliek százalékában

Forrás: KSH MEF

Diszkriminációval fenyegetett csoportok - romák: A rendszerváltozást követő években drasztikusan leépült a roma foglalkoztatás, az 1993. és 2003. évi országos reprezentatív romafelvétel eredményeinek tanúsága szerint a vizsgált időszakban alacsony, 30-35%-os szinten állandósult. Az alacsony foglalkoztatás magas fluktuációval párosul. Mindezek háttérében részben a roma lakosság alacsony iskolai végzettsége, kedvezőtlen területi eloszlása áll. Az őket érintő munkaerő-piaci programok (közcélu, közhasznú munka, közmunka) szintén tartósítják foglalkoztatásuk időszakos, instabil mintáit, és nem növelik a tartós foglalkoztatásba kerülés esélyét. A velük szemben érvényesülő diszkriminációra következtethetünk abból, hogy foglalkoztatásuk e sajátosságai nem jellemzőek a teljes népesség alapfokú végzettséggel rendelkező csoportjának foglalkoztatására: utóbbiak

foglalkoztatási aránya csaknem kétszerese a romákénak, s foglalkoztatási instabilitásuk is több mint 50%-kal alatta marad a roma népességben mért értéknek (Fazekas 2006).

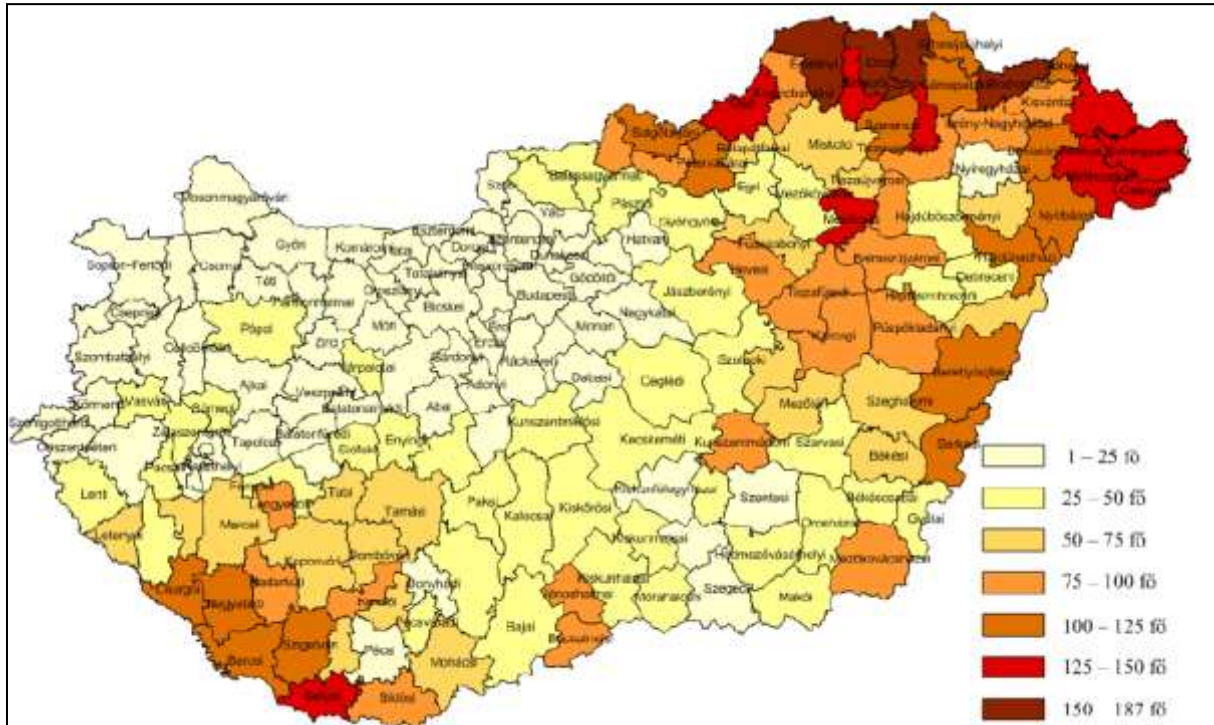
A munkaerőpiac szegmentálódása térben is leképződik. Ez a térbeli leképződés nem feltétlenül regionális szinten zajlik. Kétségtől ott is, hiszen a nyugat-magyarországi régiók – Nyugat- és Közép-Dunántúl, valamint Közép-Magyarország - jól elkülöníthetők a többi térségtől. Utóbbi résznél további különbségtétel is indokolt, mivel Észak-Alföld és Észak-Magyarország egyre inkább lemaradni látszik. A foglalkoztatottság bővülésének (és egy felzárkóztató szociálpolitikának) legfőbb gátja az egyes térségek bezáródása, a „fizikai és társadalmi életesélyek” (Ferge Zs. 1982.) szempontjából (végleges) leszakadása.

„Magyarország népességének 10–11 százaléka olyan térségekben él, ahol a munkanélküliség meghaladja a 19, a felső decilis esetében a 22 százalékot, ahol a foglalkoztatottak aránya a 15–64 éves népesség körében a becslések szerint 36 és 50 százalék között van, és ahol nemhogy javulnának, ellenkezőleg, folyamatosan romlanak a foglalkoztatási esélyek (FSZH).” (Fazekas K. – Bálint M., 2008:26.)

Hátrányos helyzetű kistérségekben élők: A munkalehetőségek és a potenciális munkavállalók egymásra találása nem csak a munkahelyek számának és az általuk támasztott elvárások függvénye, a kereslet és a kínálat térbeli elhelyezkedése egyaránt hatással van rá. 2008 végén, országos átlagban 1000 aktív korú közül valamivel, több mint 36 fő részesült rendszeres szociális segélyben (Mester D. 2010). A segélyezettek aránya a kistérség fejlettsége szerint azonban meglehetősen heterogén eloszlást takar: a legfejlettebb kistérségekben az 1000 aktív korúra vetített segélyezettek aránya az országos átlag harmada (nem éri el a 13 főt), míg a fejletlen és legfejletlenebb kistérségekben annak két- illetve háromszorosát is meghaladja (kerekítve: 77 ill. 123 fő). A legfejletlenebb kistérségekben a segélyezettek aránya az aktív korúak százalékában átlagosan tízszer akkora, mint a legfejlettebb kistérségek esetén.

1. térkép

A rendszeres szociális segélyben részesítettek átlagos száma 1000 aktív korú (18-59 éves) lakosra kistérségenként, 2008

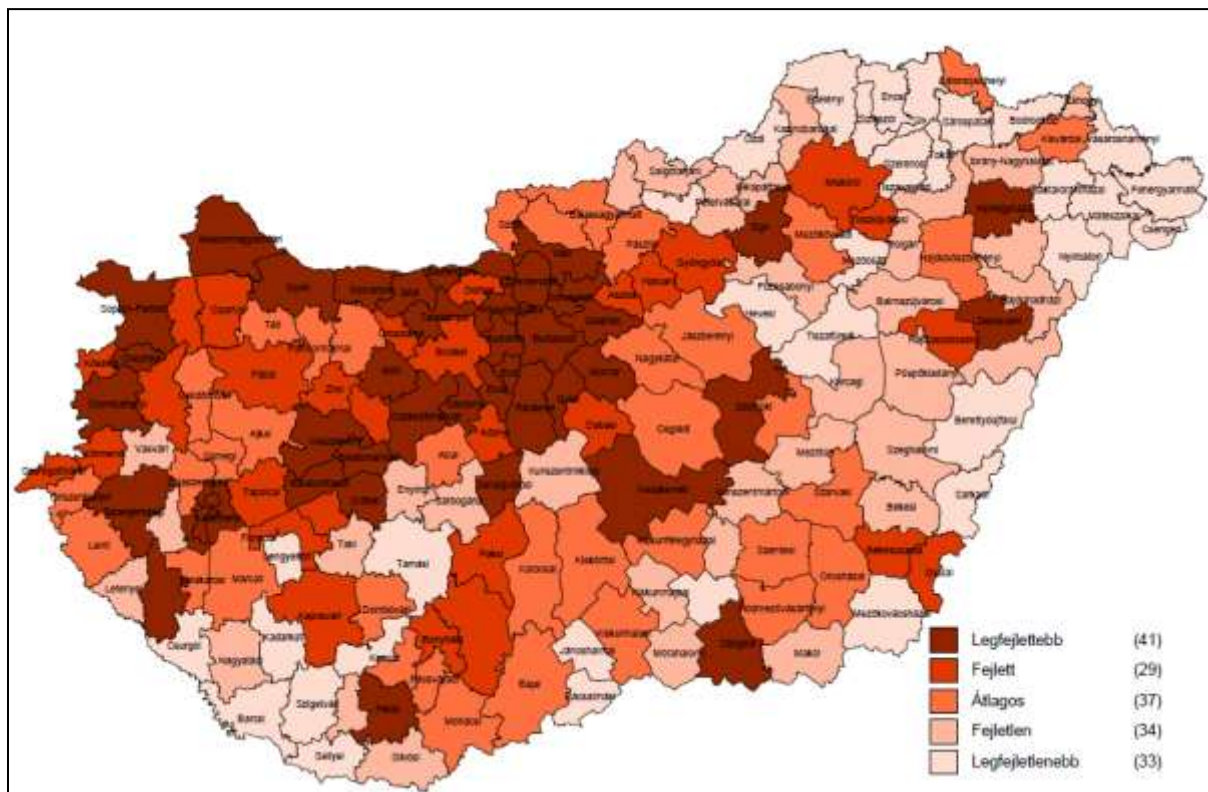
Forrás: KSH, TEIR, OSAP Készült: SZMI 2010

Az egyes kistérségek nem csak a segélyezettek ill. álláskeresők arányát tekintve térnek el egymástól, hanem a munkanélküliek szocio-demográfiai jellemzőinek tekintetében is. Így például a segélyezettek korosztályi összetételét vizsgálva megállapítható, hogy a rendszeres szociális segélyezettek 40-42%-a a 30-44 éves korosztályból kerül ki a térség gazdasági-társadalmi fejlettségétől függetlenül, de jellemzően minél fejlettebb egy terület, annál magasabb a 45 év felettiek, és annál alacsonyabb a 30 év alattiak aránya a segélyezettek körében (Mester D. 2010:54).

A munkavállalási esélyeket azonban nemcsak a munkaerő kínálata, hanem az ez iránti kereslet is befolyásolja, mely a térség általános gazdasági fejlettsége szerint változó. A formális foglalkoztatás szempontjából Budapest kínálja a legtöbb lehetőséget, ez azonban éppen az a munkaerőpiaci szegmens, ahol a munkaerő-kínálat is magasabb színvonalú. A kistelepülések esetében a negatív munkaerő-kínálati jellemzők, és a munkaerő-kereslet alacsony szintje együttesen a formális foglalkoztatás alacsony szintjéhez vezet, továbbá a munkahelykínálat hiánya miatt a kvalifikált munkaerő sem kap a térségben munkát. (Bánfalvi Cs. 1997)

2. térkép

Kistérség fejlettség, 2007

Forrás: SZMI 2010

A területi egyenlőtlenség ilyen szélsőséges mértéke nem magyar, hanem kelet-európai sajátosság (főként Szlovákiáé és Magyarorszáé), itt az elmúlt évszázadok gazdasági fejlődése térben rendkívül polarizált gazdaságot, és így munkaerőpiacot hozott létre. E kedvezőtlen történeti örökség a piacgazdaságok kiépülésével (és az állami kiegyenlítő-politika gyenge hatásfokával) az országok többségében területileg is mutat egyfajta „megkettőzöttséget”, amely döntően a népesség szegmentálódását, szegregációját erősítette fel. Illetve pontosabb, ha úgy fogalmazunk, hogy a piacgazdaság szigetszerű terjedése, valamint a népesség térben is eltérő társadalmi-gazdasági jellege egymásba fonódva, egymás hatását felerősítve fejti ki hatását mind a mai napig.

Az igazi problémát, így e hátrányok tartóssá válása és halmozódása jelenti, mivel a gyakorlatban e jellemzők gyakran együttesen fordulnak elő, és egymás hatását erősítve csökkentik az egyén munkavállalási lehetőségeit. Egy olyan társadalomban, ahol a társadalmi státust, az elismertséget, a társas kapcsolatokat egyaránt jelentős mértékben a munka határozza meg, ez kirekesztett rétegek, társadalmi zárványok kialakulásához, a közös kulturális és értékrendi alapok gyengüléséhez vezet. A munka elvesztése tehát nem csupán a rendszeres jövedelem csökkenésén vagy megszűnésén, az egyéni és családi költségvetés felborulásán át hat az egyén életére. Együtt jár a létbizonytalanság, értéktelenség, kiszolgáltatottság átélésével, a munka, mint idő- és életszervező eszköz elvesztésével, a

társadalomban elfoglalt pozíció megrendülésével, az önkép sérülésével. A társadalmi kirekesztődéshez több dimenzió együttes előfordulása járul hozzá:

- gazdasági tényezők (pl. anyagi depriváció);
- társadalmi tényezők (pl.: társadalmi kapcsolatok meggyengülése);
- kulturális tényezők (pl.: előítéletek);
- szubjektív tényezők (pl.: szégyenérzet);
- patológikus tényezők (pl.: mentális vagy lelki problémák);
- térbeli tényezők (pl.: tanyák, telepek, leszakadó térségek).

A kedvező fordulatot az is akadályozza, hogy a legalább három fő részre szakadt munkaerőpiaci szegmentumok között nincs szerves gazdasági kapcsolat, vagyis a dinamikus és versenyképes rész megfelelő piaci kapcsolatok hiányában, még a gazdasági növekedés időszakában sem fejt ki szívó hatást. Könnyen belátható, hogy merőben más viszonyok között élnek azok, akik kizárólag a versenyképes gazdasági szektorhoz kapcsolódva, jól fizető állásokban dolgoznak, mint azok, akik a rosszul fizetett gazdasági és más szektor alkalmazottai. És persze megint más létviszonyok közt élnek a tartós munkanélküliek, akik jó esetben a szürke vagy feketegazdaságban nyernek alkalmazást, rosszabb esetben segélyekből tengődnek, és a segélyezések közti időben csak közmunka keretében jutnak munkához.

E tényezők együttes hatásaként „az iskolázottsági, etnikai, területi hátrányok kumulálódása olyan súlyos problémája a magyar társadalomnak, melyre nincs példa az OECD országok vagy a csatlakozás előtti Európai Unió közelmúltbeli történelmében.” (Fazekas K., 2006:134.) Például, ha valaki hátrányos helyzetű térségben él, fiatal férfi és roma származású, akkor ez számára nagy eséllyel a társadalomból való teljes kirekesztést jelenti. „A rendszerváltáshoz kapcsolódó gazdasági-társadalmi folyamatok következtében kialakult egy legalább 700 ezres létszámú, szélsőségesen marginalizálódott, a társadalom periferiáján tengődő, alacsony iskolázottságú, a munkaerőpiacról tartósan kiszorult, mélyszegénységben élő tömeg, amelynek immár a harmadik generációja válik úgy felnőtté, hogy újratermeli szülei alacsony iskolázottságát, s ennél fogva esélye sincs arra, hogy rendszeres munkát találjon magának.” (Havas Gábor 2008:121.)

Felhasznált irodalom

A. B. Atkinson (1999) Munkaösztönzők In: Csaba I. – Tóth I. Gy. (szerk.) *A jóléti állam politikai gazdaságtana* Osiris – Láthatatlan Kollégium, Bp.

Bánfalvy Csaba (1997) *A munkanélküliség* Magvető, Bp.

Barr, Nickolas (1998) Közgazdasági elmélet és a jóléti állam: áttekintés és átértelmezés In Semjén András (szerk.) *A jóléti állam közgazdasági megközelítésben* Hilscher Rezső Szociálpolitikai Egyesület, Bp.

Robert Castel (1998) *Szociális kérdés alakváltozásai* Kávé Kiadó, Bp.

Cseres-Gergely Zsombor – Scharle Ágota (2007) Jóléti ellátások, munkakínálati hatások és szabályozási gyakorlat In: Fazekas K. - Cseres-Gergely Zs. – Scharle Á. (szerk.) *Munkaerőpiaci Tükör 2007* MTA KTI – OFA, Bp.

Ducan Gallie (2002) The Quality of Working Life in Welfare Strategy In: Esping Andersen – D., Gallie – A., Hemerijck – J., Myles (eds.) *Why we need a New Welfare State* Oxford University Press

Gosta, Esping-Andersen (2002) A Child-Center Social Investment Strategy In: Esping Andersen – D., Gallie – A., Hemerijck – J., Myles (eds.) *Why we need a New Welfare State* Oxford University Press

S. Hradil (1995) Miliő-, szubkultúra- és életstílus-kutatás a 80-as években In: Andorka R. – S. Hradil - Peschar (szerk.) *Társadalmi rétegződés* AULA Kiadó, Bp.

Marie Jahoda – Paul F. Lazarsfeld – Hans Zeisel (1999) *Marienthal Új mandátum* Kiadó, Bp.

Fazekas Károly (2006) A magyar foglalkoztatási helyzet jelene és jövője. In: Vizi E. Szilveszter (szerk.) *Előmunkálatok a társadalmi párbeszédhez. A Gazdasági és Szociális Tanács felkérésére készített tanulmányok* Budapest, Gazdasági és Szociális Tanács.

Fazekas Károly – Bálint Mónika (2008) A magyar munkapiac állapota 2007-2008-ben In: Fazekas K. – Köllő J. (szerk.) *Munkaerőpiaci tükrök 2008*, MTA KTI <http://www.econ.core.hu/kiadvany/mt.html>

Ferge Zsuzsa (1982) *Társadalmi újratermelés és társadalompolitika* KJK, Bp.

Havas Gábor (2008) Esélyegyenlőség, deszegregáció In: Fazekas Károly – Köllő János – Varga Júlia (szerk.) *Zöld könyv a magyar közoktatás megújításáért* Oktatási és Gyermekesély kerekasztal, MEH, Bp.

Mester Dániel (szerk.) (2010) *A szociális támogatások változása 2001-2008 között*, Szociálpolitikai és Munkaügyi Intézet, Bp.

PPH Közpolitika Elemző Kft. (2009) *Messze Van a Munka - Az Alacsony Képzettségűek Foglalkoztatási Problémái Magyarországon* Bp.

Tóth István György (1998) *Gazdasági aktivitás* Háttér tanulmány a középtávú szociálpolitikai koncepcióhoz I. kötet TÁRKI, 1998. február

Zombori Gyula (1994) *A szociálpolitika alapfogalmai* T-Twins Kiadó, Bp.

vagy szociális támogatások? A jóléti újracsatlás megváltozott keretfeltételei

Tausz Katalin: Segélyezés Magyarországon

1. Bevezetés

A rendszerváltás során a demokrácia intézményrendszerének kiépülésében fontos állomást volt a szociálpolitika önállósodása, elkülönült társadalmi alrendszerre, vagy másként megfogalmazva ágazattá válása.

A nagy horderejű változások miatt az államszocializmusból örökölt szociálpolitikát úgy kellett átalakítani, hogy illeszkedjen a magyarországi társadalmi-gazdasági körülményekhez és a nemzetközi folyamatokhoz. Miközben jelentős viták folytak arról, hogy az alkalmazkodás az örökölt „nagy rendszerek” (társadalombiztosítás, családi ellátások) milyen változtatását teszi szükségessé, az nyilvánvaló volt, hogy a szegénység megelőzésére és a már kialakult szegénység kezelésére a korábbinál nagyobb figyelmet kell fordítani – ha másért nem is, a társadalmi béke megőrzése érdekében.

A megroppant egzisztenciájú emberek számának növekedése és a közkiadások csökkentésének erősödő igénye indokoltta a szociális támogatások (a segélyezés és a szolgáltatások) új, átfogó szabályozását. E folyamat egyik legfontosabb intézkedése az úgynevezett szociális törvény és a gyermekvédelmi törvény megalkotása és elfogadása volt. Ezekben többek között az is kifejezésre jut, hogy a szubszidiaritás elvére alapozva közösségi feladat a szociális biztonság megteremtése, a társadalombiztosítási és alanyi jogon járó állami juttatások mellett a helyi önkormányzatok által biztosított pénzbeli és természetbeni ellátások, szolgáltatások rendszerének kialakítása. Az államigazgatás intézményrendszerében az egészségügyi és szociális ellátással, valamint a gyermek- és ifjúságvédelemmel kapcsolatos alapvető feladat- és hatáskörök a települési önkormányzatokat illetik meg.

A települési önkormányzatok hatalommal és felelősséggel felruházását a nyilvánvaló politikai megfontolásokon kívül a jóléti szolgáltatások területén az is indokolja, hogy ezen a szinten ismerik legmélyebben a helyi sajátosságokat, szükségleteket, a segélyezendőket életkörülményeit. Am mára a magyar önkormányzati rendszer decentralizációjának hátulütői is szembeötlők. A rendeletalkotási „szabadság” például szélsőséges esetben eltérő helyi jóléti rezsimek létrejöttével járhat és a támogatások mértéke eltérő lehet.

A társadalmi kirekesztés az utóbbi időben széles körben használatos fogalomná vált. Összetevőit, dimenzióit, területeit sokféle módon határozzák meg és próbálják mérhetővé tenni. A szociális szektor szolgáltatásainak kitüntetett szerepe lehet a társadalmi kirekesztés kockázatának mérséklésében. Ahogy a Világbank egy 2007-ben megjelent tanulmánya megfogalmazza: „A szociális védelem és a segélyezés az EU társadalmi befogadási folyamatának fontos elemei. Az EU új tagállamai nagyon rövid időn belül a szegényeknek szóló jövedelmi és más támogatásokat nyújtó programokat és intézményes rendszereket hoztak létre. Szegénységet és kirekesztést kezelő segélyezési programok és politikák működnek ezekben az országokban, amelyek a Társadalmi összetartozásról szóló nemzeti cselekvési terveik fontos részét képezik. Bár a forrásteszten alapuló segélyek a GDP-nek és a jóléti kiadásoknak csupán relatíve kis részét teszik ki, a támogatottak számára fontos jövedelemforrást jelentenek.” (World Bank, 2007: 7)

2. Fogalmi keretek: eljárások, tipológiák, csapdák

A szegénységben élők támogatásában a segély az eszköz a hiányzó jövedelem pótlására, és az igazgatási rendszer működteti azokat az eljárásokat, amelyek segítségével a támogatás a jogosultnak minősülő háztartásokhoz eljut.

A segélyezés, a jótékony adakozás vagy másként altruizmus makroszinten intézményesült formája aszimmetrikus viszonyon alapul: az egyik fél adományoz (modern időkben az adórendszeren keresztül), a másik elfogadja azt.

„Nem csekélyek a jótékonyáshoz kapcsolódó szimbolikus veszteségek sem, amelyek azonban a segélyezett veszteségei. Ezek közül talán a legfontosabb az önbecsülés elvesztése és az, hogy le kell mondania a társadalmi elismerésnek még az igényéről is. Korábban (sok országban a 20. századig) magától értetődő volt, hogy a segélyezettek elveszítik politikai jogait. A jogkorlátozás ma kevésbé magától értetődő következmény. A segélyezésbe épülő hatalmi aszimmetria azonban mégis ellentmond az állampolgári egyenlőségnek. Még ha törvényes jog is a segély, a segélyt igénylő kérelmező marad: olyan jog érvényesítését kell kérelmeznie, amely másnak kérés nélkül adott (...) A segélyezett folyamatosan éreztetett társadalmi alacsonyabbrendűsége ördögi kört indít el. Valószínűnek tartom, hogy ez a rossz spirál vezet ama »függőségi kultúra« kialakulásához, amely állítólag aláássa a segélyezettek erkölcsi tartását, de amelynek mégis csak az a lényege, hogy a segélyezett, aki mások előtt elveszíti a hitelét, végül az önmagába vetett hitet is feladja. A segélyezés morális kárainak folyamatos emlegetése mindig fenyegette a segélyezés legitimitását. A legkeservesebb, máig megoldatlan problémát a munkaképes szegények jelentik. Ha számuk túl nagyra nő, az altruizmus, illetve a segélyezési készség kifulladás, és előtérbe kerül a segélyezés másik motívuma, a szegények hatalmi eszközökkel való kordában tartása, a „rend” fenntartása.” (Ferge, 2000: 345–346)

A segély – a legegyszerűbb definíció szerint – olyan, a rászorultaknak juttatott, adókból finanszírozott szociális transzferjövedelem, amely a források vizsgálatán (*means-test*) alapul. A segélyezés a társadalmi biztonsági rendszer része, egyfajta, a szegénység enyhítésére szolgáló utolsó menedék azok számára, akik szükségleteiket piaci jövedelmekből nem tudják kielégíteni, s akiknek a jóléti rendszer egyéb intézményei sem tudnak a megélhetést biztosító minimális jövedelmet juttatni. A segélyezés csupán a szegénység enyhítésére alkalmas, a megelőzésére nem. Különösen igaz ez a mélyszegénységben élő családok és a generációkon áthúzódó depriváció esetében (Kuivalainen, 2005: 6).

A segélyezés szelektíven juttat ellátásokat a szegényeknek. A szelekció mindig és mindenütt a források vizsgálatán (*means-test*) és országonként, valamint segélyfajtánként eltérően más további tényezők számbavételén alapul. A források vizsgálata mindig feltételezi, hogy a jövedelem, illetve a vagyon értéke mérhető.

Szociális védelemre 2006-ban az EU tagállamai GDP-jük 26,9%-át fordították, Magyarország 22,3%-ot. (Europe in figures, 2010: 336) A segélyekre fordított források a GDP-hez viszonyítva mindenütt csekélyek, mégis fontos szerepet töltenek be a szegény családok megélhetésében (World Bank, 2007).

A segélyezési rendszerek megítélésének számos szempontja lehet: például mekkora a szegénység csökkentő hatásuk, elérik-e a célcsoportot, mekkorák a segélyezés gazdasági és társadalmi költségei.

A segélyezéssel kapcsolatban az egyik leggyakrabban hangoztatott kritika a jóléti függőség kialakulásának veszélye. A munkanélküliségi és a szegénységi csapda is a jóléti támogatási rendszer és a munkaerőpiac közötti kapcsolat következménye.

A munkanélküliségi csapda működésére már Beveridge is felhívta a figyelmet jelentésében: „...veszélyes megengedni, hogy a munkanélküliség vagy fogyatékoság során folyósított támogatások szintje elérje, vagy meghaladja a munkával szerzett jövedelem szintjét. (...) A munkabér és az annak megszűnte után megszerezhető jövedelem közötti résnek a lehetséges legnagyobbak kell lennie mindenki esetében.” (Beveridge, 1999: 265)

A munkanélküliségi csapda tehát akkor keletkezik, amikor a munkával szerzett jövedelem nem szignifikánsan magasabb a segélynél, vagyis amikor a helyettesítési ráta csekély, és ezért a munka nélküli személy nem ösztönzőt a munkakeresésre.

A szegénységi csapda kialakulásának oka: ha az alacsony munkabérű emberek a munkabér növelésére törekszenek, akkor nem csupán több adót és magasabb összegű társadalombiztosítási járulékot fizetnek, hanem elveszthetik a szegénység jogán járó juttatásaikat (pl. lakásfenntartási támogatás), és így tényleges jövedelmük akár alacsonyabb is lehet.

Pete Alcock (1997) a forrásteszt kapcsán egy harmadik fajta csapdahelyzetre is felhívja a figyelmet: a megtakarítási csapdára. Az alkalmazott forrásteszt több országban nem csupán az igénylő jövedelmét és vagyontárgyait veszi számításba, hanem az esetleges megtakarításokat is.

A jóléti függőség nem csupán azért probléma – amint a politikusok gyakorta megfogalmazták –, mert költségvetési terhet jelent, hanem mert társadalmi dezintegrációhoz vezethet, elsősorban a tartósan segélyezettettek esetében.

Az 1970-es évek óta végbemenő gazdasági-társadalmi változások új kihívások elé állították a tradicionális jóléti államot, sokan a jóléti állam válságáról beszélnek. Az okok sokrétűek, a segélyezés szempontjából a leglényegesebb közülük a munkanélküliek és az inaktívak arányának emelkedése. A segélyekből élők arányának növekedése, valamint a munkaerőpiaci igények felvetették a segélyezési rendszerek reformjának szükségességét. A reformdiskurzust és a tényleges reformokat két témakör uralja: a szociális transzferek „viszonzáshoz” kötése azaz, hogy feltételekhez és milyenekhez szükséges kötni a jóléti transzfereket, valamint a munka és a segélyezés közötti kapcsolat megteremtésének szükségessége. A megoldások, akárcsak a beszédmód, különbözőek: a segélyezésben a munkaerőpiaci részvételt erősítő elemek növelésére alkalmazott eszközök az ösztönzéstől a „segélyért munkát” elv erősödéséig, sőt a munkavégzésre kényszerítésig terjedhetnek; a támogatás elnyerését kívánatos magatartási formákhoz köthetik. Mindez a segélyezési rendszer működése szempontjából nem jelent mást, mint hogy a szelekciós kritériumrendszer újabb szempontokkal bővül.

„A szelektivitás kiterjesztése elleni legdöntőbb érv az, hogy félreértelmezi a szegénység természetét, és felerősíti azokat a körülményeket, amelyek gyengítésére lenne hivatott. Ez a politika abból indul ki, hogy a szegénység valamilyen abszolút állapot, a létminimumhoz szükséges pénzjövedelem hiánya. A szegénység enyhítéséhez tehát nincs szükség többre, mint hogy a nemzeti jövedelem egy piciny töredékét hatékonyabban

fordítsák e célra. E politika ugyanakkor táptalaja az alá- és fölérendeltségi viszonyok hierarchikus burjánzásának a társadalomban, javítás helyett rontja a szegények státusát, és csökkentés helyett növeli a társadalmi egyenlőtlenségeket. Ahelyett, hogy érzékenyen megkülönböztetné a különböző típusú szükségleteket, egy nagy, és szükségképpen stigmatizált kategóriába gyömöszöli bele a munkanélkülieket, a betegeket, az özvegyeket, az időseket és másokat. Elvonja a figyelmet arról, hogy a közszolgáltatások minőségének javítására, és az ehhez szükséges források bővítésére az egész közösség jóléte érdekében lenne szükség.” (Townsend, 2004: 218–219)

A szociális gondoskodás már legkorábbi formái is különbséget tettek a szegények különböző csoportjai, a munkaképes, aktív korú szegények és az idősek, gyerekek, betegek, fogyatékosok között, az előbbieket érdemtelen, az utóbbiakat érdemes szegényeknek minősítve. Wim van Oorschot (2005) tanulmányában azt vizsgálta, miként jelenik meg az érdemesek és érdemtelenek megkülönböztetése a modern jóléti államokban. „Egyes csoportok számára a szociális védelem könnyebben hozzáférhető, nagyvonalúbb, hosszabb ideig vehető igénybe és/vagy kevésbé kitett a viszonzás kötelezettségének, mint más csoportok számára” (Oorschot, 2005: 4)

Álláspontja szerint e megkülönböztetett bánásmódnak különböző okai lehetnek: gazdaságiak, politikaiak és kulturálisak. Nehezebben jutnak támogatáshoz a gazdasági teljesítményre képes és az uralkodó normáktól elütő magatartású csoportok, nagyobb eséllyel a jó érdekérvényesítő képességűek és a „mieink” (szemben az etnikai kisebbségekhez tartozókkal). Van Oorschot 1999/2000-es European Values Studyra (EVS)¹⁴ alapozott elemzése arra kereste a választ, van-e különbség négy társadalmi csoport: az idősek, a betegek és fogyatékosok, a munkanélküliek és a bevándorlók iránti szolidarisztikus attitűdben az európai jóléti államokban.

Van Oorschot megállapította, hogy az érdemesség és érdemtelenesség megkülönböztetése mélyen gyökerezik a közgondolkodásban, hiszen a rangsor lényegében azonos a különböző országokban: támogatásra leginkább érdemesnek az időseket tartják, szorosan követik őket a beteg és fogyatékos emberek, majd a munkanélküliek következnek, és a leggyengébb a támogatási készség a bevándorlók iránt. (A 33 ország között a magyar adatok mutatták a leghatározottabb különbségtevést, és Olaszország mellett nálunk a legnagyobb az idegenellenesség mértéke.)

Egy korábbi tanulmányában van Oorschot az érdemesség öt kritériumát határozta meg (Oorschot, 1998). Az első és egyben leglényegesebb szerint: akiket felelősnek tekintünk a helyzetükért, azokat kevésbé tartjuk érdemesnek a köz segítségére. A második kritérium a rászorultság foka: minél inkább szükségét szenvedőnek számít valaki, annál inkább ítéltetik érdemes szegénynek. A harmadik ismerv az identitáshoz kapcsolódik: a hozzánk hasonló támogatását inkább elfogadjuk. A negyedik szempont az attitűddel van összefüggésben: a szeretetre méltó, hálás, alkalmazkodó és a normáinknak megfelelőbb embereket inkább tartjuk érdemes szegénynek. Az ötödik a reciprocitás kritériuma: készségesebben elfogadjuk azoknak az embereknek a segítségét, akik korábban nyújtottak valamit nekünk, vagy várható, hogy a jövőben nyújtani fognak. Az első kritérium magyarázza a munkanélküliek iránti gyengébb szolidaritást. A leggyengébb támogatottságú etnikai kisebbségekkel – Magyarországon a romákkal – kapcsolatos közvélekedés szerint élhetnének másként, ha

¹⁴ A 33 országban folytatott kutatás négy nagy témára terjedt ki: erkölcs és vallás, politika, munka és szabadidő, emberi kapcsolatok. A mintát 18 évesnél idősebb személyek alkották.

akarnának, viselkedési mintáik elfogadhatatlanok, és nem is várható tőlük semmi. Ezért – és nem csak Magyarországon – az etnikai kisebbségek iránti attitűd szorosan összefonódik az érdemesség megítélésével.

3. A magyar segélyezési rendszer főbb jellemzői

3.1. A segélyezés alapegysége

A rászorultság vizsgálatánál különböző megoldások léteznek arra, hogy kinek/ kiknek a jövedelmi helyzetét vizsgálják. Vannak segélytípusok, amelyek valamilyen egyéni élethelyzetre adnak választ (pl. ápolási díj), mások az egy fedél alatt élők szükségleteinek kielégítését együttesen kezelik (pl. lakásfenntartás). Itt is lehetséges a nukleáris családot tekinteni egy egységnek, szélesebb családfogalmat használni, vagy a háztartás tagjait – eltekintve a közöttük lévő rokonsági foktól – együttesen kezelni.

A *család* fogalma a szociális törvény ma hatályos változatában: 4. § (1) (...) c) *család*: egy lakásban, vagy személyes gondoskodást nyújtó bentlakásos szociális, gyermekvédelmi intézményben együtt lakó, ott bejelentett lakóhellyel vagy tartózkodási hellyel rendelkező közeli hozzátartozók közössége; (...)”

Közei hozzátartozó: Az Szt. szerint

da) a házastárs, az élettárs,

db) a húszévesnél fiatalabb, önálló keresettel nem rendelkező; a huszonhárom évesnél fiatalabb, önálló keresettel nem rendelkező, nappali oktatás munkarendje szerint tanulmányokat folytató; a huszonöt évesnél fiatalabb, önálló keresettel nem rendelkező, felsőoktatási intézmény nappali tagozatán tanulmányokat folytató vér szerinti, örökbe fogadott, illetve nevelt gyermek, (...)korhatárra való tekintet nélkül a tartósan beteg, az autista, illetve a testi, érzékszervi, értelmi vagy beszéd fogyatékos vér szerinti, örökbe fogadott, illetve nevelt gyermek, amennyiben ez az állapot a gyermek 25. életévének betöltését megelőzően is fennállt (a továbbiakban: fogyatékos gyermek),

dd) a 18. életévét be nem töltött gyermek vonatkozásában a vér szerinti és az örökbe fogadó szülő, illetve a szülő házastársa vagy élettársa; (...)”

Nehéz e fogalomdefiníciók alapját megtalálni. A közeli hozzátartozók fogalmát a Ptk. határozza meg, de ott a jegyes is annak számít, szemben a szociális törvénnyel. A szociális törvény definíciója viszont kihagyja a családtagok közül a testvért, aki a családjogi törvény szerint oldalági rokon.

2006-tól¹⁵ kezdtek a különböző fogyatékos-sággal élő személyekre összefoglaló megnevezést alkalmazni fogyatékos gyermekként megjelölve őket. Elfogadhatatlan szemléletmódot tükröz a fogyatékos személyek gyermekként kezelése, mert egyrészt fogyatékos felnőttek is lehetnek a háztartásban, másrészt ekkorra a nagyvilág fejlettebb országaiban már régen meghaladottá vált a fogyatékos emberek cselekvőképességének, önálló életének kétségbevonása. Különösen furcsa ez figyelembe véve, hogy ugyanebben az évben Magyarország az elsők között írta alá az ENSZ Közgyűlése által elfogadott, a Fogyatékos-sággal élő személyek jogairól szóló egyezményt, ami éppen az önálló életre nagy hangsúlyt helyező fogyatékos-ság szemléletet tükröz.

¹⁵ Uo., 2006. I. 1.–III. 31. között hatályos módosítása

Nyilvánvalóan a segélyezés első tapasztalatai motiválták a törvény módosítását 1997-ben.¹⁶ A törvényalkotók belátták, hogy az 1993-as családfogalommal kezelhetetlen az egyedül élők helyzete, illetve az ő relatíve magasabb fogyasztási kiadásai, és azt is felismerték, hogy bizony az életben nem a klasszikus családfogalomba illeszkedő személyek is egy lakásban élhetnek. Ezért alkották meg az **egyedülélő** kategóriát (az a személy, aki egyszemélyes háztartásban lakik), és definiálták a **háztartás** fogalmát. Ma a háztartás meghatározása: az egy lakásban együtt lakó, ott bejelentett lakóhellyel vagy tartózkodási hellyel rendelkező személyek közössége.

1998-ban¹⁷ bővült a segélyezés során használt fogalmak köre az **egyedülálló** kategóriával; ilyen az a személy, aki hajadon, nőtlen, özvegy, elvált vagy házastársától külön él, kivéve, ha élettársa van.

A **háztartásfogalom** több szempontból is problematikus. A szigorú lakcímbejelentés követelményét felpuhítja a nehezen értelmezhető tartózkodási hely meghatározása, bár életszerűbb megoldás. Míg a lakcím jogkérdés (hatósági aktus keletkezteti), addig a tartózkodási hely ténykérdés. Másrészt az egy fedél alatt élés éppen a legnyomorultabb lakáskörülmények esetén nem jelent feltétlenül közös gazdálkodást is.

Megvizsgáltuk, hogy e burjánzó és konzisztensnek nem mondható fogalmi háló hol fordul elő a segélyezési rendszerben.

Az aktív korúak ellátásánál használt fogyasztási egységet a családon belüli fogyasztási szerkezetet kifejező arányszámnak tekintik és a súlyokat családtagonként adják meg. Ellátások céljának meghatározásakor: aktív korúak ellátásai, lakásfenntartási támogatás, átmeneti segély. A rászorultság mérlegelésénél az egy főre jutó **családi** jövedelemhatárt vizsgálják: ápolási díj, az átmeneti segély, a temetési segély, a közgyógyellátás, az egészségügyi szolgáltatásra jogosultság-, a család egy fogyasztási egységre jutó jövedelmét az aktív korúak ellátásai esetében illetve akkor is, ha a jegyző visszaélés miatt a szociális ellátás megtérítését rendeli el és méltányosságot kíván gyakorolni. A családban élő gyermekek napközbeni ellátásának megoldatlansága miatt kapható felmentés a RÁT alól és juthatnak a jogosultak rendszeres szociális segélyhez. A természetben nyújtott szociális ellátások között említi a törvény a rendszeres szociális segélyt akkor, ha a családban a védelembe vett gyermek él. Illetve családi szükségletekről esik szó a gazdálkodást segítő támogatások meghatározásánál. A család vagyoni, jövedelmi helyzetéről kell nyilatkozni a szociális ellátásra való jogosultság elbírálásakor, a hatóság felszólítására. A jövedelemnyilatkozata hitelességének kétségbevonásakor felszólíthatják a kérelmezőt „... az általa lakott lakás, illetve saját és a családja tulajdonában álló vagyon fenntartási költségeit igazoló dokumentumok benyújtására.”

Több segélyfajtnál – normatív és helyi lakásfenntartási támogatás, adósságkezelés, energiafelhasználási támogatás a **háztartás**, a jogosult, éppen ezért nem a család, hanem a háztartás egy főre jutó havi jövedelmének vizsgálatát írja elő a törvény. A normatív lakásfenntartási támogatás esetében az elismert lakásnagyság meghatározásakor is egy háztartásban lakó személyekről szólnak.

¹⁶ 1993. évi Sztv. 1997. I. 1.–III. 27. hatályos módosítása

¹⁷ Uo., 1998. I. 1.–XII. 31. hatályos módosítása

A szociális törvény a faramuci módon összekapcsolja a közeli hozzátartozó és a háztartás fogalmát, ezzel legalábbis a törvény betűje szerint – nem veszi figyelembe a jövedelemvizsgálatnál az egy fedél alatt élők közül azokat, akik nem számítanak közeli hozzátartozónak. Ez és az adósságkezelési szolgáltatás szabályozása is kimondja: a támogatásnak csak egy jogosultja lehet függetlenül a lakásban élő személyek és háztartások számától. Vagyis egy háztartásban akár több háztartás is lehet.

Az egyedülélő fogalom először 1997-ben¹⁸ fordult elő a közgyógyellátásnál. Az ilyen személyek esetében a jogosultsági küszöböt másoknál magasabb szinten határozták meg. 1999-ben¹⁹ hasonló módszerrel és számítási eljárással éltek az egészségügyi szolgáltatásra jogosultság esetében a rászorultság megállapításánál. 2006-ban²⁰ a közgyógyellátás szabályozásának radikális változásával eltűnt az egyedülélő fogalom a törvényi szövegből. Ma is tartja magát e fogalom az átmeneti segélynél, a temetési segélynél és az egészségügyi szolgáltatásra jogosultságnál.

Nehéz életszerű magyarázatot találni a segélyezési rendszerben az **egyedülélő** és az **egyedülálló** fogalom megkülönböztetésének szükségességére, hiszen a rászorultság szempontjából csak a háztartás mérete lehet mérvadó, az igénylő családi állása aligha. Ugyan jelentését csak 1998-ban²¹ definiálták, de magát a fogalmat 1996-ban²² kezdték használni a közgyógyellátásban a magasabb jövedelmi küszöb jogosultjainak megjelölésére, ám 1997. január 1-jére el is tűnt a közgyógyellátás szabályozásából, de ekkor kezdték az időskorúak járadékánál alkalmazni a magasabb jogosultsági jövedelmi küszöb címzettjeinek megjelölésére, majd az ápolási díjnál is ezzel a megoldással élnek 2003-tól napjainkig.²³

3.2. Forrásteszt (means test)

A segélyezést formáló egyik leglényegesebb szempont a kevésbé választhatóság elve, amelynek értelmében úgy kell meghatározni a támogatás összegét, hogy az ne érje el a minimális bér szintjét annak érdekében, hogy a köz által nyújtott támogatás kevésbé legyen kívánatos, mint a munkavállalás. Ezt biztosíthatja a lehetséges segélyösszegek maximalizálása és a szelekció, a jogosultak kiválasztása. Ennek érdekében vizsgálják az igénylők erőforrásait: jövedelmét, esetleg vagyonát. Kiegészülhet a forrásteszt munkateszttel, vagyis munkavégzésre kötelezéssel, sőt a kérelmező és családja magatartásának, érdemességének vizsgálatával.

A segélyre való jogosultság megállapításánál nem csupán az lényeges kérdés, hogy milyen források (jövedelem, vagyon) alapján és milyen szinten határozzák meg a jogosultsági küszöböt, hanem az is, hogy egyáltalán mit tekintenek jövedelemnek és vagyonnak, illetve hogy milyen típusú jövedelmeket és vagyontárgyakat zárnak ki a számba vehető források köréből (*disregard*).

Ma „4. § (1) E törvény alkalmazásában

a) **jövedelem**: az elismert költségekkel és a befizetési kötelezettséggel csökkentett⁶³

¹⁸ Uo., 1997. I. 1.–III. 27. között hatályos módosítása

¹⁹ Uo., 1999. I. 1.–IX. 30. között hatályos módosítása

²⁰ Uo., 2006. VIII. 24.–XII. 17. között hatályos módosítása

²¹ Uo., 1998. I. 1.–XII. 31. között hatályos módosítása

²² 1993. évi Sztv. 1996. IV. 18.–VIII. 31. között hatályos módosítása

²³ Uo., 2003. II. 15.–XI. 26. között hatályos módosítása

aa)a személyi jövedelemadóról szóló törvény szerint meghatározott, belföldről vagy külföldről származó - megszerzett - vagyoni érték (bevétel), ideértve a jövedelemként figyelembe nem vett bevételt és az adómentes jövedelmet is,
ab)az a bevétel, amely után az egyszerűsített vállalkozói adóról, illetve az egyszerűsített közteherviselési hozzájárulásról szóló törvény szerint adót, illetve hozzájárulást kell fizetni.”

Be nem számított jövedelem jelenleg a temetési segély, az alkalmanként adott átmeneti segély, a lakásfenntartási támogatás, az adósságcsökkentési támogatás, a rendkívüli gyermekvédelmi támogatás, a [Gyvt. 20/A. §-a](#) szerinti pénzbeli támogatás, a [Gyvt. 20/B. §-ának \(4\)-\(5\) bekezdése](#) szerinti pótlék, a nevelőszülők számára fizetett nevelési díj és külön ellátmány, az [anyasági támogatás](#), a tizenharmadik havi nyugdíj és a szépkorúak jubileumi juttatása, a súlyos mozgáskorlátozott személyek pénzbeli közlekedési kedvezményei, a vakok személyi járadéka és a fogyatékosági támogatás, a fogadó szervezet által az önkéntesnek külön törvény alapján biztosított juttatás, bizonyos esetekben az alkalmi munka ellenértéke, a házi segítségnyújtás keretében társadalmi gondozásért kapott tiszteletdíj, az energiafelhasználáshoz nyújtott támogatás.

Az eredeti szociális törvényben csupán a mozgássérültek közlekedési támogatása, a rokkantsági járadék és a vakok személyi járadéka volt be nem számított jövedelem.

Nehéz magyarázatot találni arra, hogy mikor, miért és mivel bővítették a listát. Az 1993-as törvényben a *fogyatékoság* okán járó egyes ellátásokat nem számították be a jövedelem vizsgálatánál. Majd egy másik célcsoport kapott fokozott figyelmet, és részesítették ily módon előnyben a gyermekeket (anyasági támogatás, rendkívüli gyermekvédelmi támogatás, nevelőszülők számára kifizetett nevelési díj és külön ellátmány, a Gyvt. 20/A. §-a szerinti pénzbeli támogatás, a Gyvt. 20/B. §-ának (4)–(5) bekezdése szerinti pótlék).

Egyes kiadáskompenzáló segélyfajtákból származó jövedelmek be nem számítottak (temetési segély, lakásfenntartási támogatás, adósságcsökkentési támogatás, energiafelhasználáshoz nyújtott támogatás), míg a jövedelempótló rendszeres támogatások (időskorúak járadéka, aktív korúak ellátásai, ápolási díj) nem azok, csupán az átmeneti segély.

Nyilvánvalóan kormányzati politikai célokat szolgál a tizenharmadik havi nyugdíj, a szépkorúak jubileumi juttatása és a legális alkalmi munkavégzés ilyen formában történő támogatása.

A magyar segélyezési rendszer kiterjedt forrástesztet alkalmaz, egyes segélyfajtáknál nem csupán a jövedelmet, hanem a kérelmező vagyoni helyzetét is vizsgálja.

A **vagyon**: ha e törvény másként nem rendelkezik, az a hasznosítható ingatlan, jármű, továbbá vagyoni értékű jog, amelynek

ba)külön-külön számított forgalmi értéke, illetőleg összege az öregségi nyugdíj mindenkori legkisebb összegének a harmincszorosát, vagy

bb)együttes forgalmi értéke az öregségi nyugdíj mindenkori legkisebb összegének a nyolcvanszorosát meghaladja, azzal, hogy a szociális rászorultságtól függő pénzbeli és természetbeni ellátások jogosultsági feltételeinek vizsgálatánál nem minősül vagyonnak az az ingatlan, amelyben az érintett személy életvitelszerűen lakik, az a vagyoni értékű jog, amely az általa lakott ingatlanon áll fenn, továbbá a mozgáskorlátozottságra tekintettel fenntartott gépjármű; (...).” (4. § 9. b, ba), bb)

A be nem számított jövedelemhez hasonlóan a jogosultság megállapításánál figyelmen kívül kell hagyni bizonyos vagyontárgyakat is: azt az ingatlant, amelyben az érintett „életvitelszerűen” lakik, az érintett személy által lakott ingatlanon fennálló vagyoni értékű jogot és a mozgáskorlátozottságra tekintettel fenntartott gépjárművet.

Ma a támogatásra jogosultság megállapításánál az aktív korúak ellátásánál, az egészségügyi szolgáltatásra jogosultság és az adósságkezelési szolgáltatás esetében van vagyontesztre lehetőség.

Vagyontesztet használhatnak a környezettanulmány készítésekor és a kérelmezők szavahihetőségének vizsgálata során is: „10. § (1) A szociális ellátásra való jogosultság elbírálásához a hatóság felhívhatja a kérelmezőt, hogy családja vagyoni, jövedelmi viszonyairól nyilatkozzék, illetve azokat igazolja. (...) (6) Ha az önkormányzat vagy annak jegyzője hivatalos tudomása vagy környezettanulmány lefolytatása alapján a kérelmező életkörülményeire tekintettel az (1) bekezdés szerinti jövedelemnyilatkozatban foglaltakat vitatja, felhívhatja a kérelmezőt az általa lakott lakás, illetve saját és a családja tulajdonában álló vagyon fenntartási költségeit igazoló dokumentumok benyújtására. Abban az esetben, ha a fenntartási költségek meghaladják a jövedelemnyilatkozatban szereplő jövedelem 50%-át, a jövedelem a fenntartási költségek figyelembevételével vélelmezhető.”

Figyelemre méltó, hogy melyik segélyfajta esetében kinek a vagyonáról esik szó. Az aktív korúak ellátása és az egészségügyi szolgáltatásra jogosultság esetében nemcsak a kérelmező személy, hanem családjának vagyona is kizárja a támogatás elnyerését. Ha komolyan vennénk, és az önkormányzatoknak lenne erejük komolyan venni a közeli hozzátartozók vagyontárgyait, számos ellentmondásra bukkanhatnánk. Például nem teljesen életszerűtlen feltételezni az egy háztartásban élő testvéreket, akiknek ezek szerint lehet vagyontárgyuk, mert nem számítanak közeli hozzátartozónak. A nevelt vagy örökbe fogadott gyerek is birtokolhat vagyontárgyat, ám a szigorú gyámhatósági felügyelet miatt ez nem könnyen értékesíthető, tehát nem befolyásolja az érintettek életviszonyait, vagy nem tételezhető fel, hogy ezek értékesítéséből segélyt kiváltó jövedelemhez juthatnának a kérelmezők.

3.3. Jobbiztonság²⁴

A jogbiztonság első feltétele az információkhoz hozzáférés. Erre köteleznek a személyes adatok védelméről és a közérdekű adatok nyilvánosságáról szóló törvény²⁵ előírásai is.

A segélyeket kérelmezni kell, a létfenntartásukban veszélyeztetett családoknak ezért mindenekelőtt információkhoz kell jutniuk arról, hogy milyen élethelyzetben, milyen feltételekkel fordulhatnak az önkormányzathoz. Ugyan az önkormányzatok rendeletüket általában kifüggesztik, a helyi újságban, TV-ben, honlapjukon közzéteszik, de ez még nem feltétlenül vezet informáltsághoz. Az újság elvész, vagy akkor nincs meg, amikor éppen kellene, az adás lemegy, éppen a legszegényebbeknek nincs internet hozzáférésük. Az információs asszimetriát erősíti, hogy sokszor csak a változásokat közlik és nem az egységes szerkezetű helyi rendeletet, melynek értelmezése ma már komoly szövegértési, olykor jogi

---

²⁴ E fejezet megírása során jelentős mértékben támaszkodtam Bíró Adrienn *Járni jár, csak nem jut* című szakdolgozatára (Bíró, 2008).

²⁵ 1992. évi LXIII. törvény a személyes adatok védelméről és a közérdekű adatok nyilvánosságáról

szakértelmet igényel. Információk híján pedig aligha lehet igénybe venni minden jogosan járó támogatást és eredményesen jogorvoslati lehetőségeket keresni, a döntések ellen fellebbezni.

Az információhoz jutás és a szövegértelmezés nehézségei már önmagukban is a segélyből kimaradást okozhatják, végső soron a szegénység súlyosbodását, a társadalmi kirekesztődés kockázatának erősödését teremthetik meg.

Történetileg visszatekintve szabályozott eljárásokra és mai szóhasználatával élve jogorvoslatra csak demokratikus politikai rendszerben lehet számítani, ahol az egyénnek jogai vannak. Mindaddig csak adomány a segély, nem megélhetést biztosító jog. A demokratikus intézményrendszer hiánya is magyarázza: nem csupán a szociálpolitikai alrendszer elkorcsosulása, illetve a szegényügy elhallgatása, a segélyezés esetlegessége, hogy az államszocializmus éveiben sem lehetett szó állampolgári jogokról (Juhász, 2007).

A törvény 5. §-a szerint: „A pénzbeli és a természetben nyújtott ellátásra jogosultság, a jogosultat érintő jog és kötelezettség megállapítására, továbbá a hatósági ellenőrzésre (a továbbiakban: szociális igazgatási eljárás) a közigazgatási hatósági eljárás és szolgáltatás általános szabályairól szóló törvény rendelkezéseit kell alkalmazni.”

A szociális törvény a 11. §-ban határozza meg, hogy mely ügyekben lehet ideiglenes intézkedést hozni a fél kérelmére: a normatív pénzbeli szociális ellátás folyósításával, természetben nyújtott szociális ellátás biztosításával; személyes gondoskodást nyújtó szociális intézménybe való beutalással és intézményi jogviszony fenntartásával kapcsolatban. Egyértelmű e meghatározásból, hogy a diszkrecionálisan nyújtott segélyekkel kapcsolatban ugyan bírósági eljárást lehet indítani, de a bíróság ideiglenes intézkedést nem rendelhet el. Ugyanakkor az Sztv. azt is kimondja [32. § (2)], hogy a szociális rászorultságtól függő pénzbeli ellátásokról szóló határozatot a bíróság nem változtathatja meg.

A fellebbezési eljárással kapcsolatban az ügyfélnek a szociális törvény ennél bővebb eligazítást nem ad egyetlen változatában sem.

A fellebbezés általában a felettes szervhez benyújtott jogorvoslati kérelem. A 2004. évi CXI. törvény a közigazgatási hatósági eljárás és szolgáltatás általános szabályairól a szervezeti elkülönülés szükségességét azzal is alátámasztja, hogy előírja: nem vehet részt a fellebbezés elbírálásában az, aki az elsőfokú eljárásban részt vett. Az önkormányzatoknak azonban Magyarországon nincs „felettes szervük”. Ezért is lehetséges, hogy „A kérelmet - ha e törvény másként nem rendelkezik - az a szociális hatáskört gyakorló szerv bírálja el, amelynek illetékességi területén a kérelmező lakcíme van.” (32/A. § (1) Vagyis ugyanaz az intézmény, amely a határozatot hozta.

A valóságban azonban tapasztalataink – és Krémer Baláznak a *Szolid kiegészítések – igazgatás* című tanulmányában megfogalmazott álláspontja szerint is (Krémer, 2004: 4) – ezekben az esetekben a fellebbezési ügyben határozatot előkészítő ügyintéző ugyanaz a személy, mint aki az elsőfokú határozat esetében is közreműködött. Márpedig ez közrejátszhatnak abban, hogy miért olyan alacsony a fellebbezések száma ma Magyarországon.

Mindennél beszédesebbek a jogorvoslati kezdeményezésekkel kapcsolatos statisztikai adatok. 2008-ban a pénzbeli és természetbeni szociális ellátással kapcsolatos ügyiratok

száma 5 174 165 db. volt; ezek alapján 2 880 586 db. elsőfokú határozatot hoztak, s ebből megtámadtak összesen 14 515 határozatot, vagyis a határozatok 0,5%-át. (KSH 2008:136-137.)

4. Pénzbeli és természetbeni ellátások

A szociális törvény ma hatályos változata nyolc pénzbeli és öt természetben nyújtott ellátást nevesít, bár a pénzbeli ellátások egy része természetben is adható.

4.1. Pénzbeli ellátások

A szociális törvény pénzbeli ellátásaiban az tükröződik, hogy szegénnyel milyen szükségletek kielégítését vállalja a törvényalkotó a közösség forrásainak igénybevételeivel.

4.1.1. A lakhatás biztonságát elősegítő támogatások

A rendszerváltást követően nem csupán a lakosság egyes csoportjainak megélhetési biztonsága roppant meg, hanem az állami támogatás visszavonásával, a piaci viszonyok térhódításával számos alapvető fogyasztási cikk – köztük a lakhatással összefüggőké – emelkedett meg ugrásszerűen.

■ Lakásfenntartási támogatás

A lakhatással összefüggő nehézségekre reagálva már az 1993-as szociális törvény bevezetett egy speciális, a lakhatás biztonságát elősegíteni hivatott segélyfajtát, a lakásfenntartási támogatást. Ekkor a segély csupán adható volt, azaz az önkormányzat mérlegelésén múlt a megítélése.

E segélyfajta jogosultsági feltételei három tényezőcsoport függvényében alakulnak. Először is meghatározzák az elismert minimális lakásnagyságot és az egy négyzetméterre jutó elismert havi költséget. Másrészt meghatározzák a támogatás összegét, ami a lakásfenntartás elismert havi költségének 30%-a. Harmadrészt figyelembe veszik a rászorultságot: annak jár a támogatás, akinek a háztartásában az egy főre jutó havi jövedelem nem haladja meg az öregségi nyugdíj mindenkori legkisebb összegének 50%-át. Ennél magasabb egy főre jutó jövedelem esetén egy, a törvényben meghatározott bonyolult képlet szerint kell a támogatás mértékét kiszámítani. A legkisebb támogatási összeg évek óta 2500 forint.

Bár minden törvény jogi szaknyelven fogalmazódik meg, mégis fontos, hogy a jogban kevésbé járatos személyek (és köztük esetenként az önkormányzati ügyintézők) is megértsék a bennük foglaltakat. Az ügyfél, de olykor még az ügyintéző sem feltétlenül járatos matematikai képletek használatában.

Az úgynevezett *helyi lakásfenntartási támogatást* az önkormányzati döntéshozatal körébe tartozó kiegészítő ellátásként határozzák meg, ám nem adnak teljes szabályozási szabadságot az önkormányzatoknak, a kereteket a törvényben körvonalazzák.

A nagyvonalúbb és normatívabbá tett szabályozás hatása az igénybe vevők és a támogatási esetek számának alakulásában is tükröződik. Míg 1995-ben a lakásfenntartási támogatásban részesített személyek száma 234.727 fő volt, és ez a szám 2008-ra 325.899 főre növekedett (Szociális statisztikai évkönyv, 2008: 64).

■ Adósságkezelési szolgáltatás

2003 januárjában²⁶ új ellátási formával gazdagodott a szociális törvény: az adósságkezelési szolgáltatással.

Ekkorra vált nyilvánvalóvá a jogalkotó számára, hogy a lakásfenntartási támogatásként nyújtott, a lakásfenntartás tényleges költségeihez viszonyított csekély összegek nem tudták megakadályozni, hogy a szegény háztartások a közművállalatok felé eladósodjanak, sőt több helyen az adósságot önhibának tekintették, és egyfajta büntetésként nem állapítottak meg lakásfenntartási támogatást.

E segélyfajta különlegessége, hogy a rendszeres szociális segélyhez hasonlóan egy voltaképpen magatartásteresztésként értelmezhető szolgáltatás igénybevételéhez kötötték: az adósságkezelési tanácsadásban való részvételhez.

E támogatási formára jogosultság elnyerésénél is egyszerre több feltételnek kell megfelelni. A jogosultsági feltételek logikája hasonló a lakásfenntartási támogatáshoz: figyelembe veszi az elismert lakásnagyságot és a lakásfenntartási támogatástól eltérően a lakásminőséget is, bár bővebben nem határozza meg; a rászorultságot, bár jóval magasabb szinten (az öregségi nyugdíj mindenkori legkisebb összegének 150%-ánál, egyedül élő esetén annak 200%-ánál alacsonyabb jövedelmet jogosultsági feltételként nem írhat elő). Meghatározza a törvény, hogy mekkora, miből keletkezett, mióta fennálló (legalább hat havi vagy kikapcsolták a szolgáltatást) adósságot kezel. Az adósságkezelés a pénzbeli támogatás és egy szolgáltatás kombinációja. Előírja a jogszabály a folyamat időtartamát, vállalja az adósság és a települési önkormányzat által megállapított adósságcsökkentési támogatás különbözetének megfizetését, továbbá az adósságkezelési tanácsadásban való részvételt. Bejegyezhetnek a nagy adósoknál: jelzálogjogot, valamint elidegenítési és terhelési tilalmat. A felhalmozott adósság legfeljebb hatszázezer forint lehet.

Egyfajta önkéntes magatartásteresztésként is értelmezhető, hogy „55/A. § (5) Az önkormányzat a lakhatást veszélyeztető mértékű adósság felhalmozódásának elkerülése céljából a követelés jogosultjával megállapodást köthet, melynek keretében - az adós írásbeli beleegyezése esetén - a követelés jogosultja az adós lakóhelye szerint illetékes település jegyzőjét félévente tájékoztatja a legalább három havi tartozást felhalmozó adósokról.”

A jogszabály értelmezésekor az adós védelmében tett preventív eszköznek és jelzőrendszernek minősítették annak a lehetőségnek a megteremtését, hogy a szolgáltatók a szolgáltatás kikapcsolása előtt tájékoztathatják a jegyzőt. Ugyan a vonatkozó paragrafus kiköti, hogy az adósnak ehhez írásbeli beleegyezését kell adnia, mégis sok kérdést vet fel a jegyző értesítése, hiszen nyilvánvalóan nem tartozik a jegyző hatáskörébe, hogy a lakosság különféle adósságaival foglalkozzon. Csak arra tudunk gondolni: ettől remélik, hogy a jegyző majd értesíti a szociális szolgáltatókat, bár továbbértesítésre a jegyzőt nem kötelezték.

Ugyancsak nehezen értelmezhető szabályozás, hogy „55/A. § (...) (3) Azon személynek, akinek vezetékes gáz-, illetőleg áramszolgáltatási díjtartozása miatt a szolgáltatást kikapcsolták, a szolgáltatás visszaállítása érdekében előrefizetős gáz- vagy áramszolgáltatást mérő készülék is biztosítható, feltéve, hogy lakásfenntartási támogatásban részesül és tartozásának megfizetése érdekében megállapodást köt a szolgáltatóval, valamint legalább egyéves időtartamra vállalja a készülék rendeltetésszerű használatát.” Nem tudni, kire

---

²⁶ Uo., 2003. I. 1.–II. 14. között hatályos módosítása

vonatkozik a feltételes mód: az ügyfélre, hogy ilyen készülékeket igényelhet, az adósságkezelési tanácsadókra, hogy javasolhatják ezek használatát vagy a döntéshozókra, hogy e készülékek igénybevétele a támogatás megítélésének feltétele. Ugyancsak homályban marad, hogyan lehet nem rendeltetésszerűen használni ilyen készülékeket, és ha mégis előfordul, mi történik a gondatlan ügyfelekkel.

2006-ban²⁷ az adósságkezelési szolgáltatást a 40 ezer főnél több állandó lakosú önkormányzatok számára kötelező feladattá tették. 2008-ban 10 440 személy (háztartás) juthatott ehhez a támogatáshoz, átlagosan 87 296 Ft értékben.

▪ **Energiafelhasználási támogatás**

E segélyfajta a gázfogyasztáshoz, a földgázalapú hő- és a távhőfelhasználáshoz külön jogszabályban meghatározottak szerint nyújtott támogatás, vagyis e támogatási formát beemelték a szociális törvénybe, de részletes szabályait, a jogosultság feltételeit egy másik jogszabály határozza meg – növelve a már jelzett információs asszimetriát. (55/D. §)

4.1.2. Jog az egészségügyi ellátásra

A szociális törvény 1993-as megalkotásának idejére nem csupán az vált egyértelművé, hogy a társadalom nagy csoportjai maradnak majd valószínűleg hosszabb időre jövedelem vagy a megélhetést biztosító jövedelem nélkül, hanem az is, hogy járulékfizetés híján tízezrek eshetnek el az egészségügyi ellátás lehetőségétől. Magyarországon – más európai országoktól eltérően – csupán szegényjogon nem válhat senki automatikusan jogosulttá az egészségügyi szolgáltatások igénybevételére, még a havi rendszerességgel folyósított segélyekben részesülők sem. E célból külön ellátási formát hoztak létre a szociális törvényben.

■ **Egészségügyi szolgáltatásra való jogosultság**

Már az 1993. évi III. törvény első változatában is az egészségügyi szolgáltatásra való jogosultság vizsgálatakor jövedelemtesztet alkalmaztak, s csupán az vált jogosulttá jegyzői hatáskörben az egészségügyi szolgáltatásokra, akinek a családjában az egy főre jutó jövedelem nem érte el az öregségi nyugdíjminimum szintjét. A jogosultnak minősülő személyek a társadalombiztosítás egészségügyi szolgáltatásának igénybevételére jogosító igazolványt kaptak.

Ma a jogosultsági jövedelemhatár az öregségi nyugdíj mindenkori legkisebb összegének 120%-a, egyedülélők esetében 150%-a, és feltétel a vagyon hiánya is. (54. §) Ma már nem a társadalombiztosítás egészségügyi szolgáltatásának igénybevételére jogosító igazolványt kapnak a rászorulóknak, hanem a rossz emlékező szegénységi bizonyítványt felidézve: „(...) (2) A szociális rászorultság igazolásáról a jegyző hatósági bizonyítványt (a továbbiakban: bizonyítvány) állít ki.” (54. §)

■ **Közgyógyellátás**

Az egészségügyi ellátásra jogosultság az orvoshoz fordulás lehetőségét teremti meg, de a jövedelemhiány megakadályozhatja a szükséges gyógyszerek és gyógyászati segédeszközök megvásárlását. Ezt a problémát enyhíti a közgyógyellátás, mely térítésmentesen biztosít az egyén gyógyszerkerete erejéig, melynek összegét meglehetősen furcsán határozza meg a törvény hatályos és 2010-ben módosított szövege: a 2006-os havi 12000forintra hivatkozik

---

²⁷ 1993. évi Sztv. 2006. I. 1.–III. 31. között hatályos módosítása

és utal arra, hogy később a költségvetési törvény határozza meg. Közgyógyellátás terhére bizonyos gyógyszereket, tápszereket, gyógyászati segédeszközöket, rehabilitációs célú gyógyászati eljárásokat lehet vásárolni. (49. §)

A közgyógyellátás jogosultjainak köre két csoportra osztható. Az egyikbe – alanyi jogon – a taxatív felsorolt csoportokba soroltak tartoznak. De lehetőség van rászorultság alapján is a közgyógyellátásra, ha „(2) (...)a havi rendszeres gyógyító ellátásnak az egészségbiztosítási szerv által elismert térítési díja (a továbbiakban: rendszeres gyógyító ellátás költsége) az öregségi nyugdíj mindenkori legkisebb összegének a 10%-át meghaladja, feltéve, hogy a családjában az egy főre jutó havi jövedelem nem éri el az öregségi nyugdíj mindenkori legkisebb összegét, egyedül élő esetén 150%-át.” (50. §) Rajtuk kívül az önkormányzatok méltányosságából más szociálisan rászorult és magas gyógyszerköltséget fizető személyeknek is adhatnak támogatást.

2008-ban 398 637 fő rendelkezett közgyógyellátási igazolvánnyal.

■ Ápolási díj

„Az [ápolási díj](#) a tartósan gondozásra szoruló személy otthoni ápolását ellátó nagykorú hozzátartozó részére biztosított anyagi hozzájárulás.” (40. §) A gondozott súlyosan fogyatékos- vagy tartósan beteg, 18 évesnél fiatalabb személy. A törvény pontosan meghatározza a súlyos fogyatékos, a fokozott ápolási igény és a tartós betegség fogalmát és előírja, hogy juttatása esetén legfeljebb napi 4 órában lehet munkát végezni, de az így vagy más rendszeres pénzellátásból eredő jövedelem nem haladhatja meg az ápolási díj összegét. Ha kevesebb jövedelemhez jutnak ilyen módon, akkor a különbözetet kaphatják meg. (41. – 42. §)

Az önkormányzat méltányosságából is megállapíthat ápolási díjat a 18. életévét betöltött tartósan beteg ápolását végző személynek, de jövedelem teszt alapján (öregségi nyugdíjminimum, egyedülálló esetén annak 150%-a). (43/B. §)

Az ápolási díj összege a nyugdíjminimum 100%-a, tartós ápolás végzése esetén 130%-a, elismerve azt, hogy az ilyen személyek nem tudnak még töredék időben sem jövedelem kiegészítésként munkát vállalni, és a méltányossági ápolási díj kedvezményezettjei esetében legalább 80%-a. (44. §) A segélyek között ez az egyetlen olyan ellátás, ami szolgálati időre jogosít és járulékfizetési kötelezettséggel jár.

2008-ban az ápolási díjban részesítettek átlagos száma 53 347 fő volt.

4.1.3. Az idős kor biztonsága

Az alacsony jövedelmű vagy jövedelem nélküli időskorú személyeknek szóló ellátási formát 1998. január 1-jén vezették be. A nyugdíjreformot végül úgy hajtották végre, hogy nem hozták létre az úgynevezett nulladik pillért, az állampolgári jogon járó minimális öregségi nyugdíjat. Így mindazok, akik nem szereztek nyugdíjjogosultságot, illetve csak nagyon alacsony szintű nyugdíjjövedelemre számíhattak, megélhetési forrás nélkül maradtak volna. Erre reagált az egyébként félrevezető nevű ellátási forma, hiszen ez nem járulékfizetésen, azaz biztosítási jogviszonyon alapuló juttatás, hanem adókból finanszírozott segély.

A törvény két feltételt szab a jogosultság megállapításához: az igénylőnek el kell érnie a reá irányadó nyugdíjkorhatárt, és az igénylő, illetve vele együtt lakó házastársa vagy élettársa

egy főre jutó jövedelme nem lehet magasabb a legkisebb öregségi nyugdíj 80 százaléknál, egyedülálló 75 évesnél fiatalabbak esetén a 95 százaléknál, 75 évesnél idősebbek esetén 130 százaléknál. A kérelmező jövedelmét maximum a jogosultsági jövedelmi küszöbszintjére lehet felemelni a juttatás révén. (32/B. §)

A munkát vállaló időszerűak járadékában részesített személyeknek juttatott összeg a segély és a havi jövedelem különbözete. Megszabják azt is, nyilván a rossz tapasztalatok alapján, hogy minimálisan 1000 forint segélyt kell a jogosultaknak nyújtani.

A hajléktalanok időszerűak járadékával kapcsolatos feladatokat a fővárosi főjegyző látja el.

Az igénybe vevők száma még csekély, a KSH adatai szerint 2008-ban mindössze 61494 fő volt, de ez az ellátás fogja a minimális megélhetést biztosítani mindazon nyugdíjjogosultságot nem szerzett emberek számára, akik vagy mit sem tudnak a járulékfizetés és a majdani nyugdíj közötti összefüggésről, vagy kiszolgáltatottak a feketén vállalni kényszerült munka feltételeinek.

4.1.4. Az eltemetetés joga

A tisztességes és méltó temetés, valamint a halottak előtti tiszteletadás mindenkit megillető jog a temetőkről és temetkezésről szóló 1999. évi XLIII. törvény szerint.

■ **Köztemetés**

A köztemetés természetben nyújtott szociális ellátás, a szegénygondozás klasszikus formája. Létét a humanitárius megfontolásokon túl nyilvánvalóan közegészség- és járványügyi szempontok is indokolják. Akkor kell köztemetést nyújtani, ha a nincs, vagy nem lehető fel az eltemetetésre köteles személy esetleg az nem gondoskodik az eltemetetésről. Ha ennek a jövedelemhiány az oka, akkor az önkormányzat – rendeletében szabályozottan - méltányosságból részben vagy egészben átvállalhatja a költségeket.

Az 1993-as szociális törvényben az eltemetetés költségeit még az elhalálozás helye szerinti önkormányzatnak kellett fedezni. Ekkor az önkormányzatok közötti költségelszámolást lehetőséggént, ma már később kötelezettséggént fogalmazzák meg. (48. §)

■ **Temetési segély**

A köztemetéshez hasonló okok magyarázzák e pénzbeli ellátás létrehozását, ami 1993-ig a társadalombiztosítási ellátások körébe tartozott. Míg a köztemetés kötelezettség, más megoldás híján, a temetési segély lehetőségg, mellyel az önkormányzatnak nem feltétlenül kell élnie. A támogatás rászorultság alapján jár azoknak, akinek az egy főre jutó családi jövedelme nem haladja meg a minimális nyugdíjat, egyedülélők esetében annak 150%-át.

A minimálisan nyújtható támogatási összeg a helyben szokásos legolcsóbb temetés költségeinek 10 százaléka, de átvállalhatja az önkormányzat a teljes temetési költséggel is, ha a költségek a létfenntartást veszélyeztetnék.

4.1.5. Az aktív korúak ellátásai²⁸

A támogatást igénylők jellemzői (milyen az egészségi állapotuk, hány évesek, milyen társadalmi, etnikai csoportba tartoznak) jelentős mértékben befolyásolja a segélyezés

---

²⁸ Az aktív korúak ellátásának hatályos szabályozását nem elemzem itt részletesen, mert egy külön tanulmány foglalkozik részletesen a témával.

működését. A legnagyobb vitát mindig is az aktív korú, munkavállalásra képes emberek támogatása váltotta ki. Az érdemesek és érdemtelenek közötti különbségtétel általában tükröződik a segélyek szintjében, a jogosultsági szabályozásban is (World Bank, 2007: 7).

A munkanélküliek támogatási rendszere két célt szolgál: a kiesett jövedelem pótlását biztosítási jellegű vagy segélyszerű ellátások formájában, és a munkaerőpiacra visszatérés elősegítését. Az európai országok gyakorlatában a munkára ösztönzés és munkára kényszerítés közötti kontinuumban sokféle megoldás szerepel. Az egyik tábor a segélyért munkát elv melletti érveket hangoztatja, a másik a munkáért segély megoldásban hisz. Az előbbi csoport szerint a segély folyósításáért, mintegy viszonzásként a közösségnek – felrúgva az altruizmus és a segélyezésben intézményesült altruizmus alapelvét –, közösségi hasznosságú munkát kell végezni, vagyis az altruizmust át kell alakítani kiegyensúlyozott reciprocitássá. A munkáért segély elv megvalósulása mellett kardoskodók pedig csak azt tartják elfogadhatónak, ha az aktív korú munkaképes szegények valamilyen kötelezően végzett munka ellenértékéért, érdemességük bizonyítása után részesülnek segélyben. Árnyalatnyinak tűnik a különbség, pedig lényegi.

A szociális törvény megszületésének egyik legfontosabb oka a piacgazdaságra áttérés következtében munkanélkülivé vagy inaktívvá váló emberek tömeges elszegényedése hatásainak tompítása volt. A kezdetben meglehetősen nagyvonalú biztosítási jellegű munkanélküli-járadék mellett – szembenézve azzal, hogy lesznek, akik a járadék folyósításának lejárta után sem találnak munkát – már az 1993-as törvényben egy speciális segélyfajtát hoztak létre: a munkanélküliek jövedelempótló támogatását.

E segély címzettjei a munkanélküli-biztosításra már nem, de korábban jogosult aktív korúak voltak, a jogosultság jövedelemhatárát a nyugdíjminimum 80 százalékában határozták meg. Havi összege maximum ugyancsak a nyugdíjminimum 80 százaléka lehetett. További feltétele volt a munkaügyi központtal való együttműködés. Az eufemisztikus és a későbbiekben nagy karriert befutó „együttműködés” fogalom tartalma ekkor azt jelentette, hogy a segélyre jogosultságot bejelentő személynek a felajánlott és a szakképzettségénél, illetve az iskolai végzettségénél eggyel alacsonyabb szintű iskolai végzettséget igénylő munkahelyet el kellett fogadnia, és az együttműködést a munkaügyi központtal kellett megvalósítani.

1994-ben²⁹ jelent meg először a klasszikus munkateszt a segélyezési rendszerben Magyarországon. A jövedelempótló támogatásban részesített személyeknek az önkormányzat által felajánlott közhasznú munkát, illetve közösségi munkát el kellett fogadniuk; ha elutasították, együttműködést nem vállalónak minősültek. A törvényben előírt szankció már ekkor is súlyos volt: a támogatást 6 hónapra megvonhatták.

Némi munkavállalói jog is társult a kötelezéssel: a közhasznú munkát akkor kellett elfogadni, ha a várható kereset elérte a minimális nyugdíj összegét, a közösségi munkavégzés időtartama nem haladhatta meg a napi 8, illetve a havi 40 órát, és a díjazás mértéke nem lehetett kevesebb, mint a kötelező legkisebb munkabér és a jövedelempótló támogatás különbségének időarányos része.

---

²⁹ 1993. évi Sztv. 1994. II. 1.–VIII. 31. között hatályos módosítása

1995 júliusában³⁰ újabb szigorítás lépett életbe: maximálták az ellátás folyósításának időtartamát 24 hónapban. Vagy abban bíztak a jogalkotók, hogy két év alatt biztosan munkát talál mindenki, vagy úgy gondolhatták: aki ennyi idő alatt nem tud elhelyezkedni, az biztosan nem is akar munkát végezni.

Egy valamelyest munkára ösztönző elemet is beillesztettek a szabályok közé [34. § új (3)], megengedték a jövedelempótló támogatás folyósításával egyidejűleg a nem rendszeres munkavégzést, amennyiben annak ellenértéke nem érte el az öregségi nyugdíjminimum 80 százalékát.

1996-ban³¹ újabb változás következett. Egyrészt az együttműködést nem vállalók szankcionálása tovább erősödött, már nem csupán 6 hónapra, hanem meghatározatlan időre voltak kizárhatók azok, akik együtt nem működőnek minősültek. Különösen aggályos és a mai közállapotokat vetíti előre az a talányos megfogalmazás, hogy „34/A. § (1) (...) c) a támogatás feltételeinek évenkénti felülvizsgálatakor az ellátást megállapító önkormányzattal neki felróható módon nem működik együtt.”

Vajon mit is jelenthet ez? Hogy az érintett nem jelenik meg felülvizsgálatra az önkormányzatnál? Vagy nem elég szépen beszél az ügyintézővel? Nem tudni, mert sehol sem határozzák meg, mit értenek a „neki felróható módon” együtt nem működésen.

1997-től³² a jövedelempótló támogatás valódi jelentését a segélyezési rendszerbe ekkor bekerülő rendszeres szociális segélytől való különbözősége határozta meg. A jövedelempótló támogatási kérelem benyújtását határidőhöz kötötték (12 hónapon belül), a határidő elmulasztását jogvesztőnek ítélték, s ekkor csak a kisebb segélyösszeget biztosító rendszeres szociális segélyre számíthatott az igénylő. (A jogvesztő kitétel 1999. október 1-jétől kimarad.)

Csak 1999-ben³³ észlelték a jogalkotók, hogy az élet nem szabályszerűen egymást követő események láncolata: még a jövedelempótló támogatás folyósításának idején mindenféle történhet egy emberrel: gyermeke születhet, valaki megbetegedhet a családjában, esetleg a család jövedelme emelkedhet, vagy akár az érintett tanulni is kezdhet. Az ezek jogán járó ellátások pedig magasabbak, mint a szóban forgó segélyé. Ezért szabályozták a szüneteltetést is: ha a szüneteltetésre a gyermekgondozási segély vagy ápolási díj igénybevétele miatt kerül sor, akkor 36 hónapban, ha más okból, akkor 24 hónapban határozták meg a maximális időtartamát [34. § (4)–(5)].

2000. május 1-je után már nem állapítottak meg jövedelempótló támogatást, az ellátás kikerült a szociális törvényből, bár az ebben a segélyben részesítettek a támogatás folyósításának időhatáráig még kapták az ellátást. Így 1997–2000 között – a fokozatosság elvének érvényesítése szellemében – a munkanélküliek háromszintű ellátórendszere kétszintűvé vált.

1997-re egyértelművé vált: illúziónak bizonyul az a feltételezés, hogy a munkanélküliség átmeneti helyzet, és a gazdaság föllendülésével a többség visszatérhet a munkaerőpiacra.

---

³⁰ Uo., 1995. VII. 1.–XII. 31. között hatályos módosítása

³¹ Uo., 1996. IV. 18.–VIII. 31. között hatályos módosítása

³² 1993. évi Sztv. 1997. I. 1.–III. 27. között hatályos módosítása

³³ Uo., 1999. X. 1.–XII. 31. között hatályos módosítása

Ezért az átmeneti ellátásként tervezett jövedelempótló támogatás mellett új, a későbbiek során nagy karriert befutott segélyfajta hoztak létre.

A rendszeres szociális segély³⁴ „alapfilozófiája” az aktív korúak esetében nem tért el a jövedelempótló támogatásától, csupán a jogosultságot teremtő jövedelemhatár és a támogatás összege volt kisebb: azoknak a jövedelmét egészítették ki a nyugdíjminimum 70 százalékára – az idősek és a megváltozott munkaképességűek esetében a 80 százalékára –, akiknek a saját jövedelme nem haladta meg az öregségi nyugdíjminimum 70 százalékát, és a családjukban az egy főre jutó jövedelem nem haladta meg a mindenkori öregségi nyugdíjminimum 80 százalékát. Nem csupán jövedelemteszt végzését írta elő a jogszabály, hanem vagyontesztet is készítettek.

Az aktív korúakon kívül a jogosultak között szerepeltek a munkaképességüket legalább 67 százalékban elvesztettek, akik vakok személyi járadékában részesültek, és a 62. életévüket betöltött személyek. Az utóbbiak nyilván azért, mert nem mindenki szerzett élete során nyugdíjjogosultságot, illetve a nyugdíj a munkában töltött évek függvényében némelyek esetén még a segéllyel biztosított nagyon szerény összegnél is alacsonyabb lehetett. A 62 évesnél idősebbek a számukra létrehozott új segélyfajta, az időskorúak járadékának megszületéséig, 1998-ig maradtak a jogosultak körében.

Közös elem volt a két segélyfajtaban az együttműködési kötelezettség előírása is: de a rendszeres szociális segély esetében nem csupán a segély birtokában, úgymond a munkaerőpiacra történő reingeralódást elősegítendő, hanem előzetesen is.

Az ellátás megigénylését megelőző együttműködési kényszer több csoportot hagyott ellátás nélkül, például a gyermekgondozási szabadságon lévőket, a sorkatonai szolgálatot teljesítőket, a büntetés-végrehajtásból szabadulókat, elsősorban az erre vonatkozó információk hiánya miatt, vagy azért, mert életszerűtlen bizonyos helyzetekben együttműködést kezdeményezni egy előre nem látható helyzet érdekében. Kizáró ok volt az is, ha valaki a jövedelempótló támogatás folyósításának idején „együttműködést nem vállalónak minősült”.

A segély folyósításával párhuzamosan zajló együttműködésre kijelölt intézmények körébe a családsegítő szolgálatok és más kijelölt szociális intézmények kerültek. Meg is határozták, hogy mit jelent az együttműködés: „Együttműködésen az ellátásban részesülő személy szociális helyzetéhez és mentális állapotához igazodó programban történő részvételt kell érteni.” Annak eldöntését, hogy milyen program igazodik a kérelmező szociális helyzetéhez és mentális állapotához, az önkormányzatokra bízták.

1998-ban³⁵ – nyilván az ellentmondásos megoldásokra reagálva – újraszabályozták az együttműködés tartalmát: „37/C. § (...) (2) Az együttműködési programnak a rendszeres szociális segélyben részesülő személy és családja önfenntartó képességének szintentartására és fejlesztésére kell irányulnia. Együttműködési program különösen az egyéni képességeket fejlesztő vagy az életmódot formáló csoportos foglalkozáson, tanácsadáson való részvétel; a munkavégzésre történő felkészítő programokon való részvétel; a közcélú vagy az egyén környezetére irányuló munkajellegű tevékenység; a közhasznú foglalkoztatás.”

---

³⁴ Bevezetése: 1997. I. 1.

³⁵ 1993. évi Sztv. 1998. I. 1.–XII. 31. között hatályos módosítása

1999-től³⁶ megengedték a nem rendszeres munkavégzéssel járó keresőtevékenység végzését.

2000-től³⁷ együttműködni már nem csupán a munkaügyi központtal kellett, hanem a lakóhely szerint illetékes települési önkormányzattal is lehetett. A munkavégzést csak akkor engedték, ha azt az önkormányzat szervezte, illetve ha az egyén alkalmi munkavállalói könyvvél végezte, és azt a jegyzőnek be is mutatta. Ekkor vezették be a segélyért munkát elv megvalósulásaként a kötelező, minimum 30 napos közmunkát, melynek megszervezésére az önkormányzatokat kötelezték, és a segélyezettek számára a segély megkapásának feltételévé tették: amennyiben a település tud munkaalkalmat biztosítani az igénylőnek. Előírták, hogy a segélyezett akkor köteles a munkát elfogadni, ha a munka az iskolai végzettségének (vagy annál egy szinttel alacsonyabb végzettségnek) megfelel és a javadalmazás, teljes időben végzett foglalkoztatás esetén eléri a minimálbér, részidős munkavégzés esetén az öregségi nyugdíjminimum összegét. A közmunka célja – az akkori retorika szerint – az volt, hogy segítsen megőrizni az egyének munkavégző képességét, visszaintegrálódásukat a munkaerőpiacra, és a közmunka időtartamára magasabb jövedelemhez juttassa őket. Tudomásunk szerint ez főként közterület-fenntartási feladatok ellátást jelentette, de éppen a legszegényebb önkormányzatoknak nem jutott pénzük megfelelő eszközökre, színvonalas munkavezetésre, betanításra.

A jogszabály 2003-as³⁸ módosítása a forráshiányon nem enyhített, de legalább értelmesebbé tette a foglalkozást azzal, hogy lehetővé tette a közcélú munkavégzés időtartamába beszámító betanítást.

Jól látható az eddigiekből is a munkateszt alakulásának iránya. Először az önkormányzatoknak meg kellett szervezniük, majd a segélyezetteknek el kellett vállalniuk a közmunkát, azután a segélyből kizáró okká lett annak visszautasítása, később a rendkívüli felmondás, majd 2003-ban³⁹ lehetővé tették az önkormányzatoknak, hogy alkalmi munka formájában is megszervezhessék a támogatottak 30 napos kötelező munkavégzését. (37/A. § (6))

Itt már a jogszabályalkotó nem is leplezte a szándékát. Elsődlegesen nem az a célja a közmunkára kötelezéssel, hogy segítsen a munkaerőpiacra visszaintegrálódásban, hanem az, hogy a segélyezettek munkavégzési hajlandóságát tesztelje. Így lett a közmunkából fokozatosan egyfajta modern kori kényszermunka. Értékelésünket az sem kérdőjelezi meg, hogy a szabályozás egyre inkább ügyelt arra, hogy valamiféle munkajogi szabályozási keretbe rendezze az effajta munkák végzését. Ekkor a részmunkaidőben végzett közmunka utazási idejét és díjazását szabták meg

A törvény 2005 szeptemberében⁴⁰ érvényben lévő módosítása rendelte jegyzői hatáskörbe a segély megállapítását, és a jövedelemszámításnál figyelmen kívül hagyandó jövedelmek körét átfogalmazták, illetve kibővítették. A várakozási időt és az előzetes kötelező együttműködést is megszüntették.

---

³⁶ 1993. évi Sztv. 1999. X. 1.–XII. 31. között hatályos módosítása

³⁷ 1993. évi Sztv. 2000. V. 1.–XII. 31. között hatályos módosítása

³⁸ 1993. évi Sztv. 2003. II. 15.–XI. 26. között hatályos módosítása

³⁹ Uo., 2003. II. 15.–XI. 26. között hatályos módosítása

⁴⁰ Uo., 2005. IX. 1.–IX. 30. között hatályos módosítása

Mint erről már szoltunk, az aktív korú, munkaképes, megélhetést biztosító jövedelemmel nem rendelkező emberek támogatása a segélyezési rendszer legkényesebb eleme. A jogszabályalkotó magyar politikai elit viszonyulását e csoporthoz jól tükrözik az együttműködés tartalmának meghatározásával kapcsolatos változások.

Egészen 2005. május 1-jéig úgy fogalmazott a törvény, hogy a települési önkormányzat rendelete a rendszeres szociális segély feltételeként együttműködési kötelezettséget írhat elő. 2005. szeptember 1-jétől már arról szólnak, hogy a nem foglalkoztatott személy együttműködésre *köteles*. A paragrafushoz fűzött kommentár szerint: „37/D. § (...) Ezen együttműködés a jövőben komplexen valósulna meg, kiterjedhetne a foglalkoztatáspolitikai aktív eszközeire, a szociális munka eszköztárára, valamint a közhasznú és a közcélú munkára. Az együttműködés újraszabályozása (beilleszkedési program készítése) mellett kölcsönös tájékoztatási kötelezettség kerül előírásra a két szerv részére. Az együttműködés intézményi feltételeinek biztosítása valamennyi önkormányzat számára kötelezően ellátandó feladat, melynek az önkormányzat nemcsak saját intézménye útján, hanem társulás keretében vagy megállapodással is eleget tehet.”

Arról, hogy tulajdonképpen mit takar az együttműködés eufemisztikus fogalma, 1997-ben⁴¹ annyit mondanak: „37/C. § (1) Együttműködésen az ellátásban részesülő személy szociális helyzetéhez és mentális állapotához igazodó programban történő részvételt kell érteni.” A program milyenségéről, céljáról viszont nem esett szó.

1998-ban⁴² már kifejtették, miről is kell szólniuk ezeknek a programoknak, de a célt még mindig nem fogalmazzák meg. „37/C. § (...) (2) Együttműködési program különösen az egyéni képességeket fejlesztő vagy az életmódot formáló csoportos foglalkozáson, tanácsadáson való részvétel; a munkavégzésre történő felkészítő programokon való részvétel; a közcélú vagy az egyén környezetére irányuló munkajellegű tevékenység; a közhasznú foglalkoztatás.”

2000-ben⁴³ kijelölték az együttműködés célját is: azért szükségesek az ilyen programok, hogy a rendszeres szociális segélyben részesülő személyek és családjuk önfenntartó képessége szinten tartódjon és fejlődjön. Más sorolnak az együttműködési programok körébe is, mint előzőleg: „37/D. § (...) (7) Együttműködési program különösen az egyéni képességeket fejlesztő vagy az életmódot formáló csoportos foglalkoztatáson, tanácsadáson való részvétel, a munkavégzésre történő felkészülési programokon való részvétel.” Egyfelől az mondták ki: ha egy személy rendszeres szociális segély igénybevételére szorul, az egész család önfenntartó képességét fejleszteni kell, vagyis megjelenik a családi önhiba tételezése. Másrészt azzal, hogy kihagyták a programok körül a közmunkát, azt sejtették, ez is a munkavégzésre való felkészülés, holott erről, mint korábban írtuk, szó sincs.

2005-ben⁴⁴ azáltal, hogy nem egyszerűen együttműködési programokról, hanem beilleszkedést segítő programokról írtak (37/D. §), egyértelművé tették, a rendszeres szociális segélyért folyamodó ember nem egyszerűen szegény és nem talál munkát, hanem kiilleszkedett a társadalomból. E fogalom használata egy, a társadalmi kirekesztődés folyamatát, okait, mechanizmusait leíró szaktanulmányban helyénvaló. A törvényi hely

⁴¹ 1993. évi Sztv. 1997. I. 1.–III. 27. között hatályos módosítása

⁴² Uo., 1998. I. 1.–XII. 31. között hatályos módosítása

⁴³ 1993. évi Sztv. 2000. V. 1.–XII. 31. között hatályos módosítása

⁴⁴ Uo., 2005. IX. 1.–IX. 30. között hatályos módosítása

összefüggésében sértő és megbélyegző, hiszen azt „üzeni”: te nem vagy tagja a többségi társadalomnak. Hogy a jogalkotók egy új, az Európai Unióban divatos lett fogalmat kerestek csupán a szótárban, mi sem mutatja jobban, mint hogy a beilleszkedést segítő program tartalma semmiben sem különbözik a jelző nélküli programokétól.

2006-ban⁴⁵ a kormány 100 lépés programjának egyik fő célja a foglalkoztatási szint emelése volt. Ezt támasztja alá a törvényi előíráshoz fűzött kommentár: „3. § (...) (8)(...) A Kormány a 100 lépés programjában a családtámogatási rendszer átfogó átalakításával egyidejűleg döntött a szociális segélyezési rendszer működésének hatékonyabbá tételéről is. Ez különösen két vonatkozásban fogalmazódott meg, úgy mint:

– a segély jogosultsági feltételeiben és összegszerűségében legyen figyelembe véve a családi körülmény, és

– érvényesüljön a segélyből élők munkavállalásának, aktivitásának ösztönzése.

Ennek megfelelően a rendszeres szociális segély a jövőben a felnőtt korú, jövedelemmel nem rendelkező személy és egész családja részére nyújtott szociális támogatássá alakul át.” E céltételezés szerint a hatékonyság egyetlen kritériuma a rendszeres szociális segélyezettek esetében a munkavállalók körének bővülése lehet, megélhetési szintről, jogbiztonságról szó sem esik.

A rendszeres szociális segély 2006. július 1-jével⁴⁶ hatályba léptetett átalakítása családi segéllyé valóban nagy horderejű, pozitív lépés a magyar segélyezés történetében. Eddig ugyan a család egy főre jutó jövedelmét vették alapul a jogosultság megállapításakor, de a kérelmező egyén jövedelmét egészítették ki, így a család egy főre jutó jövedelme még mindig a jogszabályban előírt szint alatt maradt. Azt is elismerték így, hogy a segélyből egy egész családnak kell megélnie, akármilyen is legyen az oka a munkavállalás hiányának.

Szemléletváltást tükröz, hogy az egy főre jutó jövedelem helyébe a fogyasztási egység szerinti számítás lépett, hiszen így burkoltan ugyan, de elismerték, hogy nem elsősorban a segélyként juttatott összeg, hanem annak fogyasztási tartalma a meghatározó. Igaz, továbbra is a fogyasztási tartalomra nem utaló öregségi nyugdíjminimum (annak 90 százalékra megemelt összege) maradt a segélyszámítás és folyósítás viszonyzáma.

A korábbi megoldáshoz képest, amikor ugyan lehetett alkalmi munkát végezni a segély mellett, de a segélyt a munkadíjjal csökkentett mértékben folyósították, most lehetővé tették az alkalmi és a rendszeres munkavégzést is, és alkalmi munkavégzés idején a teljes segélyösszeget megkaphatták a munkavállalók, rendszeres munkavégzés esetén csökkenő mértékű részösszeghez juttatták őket. Az elhelyezkedés első három hónapjában a segély a teljes összeg 50 százaléka, további három hónapban annak 25 százaléka. 2007-től a közcélú munkát végzők, ha munkabérük nem éri el a korábbi segély összegét, akkor a különbözetet segélyként továbbra is megkapják.

1994-ben⁴⁷ a jövedelempótló támogatás szabályozásában már megjelent a megélhetés biztonságának veszélyeztetése, azaz a segély időszakos megvonásának lehetősége az

⁴⁵ 1993. évi Sztv. 2006. I. 1.–III. 31. között hatályos módosítása

⁴⁶ 1993. évi Sztv. 2006. VII. 1.–VIII. 23. között hatályos módosítása

⁴⁷ 1993. évi Sztv. 1994. II. 1.–VIII. 31. között hatályos módosítása

együttműködést nem vállaló segélyezettek esetében. 2006-ban⁴⁸ fogalmazták meg egyértelműen az együttműködést elmulasztók szankcionálásának módját: „37/B. § (...)

(2) Ha a rendszeres szociális segélyben részesülő személy a segély folyósításának időtartama alatt együttműködési kötelezettségét megszegi, akkor

a) a segély összegét az önkormányzat rendeletében meghatározott időtartamig, de legfeljebb 6 hónapig 75%-os mértékben kell folyósítani;

b) az együttműködési kötelezettség súlyos vagy két éven belül történő ismételt megszegése esetén a rendszeres szociális segélyt meg kell szüntetni. E rendelkezés alkalmazása során az együttműködési kötelezettség súlyos megszegésének az önkormányzat rendeletében meghatározottakon túl az az eset minősül, ha a segélyben részesülő személy a felajánlott és megfelelő munkalehetőséget nem fogadja el, vagy ha az önkormányzat által szervezett foglalkoztatást a munkáltató rendkívüli felmondással szüntette meg.”

2007-ben⁴⁹ a rendszeres szociális segély családi segéllyé alakításának egész alapfilozófiáját visszavonták, nyilván az önkormányzatok és az előítéletes közvélemény hatására. Kimondták: „37/E. § (1) A rendszeres szociális segély havi összege a családi jövedelemhatár összegének és a jogosult családja tényleges havi összjövedelmének különbözete, de nem haladhatja meg a teljes munkaidőben foglalkoztatott munkavállaló részére megállapított személyi alaphér mindenkor kötelező legkisebb összegének személyi jövedelemadóval, munkavállalói, egészségbiztosítási és nyugdíjjárával csökkentett összegét.”

Az indoklás ugyan másról szólt, de a valóságos okok nyilvánvalóak: ne kapjon segélyből senki magasabb összeget, mint amit a munkaerőpiacon végzett munkával szerezhet meg. Csupán az felejtődik el ebben az okfejtésben, hogy ez a segély nem egy személynek szól, hanem egy család megélhetési biztonságát hivatott szolgálni; éppen ez a gondolat fejeződött ki a segélyfajta családi segéllyé alakításban is.

Ahogy a Szociális Szakmai Szövetségnek és a Magyar Szegénységellenes Hálózatnak a 2007-es törvényjavaslattal kapcsolatos állásfoglalása megállapítja: „Az elvek tisztázatlanságát mutatja, hogy a rendszeres segély esetében a minimum családnagysághoz igazításának rugalmas elvét a tervezet egy igen alacsony merev plafon utólagos bevezetésével (azaz azzal, hogy a segély összege nem lehet több a nettó minimálbérnél) szinte eltünteti, azaz két ellentétes elvet épít be egy jogszabályba”. (A Szociális Szakmai Szövetség és a Magyar Szegénységellenes Hálózat állásfoglalása, 2006: 1)

Az együttműködésből sajátos preventív eszköz lett: a rendszeres szociális segélyben részesülő személy házastársának vagy élettársának is lehetővé tették az együttműködést, hogy a rendszeres szociális segély jogosultjának a rendszerből történő kiesése esetén a helyébe léphessen. Értsd: előre lehet közmunkát vállalni, hogy majd ha a férj, feleség megszegi az együttműködési kötelezettségét, jogosultságot szerezzen a család a segélyre. És mindezt az indoklás szerint, úgymond, az ellátatlanság elkerülése érdekében.

2009. január elsejétől alapján változott meg az aktív korúak segélyezési rendszere. Erről Kanász Nagy Máté tanulmánya tudósít részletesen.

⁴⁸ Uo., 2006. VII. 1.–VIII. 23. között hatályos módosítása

⁴⁹ 1993. évi Sztv. 2007. I. 1.–VI. 30. között hatályos módosítása

4.1.6. Átmeneti segély

Az átmeneti vagy krízissegélyt – nevéből is következően – a segélyezési rendszerekben általában olyan nem rendszeresen előforduló, előre nem látható, váratlan, az emberek megélhetését veszélyeztető élethelyzetek megoldására használják, amelyekre éppen természetüknél fogva nem lehet valamely rendszeresen juttatott segélyfajtaival megoldást találni. A krízissegély csak diszkrecionális ellátási forma lehet, hiszen az érintettet és lélethelyzetét értékelni képes lakóközösségben mérlegelhető a krízis mélysége, és hogy kell-e, lehet-e az adott krízishelyzetre közpénzeket fordítani. E segélyfajta törvénybe iktatása csak a juttatás lehetőségét teremti meg, s nem kötelezi az önkormányzatokat átmeneti segély nyújtására a krízishelyzetekbe kerülő lakosok támogatására.

Az átmeneti segély a többi segélyfajtaához képest meglehetősen kisszámú változáson ment át, de e változások jól tükrözik az egész segélyezési rendszer alapvető ellentmondásait.

Az 1993. évi III. törvény szerinti eredeti megfogalmazásban az átmeneti segély: „45. § (1) A települési önkormányzat képviselő-testülete a létfenntartást veszélyeztető rendkívüli élethelyzetbe került, valamint időszakosan vagy tartósan létfenntartási gonddal küzdő személyek részére a rendeletében meghatározott átmeneti segélyt nyújt. Átmeneti segély pénzügyi tevékenységnek nem minősülő kamatmentes kölcsön formájában is nyújtható. (2) Elsősorban azokat a személyeket indokolt átmeneti segélyben részesíteni, akik önmaguk, illetve családjuk létfenntartásáról más módon nem tudnak gondoskodni, vagy alkalmanként jelentkező többletkiadások, különösen betegség, elemi kár miatt anyagi segítségre szorulnak.”

Ekkor még egyértelműen időszakos támogatásról esett szó, krízishelyzetnek nevesítetten a betegséget és az elemi kárt tekintették, és lehetővé tették a segély folyósítását kamatmentes kölcsön formájában is. Az átmeneti segély jellegéből következően a juttatható összeget nem határozták meg, ezt az önkormányzatokra bízta.

A piacgazdaságra áttérés következményeként, a munkahelyek elvesztésével tömegesen kerültek családok a létfenntartást veszélyeztető olyan helyzetekbe, amelyekre a pénzbeli ellátási rendszer nem tudott választ adni, főként a normatívan juttatott általános segély hiánya miatt.

1995-től⁵⁰ egyfajta „fából vaskarika” megoldást találtak erre a helyzetre, amikor kimondták: az átmeneti segély adható alkalmanként és havi rendszerességgel, vagyis nem csupán átmenetileg, hanem tartósan is.

Voltaképp a törvény meglehetősen pontossággal leírta – a betegség és az elemi kár mellett – azon szükségletek körét, amelyek a pénzhány miatt kielégítetlenek maradnak, és amelyek kielégítését prioritásnak tartja: gyógyszervásárlás, térítéses egészségügyi szolgáltatások igénybevétele, gyermekek ellátása.

1997-ben⁵¹ az átmeneti segélyre jogosultak körébe bevonták az illetőséggel nem rendelkező budapesti hajléktalanokat is, és segélyezésüket a fővárosi önkormányzat feladatává tették.

---

⁵⁰ 1993. évi Sztv. 1995. VII. 1.–XII. 31. között hatályos módosítása

⁵¹ 1993. évi Sztv. 1997. I. 1.–III. 27. között hatályos módosítása

Az átmeneti segély támogatási eseteinek száma 1993 és 2008 között fokozatosan, 1,847.407-ről 689.826-ra csökkent.

4.2. Természetbeli ellátások

A természetben nyújtott ellátásoknak Európában többnyire azokat a nem társadalombiztosítási jellegű juttatásokat tekintik, amelyek bizonyos szükségletekhez vagy szociális kockázatokhoz kapcsolódnak, mint a szociális bérlet, a lakásfenntartási támogatás, a bölcsőde, a közlekedési támogatás (Eurostat, 1995). Az e felfogás szerinti megfelelő természetbeli ellátások megtalálhatók a magyar szociális törvényben is. Ilyenek: a köztemetés, a közgyógyellátás, az egészségügyi szolgáltatásra való jogosultság, az adósságkezelési szolgáltatás és az energiafelhasználási támogatás

Magyarországon azonban a természetbeni ellátásoknak egy másik fajtája is létezik: amikor a jogalkotó lehetővé teszi, a jogalkalmazó pedig eldönti, hogy bizonyos pénzbeli ellátások teljesen vagy részben valamilyen természetbeli ellátás formájában nyújthatók. Ezek 2010-ben: lakásfenntartási támogatás, átmeneti segély, temetési segély, rendszeres szociális segély, ha a családban védelembe vett gyermek él. A törvény utal arra is, milyen javak nyújthatók természetbeli ellátásként: élelmiszer, tankönyv, tüzelősegély, közüzemi díjak, gyermekintézmények térítése díja, valamint a családi szükségletek kielégítését szolgáló, gazdálkodást segítő támogatás.

A szociális törvény megalkotásától kezdve a vizsgált időszak végéig tartotta magát a jogosulatlanul igénybe vett ellátás megtérítésével kapcsolatban az a teljesen képtelen szabályozás, hogy a rosszhiszemű igénybe vevőt kötelezni kell a *„természetben nyújtott szociális ellátás esetén a dolog visszaszolgáltatására vagy a szolgáltatásnak megfelelő pénzgyenérték megfizetésére”* [17. § (1) b)]. Nyilvánvalóan csekély az esély arra, hogy az élelmiszert, elrongyolódott tankönyvet, elfűtött tüzelőt vissza lehet juttatni.

A természetben juttatott ellátások előnyeként feltételezik, hogy a háztartások a természetben szolgáltatott javakat valóban elfogyasztják vagy felhasználják, és nem költik haszontalan dolgokra a segélyeket. Emiatt magas a természetbeli juttatások politikai támogatottsága. Hátrány, hogy magas az adminisztrációs költség. A természetben adott juttatás korlátozza az egyének és a családok választási szabadságát fogyasztási preferenciáik kialakításában. Az ilyen javaknak jelentős „feketepiaci” alakulhat ki, aminek ellenőrzése újabb adminisztrációs költségeket emészt föl, és a természetbeli jószág eladása miatt a segélyezett nem a köz által neki szánt értékhez jut hozzá, vagy másként: a közpénz egy része nem azokhoz jut el, akiknek szánták.

Janet Currie és Firouz Gahvari (2007) szerint: „Sok ország nyújt kiterjedt természetbeli transzfereket, bár a közismert közgazdasági elmélet szerint a pénzbeli transzferek hatékonyabbak. E tanulmányban néhány új, a természetbeli ellátások igazolására született magyarázatot értékelünk; úgy tűnik, a paternalizmus a legvalószínűbb magyarázat.”

A szerzők többféle, a természetbeli ellátások mellett és ellen szóló érvet is felsorolnak tanulmányukban. Ezek közé tartozik a célzás, vagyis hogy a kormányzat az igazán rászorultakat akarja támogatni, és a pénzbeli ellátások esetében általában nagyobbak vélik az indítást a támogatás igénylésére. Egy másik érv a munkára ösztönzéshez és a szegénységi csapdához kapcsolódik: sokan gyengébbnek tartják a természetbeli ellátások esetében az ellenőrző hatásokat. Currie és Gahvari azzal cáfolja ezt az érvet, hogy a

támogatások jelentős részének címzettjei az idős emberek, s szerintük a *notch*-hatás (a munkajövedelmek szerzése révén létrejövő jövedelemvesztés) így sem kivédhető. A lehetséges magyarázatok között említik a közpénzből finanszírozott javak árának mérséklését. Ellenérvük az amerikai Medicare program, amely növelte az egészségügyi költségeket, mert a legnagyobb fogyasztói csoport, az idősek érzéketlenné váltak a költségekre. Ide kapcsolódó szempont lehet az élelmiszerelosztás, ami egyfajta mezőgazdasági ártámogatásként is felfogható. (Hasonló történt Magyarországon az iskolatej bevezetésekor.) A természetbeli ellátások legvalószínűbb okának a paternalizmust tartják.

Egyfelől egyfajta negatív externáliaként értelmezhető a források biztosítói szempontjából, ha a pénzbeli transferek felhasználásának fogyasztói mintázatai eltérnek az általuk kívánatosnak tartottól. A paternalizmus körébe tartozik az általuk „specifikus egalitarianizmusnak” nevezett felfogás, mely szerint a jövedelmi egyenlőtlenségek elfogadhatók, de mindenkinek megfelelő táplálkozáshoz, egészségügyi ellátáshoz és lakhatáshoz kell jutnia.

A magyarországi segélyezési gyakorlatban különösen erősen tartja magát az a szerzők által is emlegetett vélekedés, hogy a gyermekeknek szánt ellátás a felnőtt családtagok javát fogja szolgálni. (Ennek fordítottja is megtalálható a paternalistának nevezett meggondolások között: a szülők egy más célra szánt ellátást inkább a gyerekeikre költenek.) Az egyének döntési szabadságát és a családok autonómiáját súlyosan veszélyeztető érvek ezek, hiszen ilyenkor a közösségnek az ellátás formájáról döntő képviselője felhatalmazva érzi magát arra, hogy fölülírja a szülők (felnőttek) döntési preferenciáit.

Különösen igaz lehet nálunk is: Currie és Gahvari egy tanulmányra hivatkozva (Alesina–Glaeser–Sacerdote, 2001) a rasszizmust jelölik meg a legfontosabb, a pénzbeli ellátásokat természetbeliekkel leváltó döntések indoklásaként. Az idézett szerzők szerint a pénzbeli ellátások politikai támogatottságának gyengesége az USA-ban azzal magyarázható, hogy a segélyösszegek jelentős részének a fekete családok a kedvezményezettjei.

Hasonló, a rasszizmussal összefüggő okai lehetnek ennek Magyarországon is: a döntéshozók nem hisznek abban, hogy a romák „jól” használják fel a pénzben nyújtott segélyeket.

5. Összefoglaló megállapítások⁵²

Bár a segélyezés alapelemeit tartalmazó szociális törvény a megjelenése óta rengeteget változott, a különféle segélyfajták továbbra sem alkotnak **rendszer**t.

A magyar segélyezési rendszerben **nincs olyan általános, szabad felhasználású segély**, amelyre való jogosultságot csupán a szegénység, az alacsony jövedelem teremti meg. Helyette a kategoriális jövedelempótló (rendszeres szociális segély, időskorúak járadéka, ápolási díj) és kiadáskompenzáló segélyek bonyolult szövevényében kell megtalálnia kérelmezőnek és jogalkalmazónak az ügyfél helyzetéhez illeszkedő támogatási formát. A kiadáskompenzáló segélyek három élethelyzetben segítenek: a lakhatás megroppanásában, betegségben és az eltemettetésben. Jövedelemkiegészítő és kiadáskompenzáló szerepet is betölt az átmeneti segély, hiszen gyakran természetben folyósítják. Bár a törvény a segélyhez

⁵² E fejezet egyes részeiben felhasználtam korábbi, „A szegény háztartások segélyezése” című tanulmányomat, amely megjelent *A szegénység és kirekesztés változása 2001–2006* kiadvány 5. fejezeteként (Bass és mások, 2007).

jutás feltételeként a rendkívüli élethelyzetet nevezi meg, az átmeneti segély rendszeres folyósítása a rendkívüli élethelyzetek tartóssá válását és a segélyezési rendszer hiátusait is tükrözi.

Az általános segély hiányának káros következményei abban is megnyilvánulnak, hogy a segélyezés szegénységet enyhítő hatásában jelentős **regionális és települési szintű különbségek** mutatkoznak, vagyis nem mindegy, hogy az ország mely részében szegény valaki. „Az önkormányzatok által nyújtott szociális támogatások fajlagos mutatói is jól tükrözik az ország keleti és nyugati régióinak differenciált gazdasági fejlettségét, a szembetűnő regionális különbségeket. A legjobb gazdasági és szociális helyzetben Közép-Magyarország van, ehhez képest a társadalmi és gazdasági téren is elmaradottsággal küzdő Észak-alföldi és Észak-magyarországi régióban a szociális problémák is halmozottan fordulnak elő: a különféle szociális támogatások és segélyek esetében tízezer lakosra általában 5–10-szer annyi támogatott jut, mint az ország középső részében. Emiatt az egy főre eső támogatások összege is legtöbbször jóval alacsonyabb, mint Közép-Magyarországon, illetve a többi régióban.” (KSH, 2008b: 50)

A segélyre jogosultság alapviszonyyszáma, az öregségi nyugdíjminimum egyre távolabb kerül a megélhetéshez szükséges jövedelem minimális szintjétől. Emellett nagyon bonyolulttá teszi a rendszert, hogy a különféle segélyfajtáknál, illetve csoportoknál a nyugdíjminimumhoz viszonyított arányok egyre változatosabbak. „A nyugat-európai országok többségében tekintettel vannak a segélyezési küszöb „megfelelőségére”, vagyis arra, hogy azt a megélhetési minimum tényleges értéke körül állapítsák meg. E mozzanat – megítélésünk szerint – igen nagy jelentőségű a jövedelemteszt gyakorlati alkalmazhatósága szempontjából, hiszen a túl magas összegű támogatás ellenőrző hatású lehet, a túl alacsony juttatás pedig ellehetetleníti az integrációt, mivel – a tapasztalatok ezt mutatják – ekkor a szegénységhez reménytelenség érzése is társul.” (Mózer, 2007: 6)

A magyar segélyezési rendszer nem elégszik meg a jövedelem vizsgálatával, vagyontesztet is végeznek.⁵³ A vagyon vizsgálata alapján azonban – más országok gyakorlatától eltérően – nem kisebb összegű segélyt folyósítanak, hanem kizárhatják az igénylőket a támogatásra jogosultak köréből. Így a vagyonteszt elsősorban az adminisztratív szegénységi küszöböt meghaladó jövedelműnek vélelmezett személyek segélyezéséből kizárására alkalmas eszköz. Mint a törvény szövegének változásaiból is egyértelműen kitűnik: annak érdekében, hogy csak az igazán rászorulóknak jussanak segélyhez, egyre bonyolultabb számítási módokat alkalmaznak (pl. lakásfenntartási támogatás, rendszeres szociális segély, közgyógyellátás). Ez rontja a segélyezési rendszer átláthatóságát, az információkhoz hozzáférést, és a szabályozók alkalmazása nehézségeket okoz az önkormányzatok munkatársainak is. A jövedelem- és vagyonteszt munkanélküliségi és szegénységi csapdát állít a szegényeknek, s eltéríti őket a „fehér gazdaságban” történő munkavállalástól.

A legszegényebbek megélhetésének biztonsága és kiszámíthatósága jelentős mértékben függ attól, hogy a segély *normatív*, és jár számukra, vagy *diszkrecionális* döntés eredménye, így csupán adható.

„A szociális igazgatással foglalkozó irodalom hagyományosan a jóléti programok szabályozásának univerzális, valamint normatív és diszkrecionális szelekción alapuló megoldásait különbözteti meg. A téma egyik legelismertebb kutatója, Michael Adler egy

⁵³ Bővebben erről: Darvas és mások (2004).

további distinkciót alkalmazva megkülönbözteti a diszkréció adminisztratív szabályokkal, illetve egyéni mérlegeléssel történő alkalmazását. Az adminisztratív diszkréció jellemzője, hogy a központi szabályozás keretjellegű, azt a jogalkalmazó tölti ki tartalommal, de oly módon, hogy a jogalkalmazó szervezetén belül egységes szabályok érvényesülnek. Magyarországon ilyennek tekinthető a nem normatív módon járó lakásfenntartási támogatás szabályozása. Egyéni mérlegelést engedő (teljes) diszkrécióról akkor beszélhetünk, amikor a szociális ügyintéző az ügy összes körülményének figyelembevételével legjobb belátása szerint dönt.” (Juhász, 2007: 8)

A magyar segélyezési rendszerben kétségkívül erősödtek a normatív elemek. E kétségkívül pozitív változásnak is van hátulütője, hiszen néhány segély így megkettőződik: a normatív lakásfenntartási támogatás mellett adható helyi lakásfenntartási támogatás, méltányossági közgyógyellátás és ápolási díj. Mindezek szabályozása is az egyéni mérlegeléstől az adminisztratív diszkréció gyakorlása felé mozdult el, a törvény körvonalazza a jogosultság határait, ennyiben csökkenti a kérelmezők kiszolgáltatottságát.

A segélyek igénybevételét nem csupán a rászoruló emberek szükségletei és ismeretei, valamint a jogszabályi előírások, hanem az önkormányzatok érdekei – és tegyük hozzá: értékei is – meghatározzák. Nyilván az igénylők „befolyásolásában” nagy szerepe van annak, hogy mennyibe kerülnek az önkormányzatnak a különféle juttatások.

Igazi hungaricum, hogy minden segélyfajta esetében ellenőrizhető a jövedelem- és vagyonbevallás valóságtartalma környezettanulmány készítésével. Ennyiben minden normatív és adminisztratív diszkrecionális ellátás magában hordozza az egyéni mérlegelés lehetőségét.

Azért is fontos, mi kerül a szociális törvénybe, mert a diszkrecionalitás adta kiskapuk mindig lehetővé teszik, hogy a segélyezési gyakorlatot a helyi szereplők a maguk képére formálják. Wim van Oorschot (2005) kutatásának tanulságait most az élet is igazolja: a közösség legkevésbé a munkanélküliek és az „idegenek” támogatását hajlandó elfogadni. És az idegenek esetünkben a magyarországi cigány állampolgárok. „Úgy tűnik, a jóléti ellátások „sodródó” rendszerváltása napjainkra olyan kétosztatú struktúra kialakulásához vezetett, amely nem csupán leképezi, de aktívan elő is mozdítja a jelenkori magyar társadalom kettészakadását. Az ellátásokban bekövetkezett hasadások révén a piacról kiszoruló rétegek nem egyszerűen megélhetésük gazdasági alapjaitól, hanem társadalmi tagságuk legitimációs bázisától is megfosztatnak, s a számukra kijelölt gettósított szolgáltatások révén elveszítik a reintegrálódásnak még a reményét is. Azáltal, hogy a jóléti ellátások ez utóbbi alrendszere markáns pecsétként viseli magán az etnikai/faji stigmát, a kétosztatú intézményrendszer durva faji tartalommal telítődik, és – az állampolgáriság szociális jogi tartalmainak kiterjesztése, illetve univerzalizálása helyett – a kisebbségi alávetés premodern formáinak újraéledését mozdítja elő. Ez utóbbi fejlemény által viszont a jelenlegi modernizációs kísérlet egésze kerül veszélybe.” (Szalai, 2007: 60–61)

Irodalom

Abrahamson, David (1997): Social networks and their development in the Community. In France, Jenny – Niki Muir (eds.): *Communication and the Mentally ill Patient*. Jessica Kingsley, London.

Alcock, Pete (1997): *Understanding Poverty*. Macmillan, London.

Alesina, Alberto–Glaeser, Edward–Sacerdote, Bruce (2001): Why Doesn't the U.S. Have a European Style Welfare State? *Brookings Papers on Economic Activity*, Fall, 187–278.

ÁSZ [Állami Számvevőszék] (1998): 9913/98: *Jelentés a helyi önkormányzatok által nyújtott pénzbeli szociális ellátások helyzetének vizsgálati tapasztalatairól*. Állami Számvevőszék, Budapest. www.asz.hu/C1256775002FE521/0/C34E456736C4A71EC1256CB100449C7D?openDocument&Highlight=környezettanulmány

A Szociális Szakmai Szövetség és a Magyar Szegénységellenes Hálózat állásfoglalása a Törvényjavaslat egyes szociális tárgyú törvények módosításáról c. dokumentumhoz, továbbá néhány, a szegényeket érintő hasonló tárgyú javaslatához. Budapest, 2006. november 9. www.3sz.hu/bm/Allasfoglalasaink/2006/Allasf_szocvtv_3Sz_MSZEH.doc

Atkinson, Tony (1998): Társadalmi kirekesztődés, szegénység, munkanélküliség. *Esély*, 4: 3–18.

Barata, Pedro (2000): *Social exclusion in Europe: Survey of literature*. Laidlaw Foundation, Toronto. www.laidlawfdn.org/cms/file/children/literature-review.pdf

Bass László–Darvas Ágnes–Dögei Ilona–Ferge Zsuzsa–Juhász Gábor–Márton Izabella–Márton Klára–Tausz Katalin (2005): *Kik és miért nem veszik igénybe a közszolgáltatásokat*. Kézirat. Budapest.

Bass László–Darvas Ágnes–Dögei Ilona–Ferge Zsuzsa–Tausz Katalin (2007): *A szegénység és kirekesztés változása 2001–2006*. MTA KTI Gyerekprogram Iroda, Budapest. /Gyermekesély füzetek 3./

Berghman, Jos (1999): Szociális védelem és szociális minőség Európában. *Esély*, különszám: A szociális Európa, 30–48.

Beveridge, William (1942): Social Insurance and Allied Services. In Baldock, John–Manning, Nick–Miller, Stewart–Vickerstaff, Sarah (eds.): *Social Policy*. Oxford University Press, Oxford.

Bíró Adrienn (2008): *Járni jár, csak nem jut*. Szakdolgozat. ELTE TáTK, Budapest.

Bradbury, Bruce–Markus Jäntti (2000): Child poverty across industrialized countries: evidence from the Luxembourg Income Study. In Vleminckx, Koen–Smeeding, Timothy M. (eds.): *Child well-being, child poverty and child policy in modern nations*. Avebury, Aldershot, chapter 1, 7–32.

Bradshaw, Jonathan–Williams, Julie–Levitas, Ruth–Pantazis, Christina–Patsios, Demi–Townsend, Peter–Gordon, David–Middleton, Sue (2000): *The relationship between poverty and social exclusion in Britain*. Paper prepared for the 26th General Conference of The International Association for Research in Income and Wealth Cracow, Poland, 27 August to 2 September. www.iariw.org/papers/2000/bradshaw.htm

Currie, Janet –Gahvari, Firouz (2007): *Why In-Kind Benefits?* Vox. www.voxeu.org/index.php?q=node/809

Daly, Mary (2002): *Access to Social Rights in Europe*. Report on Access to Social Rights (CS-ASR) adopted by the European Committee for Social Cohesion (CDCS) at its 8th meeting (Strasbourg, 28–30 May 2000). Council of Europe Publishing, Strasbourg Cedex. www.coe.int/t/dg3/socialpolicies/SocialRights/source/MaryDaly_en.pdf

Darvas Ágnes–Győri Péter–König Éva–Mózer Péter–Tóth Zoltán (2004): *Szükség van a változásra*. Készült a SZOLID Projekt megbízásából. Budapest.

www.allamreform.hu/letoltheto/szocialis_ugyek/hazai/Darvas_Agnes-Gyori-Peter-Konig_Eva-Mozer_Peter-Toth_Zoltan_S.pdf

Darvas Ágnes–Juhász Gábor–Tausz Katalin (2004): c. n. [*A helyi szociálpolitika és a társadalmi kirekesztés.*] Budapest. www.szmm.gov.hu/main.php?folderID=1396&articleID=4987&ctag=articlelist&iid=1

Darvas Ágnes–Tausz Katalin (2004): A gyermekkori kirekesztettség fogalma, mérésének lehetőségei – tendenciák az EU-ban, tapasztalatok egy hazai kutatás nyomán. IFM Humán Erőforrás Háttér tanulmányok. Társi, Budapest, 2004

Detre Erzsébet (szerk.) (2007): *Gyermekeink védelmében*. Módszertani kézikönyv az egységes gyermekvédelmi nyilvántartási rendszer használatához. Szociálpolitikai és Munkaügyi Intézet, Budapest, 2007. www.szmm.gov.hu/main.php?folderID=16470

Eardley, Tony–Bradshaw, Jonathan–Ditch, John–Gough, Ian–Whiteford, Peter: *Social Assistance in OECD Countries*. Vol. I. Synthesis Report; Vol. II. Country Reports. HMSO, London, 1996.

Erdős Zsuzsanna (2006): A rendszeres szociális segélyezettekkel való együttműködés aktuális kérdése a pénzbeli ellátás jogosultságának megállapítás[a] és felülvizsgálata. *Háló*, XII. (2): 2. www.3sz.hu/bm/Halo/korabbi/XII.+%C3%A9vfolyam+2006./februar/2006_02_H%C3%81L%C3%93+-+febr.pdf ok

EP (1998): Council of Europe, Parliamentary Assembly, Recommendation 1355 (1998) on Fighting Social Exclusion and Strengthening Social Cohesion in Europe (Jan. 28, 1998). www1.umn.edu/humanrts/instree/coerec1355.html

Esping-Andersen, Gøsta (1999): *Social Foundations of Post-industrial Economies*. Oxford University Press, Oxford.

Eszik Zoltán (2006): „Környezéstudomány”. Környezettanulmány = szakmai dogma? = = szent tehén? = a segítő munka rejtett aknája? = a deprimáció megtestesülése? *Háló*, XII. (2): 14. www.3sz.hu/bm/Halo/korabbi/XII.+%C3%A9vfolyam+2006./februar/2006_02_H%C3%81L%C3%93+-+febr.pdf

Europe in figures. Eurostat yearbook 2010

Eurostat (1995): Transfers of individual non-market goods or services (D.632). In European system of accounts (ESA 1995). Eurostat, Luxembourg. <http://circa.europa.eu/irc/dsis/nfaccount/info/data/ESA95/en/een00198.htm>

Eurostat Task Force (1998): *Recommendations on social exclusion and poverty statistics*. Document CPS 98/31/2, Eurostat, Luxembourg.

Ferge Zsuzsa (2000): Tiszta és homályos társadalmi szerződések. In Augusztinovics Mária (szerk.): *Körkép reform után*. Tanulmányok a nyugdíjrendszerről. Közgazdasági Szemle Alapítvány, Budapest, 340–365. www.kszemle.hu/kiadvany/Augusztinovics_-_Korkep_reform_utan/ch15s02.html

Ferge Zsuzsa–Tausz Katalin–Darvas Ágnes (2002): *Küzdelem a szegénység és a társadalmi kirekesztés ellen*. 1. köt. Esettanulmány Magyarországáról. ILO, Budapest.

Gough, Ian (2001): Social Assistance Regimes: A Cluster. *Journal of European Social Policy*, 2001, 11: 165–170.

- Gough, Ian–Bradshaw, Jonathan–Ditch, John–Eardley, Tony–Whiteford, Peter (1997): Social Assistance in OECD Countries. *Journal of European Social Policy*, 7 (1): 17–43.
- Győri Péter–Tausz Katalin (1999): A díjhátralék-probléma szociálpolitikai nézőpontból. In Péteri Gábor–Tausz Katalin (szerk.): *Megelőzés és együttműködés*. Pontes Ltd., Nagykovácsi, 1999.
- Haralambos, Michael–Holborn, Martin (2000): *Sociology: Themes and Perspectives*. Fifth edition. Harper Collins, London.
- Havasi Éva (2004): Szegénység és társadalmi kirekesztettség, *Szociológiai Szemle*, 4: 51–71.
- Hegyesi Gábor (1994): *Az „általános szociális munka” modelljei: A magyar képzés születése és elméleti forrásai*. Kandidátusi disszertáció. Budapest.
- Heller Farkas (1920): *Szociálpolitika*. Németh József Kiadó, Budapest.
- Hölsch, Katja–Kraus, Margit (2004): Poverty alleviation and the degree of centralization in European schemes of social assistance. *Journal of European Social Policy*, 14 (2): 143–164.
- Juhász Gábor (2006): *A társadalmi szolidaritási törvénykezés szabályozási kerete*. Készült a SZOLID Projekt megbízásából. Budapest. www.szmm.gov.hu/main.php?folderID=872&articleID=6206&ctag=articlelist&iid=1
- Juhász Gábor (2007): A szociális jog fejlődése Magyarországon 1985/1990–2005. In Jakab András–Takács Péter (szerk.): *A magyar jogrendszer átalakulása 1985/1990–2005*. II. köt. Gondolat–ELTE ÁJK, Budapest, 764–787.
- Juhász Gábor–Tausz Katalin (2004): A forrásokhoz, jogokhoz, árukhoz és szolgáltatásokhoz való hozzáférést akadályozó tényezők a szociális igazgatásban. IFM Humán Erőforrás Háttér tanulmányok. Társi, Budapest, 2004
- König Éva (2004): A segélyezés Bermuda-háromszöge. *Esély*, 1: 38–53.
- König Éva (2006): Adósságkezelés: sikerek és kudarcok. *Esély*, 1: 3–29.
- Krémer Balázs (2003): *Szolid kiegészítések – igazgatás*. Készült a SZOLID Projekt megbízásából. Budapest. www.szmm.gov.hu/main.php?folderID=872&articleID=6206&ctag=articlelist&iid=1
- KSH (2007a): *Szociális statisztikai évkönyv, 2006*. KSH, Budapest.
- KSH (2007b): *Társadalmi ellátórendszerek, 2006*. KSH, Budapest.
- KSH (2008a): A társadalmi juttatások jellemzői az Európai Unióban és Magyarországon 2005-ben. *Statisztikai Tükör*, 2. évf., 99. sz. <http://portal.ksh.hu/pls/ksh/docs/hun/xftp/stattukor/szocved/szocved05.pdf>
- KSH (2008b): *Szociális védőháló a régiókban*. KSH, Miskolc. <http://portal.ksh.hu/pls/ksh/docs/hun/xftp/idoszaki/regiok/orsz/szocvedohalo.pdf>
- Kuivalainen, Susan (2005): *Families at the Margins of the Welfare State: A Comparative Study on the Prevalence of Poverty among Families Receiving Social Assistance*. Luxembourg Income Study Working Paper Series. Working Paper No. 403. February. www.lisproject.org/publications/liswps/403.pdf
- Léderer Pál–Tenczer Tamás–Ulicska László (szerk.) (1988): *„A tettetésnek minden mesterségeiben jártasok...”* Új Mandátum Könyvkiadó, Budapest, 1998.

Levitas, Ruth (1998): *The Inclusive Society? Social Exclusion and the New Labour*. Macmillan Press Ltd., London.

Levitas, Ruth (2003): *The Idea of Social Inclusion*. Paper for the 2003 Social Inclusion Research Conference. The Canadian Council on Social Development (CCSD) and Human Resources Development Canada hosted a research conference on social inclusion in Ottawa on March 27–28. www.ccsd.ca/events/inclusion/papers/rlevitas.htm

Manor, James (1998): *The Political Economy of Democratic Decentralization*. Directions in Development Series. The World Bank, 1998.

Micklewright, John (2002): *Social Exclusion and Children: A European View for a US Debate*. Innocenti Working Paper No. 90. UNICEF Innocenti Research Centre. <http://econpapers.repec.org/RAS/pmi211.htm>

Mózer Péter (2007): „Jól s jól! Ebben áll a nagy titok ...” A jövedelem- és/vagy vagyontesztelésen alapuló pénzbeli támogatások bemutatása, valamint alternatívák megfogalmazása. A tanulmány „Az államreform koncepcionális megalapozása” című, ÁROP-3.1.3-2007-0001 azonosító számú projekt keretében készült. Budapest.

NEKI (é. n.): *Esetleírások*. B. Csabáné. Önkormányzati jogsértés. www.neki.hu/index.php?option=com_content&task=view&id=242&Itemid=36

Neubourg, Chris de–Castonguay, Julie–Roelen, Keetie (2007): *Social Safety Nets and targeted Social Assistance: Lessons from the European Experience*. SP (Social Protection & Labor) Discussion paper No. 0718. The World Bank, November. <http://siteresources.worldbank.org/SOCIALPROTECTION/Resources/SP-Discussion-papers/Safety-Nets-DP/0718.pdf>

Oorschot, Wim van (1998): *Dutch public opinion on social security*. CRSP Series. Centre for Research in Social Policy, Loughborough.

Oorschot, Wim van (2005): *A European Deservingness Culture? Public deservingness perceptions in European welfare states*. CCWS Working paper, no. 36. www.socsci.aau.dk/ccws/Workingpapers/2005-36-EuropeanDeservingnessCulture-Wim.pdf

Øyen, Else (1997): The contradictory concepts of social exclusion and social inclusion. In Gore, Charles–Figueiredo, Jose B. (eds.): *Social Exclusion and Anti-Poverty Policy: A debate*. International Institute of Labour Studies, Geneva, 63–66. https://bora.uib.no/bitstream/1956/2487/1/The_contradictory.pdf

ÖM (2007): Önkormányzati és államigazgatási hatósági statisztika. ÖM, Budapest. www.otm.gov.hu/web/portal.nsf/html/hat_munka.html

Pálné Kovács Ilona (2003): A területi érdekérvényesítés átalakuló mechanizmusai. *Politikatudományi Szemle*, 4: 167–191. www.poltudszemle.hu/szamok/2003_4szam/2003_4_palne.pdf

Pritchard, Colin–Taylor, Richard (1978): *Social Work: Reform or Revolution?* Routledge and Kegan Paul, London–Boston.

Rondinelli, Dennis A.–Nellis, John R.–Cheema, G. Shabbir (1983): *Decentralization in Developing Countries: A Review of Recent Experience*. World Bank Staff Working Papers No. 581, Washington, D. C.

Room, Graham (ed.) (1995): *Beyond the Threshold: The measurement and Analysis of Social Exclusion*. The Policy Press, Bristol.

Saraceno, Carla (2001): *Social Exclusion, Cultural Roots and Diversities of a Popular Concept*. www.childpolicyintl.org/publications/Saraceno.pdf

Sen, Amartya K. (1992): *Inequality Reexamined*. Clarendon Press, Oxford.

Sen, Amartya K. (2000): *Social exclusion: concept, application, and scrutiny*. Social Development Papers No. 1. Office of Environment and Social Development. Asian Development Bank, Manila. www.adb.org/documents/books/social_exclusion/Social_exclusion.pdf

Spéder Zsolt (2002): *A szegénység változó arcai*. Tények és értelmezések. Századvég, Budapest.

Steinich, Markus (2000): *Monitoring and Evaluating Support to Decentralisation: Challenges and Dilemmas*. This paper was prepared for a Seminar on „European Support for Democratic Decentralisation and Municipal Development – A Contribution to Local Development and Poverty Reduction,” held in Maastricht, 14–15 June 2000. The seminar was organised by ECDPM and the Swedish Ministry of Foreign Affairs. November 2000. www2.gtz.de/dokumente/bib/00-1236.pdf

Szalai Júlia (2002): A társadalmi kirekesztődés egyes kérdései az ezredforduló Magyarországon. *Szociológiai Szemle*, 4: 34–50. www.mtapti.hu/mszt/20024/szalaij.htm

Szalai Júlia (2004): A jóléti fogda – I. *Esély*, 6: 19-36

Szalai Júlia (2007): *Nincs két ország...?* Társadalmi küzdelmek az állami (túl)elosztásért a rendszerváltás utáni Magyarországon. Osiris, Budapest.

Tausz Katalin (ed.) (2002): *The Impact of Decentralization on Social Policy*. Local Government and Public Service Reform Initiative–Open Society Institute, Budapest. /LGI Books./

Tárki (2006): Szívós Péter–Tóth István György (szerk.): *Feketén, fehéren*. TÁRKI Monitor Jelentések 2005. Tárki, Budapest. www.tarki.hu/adatbank-h/kutjel/pdf/a763.pdf

Tárki (2008): Szívós Péter–Tóth István György (szerk.): *Köz, teher, elosztás*. TÁRKI Monitor Jelentések 2008. Tárki, Budapest, 2008. www.tarki.hu/adatbank-h/kutjel/pdf/b193.pdf

Tóth Zoltán (2003): *Önkormányzati segélyezés*. Készült a SZOLID program megbízásából. Budapest. www.szmm.gov.hu/main.php?folderID=872&articleID=6206&ctag=articlelist&iid=1

Townsend, Peter (1976): *Sociology and social policy*. Penguin, London.

Townsend, Peter (2004 [1990]): Szelektivitás – a nemzet megosztása. In Ferge Zsuzsa–Lévai Katalin (szerk.): *A jóléti állam*. Fordította Ferge Zsuzsa. Hilscher Rezső Szociálpolitikai Egyesület, Budapest, 2004: 218–219. /A szociális szakképzés könyvtára. Társadalompolitikai olvasókönyvek. A Hilscher Rezső Szociálpolitikai Egyesület és az ELTE Szociális Munka és Szociálpolitikai Tanszék könyvsorozata./

UNDP (é. n.): *Glossary of key terms*. Governance for sustainable human development. A UNDP policy document. <http://mirror.undp.org/magnet/policy/glossary.htm>

Varga István–Udvari Kersztin (2008): A környezettanulmány, avagy a magánszféra sérthetetlenségének dilemmái. *Esély*, 3: 106–128.

World Bank (2007): *Social Assistance in Central Europe and the Baltic States*¹. Document of the World Bank. Comments to Dena Ringold. February 14, 2007. www.skurdas.lt/files/main/EU8_SocAssist_Feb07.pdf

**Kanász-Nagy Máté: Foglalkoztatáspolitikai,
foglalkoztatási helyzet - értékelés, kritika,
javaslatok**

1. Bevezetés - a rendszerváltás utáni foglalkoztatási helyzet: tendenciák, folyamatok

A közgazdaságtanban a növekedési elméletek alapvető feltevése, hogy az erőteljesebb gazdasági gyarapodás a jólét emelkedésének is előfeltétele. De mi szolgálja ennek az általános célnak a megvalósulását, milyen összetevőit ismerjük a gazdasági növekedésnek? Alapvetően a fizikai tőke; a humántőke; a munkavégzés; illetve a gazdasági, társadalmi és politikai intézmények összességéről, egymásra hatásáról beszélünk itt. Témánk szempontjából a munkavégzést és a humántőkét kell kiemelnünk, hiszen *a foglalkoztatottságot elsősorban a munkavégzők száma, valamint iskolázottsága, képzettsége (és persze szociális, egészségügyi, stb. állapota) határozza meg.*

A rendszerváltás előtt már beinduló, de igazán csak a politikai pluralizmus és a piacgazdaság kiépülésének idején felerősödő folyamatok olyan kihívások elé állították az országot, melyek következményeivel máig szembe kell néznünk. A rendszerváltást követő pár év a transzformációs válság időszaka, amely a gazdasági teljesítőképesség és foglalkoztatottság erőteljes visszaesésével, a munkanélküliség hirtelen megnövekedésével, mindezzel párhuzamosan pedig az elszegényedési folyamatok beindulásával járt. Ezt követi az ún. „SLIP” időszak 1995 és 2000 között, amely a gazdasági stabilizáció, piaci liberalizáció, intézményi-törvényi átalakulások, és a sok vitát kiváltó privatizációs folyamatok jegyében telt. A 90-es évek második felének vitathatatlan eredménye a beinduló gazdasági növekedés, ami azonban az ezredfordulóra lelassult, s a 2002-es kormányváltás utáni azonnali szakítás a „stop and go” típusú államháztartási politikával is csak tetézte a gazdasági bajokat. Bár a gazdasági talpra állás a második kormányzati ciklus gazdasági csomagja következtében megtörtént, a 2000-es évek első felében olyan folyamatok indultak be, amelyek felerősödése miatt (a 2002-2006 közötti mini kiigazítási-kísérletek mit sem értek) elkerülhetlenné vált a 2006-os újabb erőteljes kiigazítás meglépése. A rendszerváltás utáni ötödik kormányzati ciklus mégsem térhetett vissza a korábbi már jól ismert „stop and go-féle” fiskális politikához, hiszen a 2008 végén beköszönő gazdasági világválság többek között újabb költségvetési átrendezéseket tett szükségessé.

A munkaerőpiaci folyamatokra koncentrálna röviden bemutatam a rendszerváltás utáni főbb folyamatokat a gazdasági aktivitás, foglalkoztatottság és a munkanélküliség tendenciát felvázolva.

1. ábra

Forrás: KSH STADAT 2.1. Foglalkoztatottság, munkaerő, keresetek (1960–).

Míg a szocializmus „legjobb éveiben” az ország népességének 47-48%-a dolgozott, addig 1990-re ez az arány 43%-ra esett vissza (KSH adatok). A felgyorsuló súlyos munkahelyvesztés eredményeképpen 1992 végén 663 ezer fő regisztrált munkanélkülit tartottak nyilván, ami 13%-os munkanélküiségi rátát jelentett (ez volt eddig a maximum). A 90-es évek közepén adott évet tekintve a munkanélküliek csupán 1/3-a talált munkát, 40%-uk munkanélküli maradt, jó 20%-uk inaktívvá vált, vagyis felhagyott az aktív munkakereséssel – így a munkanélküiségből való kilépés egyik jellemző útja volt az inaktívvá válás, ami jelentősen növelte az elszegényedés kockázatát is.

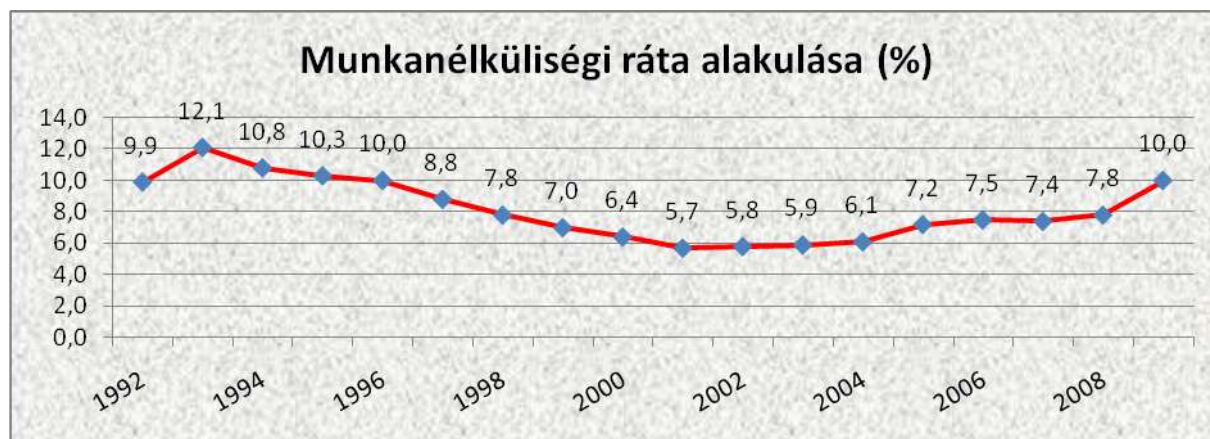
A kedvezőtlen folyamatok megtörését 1999-ben érezték először (az ún. „gyorsan fejlődő gazdaság” időszakába léptünk 1998-2000 között). Az 1997-es mélypont után (3,64 millió fő foglalkoztatott) következő évben már 3,81 millió fő dolgozott a hivatalos statisztikák szerint. Ezzel párhuzamosan a munkanélküiség is csökkent, 1999-ben 7%-ra (284 ezer fő). (Korabeli becslések szerint ugyanakkor a romák körében 30%-os volt ekkora a munkanélküiségi ráta) Hozzá kell tenni, hogy a munkanélküliek fele több mint 1 éve nem talált munkát magának, és tovább*ra is súlyos problémát jelentett a munkanélküiségből történő inaktívvá válás.

1999-ben 3,6 millió fő felnőtt korú inaktívról tudtunk (nincs munkája és nem is keres), közülük 3,1 millió fő volt a nyugdíjas korúak, tanulók és különböző gyermekgondozási ellátásokat igénybe vevők száma, ami azt jelenti, hogy félmillió fő munkaerőpiaci távolmaradásának nincs ilyen „egyszerű” magyarázata. Ez a szám azért tekinthető igen

jelentősnek, mert azt jelenti, hogy a foglalkoztatottság jelentős bővítésének munkaerőforrása rendelkezésre áll, a potenciális munkaerő-kínálat elméletben bőséges⁵⁴.

Amint az 1. számú grafikon is látszik, az aktivitást tekintve a 90-es évek végétől eltekintve a kisebb-nagyobb kilengésektől, lényegében stagnálást látunk, 50%-os foglalkoztatottsági (15-74 éves korosztályt tekintve), és 5-7%-os munkanélküliségi rátát, egészen 2008-ig.

2. ábra

Forrás: KSH STADAT 5.1.3.3. Munkanélküliségi ráta korcsoportok szerint, nemenként, 1992–2009.

A több éve stagnáló foglalkoztatási helyzet 2008 végétől jelentősen romlott a korábbi évekhez képest. Ennek oka a gazdasági válság berobbanása, valamint az évtizedes orvosolatlan szerkezeti problémák okozta kedvezőtlen folyamatok felerősödése. A gazdasági visszaesés már korábban, a 2006-os stabilizációs csomag következtében megindult, ugyanakkor ezt ekkor még nem követte a foglalkoztatottság szűkülése, később viszont már igen. A 2009-ben alakuló új kormány kiigazító lépéseinek következtében rövidtávon már a bizakodás, fejlődés halvány jelei láthatóak. A foglalkoztatottság terén azonban az évtizedes súlyos, halmozódó problémák megoldása nem várható rövidebb időtávon. A számok nyelvére lefordítva azt láthatjuk, hogy a foglalkoztatottsági arányok az 1999-es szintre estek vissza (a 2000-es évek szerény növekedése odaveszett), ami a gazdaságilag aktív korú népességet tekintve 55%-ot jelent 2008-ban (eközben az EU27-ek átlaga 65,5% volt). A munkanélküliség 10%-ra nőtt, vagyis jó negyedével bővült a korábbi arányokhoz képest. Bizakodásra csak az adhat okot, hogy a gazdasági visszaesés 2009-ben csak a munkanélküliek, és nem az inaktívak számának növekedésében mutatkozott meg, valamint a korábbi évek szerény foglalkoztatottság-növelő hatásai tartósabbak maradhatnak (nyugdíjkorhatár emelése, iskolázottság javulása, stb.).

Milyen főbb **szerkezeti problémákkal kell szembenéznünk** a foglalkoztatottsági helyzet kapcsán? Törekedvén a teljességre, a főbb pontokat próbálom röviden összeszedni a különböző munkaerőpiaccal foglalkozó szerzők írásai alapján:

- Nemzetközi összehasonlításban nagyon alacsony a foglalkoztatottság, és félő, hogy ez 50-55% közötti szinten fog stabilizálódni a jelenlegi kilátások szerint, annak ellenére, hogy a GDP stabilabb növekedésére lehet számítani (a válságból való kilábalás után).

⁵⁴ „A foglalkoztatás bővítése rövid távon azoknak az aktív korosztályoknak a munkaerőpiacra történő bevonása révén érhető el, akik életkoruk alapján elvileg dolgozhatnak, de még sincsenek jelen a munkaerőpiacon (Frey, 2005, 205).

- Az Európai Unió országaihoz képest az alacsony foglalkoztatás és magas inaktivitás sajátos kettősséget jelent. A kétezres években dinamikusan bővülő GDP ellenére sem nőtt érdemben a foglalkoztatottság szintje. Az inaktív népességen belül kb. félmillió fő nem keres munkát. Ők a reményvesztett passzív munkanélküliek.
- Az alacsony foglalkoztatottság elsősorban a képzetleneket, fiatalokat, időseket és a kisgyermekes nőket érinti.
- A tartós munkanélküliség oka a nagyon alacsony humánerőforrás szint. Az alacsony végzettségűeknek, képzetleneknek nehéz, szinte lehetetlen elhelyezkedniük.
- A jelentősebb minimálbér-emelések pont a gyengébb munkaerőpiaci pozíciókkal rendelkezőket érintették kedvezőtlenül.⁵⁵
- A magas bérköltségek hátráltatják a foglalkoztatást.
- A foglalkoztatottsági jellemzők jelentős területi egyenlőtlenségeket, különbségeket és esélyegyenlőtlenséget mutatnak: gondoljunk csak a főváros, Pest megye, Dunántúl és Kelet-, Északkelet-Magyarország különbségeire. Problémát jelent, hogy ezek a szakadékok egyre nőnek, és nincs olyan területi mobilitás, ami segítene a kiegyenlítésükben (ennek okai a magas közlekedési árak, a mobilitási kultúra hiánya, az alacsony bérnyereség lehetősége).
- Jelentősek a nemek közötti egyenlőtlenségek is.
- jelentős különbségek vannak a szerződéses viszonyok között is, ezek a két szélsőség felé tendálnak (lásd pl. Ferge-féle munkaerőpiaci héj-modell).
- A roma társadalom problémája még erőteljesebben jelentkezik a népességen belül. (A foglalkoztatottsági szintje kevesebb, mint a fele; munkanélküliségi rátája 3-5-szöröse a nem roma lakosságénak.)
- A megváltozott munkaképességű - fogyatékkal élők helyzete is súlyos (csupán 15%-os aktivitást mutatnak).
- A problémák halmozódnak, vagyis pl. az alacsony iskolai végzettség, a települési lejtő legalacsonyabb foka és a cigány származás nagy valószínűség szerint együtt jár.
- Az atipikus foglalkoztatási formák terén jelentős lemaradásban vagyunk a külföldhöz képest (2000-es évek közepén 25% nálunk, míg az EU átlag 40% - főleg a részmunkaidős foglalkoztatásnál van jelentős lemaradás).
- Az inaktívak jelentős része a feketegazdaságban vesz részt. Ennek méretét csak becsülni lehet, de akár a GDP 15-20%-át is elérheti.

A magyar foglalkoztatáspolitikai legnagyobb problémája tehát az alacsony foglalkoztatás és a magas inaktivitás kombinációja. Természetesen azt is tudjuk, hogy az általános megállapítások mögött milyen különbségek vannak a területi vagy kor szerinti megoszlást tekintve, illetve iskolai végzettség terén, nem is beszélve (a részben előzőkből táplálkozó) roma - nem roma lakosság eltérő foglalkoztatási helyzetéről.

2. A foglalkoztatáspolitikai eszközök és értékelésük

A bevezető fejezetben láthattuk, hogy a rendszerváltás után milyen kedvezőtlen munkaerőpiaci folyamatok indultak el és erősödtek föl (illetve pl. a foglalkoztatottság szintje már régebb óta csökkenő tendenciát mutatott – az irány adott volt, a gazdasági szerkezetváltás

⁵⁵ Ennek részletesebb elemzését lásd: Köllő János: A pálya szélén – Iskolázatlan munkanélküliek a poszt-szocialista gazdaságban, Osiris, Budapest, 2009

azonban a változások sebességét növelte meg radikálisan). Ugyanakkor a *munkaerőpiaci ellátórendszer* kiépülése már az 1980-as évektől megfigyelhető (Frey, 2002). Az ellátórendszer kapcsán szűkebb értelemben a *munkaerőpiaci politikáról* beszélhetünk, ami a *munkanélküliség aktív és passzív eszközeit* jelenti. Tágabb értelemben ezt az ellátórendszert a *munkaerőpiac intézményrendszere*⁵⁶ működteti, mindenféle foglalkoztatáspolitikai ebből a rendszerből indulhat ki. A rendszer legfontosabb összetevői közé tartozik a finanszírozási rendszer, az érdekegyeztetés színterei, a kormányzati irányítás és a munkaügyi szervezet (Frey, 2002 alapján). Ha külön-külön elemeznénk ezeknek az „alrendszereknek” a kialakulását, fejlődését, akkor azt látnánk, hogy a számtalan szerkezeti és szervezeti változás után csupán a 2000-es évek elejére szilárdult meg a munkaerőpiac intézményrendszere.

A 90-es években még a tömeges és egyszerűsített problémamegoldás jellemzi a magyar foglalkoztatáspolitikát – vagyis elsősorban a rendszerváltással elszabaduló, tömegessé váló munkanélküliséget próbálja a passzív ellátások rendszerével kezelni (Frey, 2002). A keresetpótló támogatások rendszerét a munkanélküli biztosítás (első pillér), valamint 2000-ig a munkanélküliek jövedelempótló támogatása (második pillér) alkotta. Ezek a biztosítás alapú ellátások is számtalan változáson mentek keresztül – a hol szigorodó, hol enyhülő kritériumok érintették többek között a bérpótlási ráta meghatározását, a járadékok felső és alsó határainak kijelölését, vagy éppen a járadékfolyósítás melletti munkavégzés megengedését-tiltását. „A foglalkoztatási feszültségek megszüntetésére, kezelésére és feloldására, valamint a munkanélküliség megelőzésére, csökkentésére és hátrányos következményeinek enyhítésére” (1994. évi IV. törvény 5. § (1) bekezdés) szolgálnak a fentebb is említett aktív munkaerőpiaci eszközök.

Ha rendszerváltást követő időszakot vizsgáljuk, akkor azt tapasztaljuk, hogy az ezredfordulóig eltelt bő évtizedben évente 75 és 116 ezer között ingadozott az aktív eszközökben részesülők átlagléttszáma – egyértelmű tendenciát nem lehet felfedezni a számok mögött (az adatok forrása: Foglalkoztatási Hivatal, idézi Frey, 2002). Minthogy a különböző eszközökben különböző ideig részesülhetnek a támogatott személyek, ezért szokás érintett létszámról is beszélni, ez természetéből adódóan tágabb határok között ingadozott, 86 és 330 ezer fő között ugyanebben az időszakban. A támogatottak kétharmada három főbb aktív eszköz között oszlik meg viszonylag egyenlő arányban – ez a munkaerőpiaci képzés, a közhasznú foglalkoztatás, illetve a bértámogatás (kezdetben a munkahely-teremtő beruházás is jelentős, de a 90-es években fokozatosan visszaszorul).

---

⁵⁶ A munkaerőpiaci politika intézményrendszerének jogi alapján az 1991. évi IV. törvény (Foglalkoztatási törvény) teremtette meg (Frey, 2002). Ez többek között:

- biztosítási alapokra helyezte a munkanélküliek ellátását
- létrehozta a munkaerőpiaci érdekegyeztetés rendszerét
- megteremtette az egységes munkaügyi szervezetet
- kibővítette az aktív munkaerőpiaci eszközöket.

Az OECD besorolás szerint:

A) Passzív politikák

1. munkanélküli ellátás
2. előnyudíjazás

B) Aktív munkaerőpiaci politikák

1. Munkaerőpiaci szolgáltatások
  - munkaközvetítés
  - munkatanácsadás
  - pályorientáció
  - álláskeresés aktivizálása
2. Munkaerőpiaci képzés
3. Fiatalok munkába helyezését elősegítő eszközök, programok
4. Foglalkoztatási célú támogatások
  - közhasznú foglalkoztatás
  - bértámogatás
  - vállalkozóvá válás támogatása
  - munkahelyteremtés támogatása
  - munkahelymegőrzés támogatása
5. Csökkent munkaképességű emberek munkaerőpiaci esélyei javító támogatások
  - foglalkozási rehabilitáció
  - védő munkahelyek fenntartása
  - beruházási támogatás rehabilitációs munkahelyek kialakításához

Az 1991. évi IV. törvény III. fejezetében (jelenleg hatályban lévő) felsorolt aktív eszközök:

- Munkaerőpiaci szolgáltatások
- Képzések elősegítése
- Álláskeresők vállalkozóvá válásának elősegítése
- Foglalkoztatás bővítését szolgáló támogatások
- Közhasznú munkavégzés támogatása
- Rendelkezésre állási támogatásra jogosult személy foglalkoztatásának támogatása
- Önfoglalkoztatás támogatása
- Munkahelyteremtés és munkahelymegőrzés támogatása
- A foglalkoztatáshoz kapcsolódó járulékok átvállalása
- A megváltozott munkaképességű személyek foglalkoztatásának támogatása
- Munkaerő-piaci programok támogatása
- Egyes általánostól eltérő foglalkoztatási formák támogatása

Ha az összes foglalkoztatáspolitikai ráfordítást vizsgáljuk, akkor a 90-es években a GDP 1,2 és 3%-a között fordítottunk erre a területre, ami jelentős ingadozást mutat, ez főleg a rendszerváltás utáni évekre jellemző, és a maximális 3% után, 1994-től egy csökkendő tendenciát látunk a GDP-arányos ráfordítást tekintve (ettől még a nominális kiadások nőhettek volna, de 1997-től ezek is csökkentek).

Míg kezdetben egyértelműen *a passzív ellátások teszik ki a ráfordítások nagyobb részét* (1993-ban 80%-át is), addig később már elindul egy enyhe kiegyenlítődési tendencia, és az ezredfordulóra az aktív eszközök már egyharmados arányt tudnak elérni. Természetesen a munkaerőpiaci folyamatok tükrében a passzív ellátások dominanciáján nem lepődhetünk meg. A források szűkösségéből, illetve az ellátotti igények növekedéséből adódó feszültségeket pedig jól példázzák a passzív ellátások szabályozásának változásai (erre utaltam fentebb), valamint a passzív ellátottakon belüli arányváltozások – pl. a kezdetben szinte kizárólagos munkanélküli-járadék 1996-ra már csak az ellátottak harmadát érintette (később a különböző támogatási formák kivezetésével egyszerűsödik a rendszer, s a járadékosok az ellátottak felét teszik ki).

Összességében elmondható, hogy a 90-es években bár a passzív ellátások túlsúlyával találkozunk, fontos szerep jut az aktív eszközöknek is. Hiszen ezek a gazdaságilag aktív népesség 2-3%-át érték el, ami azt jelenti, hogy ha nem lettek volna ezek a támogatások,

akkor ennyivel magasabb lett volna a munkanélküliek aránya (Frey, 2002). Ez fontos, látható eredménye tehát az aktív munkaerőpiaci politikának.

Ugyanakkor amellet, hogy *nagyobb ráfordítással jobb eredményt lehetett volna elérni ezen a téren*, hozzá kell tenni, hogy igazából csak 2000 után jelennek meg azok a programok és szolgáltatások, amelyek a tartós munkanélküliek és az inaktívak számára is hatékonyabb megoldást nyújtanak (Frey, 2007). Általánosabb kritikaként azt az észrevételt kell megtennünk, hogy egészen a 2000-es évek közepéig „kezelhetetlenül nagyszámú és gyakran egymást átfedő támogatási forma jött létre, a munkanélküliség megelőzésére és az állástalanok munkaerőpiacra való visszatérésének elősegítésére” (Frey, 2007, 128). Ez a kialakult helyzet szükségképpen rontotta a foglalkoztatáspolitikai költség-hatékonyságát és eredményességét is (amennyiben eredménynek a céloknak való megfelelést tekintjük).

Az ezredfordulót követő tendenciákat vizsgálva az összes eszközt nézve látható, hogy hiába nőnek nominálisan a ráfordítások mind a passzív, mind pedig az aktív eszközök esetében, GDP arányosan további visszaesést látunk 2007-re, hiszen 1% alá esnek a kiadások – ez pedig kb. az EU-átlag felének felel meg csupán. Az aktív eszközök esetében hiába látunk majdnem duplázódó nominális ráfordítást, valamint hiába emelkedik az összes ellátotton belül 50%-ra az aktív eszközökben részesülők aránya, szembetűnő, hogy a korábbi (gazdaságilag aktív népességhez viszonyítva) 2-3%-os támogatotti arány 1,5%-ra csökken 2007-re (Frey, 2008). Ez azért súlyos visszaesés, mert ahogy a 2. számú grafikonon is látszik, pont akkor csökkent ez az arány, amikor a munkanélküliség ismét növekedésnek indult, vagyis *kevésbé tompította a foglalkoztatáspolitikai a munkanélküliség emelkedését, mint korábban*. Frey Mária szerint ezzel maga is hozzájárult a munkaerőpiaci feszültségek növekedéséhez (Frey, 2007). Így, amikor évről-évre egyre kevesebb létszámot sikerül kivonni a munkanélküliek növekvő köréből [2001-ben még 100 ezer embert évente, 2006-ban már csak 63 ezret (Frey, 2007)], *romló eredményességről* számolhatunk be ezt a területet vizsgálva. Különösen a 2006-os és a 2007-es év mutat romló tendenciát, hiszen a korábbi évekhez képest jó 15-15%-kal csökken a részvétel. A munkanélküliek (anyagi) helyzetén a passzív eszközök is egyre kevésbé segítenek, hiszen 2007-ig folyamatosan nő a regisztrált munkanélküliek ellátatlansága (Frey, 2008). Ha az ellátórendszer egészét vizsgáljuk, akkor a Foglalkoztatási törvényen kívüli ellátásokra is figyelniünk kell. Itt meg kell jegyezni, hogy az előbbi *negatív tendenciát némileg ellensúlyozza* az, hogy pl. a hátrányos helyzetű és megváltozott munkaképességű személyek részére az egyéb törvényekben szabályozott kedvezmények (pl. foglalkoztatáshoz és képzéshez) 2004 és 2007 között megszorodtak (Frey, 2008).

Az előbb általánosságban gondolkodtunk az aktív eszközök munkanélküliség tompító szerepéről, most nézzük meg ezek értékelését, illetve azt, hogy hosszabb távon mennyire maradhat meg a hatásuk. Néhány fontosabb aktív eszközt kiemelve a következő megállapításokat tehetjük:

A munkaerőpiaci képzés megfelelő munkaerő-kereslet esetén az egyik leghatékonyabb eszköz lehet. Ha ez hiányzik, akkor viszont öncélúvá és feleslegessé válhat, hiszen a képzés után se tudnak elhelyezkedni a munkanélküliek. A képzésekbe feltételezhetően azokat vonják be, akiket könnyen lehet képezni, illetve várhatóan nagyobb eséllyel tudnak elhelyezkedni a képzést követően. Nemzetközi tapasztalatok alapján ugyanakkor az látszik, hogy a foglalkoztatási esélyeket a felnőttkori képzésnél jobban növeli a fiatalok humántőkéjébe történő beruházás, vagyis a későbbi problémák elkerülése, megelőzése – a preventív lépések (Cseres-Gergey – Scharle, 2007). Persze azt is látunk, kell, hogy munkaerőpiaci képzés mellett az „egész életen át tartó tanulás” a tartós foglalkoztatás záloga és kulcsszerepe van a

vállalati képzésnek is (Frey, 2008). Tehát a munkaerőpiaci képzések csak szükséges, de nem elégséges szerepet töltenek be a foglalkoztatáspolitikai eszköztárban. A nemzetközi tapasztalatok is a kimutatható pozitív, de csekély hatásról számolnak be (Scharle, 2008a).

2.1. Közfoglalkoztatás⁵⁷

A közfoglalkoztatásban hagyományosan a munkaerőpiac leghátrányosabb helyzetű csoportjai vesznek részt, a kevésbé kvalifikált munkakörök⁵⁸ (főleg kommunális munka és település-fenntartás) felkínálásával nyújt foglalkoztatási lehetőséget (adott esetben kényszert). A közfoglalkoztatás több célt is szolgálhat egyszerre (Frey, 2002):

- Gyarapítja a munkaügyi központok által felkínált álláshelyek számát.
- Teszteli a munkahajlandóságot.
- Jövedelmet biztosít a benne résztvevőknek.
- Munkaviszonyt jelent, ami későbbi ellátások feltételül szolgálhat.
- Munkaalkalmat teremt azoknak, akik nem tudnának máshogy elhelyezkedni.
- Munkahelyi tapasztalatot biztosít.

Hiába próbáljuk összegezni, hogy milyen pozitív hasznokkal jár a közfoglalkoztatás (munkaalkalom, elvégzett munka értéke, jövedelem, tapasztalat, stb.), a számtalan negatív tényező miatt a legproblémásabb aktív munkaerőpiaci eszköztől van szó. Ezeket a tényezőket igyekszem majd az „Út a munkához program” elemzése kapcsán kibontani, itt csak a legfontosabb megállapításokat emelném ki.

Elsőként a munkaerőpiaci eredménytelenségéről kell beszélni. A közfoglalkoztatási programok bár jelentős forrásokat⁵⁹ igényelnek, cserébe viszont kevés hosszú távú hasznot hoznak, hiszen általánosságban igaz, a programok befejezése után roppant csekély, csupán 1-1,5% azoknak az aránya, akik továbbra is valamilyen foglalkoztatásban maradnak (Frey, 2007). Ugyanakkor olyan kutatásokat is ismerünk, melyek szerint a pl. a közhasznú foglalkoztatásban részt vettek elhelyezkedései esélyei még rosszabbak is annál, mint amilyen lehetőségekkel az ugyanolyan összetételű, tulajdonságú csoportok számolhatnak, akik nem részesültek se közfoglalkoztatásban, se másmilyen aktív eszközben (ezeket idézi Frey, 2002). Mindent összevetve, a közfoglalkoztatás nem vezet el a valódi, nem támogatott munka világába. A közfoglalkoztatottak más aktív foglalkoztatáspolitikai programokban résztvevőkhöz képest kisebb eséllyel helyezkedtek el, ez azonban részben a csoport összetételével magyarázható” (Firle–Scharle–Szabó, 2007).

A klasszikus közgazdaságtan szerint a munkavállaló több dolgot mérlegel, amikor eldönti, hogy adott feltételek mellett munkába áll-e. Mérlegelni kell, hogy mekkora jövedelemre számíthat adott munkaidőben való alkalmazása során, valamint hogy mekkora értéket tulajdonít a szabadidőnek és a fogyasztásnak. Ezek a tényezők természetesen egymástól is függenek. A jövedelmi kilátásokat azonban nagyban befolyásolják a munkába állással együtt járó ún. fix költségek (pl. utazás, öltözködés, étkezés), valamint a termelékenység várható volumene (Scharle, 2008a). Ezek miatt a tényezők miatt igen nagy szerepe lehet az olyan

⁵⁷ (5) Az álláskereső részére a (2) bekezdésben foglalt feltételeknek megfelelő, rövid időtartamú munkalehetőség (ideértve a közhasznú foglalkoztatást, valamint a külön jogszabályban meghatározott közmunkát és a közcélú foglalkoztatást is) felajánlható. (1991. évi IV. törvény)

⁵⁸ 2007-ben a közhasznú munkát végzők 76%-a kommunális munkát végzett (Frey, 2008).

⁵⁹ Itt ugyanakkor megjegyezhetjük, hogy pl. 2007-ben, „ha a közhasznú foglalkoztatás átlagos álláskeresői járadékot vált ki, úgy annak költségei közel háromnegyedes arányban finanszírozhatóak az általa megszüntetett munkanélküliségi ráfordításból” (Frey, 2007, 150). Nagy megtakarításokra azonban nem lehetett számítani, hiszen a járadékosoknak csak kis része (a közhasznú foglalkoztatottak negyede) váltotta fel a járadékot a közhasznú foglalkoztatásra a kétezres évek első felében.

aktív eszközöknek, mint az **utazási támogatások, bérszubszidiók és adójóváírások**. Az első csoportba tartozó eszközök a fix költségekre nyújtanak megoldást (ezáltal pl. az ún. segélyezési csapda kiküszöbölésében is segíthetnek). A bérszubszidió és az adójóváírás pedig a munkából származó nettó jövedelmet tudja emelni, ami által már inkább megéri munkába állni. Nem lehet eléggé hangsúlyozni, hogy különösen a hátrányos helyzetű térségek munkavállalói számára nyújthatnak igazi segítséget ezek az eszközök. A bértámogatások eredményeit összességében vizsgálva azonban vegyes eredményekről számolhatunk be (Scharle 2008), ahogy azt az 1. számú táblázat is mutatja.

1. táblázat:

Néhány jellemző aktív foglalkoztatáspolitikai eszköz több szempontú jellemzése

Aktív munkaerőpiaci eszközök	Néhány aktív eszköz jellemző előfordulása – megyék szerint:	Egyes eszközök minősítése (a támogatás lejártá után 3 hónappal foglalkoztatásban lévők aránya)	holtteher-veszteség (támogatás nélkül el tudna helyezkedni)
képzés	a legnagyobb arányban a relatíve jobb helyzetben lévő megyékben	50% alatti	magas
közhasznú foglalkoztatás	leginkább a rossz helyzetű megyékben és a legjobb helyzetű Pest megyében	a piaci foglalkoztatás esetében minimális	nem tudna eleve
bértámogatás	a középmezőnybe sorolható megyékben	60-65%	20-25%
vállalkozóvá válás támogatása	a prosperáló, jobb helyzetű megyékben	90%	alacsony
pályakezdekők elhelyezkedését segítő programok	a rosszabb helyzetű megyékben	60%	közepes

Forrás: Frey 2007 és saját kiegészítés

Általánosságban megfogalmazható, hogy az igényekhez-szükségletekhez nem mindig igazodnak az ellátások, az ellátásokhoz való hozzáférés és elérés. A helyi adottságok (akadályozó tényezők és ösztönző tényezők együtt) nagyban befolyásolják, hogy hol milyen eszközök fordulnak elő inkább. Egy megfelelően tervezett és kivitelezett támogatási rendszer a helyi igények szerint koncentrálná a támogatásokat oda, ahol igazán szükség van rá. A számtalan tényező (érdekeltségi viszonyok, költségek, lehetőségek, stb.) egyértelműen rontja azt a megközelítést, amit elsődlegesen figyelembe kéne venni: olyan eszközzel segítsük a foglalkoztatást, ami igazi eredményeket tud elérni adott helyen.

Scharle Ágota általános értékelésében megjegyzi, hogy 2008-ban 150 milliárd forintot forrítottunk az összes aktív eszközre, de ebbe beleérti az uniós forrásokat is – amivel együtt már GDP arányosan viszonylag magas ráfordítást érünk el a visegrádi országok között. Ez alapján, az aktív és a passzív eszközök arányát tekintve is a nemzetközi középmezőnyben helyezkedünk el. Problémát jelent az általánosságban jelentősnek nevezhető holtteher-

veszteség is (Scharle, 2008a). Ezt a kijelentést és a fenti megállapítások egy részét erősítik meg Galasi és Nagy kutatási eredményei is, hiszen ezek szerint a jelentős holtteher-veszteség mellett az aktív programok gyenge célzásával is szembesülnünk kell (Galasi-Nagy 2008, idézi Scharle 2008).

Bár az országban jelentősen eltérő gyakorlatokkal találkozni, és gondolhatnánk, hogy a külső feltételek is nagyban befolyásolják az eredményességet, nemzetközi tapasztalatokra alapozva Kluve arról ír, hogy „az egyes programok bevezetésének ideje, a munkaerőpiac állapota, a makrogazdasági helyzet és egy sor más körülmény nem, vagy csak alig befolyásolja az eredményességet” (Kluve 2006⁶⁰ alapján Scharle 2008, 270).

Összefoglalásul, az aktív eszközök szükséges, de nem elégséges eszközök a foglalkoztatáspolitikai célok eléréséhez⁶¹. Az mindenképpen eredmény, hogy 1993 és 2005 között évente átlagosan 75-116 ezer fő között mozgott a támogatott személyek száma (ennyivel több munkanélkülivel számolhattunk volna), ugyanakkor a résztvevők száma és a GDP arányos ráfordítások mértéke is csökkenő tendenciát mutat. Az egyes eszközök problémáján túl általános gondot jelent a hozzáférés nehézsége. Hiába felelnek meg a jogosultsági feltételeknek, sem a munkáltatók, sem a munkavállalók nem jutnak hozzá automatikusan az aktív eszközökhöz (Frey, 2004).

A 90-es évek főbb intézményi, jogszabályi változásai felett át tudunk haladni annyival, hogy bő egy évtizeden át épült, alakult, formálódott a rendszer, amely a 2000-es évek elejére szilárdult meg. **A 2000-es évek második felének főbb változásait, eseményeit és azok átfogóbb értékelését azonban érdemes már végigkövetni.**

2.2. Start-program

2005 októberétől indult el a **Start-program**, amely a pályakezdők elhelyezkedését támogatja, a munkáltatóknak alanyi jogon járó járulékkedvezmények útján.

2007-től bővült a Start-család, hiszen a gondozásról visszatérők, valamint a tartósan álláskeresők részére bevezették a Start-plusz kártyát, az idősebb álláskeresőket, illetve az alacsony végzettségűek részére pedig a Start-extra kártyát (részleteket lásd: Frey, 2007, 166).

Különösen a Start-kártya vonzott nagyobb tömegeket, hiszen 2008 júniusáig 88 ezer igénylés történt, és a kártyát kiváltók több mint 80%-a el is tudott helyezkedni, ami a nyers eredményességet tekintve igencsak kedvezőnek tűnik. Az, hogy a vállalkozások majdnem negyede foglalkoztat Start-kártyás fiatalot, szintén a program kedvező fogadtatását mutatja. Kicsit jobban megnézve az állást adó vállalatokat és elhelyezkedő fiatalokat viszont már nyilvánvaló, hogy a programban résztvevők között nagy arányban vannak a jobb helyzetű cégek és a jobb képességű, nagyobb tudású fiatalok. Olyan térségekre koncentráltak ezek a munkaerő-felvételek, ahol eleve jobb a gazdaság helyzete, könnyebben lehet munkahelyeket teremteni (Frey, 2008). Éppen ezért a *jelentős holtteher-veszteség* miatt jogos a felvetés, hogy ez a támogatási forma *inkább hozzájárult az egyenlőtlenségek növekedéséhez*, mintsem

⁶⁰ Kluve, J. 2006: The effectiveness of European active labour market policy. IZA Discussion Paper, no. 2018, Bonn

⁶¹ Ilyen prioritások a kétezres évek derekán (Frey, 2005):

1. új munkahelyek létrehozásának ösztönzése
2. Hátrányos munkaerőpiaci helyzetek mérséklése
3. A szereplők változásokhoz való alkalmazkodásának segítése
4. Humán erőforrások fejlesztésének fontossága

csökkentette volna őket. Valószínűsíthető, hogy a Start-kártyás fiatalok közül sokan a támogatás nélkül is álláshoz jutottak volna.

A Start-plusz és Start-extra kártyák birtokosai esetében a támogatás jogosultsági feltételének természetéből adódóan⁶² eleve kisebb „felesleges” támogatással számolhatunk. Ugyanakkor (és talán pont ezért) jóval kisebb hozzáférekéseket látunk időarányosan (hiszen csak 2007 közepétől vezették be őket) – 11200 fő, illetve 5000 fő 2008 közepéig).

A 2009-től beinduló Start-régió program a leghátrányosabb helyzetű kistérségekben élők foglalkoztatását támogatja igen kedvező feltételek mellett [Ennek ellenére 2009-ben *várakozásokon aluli volt az igénylések száma* (Frey, 2009)]. Mindenképpen pozitívum, ha a legrosszabb helyzetben lévők támogatását célozza egy intézkedés az erőforrások összpontosításával, ugyanakkor amennyiben egy alapjaiban problémás másik program (Út a munkához) megvalósulását is szolgálja, az problémákat vethet föl (az utóbbi programról később).

2.3. A passzív ellátások rendszere

2005 novemberétől a munkanélküli-ellátórendszer (a passzív ellátások rendszere) gyökeresen átalakult. A változtatások lényege, hogy a korábbi támogatási formákat olyan új ellátások váltják fel, amelyekből csak az részesülhet, aki el akar helyezkedni, és ezért maga is aktívan tesz, bizonyítja azt (aktív munkakereséssel és kínálókozó lehetőség esetén munkába állással – munkaügyi központtal való megállapodás alapján). A munkanélküli járadékot az új álláskeresői járadék váltja fel, amelyben a *biztosítási, a szociális és az ösztönző elemek* együtt fordulnak elő. A folyósítási idő két részre tagolódása anyagi ösztönzést jelent a mihamarabbi elhelyezkedésre, hiszen míg az első szakasz alatt a korábbi átlagkereset 60%-át lehet kapni (relatív szociális biztonság), addig a második szakasz alatt már csak a minimálbér 60%-át – legalább az abszolút szociális biztonság jegyében (részleteket lásd: Frey, 2007, 139-140). Negatív ösztönzést jelent a különböző szankciók alkalmazása a „nem megfelelő magatartás” esetén (pl. aktív álláskereső elmulasztása), míg az álláskeresői prémium extra pozitív ösztönző elemként jelent meg a rendszerben. Később ezt azonban megszüntették (a prémiummal kapcsolatos problémákról lásd: Frey 2008 – a támogatás sorsa az átgondolatlanság következményének szép példája). Az ellátórendszer második pilléréként (korábban a jövedelempótló támogatás) az új álláskeresői segély szolgált, amely a korábbi ellátásokat egységesítette.

Az egyének munkakínálati hatását számtalan tényező befolyásolja, mindenre nem is lehet tekintettel lenni. Az azonban (és ezt a megállapítást többször alá kell húznunk témánk tárgyalása során) általánosságban igaz, hogy minden nem munkából származó jövedelem csökkenti a munkavállalási hajlandóságot (részletesen lásd: Semjén, 1996). Az ellenőrző hatások csökkentése érdekében logikus lehet az indokoltági (rászorultsági) feltételek szabályozása, szigorítása. (Az ezzel kapcsolatos ismert magyarországi kutatás eredményeit a lenti keretes írás foglalja össze⁶³)

⁶² a célcsoportok meghatározása a Start-program esetében megfelelő, s a bértámogatás eszközével eleve jó célzást lehet megvalósítani, hatékonyan kezelni az érintettek problémáit (Scharle, 2008).

⁶³ Bódis Lajos – Galasi Péter – John Micklewright – Nagy Gyula: Munkanélküli-ellátás és hatásvizsgálatai Magyarországon (4. fejezet alapján), MTA közgazdaságtudományi intézet, Budapest, 2005

Kísérleti vizsgálat az elhelyezkedési készség ellenőrzésének hatásairól

Egy 2003 nyarán lebonyolított kísérlet vizsgálati eredményei - 6 megye munkaügyi kirendeltségein készített esettanulmányok alapján:

A kutatás kiinduló hipotézise szerint a munkanélküliek körében az ellenőrzések milyensége hatást gyakorol az álláskeresés intenzitására. A 90-es évek tapasztalatai szerint a munkanélküli ellátás összegének vagy a jogosultsági időnek a csökkentése nem hozott egyértelmű eredményeket [ezzel kapcsolatban Köllő is arra a megállapításra jut, hogy az elhelyezkedési esélyek nem a járadék nagyságától vagy a folyósítási idő hosszától függenek, sokkal inkább a személyes tulajdonságoktól és a lakóhelytől (Köllő, 2001)], kétséges, hogy ilyen lépésekkel növelhető-e a munkakínálat. Nemzetközi tapasztalatok alapján ugyanakkor megfigyelhető, hogy az álláskeresési magatartás pontosabb és szigorúbb előírása esetén egyrészt csökken az ellátások indokolatlan igénybevétele, másrészt pedig nő az álláskeresés intenzitása. Ha emellé a negatív ösztönzés mellé pozitív ösztönzőket is teszünk (a rendszeresebb és szorosabb ügyfél - munkaügyi szerv kapcsolat több információval és személyre szóló segítséggel is jár), akkor eredményesebb lesz az elhelyezkedés.

A magyarországi kutatás során a véletlenszerűen kiválasztott „kezelési csoport” esetében a meglévő szabályokat szigorúbban és következetesebben alkalmazták. Ez a gyakorlatban a gyakoribb és kötöttebb ellenőrzéseket jelentette, ugyanakkor a szankciók alkalmazásától eltekintettek, ahogy ez általánosságban szokás. Ennek eredményeképpen „a vizsgálati csoport tagjai valamelyest gyorsabb ütemben hagyták el a regisztert, és elhelyezkedési valószínűségük is meghaladta a kontrollcsoportét, azonban a különbség nem volt szignifikáns” (Bódis – Galasi – Micklewright - Nagy, 2005, 115). A 30 éves és idősebb nők körében azonban szignifikáns volt az összefüggés, vagyis a „kezelési hatás” (gyakoribb berendelések és következetesebb ellenőrzések) következtében megnövekedett az elhelyezkedések valószínűsége.

A „kezelési hatástól” azonban nem szabad az eredmények látványos és kézzelfogható javulását várnunk. A munkanélküliség komplex problémája összetett válaszokat kíván, aminek csak egy része lehet az előírt szabályok szigorítása és következetesebb betartása. Az alapkérdésekre azonban más megoldásokat kell találnunk, hiszen ezek sokkal inkább a munkanélküliség természetéből adódóan jelentenek kihívást és megoldandó feladatot.

A munkanélküliségi ellátások terén a korábbihoz képest is erőteljesebben mozdul el ebbe az irányba a 2005-ös változtatás⁶⁴. A korábbi állapotok ugyanis mindenképpen szükségessé tették már a reformértékű változtatásokat. A munkaügyi központokkal való együttműködési gyakorlatok nemzetközi összehasonlításban *sokkal kevésbé szolgálják* a munkanélküliek elhelyezkedését. Ez a gyakorlat eleve megengedőbb előírások szerint járt el, de még ezeket a lazább feltételeket sem tartották be – ugyanakkor országon belül is jelentős különbségek alakultak ki az együttműködési gyakorlatokat tekintve⁶⁵. Ugyanis a sokéves működés tanulsága az, hogy ha nincs megfelelő ösztönzés és ellenőrzés, akkor az eljárásrendek alkalmazása nagyon egyenetlen lesz.

⁶⁴ A korábbi szigorítások, változtatások hatásairól szóló kutatások eredményeinek összefoglalását lásd: Scharle Ágota (Társadalompolitika és intézményrendszere, in: Kolosi T. – Tóth-István Gy. (szerk.) Társadalmi Riport 2008, Társ. Budapest, 2008)

⁶⁵ Az ezzel kapcsolatos kutatási-vizsgálati eredményeket lásd: uo.

A 2005-ös reform azonban továbbra sem hozza azokat a változásokat a mindennapos működés terén, amelyek a fentiek fényében igazi előrelépést jelentenének. További kritika az ellátórendszerrel kapcsolatban, *hogy egy fontos dimenziót nem vesz figyelembe*: a munkanélküliség, állástalanság kérdése egy nagyon komplex probléma. Nem kezelhetjük pusztán munkaerőpiaci, közgazdasági kérdésként, hiába teszünk meg mindent a hatékony ösztönzés és szankcionálás rendszerének kialakításáért, ha nem vesszük figyelembe a munkanélküliség szociális aspektusait. Ez azt jelenti, hogy csak a személyre szabott, specializáltabb megoldások és szolgáltatások alkalmazásával lehet elérni, hogy főleg a tartósabban munka nélkül maradók ténylegesen aktivizálhatók legyenek a munkaerőpiacon, s esélyük legyen elhelyezkedni. És bár hiába tudják elméletben ezt a szabályalkotók (Pl. a szociális segélyezés történetén is látni ennek az egyre inkább megnyilvánuló komolyan vételét – a törvényszövegekben mindenképpen), mégsem sikerül ebbe az irányba érdemben elmozdulni.

Amikor azt látni, hogy a munkaügyi kirendeltségek ügyfelekkel való tevékenysége formalizálódik, igazgatási és eljárási feladattá egyszerűsödik le (ezt ÁFSZ vizsgálatok is megerősítik), akkor egyszerűen nem lesz terepe érdemi személyes segítségnek. Ez Scharle Ágota szerint azért is probléma, mert a szigorúbb előírások és ellenőrzések mellé pozitív ösztönzés is kapcsolódhatna: az munkaügyi központok ügyintézőinek, vagy specializáltabb szakembereinek támogatása, ösztönzése, ügyfelekkel történő segítő szellemű együttműködése érdemben javíthatja a későbbi elhelyezkedési esélyeket⁶⁶. További kritikaként fogalmazódhat meg, hogy nincs olyan egységes szabályozás, illetve gyakorlat, amely megadott paraméterek és szabályok szerint teszi lehetővé az ügyfelekhez való rugalmasabb alkalmazkodást. Pl. ha motiváltságuk alapján lehetne differenciálni a munkanélküliek csoportjai között, akkor az eltérő csoportoknak különböző, hozzájuk jobban illő szolgáltatásokat lehetne biztosítani (Scharle, 2008a). Frey Mária elemzése részben kiegészíti az eddigieket, részben pedig új szempontokkal gazdagítja a változások elemzését.

---

⁶⁶ A munkaügyi és a szociális ellátórendszer működésének közelítéséről később

Az 2005-ös szabályok alkalmazásának tapasztalatairól (Frey, 2006 alapján):

1. A munkanélküli személy fogalmi elemeinek megváltoztatása nagy fogalmi zavart okozott. Nem volt egyértelmű kezdetben a fogalom – hiszen álláskereső nem csak munkanélküli lehet.
2. Az aktív álláskereső igényének előtérbe állítása valóban pozitív elemként értékelhető.
3. Az álláskeresői megállapodást kötelezővé tétele problémákat vetett fel, hiszen nem voltak egyértelműek a megállapodás kötelezettségei. Felmerül, hogy sokan ezért nem tartották be őket.
4. Ha nincs elérhető állásajánlat, akkor az aktív keresés eleve nem lehet eredményes – ez főleg a depressziós térségekben jelent problémát.
5. Az ügyfelek egy részénél nyilvánvaló, hogy ez a módszer sem vezet eredményre – ez esetben csupán formalitás és indokolatlan a megállapodás megkötése.
6. Az új rendszer nagyobb adminisztrációs igényeket vet föl.
7. Az új jogosultsági elemek révén az ügyintézési idő és várakozási idő megnőtt, ez a türelmetlenséget és feszültséget növelte az ügyintézés napi gyakorlatában.
8. Az elhelyezkedési mutatók érdemben nem javultak az intézkedések révén.

Mindezek miatt már 2006-ban kilátásba helyezték a 2007-es módosítást: az együttműködés szabályozását finomítani és pontosítani kell.

A 2005-ös változások után pár évvel

Míg a 2006-os tapasztalatok inkább negatív képet festenek, addig Frey Mária 2008-as értékelése már kedvezőbb. A rendszer finomítása is hozzájárult ahhoz, hogy a korábbiakhoz képest nőni tudott az álláskereső aránya a passzív ellátottakon belül (2007-ben 66%-ra a 2004-es 56%-ról), hogy csökkent a passzív munkanélküliség, és hogy mindezek következtében nőtt a munkanélküliek ellátottsági szintje – az álláskereső esetében ez a korábbi egyharmados arányról 40%-ra nőtt (Frey, 2008).

2.4. Az eszközök és az intézményrendszer változásai

Az eredményesség és áttekinthetőség javításán túl a párhuzamos ellátások megszüntetése, valamint a közösségi jogharmonizáció (EU-s csatlakozás után fontos feladat) is célja volt a változtatásoknak. Anélkül, hogy a számtalan munkapiaci eszköz kisebb-nagyobb változásait mind áttekintenénk, összességében azt mondhatjuk, hogy jellemző változások irány korábbi ellátási formák összevonása, egységesítése igényekhez való rugalmasabb és egyszerűbb hozzáigazítása (pl. bértámogatási rendszer⁶⁷), vagy pl. a képzés esetén az ösztönzési elemek erősítése (keresetpótló juttatás összegét megemelték⁶⁸ és a folyósítási idő szolgálati időnek minősül⁶⁹).

⁶⁷ Az említett pozitívumok mellett negatív elem, hogy a munkaügyi központok mérlegelési jogát elvették (támogatás hossza és mértéke tekintetében. Ez a korábbi szabadságuk korlátozása mellett a források kevésbé hatékony elosztását eredményezte. Erre egy 2008-as változtatás reflektált, ami rugalmasabbá és szabadabbá tette a paraméterek meghatározását – ez is illusztrálja az előrelátás és a tervezés hiányosságait.

⁶⁸ Ezzel kapcsolatos kritika: ebben az esetben már a képzésben való részvétel egy vonzó jövedelmet jelent sokak számára – akkor siklik ki egy ösztönző elem, amikor öncélúvá válik sokak számára. Másik probléma a támogatás összegének megnövelésével, hogy mivel a ráfordítások nem növekedtek, ezért ezentúl kevesebben kaptak

A megreformált, bizonyos esetekben egyszerűsödött, bizonyos esetekben kibővült eszköztár továbbra is sokféle és színes (gondoljunk csak a munkaerőpiaci szolgáltatások palettájának 2007-es bővülésére - ezek a kor kihívásaira választ adó új szolgáltatások, pl. E-információnyújtás). Ez akár pozitívum is lehetne abból a szempontból, hogy sokféle igényre tud reflektálni. Különösen a megváltozott munkaképességű vagy hátrányos helyzetű munkavállalókat foglalkoztatókat érintő támogatási rendszer esetén lehet az előbbi megállapítást tetten érni (lásd pl. Frey, 2006, 153-158). Az *eredményességüket azonban nagyban korlátozza*, hogy viszonylag szűk kört érintenek az adott eszközök. Amikor 1-1 eszköz csupán néhány ezer főt tud elérni és támogatni, az nem fogja megoldani a munkaerőpiac mélyreható problémáit.

Ugyanakkor hiába bővült az eszköztár, még mindig *több szükséges szolgáltatás hiányzik* belőle. Ilyen lehet az interjúképes megjelenéshez szükséges segítség biztosítása (fodrász, fogorvos, megfelelő ruházat támogatása), a tartósabb bér és utazási támogatások, vagy éppen a munkavállalót segítő mentorok alkalmazása. Olyan személyről van szó, aki kapcsolatot tart és közvetít a munkáltató, (leendő) munkavállaló, kollégák, család, stb. között⁷⁰ (Scharle, 2008a).

2007-ben átalakult a munkaerőpiac intézményrendszere, a regionalizáció jegyében átszervezték a munkaügyi központok rendszerét, és bővítették a Foglalkoztatási Hivatal jogköreit is (így lett belőle Foglalkoztatási és Szociális Hivatal). Az Állami Foglalkoztatási Szolgálat⁷¹ modernizációjáról⁷² az alábbi keretes írás ad ízelítőt.

---

nagyobb támogatást, vagyis a hozzáférés csökkent ezáltal (a beiskolázható létszámok nem változtak), miközben az ösztönzés eredményessége (céloknak való megfelelés) megkérdőjelezhető az előzőek fényében.

⁶⁹ Különösen vonzó ez a nyugdíj előtt állók számára: hasonlóan fordul visszájára az ösztönzési elem, mint az előző esetben.

⁷⁰ Vegyük észre, hogy ennek az igénynek a felmerülése elvezethet minket a munkaügyi és szociális rendszer integrálásának kivitelezéséhez is. A mentor személye a rendszerből jelenleg olyannyira hiányzó szociális szakember szerepére emlékeztet ebben az összefüggésben.

⁷¹ A változások eredményeképpen az Állami Foglalkoztatási Szolgálat a Foglalkoztatási és Szociális Hivatalból és 7 regionális munkaügyi központból áll. A Foglalkoztatási és Szociális Hivatal a szervezet szakmai munkájának, informatikai fejlesztésének irányítását végzi - felépítést és feladatokat bővebben lásd:

http://www.afsz.hu/engine.aspx?page=full_AFSZ_KOZOS_Szervezetunk

⁷² Cseres-Gergely Zsombor és Scharle Ágota: Az Állami Foglalkoztatási Szolgálat Modernizációjának értékelése c. tanulmánya alapján, Budapest Intézet, 2010. július 5.

Európai Unió támogatás az ÁFSZ modernizációjáért

Az ÁFSZ modernizációját segítette többek között már a Phare projekt is, és ennek folytatását jelentette a **HEFOP 1.2 program** is. A modernizációt a TÁMOP 1.3.1 program második szakasza viszi tovább.

Az eddigi eredmények kapcsán a legfontosabbak:

- Országosan bevezették az ügyintézés és fejlesztéseket-elemzéseket egyaránt támogató, egységes és integrált informatikai rendszert.
- Kialakították a szervezeti tudatosságot fokozó önértékelési rendszert.
- Átalakult a modernizált kirendeltségek belső tere.

A változások eredményeképpen:

„A kirendeltségei szintű adatok többváltozós elemzése szerint a fejlesztések szignifikánsan megnövelték a regisztrált munkanélküliek nyílt piacra való kilépésnek esélyét. Ez a 2008-as mintegy 440 ezres átlagos regisztrált létszámhoz viszonyítva azt jelenti, hogy minden hónapban a teljes létszám mindegy 5 százalékából, 19 ezer regisztrált munkanélküliből lesz a nyílt piacon dolgozó foglalkoztatott, akikből mintegy 1440 azért tud elhelyezkedni, mert a program intézkedései életbe léptek” (Cseres-Gergely – Scharle, 2010, 3).

2.4.1. Új rehabilitációs rendszer bevezetése 2007-ben

A 2007 nyarán elfogadott változtatások célja a korábbi rokkantnyugdíjazás rendszerének megváltozása. Az újonnan bekerülőket rehabilitálható megváltozott munkaképességűekre és olyan személyekre változtatják szét, akik már rehabilitáció nélkül sem képesek a teljes értékű munkára (a szelektálást a működését megkezdő Országos Rehabilitációs és Szociális Szakértői Intézet végzi). Utóbbi csoport továbbra is passzív ellátást, nyugdíjat kap. A rehabilitálható személyek esetében azonban a fő cél a későbbi foglalkoztatás elérése, ennek érdekében több oldalról is aktivitást követel meg az új rendszer. A korábbi foglalkoztatási támogatások átalakulnak, s a passzív dotációs rendszer helyett az új támogatási formák kerülnek előtérbe (Frey, 2007). Az új ellátást, a rehabilitációs járadékot határozott időre állapítják meg, s az ellátásért „cserébe” kötelező együttműködni és megállapodni ⁷³ az ÁFSZ-szel, s a rehabilitációs tervek szerint eljárni. Minden az aktivizálás, ösztönzés jegyében történik, a későbbi munkavállalás érdekében.

A Scharle Ágota által is javasolt változtatási irányokat egy korábbi keretes írásban már bemutattam. Ezzel összevetve a 2007-es elmozdulásokat megállapítható, hogy bár a magyar rendszer a Scharle által is javasolt úton indult el, *mégse történt meg minden téren az igazi előrelépés*. A reform „a háromból egyetlen elemre, a foglalkoztatási esélyek növelésére összpontosít, és az ösztönzőket lényegében nem módosítja” (Scharle, 2007, 99), amellett, hogy a szankciókat se tisztázza rendesen. Üdvözlendő viszont az a szemléletváltozás, aminek az eredményeképpen a megváltozott munkaképességűek esetében a megmaradt munkavégző képességre koncentrálnak a hiányok és diszfunkciók helyett. Ugyanakkor az már megint kérdéses, hogy a meglévő képességekre építve mennyire tud megfelelően színes, sokféle és hatékony rehabilitációs szolgáltatásokat kínáló rendszer kiépülni, vagyis a fő kérdés az, hogy mennyiben lesz eredményes a rehabilitáció hosszabb távon, és mennyiben nőnek a célcsoport

⁷³ a megállapodás jelentése: 1. vállalja az együttműködési kötelezettség teljesítését, 2. elfogadja a számára felajánlott megfelelő munkahelyet, - 3. képzési lehetőséget, 4. önálló munkakeresés formáit vállalja, 5. ÁFSZ rehabilitációs szolgáltatásait vállalja.

elhelyezkedési esélyei. Scharle javaslata szerint az elindított többféle kísérleti modell megfelelő értékelése után ki kell választani a sikeres próbálkozásokat, és be kell vezetni őket országosan (Scharle, 2007).

3. Válság 2009

A bevezetőben már említett 2000-es évek magyar gazdaságpolitikája következtében míg a többi posztoszocialista ország sikeresen faragott le hátrányából, Magyarország Nyugat-Európához való felzárkózása fokozatosan lassult, a növekedése többlet pedig 2009-re teljesen eltűnt (Kátay, 2009). A Magyar Nemzeti Bank munkatársai szerint ennek oka a jövedelmek magas és nem hatékony elosztása. A magas újraelosztás magas közterheket követel meg, ami mind a munkakeresletet mind pedig a munkakínálatot visszafogja. Ez azért is jelent problémát, mert a bőkezű szociális kiadásokon keresztül az állam pont a munkától való távolmaradást ösztönzi, nem pedig a foglalkoztatás bővülését (Kátay, 2009). A gazdasági szereplők oldaláról ez gyakran hangoztatott kritika, melynek lényege, hogy Magyarországon a munkakeresleti és munkakínálati ösztönzőknek a lehető legrosszabb kombinációja alakult ki, melynek egyszerre következménye a munkát sújtó magas terhelés⁷⁴, a kiterjedt adóelkerülés, az alacsony aktivitás és a visszafogott munkahelykínálat.

A szükséges terápia kapcsán már eltérőek a javaslatok⁷⁵ a megvalósítás mikéntjét tekintve, abban azonban egyetértenek ezek a gazdasági-pénzügyi körök, hogy a jóléti transzferek visszafogására és egy célzottabb, erősebb ösztönző elemeket tartalmazó ellátórendszerre lenne szükség, ezzel párhuzamosan pedig a munkát terhelő elvonások irányított mérséklésére és a behajtásuk, ellenőrzésük szigorítására.

A keresleti és kínálati oldal egyidejű reformjának szükségessége tehát nem csak a fokozatosan romló versenyképesség, aktivitási gondok és a gazdasági felzárkózás megtorpanása, hanem a 2008-2009-ben beköszönő gazdasági világválság következményei miatt is elkerülhetetlenné vált.

Scharle Ágota szerint „rövidtávon akkor lehet sikeres az aktivitás emelését célzó foglalkoztatáspolitikai, ha azt egy mértékletes bérpolitika és/vagy megfelelő adópolitika is támogatja: az állami foglalkoztatottak bérének mértékletes növelése, a minimálbér visszafogott emelése, és/vagy a béreket terhelő adók és járulékok érdemi csökkentése. Az adók csökkentésének előbb-utóbb határt szab a költségvetési egyensúly fenntartása, de középtávon átveheti a szerepét a mértékletes bérpolitika” (Scharle, 2008b, 15).

A válságkezelő intézkedések közül Frey Mária a foglalkoztatottság előmozdításáért tett lépéseket emeli ki 2008-ból, illetve 2009-ből. Azt láttuk az előbb is, hogy a foglalkoztatás kérdése egy tágabb kontextusba kerül – a foglalkoztatási gondok növekedési, gazdasági problémát is jelentenek. Ennek leküzdése érdekében csökkentették a foglalkoztatást terhelő terheket. Ez érintette a munkaadói járulékokat, az SZJA sávhatár emelését és az a személyi jövedelemadó kulcsainak mérséklését, valamint a tételes egészségügyi hozzájárulás megszüntetését. Ugyanakkor általánosságban adócsökkentésről mégsem beszélhetünk, hiszen valójában adóátrendezés történt: az előbbi tételekből adódó kieséseket ellensúlyozta az ÁFA-emelés, a szuperbruttósítás bevezetése, és ezt a célt szolgálta volna a végül elvetett ingatlanadó is (Frey, 2009).

A közterhet átcsoportosítása mellett még korábban, a válság berobbanásakor gyorsan döntöttek egy kormányzati válságkezelő és gazdaságélénkítő csomagról. Ennek fő célja a munkahelyek megtartása volt. A csomag egyik része uniós forrásokból biztosította a kis- és

⁷⁴ A magyar bérek adóterhelése az OECD országok mezőnyében kiugróan magas – 2007-ben az átlagos bér átlagos adóéke a második legmagasabb volt Belgium után (Kátay, 2009).

⁷⁵ Itt gondoljunk a 2009-es év első felének reformjavaslat-dömpingjére.

középvállalkozások részére nyújtandó 1,4 milliárd forintos hitelkonstrukciós csomagot, az építőipar számára biztosított 1,8 milliárd forintos megrendelés-állományt, valamint egy komplexebb (képzéssel kombinált) munkahelymegőrző programot 20 milliárd forint értékben. Az ingadozó piaci szükségletekhez való alkalmazkodás érdekében rugalmasabb munkaidő szabályozást vezettek be, ami többek között a munkaidőkeretet, pihenőidőt és a túlórákat érintette. Az Uniós forrásokon kívül hazai forrásokból is indultak programok (SZMM: 18 milliárd, OFA: 7 milliárd, ÁFSZ: 10 milliárd).

A munkahelymegőrző programok közös jellemzője, hogy alapvetően 5 prioritást követve nyújtottak támogatásokat a vállalati szektornak:

- bérek és közterhek egy részének átvállalása,
- rövidített munkaidő,
- képzés és átképzés költségei,
- munkaerőpiaci szolgáltatások,
- utazási és lakhatási költségek.

A válsághelyzetben adekvát célkitűzések és eszköz-meghatározások ellenére mégis problémák merültek fel a munkahelymegőrző-programok és támogatások működése során. Ezeket végül az alábbi keretes szöveg összesíti.

Anomáliák a munkaerőpiaci válságkezelésben

- **Kevés a pénz és központosított az elosztás:**

Ez a kérdés máskor is felmerült már: helyben kezeljük (munkaügyi központok hatáskörében) a problémát vagy központosítsuk a döntéshozatalt? A központi kezelés a szubszidiaritás elvével ellentétes, valamint ahogyan a gyakorlati példa is mutatja, lassította a döntéshozatalt, ami különösen problémás válsághelyzetben, hiszen az azonnali intézkedésekre van égető szükség.

- **A válságkezelés forrásául is szolgáló (Munkaerőpiaci Alapot tápláló) munkáltatói járulékok csökkentése válsághelyzetben megengedhető-e?**

Az általános járulékcsoökkentés nyilván kedvez a gazdaságélénkítésnek, ugyanakkor rövidtávon a pontosan célzott támogatások érhetnek el eredményeket. Mit mutat ez is? Mindenképpen szükséges a rövid-, közép- és hosszú távú lépéseket megfelelő sorrendben, ütemezve végrehajtani, megfelelő koncepció és stratégia alapján - a válsághelyzet érhetett volna egy felkészültebb Magyarországot is.

- **Túlzottan összetett programcélok:**

A túl tág kereteket megengedő programkiírások a pályázatok valódi áradatát indították el. Ilyen helyzetben szükségszerűen kimaradhat az igazán támogatandó, krízishelyzetben lévő vállalatok egy része.

- **Ésszerűtlen megkettőzések a támogatási rendszeren belül:**

Ez azt jelenti, hogy „olyan támogatásokat helyeztek kilátásba ezeket a programok, melyek részei az aktív munkaerőpiaci eszköz- és szolgáltatástárnak is” (Frey, 2009, 205).

- **Bonyolult adminisztráció - bürokratikus eljárások előírása:**

Felmerül a gyanú, hogy a parttalan igényeket megakadályozandó így próbálták visszaszorítani az igénylések áradatát (Rosszmájúan megjegyezhetnénk, hogy úgy látszik nincs új a nap alatt, ezzel a „keresletkorlátozó eszközzel” találkozunk pl. a szociális szolgáltatások normatívájának rendszerében is (erről lásd: Győri Péter- Mózer Péter: Tékozló Koldus ruháját szagatja c. tanulmányát).

- **Szigorú pályázati követelmények:**

Válsághelyzetben irreális, ésszerűtlen elvárás, ha a leépítések leállítását, valamint a továbbfoglalkoztatást követeljük a vállalatokról. Irracionálisnak tűnhet sok esetben az üzleti tervekkel kapcsolatos követelmények rendszere is. Mindez a pályázati rendszer átgondolatlanságára vall. Kincsei Éva szerint további probléma, hogy a formai-technikai feltételek nem egységesek a régiókban (pl. adatlapok), valamint a pályázati kiírások megfogalmazása olyannyira általános, hogy „a támogatások lehetőséget adnak politikai döntésekre” (Kincsei 2009, idézi Frey 2009).

- **A támogatáshoz való hozzáférés közigazgatási útja túl hosszú:**

A különböző szervezeteket összekötő úton kell végigmennie a pályázatoknak (ÁFSZ, FSZH, SZMM, MAT), ami túlságosan is hosszú átfutási időt eredményez – ami szintén megengedhetetlen válsághelyzetben.

- **EU-programok még ennél is nehezkesebben működnek:**

Ezt bizonyítja a hozzáférés alacsony foka is.

1. számú melléklet: Az NFT I. operatív programjainak hatása a magyarországi foglalkoztatásra⁷⁶

Egy friss értékelő jelentés a kohéziós politikák hatását vizsgálja a magyarországi foglalkoztatás szintjére és minőségére: az I. NFT operatív programjaira tér ki (2004-2008-as időszak), elsősorban a GVOP és HEFOP programokat állítja az elemzés fókuszába. A tanulmány főbb megállapításai – az operatív programok eredményeire, foglalkoztatási hatására vonatkozóan:

- Szektoronként eltér a foglalkoztatási hatás:
A programok legnagyobb pozitív hatása az oktatásban mutatható ki, míg az energiaiparban, feldolgozóiparban negatív foglalkoztatási hatással találkozunk a vizsgált időszakban.
- A GVOP és a HEFOP közel hasonló hatást fejtett ki – az AVOP és ROP esetében nem találtak érdemi hatást
- A foglalkoztatás javítását célzó és a célcsoport támogatások foglalkoztatás növelő hatása nem bizonyult igazán sikeresnek (de pl. a HEFOP esetén a humánerőforrás fejlesztése volt az elsődleges cél, nem pedig a foglalkoztatás növelése, illetve sok esetben bár látni hatást, az nem szignifikáns).
- Régióként eltérések tapasztalhatók az eredmények tekintetében: a leghátrányosabb helyzetű kistérségeknél a támogatás hatására nem nőtt jobban a foglalkoztatás, mint a nem támogatottaknál (pl. kevésbé tudtak részt venni a pályázatokon, illetve lehet, hogy a támogatást nem közvetlenül a legális munkaerő növelésére fordították).
- **Összességében:**
  - A támogatott cégeknél 17 százalékkal magasabb a foglalkoztatottak száma - kizárólag a támogatás hatására -, mint a nem támogatott cégek között.
  - Kb. 20200 új munkahely jött létre az uniós forrásoknak köszönhetően, egy új munkahelyre 49 ezer euró támogatás jut.
  - Más országgal összehasonlítva nincs jelentős eltérés az eredményeket tekintve.
  - Az I. NFT indikátor-célértékeitől eltér az eredmény, ugyanakkor az továbbgyűrűző hatásokkal is számolt.
  - A munkaintenzívebb vállalatoknál nem volt magasabb a foglalkoztatási hatás.
  - A GVOP és a HEFOP programok közel hasonló foglalkoztatás-növekedést indukáltak.
  - Az AVOP és a ROP programok esetében nem mutatható ki érdemi foglalkoztatási hatás.
- A legkedvezőbb munkaerőpiaci helyzetben működő potenciális pályázók jelentős előnyt élveztek a pályázás során (jobban kiismerik magukat a pályázati rendszerben, korábban van tapasztalatuk, stb.) Az állami intézmények is jobban tudnak alkalmazkodni a pályázati adminisztrációhoz, mint általában a vállalati szféra intézményei.
- Az érdemi munkahely-megőrzési és –teremtési hatások elemzésénél nem mindig egyértelmű, hogy ez pozitív vagy semleges eredményeket hozott-e összességében (hiszen 2006 óta romlik a gazdasági klíma, így ugyanaz a program más országban kimutathatóan több munkahelyet teremtett arányában, mivel ott jobban fejlődik a gazdaság).
- Az üzemfejlesztés és a minőségbiztosítási rendszerek bevezetése hozta a legtöbb **megőrzött munkahelyet**. Látható, hogy a prioritásokkal van összefüggés, mert azt nem lehet mondani, hogy a HEFOP vagy a GVOP őrzött meg többet - nincs szignifikáns összefüggés.

⁷⁶a következő tanulmány alapján: Bartha Attila (szerk.): A kohéziós politika hatása a visegrádi országok foglalkoztatási szintjére és minőségére – Értékelő jelentés, Budapest, 2010. október, Készítette: a Társadalmi Kutatási Intézet Zrt., KOPINT-TÁRKI Konjunktúrakutató Intézet Zrt. és a PPH Értékelő Kft. konzorciuma

- A **munkahelyteremtés** esetén a GVOP esetében a kereskedelemnél, az építőiparnál és a gépgyártásnál egyértelmű a pozitív munkahelyteremtési hatás, más iparágaknál ezt jóval alacsonyabb.
- Szakképzettség szerinti bontásban az alacsonyabb végzettségűek élvezték leginkább a munkahelyteremtő hatást, de ezen belül is inkább a szakképzettek, nem pedig a legrosszabb helyzetben lévők.
- A HEFOP esetében az alacsony képzettségűeknél alacsony hatás mutatható ki, a hátrányos helyzetűeknél (pl. fogyatékkal élő) és a nőknél viszont magas. Sajnos kevés új képzetlen munkaerőt igénylő munkakör jött létre.
- Bár kevés felsőfokú végzettségű munkanélkülit lehetett bevonni, de akit igen, ott hasznosultak legjobban a HEFOP konstrukciók támogatásai, míg a középfokú végzettségűeknél bár kevésbé, de ott is igen kedvező hasznosulást látni.
- Költséghatékonyságot tekintve a munkahelyek megőrzése költséghatékonyabb megoldásnak bizonyult, mint az új munkahelyek létrehozása.
- Bár a GVOP-támogatások több munkahelyet teremtettek, de a HEFOP-programok hatása mégis nagyobb: ezeknél az egyszeri munkahelyteremtő hatás nagyobb.

2. számú melléklet: A tartós munkanélküliség kezelésének lehetséges irányvonalai

Amint az a fentiekből is körvonalazódik, a munkaerőpiactól tartósan, hosszabb ideje távol levők foglalkoztatása igen komoly akadályokba ütközik ma Magyarországon. Itt most a munkakínálati oldal problémáinak orvoslásához hozok elő egy lehetséges megoldási keretet, tudván azt, hogy a kínálatot akadályozó tényező leküzdése után sem valósulhat meg a foglalkoztatás, ha nincs meg a megfelelő munkaerő iránti kereslet. Gondoljunk arra, hogy a kedvezőtlenebb térségekben lévő falvak lakosai lehetnek bármilyen képzetek, egészségesek, mentálisan-szociálisan jó helyzetben lévő, nem fog oda települni egy vállalkozó se, ha hiányoznak a minimális infrastrukturális feltételek – álljon ott rendelkezésre bármilyen jó minőségű humán erőforrás. Éppen ezért a foglalkoztatáspolitikai célok megvalósítása érdekében a különböző szakpolitikáknak (gazdaságpolitika, településfejlesztési politika, munkaerőpiaci politika, szociálpolitika, oktatáspolitikai politika, egészségpolitika, stb.) együttesen kell tenniük, a komplex problémákra komplex kezelést kell adnunk.

Visszatérve a tartósan munka nélkül maradók kérdésére: ezek a személyek általában olyan halmozódó hátrányokkal, problémákkal élnek együtt, mint az alacsony iskolai végzettség, a szakismeretek, munkatapasztalatok, a megfelelő munkakultúra és a motiváció hiánya. A tanulmányban eddig tárgyalt aktív munkaerőpiaci eszközök és ösztönzési/kényszerítő mechanizmusok ezekkel a kérdésekkel próbáltak foglalkozni. Mint láttuk, több-kevesebb sikerrel, hol a forráselosztással, hol a kivitelezéssel, hol pedig már a tervezéssel is problémák adódtak, a célok kijelölése se volt megfelelő. Ugyanakkor legyenek bármilyen hatékonyak is ezek az eszközök, ha a problémák felderítésének útján nem megyünk végig, és nem foglalkozunk adott munkavállaló esetében az egészségügyi, mentális és szociális aspektusokkal, akkor csak legfeljebb részeredményeket érhetünk el. Ki kell mondani, hogy a foglalkoztatási szolgálat jelenlegi problémakezelési gyakorlata a sokféle változtatás ellenére sem alkalmas arra, hogy ezeket a dimenziókat átfogóan kezelni tudja. Mert a jelenlegi működése, szemlélete, hozzáállása alapján hagyja figyelmen kívül ezeket a „humán” dimenziókat. Az igazi eredmények eléréséhez igazi foglalkoztatási rehabilitációra lenne szükség, vagyis az eddigieken túl a szociális szféra valódi részvételére. Ez a szemléletváltozás (ami azért több helyen régóta tetten érhető a törvényekben, csak a gyakorlati megvalósítása siklott ki, ferdült el – gondolok itt a Szociális törvény beilleszkedési programjaira, amire az Út a munkához program elemzése kapcsán visszatérek bővebben) átfogó következményekkel járna. Ez azt jelentené, hogy a forráselosztáson át, az ellátórendszerek (munkaügyi és szociális) felépítésén keresztül egészen a szakemberek képzésig sok mindent át kéne gondolni, meg kéne változtatni. A változás pedig egyértelműen a két rendszer valódi integrációját jelentené⁷⁷. Ahelyett, hogy az ilyen elméleti megoldásokba részletesen belemennék, egy olyan program főbb eredményeit ismertetném, ami az előbb ismertetett irányba próbálta elmozdítani a rendszert a modellkísérletek szintjén.

A HEFOP-2.2.2-05/1-2006-02-0001/4.0 „A társadalmi beilleszkedés elősegítése a szociális területen dolgozó szakemberek képzésével, valamint a szociális és munkaügyi szolgáltatások együttműködési modelljének kidolgozásával” című program „B” komponensének külső értékelése⁷⁸ alapján:

⁷⁷ A témáról bővebben lásd: Tánczos Éva – Györi Péter: Az integrált szociális és foglalkoztatási szolgáltatások kialakításának lehetőségei, egyes kérdései, kézirat, 2006

<http://bmszki.hu/file/tekozlo/tekozlo03/integraltszocifogi.doc>

⁷⁸ az értékelést végezte: Debreceni Egyetem Szociológia és Szociálpolitika Tanszék, Debrecen, 2008. március

A HEFOP 2.2.2 B komponens szerinti program tapasztalatai

A program során egy, az integrált szolgáltatásokat bevezetni szándékozók részére nagy segítséget jelentő módszertani csomag készült, amely az szociális és a foglalkoztatási rendszer együttműködésének szisztematikus rendszerét, szabályozottságát adja meg. A kidolgozásra került ügymenetmodell nemzetközileg már ismert, itthon azonban újdonságnak számított a bevezetése és kipróbálása.

Az ügymenetmodell bevezetése és alkalmazása során nyilvánvalóvá vált:

- A korábbi dokumentációs eljárásokra építve és kiegészítve kell a szakmai adminisztrációs szisztémát felállítani és működtetni.
- Nagyobb elvárássá vált az ügyfelekkel való tisztázó megbeszélések lefolytatása, az ügyfél akaratával szemben nem lehet felállítani semmilyen diagnózist.
- Az eddigi munkaügyi központi gyakorlathoz képest hosszabb és intenzívebb esetmunkára van szükség, az ügyfelenkénti 5-10 perc ráfordítás nem elég. A tartós munkanélküli és szegény emberek életében e nélkül nem lehet tartós eredményt elérni. A nagyobb odafigyelés és hosszabb esetmunka alapfeltétele a munkaerőpiaci-integrációnak és az életkörülmények javításának.
- Lehetőséget kell teremteni a szakemberek és az intézmények közötti együttműködésre.

Az új modell alkalmazása során bebizonyosodott, hogy a kialakítandó működési modellbe új, innovatív megoldásokat is alkalmazni kell a siker érdekében:

- Szemléletváltásra van szükség a passzív ellátások tekintetében, ezek helyett az egyénre tervezett szolgáltatások hoznak kézzelfogható eredményt.
- A munkaerőpiaci és szociális szereplők közötti feladatokat és felelősségeket át kell értelmezni.
- A szereplők között partnerségre kell törekedni.
- A segítő eszközterét bővíteni kell.
- Figyelni kell nemcsak a munkaerőpiaci, hanem a szociális kimenetekre is.
- A két ellátórendszer eszközeit, módszereit láthatóvá kell tenni egymás számára.
- Be kell vonni a szolgáltató szektort, civilszférát, munkaerőpiaci partnereket, egészségügyi szolgáltatókat is a probléma megoldásba – minél szélesebb erőt kell kialakítani.
- Az egyéni esetkezelés mellett/helyett a team-munkát is előtérbe kell hozni.
- Meg kell szervezni, be kell vonni a munkanélküli klubokat és önsegítő csoportokat.
- Működőképes és használható közös szoftvereket, információs rendszert kell kiépíteni.

Ezek a tapasztalatok is arra világítanak rá, hogy a munkaügyi rendszer és a szociális ellátórendszer együttműködésére lenne szükség a foglalkoztatás előmozdítása érdekében. Ha megérjük, hogy nincsenek munkaerőpiaci problémák szociális problémák nélkül; ha a két rendszer nyitottabb lesz egymás felé és fogékonyabbá válnak működéseik harmonizálására, közelítésére; ha kialakul egy közös szakmai nyelv a mindennapi kommunikáció során; ha a tágabb környezet szereplőit be tudjuk vonni; ha egyénre szóló, speciális és komplexebb szolgáltatási csomagokat biztosítunk a tartós munkanélküliek számára - akkor valódi eredményeket tudunk elérni.

Ez még közel sem jelentené a tényleges integrációt, (messze még az „egyablakos ügyintézés”), azonban fontos előrelépést jelentene, ami valódi eredményeket hozna már rövidtávon is. Mert a két rendszer merev elkülönítése, az egymáshoz való merev hozzáállás a jelenlegi problémákat is megmerevíti, konzerválja. És ahogy fentebb láttuk, a foglalkoztatáspolitikát tágabb kontextusba kell helyeznünk, a gazdasági versenyképesség és a jólét növekedése, a közös gyarapodásunk múlik ezen a fontos kérdésen.

Irodalom

Bódis L. – Galasi P. – J. Micklewright – Nagy Gy. (2005): Munkanélküli-ellátás és hatásvizsgálatai Magyarországon (4. fejezet alapján), MTA közgazdaságtudományi intézet, Budapest

Cseres-Gergely Zsombor - Scharle Ágota (2010): Az Állami Foglalkoztatási Szolgálat Modernizációjának értékelése, Budapest Intézet, 2010. július 5. elérhető: <http://www.budapestinstitute.eu/index.php?page=86&lang=hu&action=SHOW&id=13>

Cseres-Gergely Zs. és Scharle Á. (szerk.), (2007): Közelkép In.: Fazekas – Cseres-Gergey – Scharle (szerk.): Munkaerőpiaci Tükör 2007, MTA Közgazdaságtudományi Intézet, OFA Foglalkoztatási Közalapítvány, Budapest

Firle R. – Scharle Á. – Szabó P. A. (2007): A rendszeres szociális segély munkakínálati hatásai In: Cseres-Gergely Zs. és Scharle Á. (szerk.), 2007: Közelkép

Frey Mária (2007): Aktív munkaerőpiaci eszközök működésének értékelése 2001-2006 között és változásai 2007-ben In.: Fazekas – Cseres-Gergey – Scharle (szerk.), 2007.: Munkaerőpiaci Tükör, MTA Közgazdaságtudományi Intézet, OFA Foglalkoztatási Közalapítvány, Budapest

Frey Mária (2006): A munkaerőpiac jogszabályi és intézményi környezete In.: Fazekas-Kézdi (szerk.) Munkaerőpiaci Tükör 2006, MTA Közgazdaságtudományi Intézet, OFA Foglalkoztatási Közalapítvány, Budapest

Frey Mária (2008): A munkaerőpiac Jogszabályi és intézményi környezete In: Fazekas - Köllő (szerk.): Munkaerőpiaci Tükör 2008, MTA Közgazdaságtudományi Intézet, OFA Foglalkoztatási Közalapítvány, Budapest

Frey Mária (2009): A munkapiac jogszabályi és intézményi környezete In.: Fazekas – Lovász - Telegdy (szerk.): Munkaerőpiaci Tükör 2009, MTA Közgazdaságtudományi Intézet, OFA Foglalkoztatási Közalapítvány, Budapest

Frey Mária (2002): A munkaerőpiaci politika jogszabályi és intézményi környezetének piactudományi fejlődéstörténete In.: Fazekas (szerk.): Munkaerőpiaci Tükör 2002, MTA Közgazdaságtudományi Intézet, OFA Foglalkoztatási Közalapítvány Budapest

Frey Mária (2004): A Munkaerőpiac Jogszabályi és Intézményi Környezetének változásai In.: Fazekas-Varga (szerk.), 2004.: Munkaerő-piaci Tükör, MTA Közgazdaságtudományi Intézet, OFA Foglalkoztatási Közalapítvány, Budapest

Galasi P. – Nagy Gy. (2008): Az aktív munkaerőpiaci programok célzása: a szociális segélyben részesülő munkanélküliek bekerülési esélyei. Kézirat. (Összefoglalását lásd: Nagy Gy. (2008): Önkormányzati szociális segélyezés. In.: Nagy Gy. (szerk.): Jóléti ellátások, szakképzés és munkakínálat, MTA KTI

Halász G. – Lannert J. (szerk.), (2006): Jelentés a magyar közoktatásról 2006, Országos Közoktatási Intézet, Budapest, 2006 elérhető: <http://www.ofi.hu/tudastar/jelentes-magyar/jelentes-magyar-090617-5>

Kátay Gábor (szerk.), (2009): Az alacsony aktivitás és a foglalkoztatás okai és következményei Magyarországon, MNB-tanulmányok 79., 2009. április elérhető: http://www.mnb.hu/Root/Dokumentumtar/MNB/Kiadvanyok/mnbhu_mnbtanulmanyok/mnbhu_mt_79/mt_79.pdf

Kincsei Éva (2009): Lassan és átláthatatlanul osztja a pénzt az állam, Index, 2009. május 22. elérhető: http://index.hu/gazdasag/magyar/2009/05/22/allami_tamogatas_nelkul_is_nepszeru_a_negynapos_munkahet/

Kluve, J. (2006): The effectiveness of European active labour market policy. IZA Discussion Paper, no. 2018, Bonn.

Köllő János (2001): A járadékos munkanélküliek álláskilátásai 1994-2001 tavaszán. Megjelent: A munkanélküli-ellátási rendszer átalakításának hatásvizsgálata keretében végzett kutatások eredményeiről. Kutatási összefoglaló, MTA Közgazdaságtudományi Kutatóközpont, BKÁE Emberi Erőforrások Tanész – Foglalkoztatási Hivatal, Budapest

Köllő János (2009): A pálya szélén – Iskolázatlan munkanélküliek a poszt-szocialista gazdaságban, Osiris, Budapest

Scharle Ágota (2007): A rokkantnyugdíjazás növekedésének munkapiaci okai In: Cseres-Gergely Zs. és Scharle Á. (szerk.), 2007: Közelkép

Scharle Ágota (2008a): Foglalkoztatás, intézményrendszer és foglalkoztatáspolitikai, megjelent: Társadalmi Riport, TÁRKI, 2008

Scharle Ágota (2008b): Nőhet-e a foglalkoztatás, ha nem nő a gazdaság? *Esély*, 2008/2. szám

Szalai Júlia (2007): Nincs két ország...? Társadalmi küzdelmek az állami (túl)elosztásért a rendszerváltás utáni Magyarországon, Osiris Kiadó, Budapest

Kanász-Nagy Máté: Az „Út a munkához” program

1. Az „Út a munkához” program

A foglalkoztatási helyzet alakulásáról a korábbiak során részletesebb képet kaphattunk. A régóta tartó kedvezőtlen állapot (az alacsony foglalkoztatás magas inaktivitással párosul) megtörése, valamint a gazdasági világválság és a korábbi reformok elmaradása miatt kialakuló krízis kezelése átfogó intézkedéscsomag bevezetését tette szükségessé 2009-ben. Az államháztartási-költségvetési egyensúlyhelyzet visszaállítása mellett a foglalkoztatás növelése, illetve a hátrányos helyzetű csoportok munkaerőpiaci integrációja jelentette a fő prioritásokat. Ennek érdekében egyrészt hosszú távú strukturális reformok elindítása (pl. gyermektámogatási rendszer átalakítása, nyugdíjszabályok megváltoztatása, adóreform bevezetése), valamint rövid távú intézkedések meghozatala mellett döntött a politikai vezetés (Frey, 2009).

A rövidebb távú intézkedések közé sorolható az Út a munkához program, melynek törvényjavaslatát még 2008 decemberében fogadta el a Parlament. „A jogszabályi környezet megváltoztatása arra irányult, hogy a közfoglalkoztatás és a szakképzés szerepének növelésével javítható legyen az aktív korú népesség munkaerőpiaci pozíciója” (Mózer, 2010, 1). A hátrányos helyzetű népesség foglalkoztatási helyzetének javítása azonban tágabb kontextusba kerül, ha a figyelembe vesszük, hogy más intézkedések is életbe léptek, amelyek ezt a célcsoportot kívánták támogatni, pl. a járulékkedvezmények rendszerének kibővítésére (Start-régió program) kell itt gondolnunk. Ugyanakkor kétségtelen, hogy az Út a munkához program elindítása a leghangsúlyosabb intézkedés, amely a legnagyobb változásokat hozta, a legtöbb forrást igényelte, a legtöbb kritikát kapta – egy igen ellentmondásos programról van szó, ennek részleteit próbálja érzékeltetni ez a fejezet.

Beszélhetünk-e valódi reformról, radikális változásokról az Út a munkához program kapcsán? Jelent-e hirtelen szakítást a korábbi segélyezési és közfoglalkoztatási gyakorlattal? Beleilleszkedik-e a válságkezelő lépések sorába, vagy inkább egy korábbi folyamat újabb állomásához értünk, esetleg annak betetőződéséről kell beszélnünk? Ennek megválaszolásához érdemes áttekintenünk röviden a jövedelempótló pénzbeli ellátások történetét, a legfontosabb változásokra szorítkozva⁷⁹.

Az előzőekben említettük már a jövedelempótló támogatás szerepét. „A rendszeres szociális segély „alapfilozófiája” az aktív korúak esetén nem tért el a jövedelempótló támogatásától, csupán a jogosultságot teremtő jövedelemhatár és a támogatás összege volt kisebb” (Tausz, 2008, 81). Valamint közös vonás volt a két ellátás tekintetében az együttműködési kötelezettség előírása is. Az együttműködési kötelezettség olyan kulcspontja a témánknak, amelynek a történetén keresztül érdemes megvizsgálni, hogy milyen úton mentünk végig, míg az Út a munkához programig eljutottunk.

Az 1997-es bevezetéskor az együttműködési kényszer a munkaügyi központtal való kapcsolattartást jelentette, az egyéb rászorultsági feltételek mellett az válhatott jogosulttá a rendszeres szociális segélyre, aki az igénylést megelőző három évben legalább két évig

⁷⁹ Tausz Katalin áttekintése nyomán: Segélyezés Abszurdisztánban, kézirat, 2008

együttműködött a munkaügyi kirendeltségével. Ez olyan csoportokat is kizárt, akik úgymond „önhibájukon kívül” nem tudták ezt megvalósítani, hiszen pl. sorkatonai szolgálatot teljesítettek, vagy gyermekgondozási szabadságon voltak az igénylést megelőzően. A korai szabályozás szerint az önkormányzattal való kötelező kapcsolattartást az önkormányzat saját hatáskörében előírhatta, ami ha így történt, általában a családsegítő központot jelentette (mint kijelölt szociális intézmény). Az együttműködési kötelezettség ebben a tekintetben a kapcsolattartáson túl valamilyen programban való részvételt jelentett, melynek tartalmának meghatározását szintén az önkormányzatra bízta. Ez a szabályozás hiánya miatt olyan tág kereteket biztosított, ami nem segítette a hatékony működést (Tausz, 2008). Bár 1998-ban az együttműködési programot a törvényszöveg már pontosabban szabályozta, kezdetben csak kevés település élt az együttműködési szabályok meghatározásával (Csoba, 2010).

2000-ben a munkaügyi központtal való előzetes együttműködési kötelezettség részben enyhült, hiszen a feltételei változtak (a korábbiakhoz képest a segély igénylése előtti két évben kellett egy évet igazolni), és az önkormányzattal való korábbi együttműködést is elfogadták. Másrészt viszony szigorodott, hiszen a beilleszkedési programoknak része lehetett a kirendeltségekkel való álláskeresői megállapodás megkötése is, ami nem más, mint „az egyén önálló álláskeresői megnyilvánuló intenzív együttműködés módjait rögzítő dokumentum” (Frey, 2006, 143). Szintén a 2000-es év változása, hogy az önkormányzatoknak foglalkoztatási lehetőséget kell biztosítaniuk (legalább 30 napos, amennyiben egyáltalán tudják ezt vállalni), s rendszeres szociális segélyben csak az részesülhet, aki ezt elvállalja. Innentől kezdve kezd kiteljesedni a közfoglalkoztatás gyakorlata. De az önkormányzattal való együttműködés hiába kötelező, a források és a kapacitások hiánya miatt mégsem terjedhetett el teljesen (Csoba, 2010). Tehát bár a gyakorlatban ez mégsem valósult meg általánosan, de mégis „jól látható a munkateszt alakulásának iránya. Először az önkormányzatoknak meg kell szervezniük, majd a segélyezetteknek el kellett vállalniuk a közmunkát, azután a segélyből való kizáró okká lett annak visszautasítása” (Tausz, 2008, 88). Azt, hogy a közmunka előírásának célja kevésbé a munkaerőpiacra történő visszaintegrálás, hanem sokkal inkább a munkavégzési hajlandóság tesztelése, Tausz szerint egyre kevésbé leplezi a jogalkotó. Hozzá kell tennünk, hogy nehéz is lenne leplezni, hiszen ahogy korábban is láttuk, a közmunkából általában nem vezet ki az út a piaci foglalkoztatás világába. 2000-ben ezeken kívül még többek között az önkormányzattal való együttműködés tartalma is bővült a jogszabályban - figyelemre méltó, hogy a munka világa mellett a szociális szükségleteket figyelembe vevő programok igénye jelenik meg a törvényszövegben.

2005-ben megszűnt az előzetes együttműködési kötelezettség, ellenben életbe lépett az, hogy a rendszeres szociális segély folyósításának feltétele az önkormányzattal való aktuális együttműködés. Vagyis már nem megteheti, hanem minden önkormányzatnak kötelezően elő kell írnia ezt a feltételt. Az együttműködés a jogalkotó szerint immáron egy komplex tevékenység, ami magába foglalja az aktív foglalkoztatáspolitikai eszközöket, a közfoglalkoztatást és a szociális munkát is. Érdemes a változásokat tágabb kontextusban is értelmezni, gondoljunk csak arra, hogy 2005-ben a munkanélküli ellátórendszer is átalakult, az aktív munkakeresést a korábbinál élesebben állították a rendszer fókuszába⁸⁰. Erre mindenképpen rimel a segélyezési rendszer változása, hiszen „a változások egyik

⁸⁰ Az együttműködés fogalma kezdetben igen tág és célját se jelölték meg (1997), később illusztrálják, hogy mit is jelenthet, de még mindig nem rendelnek hozzá célt (1998), végül pedig már céllal és bővebb tartalommal is felruhazzák a szó jelentését (2000). Innentől már csak finomítani, csiszolni, aktualizálni kell az együttműködés pontos jelentését. 2005-ben már egészen odáig jutunk, hogy együttműködési program helyett beilleszkedési programról beszél a törvény, egyértelműen célozva a segélyezettek társadalmon kívüli helyzetére (Tausz, 2008).

következménye, hogy a segély folyósításának feltétele egyre inkább a munkavégzés lett, amely erősítette az önkormányzatok (családsegítők), valamint a munkaügyi kirendeltségek közötti munkakapcsolatot⁸¹ (Mózer, 2010, 11-12).

2006-ban családi segéllyé⁸² alakul a rendszeres szociális segély, és ekkortól vezetik be a fogyasztási egységeken alapuló számítási technikát is. A szegénységi csapda kiküszöbölése érdekében az alkalmi és rendszeres munkavégzésre vonatkozó szabályozást is enyhítik (a korábbiakkal ellentétben a teljes segélyösszeget megkaphatják a munkavállalók). Tausz Katalin szerint a családi segélyezés bevezetése „nagy horderejű, pozitív lépés a magyar segélyezés történelmében” (Tausz, 2007, 94). Az abszolút szociális biztonság aspektusából valóban pozitív lépés, hogy a korábbiakhoz képest komolyabb lépést tettek a családok jövedelmének legalább a létminimumhoz való közelítése érdekében, ugyanakkor sokan kiemelik ennek a negatív hatásait – ők elsősorban a munkára való ösztönzés oldaláról közelítik meg a kérdést.

„A családi támogatássá alakulás „negatívan hat a magasabb összegű segélyben részesülők munkavállalási hajlandóságára”⁸³ (Frey, 2008, 147). Amíg a segély összege kisebb volt, mint a passzív munkanélküli ellátásé, addig kisebb ellenőrző hatással kellett számolni, de miután magasabb összegű családi segéllyé alakult, már az egész család munkakínálatát csökkentti (Cseres-Gergely – Scharle, 2007). De nem csak a szakértők emelik ki a munkaösztönzési hatásokat, hanem az az általános közvélekedés alakult ki a településeken is, hogy ez a változtatás a munka ellen hatott, mert bár nem mindenkinek, de a gyerekes családoknak „ésszerű alternatívát” jelentett a közfoglalkoztatás vagy akár a minimálbéres munkavállalással szemben (Váradi, 2010). És ezek a vélemények még akkor is fennálltak, amikor 2007-ben a „negatív hatásokat” kompenzáló, bevezették a segélyplafont (ez a minimálbér összegében maximalizálta az ellátás összegét)⁸⁴.

Visszatérve tehát a bevezetőnél említett kérdéshez, hogy hozott-e radikális változást az új rendszer, azt kell mondani, hogy nem, hiszen az Út a munkához program szinte minden egyes eleme jelen volt korábban is, ezek az eszközök hosszú évek alatt alakultak ki, és álltak össze azzá az eszköztárrá, amit a program megtestesít (Csoba, 2010).

A legfőbb elemek:

- Munkaügyi központtal való együttműködés (az előzetes kapcsolatról egyre inkább az aktuális együttműködésre helyeződik át a súlypont).

⁸¹Láttuk már, miért olyan fontos ez az együttműködés – „nincsenek munkaerőpiaci problémák szociális problémák nélkül”.

⁸² Korábban a kérelmező személyes jövedelmét egészítette ki a segély az öregségi nyugdíjminimum 70, egészségkárosodottak esetén 80%-ára

⁸³Frey Mária többféle összetételű (családnagyság és aktivitás) család példáján mutatja be, hogy a családi segélyezés következtében bizonyos esetekben szociális transzferekből jóval minimálbér feletti összegekhez lehet jutni, amiért a családoknak úgymond „semmit se kell tenniük”, illetve a minimálbéren való munkába állás milyen segélyösszeg-vesztéssel jár (Frey Mária, 2008). Ennek kapcsán azonban ki kell emelni, hogy Frey Mária sem csak a rendszeres szociális segéllyel számolt, hanem az összes elérhető pénzügyi és természetbeni támogatást belevette a számításba (pl. nem rászorultság alapján járó családi pótlék).

⁸⁴ Ezek az ösztönzési problémák mindenképpen rámutatnak a magyar segélyezési rendszer egyik alapvető problémájára. Az ún. szociálpolitikai cövek (létminimum, segélyezési küszöb, minimálbér – lásd: Semjén 1996) rossz sorrendjére, illetve a nem megfelelő távolságokra. Ugyanakkor a létminimum alatti segélyeket nem lehet csökkenteni (reálértékben így is csökkennek, gondoljunk csak az utóbbi évekre), másrészt pedig a minimálbért sem lehet radikálisan megemelni – a kiszámítható és konzervatív minimálbérpolitikától való eltérés komoly munkaerő-keresleti problémákat tud okozni (Köllő 2009 és Scharle 2008b).

- Önkormányzattal való együttműködés (lehetőség, majd kötelezettség).
- Közfoglalkoztatásban való részvétel (2000-től elvileg kötelező, de folyamatosan terjed csak el).
- Beilleszkedési programban való részvétel (folyamatosan „fejlődik” a fogalom).
- Szankciók eszközei (2006-tól fogalmazzák meg egyértelműen őket).

A folyamatos változtatások iránya pedig egyértelműen mutatta, hogy egy minél szorosabb, minél sokrétűbb, minél kontrolláltabb kapcsolat kialakítása a cél a segélyezett munkanélküli és az önkormányzatok között. A családi segélyezés bevezetése pedig csak katalizálta ezt a folyamatot.

2. Célok, és amit elértek...

A deklarált célok (Csoba, 2010):

1. A foglalkoztatás növelése.
2. A munka kifizetődőbbé tétele, a segély helyett a munka elv ösztönzése.
3. A munkahelyteremtés, a foglalkoztatás növelését célzó támogatások, projektek bővítése.
4. A feketemunka visszaszorítása.
5. A tartós munkanélküliség újrateremtődésének megelőzése

A program célcsoportja elsősorban a leghátrányosabb helyzetű kistérségekben élő, alacsony iskolai végzettségű munkanélküli személyek. Közülük mintegy 63 ezer ember foglalkoztatását kívánták az eredeti tervek szerint megoldani, illetve 7-8 ezer főt képzésbe bevonni⁸⁵. A megvalósítás első lépése a rendszeres szociális segélyben részesülők közötti szelekció volt, vagyis szét kellett választani őket „munkára fogható csoportra”, és olyanokra, akiket nem lehet (egészségi állapotok miatt nem munkaképesek), vagy velük szemben nem elvárható (55 év felettiek és ahol 14 éven aluli gyermeket nevelnek, akinek a nappali ellátása nem biztosított) a munkába állás. Az első csoport rendelkezésre állási támogatást (RÁT), a másik csoport továbbra is rendszeres szociális segélyt (RSZS) kap. a RÁT-ban részesülők kötelesek az önkormányzatok által kötelezően megszervezendő közfoglalkoztatásban részt venni, amiért már legalább minimálbért kell kapniuk, hiszen munkavégzésért munkabér jár, nem pedig segély⁸⁶. A rendelkezésre állási támogatás addig jár, amíg az önkormányzat nem tud megfelelő munkát biztosítani. Összege 28.500 forint, vagyis az öregségi nyugdíjminimum mindenkor legkisebb összegével egyenlő. A közfoglalkoztatási stratégia megalapozása érdekében az önkormányzatok vagy kistérségek közfoglalkoztatási terveket készítenek, ebben összegzik a foglalkoztatásba vonandók körét, a foglalkoztatás lehetséges területeit és forrásait (Csoba, 2010). Ezeket a terveket egyeztetni kell az Állami Foglalkoztatási Szolgálattal is, amire azért lenne szükség, hogy ha már a foglalkoztatáspolitikát a decentralizált önkormányzati szféra és a centralizált foglalkoztatási szerv között megosztott és szétdarabolt, akkor legalább valamiféle harmonizációra törekedjenek a szereplők.

A megvalósítás fontos eleme a forrásmegosztás megváltozása is, hiszen míg a RÁT-nál 80%-os, az RSZS-nél 90%-os, addig a közfoglalkoztatásnál 95%-os az állami hozzájárulás. Ez pénzügyi ösztönzést jelent a települések számára, hogy ahol ez jobban megéri nekik (és erre még visszatérünk), inkább a program fő eszközét, a közfoglalkoztatást alkalmazzák.

⁸⁵ Azok a 35 éven aluli rendelkezési támogatásra jogosultak, akik 8 általános iskolai végzettséggel nem rendelkeznek, kötelezően el kell fogadniuk a képzési lehetőséget.

⁸⁶ Lásd a „monoki modell” körüli botrányt.

Általánosságban azt lehet mondani, hogy a magyarországi foglalkoztatási helyzetet tekintve a program deklarált céljai megállják a helyüket, adekvát célkitűzésekről van szó. Ugyanakkor a megvalósítás elemeit vizsgálva már komoly aggályok merülnek fel első ránézésre is, hiszen a korábban RSZS-ben részesülők közötti szelekció által képzett csoportok meghatározása önkényes, főként az 55 éven felüliek esetében érthetetlen, miért nem cél az ő útjukat is megalapozni a piaci munkák világába⁸⁷ - a későbbi nyugdíjjogosultságuk okán is kiemelt fontosságú lenne a foglalkoztatásuk. Ehelyett a fő cél az ő esetükben az életminőség javítása, ami munka és munkajövedelem híján, létminimumot sem biztosító segéllyel még realitásában akkor is erősen megkérdőjelezhető célkitűzés lenne, ha egy kiválóan működő szociális szféra foglalkozna majd velük.

Tovább menve, a program célcsoportjának kínált megoldások közül a közfoglalkoztatásba való kötelező bevonás, mint a program központi eleme ab ovo alacsony eredményességet prognosztizál. A korábbiakból is látszik, hogy a közfoglalkoztatásból (a tapasztalatok szerint) csak minimális eséllyel vezet az út az elsődleges munkaerőpiacra. Mert nem csak arról van szó, hogy a közfoglalkoztatás célcsoportja, az Út a munkához programba bevonni szándékozottak köre olyan alacsony minőségű humántőkével rendelkezik, ami iránt csak igen visszafogott a kereslet⁸⁸ a munkaerőpiacon. Hanem arról is, hogy a közfoglalkoztatás révén biztosított munkalehetőségek zöme olyan alacsony színvonalú, hogy nem kínál semmiféle munkaerőpiacon később hasznosítható tudást, tapasztalatot, nem fejleszti a résztvevők képességeit. És ez csak kisebb részben magyarázható azzal, hogy a célcsoport csak ilyen munkák elvégzésére alkalmas. Ez az alapvető probléma felveti annak a lehetőségét, hogy első pillantásra is felmerüljön bennünk a gyanú: megvalósítás elemei esetleg a deklarált prioritásokon kívüli kimondatlan célokat is szolgálnak, mint a korábbi fegyverező, szankcionáló hozzáállás erősítését, az önkormányzati paternalizmus intézményi gyakorlattá emelését, a közvélemény által „segélyfüggőnek” bélyegzett csoportok megregulázását. Legalábbis a „segély helyett munka” elv kifordítását, ami eredetileg azt jelentené, hogy a piac felé próbálnánk eljuttatni ezeket a rétegeket - de mivel ez úgyszólván majdnem lehetetlen, legalább dolgoztassuk meg őket a segélyért, jogosultságért.

A korábbi állapotokhoz képest az új rendszer bevezetése mindenképpen változásokat hozott. Érdeemes előbb makroszinten megvizsgálni a következményeket, hogy utána a különböző kutatások és eredmények alapján mikroszinten is megnézhessük a települések életében beállt változásokat.

Csoba Judit a programban résztvevők statisztikáit elemezve arra a megállapításra jutott, hogy a program alapvető változást nem hozott a munkanélküliek szempontjából, figyelembe véve a foglalkoztatásba bevontak számát, a foglalkoztatás jellegét, valamint kimeneti valószínűségeket. (Csoba, 2010). 2009-es becslése szerint ugyanis a programban az arra az évre vonatkozó érintettek létszáma 185 ezer fő körül alakul, ami még mindig alatta van a korábbi évek közcélú foglalkoztatottak számának (200 ezer fő). A közfoglalkoztatás

---

⁸⁷Hozzá kell tenni ugyanakkor, hogy a csoport tagjai kérhetik átsorolásukat a RÁT-kategóriájába, viszont ezzel a lehetőséggel 2009 végéig igen kevesen éltek (Csoba, 2010), másrészt pedig később látni fogjuk, egyáltalán milyen gyakorlati akadályokba ütközik az ő közfoglalkoztatásuk.

⁸⁸Már ha egyáltalán van bármiféle kereslet, hiszen tudjuk, hogy Magyarországon milyen mértékben halmozódnak a hátrányok, az alacsony iskolai végzettség korrelál pl. a települési lejtővel, ami azt jelenti, hogy a hátrányos helyzetű települések lakói számára igencsak korlátozottak a munkaerőpiacra való lépés lehetőségei.

rendszerében 2009 előtt is 280-290 ezer személy volt érintve évente, ők azok, akik valamennyi ideig részt vettek adott évben a közfoglalkoztatás valamely formájában (ez havi átlagban 30 ezer főt és évente átlagosan 4 hónap munkát jelentett a közfoglalkoztatás valamely típusában). Tehát már korábban is viszonylag széles volt az aktív korúak foglalkoztatásba vonása⁸⁹. „Ez a keret önmagában is lehetővé tette volna a 2009 tavaszán RÁT-ba sorolt munkanélküliek, s az „Út a munkához programban” tervezett létszám rövid idejű (átlagosan 4 hónapnyi) foglalkoztatását”. (Csoba, 2010, 23). Ez 130 ezer RÁT-ra jogosult munkanélkült jelentett 2009-ben, ami jóval több, mint amivel korábban számoltak.⁹⁰ De, hiába terveztek 63 ezer főt bevonni a foglalkoztatásba, a rendszerben megjelenők számának növekedése miatt 2009 őszére már 90 ezer főt foglalkoztattak. Vagyis bár az egész évben érintett személyek száma csökkent, az aktuálisan dolgozók száma megnőtt. Ugyanakkor az éppen rendelkezésre álló források alapján Csoba szerint bár 63 ezer fő foglalkoztatása még évi 10,5 hónap időtartamra megvalósulhatott volna 2009-re, de a 90 ezer fölé emelkedő létszám miatt nemhogy ez, de még a korábbi évek átlagos időtartama is nehezen lenne tartható. Éppen ezért a források bővítésére van égető szükség, ami viszont szintén a korábbi évekhez viszonyítva, 50%-kal több foglalkoztatási időt (4 helyett 6 hónapot) csak 100%-os költségnövekedés árán tudna megvalósítani (Csoba, 2010).

Egy másik fontos szempont, hogy mi lesz a foglalkoztatásból kikerülő emberekkel, másképp kérdezve, miért lépnek ki a résztvevők a programból? Sikerül-e elhelyezkedniük az elsődleges munkaerőpiacon? Az aktív korúak ellátásból kikerülők közül 10% azoknak az aránya, akik el tudtak helyezkedni az ellátórendszerből kikerülve. Az korábbi ellátottaknak azonban majdnem a fele más ellátásba került át, míg 20%-ukat kizárták (nem fogadták el a felajánlott munkát, vagy fegyelmi vétséget követtek el). A közfoglalkoztatásban résztvevőkre vetítve egyébként a korábbi programokhoz képest várható némi pozitív előrelépés, ami ugyan haladás, bár a kitűzött célok (foglalkoztatás időtartama) alulteljesítése (még a „váratlanul” megemelkedett létszám okozta problémák ellenére is), valamint a jelentősen rosszabb költséghatékonysági mutatók mindenképpen elgondolkodtatásra késztetnek. Annál is inkább, mert a program hosszú távú fenntarthatósága is megkérdőjeleződik a számok tükrében. A makroszint áttekintése után látható, hogy érdemi eredményeket nem várhatunk a programtól. De mi történik helyben, a települések életében mi változott meg 2009 eleje óta?

Négy kistérségben (Encsi kistérség, Csengeri kistérség, Sásdi kistérség, Mezőkovácsházi kistérség) végzett kutatás alapján, valamint két leghátrányosabb helyzetű kistérségeket érintő vizsgálat (az összes leghátrányosabb helyzetű kistérséget érintő reprezentatív felmérés, valamint hét kiválasztott kistérség közfoglalkoztatási terveinek tartalomelemzése) alapján⁹¹ megpróbálok egy átfogó képet adni a változásokról.

Ezeknek a kistérségeknek közös jellemzője az alacsony foglalkoztatás, magas inaktivitás és átlagon felüli munkanélküliség. A piaci munkalehetőségek beszűkülése a települések

---

⁸⁹ KSH OSAP alapján.

⁹⁰ Mózer Péter szerint „mindenképpen sikerként lehet elkönyvelni, hogy egyre több ember került be a munkaügyi és a szociális rendszer ügyfélkörébe” (Mózer, 2010, 16). Bár ez nem volt kitűzött cél, de ez a létszámnövekedés a rendszer jogosultsági feltételeinek átalakulását vizsgálva nem meglepő, hiszen míg korábban a család egyik tagja jogán járt az ellátás, most a személyek (házaspárok, élettársak) külön-külön jelentkezhetnek RÁT-ra. Az, hogy ezeket az emberek „új szereplőként” megjelentek elvileg azt is jelenthetné, hogy lehetőséget kapnak, hogy az ő életük is pozitív irányba változhasson, hiszen foglalkozhat velük a rendszer.

⁹¹ Esély 2010/1. szám esettanulmányai alapján

lakosságának nagy része számára a megrendült egzisztenciát, a létbizonytalanságot, a mindennapi megélhetés nehézségeit hozta. Általános tendencia, hogy a jobb helyzetűek elköltöznek a településekről, a népességfogyást azonban (részben) ellensúlyozza az új beköltözők száma, akik azonban a szociológia törvényszerűségének megfelelően jellemzően alacsonyabb státuszú csoportok, valószínűleg szintén a jóléti rendszerek rendszeres vagy visszatérő kliensei lesznek.

A tartósan elérhetetlen piaci munkalehetőségek miatt sok helyen csak a szociális transferek, a másodlagos munkapiac (alkalmi és feketemunkák világa), valamint a közfoglalkoztatás biztosít szerény megélhetést. Ezekben a kistérségekben (és minél rosszabb helyzetű egy település, annál inkább) jócskán felértékelődik az önkormányzat szerepe, hiszen az előbbi két elemből kettőt csak ez tudja biztosítani a lakosság számára. Ezért lehet nagy szerepe minden változtatásnak az itt élők életében, hiszen a korábban kialakított megélhetési stratégiájukat, „túlélési mechanizmusait” kell adott esetben újratervezni, vagyis a megváltozott környezethez alkalmazkodni.

Illúzióink ne legyenek: már az elején le kell szögezni, hogy minimális kivételektől eltekintve az Út a munkához program nem visz ki a nyílt munkaerőpiacra. A vizsgálatok szinte egyöntetű tapasztalata az, amit már fentebb is valószínűsítettünk: az elsődleges munkaerőpiacok felvevőképessége igencsak korlátozott, másrészt a közfoglalkoztatás alatt szerzett munkatapasztalatnak sincs igazi értéke a támogatott foglalkoztatáson kívül (Váradi, 2010).

Az Út a munkához program lehetőséget biztosít a településeknek a közfoglalkoztatás bővítésére. Fentebb is láttuk, hogy a forráselosztás megváltoztatása is ösztönözte az önkormányzatokat, hogy ezt a lehetőséget ki is használják. És a települések el is kezdtek kalkulálni, kiknek a bevonása éri meg anyagilag, hogy lehet minimalizálni az önkormányzati kiadásait (Virág, 2010). Racionális pénzügyi számítások alapján lehet már számolni azzal, hogy kit mennyi ideig éri meg segélyen tartani, majd közfoglalkoztatni, hogy aztán a jogosultsági idő megszerzése után pl. át tudják terelni a munkaügyi ellátórendszer területére⁹².

A kistépüléseken további erős szempontként jelenik meg a segélyezettek „aktivizálása”, felrázása (Hamar, 2010), hiszen ott mindenki ismer mindenkit, a korábbi rendszer okozta jogos-jogtalan feszültségek miatt felmerült az igény, hogy „erkölcsi elégtételt” vegyenek az önkormányzatok a települések lakóinak bizonyos csoportjain. A nagyobb települések általában jobban látták az új rendszer hátulütőit, hogy bár fel lehet pörgetni a közfoglalkoztatást, az ellentmondásokhoz vezethet. Ugyanakkor a képviselőtestületek döntése sokszor felülírta a racionalistást, a következő tényező miatt is. A felülről nyitott kassza ugyanis lehetőséget teremt, hogy ha a település a maradék 5%-os önerőt (illetve többek között az anyag- és eszközkiadásokat) ki tudja gazdálkodni, akkor akár az összes RÁT-ost is bevonhatják a közfoglalkoztatásba. Így ez a finanszírozási rendszer sokkal inkább ösztönöz a rendszer üresjáraton való működtetésére, mint a hatékony szervezésre, kivitelezésre (Virág, 2010). További ösztönzést jelent a közfoglalkoztatott állomány felduzzasztására az is, hogy a települési feladatokat ellátása elől a mennyiségi korlátok elhárultak (végre lenyírták a fűvet mindenhol, tele ültették virággal az utakat, stb.), másfelől a nagyobb és jobb helyzetben lévő önkormányzatok intézményeikben új emberek felvétele után megoldották az esetleges létszámproblémaikat, új szolgáltatásokat indíthattak, vagy a meglévők minőségeit javíthatták.

---

⁹² A segélyezettek jelentős része már a kezdetektől benne van a rendszerben, időszakosan járka oda-vissza a munkaügyi és a szociális ellátórendszerek között (Vida-Virág, 2010). Ez a legtöbb helyen egy bejáratott, úgyahogy működő körforgást eredményez, ahol a „megélhetési stratégiák megmerevedtek, zárványosak” (Váradi, 2010, 81).

Közfoglalkoztatási stratégiák

Ahogy régebben is nagy különbségek voltak a közfoglalkoztatásban, úgy most is igen széles a skála, s a korábbi állapotokhoz képest egy-egy településen a közfoglalkoztatás tartalma nem változott (Vida-Virág, 2010). A közfoglalkoztatás gyakorlatát alapvetően három tényező határozza meg:

- a. a település társadalmi összetétele – a rendelkezésre álló humánerőforrás állománya,
- b. az elérhető önkormányzati intézmények, szolgáltatások - mint potenciális álláslehetőségek,
- c. valamint a másodlagos foglalkoztatás világa - a segélyezettek részvétele az alkalmi, illetve feketemunka világában (Vida-Virág, 2010).

A közfoglalkoztatási stratégiák megvalósítása érdekében az önkormányzatok közfoglalkoztatási terveket készítenek, ezt fentebb már említettük. A hét leghátrányosabb helyzetű kistérség közfoglalkoztatási terveinek reprezentatív mintáján végzett kutatás eredményei alapján az alábbi megállapításokat tehetjük (Udvari-Varga 2010 alapján):

- A tervek kidolgozottsága az esetek többségében igen szegényes, az esetek többségében hiányzik a szükségletfelmérés, illetve a hosszú távú tervezés, prognózis a tervekből.
- A célok meghatározása hasonlóan minimálisra sikerült, a települési célok még szűken, de megjelennek, az érintettek céljaival viszont a mintában szereplő önkormányzatok csupán 12%-a foglalkozott.
- Az önkormányzatok túlnyomó többsége (90%) csak az adott település szintjén gondolkodik, a néhány kistérségi szinten tervező településvezetés mellett eltörpül azok aránya, akik a helyi gazdasági és civil szereplőket is bevonják a tervek szerint a foglalkoztatásba.
- A megvalósítás tervezése kapcsán is csak minimális kidolgozottsággal találkozunk, átgondolt-alapos tervezésre nem találtak a kutatók példát.

Bár a közfoglalkoztatási tervek minősége ezek alapján is komoly aggályokat vet fel, ettől még a közfoglalkoztatások kivitelezése lehetne magas színvonalú. Ugyanakkor azt lehet valószínűsíteni, hogy a gyakorlati megoldások mégsem haladják meg az elméleti tervezések színvonalát – amely a településmérettel általánosságban javul, de nem minden tekintetben igaz ez (Udvari-Varga, 2010).

Minderre részben magyarázatot ad a sietség és kapkodás, ami a tervek elkészítését jellemezte, illetve a kialakult működési mechanizmusok és tapasztalatok hiánya. Gondoljunk itt arra, hogy pl. a munkaügyi központtal való egyeztetés még esetleges, hiányoznak a pénzügyi-szakmai tartalomra vonatkozó előírások, kialakulatlan a monitoring rendszer, stb. (Udvar-Varga, 2010).

A közmunkához való hozzájutás ugyanakkor kemény „kínálati korlátokba” ütközik. Általános tapasztalat, hogy a források szűkössége (hiába a 95%-os állami támogatás), valamint a bevonandó személyek jelentős létszáma miatt korlátozni kell a bekerülők létszámát. Ez megvalósulhat úgy, hogy rotálják a közfoglalkoztatottakat, igyekeznek minél többüket behívni kisebb időszakokra (Bass, 2010). Ez arra jó, hogy a rendszer előnyeiből (magasabb jövedelem) és hátrányaiból (korábbi „túlélési mechanizmusok” megzavarása) mindenki egyformán részesüljön, azonban a program eredeti célját, a tartós foglalkoztatást biztosan nem szolgálja (a Csengeri kistérségben ez a rotáció a jellemzőbb). A másik korlátozó eszköz azonban népszerűbb, ez a szelekció technikája. A közfoglalkoztatásba való bekerülők

szelektálása egyfajta torz kvázi piacot teremthet, ahol kvázi verseny folyik a kvázi munkahelyekért. Az önkormányzat dönti el, kit von be a foglalkoztatottak körébe és kit hova von be, milyen munkalehetőséget ad számára. Ennek a belső informális szelekciónak az alapja lehet az ember munkaerejének értéke (Virág-Zolnay, 2010), vagyis akinek megvan a megfelelő szakképzettsége, tapasztalata, azt kvalifikáltabb munkákkal bízzák meg (pl. építések, felújítások), akinek pedig nincs, annak maradnak a kommunális munkák, település fenntartási feladatok (pl. árokásás, falevél-söprögetés, fűnyírás). De lehet, hogy egyéb személyes tényezők döntenek, vagyis a munkára való alkalmasság, rátermettség mellett megjelenik a munkahajlandóság is (Váradi, 2010) szempontként – ami által szintén egyfajta fegyvelmező eszközzé válhat a közfoglalkoztatás. A szelekciós mechanizmusok eredményeképpen kialakulhat egy szűk mag, akit állandóan vagy gyakrabban bevonnak a foglalkoztatásba. Az ő képességeik még úgy-ahogy karban lesznek tartva (Váradi, 2010). Ezeket a szelekciós mechanizmusokat a hosszú évek tapasztalata és a munkáltatók (önkormányzatok) igénye alakította ki, ők már régóta kiválasztották azt a csoportot, akivel érdemben kívánnak foglalkozni (Hamar, 2010).

A leghátrányosabb helyzetű kistérségek tapasztalatai alapján ez a kör talán meglepő módon pont a legrosszabb helyzetű családokat érinti. Itt egy olyan „kontraszelekciós tendencia” indult el, amelynek következtében a közfoglalkoztatás a legrosszabb helyzetűek számára nyújt munkaerőpiacot (Bass, 2010). Nekik semmi esélyük másként kikerülni a piaci foglalkoztatás világába, de még az alkalmi és feketemunkák világából is kevésbé tudják kivenni a részüket. Az ő esetükben teljes joggal beszélhetnénk inkább „Út a közmunkához” programról. Annál is inkább, mert az ő közmunkájuk inkább konzervál, még jobban megmerevíti és állandósítja azt a helyzetet, amiben élnek – Bass eredményei szerint a feketemunka is nagyobb esélyt ad a későbbi munkaerőpiaci részvételnek, mint a közmunka, Bass, 2010).

A közfoglalkoztatásba való bekerülést korlátozó kiválasztási gyakorlat a RÁT-ra jogosultak szemszögéből egy esetlen és bizonytalan szelekciót jelent. Bármilyen legyen az alapja ennek a kiválasztásnak, ha a település vezetője (képviselőtestület, polgármester) dönti el, hogy kik jutnak a legalább minimálbért biztosító foglalkoztatáshoz, és kik maradnak a fele akkora jövedelmet jelentő segélyen, akkor ez szükségszerűen vezethet igazságtalan, méltánytalan helyzetekhez. A kiválasztási szempontok közé akarva-akaratlanul bekerülhetnek személyes tényezők, szubjektív elemek.

Ehhez az elemhez kapcsolódhat az alkalmi- és feketemunkák világában való részvétel is. Csak nagyon kevés kivétellel nincs olyan település, ahol valamilyen formában, valamilyen módon, de ne lehessen legalább időszakosan bekapcsolódni a gazdaságnak ezen kevésbé látható, rejtettebb szegleteibe. Az általános vélekedés szerint feketemunka mindig volt és mindig lesz (Vida-Virág, 2010), ezeken a vidéki településeken, ha van valamilyen mezőgazdasági termelés, akkor az így-úgy, de legalább napszámra lehetőséget ad hol kevesebb, hol több embernek. A kisebb településeken ez teljesen nyilvánvaló és köztudott, főleg ha a személyi összefonódásokra⁹³ gondolunk. Ha azt látni, hogy a polgármester az, aki „adja a segélyt”, beválogat a közmunkákra, de ő a helyi vállalkozó is, aki hol legális alkalmi munkát biztosít, hol kevésbé jelenti be a napszámait, akkor nyilvánvaló, hogy ebben a tágabb kontextusban

---

⁹³A témával részletesebben is foglalkozik többek között Simonyi Ágnes: Foglalkoztatási „rend” hátrányos helyzetű kistérségeken, Szociológiai Figyelő, 2001. szeptember

nagy jelentőségre tesz szert minden olyan változtatás, amely az eddigi kialakított életstratégiákat befolyásolja (ahogy erre utaltunk is már).

Ahogy fentebb is láthattuk, a korábbi megélhetési stratégiákba pedig igen jelentősen bele tud szólni a program. Aki korábban pl. kimaradt a közfoglalkoztatásból, vagy csak ritkán vett részt benne, kénytelen volt valamilyen megélhetés után nézni, feltéve, ha erre volt lehetősége. Aki korábban az árnyékgazdaságból valahogyan meg tudott élni, szembe kell néznie azzal, hogy bármikor behívhatják közmunkára, amivel az alkalmi munkavállalása válhat bizonytalanná. De figyelembe kell venni azt, hogy a különböző megélhetési módokra berendezkedett lakosság (és itt a legális munkavállalás, az illegális munkavégzés, a közmunkán való részvétel, a szociális transzferek mind-mind előjönnek, és a lakosság nagy részénél különböző arányban előfordulnak) életviszonyait, a helyi jellemzőket, berögzült szokásokat nem lehet egyik napról a másikra megváltoztatni (Várad, 2010). Ha a szigorú közmunkára kötelezéssel elvágják tőlük a lehetőséget, hogy a létminimum alatti segélyeiket kiegészítsék valamilyen bizonytalanul és kiszámíthatatlanul jövedelmező alkalmi munkával (persze ez is különböző, hogy ki hogyan tudja kivenni a részét a másodlagos munkaerőpiacból), ha a szigorítások miatt lehetetlenné tesszük számukra a szociális ellátórendszerek által kínált menekülő utakat (gyermektámogatási rendszerek, rokkantellátás, stb.), akkor szembe kell nézni azzal, hogy bizonyos csoportok megélhetése végképp ellehetetlenülhet. Számítalan egymásnak ellentmondó szempont jelenik meg ebben a dimenzióban, és az egész kérdés morális-erkölcsi síkra terelődik. Az előbb említett életstratégiák kialakítása csak a rendszer által (részben egészen tudatosan) kínált kiskapuk megtalálásával és szabályok kijátszásával valósulhat meg. Jogos felvetés, hogy a visszaélések napi szintű gyakorlatát meg kéne szüntetni, hiszen számítalan igazságtalan helyzetet szülhet ez a gyakorlat nap mint nap. Ugyanakkor emberek megélhetésével sem lehet sakkozni, az egyik pillanatról a másikra változó szabályok vagy a közmunkára való kiválasztás szelektáló eljárásai miatt.

A települések persze pontosan tudják, milyen vékony pallón kell egyensúlyozni, amikor ehhez a kérdéshez viszonyulnak. A feketemunkát ezért általában tolerálják, hiszen a viszonylagos társadalmi béke és nyugalom (valamint a politikusok székének stabilitása) olyan fontos szempontok, amikkel mindenki tisztában van. A rendszerből való kizárás lehetőségét így csak a legkritikább esetekben vállalják fel az önkormányzatok⁹⁴, hiszen az előzőek miatt egyrészt úgyis helyben maradna a probléma, másrészt pedig ahogy láttuk, sok esetben a települések vezetői maguk is érintettek a feketemunkában (Virág-Zolnay, 2010). Harmadrészt az egész rendszer logikája a foglalkoztatás felpörgetésére ösztönzi az önkormányzatokat, ami minél több ember bevonását jelenti. Az elnéző gyakorlatok elterjedése⁹⁵ így nem csak a feketemunkára érvényes, hanem az egyéb szankcionálható tényezőkre is kihat. Amiket egyébként, ha figyelembe vennének, igen sok közfoglalkoztatottat kéne szankcionálni. Gondoljunk csak arra, hogy a RÁT-osok köre az előzetes várakozásokhoz képest hogy megugrott, olyan emberek jelentek meg a rendszerben ugyanis, akikkel korábban esetleg nem foglalkozott a szociális ellátórendszer, de teli vannak problémákkal (pl. alacsony munkakultúra, életvezetési problémák, alkoholizmus), most pedig munkát kéne nekik adni.

---

⁹⁴ Valóban általános tapasztalat, hogy kevesen estek ki a rendszerből (Várad, 2010).

⁹⁵ Ez persze megint csak az önkormányzatokon múlik, ami ismét felveti a méltatlan helyzetek kialakulásának lehetőségét (Vida-Virág, 2010).

Itt kapcsolódhatunk a rendszer következő jellemzőjéhez. Újra hangoztatni kell, hogy nincsenek munkaerőpiaci nehézségek szociális problémák nélkül, viszont míg korábban a szociális segélyezettek az önkormányzatokkal való együttműködésre voltak kötelezve, addig a RÁT-osok esetében ez már nem előírás. „Az ellátórendszerben végbement változások eredményeként a rendelkezésre állási támogatásban részesülő munkanélküliek elestek a beilleszkedési program által biztosított szociális szolgáltatásoktól” (Hamar, 2010). És bár azok korábban se voltak túl hatékonyak (a jelentős leterheltség, illetve eszköztelenség miatt), de a jelen helyzetben a szociális oldal segítségének esélyét is elvették ezektől az emberekről. Márpedig az előzőekben hosszabban is ecseteltük azt a kérdést, hogy az ellátórendszerek legalább összehangolt (de inkább integrált) működése nélkül igazi eredményeket nem várhatunk.

A továbbra is rendszeres szociális segélyben részesülőknél ezután is megmarad ugyanakkor a szociális intézményekkel (családsegítők) való kapcsolat. Bár a korábbi leterheltség megszűnt (mivel a kliensek többsége átkerült a RÁT-ba), de a megmaradt klienseknek igazi, reálisan elérhető célt nem lehet kitűzni, az esetmunka kapcsán inkább kudarcok merülnek fel, mintsem sikereket lehetne elérni (Vida-Virág, 2010). Az általános tapasztalat az, hogy az 55 éven felüliek esetében inkább a valódi munka lehetőségére lenne szükség, mintsem önmagában a beilleszkedési programokra. Ugyanakkor (és erre fentebb is utaltunk) a RÁT-ba való átsorolásukat hiába kérik, láttuk, hogy ha még az elsődleges célcsoport foglalkoztatása se megoldott teljesen, akkor ők még kevésbé számíthatnak munkára.

Végezetül nézzük meg, hogy a már korábban hivatkozott 2007-es Közelkép⁹⁶ milyen javaslatokat tett a rendszeres szociális segély átalakítására, és ehhez képest milyen irányba változott a rendszer. A javaslatok egyértelműen a munkakínálat növelését célozták. A 4 javasolt pont alapján (Firle – Scharle – Szabó, 2010):

1. A szerzők javasolták a segély indokoltági feltételeinek megváltoztatását, a pontosabb szabályozást, illetve a méltányosságra is lehetőséget adó szankciók körültekintőbb meghatározását. Az indokoltági feltételek megváltoztatását részletesebben is áttekintettük. A felajánlott közfoglalkoztatás elutasítása esetén érvényesítendő rendszerből való kizárás a legerősebb munkakínálatot növelő tényező. A szankciók alkalmazásánál viszonylag egységes gyakorlat szerint járnak el a települések, a megengedő gyakorlat szerint az emberek életstratégiáját (amit túlélésként is értelmezhetünk) próbálják nem ellehetetleníteni. A méltányosság gyakorlása azonban kevésbé a rendszerbe kódolt, meghatározott lehetőség, hanem sokkal inkább a települések vezetőin múló kegygyakorlás, ami adott esetben visszaélésekre adhat okot. A szabályozás kapcsán általánosságban elmondhatjuk, hogy korábban érezhetően rugalmasabb volt a rendszer, a munkaigényekhez lehetett igazítani azt, és tágabb kört érintett, mint most, amikor a merevebb szabályozás eleve szűkebb körre terjed csak ki (Vida-Virág, 2010). A szabályozás változása miatt többek között az adminisztrációs terhek is növekedtek a települési tapasztalatok szerint.
2. További javaslat az önkormányzat érdekeltté tétele az iránt, hogy a segélyezetteket a nem támogatott foglalkoztatásba vezessék vissza. A központi támogatás úgy legyen kialakítva, hogy minél közelebb vihet egy eszköz a munkaerőpiaci integrációhoz, annál több

---

⁹⁶Cseres-Gergely Zs. és Scharle Á. (szerk.), (2007): Közelkép

támogatás járjon érte. Ebben a tekintetben viszont tévúton jár a jelenlegi program. Pont egy olyan eszközt támogat, ösztönöz más ellátásoknál jobban, ami a munkavégzéshez ugyan elvezet, de ez a piaci munkaerőpiachoz nem visz el később se - tévúton jár az, aki ettől integrációt remél. Sőt pont azt láttuk, hogy az Út a munkához program még inkább a településekhez köti az embereket, még erősebben tartja őket ebben a már-már társadalmi alatti létben (Bass, 2010 és Virág-Zolnay, 2010). A forráselosztás megváltozása ugyan egy pénzügyileg stabilabb és kiszámíthatóbb gazdálkodást eredményezett, ugyanakkor nehézséget jelent, hogy a munkaeszközök, a munkaanyag és egyáltalán a megfelelő munkakörülmények finanszírozását a program nem vállalja. Mivel ez az eleve nehéz költségvetési helyzetű önkormányzatokra marad, a munkafeltételek finoman szólva is komoly hiányosságokat mutatnak.

3. A harmadik javaslat a munkába állást akadályozó egyéni tényezők feltárását és az ezeket megszüntető szolgáltatások bevezetését szorgalmazza. Ehhez indokoltnak látja a nonprofit és a forprofit szférának is a bevonását. Mondani se kell, hogy a RÁT-osok esetében, mivel az új szabályozás szerint nincs kapcsolat a szociális intézményekkel, ez egyáltalán nem teljesülhet. A települések pedig nemhogy a nonprofit és a piaci szférát nem vonják be⁹⁷ (már ha egyáltalán van ilyen náluk), hanem egymással se fognak össze, nem gondolkoznak igazi rendszerben.
4. Az utolsó javaslat, a segély funkcióinak és segélyezett körnek a szétválasztása valóban megvalósult. A csoportok önkényes meghatározása azonban sokaknál a korábbiakhoz képest is lecsökkenti annak lehetőségét, hogy egyáltalán munkához jussanak. Így a társadalmi integráció és életszínvonal javítása szinte lehetetlenné válik az ő esetükben. A munkaerőpiaci integráció, ami egyébként a valódi társadalmi integráció záloga, a RÁT-os csoport esetén se teljesül. Mert bár a munkakeresleti tényezők miatt erre amúgy se lenne sok esély, viszont a program eredményeképpen még ezt is lecsökkenti az új rendszer.

Irodalom

Bass László: Az "Út a munkához" program hatása - egy kérdőíves felmérés tapasztalatai *Esély*, 2010/1. szám

Cseres-Gergely Zs. és Scharle Á. (szerk.), (2007): Közelkép In.: Fazekas – Cseres-Gergey – Scharle (szerk.): Munkaerőpiaci Tükör 2007, MTA Közgazdaságtudományi Intézet, OFA Foglalkoztatási Közalapítvány, Budapest

Csoba Judit: A közfoglalkoztatás régi/új rendszere. Útközben az "Út a munkához" programban *Esély*, 2010/1. szám

Firle R. – Scharle Á. – Szabó P. A. (2007): A rendszeres szociális segély munkakínálati hatásai In: Cseres-Gergely Zs. és Scharle Á. (szerk.), 2007: Közelkép

---

⁹⁷ Néhány kivételtől eltekintve: ebben az esetben viszont érdemi sikerről számoltak be az önkormányzatok: megfelelő kreativitás, innováció révén be lehet vonni a piaci szereplőket, vagy a nagyobb állami szolgáltatásokat, ami néhány embernél legalább azt eredményezi, hogy ha ideiglenesen is, de „valódi” munkahelyen dolgozhatnak. Az ő esetükben az Út a munkához program nem reked meg az első lépcsőfok után. Sajnos ez csak igen minimális esetben igaz.

- Frey Mária (2006): A munkaerőpiac jogszabályi és intézményi környezete In.: Fazekas-Kézdi (szerk.) Munkaerőpiaci Tükör 2006, MTA Közgazdaságtudományi Intézet, OFA Foglalkoztatási Közalapítvány, Budapest
- Frey Mária (2008): A munkaerőpiac Jogszabályi és intézményi környezete In: Fazekas - Köllő (szerk.): Munkaerőpiaci Tükör 2008, MTA Közgazdaságtudományi Intézet, OFA Foglalkoztatási Közalapítvány, Budapest
- Frey Mária (2009): A munkapiac jogszabályi és intézményi környezete In.: Fazekas – Lovász - Telegdy (szerk.): Munkaerőpiaci Tükör 2009, MTA Közgazdaságtudományi Intézet, OFA Foglalkoztatási Közalapítvány, Budapest
- Hamar Anna: Megújuló folytonosság. Közfoglalkoztatás egy észak-alföldi kistérségben *Esély*, 2010/1. szám
- Mózer Péter (2010) Dübörög a munka-gyár! Reflexiók az „Út a munkához” program kapcsán (kézirat), Budapest
- Tausz Katalin (2008): Segélyezés Abszurdisztánban (kézirat), Budapest
- Udvari Kerstin - Varga István: Tervezett tervezetlenség - közfoglalkoztatási tervek tartalomelemzése *Esély*, 2010/1. szám
- Váradai Monika Mária: A közfoglalkoztatás útjai és útvesztői egy aprófalvas kistérségben *Esély*, 2010/1. szám
- Vida Anikó - Virág Tünde: Közmunka és napszám. Foglalkoztatás és szociális helyzet Dél-Békésben *Esély*, 2010/1. szám
- Virág Tünde - Zolnay János: Csapdába került önkormányzatok, csapdában tartott szegények - közfoglalkoztatás a Csereháton *Esély*, 2010/1. szám

2. rész

Segélyezetti lét, élethelyzetek

Koltai Júlia: Egyéni és háztartási életutak

1. Bevezetés – Jövedelem pozíciót meghatározó tényezők⁹⁸

Mára nyilvánvalóvá vált, hogy a piacgazdasági átalakulásnak nagy számú vesztese lett, egyre több családot érintett az elszegényedés, a jövedelemvesztés. Ezt példázzák azok a folyamatok, amelyek jövedelmekre gyakorolt hatása a jövedelmek szerkezetének átrendeződésében, valamint a jövedelmi különbségek szélesedésében érzékelhető. A különböző kutatási adatokból - az összes módszertani bizonytalansága ellenére – tudjuk, hogy a jövedelmi egyenlőtlenség növekedése nem a rendszerváltás terméke. A felmérések tanulsága szerint igaz először mérséklődtek (a hatvanas évek elejétől a nyolcvanas évek elejéig), de az ezt követő korszakban, nagyjából a nyolcvanas évek elejétől nőttek a jövedelmi egyenlőtlenségek. A rendszerváltás óta ez a szélesedési trend felerősödött, hiszen az 1982 után elinduló növekedés a rendszerváltás első éveitől felgyorsult, majd ez az igen gyors és intenzív tendencia a kilencvenes évek vége felé inkább stagnált. TÁRKI Háztartás Monitor vizsgálatok szerint 2000-2003 közötti periódusában, úgy tűnt, újabb szakasz kezdődött: ismét növekedtek a jövedelem-egyenlőtlenségek, amely igen rövid ideig tartott, ugyanis 2005-től a jövedelmi egyenlőtlenség szintje csökkent. E csökkenés szintén rövid tartott, mivel a legfrissebb felmérés adatai szerint „2007 és 2009 között a legtöbb elosztási mutató alakulása az egyenlőtlenségeket növekedését mutatja. Az elosztás két széle közötti különbségek úgy nőttek, hogy valójában mind voltak kénytelenek elszenvedni, de a legnagyobb mértékben a legalsó decilis jövedelmeinek reálértéke esett.” (Tóth I. Gy. 2010:33.)

A változások okai egyrészt a gazdasági változásokkal és az elsődleges jövedelmek alakulásával függ össze, de erős kapcsolat mutatható ki a kormányzat társadalompolitikai lépéseivel. Ezt jól illusztrálják a legutóbbi történelem is, mert „A szóban forgó időszak legfontosabb karakterjegyeit a 2006-os költségvetési konszolidáció, a 2008-tól egyre nagyobb mértékben „begyűrűző” gazdasági válság és a 2009-es makrogazdasági válságkezelés körülményei szabták meg.” (Tóth I. Gy. 2010:33.)

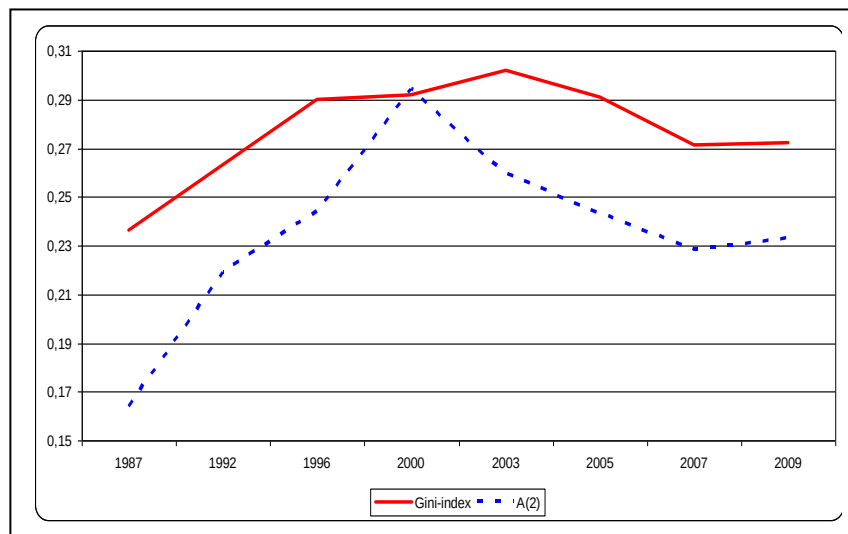
Az 1. ábra adatai alapján az első legfontosabb megállapítás, hogy az elmúlt bő két évtizedben a jövedelmi pozíciók jelentősen átalakultak, tendenciájukat tekintve növekedtek. Az alsó jövedelmi sávban lévők egyre távolabb kerültek a felül lévőktől. A mért legnagyobb távolság 2000-ben volt, de azóta sem csökkentek érdemben a jövedelmi távolságok.

---

⁹⁸ Írta: Mózer Péter

1. ábra

Ekvivalens ($e=0,73$) jövedelmek személyi eloszlása 1987- és 2009 között a jövedelem-eloszlás különböző részeire érzékeny mutatók alapján

Forrás: 1987: KSH Jövedelem-felvétel; 1992, 1996: MHP; 2001-2009 TÁRKI Háztartás Monitor (idézi: Tóth I. Gy. 2010:34.)

Megjegyzés:

Gini-index a középső sávra vagy az eloszlás két szélre szimmetrikusan érzékeny-mutató
A(2) index az alsó sávra érzékeny mutató

A felmérések (Háztartás Monitor Felvételek, ill. HÉV) azt mutatják, hogy a társadalmi távolságok egyre nagyobbak, „összességében tehát azt tapasztaljuk, hogy a megkérdezettek mintegy egytizede tartozik ahhoz az underclasshoz, amelyik a rendszerváltás időszakában nagy részében (egy részük a teljes időszakban) a munkaerőpiacról kiszorulva segélyekből él.” (Kolosi T. – Tóth I. Gy. – Keller T. 2008:18)

A relatív jövedelmi pozíció alakulása - természetszerűleg – számos egyéni, családtörténeti, valamint demográfiai - társadalmi – gazdasági hatás és tényező befolyásolja, azonban a magyarázó elméletek szerint (idézi: Kolosi T. – Tóth I. Gy. – Keller T. 2008) a kulturális tőkének meghatározó szerepe volt, amely szorosan összekapcsolódik egyéb státuszképző javakkal. „A vagyoni-jövedelmi helyzet a rendszerváltás időszakában növekvő mértékben kapcsolódott össze a legfontosabb társadalmi-demográfiai változókkal. (...) A jövedelmi-vagyoni különbségek magyarázatában egyre nagyobb mértékben játszik szerepet a társadalom tagjainak iskolázottsága.” (Kolosi T. – Tóth I. Gy. 2008:32.) Az iskolázottsági szint azonban nagyban behatárolja a munkaerőpiaci mozgásokat. Azaz a kör bezárult! Az iskolai végzettség erős összefüggést mutat olyan más rétegződési kritériumokkal, mint az jövedelmi-vagyoni helyzet, a munkamegosztásban betöltött pozíció, ami viszont szoros kapcsolatban áll a családmérettel (gyerekek számával), a település nagyságával, lakásfelszereltséggel stb. Azaz a társadalmi pozíciót és ezzel együtt az életminőséget meghatározó dimenziók, valamint az iskolázottság abban az értelemben konzisztensek egymással, hogy ahol alacsony az iskolázottsági szint, ott általában alacsony jövedelmi szinttel, rossz munkaerőpiaci státusszal (és lakáshelyzettel), sok gyerekkel találkozunk

A kutatási eredmények és a statisztikai adatok egybehangzóan állítják, hogy egyfelől az egyenlőtlenségek az előzőekben említett mutatókon keresztül jelennek meg, másfelől a javakhoz való hozzájutást a társadalmi rendszerben elfoglalt pozíció döntően meghatározza.

2. A szociális segélyezés szerepe az egyéni és háztartási életútban

Tanulmányunk célja, hogy megpróbálja feltárni munkaerőpiac mozgások és a jövedelmi mobilitás, valamint egyéb jelentős demográfiai (kor, háztartás szerkezete), térbeli (területi elhelyezkedés, településtípus), szociális (pl. lakhatás, lakáskörülmények, tartós javak), szociológiai háttérváltozók (iskolai végzettség, munkaerőpiaci karrier, munkanélküliség gyakorisága, hossza stb.) egymásra gyakorolt hatásait.

A korábbi kutatások főként keresztmetszeti vizsgálatok voltak, azonban a Háztartások Életút Vizsgálatának (HÉV) segítségével lehetőség nyílik arra is, hogy hosszabb – 15 éves – távon kövessük végig egyének és háztartásaik életútját. A HÉV kutatás alapja a Magyar Háztartás Panel (MHP) volt, melynek során 1992 és 1997 között ugyanazon háztartásokkal készítettek minden évben adatfelvételeket. A kutatás végül a panelminta kopása és finansziális okok miatt 1997-ben megszakad, ám 2007-ben a kutatók kísérletet tettek arra, hogy felkutassák az eredeti mintában résztvevő összes egyént és ismételten megkérdezzék őket jelenlegi helyzetükről, véleményükről, gondolkodásukról. Végül 2682 főt sikerült elérniük. A kutatás segítségével lehetővé válik tehát, hogy összehasonlítsuk ugyanazon emberek helyzetét 1992-ben és 2007-ben, figyelembe véve természetesen a két időszak között eltelt idő alatti változásokat. Célunk, hogy ezen változások közül feltárjuk azon munkaerő-piaci helyzetre ható tényezőket, melyek befolyásolhatják az egyének transzfer-igényét és jövedelmi helyzetét. Olyan modelleket próbáltunk tehát építeni, amik jól leírják a 15 év során végbement változásokat és azok következményeit. Ehhez szükségünk volt az egyének és háztartások demográfiai, térbeli, szociális és szocio-demográfiai jellemzőire és azok időbeli vizsgálatára. Mivel ezen tényezők azonban nem függetlenek egymástól, feltétlenül olyan modellre volt szükségünk, amely nem csak a dimenziók egyénre vagy a háztartásra gyakorolt hatását veszi figyelembe, de a dimenziók közti kapcsolatokat, egymásra-hatásokat is kezelni tudja. Így jutottunk el az útmodellek alkalmazásáig, melyek segítségével nem csak a sokféle tényező közvetlen hatását, de közvetett hatásaikat is meg tudjuk figyelni. Az útmodellek gyakorlatilag egymással összefüggő láncot alkotó regressziók, melyek során a modellben szereplő változók egyszer magyarázó, másszor magyarázandó dimenzióként szerepelnek. Ezen regressziók segítségével két fontos hatást tudunk elérni: egyrészt a változók közvetlen hatása mellett megfigyelhetjük a közvetett hatásukat is, melyeket egymáson keresztül fejtenek ki. Másrészt pedig – mivel a regressziós együtthatók parciálisak – úgy figyelhetjük meg egy változó hatását, hogy közben az összes többi változót kontrolláljuk, így mintegy a „tisztá” hatásokat láthatjuk minden változónál: nem erősíti fel vagy gyengíti azt le a más változókval való kapcsolata. Fontosnak tartottuk, hogy két elemzési szempontból is körbejárjuk a kérdést: az egyéneket és a háztartásokat befolyásoló dimenziók szintjén is. Más összefüggéseket lelhetünk fel ugyanis az egyén életútjában bekövetkezett változások vizsgálatán keresztül és másokat akkor, ha az egyének háztartásában kialakult helyzeteket elemezzük. Az alábbiakban tehát a két modell bemutatása következik, kezdve a kiinduló elképzelésünktől egészen a tényleges adatok elemzéséig.

2.1. Az egyéni életutak modellje

Az első útmodellben tehát elemzési egységünk az egyén volt: arra voltunk kíváncsiak, hogy az 1992 és 2007 között bekövetkezett változások hogyan befolyásolták az egyén helyzetét. Ehhez a HÉV adatbázisban 2682 fő állt rendelkezésünkre: ennyien voltak ugyanis azok, akiket mind 1992-ben, mind 2007-ben sikerült elérni és felvenni velük a kérdőívet. Fontos azonban megjegyeznünk, hogy célunk a munkaerő-piaci és jövedelmi helyzetre ható tényezők feltárása volt, így vizsgálatunkba az egyéni elemzési szinten csak azokat vontuk be, akik 1991-ben legalább 18, de legfeljebb 50 évesek voltak – ezzel szűrve az akkori (biztosan) aktív korúak szegmensére (ezzel a szűréssel elemszámunk nagysága 1330 fő lett).

Az első ábrán látható a HÉV kutatás alapján rendelkezésünkre álló változókból létrehozott, egyéni változásokat vizsgálni kívánó modellünk. Célunk az volt, hogy megtudjuk, hogyan és milyen erővel befolyásolták közvetlenül és közvetetten is az egyén jövedelmi helyzetét azon tényezők változásai, melyek munkaerő-piaci helyzetét is meghatározzák. Mivel azonban a munkaerő-piaci tényezők erős összefüggésben állnak az állam által adott transzferekkel, társadalmi jövedelmekkel, ezért az egyén jövedelmi helyzetén kívül bevontuk a modellbe a társadalmi jövedelmek arányát is. Feltételezve a társadalmi determináltságot, kiinduló változóink az egyén szocio-demográfiai jellemzői voltak. Modellünkben tehát azt az időben lejátszódó változás folyamatot próbáltuk meg leírni, mely a megkérdezett 1992-beli helyzetéből indul és a 2007-ben elért helyzeténél ér véget. Éppen ezért kiindulópontunk az egyén 1992-es (társadalmi és összes) jövedelmi helyzete volt, végpontunk pedig ugyanezen állapot 2007-ben. A két időpont között a következő hatásokat vizsgáltuk: iskolai végzettségének változása, születési szabadságban eltöltött idő, lakóhelyének változása a település típusa alapján és a munkanélküliségben eltöltött idő hosszát. Mivel elemzésünk a HÉV kutatás másodelemzésére épít, ezért modellünk kialakítása során természetesen korlátoztak minket az adatbázisban meglévő változók és azok minősége is. Éppen ezért az alábbiakban bemutatjuk, hogy az egyes dimenziókat milyen módon tudtuk mérni, tehát hogy modellünk komponensei pontosan hogyan álltak össze.

- szocio-demográfiai változók: a megkérdezett neve és születési éve
  - Mivel ezen változók mind 1992-ben, mind 2007-ben változatlanok tekinthetők, a modell elején, mintegy az egészet kontrollálva használtuk fel őket.
- a társadalmi jövedelem aránya 1992-ben és 2007-ben
  - Ezen változóknál az összes, állam által nyújtott transzfer jövedelmet vettük figyelembe, pontosabban ennek arányát az egyén összjövedelméhez képest.
  - Az idővel bekövetkezett elmozdulások jobb láthatóságának érdekében úgy terveztük, hogy azoknál, akik rendelkeznek ilyen típusú jövedelemmel, decilisekre osztjuk a változókat. Az 1992-es adatok esetében ez probléma nélkül meg is történt, ám 2007-ben olyan alacsony volt az adatbázisban azok aránya, akik rendelkeznek valamilyenfajta transzfer jövedelemmel (a vizsgált almintánk 0,5 százaléka), hogy itt nem volt értelme a decilisek használatának, így a 2007-es adatokon csak magát az arányt használtuk fel.
- az egyéni összjövedelem 1992-ben és 2007-ben⁹⁹
  - Az egyéni összjövedelem mérésekor az egyén minden forrásból származó jövedelmét figyelembe vettük. Mindössze annyi változtatást eszközöltünk, amennyit a társadalmi jövedelmeknél terveztünk. Eszerint decilisekbe

⁹⁹ Bár a társadalmi jövedelem aránya részben az összjövedelmet mérő változóból lett létrehozva, a tolerancia mutatók alapján sztochasztikus multikollinearitásról nem beszélhetünk.

osztottuk az egyén összjövedelmét 1992-ben és 2007-ben, hogy elkerüljük az infláció hatását és hogy a változások érzékletesebbek legyenek.

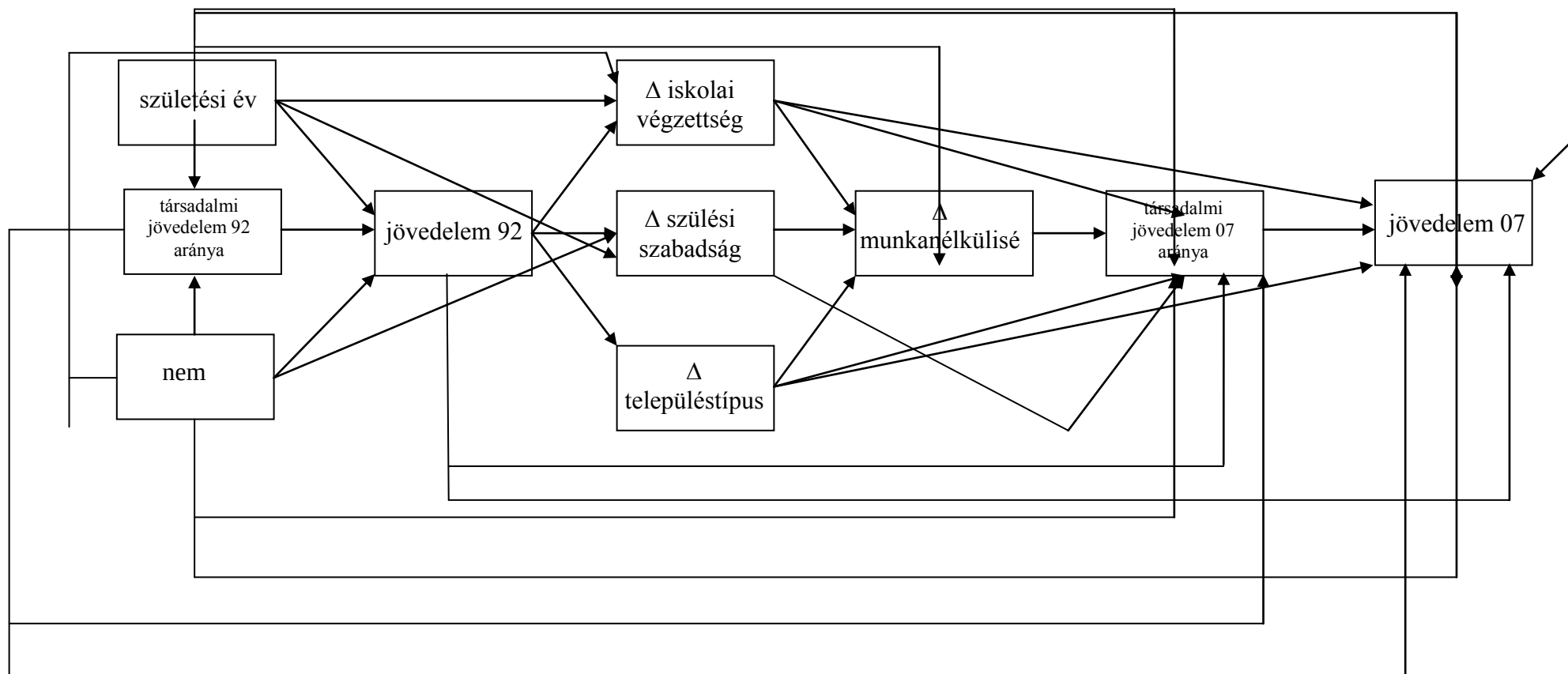
- az iskolai végzettség változása 1992 és 2007 között
  - A 2007-es felmérés során megkérdezték a válaszadókat, hogy az elmúlt 15 évben részt vettek-e valamilyen iskolai rendszerű képzésben és ha igen, akkor hány ilyen képzésben vettek részt. Ezt a dimenziót tehát azzal mértük, hogy a kérdezett hány féle iskolai rendszerű képzésben vett részt 1992 óta. (Sajnos azt, hogy ezek közül hányat fejezett be nem lehetett minden esetben tudni, mivel bárhány képzésben is vett részt a megkérdezett, mindössze maximum négy esetben kérdezték meg a képzés végeredményéről.)
- szülési szabadságon töltött idő 1992 és 2007 között
  - Szintén a 2007-es felmérésben kérdezték rá a válaszadó eddig GYES-en/GYED-en vagy GYET-en eltöltött időszakaira is. Mivel ez a megkérdezett egész életére vonatozott, így leszelektáltuk azon időszakokat, melyek 1992 és 2007 közé estek és a fenti változót ezen időszakok össz-időtartamával mértük.
- a lakóhely változása a település típusa alapján
  - A lakóhely változásával a vertikális területi mobilitást kívántuk mérni. Ennek érdekében megvizsgáltuk a kérdezett lakóhelyének településtípusát 1992-ben és 1997-ben és létrehoztunk egy mérőszámot, mely a feljebb kerülést és a lesüllyedést mérte. (Bár tisztában vagyunk azzal, hogy 1992 és 2007 között sok település típusa megváltozott, például községből város lett, sajnos nem állt rendelkezésünkre olyan változó az adatbázisban, amely a két időszakot összeszinkronizálta volna. Mivel azonban trendeket vizsgálunk, úgy véljük, hogy az ilyen okból létrejövő kisebb változásoknak nem lesz akkora hatása, hogy félre vigyen minket az adatok értelmezésekor.)
- a munkanélküliségben eltöltött idő hossza
  - A munkanélküliségben eltöltött idő meghatározása meglehetősen hasonló az anyasági transzferek létrehozásához. A 2007-ben retrospektíven feltett kérdés során végig kérdezték minden olyan időszakot, melyben az egyén munkanélküli volt. Ezek közül leválogattuk azon időszakokat, melyek 1992 és 2007 közé estek és összidőtartamukat használtuk fel a munkanélküliségben eltöltött idő hosszának meghatározásakor.

Az 2. ábrán látható tehát tervezett modellünk, melyben még a tényleges adatelemzés megkezdése előtt a fentiekben leírt változókat szerepeltettük. Ahogy látható, a modell meglehetősen bonyolult és komplex struktúrákat feltételez, nézzük tehát meg, hogy az adatok elemzésével milyen tényleges struktúrákat találhatunk.¹⁰⁰

---

¹⁰⁰ A dimenzió közti utak a változók közötti kapcsolatokat jelölik, melyeket azért, hogy erősségüket összehasonlíthassuk, a regressziós egyenletek standardizált regressziós együtthatóival (bétákkal) fogjuk jelölni. A béták abszolút értéke a kapcsolat erősségét jelöli, előjelük pedig a kapcsolat irányát. Azon utakat (hatásokat), melyek a tényleges adatelemzés során nem lesznek szignifikánsak, kitoröljük a modellből.

2. ábra: Egyéni életutak modellje – tervezett modell

A 3. ábrán látható a tervezetthez képest megvalósult modellünk, melynek megmagyarázott hányada 18,3 százalék, mely szignifikánsan magasnak mondható: eszerint a 2007-es jövedelmek alakulását 81,3 százalékban más, a modellben nem szereplő hatások befolyásolják. Elsőként az tűnhet fel, hogy 2007-ben a társadalmi jövedelmek nem befolyásolják szignifikánsan (jelentősen) az egyén összjövedelmét, sőt, semmilyen korábban bekövetkezett változás nincs hatással rá. Ebből – tévesen – arra következtethetnénk, hogy napjainkra az állam által nyújtott transzferek nem képezik jelentős részét az állampolgárok összjövedelmeinek. Azonban – ahogy arra már a dimenziók leírásakor felhívtuk a figyelmet – a 2007-es adatbázisban lévő változók közül a transzfereket mérő esetében irreálisan alacsony, 0,5 százalék volt azon válaszadók aránya, akik egyáltalán részesültek bármilyen transzferben. Így inkább azt mondhatjuk, hogy ezen változó rosszul volt mérve a kutatás során és így hiába szerepeltettük a modellünkben, nem tudta betölteni azon szerepét, amire szántuk azt. Az 1992-es adatok esetében a társadalmi jövedelmek hatása szignifikás, így ott azt mondhatjuk, hogy a transzfer jövedelmek aránya jelentős hatással volt az összjövedelem kialakulásakor.

A 2007-es jövedelmet érdekes módon legerősebb közvetlen úton az 1992-es jövedelem befolyásolja, de még az 1992-es transzfer-jövedelmek aránya is valamelyest determinálja a nagyságát. Az utak előjele alapján azt mondhatjuk, hogy minél nagyobb volt a megkérdezett jövedelme 1992-ben és ugyanakkor ebből minél kisebb a társadalmi jövedelmek aránya, annál nagyobb jövedelemmel rendelkezik most a megkérdezett. Érdekes tehát, hogy még az iskolai és területi szempontok mentén azonos mértékben mobilak, az azonos ideig gyermekgondozási szabadságon lévők és az azonos ideig munkanélküliek között nézve is hatása van annak, hogy 15 évvel a 2007-es kérdezés előtt mekkora volt a transzferjövedelmek aránya az egyén összjövedelmében. A két időszak között történt változások közül a legerősebb közvetlen hatása nem meglepő módon a munkanélküliségnek van: természetesen a hatás előjele negatív, tehát azt mondhatjuk, hogy minél hosszabb ideig volt valaki munkanélküli, annál alacsonyabb jelenleg a jövedelme. Az iskolai végzettség változása és a szülési szabadságon töltött idő hossza nagyjából hasonló erősséggel hatnak közvetlenül a 2007-es jövedelmekre, azonban különböző előjellel: minél több képzésen vett részt valaki és minél kevesebb időt töltött GYES-en/GYED-en vagy GYET-en, annál magasabb jövedelmet lehet neki jósolni 2007-re. A születési év pozitív (az életkor negatív) hatása a jövedelemre ebben az esetben azzal magyarázható, hogy modellünkbe csak azokat vontuk be, akik az 1990-es évek elején 18 és 50 év között voltak. Emiatt tehát 2007-re a fiatalabb generáció nagyjából elérte karrierje csúcsát, az akkori idősebbek viszont már pályájuk vége felé közelednek, ha véget nem ért már. Így érthetővé válik az az összefüggés, mely szerint 2007-ben a vizsgált megkérdezettek közül minél fiatalabb volt valaki, annál magasabb volt a jövedelme.

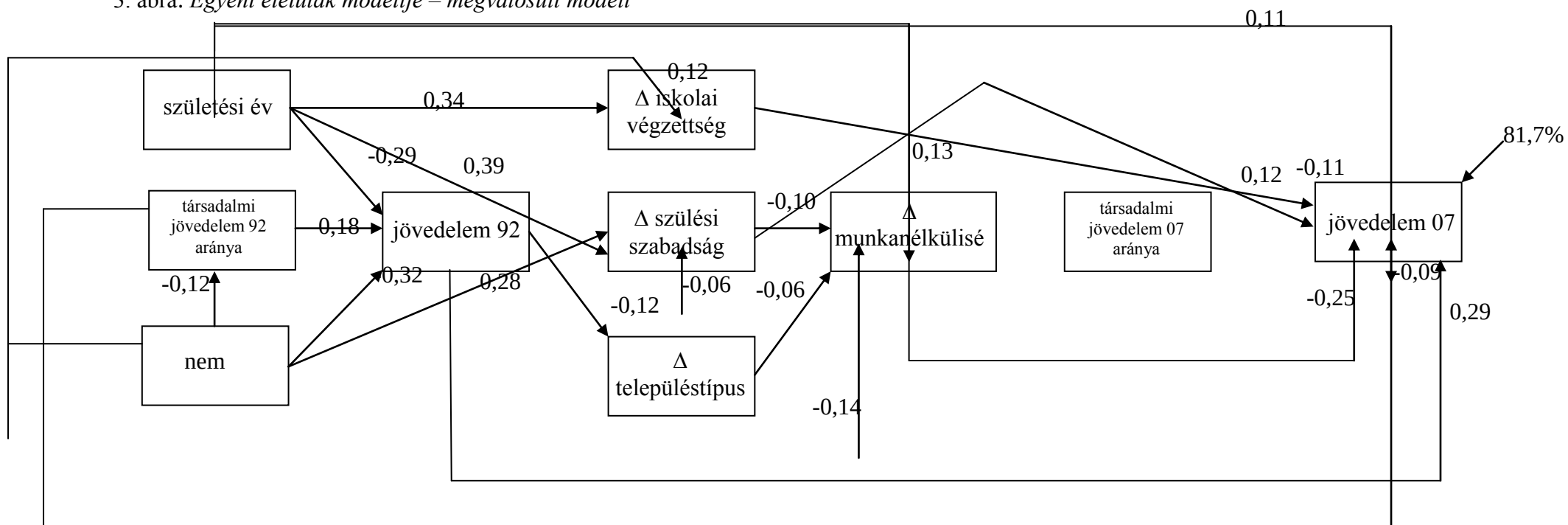
Az eddigi megállapításaink nem különböztek egy egyszerű regressziós elemzéstől. Azonban az útmodellek sajátossága éppen abban rejlik, hogy a közvetlen hatásokon túl a közvetett hatásokat is elemezni tudjuk. Az egyéni modellek elemzésének most következő részében tehát a közvetett hatások közül azokat fogjuk kiemelni, melyek vagy kifejezetten erősnek mutatkoznak¹⁰¹ vagy témánk szempontjából különösen relevánsnak bizonyulnak.

Érdekes, hogy a születési év (életkor) és az 1992-es jövedelem is bár közvetlenül is hatással van a 2007-es jövedelemre, ám a munkanélküliségen keresztül és jelentős hatást fejtenek ki arra. A korábbi magas jövedelem valószínűsíti a munkanélküliség elkerülését, ami pedig fokozza a későbbi jövedelem nagyságát. Az életkornál azonban egy érdekes összefüggésre lehetünk figyelmesek. Az életkor közvetlen hatásánál azt figyelhettük meg, hogy minél fiatalabb valaki, annál valószínűbb hogy többet keres. Viszont a közvetlen hatása egy fontos dologra hívja fel a figyelmünket: minél fiatalabb ugyanis valaki, annál jobban érinti a munkanélküliség, ami viszont csökkenti a jövedelmi kilátásokat. Így azt mondhatjuk, hogy az általunk vizsgált almintában a fiatalabb korosztályok későbbi jövedelmi lehetőségei jobbak,

¹⁰¹ A közvetett hatások erősségét úgy tudjuk megállapítani, hogy összeszorozzuk a megfelelő utak hatását.

ám ezek az előnyök azonnal megszűnnek, ha eléri őket a munkanélküliség, ami viszont az ő generációjukban gyakori. Ugyanilyen fordított mechanizmusra figyelhetünk fel a gyermekgondozási szabadságban eltöltött idő kapcsán. Ennek közvetlen hatása ugyan negatív a jövedelemre nézve, ám ha a munkanélküliségen át vezető közvetett hatását nézzük, arra lehetünk figyelmesek, hogy az ilyen jellegű „szabadság” egyben megóv a munkanélküliségtől, így javítja a jövedelmi kilátásokat. Tehát bár közvetlenül a gyermekgondozással töltött idő csökkenti a jövedelmet, egy jó utat kínálhat a munkanélküliség elkerülésére is. A területi mobilitás bár közvetlenül nem befolyásolta az egyén 2007-es jövedelmi helyzetét, mégis közvetetten hatással van rá: a magasabb közigazgatási státusú településre költözés ugyanis csökkenti a munkanélküliség veszélyét (részben a szélesebb körű és könnyebben elérhető munkalehetőségek okán), ami pedig javítja az egyén jövedelmi lehetőségeit. Érdeemes még megjegyezni, hogy az 1992-ben kapott társadalmi jövedelmek nagysága – eleve fontos – közvetlen hatása mellett még többféle módon közvetlenül is hat a későbbi jövedelemre. Ha ugyanis az 1992-es összjövedelmen keresztül vett hatását nézzük, azt láthatjuk, hogy minél inkább meghatározza az összjövedelmet a transzfer-jövedelem arány, annál inkább jövedelem-növelő hatással bír a későbbiekben is.

3. ábra: Egyéni életutak modellje – megvalósult modell

2.2. A háztartási életutak modellje

A háztartási életutak modellje cím egy kicsit ellentmondásosnak tűnhet abból a szempontból, hogy hogyan is lehetne egy teljes háztartásnak egységes életútja. Azonban éppen azért választottuk ezt a címet, mert elemzési egységeink e modellekben is az egyének voltak, azonban ebben a modellben azon dimenziókat vetettük górcső alá, melyek az egyén egész háztartására befolyással vannak. (Mivel a háztartások szerkezete a vizsgált 15 év alatt majdnem minden esetben jelentősen megváltozott, így nem nyílt lehetőség a háztartások szintjén történő összehasonlításra a két időpontban.) Nem mindegy ugyanis, hogy egy olyan háztartásban munkanélküli-e valaki, ahol magas az egy főre jutó jövedelem aránya vagy egy olyanban, ahol alacsony. A most következőkben tehát azokat a dimenziókat vizsgáljuk, melyek az egyén egész háztartásának helyzetét meghatározzák. Éppen amiatt, mert háztartásokban és nem az egyének életében végbemenő változásokat vizsgáljuk, ebben a modellben nem szűkítettük le a vizsgált sokaságot az 1991-ben legalább 18 és legfeljebb 50 éves korosztályra, hanem mind a 2682 embert, akit 1992-ben és 2007-ben is lekérdeztek, benne hagytuk az elemzésben.

Tervezett modellünk hasonló logikából indult ki, mint az egyéni modell: azt a folyamatot szerettük volna leírni, amely során az 1992-es helyzet óta eltelt időben történt változások meghatározzák a 2007-es helyzetet. Mivel elemzésünk szempontjából kiemelten fontosak azok a jövedelmek, melyek valamilyen transzfer útján kerülnek az állampolgárokhoz, itt is tettünk ilyen megkülönböztetéseket. A különbség az egyéni modellhez képest az, hogy a háztartás 1992-es és 2007-es helyzetét az oda befolyó összjövedelem egy főre jutó részével mértük. Éppen ezért ebben a modellben a társadalmi jövedelmek arányát az összjövedelemhez képest is egy háztartástagra vetítettük ki. A két időpont közötti háztartásokban bekövetkezett változások közül fontosnak tartottuk a modellben szerepeltetni a 18 éven aluli háztartástagok arányában bekövetkezett változásokat: hiszen ha csökken a 18 év alattiak aránya, az várhatóan anyagi terheket vesz le a szűken értelmezett háztartásról: akár ezen tagok elköltözése okán, akár azért, mert a teljes anyagi függés valamelyest gyengülhet. Ugyanezen okból lényegesnek éreztük a nyugdíjasok arányának változását is nyomon követni: ha bekerül egy nyugdíjas a háztartásba vagy egy már bent lévő tag nyugdíjassá válik, az is átstrukturálhatja a jövedelmi helyzetet. A háztartás területi mobilitását is lényegesnek tartottuk, élve azzal a feltételezéssel, hogy a területileg felfelé mobil háztartások tagjai jobb lehetőségekhez és juthatnak, amelyeket aztán felhasználhatnak saját és ezáltal a háztartás jövedelmi viszonyainak javítására. Jelentős szereppel bírhat a háztartásban élők iskolai végzettségének változása is, főleg a tekintetben, hogy egy olyan háztartás, melynek tagjai magasabb iskolai végzettséggel bírnak, valószínűsíthetően jobb anyagi helyzetben van, mint egy olyan, melynek tagjai alacsonyabb végzettségűek. Természetesen a háztartás helyzetét egyik legerősebben a munkanélküli tagjainak aránya befolyásolhatja, így e tagok arányának változását is lényegesnek tartottuk bevonni a változást szimuláló modellbe. Lássuk tehát egyenként a modellben szereplő dimenziókat!

- a társadalmi jövedelem aránya 1992-ben és 2007-ben
  - A társadalmi jövedelmek alatt ebben az esetben is az összes transzfer jövedelem arányát terveztünk bevonni az elemzésbe, ám ezzel a különböző években kisebb bonyodalmakba ütköztünk.
  - 1992-ben úgy tűnik, hogy a háztartások 97 százaléka nem rendelkezik semmilyen transzfer jövedelemmel, így ezen mérőszám érvényességét meglehetősen óvatosan kell kezelnünk. Az összehasonlíthatóság érdekében azonban vettük a transzferösszegek arányát a háztartás 2007-es összjövedelméhez képest és ezt az arányt a háztartás nagysága alapján egy főre vetítettük.

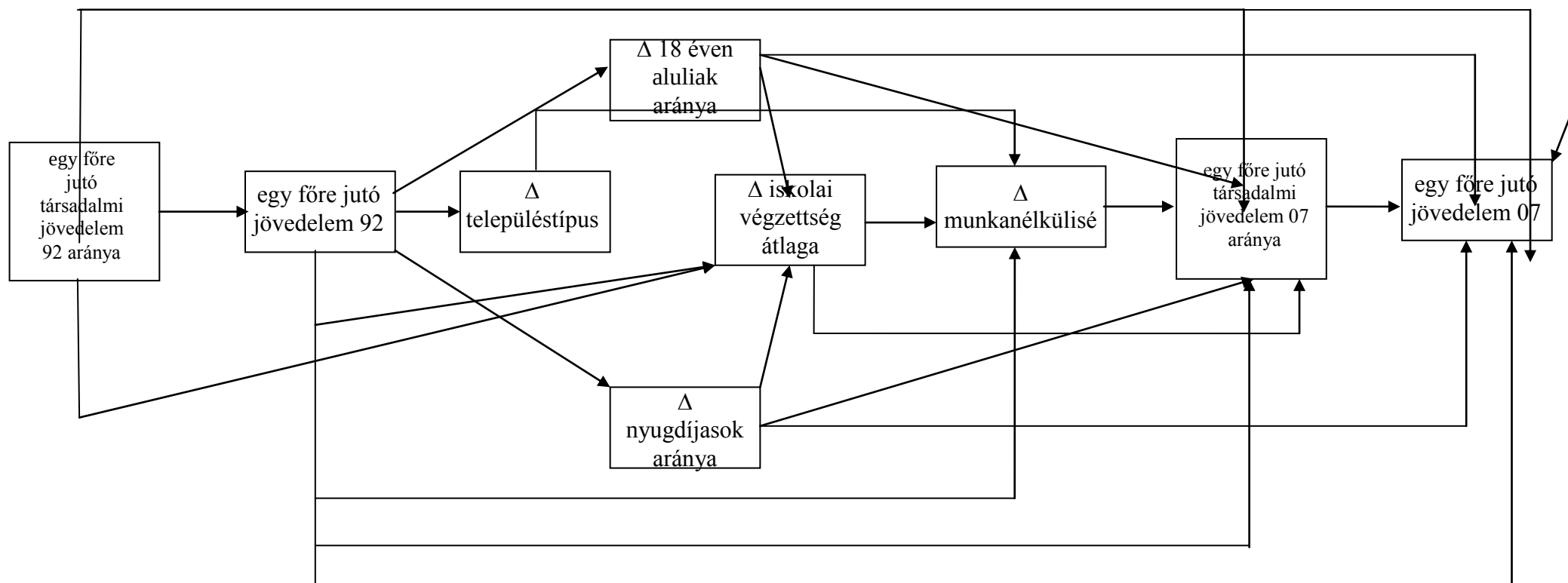
- 2007-ben azonban nem mértek olyan típusú transzferjövedelmeket háztartási szinten, mint ahogy azt 1992-ben tették. Amiről információnk van az egész háztartásra nézve, az a családi pótlék (sima és kiegészítő), árvaellátás és egyéb gyermeknevelési támogatás, családtámogatás. (Az 1992-es adatokban viszont ezek a kategóriák egy része nem létezik, éppen ezért nem tudtuk az 1992 adatokat sem a 2007-esekhez igazítani.) Éppen ezért ebben az esetben kicsit becsapós a „társadalmi jövedelem” címke használata, hiszen 2007-ben nem minden transzferjövedelem tartozik bele a mérőszámunkba. Ezt az elemzés során ezért óvatosan fogjuk interpretálni. Ezek összegének arányát tehát megnéztük a háztartás 2007-es összjövedelméhez képest és a háztartás nagysága alapján egy főre vetítettük.
- az egy főre jutó jövedelem 1992-ben és 2007-ben¹⁰²
  - Mind a két vizsgált évben az egy főre jutó jövedelmet mérő változó a háztartás összjövedelmének és a háztartás nagyságának hányadosaként jött létre.
  - A 2007-es háztartási összjövedelem változóban azonban a megkérdezettek 55 százalékánál nullás érték szerepel, ami nem igazán hihető egy országos mintán. Éppen ezért azt várjuk, hogy a modellünk sokkal bizonytalanabb lábakon áll majd, mint az egyén dimenziókat vizsgáló elemzésünk.
- a lakóhely változása a település típusa alapján
  - Ezt a változót ugyanúgy mértük, ahogy az egyéni modell esetében már bemutattuk. Célunk itt is a vertikális területi mobilitás mérése volt: így az 1992-es lakóhely településtípusát hasonlítottuk a 2007-es lakóhely településtípusához. (A települések jogállásának változására vonatkozó fenntartások természetesen itt is érvényesek, azonban a trendvizsgálat miatt itt sem kell tartani az adatok félreértelmezésétől.)
- A háztartásban élő 18 éven aluli tagok arányának változása
  - Ez a változó úgy jött létre, hogy mind 1992-ben, mind 2007-ben a háztartásban élő 18 éven aluli tagok számát elosztottuk a háztartás nagyságával, majd ezt a 2007-es értékből kivontuk az 1992-es értéket. Ezáltal egy olyan mérőszám jött létre, melynek magas értékei azt mutatják, hogy 2007-re megnőtt a 18 éven aluli háztartástagok aránya, alacsony értékei pedig azt, hogy ez az arány lecsökkent.
- A háztartásban élő nyugdíjas tagok arányának változása
  - Ez a változó a háztartásban élő 18 éven aluli tagok arányának változásához hasonlóan jött létre. Mindkét vizsgált időpontban a létrehoztuk a háztartásban élő nyugdíjasok arányát és ezután vettük a két érték különbségét úgy, hogy a 2007-es értékből kivontuk az 1992-es értéket. A mérőszám magas értékei itt is azt jelölik, hogy megnőtt a nyugdíjasok aránya, a kis értékek pedig azt, hogy lecsökkent ez az arány.
  - A nyugdíjasok arányához szükséges, a háztartásban élő nyugdíjasok számát azonban a két időpontban különböző forrásokból tudhattuk meg. 2007-ben a háztartástáblából számoltuk össze minden megkérdezett esetében a vele egy háztartásban élő nyugdíjasok számát. 1992-ben viszont minden háztartástaggal külön egyéni kérdőív került kitöltésre, így azokat kellett a háztartás szintjére aggregálni ahhoz, hogy megtudjuk az egy háztartásban élő nyugdíjasok számát.
- A háztartás „átlagos iskolai végzettségének” változása

¹⁰² Bár a társadalmi jövedelem aránya részben az egy főre jutó jövedelmet mérő változóból lett létrehozva, a tolerancia mutatók alapján sztochasztikus multikollinearitásról nem beszélhetünk.

- A háztartás átlagos iskolai végzettségét mind a két vizsgált időpontban úgy mértük, hogy vettük a háztartásban élők iskolai végzettségének átlagát. Ezután ismét egy, a két időpont közötti eltérésre fókuszáltunk és egy olyan mérőszámot hoztunk létre, melynek a két időpont közti különbséget mutatja. Ennek a mutatónak a nagy értékei azt jelölik, hogy a háztartás átlagos iskolai végzettsége megnőtt 2007-re 1992-höz képest, a mutató kis értékei viszont az átlagos iskolai végzettség csökkenését jelzik.
- A helyzetet bonyolította, hogy az iskolai végzettséget mérő változók nem voltak ekvivalensek a két kérdés során. Éppen ezért még mielőtt átlagot számoltunk volna, belőlük, először létrehoztunk egy olyan csoportosítást, mellyel a két vizsgált időpontban azonos kategóriák jöttek létre. Ezután hajtottuk csak végre az átlagszámítást, majd vettük a két időpont különbségét.
- A 2007-es adatokhoz ebben az esetben is a kérdezett háztartástáblájából jutottunk hozzá. Az 1992-es adatoknál viszont a fent leírt okok miatt ismét aggregálnunk kellett.
- A munkanélküli háztartástagok arányának változása
  - A munkanélküli háztartástagok arányának kiszámítása hasonlít a korábbi mutatóknál leírtakhoz. Mind 1992-ben, mind 2007-ben vettük a munkanélküliek számát a háztartásban, majd elosztottuk a háztartás összes tagjának számával. Ezután a 2007-es arányból kivontuk az 1992-es arányt, melynek eredményeképp egy olyan mérőszámot kaptunk, aminek pozitív értékei azt jelzik, hogy nőtt a munkanélküliek aránya a háztartásban 2007-re 1992-höz képest, negatív értékei pedig éppen hogy a háztartásban élő munkanélküliek arányának csökkenését mutatják.

A 4. ábrán láthatjuk a tervezett modellünket, melynél azonban még nem vettük figyelembe a tényleges adatokat, csak a változók közötti feltételezhető struktúrát vázoltuk fel. A tényleges eredmények bemutatása az alábbiakban következik.

4. ábra: Háztartási életutak modellje – tervezett modell

A háztartások dimenziót elemző, ténylegesen megvalósult modellt a 4. ábrán láthatjuk. Ennél a modellnél a megmagyarázott hányad aránya 3,5 százalék, ami – ahogy ezt a 2007-es háztartási összjövedelem miatt vártuk is – jelentősen alacsonyabb az egyéni modelléhez képest: ezen a szinten tehát kevésbé tudtuk megragadni a folyamatok menetét, mint az egyéni életutakat vizsgáló modellben. Ez egyben azt is jelenti, hogy a 2007-es egy főre jutó jövedelmet 96,5 százalékban más, a modellben nem szereplő hatások befolyásolják.

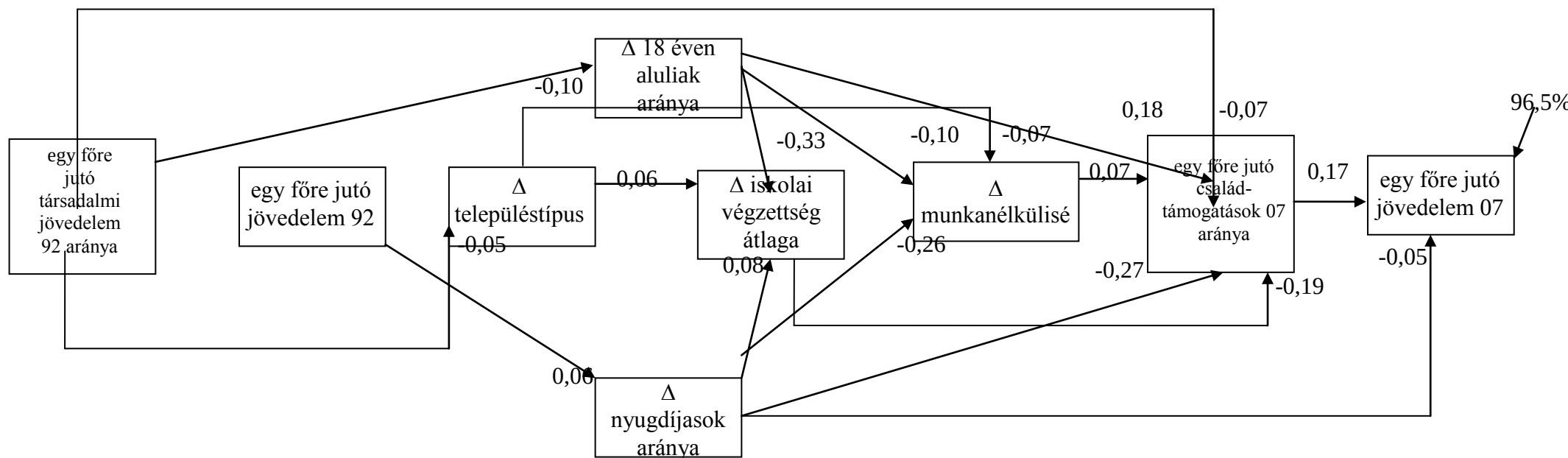
A 2007-es egy főre jutó jövedelemre közvetlenül legerősebben a 2007-es egy főre jutó „társadalmi jövedelmek” arányát mérő változó van: ennek interpretálásával azonban óvatosan kell bánni, mivel az adatbázisban szereplő változók kínálta lehetőségek miatt ebben az esetben csak a családi pótlékot (sima és kiegészítő), árvaellátást és egyéb gyermeknevelési támogatást, családtámogatást értünk alatta. Minél nagyobb az előzőekben említett transzferek egy főre jutó aránya, annál magasabb egy főre jutó jövedelemmel rendelkezik a háztartás: úgy tűnik tehát, hogy ezek az ellátások erősen befolyásolják a háztartás jövedelmi helyzetét 2007-ben. Nem túl erős, de közvetlen negatív hatása van a nyugdíjas háztartástagok arányának változását mérő változónak: azt láthatjuk, hogy ha a vizsgált időszak alatt megnőtt a nyugdíjasok aránya a háztartásban, ez rontott a háztartás jövedelmi helyzetén.

Azonban – ebben a modellben különösen – sokkal inkább a dimenziók köztes hatásaiból összeálló, közvetett utak elemzése érdekes. Az elemzés most következő részében az érdekesebb, közvetett összefüggésekre fókuszálunk tehát. Azt láthatjuk, hogy ha a vizsgált időszakban megnőtt a munkanélküliek aránya a háztartásban, az megnöveli az igénybe vett családtámogatások egy főre jutó arányát.

Természetesen a 18 éven aluliak arányának növekedése is felerősíti a családtámogatások igénybevételét. Mint láttuk, a családtámogatások magas aránya növeli az egy főre jutó jövedelmet is, azt mondhatjuk, hogy ebben az értelemben „jó befektetés” gyermekeket vállalni. A nyugdíjasok arányának növekedése csökkenti a munkanélküliek arányát, ami nem meglepő ha azt vesszük, hogy a nyugdíjba vonulás egy bizonyos kor fölött alternatívája lehet a munkanélküliségnek. Azonban fontos megjegyezni, hogy a nyugdíjasok arányának növekedése a munkanélküliségen és az egy főre jutó családtámogatások arányán keresztül is negatív hat az egy főre jutó jövedelemre: így bár a munkanélküliség elkerülhető vele, a háztartás jövedelmi helyzetét még mindig inkább rontja mint javítja. A háztartás átlagos iskolai végzettségének növekedése negatív hatása van a családtámogatások egy főre jutó arányára, ami több dolgot is jelenthet. Egyrészt azt, hogy az átlagosan magasabb iskolai végzettségűek esetében az egy főre jutó jövedelem túl magas az ilyen támogatások nagymértékű igénybevételéhez (mivel a modellben lévő ezt mérő változónk minősége bizonytalan, ezért a modellből ez nem derülne ki). Másrészt azt, hogy a gyermekek egyre magasabb végzettséget szereznek és mivel közben öregednek is, a háztartás elesik a korhoz kötött támogatásoktól. Ez utóbbi magyarázatot igazolja az is, hogy a modell alapján a 18 éven aluliak arányának csökkenésével nő az átlagos iskolai végzettség és csökken az egy főre jutó családtámogatások aránya. A területi szempontból felfelé mobilitás növeli az átlagos iskolai végzettséget és csökkenti a munkanélküliek arányát (feltehetően a magasabb státusú településeken elérhető jobb oktatás és szélesebb körű munkalehetőségeken keresztül). Észrevehetjük még, hogy minél magasabb volt 1992-ben az egy főre jutó jövedelem, annál valószínűbb hogy megnőtt a nyugdíjasok aránya a háztartásban: esetlegesen az 1992-ben még jól kereső középkorúak nyugdíjba vonulása miatt.

A modellben szereplő dimenziók egyes helyen bizonytalan mérései miatt azonban ebből a modellből – legalábbis az egyéni modellhez képest – messzemenő következtetéseket a jövedelemre vonatkozóan nem érdemes levonni. Jól érthetővé teszi azonban azokat a mechanizmusokat, melyek a háztartáson belül az egyéni változások okán befolyásolhatják egy háztartás piacképességét.

5. ábra: Háztartási életutak modellje – megvalósult modell

2. Összefoglalás helyett ...

A szociálpolitika művelői számára különös fontossággal bír, hogy a jövedelem-eloszlás változása elsősorban minek tulajdonítható? A kérdésre nem adatható pontos válasz, mert rendkívül bonyolult, összetett kérdéssel állunk szemben, ahol ráadásul a különböző hatások eredményei ellentétesek is lehetnek, azaz a hatások bizonyos szint felett kioldódhatnak. Amit logikai úton is könnyű belátni, hogy a jövedelem-eloszlás mintázatát egyrészt a gazdasági változások, ezen belül főként a munkaerőpiaci mozgások (foglalkoztatási szint, jövedelmek alakulása), másrészt az állami redisztribúciós politika (adópolitika, jóléti transzferek) befolyásolják.

Az elemzett modellek alapján más és más kérdésekre kaphatunk választ. Az egyéni hatásokat és változásokat vizsgáló modell esetében megfigyelhetjük azokat a közvetlen és közvetett hatásokat, struktúrákat, amik az egyén helyzetét befolyásolhatják. Azt, hogy az olyan viszonylag determinált tényezők, mint a szocio-demográfiai jellemzők mennyire hatnak a későbbi helyzetre; az iskolai végzettséggel mért egyéni teljesítmény mennyire befolyásol; a munkanélküliséget milyen tényezők erősítik és melyek azok a tényezők, amik gátolják; mindezen összefüggésekre az ezekből is következő állam által nyújtott transzferek milyen hatással vannak.

A háztartás szintjén történő változásokra összpontosító modellből sokkal inkább azon összefüggés-rendszereket és struktúrákat ismerhettük meg, amik ugyan az egyéni életutak változásából következnek, de a háztartás tagjaira globálisan hatnak. Láthattuk, hogy a gyermekek felnövése vagy a szülők nyugdíjassá válása erősen befolyásol más, a munkaerőpiaci és, ezáltal a jövedelmi helyzettel összefüggő dimenziókat; a munkanélküliség megléte és a családi transzferek aránya meglehetősen bonyolult mechanizmusokon keresztül kapcsolódik mindezekhez. A modellek összességében érdekes és tanulságos képet adnak az elmúlt két évtized egy nagyobb metszetéről, azonban a használt adatbázis korlátai bizonyos esetekben nem adtak lehetőséget még komplexebb összefüggés-rendszerek feltárására.

A jövedelmi egyenlőtlenség nagyságát tehát a foglalkoztatottság és a reáljövedelmek alakulása igen erőteljes mértékben befolyásolja.

Irodalom

Kolosi Tamás – Tóth István György – Keller Tamás (2008) Nyertesek és vesztesek: intragenerációs mobilitás a rendszerváltás évtizedeiben In: Kolosi T. – Tóth I. Gy. (szerk.) *Újratervezés – Életutak és alkalmazkodás a rendszerváltás évtizedeiben* TÁRKI, Bp.

Kolosi Tamás – Tóth István György (2008) A rendszerváltás nyertesei és vesztesei – generációs oldalnézetből. Tíz állítás a gazdasági átalakulás társadalmi hatásairól In: Kolosi T. – Tóth I. Gy. (szerk.) *Társadalmi Riport 2008* TÁRKI, Bp.

Tóth István György (2010) Jövedelemeloszlás a konszolidációs csomagok és válságok közepette Magyarországon In: Kolosi T. – Tóth I. Gy. (szerk.) *Társadalmi Riport 2010* TÁRKI, Bp.

Goldmann Róbert: A segélyezették életminősége, avagy milyen életminőséget tesz lehetővé a segélyezésre épülő egyéni stratégia

Jelen tanulmány célja, hogy megpróbáljon választ adni arra a sokakat foglalkoztató kérdésre, milyen életminőséget tesz lehetővé a segélyezésre épülő lét. A többséghez, vagy az átlaghoz képest mennyiben rosszabbak azon háztartások életkilátásai, amelyek jövedelmének meghatározó részét rendszeresen folyósított társadalmi transzfer jövedelmek teszik ki.

Ezen kérdések megválaszolásához nagyszabású, rengeteg terepi munkát igénylő kutatás adhatna csak alapos és pontos választ, amire jelen esetben sem idő, sem kellő forrás nem állt rendelkezésre, így most csak arra vállalkozhatok, hogy meglévő adatok, adatbázisok másodelemzésével próbáljam ezen segélyből élő családok lakásviszonyain, fogyasztási szokásain és egyéb sajátosságain keresztül bemutatni életminőségüket, annak az átlagostól való eltérését.

A másodelemzéshez a KSH kismintás adatfelvételei közül a kifejezetten háztartás-statisztikai indíttatású az országosan mintegy 10 ezer háztartásra kiterjedő Háztartási Költségvetési Felvétel (röviden HKF) 2007-es adatait használtam.

1. A KSH Háztartási Költségvetési Felvételtől

A Központi Statisztikai Hivatal háztartási költségvetési felvételeket több mint 50 éve készít. 1993-tól ismét minden évben végeztek adatfelvételeket. A felmérések nem csak utólagos lekérdezésen, hanem részben naplővezetésen alapulnak és részletes kiadási adatokat tartalmaznak. 1993-tól kezdődően elvileg (a gyakorlatban nem mindig) a megkérdezett háztartások harmada évenként rotálódik, következésképpen a háztartásoknak mintegy egyharmada egynegyede 3 évig szerepel a felvételben.

A HKF típusú felvételek célja a lakosság jövedelmeinek és kiadásainak, mind pénzbeli, mind természetbeni vetületben való kimutatása. Ennek következtében kevés adatot tartalmaznak az iskolázottságról, a gazdasági aktivitásról, illetve egyes felvételek esetén a pontos életkorról. Sok változó foglalkozik viszont a munka-, szociális-, tőkejövedelmekkel, az elfogyasztott termékek és szolgáltatások mennyiségével és értékével.¹⁰³

A háztartási költségvetési felvétel alapegysége a közös gazdálkodást folytató személyek legkisebb egysége, a háztartás. Ez az alapegység nem minden esetben azonos a családdal. Nem annyira jogi, mint inkább gazdasági tartalmú. A háztartás közös lakásban élésének feltétele itt valamivel enyhébb, mint a népszámlálásnál, hiszen itt a háztartás tagjának tekintik az ideiglenesen távol élők közül a tanulmányokat folytató diákokat, a munkavégzés miatt máshol élőket is, amennyiben ellátásukról a háztartás tagjai gondoskodnak vagy keresetükkel hozzájárulnak a háztartás költségvetéséhez. Mivel azonban az alapsokaságát a

---

¹⁰³ Galla Viktória: A háztartási költségvetési felvételek

Magyarországon magánháztartásban élő magyar állampolgárok összessége adja, az adatgyűjtés nem terjed ki az ún. intézeti háztartásokban élőkre.

A HKF a gyermekek fogalmát tekintve is eltér a népszámlásnál használttól és azt az eltartott gyermekekre vonatkozóan határozza meg. Így akár 25 éves korig is ide tartozhat a tanuló, munkanélküli, szüleivel együtt élő nem kereső fiatal.

A KSH minden évben valamivel több mint tízezer háztartás részvételével készíti el a háztartási költségvetési felvételt. A mintavételi körzeteket településmérettől függően egy vagy több lépcsőben választják ki, a mintában valamennyi 15 ezer főnél nagyobb település szerepel. A HKF adatainak megbízhatóságáról mindenekelőtt szükséges elmondani, hogy nem tartalmazzák az egyes marginális rétegek, a hajléktalanok, a kérdezőbiztossal kommunikálni nem tudó vagy nem akaró legszegényebbek, vagy az elkülönült életmódot folytató leggazdagabbak adatait. A nyugdíjasok és a munkanélküliek túlreprezentáltak, az aktív keresők alulreprezentáltak a mintában. Különösen problematikus a vállalkozók csekély száma.

A kor, nem, aktivitás, legmagasabb iskolai végzettség és regionális elhelyezkedés szerinti reprezentativitás helyreállítása érdekében az általánosított iteratív skálázás módszerével kalibrálják (súlyozzák) az adatokat. Az előállított súlyok az egyes háztartásokon belül mindenkire nézve azonosak.¹⁰⁴

1.1. Segélyből élő háztartások meghatározása

A segélyből élő háztartások definiálása több szempontból is problematikus. Egyrészt nehéz magának a „segélynek” a definiálása is, hiszen a hazai igen csak szétaprózott ellátási rendszerünk közel 60 pénzbeli és természetbeni támogatási formát ismer¹⁰⁵. Nem könnyű tehát azon ellátások kiválasztása legyen akár univerzális, akár biztosítás alapú vagy a legtöbbször segélynek nevezett rászorultságon alapuló támogatás, amelyekre leszűkíthetjük ezt a kört.

Ha ezen a problémán túl is jutnánk meg kellene határozni, hogy ezen kiválasztott ellátási formákban részesülők közül, melyek azok a háztartások, amelyeket segélyből élőknek tekintünk. Elég-e a ha bárki a háztartásból részesül ezen segélyek valamelyikében vagy ennek kizárólagosnak kell lennie? Milyen egyéb jövedelemformák azok, amelyek esetében még „segélyből élők” beszélhetünk? Mekkora legyen, lehet ezek hányada a háztartás költségvetésében?

Tovább nehezíti (és persze egyben egyszerűsíti is) dolgunkat, a HKF biztosította mozgástér szűkösége. Bár a HKF mind a pénzbeli, mind a természetbeni jövedelmek tekintetében törekszik azok alapos, részletes feltérképezésére –15 jövedelmi forrás kategóriában közel 100 különböző jogcímet nevesít– sok esetben összevont jövedelmi változókat használ. Ráadásul ezek a jövedelmi jogcímek a szociális transzfer jövedelmek esetében nem minden esetben egyeznek a hatályos jogszabályok által használt elnevezésekkel. Így azt hogy mit tekintünk segélyből élés szempontjából segélynek eleve behatárolja a rendelkezésre álló kategóriák szűkösége. Tovább nehezíti a helyzetet, hogy bár a HKF-ben közel 10 ezer háztartás adatai szerepelnek, a mintavételi sajátosságok miatt¹⁰⁶ és egyes segélyek társadalmon belüli kis súlya miatt, a statisztikai elemezhetőséget figyelembe véve az ideálisnál kissé „megengedőbbnek” kell lenni a lehatárolásoknál, hogy biztosított legyen a kellő esetszám.

¹⁰⁴ Galla Viktória: A háztartási költségvetési felvételek

¹⁰⁵ Drahos Zs. (2007): A szociális ágazat ellátásainak elemzése, a hozzáférési szempontok figyelembevételével, kézirat, Miniszterelnöki Hivatal, 2007. szeptember.

¹⁰⁶ a jövedelmi rangsor két szélén elhelyezkedő háztartások alulreprezentáltak

Mindezeket nehézségeket és korlátokat figyelembe véve a rendelkezésre álló jövedelem kategóriákból (4. táblázat) a segélyezettnek tekintett háztartások körébe csak a rendszeres segélyben is részesülők kerültek be. Ezek közül is azok a háztartások, amelyek a járadékok, munkanélküli ellátások, gyermekellátási juttatások közül GYES, GYET illetve a rendszeres segély, ápolási díj valamelyikében részesült (1681 háztartás). Ők alkotják vizsgálatomban a segélyből élők szélesebb körét. Ezt a kört tovább szűkítve jött létre az a csoport, amelynél már nem csak a rendszeres segély megléte volt az alapkritérium, hanem az is, hogy ez meghatározó szerepet játsszon háztartás összköltségvetésében. Itt –meglehet önkényesen– 40 %-ban határoztam meg ezt az arányt. Vagyis a segélyből élők szűkebb körébe azok a háztartások kerülhettek, akik a fentebb nevezett, kiválasztott rendszeres támogatások valamelyikében részesültek és ezen támogatások valamint egyéb segélyek, juttatások¹⁰⁷ aránya a háztartás összes bevételeinek legalább 40 %-át elérte (506 háztartás).

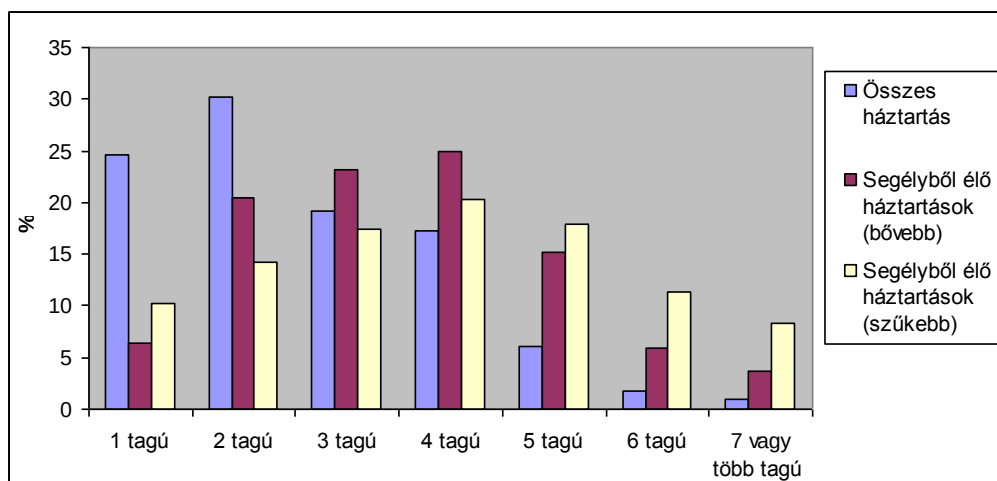
2. Kutatási adatok ismertetése

2.1. A segélyből élő személyekkel együtt élők háztartásainak összetétele

A segélyből élő háztartások taglétszáma jelentősen eltér az átlagostól (5. táblázat). A tágabban értelmezett segélyből élők csoportja 1 fővel, a szűkebben vett csoport 1,4 fővel nagyobb átlagosan. Ezek az eltérések leginkább az 1-2 tagú háztartások alacsonyabb arányának és az 5 fős vagy nagyobb méretűek magasabb részesedésnek köszönhetők.

1. ábra

Segélyből élő háztartások megoszlása háztartásnagyság szerint

Míg a kisebb háztartások között a szűkebben értelmezett segélyezett körbe tartozók három főig, a bővebbek két főig alulreprezentáltak az országos átlaghoz képest, öttagútól felfelé

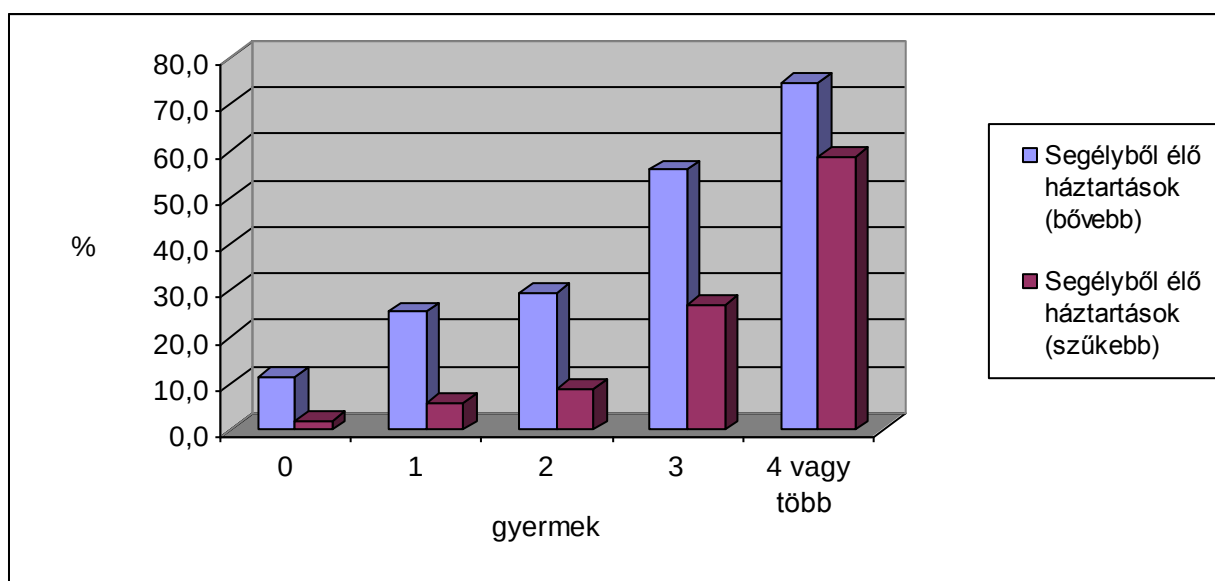
¹⁰⁷ Egyszeri anyasági segély, árvaellátás, családi segély, nem rendszeres segély, mozgáskorlátozottak közlekedési támogatása, családi pótlék, lakásfenntartási támogatás, beiskolázási segély, természetben kapott étkezés, természetben kapott egyéb szociális ellátás

mind két csoportnál igen nagy arányban felülreprezentáltak. A magyarországi öttagú háztartásoknak már majdnem 50%-a részesül valamilyen korában segélyként definiált ellátásban, hét vagy több főseknél ez az arány már 80%. Hat fős háztartások legalább harmadánál, hét vagy többtagúak felénél az eseti és rendszeres támogatások meghaladják a jövedelem 40%-át.

A magasabb háztartási létszám leginkább a több eltartotti gyermeknek köszönhető. Az átlagos gyermekszám 2-3 szoros a vizsgált csoportokban (7. táblázat). A gyermektelen háztartások aránya szemben az országos kétharmados átlaggal itt 38 és 23%-os. Többgyermekes háztartások viszont jóval gyakrabban fordulnak elő a segélyezettettek között, mint ahogy a gyermekszám növekedésével egyre nő a segélyezett háztartások összes háztartáson belüli aránya is. Az adatok tanulsága szerint a magyarországi három gyermekes háztartások több mint fele, a legalább 4 és több gyermekesek háromnegyede kap valamilyen rendszeres segélyt. Ráadásul az ország legalább négy gyerekeinek több mint felénél ezek a segélyek igen jelentős (több mint 40%) tételek a háztartás költségvetésében.

1. ábra

Segélyezett háztartások aránya eltartott 26 évnél fiatalabb gyermekei száma szerint az összes háztartáson belül

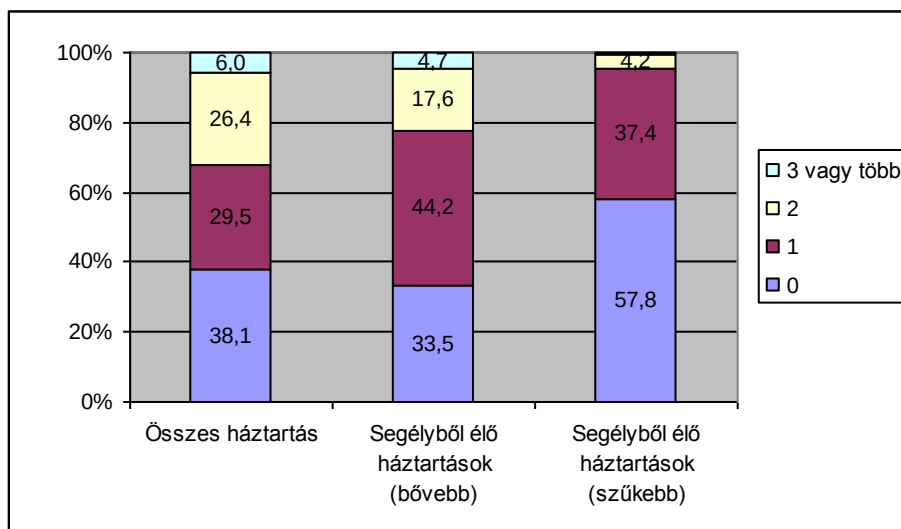
A háztartások korösszetételét vizsgálva (9. táblázat) elmondhatjuk, hogy a segélyből élő háztartások között igen kevésben élnek idősek (21 illetve 5%). A legjellemzőbb a fiatalokat és középkorúak együttélése (58-65%), amit a csak középkorúakból álló háztartások követnek (13-17%).

2.2. A segélyből élő háztartások gazdasági aktivitása jövedelmi helyzete

A segélyből élő háztartásokban cseppet sem meglepő módon jóval kevesebb a HKF szerint gazdaságilag aktívnak nevezhető¹⁰⁸ háztartástag. Érdekes viszont, hogy a vizsgált tágabb körben még így is a háztartások kétharmadában van legalább egy aktív ember, sőt az átlag alatti az aktívak nélküliek aránya. Ez vélhetően annak köszönhető, hogy az összes háztartás között igen nagy számban fordul elő csak nyugdíjasokból álló háztartás, amelyek jelentősen növelik a csak inaktív tagokból álló háztartások arányát. A szűkebb csoport közel 60%-nál nincs „kereső” háztartástag, és elenyésző a több aktív taggal bírók száma és aránya.

2. ábra

Háztartások megoszlása gazdaságilag aktív tagjai száma szerint

A kevesebb kereső kevesebb bevételt jelent, amit a segélyek sem tudnak kompenzálni, így ezek a háztartások jövedelmei elmaradnak az átlagostól. A jövedelmi viszonyok megítéléséhez azonban mind az egy főre jutó, mind pedig a háztartásra jutó jövedelmek nagyságát érdemes megnézni, mivel a jelentősen eltérő háztartásnagyság korlátozza az adatok összehasonlíthatóságát.

¹⁰⁸Ezek az alkalmazásban állók (közhasznú foglalkoztatott is), vállalkozók, segítő családtagok, szülési szabadságon lévők

1. táblázat

Háztartások átlagos jövedelemnagysága

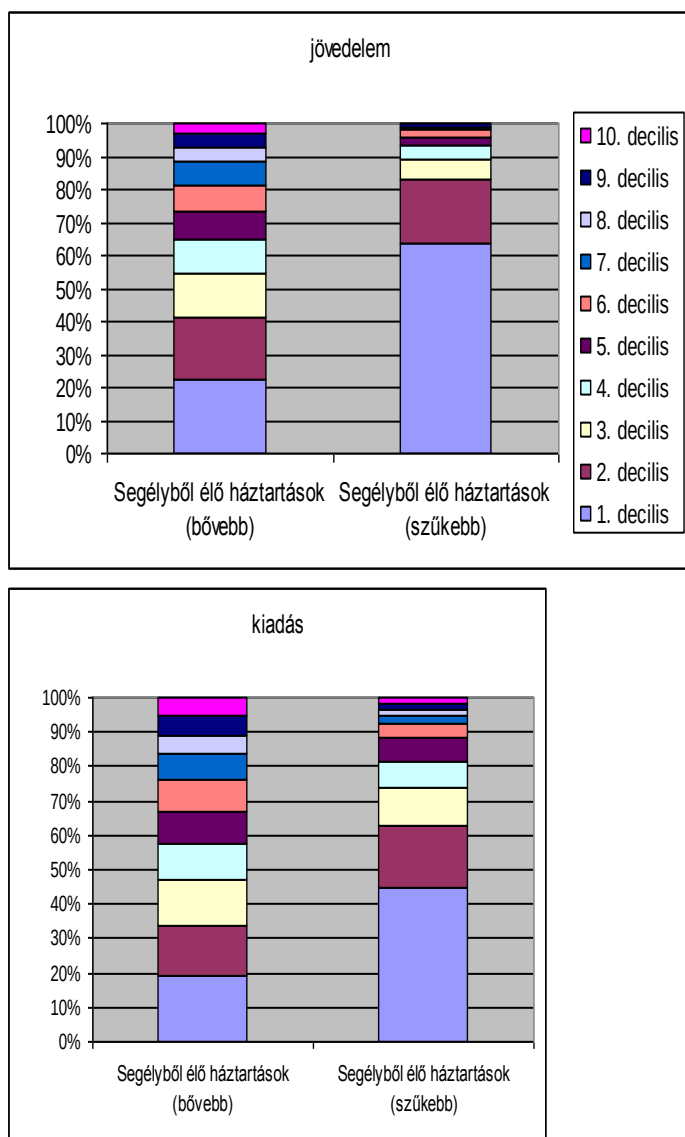
	Összes háztartás	Segélyből élő háztartások (bővebb)	Segélyből élő háztartások (szűkebb)
Háztartás Nettó jövedelme (Ft)	2.277.437	2.207.789	1.546.422
Egy főre jutó nettó jövedelem (Ft)	969.226	660.432	415.285

A háztartások összes nettó jövedelmében a segélyezett csoportoké a vártnál jóval kisebb mértékben tér el az átlagostól. A bővebb értelemben vett csoportnál csaknem megegyezik, de még a szűkebb értelemben vett segélyezettekénél is csupán egyharmaddal kevesebb. Mivel azonban ezen háztartások mérete nagyobb, az egy főre jutó jövedelmek átlagát tekintve már nagyobbak a különbségek. Itt csupán az országos átlag 68 és 43%-át éri el az egy főre jutó éves nettó jövedelem.

A segélyből élők az egy főre jutó jövedelmük és kiadásait megoszlását tekintve az alsóbb társadalmi decilisekben helyezkednek el (11. táblázat). A szűkebb értelemben vett segélyezettek jövedelmük szerint 90%-ban az alsó három decilisben találhatók, több mint kétharmaduk a legalsóban. A tágabb értelemben vett háztartások esetében csak kicsit több mint felük tartozik az alsó hármába, és csupán egy ötödük helyezkedik el az első decilisben.

3. ábra

A segélyből élők megoszlása jövedelem és kiadások szerinti decilisekben

Érdekes módon a kiadás szerinti decilis megoszlás már valamivel egyenletesebb. Itt a szűkebb csoportnak „csak” a háromnegyede van az alsó három tizedben (44%-a az elsőben), a bővebb értelemben vett segélyezetteknel 47%-ban fordulnak elő ilyen háztartások. Ez utóbbi csoportnál a felsőbb kategóriákban való megoszlás is igen egyenletes.

Az eddigi „objektív”, adatokon alapuló helyzeten túl érdemes megnézni az érintettek hogyan vélekednek különböző szintű megélhetéshez szükséges összegekről. Annak ellenére, hogy a HKF során szubjektív véleményeket kérdeztek, a szükségesnek tartott összegek jól tükrözték a válaszadók tényleges jövedelmi helyzetét.

Az öt fajta jövedelmi szinten elegendőnek tartott összegek közötti arányok a társadalomban tapasztalható jövedelmi egyenlőtlenségeket tükrözték, de némileg tompított formában. Így a nagyon jó és nagyon szűkös megélhetés közötti arány a 3,9–4,0 közötti sávban helyezkedett el (12. táblázat). Mindez arra utal, hogy a jelenleg fennálló jövedelmi különbségeket mindkét

vizsgált csoportban élők túlzottnak tartják. A tágabb segélyezetti csoport saját tényleges átlagos jövedelme a valamivel a bemondott szerény megélhetés összeg felett található, míg a szűkebb segélyezetti csoportnál valamivel az átlagosnak gondolt szűkös megélhetési szint felett volt.

2.3. Lakáshelyzet

Magyarországon a rendszerváltást megelőző és azt követő évek erőteljes privatizációs hullámának következtében a szinte kizárólagossá vált a magántulajdon a lakásszektorban. Jól látszik ennek hatása a HKF lakáshasználati jogcím szerinti megoszlásán is (13. táblázat). A tulajdonosként, tulajdonos rokonaként vagy haszonélvezeti jogcímen lakott lakások aránya mind a háztartások összességében, mind a két segélyezetti csoportnál döntően meghatározó (91, 91, 84%-ok). Az egyéb jogcímek közül egyedül még a bérlet a számottevő. Mindenképpen figyelemre méltó, hogy a rosszabb anyagi kondíciókkal bíró szűkebb segélyezetti csoportban a legmagasabb (8%) a piaci bérű lakások (albérletek) aránya. Meglepő viszont, hogy a nem piaci bérű lakások arányában alig van eltérés, tehát ezekben a támogatott (zömében önkormányzati) bérlakásokban nincsenek felülreprezentálva a segélyből élők.

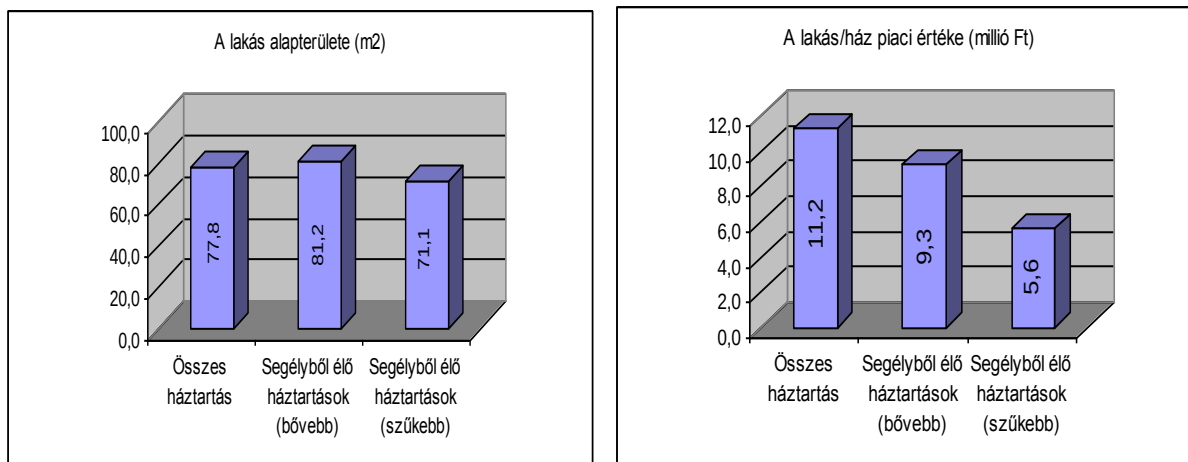
Az elmúlt időszak jelentős infrastrukturális fejlesztéseinek köszönhetően jelentősen javult a lakások közművekkel való ellátottsága. A háztartások összességénél szinte teljessé vált a lakások folyóvízzel való ellátottsága, így fürdőszoba vagy WC nélküli lakások aránya is igen alacsony. Hasonlóan kevés lakásban nincs ma már gáz vagy valamilyen csatornarendszer. Igaz ez utóbbiak esetében némi szépséghibát jelent, hogy a 16%-ban a gázt a palackos gáz jelenti és a 25%-ban csatornarendszer pedig a házi derítő.

A segélyből élők csoportjainál már koránt sem ilyen jó a helyzet (14. táblázat). A folyóvíz nélküli lakások aránya 5,4 illetve 15% ennek következtében a fürdőszoba nélküli lakások aránya is igen magas. A szűkebb segélyezetti csoportnál minden ötödik lakásban, nincs fürdőszoba és minden negyedik lakásban nincs benti WC. Alacsony a vezetékes gázzal ellátott lakások aránya. 11%-ban egyáltalán nincs gáz és további 45%-ban is csak palackos gáz van. A szennyvízelvezetés a lakások 16%-ban nincs, míg 39%-nál csak házi derítő van. Hasonló arányban rendelkeznek derítővel a tágabb értelemben vett segélyből élők is, de náluk a csatorna illetve folyóvíz nélküli lakások aránya valamivel kedvezőbb (6 és 5,4%).

A lakások nagysága szerinti különbségek ennél jóval kiegyenlítettebbek. Szinte alig van eltérés az átlagos lakásméretetek között. Nem szabad azonban elfelejteni, hogy az eltérő háztartásnagyságok miatt ezek a viszonylag kiegyenlítettebb viszonyok a segélyből élőknel nagyobb zsúfoltságot jelentenek.

4. ábra

A lakások átlagos területe és értéke

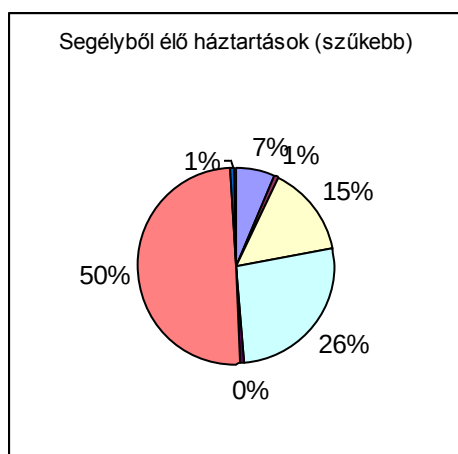
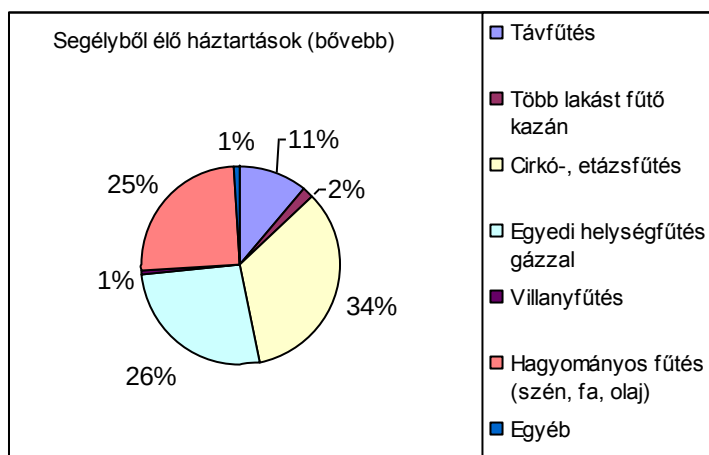

A rosszabb infrastrukturális ellátottság és más tényezők következtében a segélyből élők lakásainak értéke azonban jóval alacsonyabb. A szűkebben vett csoport esetében csupán fele az átlagnak.

A komfortosabb, teljes lakást fűtő rendszerekkel ellátott lakások aránya az átlagos háztartások esetében meghaladja az 55%. Ezzel szemben a két segélyezett csoportnál ez az arány csak 47 és 22%. Ezen háztartásoknál a meghatározó az olcsóbb hagyományos fűtési mód és az egyedi gázos helységfűtés. A segélyezett családok szűkebb körében a hagyományos tüzelőanyagok (szén és fa) használata a legelterjedtebb (50%) így ők pl az igen jelentős gáz és távfűtés kompenzációban nem is részesülhettek. A segélyezett családok bővebb körénél a hagyományos fűtésű lakások aránya ennek csupán fele, 25%.

6. ábra

A lakások fűtési módjainak megoszlása a segélyből élő háztartásoknál

A HKF felmérés során több lakhatás minőségét erősen befolyásoló tényezőre is rákérdeztek a kérdezőbiztosok. Ezen életminőséget erősen rontó szubjektíven megítélt tényezők a segélyből élők csoportjait általában nagyobb mértékben érintik. A rossz közbiztonságú, zajosabb környéken lévő, kevésbé világos és rosszabb műszaki állapotú lakásokban lakók aránya ezen csoportoknál magasabb volt. A zavaróan nagy közlekedésből, ipari termelésből eredő szennyeződésű, szemetes a környék élők tekintetében azonban alig mutatható ki eltérés.

2. táblázat

A lakhatási körülmények megítélése

	Összes háztartás		Segélyből élő háztartások (bővebb)		Segélyből élő háztartások (szűkebb)	
	Háztartások száma (db)	Háztartások aránya (%)	Háztartások száma (db)	Háztartások aránya (%)	Háztartások száma (db)	Háztartások aránya (%)
A lakás műszaki állapota nem megfelelő	498686	13,1	133635	18,3	68434	33,6
Rossz a környezet közbiztonsága	397120	10,4	98123	13,5	39700	19,5
Zajosak a szomszédok vagy nagy zaj szűrődik be az utcáról	455887	12,0	101705	14,0	35170	17,3
A lakás nem elég világos	317800	8,3	77494	10,6	35325	17,3
Zavaróan nagy a közlekedésből, ipari termelésből eredő szennyeződés, szemetes a környezet	340049	8,9	63977	8,8	18692	9,2
Összesen	3809947	100	728544	100	203723	100

2.4. Tartós javak állománya

A tartós javakkal való ellátottság és a pillanatnyi jövedelmi helyzet közötti a kapcsolat kevésbé szoros, több tényező is befolyásolja. Egyrészt ezek birtoklása hosszú évek során alakul ki, így többnyire a korábbi jövedelmi helyzetre is utalhat. Másrészt anyagi lehetőségen kívül erősen befolyásolják az igények is, hiszen pl. ha valaki nem tud vezetni, vagy nem ért a számítógéphez teljesen feleslegesnek tarthatja ezek megvásárlását, még ha meg is engedhetné magának. Harmadrészt a rendszerváltás követően folyamatosan bővülő áru kínálat, a fogyasztói társadalom kialakulása, a tartós fogyasztási cikkek többségének általános árszínvonalánál szerényebb áremelkedése sok eseten oda vezetett, hogy egyes korábban ritkaságszámba menő cikkek, általánossá, szinte minden háztartásban megtalálhatóvá váltak. Elég csak a 80-as évek újdonságának számító színes televízióra vagy a 90-es éveken megjelenő és akkor még ritkaságnak számító mobil telefonra gondolni.

Mindezeket figyelembe véve ezen javak léte, nem léte és –mint azt a korábbiakban láttuk– jövedelmi helyzettel erősen összefüggő „segélyből élés” ténye között is gyengébb kapcsolat (15. táblázat). Hűtőszekrénnel rendelkező háztartásból például éppen a segélyből élők legszűkebb csoportjánál találunk arányaiban a legtöbbet, igaz ezt jól kompenzálja, hogy a korszerűbb és egyben drágább két ajtós hűtő- és fagyasztógépek náluk fordulnak elő legkisebb arányban. Hasonló a helyzet a játékkonzolokkal, amelyből szintén a

legszegényebbeknél van kicsivel több, bár itt meg az alacsony elemszám teszi nehezen értékelhetővé ezt a tényt. A többi fogyasztási cikk esetében is ha van is különbség ezek lényegesen kisebb mértékűek a segélyben élők szűkebb csoportjának „kárára”, mint az a jövedelmi helyzetből következne. Az általánosan elterjedt használati tárgyak pl. mobiltelefon esetében s csupán annyi a lényegi különbség, hogy a segélyezettek szűkebb csoportjánál kevesebb az előfizetéses készülék. Érdekes, hogy az összes háztartás és a valamilyen rendszeres segélyben részesülő háztartások (segélyből élők bővebb csoportja) között a legtöbb tárgy esetében szinte nincs is különbség. (Vagy ha van is kisebb mértékben éppen a segélyezettek birtokolnak többet). Ehhez némi magyarázatot adhat, hogy a műszaki újdonságokra kevésbé fogékony idősökből álló háztartások aránya a segélyezett háztartások között jóval alacsonyabb.

Sokszor előfordulhat, hogy ha mennyiségben nem is a minőségben azért van különbség a csoportok között. A személygépkocsik esetében például a segélyezettek bővebb csoportjainak arányaiban az átlagnál több gépkocsijuk van, de ezek átlagos életkora magasabb.

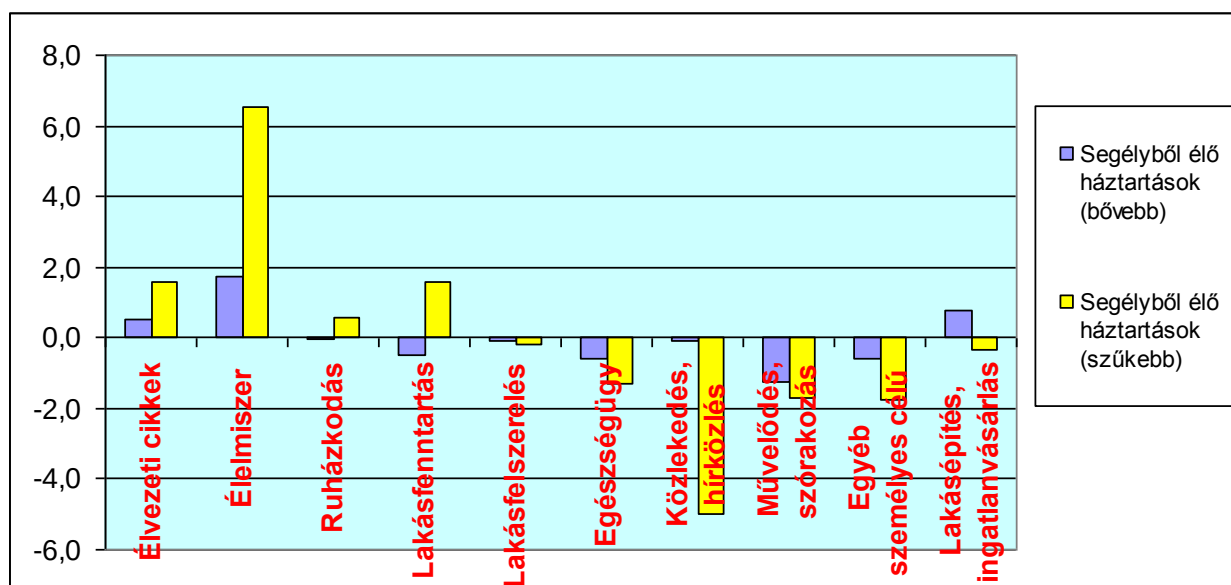
Szintén a személygépkocsik esetében láthatjuk, hogy a gépkocsi „nemlétének” oka erősen eltér a három csoportban, és a segélyezett léttel összefüggésben egyre nő azok aránya, akik ezt anyagi okokból nem engedhetik meg maguknak (16. táblázat).

2.5. Az segélyből élő háztartások fogyasztási színvonala és szerkezete

Az átlagos háztartások kiadásában legmeghatározóbb tételek a lakásfenntartási, az élelmiszer és a közlekedési, hírközlési költségek. Ez az összes kiadás körülbelül kétharmadát teszi ki. Hasonlóképpen van ez a segélyből élők körében is, némi arányeltolódással. Míg az élelmiszer kiadások náluk némileg magasabbak a közlekedési kiadások részaránya alacsonyabb. A segélyből élők szűkebb körében ezek azok a tételek, amelyek a kiadási arányt tekintve leginkább eltérnek az átlagos háztartásokétól. Ezen túl arányaiban valamivel kevesebbet költenek művelődés, szórakozásra, egészségügyre és egyéb személyes célú kiadásokra, valamivel többet lakásfenntartásra, élvezeti cikkekre és ruházzkodásra. Érdemes azonban megjegyezni, hogy a HKF a vizsgált háztartáscsoportok fogyasztási szerkezete között csak igen kismértékű (pár %-os) eltérést mutatott ki. Még kisebbek a különbségek az átlagos háztartások és a segélyből élők bővebb csoportja között.

5. ábra

A segélyből élő háztartások egyes kiadási arányainak eltérése az átlagos háztartásokétól

Hasonlóan kicsi a különbség a különböző cikkcsoportokra költött összegek terén. Bár itt eleve árnyalja a képet, hogy a segélyezettek szűkebb csoportjának kiadási „tortája” eleve kisebb (átlagosan éves szinten megközelítőleg 450 ezer Ft-tal) így értelemszerűen azonos fogyasztási hányad kisebb összeget jelent náluk. Így az amúgy is kisebb hányaddal szereplő egészségügyre, szórakozásra összességében 2/3 annyi jut, míg a közlekedési kiadások terén ennél kicsivel nagyobb különbség (18. táblázat) Fontos még megjegyezni, hogy a különböző kiadási tételek kettő kivételével, szinte minden vizsgált csoport minden háztartásában megjelennek. Egyéb személyes célú kiadások azonban átlagosan csak minden második (szűkebb segélyezetteknél valamivel kevesebb), lakásépítés, ingatlanvásárlás kiadások pedig csak minden 7-8. háztartásnál jelentkeztek.

Szolgáltatási kiadás szintén minden háztartás költségvetésében szerepelt. Az erre költött összegek nagysága és a segélyezett lét között már erős az összefüggés. A valamilyen rendszeres segélyben részesülők az átlagos háztartások kiadásainak 87%-át költik erre, míg a szűkebb csoport csupán 56%-át.

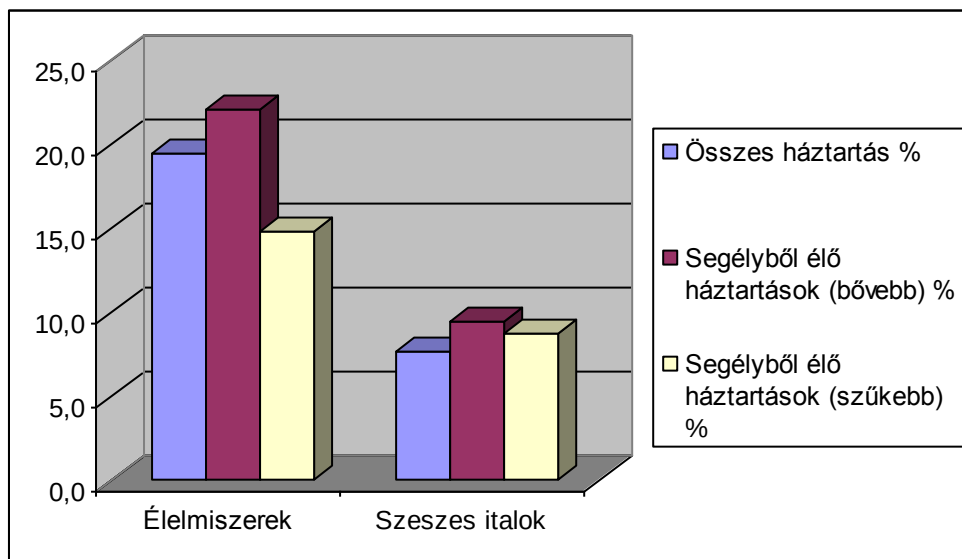
A nagy értékű tartós fogyasztási cikkekre fordított pénzek esetén már kisebb a különbség. Érdekes módon a segélyezettek tágabb értelemben vett csoportja számolt be legnagyobb arányban ilyen kiadásról. 59%-os arány 7%-al haladja meg az átlagost. Összeg szerűen is ők költöttek erre a legtöbbet, bár itt a különbség alig 7 ezer Ft/háztartás/év.

2.5.1. Élelmiszer kiadások

A háztartások összes élelmiszer beszerzésének nagyjából 20%-át fedezi a saját termés. Ez az arány a segélyből élők bővebb körében valamivel magasabb a segélyezettek szűkebb körében 5%-al alacsonyabb. Legnagyobb arányban zöldséget, gyümölcsöt és húst, tojást és tejtermékeket termelnek otthon. Meglepő módon a celeráliák házilag előállítása alig kimutatható. Majdnem minden terméknel a segélyezettek bővebb körének a háztartásai életében a legmeghatározóbb az önellátás.

6. ábra

Saját termelésű élelmiszerek és szeszesitalok aránya az összes fogyasztásban

A szeszesitalok még kisebb arányban készülnek otthon. A ranglistavezető itt a bor. Figyelemre méltó, hogy a tömény italok házilagos előállításában mind mennyiségben mind arányában a szűkebb segélyezett csoport jár az élen (lásd: 19. táblázat).

Egyes élelmiszer fajták esetében abban, hogy szerepelnek-e a háztartás kiadásai között nincs lényeges eltérés a vizsgált csoportokban. Ezek többnyire azok az alap élelmiszerek (celeráliák, hús, zöldségek, tejtermékek stb.) amelyek szinte 100%-ban mindenhol fellelhetők. Vannak azonban olyan tételek, amelyek nem ennyire mindennaposak és itt már jelentősebb eltéréseket tapasztalhatunk (20. és 21. táblázat).

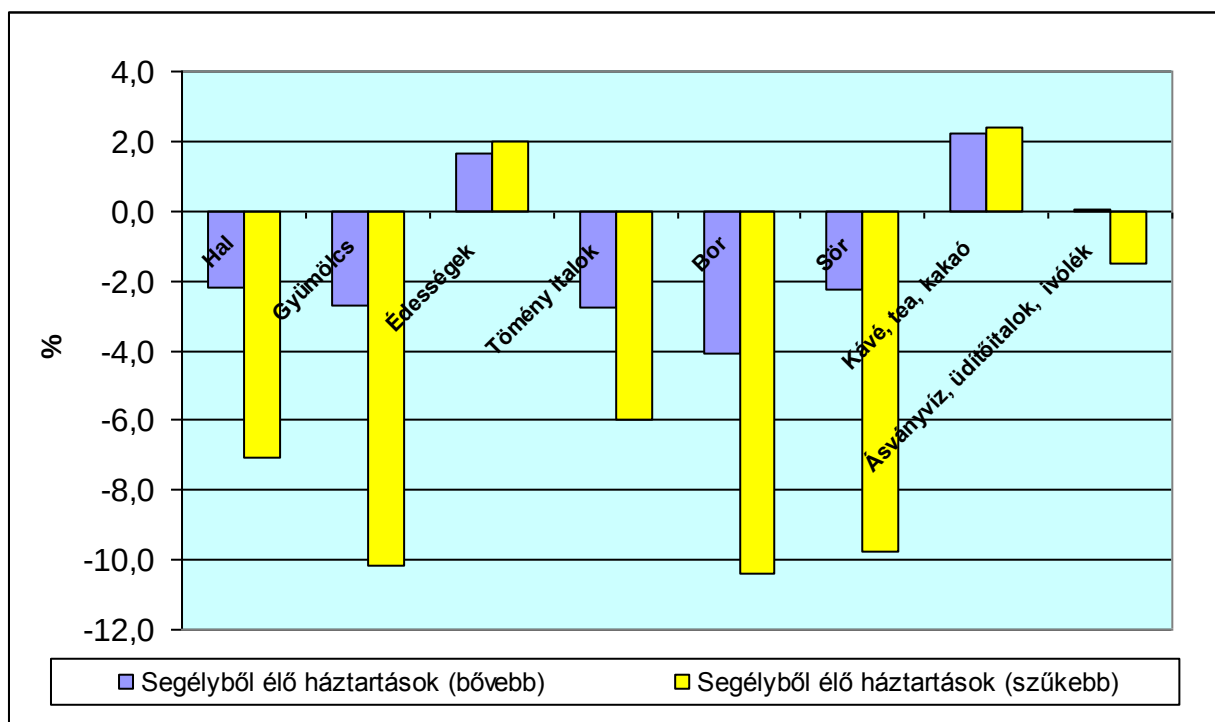
A segélyezett háztartások nagyobb arányában kerül az „asztalra” édesség, kávé, tea, kakaó és legfőképpen dohányárú¹⁰⁹, viszont jóval kevesebb helyen része a kiadásoknak a hal, a gyümölcsök és alkohol tartalmú italok, különösen bor és sör. Ez utóbbiak esetében az adatok megbízhatóságát némileg megkérdőjelezi, hogy az össze háztartásnak csupán 62% jelezte, hogy volt szeszes ital kiadása (termelés+vásárlás összesen)¹¹⁰.

¹⁰⁹ A dohányárú tekintetében az adatfelvétel elvileg két azonos adatsora között lényeges eltérés tapasztalható. Míg a mennyiség szerint csak a háztartások 3% jelzett fogyasztást, a kiadási összeg szerint már a valóságnak inkább megfelelő 40%.

¹¹⁰ Ezek az alkoholos italokra vonatkozó fogyasztásra utaló arányok még kiegészülnek az éttermekben és egyéb vendéglátó-ipari helyeken történő kiadásokkal. Ezek mértéke a HKF szerint még kevésbé jelentős. A vizsgált csoportok és az átlagos háztartásoknak is csak 8-10% jelzett ilyen kiadást.

7. ábra

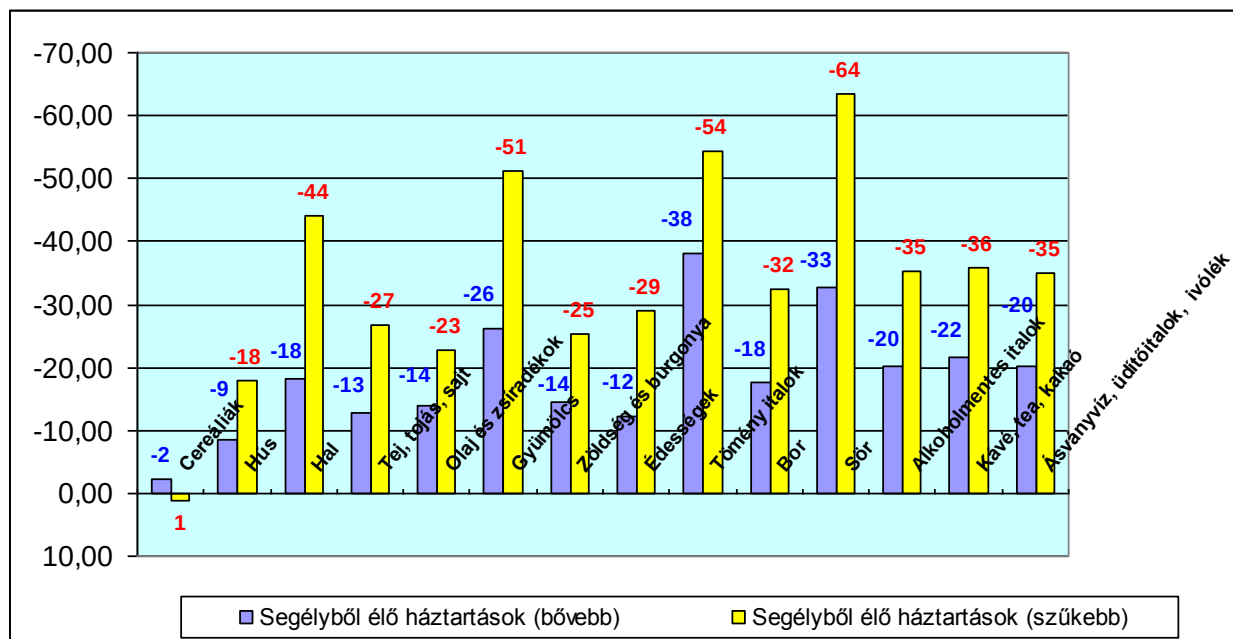
Egyes élelmiszereket és italokat fogyasztó háztartások arányának eltérése az átlag fogyasztói aránytól

Meglepően nagyok a különbségek az egyes élelmiszerek egy főre jutó mennyisége között (20. táblázat). Élelmiszerből átlagosan 12-23%, alkohol tartalmú italokból 29-54%-kal kisebb mennyiséget fogyasztanak a segélyből élők. Az egyes termékcsoportokat vizsgálva látható, hogy egyedül a gabonaszármazékok esetében egyezik meg a mennyiség mindhárom csoportnál, míg a többi termék esetében jelentősen kevesebb mennyiség jut a segélyből élők asztalára. Ranglistavezetők itt is az alkohol tartalmú italok, amelyekből 50%-kal kisebb az egy főre jutó fogyasztás, akár csak gyümölcsből, de a többi termék esetében is 20-30%-kal kisebb az éves beszerzett mennyiség. Az alkohol tartalmú italok esetében látható nagyobb különbséget némileg csökkenti, hogy itt egy főre eső fogyasztásról van szó, függetlenül a kortól, és mint azt a háztartások összetételénél látható volt, a segélyezett háztartásokban magasabb a gyermekszám. Mindezeket figyelembe véve az adatok tanulsága szerint a segélyből élő háztartásokban jelentősen kisebb a kiadások között szereplő alkohol mennyisége.

8. ábra

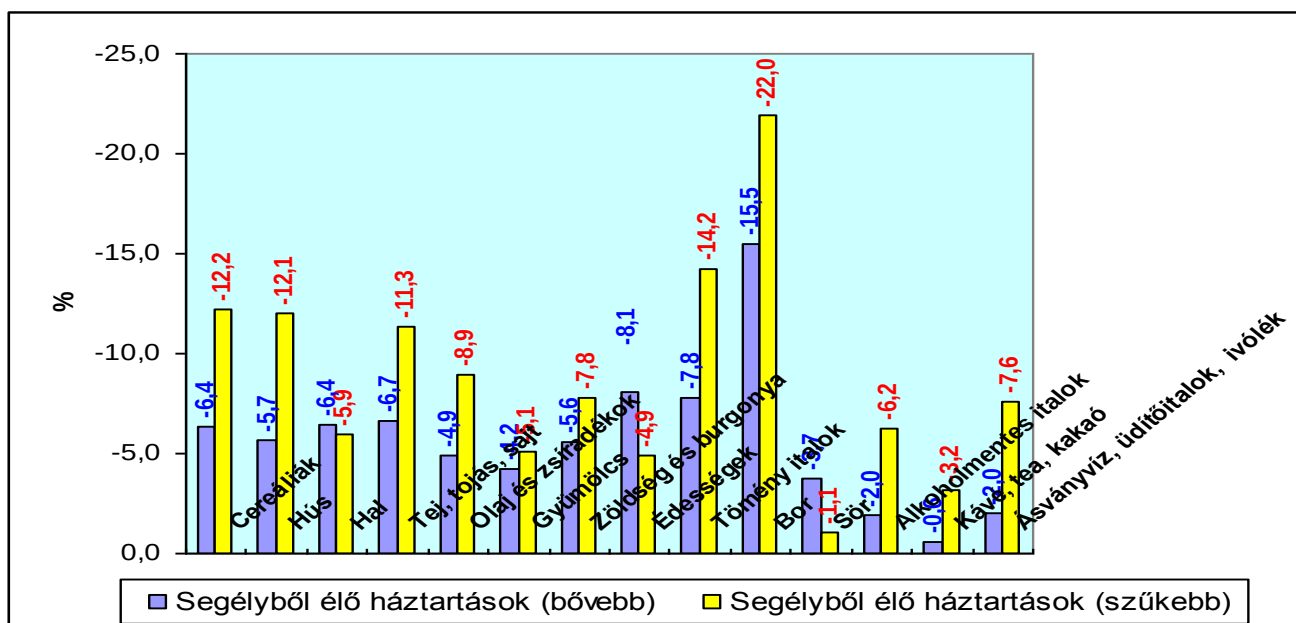
Egy főre jutó fogyasztás eltérése az átlagostól a segélyből élő háztartásoknál

Nagyjából hasonló eltéréseket tapasztalunk, ha az átlagos háztartások egyes élelmiszeripari cikkeinek egy főre eső kiadási összegeit hasonlítjuk össze a segélyezettéivel (21. táblázat). Élelmiszere együttesen 17-31%-kal, alkohol tartalmú italokra 37-63%-kal kevesebbet tud fordítani a két csoport. Ez a mennyiségnél tapasztalnál nagyobb eltérés arra utal, hogy ezen háztartások általában olcsóbb termékeket vásárolnak így igyekezve csökkenteni a mennyiségbeli különbséget. Míg például a cereáliák tekintetében az egy főre jutó fogyasztott mennyiségben alig volt eltérés, ugyanezen termékekre már 6-12% kevesebb összeget fordítottak a segélyből élő háztartások. Ha megfigyeljük ezen háztartások egy főre jutó fogyasztott mennyiség és kiadás átlagos háztartásoktól való eltérésének különbségét hasonló eltérést tapasztalunk minden egyéb termék esetében is. Feltételezve, hogy az alacsonyabb ár szerényebb minőséget is takar, megállapíthatjuk, hogy a segélyből élő háztartások nem csak kevesebb élelmiszert és italt fogyasztanak, de ezek alapvetően rosszabb minőségűek is. Különösen nagy a minőségi eltérés egyes szeszesitalok (bor, tömény italok), tejtermékek, hús és celeráliák vonatkozásában és valamivel kisebb hal, sör, kávé, gyümölcsök esetében.

9. ábra

Az egy főre jutó fogyasztott mennyiség és kiadás átlagos háztartástól való eltérésének különbsége a segélyből élő háztartásoknál.

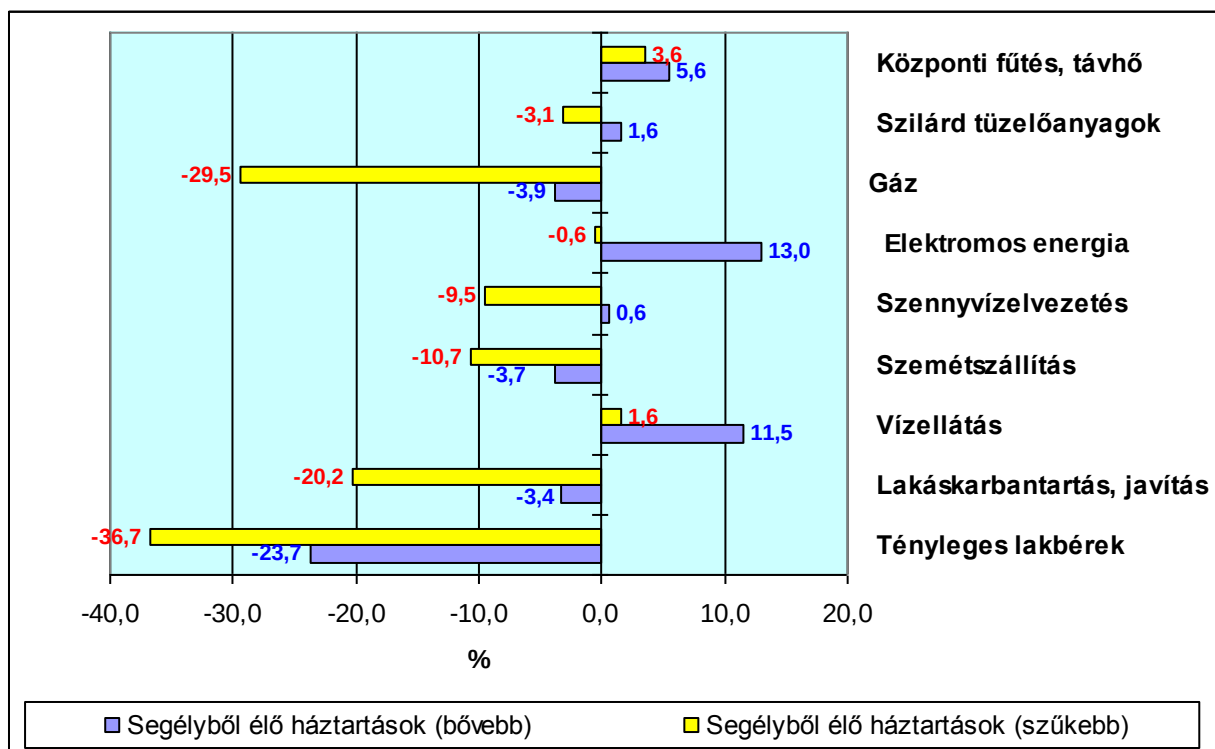
2.5.2. Lakásfenntartási kiadások

A háztartások második legjelentősebb kiadási tétele a lakásfenntartással kapcsolatos. A vizsgált háztartáscsoportok erre fordított kiadása háztartásonként az átlag közelében illetve az alatt maradnak. (99 illetve 84%). Ez a segélyezett szűkebb csoportjánál az alacsonyabb jövedelem miatt a kiadások szerkezetében még így is magasabb részarányt jelent (7. ábra). Ha a lakásfenntartási költségeket a szerint vizsgáljuk, hogy az egyes tételek a háztartások hány %-ban jelennek meg kiadásként, zömében a lakáshelyzetnél tapasztalt eltérések köszönnek vissza (22. táblázat). Az összkomfortos lakások alacsonyabb aránya okán a segélyből élők mindkét csoportjánál kevesebbszer fordul elő központi fűtés, távfűtés kiadás, de víz és szennyvíz költségek terén is hasonló az eltérés, lévén több a folyóvízzel és csatornával el nem látott lakás. Magasabb arányban fordul elő viszont a segélyezettek költségei között szilárd tüzelőanyag kiadás, hiszen arányaiban jóval több háztartásban jelenti ez a fűtési módot. Nincs eltérés a villany esetében és a gáznál. Ez utóbbira magyarázat, hogy itt szerepel a palackos gáz költsége is, és a vezetékes és palackos gázzal ellátott lakások együttes arányában alig mutatkozik eltérés. Kevesebbszer fordul elő viszont a segélyből élők lakásfenntartási kiadásai között szemétszállítási díj, lakás karbantartási és javítási szolgáltatások díja. Mivel azonban az anyagdíjak tekintetében nincs eltérés, feltételezhetően lakáskarbantartás esetében itt gyakoribb a házilagos kivitelezés. Többször találkozunk lakbér jellegű kiadásokkal, ami lakáshasználati jogcímeznél tapasztaltakkal esik egybe (magasabb bérlakás arány). Némely tételnél ennél jóval kisebbek a különbségek, ha egyes kiadási megjelenítő háztartások tételenkénti éves kiadási összegének átlagát vetjük egybe. Alig találunk eltérést a segélyből élők szűkebb köre és az átlag között vízdíj esetében, vagyis nagyjából mindkét csoport éves

szinten átlagosan ugyanannyit fizet ezért a szolgáltatásért. Ez az eltérő háztartás nagyságok miatt, a segélyezetteknél valamivel kevesebb egy főre jutó fogyasztást sejtet. Hasonlóan alig van különbség a villanyáram terén. Mindkét kiadási tétel esetében a segélyezettek tágabb csoportja fizeti a legmagasabb, mindkét másik csoportnál 10%-kal magasabb számlákat.

10. ábra

A lakásfenntartási kiadási tételek átlagostól való eltérésének aránya a kiadást elkönnyvelő segélyből élő háztartásoknál

A segélyezettek között kevesebben élnek központi fűtéses lakásban, de valamivel többet fizetnek a fűtésért az átlagnál. A körükben elterjedtebb hagyományos fűtés esetében is az átlag közelében alakulnak a kiadások. A gáz kiadásoknál már láthatunk lényeges különbséget. Itt az átlag és a segélyezettek bővebb körének kiadásai jóval magasabbak. Ez nyilván összefügg azzal, hogy a segélyből élők szűkebb körében a háztartásoknál jóval nagyobb arányban jelenti a gáz kiadásokat a többnyire csak főzésre használatos palackos gáz. Bár szűkebb segélyezetti csoportnál a bérlakásban élés gyakoribb és ezen belül a piaci bérű bérlakások aránya a lakáshasználati jogcímek között itt a legmagasabb mégis jóval átlag alatti az ilyen jellegű kiadás. Ez arra utalhat, hogy általuk bérelt lakások színvonalukban jóval alacsonyabbak.

2.5.3. Egészségügyi kiadások

Egészségügyi kiadások az átlagos háztartások éves költségvetésében 6,5%-ot tesznek ki. A segélyezettek két csoportjánál ez valamivel alacsonyabb 5,9-5,2%. Összességében a

különbségek azonban ennél lényegesen nagyobbak. Míg a bővebb segélyezett kör az átlagos családok kiadásainak 88%-át, a szűkebb alig több mint felét, 56%-ot fordítja erre.

3. Táblázat

Háztartások egészségügyi kiadásai

	Összes háztartás		Segélyből élő háztartások (bővebb)		Segélyből élő háztartások (szűkebb)	
	Kiadást elkönyvelők a háztartások %-ban	kiadást elkönyvelő háztartásra jutó átlagos kiadás (Ft)	Kiadást elkönyvelők a háztartások %-ban	kiadást elkönyvelő háztartásra jutó átlagos kiadás (Ft)	Kiadást elkönyvelők a háztartások %-ban	kiadást elkönyvelő háztartásra jutó átlagos kiadás (Ft)
Gyógyszerek, gyógyárak, gyógyászati segédeszközök	78,8	80176	75,0	71472	64,7	51.514
Orvosi ellátás	84,7	7063	82,3	7021	75,2	4.774
Fogászati ellátás	18,3	37652	18,9	28476	17,0	13.954
Kórházi szolgáltatások	17,1	17658	19,4	16464	16,4	15.501
Hálapénz	25,8	15186	21,3	15234	15,4	14.076
Egészségügy összesen	99,5	123 657	99,2	115 260	98,1	78.356

A kiadások között legnagyobb tételt jelentő gyógyszer, gyógyáru, gyógyászati segédeszközökről elmondható, hogy a segélyezettek között nem csak kevesebb háztartásnak volt ilyen jellegű kiadása, de jelentősen kevesebbet is tudtak erre fordítani. (A segélyezettek szűkebb körében csupán 2/3 annyit). Hasonló arányú az eltérés a nem túl nagy tételt jelentő (házi)orvosi ellátáshoz kapcsolódó kiadásoknál. Jóval nagyobb, viszont a fogászati kezeléseknél. Bár ilyen kiadás minden háztartás csoportnál csupán 17-19%-ban jelentkezik, a segélyből élők bővebb csoportjánál ez az átlaghoz képes 3/4, a szűkebbnél 1/3 akkora összeget jelentett.

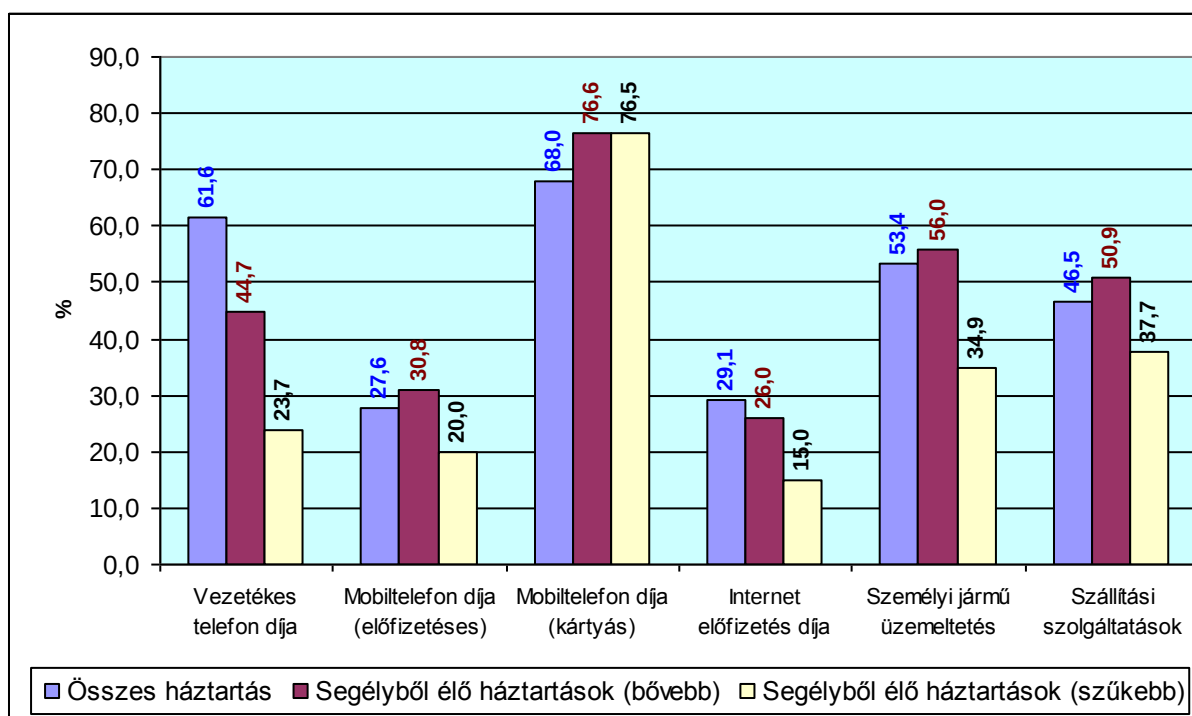
Hálapénzes kiadása a segélyezetteknél ritkábban fordult elő, de a hálapénz átlagos nagyságában szinte nincs eltérés. Feltételezve azt, hogy a kiadások azonos számú alkalomhoz kötődnek elmondhatjuk, hogy úgy tűnik a hálapénz „érzéketlen” a betegek társadalmi, anyagi helyzetére.

2.5.4. Közlekedési és hírközlési kiadások

A háztartások költségvetésének harmadik legjelentősebb szelete a közlekedés és hírközlés, amelyek egy átlagos háztartás kiadásainak közel 20%-át teszik ki. Az egyes részteleknek az előfordulási aránya a háztartási büdzsében a vezetékes telefon és az internet esetében mutatja a „klasszikusnak” mondható, segélyezettek átlaghoz képest egyre csökkenő mértékű megjelenését. A szűkebb csoportnál harmad illetve fele olyan gyakran találjuk meg ezeket a szolgáltatásokat. Az előbbit némiképp ellensúlyozza, hogy mobiltelefon terén nincs ilyen különbség, sőt a kártyás előfizetési költségek éppen a segélyezetteknél fordulnak elő gyakrabban. Ezen infokommunikációs csatornákra fordított kiadási összegek alig vagy csak kisebb mértékben térnek el a segélyezetteknél az átlagtól (23. táblázat). Legnagyobb „lemaradás” a kártyás mobil telefonok esetében van. Erre a kiadást elkönyvelő háztartások között 20%-kal költenek kevesebbet a segélyből élők szűkebb csoportjához tartozók.

11. ábra

Egyes közlekedési és hírközlési kiadások előfordulása a háztartások %-ban

A közlekedési kiadások között a két jelentős tételt a gépkocsi üzemeltetés és a szállítási szolgáltatások¹¹¹ teszik ki. A magasabb gépjármű üzemeltetési költségek miatt az előbbi tételnél a segélyezettek szűkebb csoportjának hátránya nagyobb az igénybevétel (kiadások között való megjelenés) tekintetében. Közülük az átlag alig 2/3-a (összesen 38%) használ gépkocsit. Közülük nem csak kevesebben, de kevesebbet is autóznak. Az átlagos 9259 km-hez képest csupán 6976 km-et tesznek meg személygépkocsijukkal ezek a háztartások évente. A Segélyből élők tágabb csoportjában az országos átlagnál 1-2%-kal több háztartásnál jelenik

¹¹¹ Kötőpályás, közúti, légi, vízi személyszállítás és egyéb szállítás

meg kiadási tételként az autó használat és az éves megtett út is az átlag körül alakul (9331 km). A szállítási szolgáltatások esetében valamelyest kiegyenlítettebb a kép. Itt is a bővebb segélyezett csoport „vezet”, de csak az előfordulás valószínűségében. A költséget kimutató háztartásokra jutó átlagos kiadás már 6%-kal elmarad, az országos átlagtól. (A másik vizsgált csoportnál ez a lemaradás 27%).

3. Összefoglalás

A segélyből élő háztartások az átlagosnál több tagot számlálnak, több eltartott gyermekről gondoskodnak és korösszetételük is fiatalabb az átlagnál. Az adatok tanulsága szerint ha a „segélyből élés” meghatározásához csak azt az alapkritériumot vesszük figyelembe, hogy a háztartásnak legyen rendszeresen folyósított segélyként meghatározott jövedelme, a vizsgált életminőséget meghatározó mutatók, fogyasztói szokások tekintetében csak meglehetősen kis eltéréseket tapasztalunk az átlagos háztartásoktól és ezek iránya is sok esetben különböző. Az okaik zömében azzal magyarázhatók, hogy az eltérő háztartás szerkezet eleve más, jövedelmi helyzetet determinál és (az átlagtól kicsit eltérő) szokásokat feltételez. A magasabb gyermekszám, ugyan nagyobb szegénységi kockázatot jelent, de a fiatalabb korösszetételből eredő több aktív korú, több potenciónalis munkavállalót eredményez, szemben az átlaggal amelynek értékét erősen csökkenti a nyugdíjas háztartások magas aránya. Ezért ezen csoport jövedelmi viszonyai is ellentmondásosak. A háztartások nettó jövedelme átlag körüli, de ezek a háztartások az egy főre jutó jövedelmi és kiadási deciliseknek inkább az alsó felében találhatók. Lakáskörülményeik kismértékben rosszabbak, de tartós fogyasztási javaik az átlag körül (néha kicsit felette) alakulnak. Fogyasztási szerkezetük csak 1-2%-kal tér el a háztartások átlagától, élelmiszerekből viszont szinte mindenre kevesebbet költenek és fogyasztanak. Főbb lakhatási kiadásaik sok esetben lényegesen, 10%-kal is meghaladják az átlagot. Egészségügyi ellátások közül csak fogorvosra költenek lényegesen kevesebbet, közlekedési hírközlési „fogyasztásuk” kicsit átlag feletti.

Ha a segélyből élés feltételül már nem csak a segély létét, hanem ennek a háztartás költségvetésében meghatározó (40%-ot meghaladó) feltételét is szabjuk, az átlagnál jóval rosszabb életminőségre utaló számokkal találkozunk. Ezen háztartások nettó jövedelme jelentősen elmarad az átlagtól, többségük a kiadási és jövedelmi decilisek szerint a legalsó csoportba tartozik. Lakáskörülményeik –a lakások átlagos területét leszámítva- szinte mindenben rosszabbak. Bár itt is magas a magántulajdonú lakások aránya mégis közülük élnek legtöbben bérlakásba. Tartós fogyasztási javak tekintetében lemaradásuk ugyan mérsékeltebb, de ez nem vonatkozik azok korára és minőségére. Fogyasztási szerkezetükben meghatározóbb az élelmiszerek aránya, ennek ellenére egy főre vetítve erre kevesebbet tudnak költeni az átlagnál. A gabonaféléket leszámítva minden ilyen termékből 20-50%-kal kisebb a fogyasztásuk. Nemcsak kevesebb, de vélhetőleg rosszabb minőségű is az általuk vásárolt termék, mert az kiadásaik még a fogyasztott mennyiségnél is alacsonyabbak, egyes termékek esetében 30-70%-kal is eltérnek az átlagtól. Lakásfenntartási kiadásaik az átlagnál szintén valamelyest nagyobb szeletet tesznek ki a költségvetési tortájukban. Ez összességében is sok esetben (víz, villany) átlag közeli összegeket jelent. Egészségügyi kiadásaik minden tekintetben szerényebbek, különösen a fogászati ellátás tekintetében. Kevesebb autóval, internettel és vezetékes telefonnal bírnak, de az ilyen költségeket fizetők ez irányú kiadása csak 1/5-del mérsékeltebbek.

Mellékletek

4. táblázat

Egyes pénzbeli ellátások megevezése és abban részesülő háztartások száma a Háztartási Költségvetési Felvételben (2007)

Ellátás megnevezése	Ellátásban részesülő háztartások száma
Álláskeresési járadék	413
Álláskeresési segély (nyugdíj előtti munkanélküli segély)	109
Rendszeres szociális segély (munkanélkülieknek)	245
Egyéb támogatás (álláskeresési stb.)	69
"Munkanélküli ellátások"	680
Rokkantsági járadék	138
Baleseti járadék	20
Egészségkárosodási járadék	25
Átmeneti járadék	18
Rendszeres szociális járadék	175
Vaksági, fogyatékosági járadék	61
Időskori járadék	0
Mezőgazdasági szövetkezeti járadék	2
Más jogcímen kapott járadék	34
"Járadékok"	415
Gyed	290
Gyes	420
Gyet	152
"Gyermekellátási juttatások"	748
Terhességi gyermekágyi segély	55
Egyszeri anyasági segély	90
Árvaellátás	202
"Gyermekhez kapcsolódó egyéb ellátás"	308
Ápolási díj	124
Rendszeres segély	196
Családi pótlék	3149
Családi segély	53
Nem rendszeres segély	91
Mozgáskorlátozottak közlekedési támogatása	63
Kapott lakásfenntartási támogatás	1097
Beiskolázási segély, ktg	469
Természetben kapott étkezés	1530
Természetben kapott egyéb szociális ellátás	64

5. táblázat

A Háztartások száma és megoszlása háztartás méret alapján

Háztartás mérete	Összes háztartás		Segélyből élő háztartások (bővebb)			Segélyből élő háztartások (szűkebb)		
	száma (db)	aránya (%)	száma (db)	aránya (%)	összes háztartás %-ban	száma (db)	aránya (%)	összes háztartás %-ban
1 tagú	937017	24,6	46870	6,4	5,0	20681	10,2	2,2
2 tagú	1148961	30,2	149491	20,5	13,0	28952	14,2	2,5
3 tagú	731790	19,2	169244	23,2	23,1	35619	17,5	4,9
4 tagú	654962	17,2	181813	25,0	27,8	41295	20,3	6,3
5 tagú	232966	6,1	110656	15,2	47,5	36532	17,9	15,7
6 tagú	69856	1,8	42960	5,9	61,5	23030	11,3	33,0
7 vagy többtagú	34395	0,9	27510	3,8	80,0	17614	8,6	51,2
Összesen	3809947	100	728544	100	19,1	203723	100	5,3

6. Táblázat

A háztartáshoz tartozó személyek száma

Összes háztartás		Segélyből élő háztartások (bővebb)		Segélyből élő háztartások (szűkebb)	
Összesen	Átlagosan	Összesen	Átlagosan	Összesen	Átlagosan
9907011	2,60	2614340	3,59	817885	4,02

7. táblázat

A 26 évesnél fiatalabb eltartott gyermekeket nevelő háztartások száma és megoszlása gyermekek száma alapján

Gyermekek száma	Összes háztartás		Segélyből élő háztartások (bővebb)			Segélyből élő háztartások (szűkebb)		
	száma (db)	aránya (%)	száma (db)	aránya (%)	összes háztartás %-ban	száma (db)	aránya (%)	összes háztartás %-ban
0	2404267	63,1	278010	38,2	11,6	47799	23,5	2,0
1	684745	18,0	173953	23,9	25,4	38546	18,9	5,6
2	517713	13,6	153221	21,0	29,6	46276	22,7	8,9
3	151291	4,0	84577	11,6	55,9	40682	20,0	26,9
4 vagy több	51931	1,4	38783	5,3	74,7	30420	14,9	58,6
Összesen	3809947	100	728544	100	19,1	203723	100	5,3

8. táblázat

25 évesnél fiatalabb eltartott gyermekek száma

Összes háztartás		Segélyből élő háztartások (bővebb)		Segélyből élő háztartások (szűkebb)	
Összesen	Átlagosan	Összesen	Átlagosan	Összesen	Átlagosan
2419011	0,63	923189	1,27	402563	1,98

9. Táblázat

Háztartáshoz tartozó személyek korösszetétele

Háztartások összetétele	Összes háztartás		Segélyből élő háztartások (bővebb)		Segélyből élő háztartások (szűkebb)	
	Háztartások száma (db)	Háztartások aránya (%)	Háztartások száma (db)	Háztartások aránya (%)	Háztartások száma (db)	Háztartások aránya (%)
Csak fiatalok	193673	5,1	46774	6,4	22529	11,1
Csak középkorúak	591742	15,5	97951	13,4	36290	17,8
Csak idősek	981465	25,8	28857	4,0	2215	1,1
Csak fiatalok és középkorúak	1474803	38,7	426173	58,5	134026	65,8
Csak fiatalok és idősek	39983	1,0	4499	0,6		
Csak középkorúak és idősek	321464	8,4	58631	8,0	3361	1,6
Fiatalok, középkorúak és idősek	206817	5,4	65659	9,0	5302	2,6
Összesen	3809947	100	728544	100	203723	100

10. Táblázat

Aktív háztartástagok száma

Aktív* háztartástagok száma	Összes háztartás		Segélyből élő háztartások (bővebb)		Segélyből élő háztartások (szűkebb)	
	Háztartások száma (db)	Háztartások aránya (%)	Háztartások száma (db)	Háztartások aránya (%)	Háztartások száma (db)	Háztartások aránya (%)
0	1452563	38,1	244412	33,5	117804	57,8
1	1123153	29,5	321946	44,2	76101	37,4
2	1004671	26,4	128241	17,6	8535	4,2
3 vagy több	229560	6,0	33945	4,7	1283	0,6
Összesen	3809947	100	728544	100	203723	100

* Alkalmazásban álló (közhasznú foglalkoztatott is), vállalkozó, segítő családtag, szülési szabadságon van

11. Táblázat

A háztartások megoszlása egy főre jutó nettó jövedelem és kiadás szerint decilisekben

	Összes háztartás		Segélyből élő háztartások (bővebb)		Segélyből élő háztartások (szűkebb)	
	Jövedelem szerinti megoszlás (%)	Kiadás szerinti megoszlás (%)	Jövedelem szerinti megoszlás (%)	Kiadás szerinti megoszlás (%)	Jövedelem szerinti megoszlás (%)	Kiadás szerinti megoszlás (%)
1. decilis	6,5	6,2	22,4	19,1	63,6	44,8
2. decilis	7,5	7,6	18,7	14,8	19,2	18,1
3. decilis	8,0	8,5	13,2	13,0	6,5	11,2
4. decilis	8,7	8,7	10,6	10,7	3,9	7,5
5. decilis	9,5	9,4	8,8	9,3	2,7	6,6
6. decilis	10,3	10,3	7,8	9,1	2,2	4,1
7. decilis	11,2	10,6	7,0	7,5	0,6	2,3
8. decilis	11,8	11,6	4,6	5,6	0,3	2,0
9. decilis	12,7	12,5	4,0	5,9	0,7	1,8
10. decilis	13,8	14,8	3,0	5,0	0,3	1,6
Összesen	100	100	100	100	100	100

12. Táblázat

A különböző szintű megélhetésekhez szükségesnek vélt összeg háztartásonként

Megélhetés szintjei	Segélyből élő háztartások (bővebb)	Segélyből élő háztartások (szűkebb)
szűkös megélhetéshez szükséges összeg (Ft)	1 558 452	1 335 954
szerény megélhetéshez szükséges összeg (Ft)	2 137 091	1 904 261
átlagos megélhetéshez szükséges összeg (Ft)	2 963 476	2 698 052
jó megélhetéshez szükséges összeg (Ft)	4 183 122	3 788 456
nagyon jó megélhetéshez szükséges összeg (Ft)	6 136 410	5 418 013

13. Táblázat

A lakáshasználati jogcím szerinti megoszlás háztartásonként

Jogcím	Összes háztartás		Segélyből élő háztartások (bővebb)		Segélyből élő háztartások (szűkebb)	
	Háztartások száma (db)	Háztartások aránya (%)	Háztartások száma (db)	Háztartások aránya (%)	Háztartások száma (db)	Háztartások aránya (%)
Tulajdonos	3302674	86,7	630966	86,6	159431	78,3
Haszonélvező, tulajdonos rokona	165988	4,4	25304	3,5	11841	5,8
Bérelt lakás bérleti, piaci áron	140386	3,7	30092	4,1	16379	8,0
Bérelt lakás bérleti nem piaci áron	131213	3,4	27516	3,8	10164	5,0
Magántulajdonú lakás szivességi lakáshasználói	24307	0,6	6160	0,8	3807	1,9
Szolgálati lakás használói	29733	0,8	5291	0,7	1549	0,8
Egyéb	15646	0,4	3215	0,4	552	0,3
Összesen	3809947	100	728544	100	203723	100

14. Táblázat

A háztartások lakáshelyzetének főbb jellemzői

	Összes háztartás		Segélyből élő háztartások (bővebb)		Segélyből élő háztartások (szűkebb)	
	Háztartások száma (db)	Háztartások aránya (%)	Háztartások száma (db)	Háztartások aránya (%)	Háztartások száma (db)	Háztartások aránya (%)
Nincs fürdőszoba vagy zuhanyzó	174242	4,6	58642	8,0	39884	19,6
Nincs vagy csak a lakáson kívül van WC	390845	10,3	104599	14,4	50119	24,6
Nincs a lakásban folyóvíz	104091	2,7	39533	5,4	27718	13,6
Nincs a lakásban gáz	287751	7,6	56824	7,8	22956	11,3
Csak palackos gáz van	612261	16,1	201706	27,7	92249	45,3
Nincs szennyvíz elvezetés	123816	3,2	43957	6,0	32425	15,9
Házi csatorna van	957856	25,1	277416	38,1	79325	38,9

15. Táblázat

Tartós fogyasztási cikkekkel való ellátottság háztartásonként

	Összes háztartás		Segélyből élő háztartások (bővebb)		Segélyből élő háztartások (szűkebb)	
	Háztartások száma (db)	Háztartások aránya (%)	Háztartások száma (db)	Háztartások aránya (%)	Háztartások száma (db)	Háztartások aránya (%)
Hűtőszekrény (beépített mélyhűtővel vagy anélkül; db)	2 603 852	68,3	509 737	70,0	153 257	75,2
Fagyasztógép, fagyasztóláda (db)	1 855 964	48,7	380 093	52,2	73 028	35,8
Hűtő- és fagyasztógép (kombi, legalább kétajtós; db)	1 385 022	36,4	248 455	34,1	48 054	23,6
Mikrohullámú sütő (db)	3 100 526	81,4	584 170	80,2	141 545	69,5
Mosogatógép (db)	254 623	6,7	44 880	6,2	3 749	1,8
Mosógép: automata, félautomata (szárító funkcióval rendelkező is; db)	3 238 418	85,0	587 571	80,7	134 532	66,0
Videójáték konzollal (Play Station stb.; db)	143 306	3,8	40 463	5,6	10 552	5,2
Digitális fényképezőgép (db)	744 342	19,5	114 688	15,7	10 846	5,3
Asztali számítógép (db)	1 643 410	43,1	329 461	45,2	64 266	31,5
Hordozható számítógép (laptop; db)	226 966	6,0	36 425	5,0	199 751	98,1
Mobiltelefon: saját előfizetéses (db)	1 034 808	27,2	221 478	30,4	40 397	19,8
Mobiltelefon: saját kártyás (db)	2 605 982	68,4	567 270	77,9	157 012	77,1
Személygépkocsi: saját tulajdonú (db)	1 848 003	48,5	370 172	50,8	60 308	29,6
Személygépkocsi: saját tulajdonú (kor)	9		10		12	

16. táblázat

Személygépkocsi hiányának oka

	Összes háztartás		Segélyből élő háztartások (bővebb)		Segélyből élő háztartások (szűkebb)	
	Háztartások száma (db)	Háztartások aránya (%)	Háztartások száma (db)	Háztartások aránya (%)	Háztartások száma (db)	Háztartások aránya (%)
Nem engedhetik meg maguknak	940 169	46,9	244 753	66,9	111 130	75,1
Egyéb okból	1 062 678	53,1	121 275	33,1	36 836	24,9

17. táblázat

A kiadás átlagos összege és szerkezete

	Összes háztartás		Segélyből élő háztartások (bővebb)		Segélyből élő háztartások (szűkebb)	
	kiadások %-ban	átlagos összeg (Ft)	kiadások %-ban	átlagos összeg (Ft)	kiadások %-ban	átlagos összeg (Ft)
Élvezeti cikkek	5,3	100 019	5,8	111 733	6,8	101 505
Élelmiszer	24,2	461 430	26,0	504 092	30,7	456 414
Ruházkodás	4,2	79 898	4,2	80 829	4,8	70 675
Lakásfenntartás	21,1	402 076	20,6	399 699	22,7	336 872
Lakásfelszerelés	4,5	85 725	4,4	86 021	4,3	63 901
Egészségügy	6,5	123 060	5,9	114 310	5,2	76 865
Közlekedés, hírközlés	19,8	376 360	19,7	381 928	14,8	219 151
Művelődés, szórakozás	7,7	147 226	6,5	126 231	6,0	89 759
Egyéb személyes célú kiadás	3,2	60 826	2,6	50 798	1,5	21 683
Lakásépítés, ingatlanvásárlás	3,6	67 948	4,4	84 596	3,2	48 033
Kiadás összesen	100	1 904 568	100	1 940 235	100	1 484 858

18. Táblázat

Kiadás átlagos összege a kiadást elkönyvelő háztartások között

	Összes háztartás		Segélyből élő háztartások (bővebb)		Segélyből élő háztartások (szűkebb)	
	Kiadást elkönyvelők a háztartások %-ban	A kiadást elkönyvelők által elköltött átlagos összeg (Ft)	Kiadást elkönyvelők a háztartások %-ban	A kiadást elkönyvelők által elköltött átlagos összeg (Ft)	Kiadást elkönyvelők a háztartások %-ban	A kiadást elkönyvelők által elköltött átlagos összeg (Ft)
Élvezeti cikkek	99,2	100 842	99,6	112 155	99,7	101 839
Élelmiszer	100,0	461 430	100,0	504 092	100,0	456 414
Ruházkodás	93,4	85 571	95,7	84 467	97,5	72 522
Lakásfenntartás	100,0	402 206	100,0	399 825	100,0	336 872
Lakásfelszerelés	96,8	88 523	98,2	87 554	97,1	65 810
Egészségügy	99,5	123 657	99,2	115 260	98,1	78 356
Közlekedés, hírközlés	96,4	390 542	96,3	396 426	91,2	240 321
Művelődés, szórakozás	92,7	158 865	91,6	137 847	86,7	103 506
Egyéb személyes célú kiadás	56,6	107 499	54,4	93 309	40,0	54 231
Lakásépítés, ingatlanvásárlás	13,0	520 717	17,2	491 491	14,7	327 183
Kiadás összesen	100	1 904 568	100	1 940 235	100	1 484 858
Szolgáltatási kiadások	100	536 226	100	470 630	100	302 801
Nagy értékű tartós fogyasztási cikkek	52,3	191 140	59,1	198 868	51,6	142 504

19. Táblázat

Saját termelésű élelmiszerek aránya az összes fogyasztott mennyiség %-ban

	Összes háztartás %	Segélyből élő háztartások (bővebb) %	Segélyből élő háztartások (szűkebb) %
Cereáliák	0,0	0,0	0,0
Hús	19,7	23,5	16,1
Hal	9,3	13,4	13,2
Tej, tojás, sajt	24,5	28,8	19,5
Olaj és zsíradékok	7,1	9,7	5,0
Gyümölcs	24,1	25,8	22,0
Zöldség és burgonya	28,5	32,5	23,4
Édességek	3,1	2,6	1,6
Élelmiszerek	19,4	22,1	14,8
Tömény italok	3,9	6,5	12,3
Bor	27,0	28,4	19,9
Sör	0,0	0,0	0,0
Szeszes italok	7,7	9,4	8,7
Kávé, tea, kakaó	0,0	0,0	0,0
Ásványvíz, üdítőitalok, ivólék	0,2	0,2	0,1
Dohányárak	2,6	0,2	0,3

20. Táblázat

Háztartások élelmiszer fogyasztása

	Összes háztartás		Segélyből élő háztartások (bővebb)		Segélyből élő háztartások (szűkebb)	
	fogyasztó háztartás (%)	egy főre jutó átlagos fogyasztás (kg)	fogyasztó háztartás (%)	egy főre jutó átlagos fogyasztás (kg)	fogyasztó háztartás (%)	egy főre jutó átlagos fogyasztás (kg)
Cereáliák	100,0	87,98	100,0	86,00	100,0	88,98
Hús	99,6	57,35	99,8	52,44	100,0	47,13
Hal	30,8	1,69	28,7	1,38	23,8	0,95
Tej, tojás, sajt	99,8	237,79	99,9	207,24	100,0	174,02
Olaj és zsíradékok	96,1	17,30	96,3	14,88	96,3	13,38
Gyümölcs	94,1	44,91	91,4	33,19	83,9	21,90
Zöldség és burgonya	98,5	85,09	99,3	72,75	99,3	63,66
Édességek	82,4	15,66	87,2	13,75	88,9	11,12
Élelmiszerek	100	547,78	100	481,65	100	421,14
Tömény italok	17,0	0,77	14,3	0,48	11,1	0,35
Bor	36,1	5,91	32,0	4,87	25,7	3,99
Sör	45,1	14,39	42,8	9,68	35,4	5,25
Szeszes italok	62,2	21,07	59,5	15,03	51,4	9,59
Alkoholmentes italok	98,9	111,85	99,3	89,18	98,9	72,57
Kávé, tea, kakaó	92,9	3,67	95,1	2,87	95,3	2,35
Ásványvíz, üdítőitalok, ivólék	91,9	108,18	91,9	86,30	90,4	70,21
Dohányárak	2,9	0,14	7,2	0,26	15,3	0,49

21. Táblázat

Háztartások élelmiszer kiadása

	Összes háztartás		Segélyből élő háztartások (bővebb)		Segélyből élő háztartások (szűkebb)	
	fogyasztó háztartás (%)	egy főre jutó átlagos kiadás (Ft)	fogyasztó háztartás (%)	egy főre jutó átlagos kiadás (Ft)	fogyasztó háztartás (%)	egy főre jutó átlagos kiadás (Ft)
Cereáliák	100	25 091	100	22 932	100	22 303
Hús	99,6	47 837	99,8	41 038	100	33 541
Hal	30,8	1 576	28,7	1 187	23,8	786
Tej, tojás, sajt	99,8	27 387	99,9	22 040	100	16 938
Olaj és zsíradékok	96,1	7 019	96,3	5 691	96,3	4 804
Gyümölcs	94,1	10 697	91,4	7 456	83,9	4 676
Zöldség és burgonya	98,5	17 733	99,3	14 172	99,3	11 888
Édességek	95,8	9 925	97,4	7 909	97,8	6 560
Máshova nem sorolt élelmiszerek	91,0	5 541	92,5	4 478	92,1	3 559
Élelmiszerek	100	152 807	100	126 904	100	105 056
Tömény italok	17,0	1 788	14,3	967	11,1	561
Bor	36,1	2 339	32,0	1 568	25,7	1 066
Sör	45,1	3 714	42,8	2 361	35,4	1 316
Szeszes italok	62,2	7 842	59,5	4 895	51,4	2 943
Alkoholmentes italok	98,9	14 556	99,3	11 320	98,9	8 538
Kávé, tea, kakaó	92,9	5 321	95,1	4 139	95,3	3 248
Ásványvíz, üdítőitalok, ivólék	91,9	9 234	91,9	7 181	90,4	5 290
Dohányárak	40,5	15 705	56,2	15 634	66,7	14 165

22. Táblázat

Háztartások lakásfenntartási kiadásai

	Összes háztartás		Segélyből élő háztartások (bővebb)		Segélyből élő háztartások (szűkebb)	
	Kiadást elkönyvelők a háztartások %-ban	kiadást elkönyvelő háztartásra jutó átlagos kiadás (Ft)	Kiadást elkönyvelők a háztartások %-ban	kiadást elkönyvelő háztartásra jutó átlagos kiadás (Ft)	Kiadást elkönyvelők a háztartások %-ban	kiadást elkönyvelő háztartásra jutó átlagos kiadás (Ft)
Állandó lakás bérleti díja	8,5	235658	9,2	181603	14,5	148413
Másodlakás bérleti díja	0,1	283971	0,1	316800	0	0
Parkolási díj	0,1	45306	0,2	36828	0	0
Tényleges lakbérek	8,7	234414	9,5	178924	14,5	148413
Lakásjavításhoz anyagok	36,0	69563	37,5	73737	39,1	64739
Lakás karbantartási és javítási szolgáltatások	19,7	75985	17,4	71729	15,4	56657
Lakáskarbantartás, javítás	41,2	97122	42,7	93855	44,0	77469
Vízellátás	96,2	27929	93,6	31142	87,6	28383
Szemétszállítás	79,3	13023	77,3	12535	66,5	11625
Szennyvízelvezetés	91,0	24509	86,7	24655	73,9	22187
Máshova nem sorolt lakásslolgáltatások	61,9	47628	55,1	35137	43,8	26938
Vízellátás és egyéb lakás szolgáltatások	99,0	89832	98,0	81248	94,1	64545
Elektromos energia	99,7	95579	99,8	107972	99,6	94982
Gáz	92,7	94009	93,3	90362	91,4	66319
Folyékony tüzelőanyagok	0,1	6275	0,1	5805	0	0
Szilárd tüzelőanyagok	25,3	84033	40,1	85351	54,0	81390
Központi fűtés, távhő	19,7	166051	12,2	175268	6,7	171974
Elektromos energia, gáz és egyéb tüzelőanyagok	99,9	236793	99,9	247814	100	210682
Lakásfenntartás összesen	100	402206	100	399825	100	336872

23. Táblázat

Közlekedési és hírközlési kiadások

	Összes háztartás		Segélyből élő háztartások (bővebb)		Segélyből élő háztartások (szűkebb)	
	Kiadást elkönyvelők a háztartások %-ban	kiadást elkönyvelő háztartásra jutó átlagos kiadás (Ft)	Kiadást elkönyvelők a háztartások %-ban	kiadást elkönyvelő háztartásra jutó átlagos kiadás (Ft)	Kiadást elkönyvelők a háztartások %-ban	kiadást elkönyvelő háztartásra jutó átlagos kiadás (Ft)
Vezetékes telefon díja	61,6	60745	44,7	63087	23,7	61960
Mobiltelefon díja (előfizetéses)	27,6	95816	30,8	92459	20,0	84361
Mobiltelefon díja (kártyás)	68,0	55538	76,6	52584	76,5	45012
Internet előfizetés díja	29,1	71198	26,0	66786	15,0	61085
Személyi jármű üzemeltetés	53,4	234758	56,0	222030	34,9	184926
Szállítási szolgáltatások	46,5	105362	50,9	99301	37,7	77372
Közlekedés, hírközlés	8632000,0	390542	3502665,0	396 426	2974967,0	240321

Esetleírások: „Kegyetlen dolog munkanélkülinek lenni.”

A munkanélküliek tapasztalatai¹¹²

Bármely szolgáltatás, közpolitikai tevékenység működésének, hatékonyságának, hatásosságának, méltányosságának, valamint elosztási hatásainak vizsgálata csak komplex szempontrendszer, összetett dimenziók és metodika alapján lehetséges. E kutatási szempontok és egyben források egyike a felhasználók véleményének, a velük kapcsolatos történéseknek a megismerése. Ezért a szociális segélyezés működését, szerepét sem írhatjuk le az érintettek mondanivalójának meghallgatása nélkül.

Erre szolgált az a kilenc interjú, amelyet munkatársaink készítettek, és amelyek a tanulmány gyűjteményben teljes terjedelmükben is olvashatók.

A félig strukturált életút interjúk lényeges információkat szolgáltatnak nem csupán arról, mi a szerepe a segélynek a megkérdezettek megélhetésének biztosításában, milyen eljárás révén jutnak a támogatáshoz, hanem arról is, milyen volt az interjú alanyok segélyezettség előtti „előélete”, miért kényszerültek ilyen módon megélhetésük biztosítására, milyen terveik vannak a jövőre nézve, a munkaerő-piaci re-integrációra.

Az interjúalanyok kiválasztásánál sokszínűsége törekedtünk: kérdeztünk nagyvárosi, kisvárosi és falun élő embereket; nőket és férfiakat; fiatalokat és idősebbeket; romákat és nem-romákat; még összeszedett, jól szervezett életet élőket és olyanokat is, akik már a reménytelenség bugyraiban vergődnek. Minden megkérdezett életkora, rossz egészségi állapota, vagy alacsony iskolai végzettsége, elavult szakképzettsége miatt a rossz munkaerő-piaci re-integrációs esélyekkel jellemezhető emberek csoportjába tartozik és tartós munkanélküli.

Az interjúalanyok többségének kiválasztása valamely szociális intézmény javaslata alapján történt, olykor az interjú lebonyolítására is valamilyen intézményben került sor. Ez befolyásolhatta a válaszolókat a vélemény-nyilvánításban és egyes tények, például a be nem jelentett munkavégzés, taglalásában. Ám az interjúk mindezzel együtt is tanulságosak és lényeges „anekdotikus” információkkal szolgálnak a munkanélküliek életével, törekvéseivel kapcsolatban.

Fontos, szinte minden interjúra jellemző tény, hogy a jól ismert és már sokat tárgyalt ismérveken – a piacgazdaság működése, a gazdasági válság hatásai, az értékét veszített tudás és készségek – túlmenően valamilyen személyes, a *magánéletet* meghatározó krízis is megelőzi, kíséri a munkahely elvesztését. Sokat tudunk a tartós munkanélküliség pszichés következményeiről, az emberi kapcsolati rendszerekre gyakorolt hatásairól, de nyilván befolyásolja az emberek megküzdési képességét az események sodrásában, hogy milyen háttérrel tudhatnak maguk mögött.

---

¹¹² Írta: Tausz Katalin

A munkahely elvesztése miatt kialakuló egzisztenciális biztonságvesztés nem csupán félelemmel tölti el az érintetteket, bennük szorongást kelt, hanem egy nagyon racionális, ha mégoly abszurd tevékenységre is készteti őket: a kielégíthetetlen szükségletek közötti prioritások felállítására. Szinte minden interjúból az derül ki, első helyre a *lakhatás* biztonságának megőrzése kerül, olykor az éhezés árán is. Ennek ellenére majdnem mindenki díjhátralékos, időről-időre képtelen fedezni a rezsiköltségeket.

Nyilvánvaló, ha sokszor nem is esik az interjúkban róla szó, bejelentett vagy *be nem jelentett* alkalmi munkavégzéssel egészítik ki egyesek csekély jövedelmüket. Ennek kockázataival (nyugdíjjogosultság hiánya, esetleges büntetés, támogatás elvesztése) mintha nem lennének tisztában a megkérdezettek, sőt van, aki meg is nevezi azt az összeget, amiért érdemes lenne számára feladni a jelenlegi juttatásokat, alkalmi munkavállalási lehetőségeket.

A *munkaügyi szolgálatok* működését többen kifogásolták: munkát, értelmes továbbképzési lehetőséget nem kínálnak, az információátadásban sem jeleskednek. Egyesek a munkaügyi szervezetrendszerrel fennálló kapcsolatuk részeként képzésen, esetenként képzéseken vettek részt, de ez nem tette munkavállalóvá őket. Többen is úgy vélik, a tanúsítvány megszerzése után a munkaügyi szolgálat, mint aki jól végezte dolgát, magukra hagyta őket, az elhelyezkedésben csak magukra számíthattak volna. Így végül ennek annyi volt az értelme az életükben, hogy a képzés időszakára magasabb jövedelemhez jutottak.

Voltaképp a képzések is részét képezik az ügyfelek rendszerek közötti „keringetésének”, amelyben képzések, szociális transzferek, alkalmi munkák, közfoglalkoztatás is előfordul, de eredményhez, tartós munkavállaláshoz nem vezet. Mennek a „kiskönyvvél” a pecsétért, miért is ne mennének, hiszen nem dolgoznak, ráérnek – mondják rájuk, és minden marad a régiben. Mindezt látják is az ügyfelek, de együttműködni kényszerülnek, hogy ne veszélyeztessék minimális jövedelmüket. Egyes, bizonytalan helyzetű munkáltatók tudatosan építenek is erre a folyamatra, ahogy az egyik esettanulmány megállapítja: „egy „stabil” munkahely, munkaviszony alapvető feltétele, hogy a nehezebb, téli hónapokban a munkáltató időszakosan a munkaügyi központnak „átadja” a munkavállalót.”

A *szociális szolgáltatásokkal*, elsősorban a családsegítő szolgálattal ugyan az érintettek többnyire kapcsolatban állnak, de nem sokat tesznek-tudnak tenni ezekért az emberekért, holott például a szociális támogatásokról szóló információk közvetítése már önmagában is segítség lenne számukra.

A *települési önkormányzat* sem sok segítséget nyújt számukra. A megkérdezett munkanélküliek nincsenek tisztában a létező támogatási formákkal, ha ismerik is őket, nem tudják értelmezni a jogszabályokat és mindebben nem sok segítséget kapnak; olykor az ügyfelek kezelése kifejezetten elrettentő hatású rájuk nézve. Ketten is említenek ettől eltérő gyakorlatú önkormányzatot, ahol családi, baráti jelzésre az önkormányzat munkatársai léptek és kezdeményezték valamilyen támogatási forma igénylését és megadását. Ha kevés is, de biztos, kiszámítható nagyon fontos számukra. Van, akinek ezt az ápolási díj nyújtja, nyújtotta – olykor némi szabálytalanság árán is. Egyébként nem marad más számukra, ha megszorulnak, mint családi, baráti segítséget, kölcsönöket kérni – főleg a téli hónapokban.

Többen is említik, a *munkahely* nem csupán a biztos jövedelmet jelentette az életükben, hanem – ahogy egy interjúalany nagyon pontosan megfogalmazta: „A közösséget tartottam, meg azt, hogy volt egy munkahelyem, egy biztos pénz, amire tudtam azt, hogy tizedikén,

vagy másodikán megkapom. Amire számíthatok. Meg a közösség. És ez a legnehezebb most, hogy úgy érzem, hogy nem kellek senkinek, nem tartozok sehova. Nincs egy olyan rendszer az életembe, és ez nagyon hiányzik. Azt, hogy tisztának kell lenni, rendesnek kell lenni, időre kell menni, ha az letelik, intézhetem a magam dógát. Ez a rendszeresség hiányzik. Meg a csapat. Az, hogy az ember tudjon egy kicsit beszélgetni. Nem szórakozni meg a munkahelyre, de azért egy közösséghez tartozik. Ez hiányzik.”

Senki sem érzi jól magát attól, hogy *segélyezett*, egyesek kimondottan szégyennek tartanak, úgy vélik lejáratná őket, ha segílyt kérnének. Valószínűleg számukra ez az utolsó mentsvár az emberi méltóság vélt megőrzésére, képzelt státuszuk fenntartására.

A közhiedelemmel és a szakemberek munkanélküliségi csapdáról alkotott nézeteivel ellentétben a *munkavállalási aspirációk* még a legkilátástalanabbnak tűnő helyzetben sem vesztek ki a többségből, majdnem mindenki boldogan vállalna munkát, venne részt valamilyen közfoglalkoztatási programban, ha lenne, de egyes helyeken még alkalmi munkavállalásra sincs lehetőség. Persze sajátos negatív hatásként a munkanélküliség következtében is kialakuló fizikai és pszichés megbetegedések tovább rontják a munkavállalás esélyét, hiszen vannak, akik már nem tudnak akármilyen munkakört betölteni, például nehéz fizikai munkát végezni. Az idősebbek, akiket kis idő választ el a nyugdíjjogosultságtól meg számolják a napokat a nyugdíjban reménykedve.

A munkavállalás érdekében – legalábbis a retorika szintjén – hajlandóak lennének némelyek ingázni, bár, aki próbálta elállt tőle, mert a bér az utazással járó költségek miatt túlságosan alacsony volt.

A motiváció fenntartását nehezítik a kudarcok és az idősebb munkát keresők által megtapasztalt előítéletek, negatív munkáltatói attitűdök.

Az önmeghatározásban, a helyzetfelméréskor, a szociális státusz szubjektív kijelölésekor – általános emberi jellemző – mindenki valamilyen viszonyítási pontot keres. Ez lehet egy korábbi élethelyzet, de interjúalanyaink esetében is előfordul, hogy valamilyen más csoport, olykor azonos élethelyzetben. Megjelenik ilyenkor az érdeemesek és *érdemtelenek* megkülönböztetése is, sokszor a támogatások elosztásának igazságtalanságára hivatkozva.

„A legrosszabb az egészben, hogy nem tartozok semmi csoporthoz, sehová ...”¹¹³

2.1. „Mária”

Máriával egy budapesti közfoglalkoztatást szervező cég irodájában beszélgettem.

A 49 éves Mária egy Miskolc melletti községben nőtt fel, majd miután férjhez ment, férje falujába költöztek. Itt helyezkedett el a helyi ÁFÉSZ-ben, ahol adminisztrátorként dolgozott 25 éven keresztül. Két fiúk született.

Élete 1992-ben gyökeresen megváltozott. Miután édesanyja és férje meghalt, lelkileg és anyagilag is összeomlott. Éveken keresztül próbálta újra megtalálni a helyét férje falujában,

---

¹¹³ Az interjúkat készítették: Drahos Zsolt és Aczél Zsófia.

míg végül 2000-ben úgy döntött, hogy „szerencsét próbál” Budapesten, hátha a fővárosban jobb életet tud biztosítani saját maga és gyermekei számára. A faluban ugyanis a fűtési időszak alatt mindig eladósodott, helyben semmilyen rokoni/baráti segítségre sem támaszkodhatott. A kezdeti időszakban a vidéki családi ház eladásából származó pénzből fent tudta tartani magát és a család albérletét, valamint az is megnyugtató volt számára, hogy a közelében van az évtizedek óta Budapesten élő nővére. Gyermekei időközben felnőttek, önálló életet élnek. Mária egy ideig nővére garzonlakásában élt egyedül, aztán újra albérletbe kellett költöznie. Az évek során számtalan albérletben lakott, nem sokkal az interjú készítése előtt pedig összeköltözött egy számára addig ismeretlen hölgygel. Bár a vidékről való felköltözés óta sokszor változtak munkahelyei, a 10 év alatt közülük mindösszesen egy volt bejelentett. Ezen kívül kétszer 1 évig közcélú foglalkoztatottként dolgozott/dolgozik. A fiatalon megszerzett gyors- és gépírói végzettségén túl Budapesten elvégzett egy támogatott képzést is.

2.1.1. Biztonság: lakhatás és munka

Mária egyedül álló anyaként, két gyerekkel indult el szerencsét próbálni a fővárosba. Vidéki lakhelyén ugyan biztos munkahelye volt, és a saját családi házukban élt, az ottani bizonytalanságról és a költözés motivációjáról mégis így számol be:

Hát én nagyon vakmerő voltam, úgymond olyan szinten, de elúszott volna az egész úgy is, ha maradok is, mert 100 ezer Ft-nál több a téli fűtés. Most én abból a fizetésből meg is éljek a 2 gyerekkel, fenn is tartsam a lakást, meg hát amellet sok minden plusz dolog kell, ahhoz, hogy az ember élni tudjon napról napra... A munka szempontjából nem volt gondom. Ott. Akkor. Csak nem tudtam kijönni abból a pénzből. Most plusz lehetőségek ott nem voltak.

A fővárosba való felköltözés óta megpróbál elveihez ragaszkodva megállni a saját lábán. Folyamatosan kutatja azokat a munkalehetőségeket, amelyek biztosítják számára, hogy ne szoruljon rá senki segítségére.

Én mindent megpróbáltam, csak rájöttem arra, hogy csak egyedül kell fenntartanom magamat. Senkire sem lehet úgy támaszkodni. Ez magammal szemben az elvárásom.

Egy átlagos napja a következőképpen fest:

Hát, csak munkába járok. Mondjuk ilyen 4 órakor felkelek, hajnali 4-kor. Mert ilyen alkalmi munkám van. 8 óráig. 9 vagy fél 10-re ide bejövök. (Közcélú munkásként takarít és kézbesít. - A. Zs.) 10 órától kezdődik a munkaidőm és 6 óra, fél 7-ig dolgozom. Utána hazamegyek, eszem, mosakszom, lefekszem. (A hét valamennyi napján dolgozik feketén, háztartásokban takarít. - A. Zs.) Folyamatosan vannak ilyen alkalmi munkák. Ajánlanak úgymond.

A napi 12 órás munkák mégsem teremtenek számára biztos megélhetést, Mária nem érzi magát biztonságban.

Ennek egyik oka, hogy tart attól, hogy betegen, idősen is el tudja-e majd végezni a fizikailag igen megterhelő munkát.

Jó, most még bírom. Van kezem meg lábam. Tudok tenni-venni, bármit megcsinálok annak érdekében, hogy fenn tudjam tartani magam. De arra

gondolok, hogy ha még idősebb leszek, hogyan lesz. Hogy az utcára kerülök, vagy nem tudom.

Most már úgy vagyok vele, hogy csinálom a napokat. Úgy előre, nagyon előre nem nézek, így azt vettem észre, hogy talán jobban elviselhető, merthogy, komolyan.

Másrészt – és ez Mária félelmének és bizonytalanságérzésének alapvető forrása – jelen pillanatban a munka „biztonságától” függ a lakhatás biztonsága, ennek elvesztése tehát hatalmas félelemmel tölti el Máriát.

Nem látom a biztonságot a jövőre nézve. Azt nem látom, hogy 50 éves vagyok, és hogy lesz-e nekem lakásom. És Istenem! Elnézem azt a sok embert, akik ott az utcán vannak, és tényleg a sírás fog el, mert például itt az irodában is, mikor jönnek a fizetésért, ezek mind hajléktalan emberek. És nem is szeretek bent lenni ebben az időben, amikor fizetés van, mert szinte át/magamra vetítem ezt az egészet. Azt is mondhatnám, hogy hajléktalan vagyok tulajdonképpen, csak nem fetrengek az utcán...

...az én életem kisiklott. Úgy, hogy az egyik albérletből a másikba megyek, amit nehéz fenntartani, és elég kilátástalan a jövő. Nem érzek semmi biztonságot a jövővel kapcsolatban. Most, per pillanat, egyik napról a másikra élek, ami... nem tudom, mi lesz a jövőre nézve.

Saját lakás megvásárlására semmiképpen sem tud félretenni, a napi 12 órás munkából származó bevétel ugyanis éppen hogy csak fedezi a mindennapi megélhetést. A kiadások legnagyobb részét természetesen a lakhatás finanszírozása adja.

Most egy albérleti szobát bérelek. Az, ami ez 45 000 Ft+ rezszi. Az azt jelenti, hogy itt kapok egy minimálbért (közcéltú munkásként – A. Zs.). Igen. És mellette el kell menni még dolgozni, úgy, hogy alkalmi munkába ahhoz, hogy tudjak egyik napról a másikra élni.

Lakásfenntartási támogatást hiába igényelt, nem kaphatott, mert nem a saját tulajdonában él.

Igazából az az igazság, hogy kértem ilyen, amiről Ön is beszél, ilyen lakástámogatási hozzájárulást (lakásfenntartási támogatás – A. Zs.), akkor, amikor a nővérem lakásában laktam és egyedül. És egyedül kellett kifizetnem mindent abból a 28 ezer forintból (RÁT - A. Zs.). Csak sajnos akkor nem kaptam. Azért nem kaptam, mert tekintettel, hogy nem az én nevemen van a lakás, a csekkek nem az én nevemen futnak, hanem a nővéremén. És kérték a nővérem keresetét, meg egyebek. Tekintettel, hogy neki akkor magas volt a keresete. Pedig semmi összefüggés nem volt, mert én laktam a lakásban, nekem kellett fizetnem mindent.

Mária nem ragaszkodik a bejelentett álláshoz (noha érti, hogy ebből milyen haszna származna, így 10 évvel a nyugdíj előtt), ugyanis számára nem elsősorban a munka jelenti a biztonságot, de ha lenne legalább egy biztonságot, stabilitást jelentő elem az életében, megnyugodna. Most úgy érzi, hogy ez egy szociális bérlakás lenne. Ebben az esetben nem érezné azt a teljes kiszolgáltatottságot, amelyben most él, bátran vállalná, hogy csak alkalmi munkákból él.

Így beszél erről:

Mondjuk, ebből meg lehet, meg is lehetne élni, ha lenne egy ilyen háttér. Mit tudom én, lenne egy önkormányzati lakásom, és tudnám azt, hogy na, én itt lakom,

kifizetem az albérletet (a lakbért - A. Zs.), mert ez is, ez is egy jó megoldás lenne, meg úgy egyáltalán. És akkor mellette tudnék, sok nyugdíjas kolléganőm van, aki ilyen alkalmi munkának örül, ha kitakarít.

Havi 100-120 ezer forintért vállalná a nem bejelentett munkával járó kockázatokat, és lemondana a jelenlegi bejelentett állásáról és az alkalmi munkáiról.

Most, ha azt mondják, hogy 8 órában is meg lehet annyit keresni, mint én, így alkalmi munkával, plusz reggeltől estig kell, hogy dolgozzak ahhoz, hogy meg is tudjak élni (ez a jelenlegi életére vonatkozik – A. Zs.), egy olyan 100-120 ezer Ft.

Attól függetlenül nem ragaszkodik a bejelentett munkához, hogy egyszer már nagyon átvérték.

Akkor is a munkaügyi, ez a közhasznú társaság utalt ki, hát irányított a Polgármesteri Hivatalba. Az egy jó hely volt, akkor adminisztrátor voltam ott. Csak hát sajnos ott egy vállalkozó akkor elcsábított a munkával. Hogy jöjjek, hogy ennyit ad, annyit ad. És akkor fölmondtam. Én mondtam föl ezt az állást. És a végén kiderült, hogy nem jelentett be... Amikor beteg voltam.

Bár Máriának alacsony iskolai végzettsége van, s tartósan elhelyezkedési nehézségekkel küzd, és szeretné is magát valamilyen formában tovább képezni, az államilag támogatott képzésben csak egyszer részesült, és semmilyen előnye nem származott belőle. Stabil, bejelentett munkája volt, egy ügyvédi irodában dolgozott, amikor értesült arról, hogy mivel csak 8 általánosa van, támogatott OKJ-s képzésen vehetne részt a Munkaügyi Központon keresztül. Ez azt jelentette, hogy nemcsak a képzés költségét vállalta át az állam, hanem a tanfolyam teljes időszakában (9 hónapon keresztül) minimálbért is fizetett részére. Olyan szakmát tanult ki, amellyel végül egyedül nem tudott elhelyezkedni a munkaerőpiacon. (Ha biztosítottak volna számára gyakorlati helyet, akkor talán sikerült volna.)

2.1.2. Az átmenetek finanszírozása

Mivel Mária keresete csak a mindennapi létfenntartásra elegendő, a munkavállalás és a lakhatás átmeneti időszakainak finanszírozása szinte megoldhatatlan számára, e helyzeteket rendre különféle baráti/rokoni kölcsönökből próbálja biztosítani.

Mária nemrég költözött új albérletbe, mivel nővére lakásából el kellett jönnie. A több hónapos kaució kifizetésére nem látott semmilyen más megoldást, így az önkormányzat szociális osztályához fordult segítségért. Ott azonban nem járt sikerrel, így a testvérétől kellett kérnie anyagi segítséget.

Írtam egy kérvényt a szociális osztálynak, most visszaírtak nekem, hogy ilyen hiánypótlást küldjek, meg mit tudom én, hogy a kaució, hogy a bérleti szerződésről küldjek egy papírt. De könyörgöm, ha nem tudom kifizetni, akkor hova küldjek vagy miről? Honnan küldjem a bérleti szerződést? Egy bérlő nem adja ki a lakást, amíg én ki nem fizetem neki a kauciót.

2.2. „Nikolett”

Nikolettel a saját házukban, egy Pest megyei község cigánytelepén beszélgettem.

A 30 éves Nikolett egy Pest megyei községben született. Négy testvérével és szüleivel együtt 16 éves koráig élt együtt, amikor abbahagyta az iskolát, és egy férfihoz költözött. A mindössze egy hónapig tartó kapcsolat után hazaköltözött szüleihez, folytatta tanulmányait, összesen 7 osztályt végzett el. Következő kapcsolatából született a legnagyobb lánya, aki most 11 éves. Ennek a kapcsolatnak is vége lett, újra hazaköltözött. Nyolc éve találkozott jelenlegi párjával, akinek a szülőfalujába költözött, egy Pest megyei község cigánytelepére. Azóta 2 közös gyerekük született, és a férjének az előző kapcsolatából született 3 gyerekével, valamint Nikolett 3 gyerekével együtt összesen 6 gyereket nevelnek saját háztartásukban. A telkükön az évek során 2 „szocpolos” házat építettek fel, mindkét épület meglehetősen rossz állapotú.

Nikolett hosszabb ideig csupán születési helyén dolgozott 2 évig, nem bejelentett munkavállalóként. Öt éve van otthon, először gyest, jelenleg gyermeknevelési támogatást (gyet) igényel.

Férje 8 éve ugyanazon a munkahelyen dolgozik, és az év nagy részében be is jelentik.

2.2.1. Munka és család

Nikolett a gyermeknevelési támogatást elmondása szerint azért veszi igénybe, mert a gyerekek ellátását hosszú távon nem tudná összeegyeztetni a munkavállalással. A gyerekekre senki sem tudna vigyázni, ha megbetegednének, a férjének pedig még a rendes szabadságát sem adják ki, nem hiányozhat a munkahelyéről.

Most nem (nem gondolkozik munkavállaláson - A. Zs.), mer' a gyerekeim. Há' velük foglalkozok. Képzeld el, ha betegek, lebetegednek, most ki? Ki gondozza őket? Érted. Most ki kell vegyek 5 nap szabadságot. Félek, hogy kirúgnak.

Egyik korábbi munkahelyén is azért mondott fel, mert a gyerekek gondozását nem tudta összeegyeztetni a munkahelyi követelményekkel, időrenddel.

Ez a csokigyár, meg a hipó, de be nem volt jelentett a hipó. Csokigyárban sem, dolgoztunk, de a busz hozott minket. Ott is három műszakban, ott kellett, hogy hagyjam, mert a lány végett. Az éjccaka nem lehetett otthon hagyni, mer kicsi vót, meg cicizett. (És nem tudta ott elintézni, hogy ne három műszakban legyen? - A. Zs.) Hát, nem.

A gyermekek nevelésében, gondozásában segítségre nem igazán számíthat, bár a telepen belül működnek a hagyományos, a kölcsönösségen/reciprocitáson alapuló támaszok. Az idősebb asszonyoknak – ez a telepen kb. az 50+ nőket jelenti – már olyan rossz az egészségi állapotuk, hogy felelősen nem lehet a gyerekeket rájuk bízni.

Helyben szerinte semmilyen munkalehetőség sincs – férje is azért ingázik –, pedig ő a 6 gyerek mellett semmi másban nem gondolkozhat. A község egyedüli munkaadója a „tanács”, de, mint mondja, oda a „szociálisokat hozzák be”.

A gyet lejártá után kb. 60 ezer forintért már munkát vállalna, de most szívesebben választja a biztosat (gyermeknevelési támogatást), mintsem kockáztatná a család rendszeres bevételi forrását azzal, ha esetleg megszűnne a munkahelye.

Rövid távon, alkalmi munkákat el tudna és el is szeretne vállalni, de helyben az sincs. Nyáron tervezi, hogy hazamegy a szüleihez, hogy szülőfalujában idénymunkát tudjon vállalni a helyi gyümölcsösben. Ez idő alatt édesanyja tudna vigyázni a gyerekekre.

Nikolett férje építőipari vállalkozónál dolgozik 8 éve fuvarozóként. Felesége így beszél férje munkájáról:

Gödöllőn, bejelentett neki. Má hány éve? Nyóc éve, mióta itt vagyok. Ő se dolgozott, mer őtet az élettársa elhatta, nem élettárs, hanem felesége vót., össze vótak házasodva...Több mint nyóc, kilenc-tíz éve ennek így.

Nikolett és férje is elégedett a férj munkahelyével, de a téli hónapokat csak nehezen vészeli át a család. Decembertől márciusig ugyanis az építőiparban nincs munka, így a férjének munkát adó vállalkozó ebben az időszakban nem fizet a beosztottjainak, 4 hónapra felmond nekik. Ahogy a férje kollégái, Nikolett férje is bejelentkezik ilyenkor munkanélkülinek. Az álláskeresési járadékon túl a család a bevételeket a környék bányáiból, *vasazással* egészíti ki. A rendszeres gyermekvédelmi kedvezményen túl semmilyen támogatást sem kapnak. Lakásfenntartási támogatásért hiába pályáztak, elutasították őket.

2.3. „Anikó”

A 43 éves Anikóval egy budapesti közfoglalkoztatást szervező irodában beszélgettem. Anikó mindig is Budapesten élt. Szüleivel egy újpalotai panellakásban lakott 1983-ig, amikor férjével beköltöztek abba a 27 nm-es ferencvárosi bérlakásba, melyben azóta is együtt élnek. Férje már nyugdíjas, 20 éves lányuk pedig – aki szintén velük él – vegyésztechnikusként tanul. Anikó 1985-ben végzett vegyészként egy budapesti szakmunkásképzőben. Szakmájában csak néhány évig dolgozott, ugyanis a rendszerváltás időszakában férjével családi vállalkozásba kezdtek: gyógyszeripari csomagolóanyagok eszközeit gyártották. A kisvállalkozás 10 éven keresztül jól működött, de aztán az ezredfordulóra beszűkültek a lehetőségek, ahogy mondja: *„Gyakorlatilag megszűnt a munka, és nem akartunk tönkremenni. Ennyi.”*

Ezt követően munkanélkülivé vált. Az azóta eltelt 10 évben csak egy biztos munkahelye volt, 3 évig közfoglalkoztatottként dolgozott egy önkormányzati intézmény bölcsődéjében. Ezután folyamatosan változtak munkahelyei: hol különböző gyárakban dolgozott betanított munkásként, hol pedig munkanélküliként regisztráltatta magát, kiegészítésképpen alkalmi fekete munkákat (általában takarítást) vállalva.

Egy ideje 85 éves nagymamáját gondozza, ezért ápolási díjban részesül, közben pedig aktívan munkát keres. Ezzel párhuzamosan részt vesz egy budapesti közfoglalkoztató által szervezett számítástechnikai és angol nyelvi képzésen.

2.3.1. A fekete-fehér munka világa/több lábon

Anikó a diktafonra felvett beszélgetésben csak egy jelentéktelennek tűnő alkalmi munkalehetőségéről beszél, arról, hogy néhány havonta, rendszertelenül takarítást vállal idős embereknél.

Meg néha bejön 1-1 ilyen takarítás, ami házaknál. Tehát az, az pluszba... Hát ez tulajdonképpen anyunak egy ismerőse volt, aki, aki kérdezte, hogy nem tud-e valakit. Gyakorlatilag 2 ilyen van, aki olyan 2 havonta felhív, hogy mikor tudnék eljönni. De hát az nem egy rendszeres dolog.

Anikó még sosem utasított vissza semmilyen munkát, nem is tenné, mint mondja – kis mosollyal a szája szélén –, olyat neki fel sem ajánlottak. A diktafon kikapcsolását követően azonban megnyílik, és erről a kérdésről (is) már árnyaltabban fogalmaz. Elmondja, hogy nőként nem tudna nehéz fizikai munkát elvégezni, már körültekintőbben jelentkezik az

álláshirdetésekre, mivel a fagyaltgyárban eltöltött 3 hónapos munkája után gyakorlatilag megfagyott az egyik ujjja, így csak korlátozottan tudja a háztartási munkákat elvégezni.

Alaposan átrendezte a „hivatalos”, diktafonon rögzített beszélgetés tartalmát, hogy „bizalmasan” beavatott abba, hogy már 3 hónapja „stabil” fekete munkája van, egy minisztériumban! takarít hétköznapi reggelente, hajnali 5 és fél 8 között. Alkalmanként hétvégén is be kell mennie. Havonta ezért a munkáért 30 ezer Ft-ot kap (ezt a pénzt természetesen nem számolta bele a felvett beszélgetésben említett havi fix, 90 ezer forintos jövedelembe). Az így, feketén megkeresett pénzzel, valamint a nagymamája ápolásáért kapott ápolási díjjal együtt, ha beosztással is, de kijön a család havonta. A kétfajta bevétel azonban lehetetlenné teszi, hogy 8 órás munkát vállaljon. Ebben nem is nagyon gondolkodik, már egy ideje kizárólag részmunkaidős foglalkoztatást, 4 órás állást keres magának: egyrészt a több lábon állás, másrészt pedig a nagymama ápolását – ahogy mondja, „mivel nem egy kívülállóról van szó” – nem merné valami idegenre bízni.

2.3.2. Bizonytalanság

Anikó elsősorban nem abban érzi bizonytalannak a helyzetét, hogy bejelentett vagy éppen fekete munkát vállal, mivel a bejelentett munkahelyeken is csak határozott idejű szerződést kötnek vele, hanem amiatt szorong, hogy lassan 10 éve semmilyen hosszú távú munkája sincs.

Igen. És az a másik fele, hogy sosem lehet tudni, hogy egy adott munka, egy munkahely meddig tart ki. És nem rajtam múlik. Tehát nem arról van szó, hogy én bedobom a törülközőt, és holnaptól kezdve ide nem jövök. Egy tollvonással. És cégekkel szakítják meg a kapcsolatot, szerződéseket bontanak. Lazán... Úgyhogy pocsék a helyzet, na...

Egy bejelentett munkájáról például így beszél:

Hát megszűnt úgy, hogy határozott időre vettek föl. Tehát ott vannak állandó dolgozók. És amikor, amikor mondjuk a nyári a nyári időszakba nagy termelés kell, akkor fölveszik az úgymond. Hogy hívják ezeket? Nem külsősnek. Mindegy... Megbízással igen. És akkor megvolt az, hogy meddig. Mettől-meddig szól a szerződésünk.

Jellemző, hogy a folyton változó és csak rövid ideig tartó munkahelyek, munkaalkalmak miatt már meg sem tudja mondani, hogy mikor dolgozott utoljára.

Várjunk, most gondolkoznom kell... Hol a fenébe voltam én utoljára? Már tényleg nem tudom. Be vagyok kavarodva... Azt hiszem, hogy a R. volt utoljára. Azt hiszem. De ebbe nem vagyok biztos. De már annyi helyen voltam, meg annyi helyen kerestem, hogy az ember be, belekavarodik ebbe. De nagyon pocsék a helyzet. Tehát mind kínálatból, mind fizetésekből. Hiába hívom föl, már betöltötték, meg jön be, meg önéletrajz, meg anyám kínja. Tehát nagyon tudnak szórakozni az emberekkel. Nem feltétlen ez az ő hibájuk, de, de mostanában nagyon nehéz munkát találni.

A bizonytalanságát tovább növeli, hogy többször (bejelentett munkavállalóként is) futhatott a ledolgozott munkabéréért.

Az egy foglalkoztató volt még a VI. kerületben, és a kedvenc főnökasszonyunk állítólag még nem jött vissza Magyarországra, mert csinált egy jó kis csalást, úgyhogy megkapta az állami dotációt, aztán nekünk meg nem fizetett. És igen sokáig, hónapokig húzódott, de most már átutalták a pénzt. Most már jött. Most már azért is azt mondtam, hogy na itt a felmondásom, mert találtam másik munkahelyet. Akkor megkérdezte tőlem, hogy: „Anikó, miért mond föl?” Mondom: „Viccel velem?” Mondom: „Mindenki pénzből él.” Na, szóval ilyenek. És ezeken én átmentem. Úgyhogy én most már, aki egyszer nem fizet, kalap-kabát. Most nem 2 napról van szó. Tehát az, az belefér bármelyik cégnél. De amikor már 1 hetes csúszás van, akkor onnan én már jövök. Nekem sok pénzem maradt itt már bent.

Annak ellenére, hogy a Munkaügyi Központ szolgáltatásairól meglehetősen rossz véleményrel van – mint mondja, ott csak szórakoznak az emberrel –, mégis valamiféle átmeneti biztonságot érez, amikor a bejelentett munkahelyei megszűnését követően rendre megkapja az álláskeresői támogatását, illetve biztosítási jogviszonyhoz jut.

2.3.3. Segélyek

Az önkormányzathoz szociális támogatásért már egy ideje nem fordul:

Nekem, nekem belemondták itt a képembe az önkormányzatnál, túl fehér a bőröm. Úgyhogy ezek után én hozzájuk nem megyek... Igen, mert szórakozott ott a nő, hogy még ez, meg még az, mert ugye mondtam, hogy akkor kérek egy listát, hogy mit kell még hozzá beszerezni. És akkor ugye bevitettem, és akkor, akkor hát így nem. Meg ez kéne, meg az kéne. Mondom, ne haragudjon, de, mondom, most mondja, meg őszintén. Most meg fogom én ezt kapni? Hát nézze, asszonyom! Nem hiszem. Mondom, miért? Azt mondja, hogy őszinte legyek, túl fehér a bőre! Ennyi. Tehát itt, itt mások állnak sorba. Ott nem nekem adják.

Anikó azt is a diktafonon felvett beszélgetést követően árulja csak el, hogy a nagymamája korántsem igényel állandó segítséget, illetve gondozást. Mindössze két-három naponta kell felugrania hozzá, ilyenkor általában bevásárol neki, és beszélgetnek.

A nagymamája ápolása egyfelől lehetővé teszi Anikó számára (bár a házi segítségnyújtás keretében biztosítható lenne), hogy biztosítása és minimális jövedelme legyen, más oldalról azonban esélytelenné teszi a munkavállalását. Az ápolási díj miatt ugyanis nem is vállalna 8 órás állást, noha ő is tudja, hogy részmunkaidős (általában számítástechnikai gyakorlatot igénylő, vagy éppen magasabban kvalifikált munkaköröket takaró) elhelyezkedésre esélye sincs.

2.4. „Éva”

Éva 1952-ben született egy somogyi faluban, jelenleg egy dunántúli városban él. A hölgy pontosan érkezett az interjúra, rendezett külsejű, első látásra egyenes nyitott ember benyomását kelti. Már az elején leszögezi, hogy:

„Amit én Önnek elmondok azt bárki előtt névvel, mindennel együtt elmerném mondani. Egy biztos, hogy valótlan nem mondok! Az élet nagyon megtiport. Ezzel a munkanélküliséggel már-már eddig vagyok. Az egy szem unokám tartja bennem a lelket, hogy egy vonat elé oda ne álljak. Kegyetlen dolog munkanélkülnek lenni.”

Édesapja rendőr százados volt, édesanyja háztartásbeli. Szülei már meghaltak. Nővére még él, az ő segítségével, támogatásával tud élni, nélküle nem is tudja, mi lenne vele. Elmondása szerint csak ritkán fordul hozzá segítségért, de a biztonságos háttér sokat jelent számára. Egy gyermeke van, akit szerény körülmények között neveltek férjével. Mindketten fizikai munkát végeztek egész életükben.

Ipari tanulóként varrónőnek tanult, az iskola után varrónőként dolgozott egy bútorgyárban. A munka mellett aztán leérettségizett. 1985-ben megszületett a lánya és utána már nem ment vissza a gyárba, hanem portásként helyezkedett el az Egyesült Izzóban. Ennek az állásnak nagyon örült, mert fizikailag is bírta és szellemileg is kielégítő volt. Később, a katonatisztek tömeges leszerelésével (a sorkatonaság eltörlésével) jött egy kormányrendelet miszerint a portás munka végzéséhez is vagyonvédelmi tanfolyamot kell végezni. A tanfolyamot saját pénzből el kellett végezni, ami akkor 50 ezer forintba került, ez a minimál bér (17.000 Ft volt) többszöröse volt – mondja Éva. Annál is inkább meg kellett tartania a munkáját, mert '85-ben bezárt a bútorgyár és ezzel együtt férje munkanélküli lett.

„Muszáj volt, mert rá lettem kényszerítve, hogy végezzem el. Mit adott az Isten? Ott dolgoztam, jól éreztem magam, kiszurkoltam ezt az 50.000 Ft-ot, aztán jött egy még nagyobb leszerelés, egy csomó katonatiszt munkanélkülivé vált. És hová helyezkedtek el dolgozni? Tanfolyamot se kellett végezni, pénzt se kellett fizetni. Elmentek mindenhova, ahol lehetőség volt, biztonsági őrnek. Kit raktak ki a munkahelyről? Azt, aki nem volt katona. Ez az igazság! Való tény, ott dolgoztam a portán. Én fénymásoltam le a katonatisztek nyugdíjas papírját, 180.000 Ft, 220.000 Ft. Kerestünk 20.000, 17.000 Ft-ot. Nem azt, mondom, hogy egy kisnyugdíjas miért megy el dolgozni. De még egy aktív dolgozónak nincs munkahelye, azért 200-300.000 Ft-os nyugdíjak mellett ne foglalják el az aktív keresőknek a munkáját!”

A férje egy évig volt munkanélküli aztán ő is az Izzóba került, mint gépkezelő és innen ment nyugdíjba. Éva 2005-ben „került az utcára” – ahogy ő fogalmaz. Ez után munkanélküli segítyt kapott és a munkaügyi kirendeltségen javasolták neki, hogy az érettségije és a két szakmája mellé szerezzen még egy szakmát. Ekkor ment el a szakács tanfolyamra, ami egy éves volt.

„Hát mondom, ott mindig van kereslet. Elvégeztem. Azt a szakmát, amit egy gyorstalpalón el kell végezni átképzésen. De Zsolt, azt nem fogadják el sehol! Ezt most hiába mondják, hogy így van. Nem igaz! Nem igaz! Arra intenek, legyintenek.(...) Megcsináltam a tanfolyamot. Otthon van az oklevelem, meg a bizonyítványom. Megcsináltam. Nyertem vele egy évet, hogy ide jártam iskolába. Annyi hasznom volt belőlem, hogy két, két és fél évig mosogattam. Mosogattam a Centrálba', mosogattam a Spár-ba'. A Spár-ba meg 300-400 vendég után volt 2 mosogató. Most gondolja el fiatalember, hogy ott, mint a szoba, meg nagy hely tele van koszos edénnyel, és nem győz a munkával idegileg, fizikailag. Azt értem el, hogy szorgalmam mellett leszállt a húgyhólyagom. Most ki van kötve, hogy erős fizikai munkát nem csinálhatok”

Éva elmondása szerint azóta folyamatosan munkát keres. A munkaügyi kirendeltségen már név szerint ismerik, de munkát, így 58 évesen már nem tudnak neki adni. Volt olyan munkáltató, aki nyíltan megmondta, hogy az életkora miatt nem veszi fel. Munkát nem talál, nyugdíjba még nem tud menni, pedig több mint 38 év munkaviszonya van. Szociális segélye 25.000 forint. Arról, hogy ez mire elég a következőket mondja:

„Ez a kis 25.000 Ft, amit kapok, ez két számlára elég. Gáz, meg villany. De a gázzal is annyira örülök, hogy egyedi fűtés van, így fizetek átalányt. 10.000-10.000 Ft-ot. Nagyon nehéz ebből kijönni. Nagyon nehéz. Most a férjemmel együtt van 80.000 forintunk egy hónapban. Most ebből gáz, villany, TV. Mert hát azért TV-t legalább nézzünk.”

Azt mondja, hogy a számlák befizetése után 25.000, jobb esetben 30.000 forint marad kettőjüknek egy hónapban. Ebből csak úgy tudnak kijönni, hogy minden nap főz, és próbálja a legolcsóbb élelmiszereket beszerezni. Félrerakni már évek óta nem tudnak.

2.4.1. Az elhelyezkedési lehetőségekről

Éva azt mondja, hogy elhelyezkedni egyáltalán nem tud, múlt héten is volt egy állásbörzén, de szerinte az életkora miatt már sehova nem veszik föl. Csak olyan munkát vállalna el, amit a betegsége mellett is el tud végezni. A fizikai munka nem igazán jöhet szóba ugyanakkor – némi ellentmondással hozzáteszi - nem válogatna a munkák között, csak már kapna valamit. A fizetésbeli igényei sem nagyok, már minimálbérért is elmenne dolgozni. Ha most felajánlanának egy munkát már alá is írná a szerződést, és lemondana a segélyről.

„Énnekem, annyira megviselt ez a pénztelenség, hogy nekem még olyan igényem sincs, hogy azt mondjam, 100.000 alatt el sem megyek. Nincs, nincs. Sajnos ennyire már képes vagyok megalkuvó lenni, mer’ egy minimálbér nekem az egy főnyeremény lenne a 25.000 Ft-hoz képest. Tehát ilyen, igényem nincs, hogy csak ennyi pénzért megyek el dolgozni.”

2.4.2. Munkahelyi igények

Arra a kérdésemre, hogy mit tart/tartott fontosnak a munkájában a következő választ kaptam:

„A közösséget tartottam, meg azt, hogy volt egy munkahelyem, egy biztos pénz, amire tudtam azt, hogy tizedikén, vagy másodikán megkapom. Amire számíthatok. Meg a közösség. És ez a legnehezebb most, hogy úgy érzem, hogy nem kellek senkinek, nem tartozok sehova. Nincs egy olyan rendszer az életembe, és ez nagyon hiányzik. Azt, hogy tisztának kell lenni, rendesnek kell lenni, időre kell menni, ha az letelik, intézhetem a magam dógát. Ez a rendszeresség hiányzik. Meg a csapat. Az, hogy az ember tudjon egy kicsit beszélgetni. Nem szórakozni meg a munkahelyre, de azért egy közösséghez tartozik. Ez hiányzik.”

Évának a munkahelyszerzésben sem a rokonok, sem a barátok nem tudtak segíteni, azt mondta, csak magára számíthatott. Mindenki csak a saját munkáját féltette, hogy csak az övé megmaradjon, a másakra intett, hiába volt a rokona - mondja Éva. Az egyedüli segítséget, a szakácsstanfolyamot a munkaügyi kirendeltségtől kapta, azt mondja, az segített valamit. Egyszer el akart menni takarítani, de kiderült, hogy ma már ahhoz is tanfolyam kell, így hát lemondott róla, és hozzáfűzi – a legmerészebb álmaiban sem gondolta volna, hogy egy 58 éves nőnek tanfolyamot kell végeznie pénzért, hogy aztán ablakot pucolhasson.

2.4.3. A mobilitásról

Sehová sem költözne el egy munkáért, őt minden ide köti, már nem tudnának olyan állást ajánlani, ami miatt elköltözne innen. De ha diplomás lenne, akkor már rég nem lakna itt – mondja. Közmunkába soha nem osztották be, de ha kellene, szívesen menne. A munkaügyi kirendeltségbe és a családsegítőbe is havonta ellátogat, de azon kívül, hogy meghallgatják, nem tudnak segíteni neki.

„Be! Be kell járnom. Az Eszti már mondta, hogy mivel én eljövök a Családsegítő Központba, nem kell bemennem a munkaügyibe, de mégis mindig berendelnek! Aztán nem merek vitatkozni, hogy nem jövök, mert azt mondják: „Hiszen ő nem dolgozik! Ráér!” Úgyhogy én megyek, de semmit nem mondanak. Az hogy bemegyek, megnézik a kiskönyvet, bepecsételnek, ajánlani semmit nem tudnak. Bepecsételnek, és akkor megmondják, hogy mikor menjek legközelebb.”

2.4.4. A tervekről

Évának – elmondása szerint – már nem igazán vannak tervei, a helyzetét egyre reménytelenebbnek látja. Ha meglenne a 40 éves munkaviszonya (amihez már csak másfél év hiányzik) akkor el tudna menni nyugdíjba, de így csak 62 éves korába tud elmenni, ezért nem is tudja, hogy mi lesz vele még négy évig. Említi, hogy amikor mosogatóként dolgozott akkor elveszett két évet mivel csak 4 órára jelentették be, pedig reggeltől estig dolgozott. Ezt nagyon sajnálja, valamint lemondóan hozzáfűzi, hogy a vendéglátásban már csak így megy ez. Azt mondja, ha realisan nézi a dolgokat, akkor elhelyezkedni már nem fog tudni, úgyhogy tervezgetnie is fölösleges.

Nagy problémának látja, hogy az üzletek sokszor nyugdíjasokat foglalkoztatnak, olyan munkára, amit ő is el tudna végezni.

„...és azért nem találok munkát, mert tele van katonatiszttel, meg öregasszonnyal a város, akik ott pakolgatják a kávé. Én esküszöm, hogyha megérem, hogy nyugdíjas leszek, én elleszek otthon szépen, aztán elrendezem a kis családomat. De legalább ezt ne engednék meg, hogy az egyiknek nincs munkája, a másiknak meg kettő, meg három van. Amíg másik családos anya iskolás gyerekekkel az utcán van, akkor azért ne dolgozzon 200.000 Ft-os nyugdíjas, és ne foglalja el a helyet! Majd, ha lesz annyi munkahely, hogy be kell segíteni akkor, akkor avassák be a nyugdíjasokat. Nekem ez a véleményem.”

A segélyezetti létről a következőket mondta Éva:

„Nagyon sokszor el vagyok keseredve és már nem is tudom, hogy mihez forduljak, mit csináljak. Az Önkormányzatra egy rossz szót nem szólhatok, de hát történnek furcsa dolgok, vannak olyanok, akik csak úgy kapják a segélyt. Én kértem. Jogosult is voltam rá, mert annyi pénzünk nincs, mint ami a határ lett volna. Kijött az Önkormányzattól két ilyen műkörmös kis plázacica, és körbenéztek a lakásban. Egyszerű, szorgalmas, spórolós emberek vótunk. Van egy szép bútorom és nem a kocsmába töltöttük, költöttük el a pénzünket. Jön. Nézi. Hanóver szekrény, két TV, színes TV, Xantusz kép a falon. Hát mondtam neki: Hölgyeim! Maguk most leltárazni jöttek, vagy mit csinálnak a lakásomban! Mert én

még nem kértem kölcsönt, és meg akarták nézni, hogy... Én úgy értelmezem, hogy ez nem csak annak jár, aki nyomorog, aztán a szoba közepén tüzet rak. Annyira számkivetettnek érzem magam, én nem azért nem dolgozok, mert nem akarok. Akkor mellette jönnek a megjegyzések, hogy aki segélyen van, összeszedetném vele a csikket az utcán. Meg így, meg úgy. Hát borzalom, na. Jót nem tudok mondani.”

2.5. „István”

István az előző interjúban szereplő hölgyhöz hasonlóan 1952-ben született Nagykanizsán és jelenleg is ott él. István volt az az interjúalany, aki kimondottan el akarta mondani a történetét, ezzel is remélve, hogy az ellátások megváltozása kapcsán jobb irányt vehet az élete.

Istvánt és nővérét édesanyjuk nevelte, mivel édesapjuk '56-ban kénytelen volt elhagyni az országot - István így fogalmaz: „ugye nem kell elmondani, hogy miért”. 1966-ban felvételizett egy pécsi képzőművészeti szakközépiskolába, de mivel édesapja '56-os volt, ezért nem vették fel. Ekkoriban festegetett, de a felvételi kudarcra teljesen elvette a kedvét a képzőművészettől és végül kereskedelmi szakközépiskolát végzett, és a kereskedelembe is helyezkedett el.

Néhány évig a szakmában dolgozott, több munkahelye is volt, és még a katonaság előtt sofőrként dolgozott. Azt mondja több helyről is azért volt kénytelen elmenni, mert apja '56-os volt. 1974-ben, amikor bevonult a seregbe egy írnoki állást kapott, mivel megvolt a hivatalos jogosítványa. A zászlóaljnál azonban csak két hónapig maradhatott írnokként, mondván, hogy politikailag megbízhatatlan. Ezért 2 évig végig kellett „gürcölnie” az össze hadgyakorlatot, ami abban az időben volt. A leszerelés után megnősült és családot alapított. 1984-től raktárosként dolgozott, és elvégzett egy műszaki tanfolyamot is, így a raktár vezetője lett. Mivel rendszeres véradó volt, így előfordult, hogy a véradás miatt kikérővel elkéredzkedett. István azt mondja így kezdődött az egész tortúra:

„Egy alkalommal, pénteken elhagytam a munkahelyemet, kikérővel. Hétfőn közölték velem, hogy igazolatlan napot kaptam. És, elkezdődött egy ilyen cirkusz, mindenáron ki akartak dobni. Utána arra rájöttem, akkor kellett valakinek a helyem, és akkor meghurcoltak, a Zalaegerszegi Döntőbíróság mondta, illetve helyezte hatályon kívül az ügyemet. És gyakorlatilag én így kerültem ki az utcára már 1986-ban. A két családomat tovább nevelve hirtelen nem tudtam elhelyezkedni, mert már akkor kezdődött ez az érdekes munkanélküliség.”

Ezután elment taxizni és 4 évig dolgozott taxisként, ennek egy karambol vetett véget és az, hogy később ellopták az autóját. Közben a házassága megromlott és '90-ben elvált. Azt mondja István, hogy ekkor teljesen újra kellett kezdeni az életét. Kicsivel ezután megismerkedett egy hölgygel és családot alapított, ebből a házasságból van egy 17 éves fia. Közben a munkahelyek jöttek mentek, volt ahol 3 hónapot dolgozott, volt ahol fél évet, de volt olyan hely is, ahol csak egy-két napot. Rengeteg helyre kiközvetítették, de a legtöbb helyre fel sem vették. Azt mondja István, hogy 78 munkahelyig írta, legalább ennyi helyről „szórták ki”. Közben a felesége is munkanélküli lett, pedig ő könyvelőként dolgozott - hangsúlyozza István – egy cégnél, ahol aztán a gépesítés miatt, többé már nem volt szükség a munkájára.

Istvánnak mára az egészsége is megromlott, több betegsége is van, amit szerinte a munkanélküliségéből fakadó stressz okozott. Idén júniusban egy műtéten is átesett. Emiatt stabilan munkát vállalni már nem tud. Az interjúban egy kérést is megfogalmazott és reméli, hogy előbb utóbb teljesülni fog:

„Ha meghallgatják, lenne egy olyan kérésem, hogy az olyan emberek, akik tisztességgel, becsülettel dolgoztak, és mindent elkövettek, hogy visszakerüljenek az úgynevezett közsférába, annak teljesen más elítélést kellene biztosítani, mint ami jelenleg van. Mert kérdezem én, ha valaki 35 éves korába a BM-től, meg vagy x helyekről elmehet nyugdíjba épen egészségesen, akkor egy beteg embernek adják meg az alanyi jogot, hogy ha nekem van 30 évem, akkor tessék nekem 30 évig tisztességesen fizetni, az én kérésemre, mert nincs munka, egy olyan összeget, hogy élni tudjak, és fel tudjam nevelni a gyerekeimet. Röviden ennyi.”

2.5.1. Az utolsó munkahely

Az utolsó munkahelyén közterületesként dolgozott. Reggel elmentek szemetet szedni, kaszálni - azt mondja nem volt ezzel probléma, de azért valahol megalázó volt. Sajnos már 9-10 éve ez a munka sincs, István szerint másnak kellett ez az ő állása is. Azt mondja, hogy azóta ilyen közmunkát sem ajánlanak föl neki, sőt már azt is mondták neki, hogy nem is kell jelentkeznie ezekre a munkákra.

„Hát én ott akkor is megmondtam a frankót. Aztán nem kellettem, mert mondtam én, ha elmegyek egy munkahelyre, mikor nyírtam egy játszóteret vagy valami, akkor nem tartottam 3 óra dohányszünetet, mert nem is dohányoztam. Megcsináltam a munkát, és szépen elmentem a dolgomra. És akkor megmondtam ezeket a dolgokat. Ez nem tetszett, így kitettek, és mondom utána határozottan megmondta az egyik személy, hogy én ne is jelentkezsek, mert én nem kellek.”

Kérdésemre, hogy a munkaügyi kirendeltségre be kell-e még járni a következőket mondja István:

„A munkaügyi központba 3 havonta járok. Na, de onnan már nem közvetítenek ki, mert ott meg vannak adva azok az emberek, akiket fölvesznek. Általában a fiatalokat.”

2.5.2. A mobilitásról

István elmondta, hogy korábban sem igazán vállalt munkát és most már a betegsége miatt sem vállalna munkát vidéken.

2.5.3. Munkahelyi igények

Egy munkahelyben fontosnak tartja, hogy normálisan lehessen végezni a feladatot, hogy tisztességes bért fizessenek (80-100 ezer forintot már annak tart) és a kollégák jók legyenek. Azt mondja ez nagyon fontos számára. Még most is elmenne dolgozni, ha olyan munkát kapna, amit a betegsége mellett el tudna végezni. Például a kereskedelembe szívesen elmenne, de már ott is rengetegszer próbálkozott, így beleunt az egészbe és az utóbbi időben már nem olyan intenzitással és ambícióval keres munkát, mint korábban.

Igazából már teljesen lemondott arról, hogy valaha lesz még munkája, a helyzetét pedig kilátástalannak tartja – ezt többször hangsúlyozza az interjú alatt. Tanulni már nem menne el, azt mondja, hogy az idegei már nem bírják, a számítógépes munka pedig ki van zárva.

A legrosszabbnak azt tartja a munkanélküliségében, hogy nincs meg az a biztonságérzet, ami korábban megvolt, a „család biztonságba tudása” hiányzik neki a legjobban. Így fogalmaz: ha kellene, bármikor lemondana a segélyről egy állás miatt, csak keressen egy kicsivel többet, mint az ellátás.

Kérdésemre, hogy mennyi pénzt kell beosztaniuk havonta, a következő választ kaptam: családi pótlékot kapnak, az anyósa után kap a felesége 20.000 Ft ápolási segélyt, és István kap rendszeres szociális segélyt, ami kicsivel több, mint 25.000 forint. Fekete munkát sem tud vállalni, azt mondja, nincs ilyenre a városban lehetőség, néha azért elmegy takarítani, de abból csak két-háromszáz forintot keres, amit elhanyagolhatónak tart.

2.5.4. Végezetül

István azt tekinti a legnagyobb problémának, hogy nincs egy olyan „szociális állam”, ami tolerálja, ha valaki önhibáján kívül nem tud dolgozni, vagy azért mert nincs munkalehetőség. Szerinte biztosítani kellene ezen embereknek egy normális megélhetést, és nem összekeverni őket azokkal, akik nem is akarnak dolgozni!

2.6. „Judit”

Judit 1953-ban született egy Zala megyei faluban, jelenleg egy dunántúli kisvárosban él. A hölgy pontosan érkezett az interjúra, az interjú alatt zárkózottabb volt, sokat kellett kérdezni, önállóan keveset beszélt. Judit iskolai végzettsége nyolc általános, és mindig fizikai munkát végzett. Egész életében gyári munkában dolgozott, most utoljára egy ruhaipari cégnél volt vasaló.

A szülei szintén munkás emberek voltak, édesapja villanyszerelő, édesanyja gyári munkás. Édesapja 2004-ben halt meg, férje pedig két évvel később 2006-ban. Van egy lánya, aki 4 órányi lakik tőle, neki 4 gyermeke van, tőle nem sok segítségre számíthat – mondja. Az édesanyja is egyedül él és ő is.

A munkahelyét 2009. január végén felszámolták a gyár megszűnt, így lett munkanélküli. Mint mondja, most lett először munkanélküli. Összesen 37 év munkaviszonya van.

„Végkielégítéssel jöttünk el, az állam fizetett ki bennünket. Állami végkielégítést kaptunk, amit majd, hogy ha eladják a céget, akkor kap vissza az állam. Mindenki megkapta évek után, kinek hány éve volt (...) felmondást kaptunk meg végkielégítést. Úgyhogy 2009. januárban kaptam meg minden pénzt. Hát akkor még ugye a munkanélkülim az 40.000 volt, nem harminc. Azt kaptam kilenc hónapig. A kilenc hónap után meg kaptam ezt a lecsökkentettet, ezt már segélynek mondják.”

Azt mondja, hogy nagy szerencsétlenség, ami vele történik, mert korábban 57 év elég volt a nyugdíjhoz, de most, a törvényváltozás miatt már 59 év kell a nyugdíjhoz, addig két évet kellene még dolgoznia, de mint mondja, nem tud. Okként a munkalehetőség hiányát hozza fel és az egészségi állapotát.

A munkaügyi kirendeltségnél sem tudnak neki munkát adni – azt mondja, hogy nagyon sok a fiatal és azoknak kell. A munkaügyiben csak a segélyekkel tudtak neki segíteni. Azt mondja, hogy eddig kapott álláskereső támogatást, 2010-ben kapott krízis segélyt (25.000 Ft) és rendkívüli segélyt (5.000 Ft) és hozzáteszi, hogy amikor kér, akkor adnak neki. Nemrég elromlott a WC-je és a számla ellenében kifizették neki a javítási költséget. Azt mondja, hogy nem panaszkodik rájuk, mert eddig mindig segítettek neki.

2.6.1. Az elhelyezkedési lehetőségekről

Többször is volt olyan, amikor küldték, hogy menjen el egy címre, mert ott van egy mosogatói állás, de mire odaért közölték vele, hogy már betöltötték. Olyan még nem volt, hogy az adott helyen tényleg lett volna munka, sokszor az van – mondja –, hogy elfelejtik jelezni a munkaügyi kirendeltségnek, hogy már betelt az állás.

Arra a kérdésemre, hogy kire számíthat az anyagi nehézségeiben rögtön rávágja, hogy senkire, aztán helyesbít, hogy néha az édesanyja segíti. Ő 78 éves, nyugdíjas.

2.6.2. Rendszeres bevételek

A rendszeres bevételei felől kérdezem és sorolja, hogy kapja a rendszeres szociális segélyt 25.600 forintot és kap még 5.000 forint rendkívüli segélyt. Azt mondja, ebből nyáron még valahogy kihúzza, de már előre fél, hogy télen mi lesz vele, ha jön a fűtés szezon. Arra számít, hogy kap majd fűtés támogatást. Néha van egy kis alkalmi munkája, de azt nem számolhatja rendszeresnek, rendszeres csak ez a 30.000 forint van – mondja. A cég felszámolása után kapott 500.000 Ft végkielégítést, eddig ebből is tudott élni, de most már fogytán van az is.

2.6.3. Munkahelyi igények

Juditnak az a fontos egy munkában, hogy el tudja végezni és, hogy megfeleljen neki, a kollégák már nem igazán fontosak, hogy milyenek. Azt mondja korábban ez is számított, de most már megváltozott ezen a téren és abszolút nem fontos neki. Csak a megélhetés a fontos a munkában, a fizetés, ez az első számú szempont – mondja.

Judit – elmondása szerint - még soha nem utasított vissza munkát, eddig mindent elvállalt. Meséli, hogy 16 éve, amikor az utolsó munkahelyére ment dolgozni az is nagyon nehéz munka volt, de mégis elvállalta, pedig igen sokan visszautasították. Sokan voltak, akik egy hét után otthagyták, nem bírták, sokszor reggel 6-tól este 9-ig kellett dolgozni. De meg is fizették a túlórákat.

2.6.4. A mobilitásról

Munka miatt sohasem költözött, de ha jól megfizetnék, vállalna más városban is munkát, de 50.000-ért már nem menne el sehova. A minimum, amiért elmenne az a minimálbér. Azt mondja, azért viszont bármilyen munkát elvállalna, az sokkal jobb lenne, mint ez a 30.000 forint.

2.6.5. Segíteni...ki tud?

A munkahelykeresésben a barátok rokonok sem tudtak segíteni neki, akikkel együtt dolgozott a gyárban azoknak sincs munkájuk. Azt mondja, hogy ez a legnagyobb baj, hogy ma már csak ismeretség alapján lehet munkát szerezni, enélkül szóba sem állnak az emberrel.

Kérdeztem azt is, hogy a családsegítőben tudnak-e segíteni neki, erre azt a választ kaptam, hogy eddig csak kétszer volt ott, egyszer az adatait vették fel a második találkozásra már nem is nagyon emlékszik. Említi, hogy még konkrétan itt nem is kért segítséget és nem is tudja, miben tudnának neki segíteni, miben kérhetné egyáltalán a segítségüket.

Judit szerint feketemunkát, manapság már nem lehet találni, mert annyira fél mindenki az ellenőrzéstől, hogy így nem mernek felvenni senkit.

„Az én köreimbe azok mind rend... bejelentett. Sőt inkább azt csinálják, hogy nem nyóc órára, hanem négy órára veszik föl, hogy ha nem tudnak annyit fizetni, meg hat órára, de bejelentenek mindenképpen. Ami azt jelenti, hogy nyóc órás munkát el köll végezni hat órába, nekik...ilyenről tudok, de be-bejelentve.”

Végezetül: Judit is elég sötéten látja a jövőjét, nem hiszi, hogy ennyi idősen talál még munkát. Már csak abban bízik, hogy megéri a nyugdíjat és akkor újra biztonságban érezheti magát.

2.7. „János”

Jánossal, a többi interjúalanyommal ellentétben a saját házában találkoztunk. A falu, ahol lakik zsákfalu, kevesebb, mint 600 lelket számlál és több mint 90 százalékban nyugdíjasok lakják. Ahogy az interjúból kiderül János nem itt született, egy kiránduláson ismerte meg a környéket és rögtön beleszeretett. Aztán évekkel később, amikor a visszavonulását tervezgette jutott eszébe újra és akkor még jobb módúként megvásárolta a már régóta lakatlan óvodát. Lakhatóvá tette és beköltözött.

János első ránézésre nem egy „szokványos segélyezett” bár a ház, amiben lakik, erősen felújításra szorul. Érkezésünkkor szívélyesen körbevezet a gondozott kertben, minden apró csemetének elmondta a történetét. A lakásba érve, mondhatjuk, hogy egy, vagy több kisebb műterem fogadott bennünket, a falak roskadoztak a festményektől, rajzoktól, skiccektől, amit vagy ő festett, vagy tanítványaitól kapott. Még beljebb érve a dolgozószobájában ültetett le bennünket, ahol megmutatta az amatőr rádióállomását is és elmondta, hogy legalább 40 éve rádiózik és nyolc hónapja ötödik lett az amatőr rádiósok országos versenyén. János házának belső tere nem egy faluban megszokott belső tér, a falusi hangulatból idebent semmit sem érezni. Ami mégis arról árulkodik, hogy a régi jómód már a múlté az a hideg volt, odabent körülbelül 10-12 fok lehetett. Ilonával - János családgondozójával, aki elkísért az interjúra – nem vettük le a kabátot, János is több pulóverben és kabátban ült velünk a szobában. Azt mondta, hogy még nincs itt a fűtési szezon (október 12-én), amíg nincsenek komoly mínuszok addig spórol a fával. A fát, amit kint a ház mellett megmutat nekünk, gyűjtötte, venni nincs pénze, Ilona szerint ez a fa csak egy-két hétre lesz elég, hogy utána mi lesz, azt nem tudja. Ilona mindenesetre megnyugtatja Jánost, hogy valahogy megpróbál intézni neki fát az önkormányzaton keresztül.

János 1951. január 28-án született Tatán, majd gyorsan hozzá is teszi, hogy ez azért lényeges, mert már rég nyugdíjba mehetett volna, csak ezen a 28 napon múlt.

Tatán élt negyven évig majd Tatabányára költözött a családjával, ahol később vállalkozásba kezdett és onnan továbbköltözött Budapestre. Budapestről ide a faluba, innen pedig egy rövidebb időre Salgótarjánba, onnan pedig újra vissza a faluba.

Jánosnak négy testvére van, édesapja gyári munkás volt, édesanyja háztartásbeli. Az első feleségétől két családja van, a másodiktól, akitől a múlt hónapban vált el, egy.

János iskolai végzettségét tekintve nyolc általánost végzett és egy képzéretező szakmát – ezzel érte el az életben mindazt, amit elért – fogalmaz. És meséli tovább az életét:

„Most az volt a lényeges, hogy amikor én ugye nyolcadikos voltam, akkor a bátyám már nagy dolgozó volt a tatai szőnyeggyárba és akkor ez volt a mintakép. A nővérem mondogatta, hogy menjek-menjek tanulni, én meg mondtam, hogy megyek pénzt keresni. És akkor elmentem 13 évesen pénzt keresni, és örültem, hogy a családot tudom segíteni, mert viszonylag szegények voltunk. És akkor

ebből alakult aztán ki az embernek az élete. S akkor hát én sose elégedtem meg azzal a gyári dologgal, hogy ott dolgoztuk a nyolc óránkat aztán mentünk tovább, hanem mindig csináltam mellette valamit és akkor jöttek különböző dolgok. Hát annak idején akkor mit lehetett mellette csinálni, szombat-vasárnap ugye izébe voltunk, társadalmi munkáztunk akkor KISZ-eztünk, akkor ismerkedtem össze a rádiózással meg a képzőművészettel. Hát ez ilyen művházas keretek között indult, én voltam a rádiós szakkörnek a titkára és fölöttünk voltak a képzőművészek és akkor együtt ücsörögtünk az értekezleteken a főnti főnökkel, Ő pedig egy Munkácsy-díjas művész volt, s akkor mondtam neki, hogy egyszer majd bemegyek hozzá, mondtam én szeretek rajzolni is. És akkor úgy volt, hogy: Gyere! És akkor fölmentem, aztán onnét elindult ez a rajzos történet is.”

A rendszerváltásig János négy-öt munkahelyen fordult meg, ezek leginkább gyári munkák voltak, közben sokat rajzolt, majd a rendszerváltáskor belekezdett egy képzőművészeti vállalkozásba és nyitott egy üzletet. Itt volt galéria, képkeretezés és művészellátó. Azt mondja, hogy ez akkor egy teljesen új terület volt Magyarországon.

„Rájöttem, hogy nincs ebben az országba semmi, ami ehhez a területhez kell, nem lehetett egy festőállványt kapni és stb. Szóval iszonyúak voltak a körülmények, és akkor elkezdtem gyártatni, már húszféle festőállványt gyártattam, palettákat, mindenféle szóval megcsináltam mindent, ami ehhez a témához kell, ugye én értettem hozzá. És akkor elkezdtem ezeket legyártatni, nagyon beindult. Hát volt olyan, hogy 200 festőállványt adtam el egy évben.”

János üzlete később odáig fejlődött, hogy az akkori legnagyobb irodaszerekkel foglalkozó állami cég vezetője felajánlotta neki, hogy dolgozzanak együtt és lássák el együtt ezt a piacot.

„Ő meg behívatott és mondta, hogy hát: Csináljuk együtt ezt a dolgot, ez nagyon jó ötlet! És én mondtam neki, de hát én ezt csinálom, hát nincs ezzel semmi gond, kitaláltam az egészet stb. De hát nagyon tetszett neki a dolog és hát mindenáron, hogy csináljuk együtt. Na, a vége az lett, hogy ma a cég az övé, engem kipasszírozott belőle, így Kft. szinten, és akkor, de hát ilyenek voltak, hogy akkor már a cégnek volt egy ilyen 300 milliós forgalmunk meg ilyenek. (...) de hát én ilyenek voltak nekem, hogy Európa legnagyobb cégeinél már kizárólagos forgalmazó voltam. Egy szál nadrágba jöttem ki belőle. Na, akkor az volt, hogy, hazamentem Tatabányára és akkor, még volt nekem két saját üzletem. Egy Győrbe egy meg Tatabányán, és akkor a feleségem viszont kiakadt teljesen, hogy, hogy hagyhatom ott azt a sok pénzt, ugye mert tudta, hogy mekkora a vagyona a cégnek, meg ilyenek... és akkor - Ő ilyen pénz centrikus volt és akkor én mondtam neki, hogy hát ez csak pénz. Aztán az volt, hogy addig veszekedett velem, míg fogtam, és elváltam tőle. Tehát ez lett a vége a dolognak.”

Ezután a Tatabányai üzlet leépült és Pestre ment dolgozni, továbbra is művészellátókat szervezett és több cégnél üzletkötő és tanácsadó volt. Azt mondja, abban az időben nem kellett állást keresnie volt olyan nap, amikor hét állásajánlatot kapott.

„Meghallották, hogy nem dolgozom és akkor mindenki engem akart. Aztán elmentem az egyik céghez kereskedelmi igazgatónak.”

A cég később tönkrement, János pedig megunta a „pesti hajtást” és lejött ide a faluba. Közbe beszállt még egy pesti rajziskolába, akkor még volt pénze, de abba is beleunt és visszajött

újra. Akkor még azt hitte, hogy itt is lesznek majd tanítványai, de mint mondja itt mások az emberek, itt ilyenekből nem lehet megélni. Itt nincs szükség képkeretezésre, festményeket pedig egyszerűen nem vesznek az itteni emberek.

Azt mondja János, hogy igazán nehéz helyzetbe, csak 6-8 hónapja került. A második felesége szülése után felköltöztek Salgótarjánba az anyósáékhoz és ott éltek egy-másfél évig. A babával János maradt otthon GYES-en. Ebből adódtak később a problémák – ahogy visszaemlékezik: a felesége a saját gyermekére féltékeny lett és megromlott a kapcsolatuk. Ezért újra visszajött a faluba. A lejtmenet akkor kezdődött, amikor felköltöztek Salgótarjánba, akkor az összes tartalékot felvitték magukkal, amikor visszajött gyakorlatilag pénz nélkül jött vissza. János így emlékszik azokra az időkre:

„Föléltük odafönn az összes pénzemet ugye. Szóval visszajöttem és szinte nem volt mit ennem. Úgyhogy csalánt ettem a kertből, meg sóska, sóska az rengeteg volt a fűbe szerencsére, meg ilyenek voltak. És akkor, tehát azt akarom mondani, hogy így azért nagyon rossz helyzetben voltam, a lányoméék segítettek. Adtak egy kis pénzt, hogy el tudjam indítani a dolgaimat, oda adta az autóját, hogy el tudjak menni a holmimért, azt is ki akarták dobálni ezek. Csúnya véget ért házasság volt. Aztán az volt, hogy mikor visszajöttem akkor itt voltam pottyra, tehát nem volt semmi és akkor én nem is akartam itt senkitől semmit kérni, mert a lányomnak mondtam, hogy ha ki tudja a havi rezsimet fizetni, akkor én már meg vagyok, mert itt a kertbe addig kapirogálok, míg nem lesz benne valami. Rögtön elmentem gyorsítóért tehát elmentem a boltba, hoztam dughagymát egy marékkal stb. Leraktam, pillanatok alatt két héten belül volt friss hagymám meg ilyenek, tehát az ember akkor ebbe kellett, hogy gondolkodjon. Aztán van rukkolám az is gyorsan terem, mindent be a földbe aztán működött, tehát hamar utolértem magam ilyen szempontból, hogy nem haltam éhen, ahogy itt vagyok. A nyáron földolgoztam az összes gyümölcsöt, ami a kertben volt. Van vagy hetven üveg lekvárom, amit saját kezűleg tettem el. (...)

Aztán az volt, hogy nem is nagyon akartam itt a segílyt, csak a feleségem rám küldte a Polgármesteri Hivatalt, hogy nézzék már meg, hogy mi van velem és akkor mikor elmondtam, hogy mik vannak, akkor így mondták, hogy de hát akkor segíünk, mért nem szóltam. De hát én soha nem akartam senkitől kérni semmit, tehát ez... nem éltem soha segílyből meg ilyenek. Most viszont nekem ez a segíly most nagyon nagy segítség, ki tudom a rezsimet fizetni, meg kicsi kajára is marad.”

Jánosnak a továbbiakban csak egy stratégiája van, mégpedig az, Ohogy megvárja a nyugdíjat. Elvileg 2011. január 28-tól nyugdíjas lesz, azt mondja addig már fél lábon is kibírja. Erre a kis időre már nem akar munkát vállalni, és a segílyért cserébe sem menne el „útkaparónak” és másnak sem. Ha mégis köteleznék erre, akkor inkább visszaadná az egészszet. Aztán hozzáteszi: „de mondom ez nekem nagy segítség, hogy ki tudom fizetni rezsimet.”

„Ők a társadalom némái.”¹¹⁴

A beszélgetések két helyszínen történtek (a hanganyagok rögzítése a kliensek beleegyezésével történt): Velence, Humán Családsegítő- és Gyermekjóléti Szolgálat, a klienst a kapcsolattartó családsegítő egy kisebb településről hozta be (Lovasberény településén élők száma: 2670 fő, 2010-ben álláskeresési segélyben részesült: 16 fő, regisztrált munkanélküli: 120 fő, RSZS-ben: 9 fő).

Interjúalanyom: 59 éves elvált hölgy, korához képest csinos, rendezett külsejű, nyílt, beszédes, 4 gyermek édesanyja, nagymama. Lovasberényen él, 2 szobás családi házban, közüzemi tartozása, jelzáloghitele van. Jelenleg négyen élnek a háztartásban: két gyermeke még tanul, ill. az unokája, ő 2 éves. Korábban 12 évig ápolási díjat kapott, beteg édesapját ápolta. Március óta munkanélküli, helyzetét kilátástalannak ítéli, ugyanakkor mindent megtenne az elhelyezkedés érdekében. Hajlandó lenne képezni magát, pl. takarítónőnek vagy szociális gondozónak is, de nem kap intézményes támogatást, önereje pedig nincs. Ezen személy esetében elgondolkodtató, hogy a megpróbáltatások ellenére is képes lenne még önmagából adni, másokat segíteni, még nem fordult el a társadalomtól, mindenképp értékes ember, jó lelki karakter.

Második helyszín Pusztaszabolcs, Polgármesteri hivatal (településen élők száma: (2006) 6489 fő, 2010-ben álláskeresési segélyben részesült: 34 fő, regisztrált munkanélküli: 291 fő, RSZS-ben: 46 fő) a két ügyfél helybeli:

- 37 éves elvált nő, két gyermek édesanyja, akiket az édesapjuk nevel– rendezett külsejű, kissé megszeppent, nehezen megnyíló; jelenleg édesanyjával él, az önkormányzatnál közcélú munkavégzésben vesz részt, mint irodai asszisztens, segítő;
- és egy férfi 56 éves házas, elhanyagolt külsejű, nyílt, beszédes, koránál idősebbnek látszó, alkohol problémákkal küszködő, 6 gyermek édesapja. Családi házban élnek, komoly közüzemi hátralékkal. A háztartás négyszemélyes, a megkérdezett férfi jelenleg az önkormányzatnál közalkalmazott, parkgondozó; felesége és két fia tartós munkanélküli. Felesége 8 általános végzettségű, rendkívüli felmondással bocsátották el, így semmilyen ellátásban nem részesül. Gyermekeik taníttatását valamennyien fontosnak ítélték.

Az egyik pusztaszabolcsi interjúnál a jegyző is jelen volt, ezért ott két interjút készítettem. Egyik interjúvált ügyfél sem volt egyedülálló háztartás, inkább (nagy)családok.

„51-ben születtem, 4 gyermekem van, 2 férjnél van, egy fiam és leányom még velem él van egy kis unokám, aki mostan itt játszik, vagyis több van, de velünk él ez a kislány.” (59 éves nő)

„Hát most hogyan is mondjam. P. volt '75, Z. volt '76, aki meghalt, akkor volt az izé a, G, '78, akkor született a J. '80, '81, K., és '83 T.” (56 éves férfi)

Iskolai végzettségük alacsony, 8 általános vagy általános iskola és valamilyen kiegészítő (szak)tanfolyam, sikeres elhelyezkedésükben nyilvánvaló hátrány.

---

¹¹⁴ Az interjúkat készítette: Kovács Martina.

„Ilyen gyorstalpalón jártam, eladó” (59 éves nő)

„Nekem 8 általánosom van, az mellett targonca-vezetői, 5 tonnásig targonca-vezető. Csak úgy eltanultam a villanszerelést, lakatosszerelést, mindenfélét. Kisgépkészítés, ezek a fűnyírók, traktor ezekről meg van a papírom, láncfűrészről, aljzat-növényvágó mindegyikről meg van a papírom.” (56 éves férfi)

Az illegális munkavállalás irányába az idősebb alanyok inkább elmozdulnának, motivációjuk erősebb e tárgyban, kapcsolat figyelhető meg az álláskeresésben eltöltött idő és a beszűkülő legális lehetőségek között.

„Még úgy is elmennék! Már nem érdekelné, csak pénzt keressek” (59 éves nő)

„Az úgy is volt, hogy én munkanélküli voltam, de az mellett én dolgoztam... Én a segínyt megkaptam én csak alkalmi munkaszerűségeen dolgoztam ottan. Nem az, hogy én fix-fizetést kaptam, hanem alkalmi munkásként mentem be dolgozni, kézbe kaptam. Hát azért abban az időben elég volt” (56 éves férfi)

Általános tendencia, hogy a munkakeresésben és az álláskeresőként eltöltött időben korreláció van, azaz minél régebben keres valaki, annál kevésbé motivált, ugyanakkor az interjúvált ügyfelek életében eddig csak egyszer fordult elő a tartós munkanélküli állapot. Interjúalanyaim elmondásai alapján földrajzilag mobilak, hajlandóak ingázni, vagy akár költözni is a jobb élet reményében (bár egyik kérdezett sem költözött el adott településről, mindig ott éltek). Ugyanakkor azt az előnyt, amit két nagyváros (Székesfehérvár, Budapest vagy akár Dunaújváros is) közelsége nyújt, nem tudják kihasználni, mert nem kapnak egyénre szabott segítséget. A meglévő előnyöket képtelenek átkonvertálni személyes sikerre.

*„...Nem voltam. Soha nem kaptam munkanélküli segínyt. Csak ezt a 6 hónap álláskeresőt. Azért mindig találtam valamit. Még ilyet, hogy most semmilyen munka ne legyen.
(...) Igen, akármit vállalnék” (59 éves nő)*

Csak egy megkérdezett számolt be oly távoli munkavégzésről, hogy annak járulékos költségei (utazás költsége, utazással töltött idő) miatt nem érte meg adott településen dolgoznia.

„Egyszer kipróbáltam Dunaújvárosba járni. Nagyon messze van. Egyszerűen nem kerestem annyit, amennyi az útiköltség. Egy hétig mentem, hogy kipróbáljam.” (59 éves nő)

Feltételezhető területi különbségek: a megkérdezettek esetében a segélyezett lét (relatív) nem hosszú időre mutat vissza, így motivációjukban az interjúalanyok erősebbek, a munkavállalás minden formáját el tudják képzelni. Elképzelhető kapcsolat a válság és a munkanélküliség között, ezek az emberek nem tapasztalták meg a Közép-Dunántúli régióban a tartós segélyezettiséget, szemben mondjuk egy Borsodi álláskeresővel.

„igen, és még azt mondják, hogy itt nincs olyan nagy munkanélküliség.” (59 éves nő)

Elhelyezkedési szempontból a terület kevésbé kedvezőtlen, mint Magyarország egyes régiói, ugyanakkor a gazdasági recesszió a korábban prosperáló területekre is hatott, az emberek nagy része a tömeges csoportos létszámleépítések áldozata lett.

„Az egyik helyi cégünk is 2008-ban nyitott meg, létszáma 150 fő volt, majd 70 körüli lett, most megint 100 fő körül foglalkoztat. Ha a kereslet csökken, egyszerűen kirugdossák az embereket” (Jegyző, Pusztaszabolcs)

A környéken élő emberek jellemzően a nagyobb településekre járnak be, gyakori a gyári, több műszakos munka is, ugyanakkor a legtöbben e szegmensből váltak álláskeresővé.

„Bejárnak Fehérvárra dolgozni. Több műszakos munkarendben, gyárakban. pl. Videoton. Ott is voltam, de hát nem nagyon. Vissza sem hívnak” (59 éves nő)

Szerintem a pusztaszabolcsiak 80%-a bejár valahova” (37 éves nő)

A bejárással kapcsolatban nekem pontos statisztikám van, kb. 1/3 dolgozik helyben, 1/3 jár Pestre, és 1/3 pedig a megyében... az önkormányzat a legnagyobb foglalkoztató, de van egy cég, amely 100 fő felett foglalkoztat, létesült itt a Stadler, elővárosi vasút karbantartó-állomás, kb. úgy 50-60 embert foglalkoztat. És ezen kívül a mezőgazdasági munkák jelentősek (gyümölcsösök, mézes), alkalmi munkaként” (Jegyző, Pusztaszabolcs)

Az elhelyezkedés nehézségei között felmerült az előítéletes, negatív munkáltatói attitűd: előítélet az idős munkavállalóval szemben (elsősorban egészségügyi problémák feltételezése), nem kell, hogy az egyén alacsony képzettségű legyen, az időséssel szembeni előítélet más társadalmi diszfunkcióra utal. Velencén kitörési pont lehetne a fellendülő idegenforgalom, de ez is szelektív hatásként jelenik meg, válogat (fiatalabb munkaerő irányába);

„Egyszerűen megmondják, hogy nincs. Nincs felvétel. Elmennék takarítónőnek is a Tescoba. De nem. Fehérváron a kínaiban ki volt írva, hogy eladót felveszünk. Odamentem, megmondtam, hogy hány éves vagyok „jaj majd szólnak, mert már sokan jelentkeztek, mert már ennyien vagy annyian jelentkeztek...gondolják, hogyha az ember ennyi idős, akkor már menni sem tud jóformán. Nem is gondolják, hogy legalább találkoznának az emberrel, hogy tud még valamit csinálni. Nem?! És még arra sem veszik a fáradságot, hogy találkozzanak az emberrel. (...) pedig én már nem mennék el a gyerekekkel állományba, én már tudnék menni állandóan(...). Van Bicskén egy, Spárnak hívják egy, mossák el az edényeket, egy húsfeldolgozó, hát ott is egy brigádvezető, vagy nem jó szóval mondom, egy volt munkatársam. Annak is szóltam, hogyha lesz üresedés, akkor gondoljon rám. A fenéket. Felvettek két fiatalat.. (...) Már feladtam hirdetést is. De olyan sokan vannak. És hát ott is ugye a fiatalabbat jobban, egy gyerek után jobban tud a fiatal rohángálni. Volt olyan is, aki azt mondta, hogy hát ne haragudjak, de fiatalabbat szeretne”(59 éves nő)

A munkáltatói korrektség vegyes képet mutatott (egyik ügyfél után nem fizették a járulékokat, ugyanakkor fizetésüket rendre, időben megkapták késedelem nélkül)

„Olyannal nem volt gondom, hogy nem fizettek ki valamikor valamit. A Videotonban takarítottam az egy Kft. volt. És nem jelentett be. Ezt hogy lehet?! Bérpapírt meg mindent tudnak adni és mégsem?! És sehol nincsenek meg! Eltűntek! Azok is mindent fizettek, szabadságot, nagyon rendesek voltak. Csak most, hogy eljött az idő, hogy összeszámoljam az éveimet, nincs” (59 éves nő)

Ha nincs bér jellegű bevételük, akkor jellemző, hogy a gyermekekhez kapcsolódó

transzferekkel fedezik vagy egészítik ki megélhetésüket:

„A segély, a fiam árvaellátása és a családi pótlék összesen 51 ezer Ft” (59 éves nő)

Valamennyien az állami segítségnyújtás „impotenciájáról” számoltak be, a munkaügyi központok sem munkát, sem tanfolyamokat nem tudtak felajánlani, ugyanakkor információnyújtásuk hiányos volt, sem megélhetési stratégiával (pl. esetleges jogosultságok, pl. START kártya), sem konkrét információval nem szolgáltak (tanfolyam indításának kezdete, feltételei)

„Minden hónapban jelentkeztem, kaptam 6 hónapig ilyen álláskeresői járadékot. Utána már semmit. Csak ezt a segélyt mostan, ezt a 4545 Ft-ot.

- *„KM: A munkaügyi központ tényleg semmilyen munkát nem tud felajánlani?*
- *Kliens: Semmit.*
- *KM: Valamilyen tanfolyamot?*
- *Kliens: Nem. Bár volt ugye az is, hogy valamilyen tanfolyamot elvégez és akkor addig kap segélyt”(59 éves nő)*

„Tanfolyamot akartam, volt ez a dajka-képző, csak aztán jelentkeztem is, felhívtam a munkanélkülit és hát azt mondták, hogy kellett volna előbb, 30 nappal előbb szólnom, s akkor segítettek volna, de az sem biztos. Így lemaradtam”(37 éves nő)

Az elhelyezkedéshez a leginkább a kapcsolatokat emelték ki, szemben mondjuk a tanulással, továbbképzésekkel. Ezzel ellentétben egyikőjük sem említette, hogy valaha is ismeretség révén jutott volna tartós, legális munkához. Egyikük úgy véli, hogyha több szakmája lenne, sem tudna elhelyezkedni:

„Megmondom őszintén, mert ugye én jártam a munkanélkülibe, az ember ott ücsörög, várakozik, sok emberrel beszélget. Ott volt egy fiatalember, 24 éves, nem tudom milyen iskolákat végzett, és egyszerűen nem talált munkát. Ő is úgy volt, hogy 'na most ezt megszerzem, azt, és lesz munkahelyem', és nem lett neki. Őrá meg azt mondták, meg sokra hallottam, hogy túlképzett.”(59 éves nő)

Közüzemi tartozása, hitele mindegyiküknek van (szolgáltató, vagy bank felé is), ugyanakkor valós segítséget nem nagyon kapnak a helyzet felszámolására.

„Hát sajnós igen. Jelzáloghitel. Mert az unokámnak az édesapja, ugye hát oda költözött, összekerült a lányommal, lett ez a kisbaba, és akkor mondta, hogy vegyünk fel kölcsönt és akkor majd ketten fizetjük, ő meg én. Ő meg szépen lelépett. És hát nekem kell fizetni mindent, az én nevemen van...33 ezer Ft. Úgyhogy minden hónapban úgy vagyunk.... hála Istennek most be tudtuk fizetni, most még itt lakhatunk”(59 éves nő)

A megszólaltatott emberek sorsát nem csupán a pénztelenség alakítja, hanem az élet alapvető, elemi cikkeit is nélkülözik.

„Hát az az igazság, hogy mostan a vizem ki van kötve teljes egészében, lekötötték a Tv-ét, az nem is érdeköl, de most már, kétszer visszakötöttük a villanyt, azóta megint kikötötték, nem tudom fizetni a villanyszámlát... Hát gyertyával,

petróleummal ezzel-azzal, nem petróleum, most már petrórt nem lehet kapni, hanem izé, olajmécse, ennyi. Ha más nincs akkor világítunk azzal, aztán jó 'éccakát. Az még, hogy tudok otthon fűteni egy kis tüzelővel... aztán...most mit csináljak. Ez van. Fával fűtök. Szedem össze innen-onnan, ahol van".(56 éves férfi)

Egyik kliens sem bír egészségkárosodással, ill. nem állt orvosi bizottság előtt, így munkaképesség-csökkenés sincs megállapítva:

„Én erre hallok valamennyit, erre a fülemre, a másokra nem hallok semmit sem. Nem is értem, hogy mit mondanak. Ezt műtettem, erre is már gyöngén hallok, a másikkal abszolút semmit. Meg hát az ujjam hiányzik. De hát ez..."(56 éves férfi)

„Nincsen. Most az is baj, hogy nem vagyok beteg. Mi lenne?! Csak, hogy magas a vérnyomásom. De hát az semmi. Hát hány embernek magas a vérnyomása?!... Nem iszunk, nem dohányzunk. Túl egészségesek vagyunk" (59 éves nő)

Keresésben mindannyian aktívak: hajlandók (lennének) képezni magukat, hajlandóak bejárni, együttműködni, dolgozni akarnak. Az Unióba való belépésünkkel erősödött a mindent szabályozni akaró szándék (takarításhoz is tanfolyam, papír, minősítés kell). A munkaügyi szolgáltatásokat ellátó intézményrendszer képtelen az egyéni életstratégiával rendelkező személyeket kiszolgálni, csak a csoportosan képezhető embereket preferálja, képtelen hitelt nyújtani, vagy pénzt átcsoportosítani a sajátos helyzetben lévő egyén számára, hogy számára megfelelő tanfolyamon vehessen részt.

„Vagy legalább egy takarítónői tanfolyam sikerülne. Én el akartam menni a polgármesteri hivatalhoz ilyen szociális gondozónak is. Mondtam, hogy én szívesen eljárók, még Dunaújvárosban volt ez a tanfolyam. Szívesen eljárók, csak ők fizessék (...) Azt mondták, hogy nekik arra nincs pénzük. És akkor most inkább nincs" (59 éves nő)

„Persze, az ember mindig tanulna. Csak hát erre nem voltam felvilágosítva. Csak amikor én felhívtam őket. S akkor is azt mondták, hogy hát így, hát úgy, nem is biztos. Meg hát nem is biztos az, hogy az egészet kifizetik... csak töredékét. S azért 70-100 ezer Ft egy ilyen" (37 éves nő)

Önálló vállalkozással két alany is megpróbálkozott, egyikükjüket a verseny, másik klienst a válság lehetetlenítette el:

„akkor ott nyitottam egy kisboltot, aztán azért csuktam én be, mert sorba épültek, mások is kitalálták ezeket, hogy élelmiszerboltot nyitni és nagyobb lett a pénzük és nagyobbakat nyitottak. Jöttek a Tesco-k, ezek azok, és így már nem volt olyan forgalom, hogy megérte volna" (59 éves nő)

„Volt egy saját vállalkozásom, az előző az ilyen baba ruházat volt, bababörze, meg volt egy előtte, hát az vegyes volt, ruha volt meg volt minden... az első vállalkozásomat azt az miatt, hogy elváltunk; az azért szűnt meg, a második pedig a válság miatt. Pedig itt nem is új, hanem inkább használt ruhák voltak. És mégis..." (37 éves nő)

Mindezek ellenére továbbra is optimisták, bíznak a jobb gazdasági fordulatban, a változó

piaci feltételekben, a javuló életminőségben:

„Én bizakodó vagyok. Most is voltam két állásinterjún is, Fehérváron... Abban bízom, hogy túl leszünk az ünnepeken, és januárban már egy kicsit más lesz. Hátha pozitívabban látják a dolgokat a munkáltatók is”. (37 éves nő)

„Én élem azt, hogy én mindegy hogy szombat, vasárnap én itt vagyok bent, én teszem azt a munkámat, amit kell, és amit szeretek. Én Pusztaszabolcs városért én élek, és amíg tudom, addig fogom csinálni ezt a munkát. Én a parkot hétfőgén is, hétköznap is, én nem fél 8-ra jövök, meg háromnegyed 8-ra, én már itt vagyok 6-kor, fél 7-kor reggel. Ez én nekem hétfőgén is ugyanaz. Én mindig felkelek arra az időre, én jövök be”. (56 éves férfi)

Közös pont, hogy segélyért egyik alany sem kívánt folyamodni, legfeljebb rendkívüli élethelyzetben: pl. idős hozzátartozó ápolása – tűzifa, hozzátartozó halála – temetési segély, életfelfogásukra a becsületes szegénység nézet a jellemző és a takarékoskodás:

„Volt már, hogy kértem egyszer. Tüzelőre. Kaptam 10 ezer Ft-ot. Az apám ott volt és nagyon beteg volt, állandóan fázott, kellett a meleg. Meg hát sokat volt kórházban és nem nagyon tudtam ezt a fát intézni. Nem nagyon volt, aki segített volna (...) a barátnőm mondta, hogy te mérnem kérsz má’? Mindenki kér, akinek ennyi meg annyi a nyugdíja. És akkor ő szólt is valakinek. Onnan. Ilyen testületi tagnak. S akkor mondták, hogy adjak be egy pár sort, írásban kérem” (59 éves nő)

A megkérdezettek a segélyezést kifejezetten degradálónak érezték, ugyanakkor közcélú munkavégzésben valamennyien részesültek vagy elfogadnák. A hozzátartozók viszont pl. az utcaseprést, árok-ásást szégyellnék.

„Én nem. Én nem járok be oda. Én csak akkor megyek be... nem, még kártyás villanyórát sem kértem. Csak akkor megyek be, ha ők kérnek valami munkát és én megcsinálom. Nem! Nem jövök én ide segélyt kérni!! Mert azzal csak saját magam járatnám le...” (56 éves férfi)

„Hát én már mindent. Mondták a gyerekeim, hogyha elmegyek közhasznú munkásnak, ők elköltöznek. Mondtam nem érdekel, képes vagyok... Há’ miből éljek?! Hogy az anyjuk söpri az utcát... És ha nem lesz mit pakolni a suliba, akkor mi lesz?! Akkor inkább fordítsd el a fejed, ha látod, hogy söpröm a járdát – mondtam. De én azt se szégyellném”

„Közhasznú munkásnak is. Most azt is elvállaltam volna, (...) Na most oda is gyorsan beszaladtam, hogy végre már legyen valami, és erre mit mondott? - Hogy télen már nincs munka, mert ilyenkor már nincs mit csinálni. Nem túl jó. Se kapálni, se locsolni, se semmi. Azt mondta az ügyintéző, hogy majd tavasszal, amikor lehet virágokat ültetni, meg ilyesmi. Úgyhogy azt is elvállalnám. Bármit!” (59 éves nő)

és még egy példája a segélyek megítélésének:

*„KM: Előzőleg előfordult már, hogy kért valamilyen segélyt?
Kliens: Nem.*

KM: Nem? Soha?

Kliens: Nem.”(37 éves nő)

Nem számoltak be a segélyekre épülő életstratégiáról, a velük készült interjúk alapján nem támasztható alá a kutatás azon hipotézise, mely szerint igaz, hogy nem mindenkinek éri meg dolgozni, a szegénységi csapda, mint problémafelvetés esetükben egyszerűen nem releváns. A korábbi befizetések alapján alapuló ellátásokat, vagyis a biztosítási jogviszonyhoz kötött támogatásokat inkább elfogadják, mint a pusztán rászorultság végett kapott transzfereket.

„Nem adtam be én semmit. Én nem, ilyet nem akarok. Én nem is folyamodtam úgy lényegében. Egyszer. Az önkormányzathoz mikor a fiam meghalt, segélyért. A 22 éves fiamnak szétlőtték a fejét neki. Én attól kezdve én nem fordultam ide az önkormányzathoz segélyért.... a temetésre. A rendőrség öngyilkosságnak zárta le. Na de nem öngyilkosság volt. Csak a rendőrség akart beleszólni abba, hogy az ukránok, vagy a cigányok... minden rendőr földre áll a dologtól.”(56 éves férfi)

Az ellátórendszer szégyene, hogy ez az ember nem kapott lelki, mentális segítséget, nem kapott áldozatok hozzátartozóit segítő szolgáltatást, csak némi pénzbeli segítyt, mely nagy valószínűséggel jelentősen rontotta pszichés egészségét. Nem kapott segítséget a rendőrségtől, házi orvosától, nem kereste meg senki. Ilyen és hasonló helyzetekben válik valahogy a szegénység magánüggé, itt válik a társadalmi értékítélet kézzelfoghatóvá és jelenik meg előítélet formájában. Nem kapott információt, fia ügyét öngyilkossággként zárták le. A segítség esetében nem volt természetes.

A megszólaltatott ügyfelek családja feltehetőleg az állami segítségnyújtás számos formájával élhetne, de információhiány, büszkeség, a velük foglalkozó ügyintézők fásultsága végett az ellátásokból kimaradnak.

Mindegyik esetben a munkanélküli lét munkakarrierjükben egyszeri, de tartós állapot; két női interjúalanyom elmondásai alapján munkájuk elvesztését a kialakult gazdasági recesszió hatásainak tudják be, ugyanakkor a kialakult élethelyzetet a személyes életükben bekövetkező változásokkal is magyarázták (válás, gyermekszületés, cserbenhagyás). Egyetlen férfi interjúalanyom állását a rendszerváltás idején veszítette el, azonban abban az időben bőkezűbb munkanélküli ellátásokban részesült, kisebb kontrollal, így képes volt mellette illegális alkalmi munkákat vállalni.

Munkakeresési stratégiák vegyesek, egyszerre próbálnak személyes ismeretségi vagy kapcsolati hálójukon keresztül, ill. intézményes úton munkát találni. Helyzetüket nagymértékben megnehezíti a rugalmatlan munkaerőpiac, az atipikus munkák hiánya, mely az illegális munkavállalás irányába tolja őket (alkalmi munkák, nyáron, feketén). Élnek a nyomtatott és elektronikus médiumok kínálta lehetőségekkel is, ugyanakkor információjuk a meglévő lehetőségekről gyakorta hiányosak, felróhatóan az őket segítő szakembereknek. (Az ügyfelek nem ismerték az adósságkezelői szolgáltatást, nem részesültek lakásfenntartási támogatásban, nem tudták, hogy mit jelenthet rájuk nézvést egy esetlegesen megállapított egészségkárosodás, nem ismerték a START programot stb.).

„Én akkor is jártam az utcákat, és megtudtam, hogy ennél és annál van munkalehetőség, akkor felkerestem az illetőt, azt izé... hát az utcán mentem, mondták, hogy itt is van munka, ott is, aztán mentem utána. Az alapján, amit hallottam, mentem érdeklődni. Megegyeztünk aztán mentem oda dolgozni”(56 éves férfi)

„Akik voltak jó ismerőseim, nagyon soknak megszűnt a munkája (...)Vendéglátóhelyeken is voltam takarítani, akkor volt ismerősöm is, aki szólt, ha van üresedés, szobalánynak, szobaasszonynak vagy valami. De semmi (...)Már Pesten is próbálkoztam ismerősöknél. Van két ismerősöm, aki jár házakhoz takarítani. Mondja, hogy most már annyira visszamondták, hogy őnekik is alig van. Várpalotára is a Tescoba. Még csak épült, de már akkor jelentkeztem. Nem is értesítettetek. Bár még oda is elmentem volna. Már jelentkeztem ilyen polcingernek is (...)Ha az utcán megyek, akárkivel, ismerőssel találkozom már megkérdezem, mindenkitől, hogy nem-e tudnak valamit. Ismerősök, barátnők, akik voltak, most szűnt meg neki is a munkahelye, hát nem tudom”

„Régebben az újságban is, amikor még volt annyi pénzem, hogy egy hirdetést feladjak...a fehér megyeibe...de most már arra sincs”(59 éves nő)

Problémát jelent, hogy az állam által működtetett reintegrációs szolgáltatások hiányosak, az 50 éven felüli, alacsony iskolai végzettségű munkaerőről kvázi tudatosan lemondanak. Az aktív eszközök diszfunkcionálisak, s ebből kifolyólag nem eredményesek (nem piacorientált, túl hamar fogy el a pénz a képzésekre, a központok munkatársai fásultak, érdektelenek). A kötelező együttműködés nem mutat túl a bürokratikus elemeken, nem tudnak valós állásokat felkínálni, a munkák gyakorta nem is léteznek, vagy teljesen más igényekkel, elképzelésekkel bírnak a munkaerővel szemben.

Nincs olyan jellegű tanfolyam, mely az elveszett képességekre, készségekre koncentrálna és irányozna meg fejlesztéseket, a munkaerőpiacról évekre, évtizedekre kihullott egyének figyelemkoncentrációja, csoportban való együttműködésének képessége csökken, így egy-egy tesztet nem tudnak megfelelően kitölteni, így felvételre sem kerülnek be. Nincsenek olyan jellegű aktív eszközök, melyek a rehabilitációt segítenék elő.

„Most gyárba is képes lenne az ember elmenni. De hát ott is mindjárt mondták, hogy sajnós nincs felvétel. Voltam tesztet írni is, mindenhol voltam már. Vissza sem hívnak. Megmondták, hogy mindenképp szólnak, hogyha lesz, és ha nem akkor is. Egy fenéket, nem szóltak.” (59 éves nő)

Az egyént magára hagyják küzdelmében, még a kereséshez szükséges infrastruktúrát sem biztosítják (telefon, internet). Mindezekért az állami foglalkoztatási szolgálat, ill. kirendeltségeinek kapacitását és eszközeit növelni kell, vagy funkcióit más intézményekhez telepíteni.

A közfoglalkoztatás nem segíti elő a nyílt munkaerőpiacra való visszailleszkedést, valamilyen értelemben becsatornázza az egyént a társadalomba, de még sem hiteti el vele hasznosságát, ezt társadalmi megítélése is mutatja. Ráadásul azon településeken ahol megnőtt az álláskereső száma akaratlanul is kimaradnak egyesek, ill. a kisebb településeken meghatározóak a személyes összeköttetések is.

„Ott úgy van, hogy 6 hónapig dolgozik, aztán elküldik munkanélkültre, ezzel megszerzi a jogosultságot” (59 éves nő)

A hosszabb ideje munkanélküliek akaratlan feladással viseltetnek helyzetüket illetően, e személyeket még nehezebb munkához juttatni, vagy visszajuttatni a munkaerőpiacra. Az interjúkból az derült ki, hogy problémás a segélyek célzottsága is, ezen rászoruló kimaradnak belőle, vagy nagyon alacsony szinten állapítják meg azok színvonalát, melyekből képtelenség megélni. A 4500 Ft-os segély összeg a szociális segély megcsúfolása és kifejezi a

társadalom viszonyát a használhatatlannak hitt esetekkel szemben. A segély összegének igazodnia kellene az egyén, ill. a háztartás megélhetéséhez, ugyanakkor a bérekhez is, melyeket azonban nem haladhat meg. Összege jövedelempótló funkcióval kell, hogy bírjon, ugyanakkor a munkába állást nem gátolhatja, nem lehet ellenőztő.

„63 ezer Ft. Ennyit utaltak a számlára. Lassan azon a szinten leszek, vagy azon a szinten is vagyok, hogy a közmunkás többet kap, mint én (...) ők megkapják a 62-öt én meg kapom a 63-at” (56 éves férfi)

Az elbírálás és az igénylési procedúra nehézkes, főleg, ha többszöri kérvényezésről van szó. A jövedelempótlásnak kapcsolódnia kell az egyén élethelyzetéhez, amelynek megállapítása és kérvényezése nem lehet elrettentő vagy riasztó a problémával küzdő egyén számára, nem szabad, hogy stigmatizáljon, vagy negatív érzésekkel töltse el a kérvényezőt. Mivel rászorultságon alapuló jövedelmekről van szó, fontosak a szankciók, fontos az ellenőrzés, de a folyamatos kontroll nem csaphat át a segélyezett életének túlszabályozásába. A folyamatos együttműködés lehet hasznos, amennyiben valós információkat juttat el a rászorulóhoz, de ha csak 'egy pecsét', akkor többlet költséggel bír az egyén számára (beutazások a nagyobb város munkügyi kirendeltségéhez együttműködésre, utazási költségtérítés nélkül). Az interjúalanyokhoz hasonló helyzetben lévő személyek szociális, mentális gondozása nagyobb erőfeszítéseket igényelne a meglévő és velük foglalatoskodó intézményhálózat részéről. Nem csak a munkaképességet, hanem a szociális viszonyokat is fel kellene mérni minden álláskereső esetében, megismertetni velük egyéni, valós lehetőségeiket, jogait, nem pedig magukra hagyni őket.

„A volt férjemtől elváltam. De hát én ápolgattam, mert nagyon beteg lett. De azután sem kaptam semmit. Mert a bíróságon mikor elváltunk, bírónő megkérdezte, hogy kérek-e asszonytartást. És én mondtam, hogy nem. Mit tudtam is én, hogy az mi. Dehogyan nem kell ettől semmi, örülök, hogy megszabadultam. (...) Most már 10 éve. De akkor mikor meghalt akkor 9 év volt. És ha 10 évet nem haladja meg, akkor az asszony kaphatja ezt az özvegyi nyugdíjat. De még sem. Merthogy a bíróságon én azt mondtam, hogy én nem kérek asszonytartást. És arra hivatkoztak, hogy azért nem kapom én az özvegyi nyugdíjat. De ki tudta, hogy az arra is vonatkozik?!” (59 éves nő)

A beszélgetések alanyai nem reflektálnak a helyzetükre, hanem elszenvedik azt. Kommunikációjuk beszűkült, nem kérnek segítséget, a városi léthez képest beletörődőbbek, körülményeik foglyai. Szemléletüket az ismétlődő kudarcok során elnyert tapasztalat alakítja ki. A beszűkült falusi, kisvárosi lét nem biztosítja a városokra jellemző anonimitást, így jelenik meg a titkolni vágyott szegénység és annak szégyene. Mivel a kisközösségekben az emberi kapcsolatok szűk körűek, jobban számon tartják egymás sikereit és sikertelenségeit, amely nem feltétlenül előnyös közösségi erő, hanem az egyén számára szégyellni való dolog. Véleményem szerint ezért jellemző a közösségi megbélyegzéstől való félelem és a már már naivitásnak tűnő büszkeség.

*„Nem, se nevelési, se lakásfenntartási semmit nem kaptam. Nem is kértem, mondjuk. Mindig úgy voltam vele, hogyha egy mód van rá, akkor nem kérek. KM: De miért? Büszkeség?
Kliens: Ühüm. Inkább akkor akárhová elmegyek” (59 éves nő)*

A származásukat firtató kérdések utaltak a mezőgazdasági léttel való szoros kapcsolatra, az akkori életet az elemekkel folytatott harc határozta meg, míg a jelenkorit a társadalmi nyomás.

Valamely oknál fogva ezen emberek kevésbé érintettek a társadalmi szolidaritás által, nem alanyai annak, függetlenül attól, hogy helyzetük azt megkívánná. A társadalmi szolidaritást semmilyen valós segítség által sem volt módjuk megtapasztalni, mindezért ők sem kérnek. Ők társadalmunk némái.

Mindezek alapján azt gondolom, hogy van mit újra gondolnunk a munka elvesztéséhez kapcsolódó segélyezési rendszerünkben.

3. rész

Új segélyezési rendszer konceptuális alapjai

Mózer Péter – Tausz Katalin

Javaslatok a segélyezési rendszer korszerűsítésére

1. A szociális védelem pénzbeli ellátásainak elemei

Az Európai Unió országaiban a szociális kockázatok elleni védekezés egy sok összetevőből álló komplex rendszer, melynek egyik átfogó eleme a szociális közszolgáltatások biztosítása, a másik a pénzbeli ellátások rendszere. Az utóbbit négy nem-piaci összetevőre lehet bontani: társadalombiztosítás, demograntok (csoportosan célzott ellátások), segélyek, adórendszeren keresztül nyújtott szociális célú támogatások. Ezek, igaz eltérő súllyal, de *mindig* jelen vannak minden jóléti ellátórendszerben.

Az is az európai jóléti államok közös jegye, hogy a kötelező társadalombiztosítás az elsődleges (újra)elosztási rendszer. A biztosítási rendszer átalakulása mára lehetővé tette, hogy ne csupán a munkavállalók legyenek biztosítottak, hanem hozzátartozóik bizonyos csoportjai is. Ahogy bővült az elismert kockázatok köre, úgy vált egyre bonyolultabbá a jogszerzés kérdése is, azaz a kockázatokkal és bizonytalanságokkal szembeni védelem. Az ekvivalencia elv „lazulása” következtében egyre több embert vonódott be a rendszerbe. A társadalombiztosítás alapvető célkitűzése azonban mindezek ellenére sem változott: az egzisztenciális biztonságot fenyegető kockázatok elleni védelem – elsősorban időskorban; gyermekvállalás esetén; megbetegedés, esetleg tartós egészségkárosodás, vagy a hozzátartozó halála miatt; a munka elvesztésekor.

A következő alappillért a **demograntok**, vagyis azok a csoportosan célzott ellátások¹¹⁵ alkotják, amelyeket kiterjedtségükön és hatókörükön kívül az különbözteti meg a többi támogatás-típustól, hogy az anyagi helyzettől és előzetes biztosítási jogviszonytól függetlenül járnak a csoport tagjainak, és közadókból finanszírozzák.

E támogatási forma alapvető célja, hogy a társadalom tagjai számára jogosultságot teremtsen bizonyos, a társadalom által elismert szükségletek kielégítésére ezzel is elősegítve az erősebb társadalom integráltságot, valamint az esélyegyenlőség megvalósulását.

A támogatás tehát alanyi, állampolgári jogon jár, így a jogosultság feltételeit egyszerű, mindenki által ellenőrizhető, ennyiben „objektív” kritériumok alapján határozzák meg, és ezeket az egyszerű kritériumokat követve az ellátás mechanikusan, automatizmusokon keresztül működik.

Jó példa erre a hazai fogyatékosági támogatás, ahol nem a jövedelmi-vagyoni helyzet számít, hanem az, hogy a fogyatékoságból eredő többletköltségeket kompenzálják a demogrant típusú támogatással.

---

¹¹⁵ Ezen ellátás jogosultsági feltétele: “(...) előzetes hozzájárulás fizetéséhez nem kötött, bizonyos jól mérhető, objektív feltételek (például a demográfiai kritérium; korhatár feletti életkor, kiskorú gyerek léte stb.) fennállása esetén automatikusan járó/folyósított, jogosultsági alapú – un. csoportosan célzott – ellátások (contingency based benefits)”. (Semjén András 1996:845)

A csoportos célzás elvével sokan szembe állítják a **szociális segélyt**, mert a segély – a szociális biztonsági rendszer e fontos eleme – tulajdonképpen olyan a források vizsgálatán alapuló szelektív juttatás, amelynek célja azon személyek segítése, akiknek nincs elegendő saját anyagi forrásuk ahhoz, hogy önmagukról gondoskodjanak. A szociális segélyhez tehát rászorultsági alapon (bármit is jelentsen ez¹¹⁶) lehet hozzájutni.

A segélyre általában, fő hozzáférési elvként az jogosult, aki(nek):

- a) az adott országban lakik;
- b) alacsony a jövedelme;
- c) gyenge a munkaerő-piaci kötődése;
- d) az alapvető szükségleteit nem tudja kielégíteni.

A segélyezés a rászoruló és az általa eltartottak minimális szintű megélhetését biztosítja, és az alapvető szervező elv a rászorultság vizsgálata, azaz a rászorult személyek kiválasztása különböző tesztek (jövedelem-, vagyon-, munka- és magatartásteresztek, ill. ezek kombinációja) segítségével történik. A beavatkozás célja, hogy senki se kerüljön egy bizonyos jövedelmi (szegénységi, ill. létminimum) szint alá (szegénység enyhítése). Annak ellenére, hogy a támogatás megítélése történhet normatív, vagy diszkrecionális szelekcióval, a jogosultság, mint szociális jog (ld.: demograntok esetében) nem, vagy csak igen korlátozottan érvényesül. A segélyek e jellegzetessége mindenképpen eltér a társadalombiztosítási és a csoportosan célzott ellátásokétól, hiszen az utóbbi két juttatási-forma erős jognak tekinthető (*1. ábra A-C részei*), míg a segélyezés (*1. ábra D rész*) a kikényszeríthetőség szempontjából igen gyenge lábakon áll. Ez még akkor is így van, ha a segély-típusú ellátások normatív alapúak, hiszen a „rászorultság” tartalmát - a jog szempontjából (is) – bizonytalannak tekinthetjük. Ennek következtében a segélyek a társadalmi integráció, a kohézió erősítéséhez semmilyen, vagy csak korlátozott mértékben tudnak hozzájárulni. (A „korlátozott mérték” csak abban az esetben áll fenn, ha létezik minimumellátás [a magyar rendszer nem ismer ilyent].) A jövedelemtesztre épülő támogatások bár segíthetnek a szegények napi gondjain, de nem gyakorolnak hatást a szegénység társadalomszerkezeti okaira, sőt, a csapda-hatások miatt még súlyosbíthatják is a problémákat. A segélyezésből következő szelektivitás „félreértelmezi a szegénység természetrajzát, és felerősíti azokat a körülményeket, amelyek gyengítésére lenne hivatott. (...) E politika ugyanakkor táptalaja az alá- fölérendeltségi viszonyok hierarchikus burjánzásának a társadalomban, javítás helyett rontja a szegények státusát, és csökkentés helyett növeli a társadalmi egyenlőtlenségeket. Ahelyett, hogy érzékenyen megkülönböztetné a különböző típusú szükségleteket, egy nagy, és szükségképpen stigmatizált kategóriába gyömöszöli bele a munkanélkülieket, a betegeket, az özvegyeket, az időseket és másokat.” (Peter Townsend 1990:219)

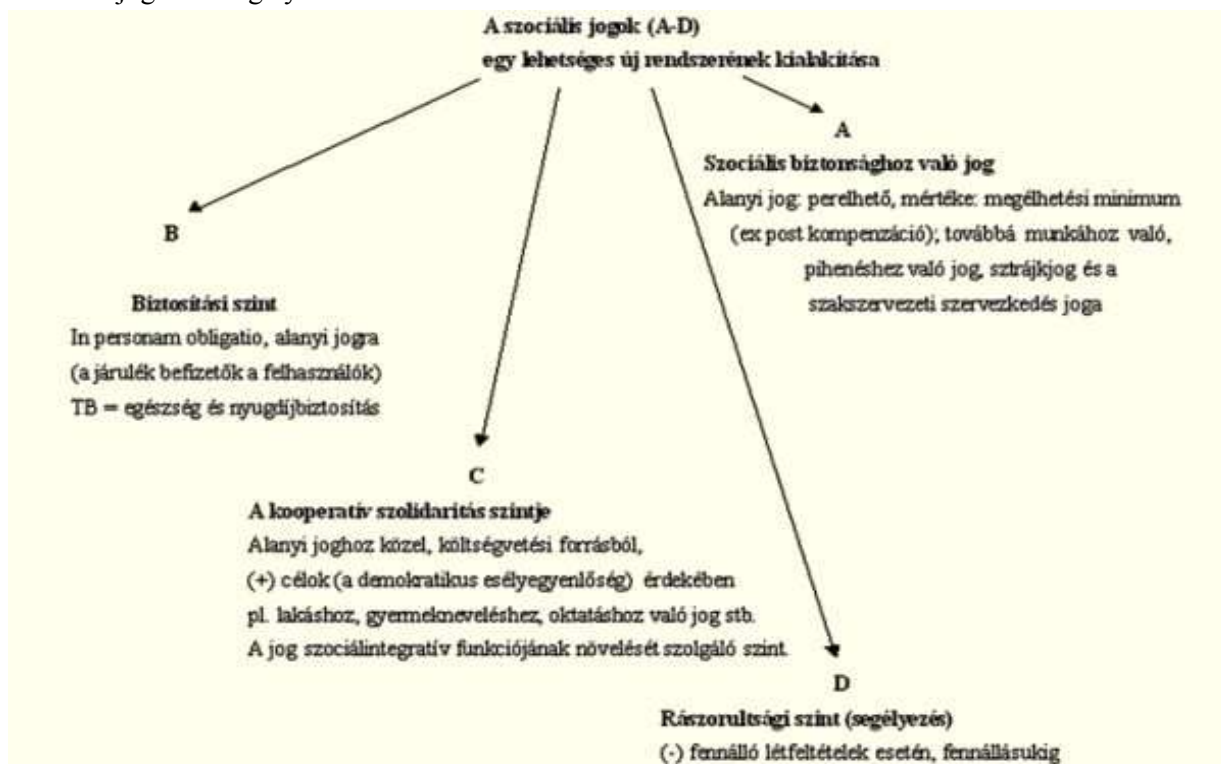
---

¹¹⁶ A „rászorultság” címkéjével négyféle tartalom illethető:

- az ellátások hatókörének leszűkítése - „célzottság”;
- az ellátások hatókörének leszűkítése kimondottan a szegényekre - „jövedelem és vagyontesztek”;
- a jogosultságok önkényes, nem normatív elvek szerinti, esetleges meghatározása - „szelektivitás”;
- magas szakmai felkészültséget feltételező, az egyéni problémákhoz és megoldási lehetőségekhez igazodó, egyedi és speciális jogosultságok és beavatkozások - „egyéni vagy adminisztratív diszkrecionalitás”.

1. ábra

Szociális jogok és segélyezés

Forrás: Szigeti Péter, 2001

Az Európai Unió országaiban a szegénység enyhítésében nem a segély-típusú támogatásoknak jut a főszerepe. Az Eurostat adatai szerint (2004) az EU-25 országaiban a szociális védelmi közkiadáson belül a jövedelem- és vagyonteszt alapú pénzbeli ellátások átlagos értéke nem egészen 10% volt. A legtöbbet Írországból költöttek segélyezésre, az összes ellátás mintegy negyedét. A legalacsonyabb érték 1-2% körüli volt (Finnország). Magyarország a szociális védelmi kiadások 5%-át fordította ilyen támogatásokra. Összegezve: a sokféle eltérés mellett¹¹⁷ számos *hasonlóság* is felfedezhető a jóléti államok gyakorlatában. Az európai országok nem mutatnak jelentős eltéréseket a felvállalt szociális kockázatok palettájának szempontjából¹¹⁸, és majdnem minden tagállamban létezik

¹¹⁷ A tagállamok közötti leggyakoribb eltéréseket az alábbi területeken találhatjuk:

- milyen arányú az ellátások között a korábbi jövedelemhez igazodó, ill. fix összegű ellátás;
- a jövedelemvizsgálat milyen szerepet kap az egyes ellátások, ill. az ellátások összegeinek a megállapításánál;
- milyen terjedelmű a garantált minimális szociális ellátás;
- mely természetbeni ellátások (pl. egészségügyi szolgáltatások) biztosítottak folyamatosan a társadalom minden tagja számára;
- hogyan finanszírozzák az ellátórendszereket; különös tekintettel arra, hogy járulékfizetésből vagy adófizetésből fedezettek-e;
- milyen a munkáltatók és munkavállalók részvétele a rendszerek irányításában;
- milyen mértékű a magánszféra szerepvállalása a szociális védelemben.

¹¹⁸ Áttekintve az EU-s tagállamok szociális ellátórendszereit megállapítható, hogy mindegyikben található valamilyen típusú szociális védelem a következő klasszikus szociális kockázatok fedezésére: a) öregség b) családfenntartó elvesztése c) rokkantság d) tartós betegség e) keresőképtelenség f) anyaság és gyermeknevelés, g) lakásfenntartás h) munkanélküliség, valamint i) társadalmi kirekesztés elleni fellépés. A legtöbb országban ugyancsak fedezett kockázatként jelenik meg az üzemi baleset és a foglalkozási megbetegedés.

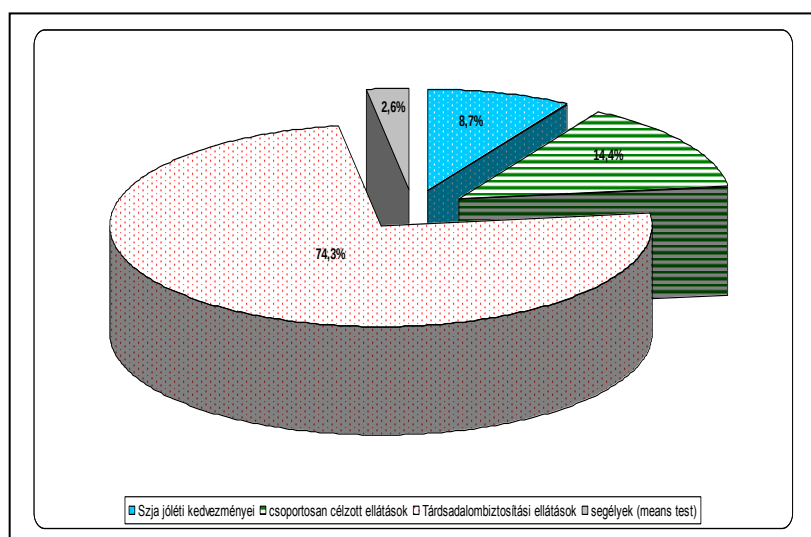
olyan szociális támogatási forma, ami a minimális szintű megélhetéshez szükséges jövedelemtől gondoskodik. Ez a rendszer azokat segíti, akik a munkaerőpiacról tartósan kiszorultak, és más – rendszerint biztosításhoz kapcsolódó - szociális ellátásra nem jogosultak. Az ellátás alapvető célja az igényjogosult megélhetési biztonságának garantálása, méghozzá úgy, hogy a támogatás lehetőleg ne akadályozza a munkaerőpiacra való visszajutást.

A **szociális védelem** legfontosabb eszköze, ahogy mindenhol Európában, nálunk is a pénzbeli juttatások rendszere. E struktúrában belül **Magyarországon** a központi állam feladatvállalása igen nagy, az újraelosztás majdnem kétharmadért felelős. A juttatásokhoz való hozzáférés nem egysátozás, hanem majdnem minden esetben egyszerre több feltételnek kell megfelelni, ezen belül az életkor, a tartós betegség, a családi állapot, mint jogosultságot teremtő tényezők jelentőseknek mondhatók, de – az önkormányzati segélyek esetében - a jövedelem és/vagy vagyonteszt primátust élvez.

Ha a főbb támogatási formák szerint vizsgáljuk (2006) a magyar rendszert már első pillantásra látható, hogy nagy aránytalanságok léteznek, mert az önkormányzati segélyek jóléti újraelosztáson belüli aránya elenyésző (3%), míg a társadalombiztosítás „túlsúlya” jelentős (74%)¹¹⁹.

2. ábra

A pénzbeli támogatások és szociális célú adókedvezmények megoszlása Magyarországon (2006)

Forrás: 2006. évi zárszámadási törvény. Ahol nem volt zárszámadási adat, ott vagy KSH (Szociális Évkönyv, 2006.), vagy intézményi (ONYF, OEP stb.) adatok. Az szja kedvezmények¹²⁰ esetében PM Gazdaságpolitikai Főosztály. (MP számítása).

A magyar pénzbeli támogatások rendszerében reziduális szerepet tölt be a segélyezés, lemaradva még az adórendszeren keresztül nyújtott kedvezményektől is.

¹¹⁹ Idesoroljuk a családtámogatások majd mindegyikét, a nyugdíjszerű ellátásokat, valamint a fogyatékos és betegség esetén nyújtott juttatásokat és a munkanélküli ellátások egy bizonyos részét.

¹²⁰ Az itt szereplő szja kedvezmények: adójóváírás; kiegészítő adójóváírás; családi kedvezmény; felnőttképzés (2006. évi előrejelzés); felsőoktatási tandíjként befizetett összeg 30%-a; súlyos fogyatékos miatti kedvezmény (2004. évi adat); nyugellátáshoz kötött kedvezmények (2003. évi tény)

Látszólag a (társadalom)biztosítás-elvű ellátások túlsúlya jellemzi a magyar ellátórendszert. Ahhoz, hogy megértsük, miért van ez így, időben kicsit vissza kell lépünk - egészen 1975-ig. A rendszerváltás előtti Magyarországon segélyezésről jóformán nem beszélhettünk, hiszen az akkori rendszerben alig létezett ilyen típusú ellátás. Az állam más eszközökkel próbálta pótolni a segély-típusú juttatások funkcióit (dotációkkal, „teljes” foglalkoztatással stb.). Ennek ellenére mégis szép számmal akadtak olyan helyzetek, amikor az akkori nemzetgazdaság és a puha gazdálkodási keretek dacára sem tudtak munkát adni az embereknek. Ezért - egy kicsit leegyszerűsítve a folyamatot - olyan ellátásokat építettek ki, amelyek, biztosítást szimulálva, a munkanélküliség nyíltá válását elkerülve, nyújtották ezeket a járulékfizetés nélküli, csak nevükben biztosítási jellegű ellátásokat. Az 1975. évi II. törvény valósította meg a társadalombiztosítás (újra)egységesítését, azaz minden ellátás típusát e keretbe vontak függetlenül attól, hogy járulékfizetés alapozta-e meg őket.

1990 után a biztosítási rendszerből először a családi pótlék került ki. Majd új biztosítási alapú és adóból finanszírozott ellátások épültek ki (munkanélküliek ellátásai (Flt.) – 1991; szociális segélyek (Szt.) – 1993; családtámogatás - 1997., 1998.), és ezzel párhuzamosan a társadalombiztosítási rendszer is átalakult (pl. 1998-as TB törvények). Ennek ellenére még ma is a társadalombiztosítás rendszerén belül olyan ellátás-típusokkal találkozhatunk, amelyeknek vajmi kevés közük van a biztosítási logikához (pl. átmenti járadék, megváltozott munkaképességűek támogatása, különböző járadékok, pótlékok rendszere).

Ha alaposan és a hozzáférés szempontjából elemezzük az egyes juttatásokat, akkor a biztosítási rendszeren belül (időskor, rokkantság, betegség és munkanélküliség esetén járulékfizetés alapján jutott ellátások köre) az ellátások közel ötöde az, amelyben az ellátáshoz elvben szükséges járulékfizetés, vagy a hozzá kapcsolható biztosítási logika (pl.: hozzátartozói nyugdíjak) nem szerepel. „Az állami redistribúció mértéke, belső szerkezete és jogosultsági rendszere körüli éles társadalmi összeütközések ugyanakkor arra utalnak, hogy az elismertetésért vívott harc érdekeik szerint keményen egymásnak feszülő csoportok részvételével zajlik. Az érdekek tagozódásának egyik nyilvánvaló demarkációs vonalát maga a piaci részvétel jelenti. (...) A probléma azonban az, hogy – mint bizonyítani igyekszem majd – a szociális ellátások elmúlt másfél évtizedes történetében a megcélzott szeparáció technikai ésszerűsítést ugyan sem pénzügyi, sem adminisztratív értelemben nem hozott, utat nyitott viszont a szélsőséges szegregációnak és a társadalmi kirekesztődésnek. És ami a jelen összefüggésben legalább ilyen fontos: a szegregáció gyorsan intézményesülő pályáin kiformálódtak és súlyos megkülönböztetésekkel, mi több, irreverzibilis módon megtapadt jelentésekkel – stigmákkal – telítődtek az elsőtől markánsan elválasztott másodrendű állampolgáriság tartalmai. Magyarán, a sodródó reformok útján mára kialakult jóléti ellátás a szociális jogok kettéhasadásának, ezzel pedig az állampolgáriság köré szervezett társadalmi integráció felbontásának tevőleges aktora lett. (...) Sőt ami a ráfordításokat illeti, az állam részvétele a „hozzájárulási” elvű rendszerben még markánsabban is, mint a „rászorultsági” alapúban. Példaként a semmiben sem „különös” 2003-as évet tekintve, a költségvetési beszámolókból kiderül, hogy a nyugdíjassza finanszírozásához - a társadalombiztosítás „saját” bevételein túl - további 128 milliárd forintnyi állami kiegészítés szükségeltetett, míg tisztán adókból fedezett önkormányzati segélyeket az előbbinek éppen a harmadát, 44 milliárd forinttal szerepeltek az államháztartás az évi kiadásai között. (Forrás: Saját számítások a szociális költségvetésről közzétett országos adatok alapján.) (KSH 2004)” [Szalai J. 2007:54-55. old., ill. 32. lábjegyzet]

2. Javaslatok egy lehetséges elmozdulás irányába

Nincs egyszerű segélyrendszer! – vonta le a következtetést Ferge Zsuzsa, amikor az OECD országok segélyezési gyakorlatát vizsgálta (Ferge Zs. 1995, 1996). Valóban nincs, de reméljük igazolni tudtuk, hogy a magyar ellátórendszer – szisztematikus és koncepció alapuló építkezés híján – bonyolultabb és tagoltabb a kelleténél. Ez a bonyolultság és átgondolatlanság gyakorlatilag a segélyezés minden elemében (hozzáférés, segélyezés alapja, eljárási gyakorlat) felfedezhető. Ezért is indokolt az egész ellátórendszer céljait és főbb elemeit újragondolni. Meggyőződésünk, hogy konceptuális változtatásra van szükség. Most erre teszünk javaslatot.

2.1. Az új ellátórendszer főbb strukturális elvei és céljai

2.1.1 Alapelvek

Az itt következő alapelvek nem erkölcsi posztulátumok, hanem olyan normatív szempontok, amelyeket minden változtatási szándék esetén figyelembe kell venni.

Az állam és az állampolgár kapcsolata. A kedvezőtlen irányban változott gazdasági- és munkaerő-piaci erőterben a munkához jutás egyre nehezebb, és egy – jól körülírható réteg számára - komoly állami, szociális valamint foglalkoztatáspolitikai eszközök bevetése nélkül reménytelen. Ez nemcsak a szolgáltatások tekintetében (intézményrendszer, feladatkörök, új funkciók stb.), hanem a felelősségvállalás szempontjából is új kérdéseket vet fel. A fejlett jóléti államokban, az utóbbi évtizedekben mindenütt átértékelődött az állami és az *egyéni szerepvállalás jelentősége, egymáshoz viszonyított súlya*. A megváltozott szemléletmódot és retorikát leginkább az aktív korú nem foglalkoztatottakkal kapcsolatos politikákban érhetjük tetten.

Egyet kell értenünk Kornai Jánossal, amikor azt mondja: „Alapvetően fontosnak tartom az egyéni felelősséget. Mindenki felelős az életéért, és senkit sem lehet felmenteni ez alól a felelősség alól.”, majd így folytatja: „Hadd tegyek egy pontosító megjegyzést. (...) valaki saját választásai következtében vagy külső körülmények hatására jutott el a rászorultsági állapotba, illetve saját erejéből vagy külső segítséggel képes változtatni rászorult helyzetén. A valóság ezeknek az ellentétpároknak a keveréke, végtelenül sokféle kombinációban. Persze a gyakorlatban azért sokszor jól elválílik például az, hogy valaki alapjában véve saját erőből, de némi rásegítéssel kikerülhet-e a szorult helyzetből, vagy megfordítva, alapjában véve rászorul a segítségre, de érdemes így is ösztönözni arra, hogy némi saját erőfeszítéssel hozzájáruljon a dologhoz. Mindenképpen jutalmazni kell az aktivitást.” (Kornai J. 1996:181., ill. 195.)

Ez az elv az egyéni felelősségvállalás mellett kijelöli az *állami szerepvállalás* irányát is. Ismét Kornait idézve: „A többi adófizető terhére mentőkötelet adni, aki saját hibájából vagy a sors hibájából végzetesen rossz helyzetbe kerül, és segíteni azt, hogy az önmagukról gondoskodni akaró emberek erőfeszítése ne vesszen kárba.” (Kornai J. 1996:197.) Azaz az államnak egyszerre kell egyfajta alapbiztonságot (megélhetési minimumot) szavatolni, valamint a kivezető utak „megtalálásában” segíteni. Ebben az esetben azt várhatjuk el az államtól, hogy a társadalmi tagságot veszélyeztető kockázatokat elviselhető mértékűvé szorítsa le. Ezekben az esetekben az állam funkciója a képessé tevés (capability), illetve az ehhez szükséges feltételrendszer biztosítása. Mindez azonban csak pénzbeli ellátásokkal nem érhető el; egyéb jóléti eszközök, szolgáltatások (foglalkoztatáspolitikai; oktatás, képzés; egészségügy stb.) is szükségesek.

A jogbiztonság. Az Alkotmány, ill. az Alkotmánybíróság határozatainak¹²¹ megfelelően az átalakításra, egyes ellátások megszüntetésére *minden esetben időt kell hagyni*, hogy az igénybevevők megfelelően felkészülhessenek az új helyzetre. A megszüntetésre javasolt támogatásokat kifutó rendszerben kell felszámolni, azaz új megállapítás nem lehetséges, de a juttatásban részesülők a szóban forgó támogatást addig kapják, amíg a jogosultságuk fennáll.

Kiszámíthatóság, fenntartható finanszírozás. Fejlett jóléti államokban olyan megoldás nem fogadható el, amikor egyének, családok hiányzó ellátási jogcímei következtében szociális védelem nélkül maradnak. Az ellátásoknak *kiszámíthatóaknak* és *normatívaknak* kell lenniük, mivel a szociális biztonságot erősítő tényező a jogszerűség, az ellátások normatív módon történő szabályozása. Ehhez arra van szükség, hogy a jogszabályokban egyértelművé váljon, hogy milyen jogosultság kell bizonyos ellátások megszerzéséhez, valamint, hogy miként lehet (eljárási szabályok) ellátásokhoz hozzájutni. A kiszámíthatóság egyik elengedhetetlen feltétele a *fenntartható finanszírozás biztosítása*, illetve egyértelmű és világos finanszírozási szabályok és struktúrák kialakítása, hiszen ezek olyan *garanciális elemek*, amelyek nélkül nem biztosítható, hogy minden jogosult megkapja az ellátást.

Az egyenlő hozzáférés biztosítása. A különféle kutatási adatok, valamint a tapasztalatok (pl.: gázár-támogatás) azt bizonyítják, hogy egy ellátás igénybevételénél nemcsak a segélyezési szabályok előírásai a döntőek, hanem a *megfelelő információ biztosítása* is. Az ellátások *normatív szabályozásán* túl fontos elv az információk egyenlő hozzáféréseinek garantálása.

Elosztási igazságosság. Az egyes támogatások különböző mértékben és módon valósítják meg a szociálpolitika redisztribúciós célkitűzéseit. A szociálpolitikai ellátások vertikális és horizontális újraelosztást hajthatnak végre. A horizontális elosztás során hasonló jövedelmű, de más tekintetben (gyerekszám, egészségi állapot, családszerkezet stb.) eltérő helyzetű egyének vagy családok között történik a jövedelemátcsoportosítás, melynek célja a horizontális igazságosság érvényesítése. A *vertikális újraelosztás – ha pozitív* – a jövedelmi helyzetben meglévő különbségeket csökkenti oly módon, hogy a társadalom magasabb jövedelmű csoportjaitól elvont jövedelmeket osztja újra az alacsonyabb jövedelmű csoportok számára.

Az elosztási igazságosság szempontjának érvényesítésével egy olyan szociális minimum rendszer határozható meg, amely nem az emberi alapszükségletek objektív értékelésén alapul, hanem egyfajta társadalmi tagságon, s a cél az anyagi jólét egy bizonyos szintjének garantálása. A mértékek meghatározása – többek között – a társadalom gazdagodásától is függ.

Az ellenősztönző hatások csökkentése. Nincs tökéletes megoldás, mivel az ellenősztönző hatásokat megszüntetni nem lehet, legfeljebb „csak” mérsékelni.¹²² Ezért fontos, hogy olyan

¹²¹ Lásd pl.: 43/1995 (VI. 30.) és a 44/1995 (VI. 30.) AB határozatok

¹²² A helyzetet tovább bonyolítja, hogy a munkavállalással kapcsolatos döntéseket számos tényező befolyásolja, hiszen a munkavégzés nem pusztán bevételi forrás, hanem az egyén mindennapi életkereteit, a társadalmi struktúrában elfoglalt pozíciót is meghatározza, valamint társadalmi státuszt teremt(het). Így a munkavállalásra irányuló döntések nemcsak a „gazdasági ösztönzők” világába tartoznak, hanem ennél lényegesen nagyobb területet ölelnek fel. Arról sem szabad megfeledkeznünk, hogy számos esetben előfordulhat, hogy a munkavállaló nincs semmiféle döntési helyzetben, mivel számára nincs munka (erről a tényről néha az ösztönzési problémák vizsgálatakor az elemzők megfeledkeznek).

technikákat alkalmazzunk, amelyek megkönnyítik, elősegítik a segélyből a munkába való átjárást.

Áttekinthetőség. A transzparencia elvének alkalmazása meggátolja az ellátások „túlburjánzását”, vagyis hogy sok olyan, egymással párhuzamosan működő ellátás jöjjön létre, amely ellenőrzhetetlen hatású a munkavállalásra, csökkenti a rendszer hatékonyságát és növeli az adminisztrációs költségeket.

2.1.2. Célok

Érthetőbb, áttekinthetőbb rendszer kialakítása. Az igénylő és a működtető szempontjából is elengedhetetlen feltétel, hogy a segélyezési rendszer a lehető legáttekinthetőbb legyen. Az igénylő így a szükséges információk birtokában tudja eldönteni, hogy milyen feltételekkel, milyen ellátásra jogosult. A működtető (finanszírozó) egy transzparens rendszer segítségével egyrészt jobban ki tudja szűrni, meg tudja szüntetni a redundáns ellátási köröket, másrészt a rendszer eredményesebben tud alkalmazkodni a társadalmi – gazdasági változások által generált igényekhez.

Hatékonyabb segítségnyújtás. A segélyezési küszöb értékét az alapvető szükségletek kielégítését biztosító „megfelelő” szinten kell megállapítani, hogy a segélyezési rendszer alapfeladatai teljesülhessenek, vagyis képes legyen mérsékelni a jövedelemhiányt, és el lehessen kerülni a reménytelen élethelyzetek (társadalmi kirekesztődés) kialakulását.

A segélyezés célzottabbá tétele. A jövedelem- és vagyonteszt eljárásai, valamint egyéb más eljárási szabályok (hozzátartozók kötelezése, környezettanulmány, szankciók stb.) a segélyezettek emberi méltóságának tiszteletben tartásával, jellemzően hatósági vagy más adatbázisokban szereplő információk összevetésével valósuljanak meg.

A segélyek munkára ösztönző hatásának javítása Az elmúlt néhány évben a "segély" és a "segélyen-élés", mint az olyan életforma szinonimája, amely az embereket távoltartja a munkavégzéstől, egyre többször és több helyen hangzott el, sőt hatással volt a jogalkotási folyamatra is („Út a munkához” program). Arra nem térünk ki, hogy e fogalmak, mennyire bizonytalanul használt és értelmezett kifejezések, mennyire emocionális, és óhatatlanul előítéletesen nyugvó megállapítások. Ehelyett a nemzetközi tapasztalatokat összegezzük röviden.

Az EU tagállamaiban bevezetett munkaerő-piaci és jóléti reformok eredményeit és veszélyeit bemutató, a segélyek ellenőrzhetetlen hatásait is vizsgáló nemzetközi összehasonlításra alapuló publikációk felhívják a figyelmet arra, hogy a segélyezés és a foglalkoztatás drasztikus szembeállítás helyett „integrált”, „holisztikus” megközelítést volna fontos alkalmazni (*"making work pay"; "welfare to work"; "activation"*). E programok mögött meghúzódó elvek közös jellemzője, hogy azt a törekvést fejezik ki, a közpénzből finanszírozott transzferjövedelem fejében elvárható, hogy az egyén végezzen munkát, vagy tegye meg a munkához jutáshoz szükséges lépéseket. Az elv tehát a juttatáshoz való hozzáférést az egyén által teljesítendő feltételekhez (indokoltsági feltételek), és nem csupán a jogosultsághoz köti.

2.2. Problémák és javaslatok

2.2.1. Érthetőbb, áttekinthetőbb rendszer kialakítása

A jelenlegi segélyezési rendszer alapjait az 1993-as szociális törvény (A szociális igazgatásról és a szociális ellátásokról szóló 1993. évi III. törvény /Szt./) rakta le. A szociális törvény elsősorban a felnőtt korúak pénzbeli támogatásait szabályozza. A más csoportokat (gyerekek, fogyatékos emberek, megváltozott munkaképességű személyek) megillető ellátásokat más jogszabályok rögzítik.

A szociális törvény 1993. évi elfogadásával kísérletet tettek ugyan egy szociális alaptörvény megalkotására, sajnos sikertelenül. A rendszer bonyolultságát az okozza, hogy a járulékfizetéstől független pénzbeli ellátások legalapvetőbb szabályait további nyolc jogszabályba „szórták szét”. A Szt. ugyanis kizárólag az önkormányzati hatáskörbe utalt pénzbeli ellátásokat tartalmazza, s további majdnem egytucat jogszabályban szerepelnek még pénzbeli ellátások, ami áttekinthetlenné teszi a rendszert. A családok támogatásáról szóló 1998. évi LXXXIV. törvény tartalmazza a családi pótlék, a gyermekgondozási segély, a gyermeknevelési támogatás és az anyasági támogatás szabályait. A gyermekek támogatásait – a rendkívüli gyermekvédelmi támogatást és az otthonteremtési támogatást – egy újabb jogszabály, a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló 1997. évi XXXI. törvény biztosítja. „A fogyatékossgal élők támogatásai tekintetében a legzavarosabb a szabályozás, hiszen három jogszabályban is szerepelnek ilyen pénzbeli ellátások. (...) És ezzel még mindig nem ért véget a jogszabályok sora, hiszen a hadigondozásra jogosultak ötféle pénzbeli ellátását – az egyösszegű térítést, a hadirokkant-járadékot, az ápolási pótlékot, a hadiözvegyi járadékot, a hadiárva járadékot, illetve a hadigondozott családtag járadékát – egy újabb törvény, a hadigondozásról szóló 1994. évi XLV. törvény szabályozza. A jogforrási „sokszínűséget” garantálja a nemzeti helytállásért elnevezésű pótlék bevezetéséről szóló 173/1995. (XII. 27.) Korm. rendelet. (Gyulavári T. – Krémer B. 2006:32.)

A különféle hozzáférési feltételek alapján létrehozott rendszereket – természetesen - nem kell integrálni. Az anyasági és gyerek-támogatások, valamint a járulékfizetésen alapuló alrendszerek önálló működtetése indokolt a jövőben is. Ahol jogszabályi „túlburjánzással” találkozunk, azok egyrészt az aktív korúak támogatásai (pl.: rendszeres szociális segély – álláskeresői segély), másrészt egyes nyugdíjszerű ellátások (pl. rehabilitációs támogatás – rendszeres szociális járadék), ahol a külön szabályozás feleslegesen bonyolítja a rendszert. Ennek következményeként ember legyen a talpán, aki ki tud igazodni a mai ellátórendszerben! Találónak tartjuk Krémer Balázs megfogalmazását: a „(...) mai magyar segélyezési rendszert úgy kell elképzelnünk, mint az üledékes közetet, benne különféle elmúlt korok fosziliáival és nem is annyira elmúlt korok mindenféle furcsa hordalékaival és üledékeivel. Ebben a közetben el tudunk különíteni olyan rétegeket, amelyekben különböző korok hordalékai kövesedtek meg, ám mindenféle zárványok és egzotikus „átütések”, pl. korábban megkövesedett csontok és kagylóhéjak nyomát az újabb rétegekben is fel tudjuk fedezni.” (Krémer Balázs)

A sokféle jogszabályi hely és eljárási szabály esetenkénti eltérő megfogalmazásai nem csupán a tisztánlátást akadályozzák, hanem az ellátások funkcióját is összekuszálják. Jó példa erre a rendszeres szociális segély (rendelkezésre állási támogatás /rát/) és az álláskeresői segély. Az előbbieket a szociális törvény, míg az utóbbit a foglalkoztatás elősegítéséről szóló törvény (Ft.) szabályozza. Különböznek ezekben a hozzáférési

szabályok, és eltér a segély meghatározásához használt alapösszeg is (az első esetben a nyugdíjminimum, a második esetben a minimálbér), miközben mindkét ellátás a biztosítási jogviszonyon alapuló ellátás kifutása utáni védelmi funkciót tölt be az aktív korú nem foglalkoztatottak esetében.

Egy új szerkezetű ellátórendszert célszerű lenne egységes joganyagként kezelni, így a törvényi szinten a mainál jóval kevesebb jogszabályt indokolt megalkotni, hogy erősödjék a transzparencia.

2.2.2. Hatékonyabb segítségnyújtás

A segélyezési rendszer változását úgy is jellemezhetjük, mint ami a diszkrecionalitástól fokozatosan a normatív ellátások preferálásának irányába mozdult el. Ez mindenképpen pozitív fejlemény. Azonban e kedvező tendenciát beárnyékolják az ellátórendszer más történései. Ezek között első helyen kell említeni a segélyek alacsony hatékonyságát, mivel a korábban is igen alacsony segélyezési küszöb az elmúlt néhány évben, megfelelő karbantartás híján, tovább csökkent az értékéből.

Az értékvesztés oka, hogy a segélyezésnél használt viszonyítási alap, az öregségi nyugdíj legkisebb összege, immár négy éve nem emelkedett, és így évről évre az átlagkereset, a minimálbér és a létminimum egyre kisebb hányadát teszi ki.

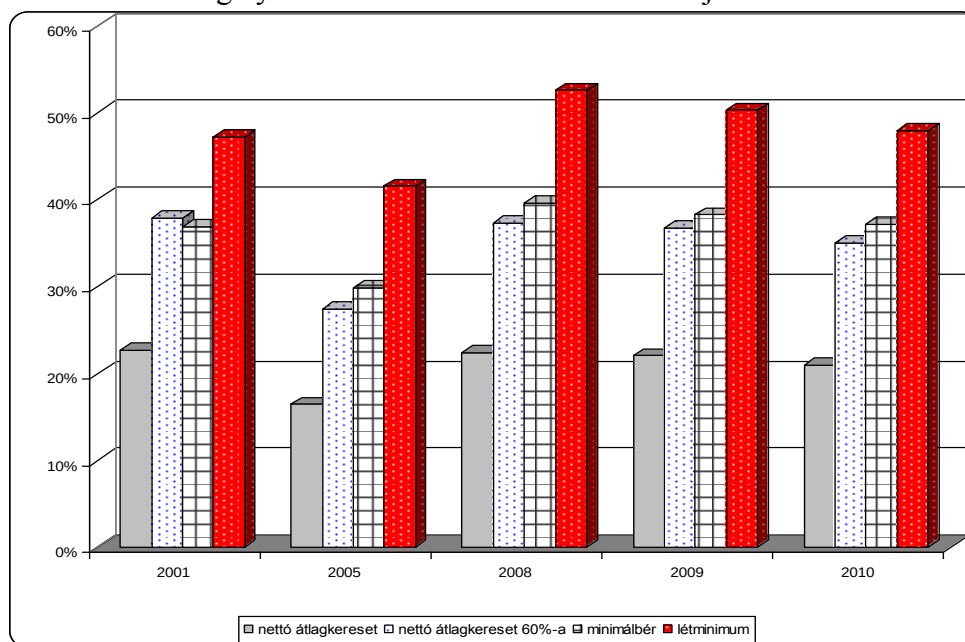
Az értékvesztés folyamatának megállítása elsőrendű feladat, mert az önkormányzati segélyek a jóléti rendszer utolsó menedékei. Az aktív korúak közül azok számára, akik kiestek az álláskeresési támogatásokból, és – valamilyen ok miatt (többnyire azért, mert a lakhelyük környékén nincs munka) – nem részesülnek közfoglalkoztatásban, a rendszeres szociális segély, vagy a rendelkezésre állási támogatás hívatott betölteni az egzisztenciális ellehetetlenülés elleni védelmet. E két támogatási formában nem egészen 250 ezer aktív korú inaktív (tartós munkanélküli) részesül. Az adatok (2. ábra), azt mutatják, hogy számukra semmiféle védelem nincs, hiszen a rendszeres szociális segély értéke a szegénységi küszöb értékének¹²³ a harmadát éppen hogy csak meghaladja. Nem jobb a helyzet a létminimum esetében sem, hiszen a segély értéke jóval alacsonyabb nála: az egy főre jutó létminimum összegének alig a felét éri el. Ez azt mutatja, hogy a szóban forgó szociális támogatás az elemi szintű megélhetést még elvileg sem tudja biztosítani.

---

¹²³ Ez a küszöb-érték ebben az esetben a nettó átlagkereset 60%-a.

2. ábra

A rendszeres szociális segély értékének alakulása a különböző jövedelmek %-ában

Forrás: KSH (MP számítása)

Megjegyzés:

Nettó átlagkereset= a teljes munkaidőben foglalkoztatottak

A 2010-es értékek becslésen alapulnak

A rendszeres szociális segély és a rendelkezésre állási támogatás mértékét új feltételek szerint szükséges szabályozni. A javasolt szabályozás lényege, hogy az ellátás egy szociális minimum szintig egészüljön ki. A szociális minimum mértékét sok mindenhez lehetne kötni, de a mai viszonyok között, az objektív megélhetési feltételeket, valamint a költségvetési realitásokat figyelembe véve a létminimum értéke, pontosabban a létminimum számításnál használatos élelmiszer-kosár x-szerese tűnik a legmegfelelőbbnek.

2.2.3. A segélyezés célzottabbá tétele

Bár a különböző felmérések és számítási módok szerint eltérő mértékű a segélyben részesülő szegények aránya, annyi biztosan állítható, hogy a potenciális jogosultak egy része nem kap támogatást. A rendszeres szociális segély esetében Firle Réka és Szabó Zoltán 40%-ra tették azok arányát, akik a túl alacsonyan meghatározott jogosultsági küszöb miatt annak ellenére is kiesnek a jogosultak köréből, hogy az egy főre jutó háztartási jövedelmük a szegénységi küszöb alatt marad. (Firle–Szabó 2007:67.)

Az alacsony mérték tehát a segély hatásossága szempontjából is fontos. Az, hogy a lehetséges jogosultak közül hányan kapnak ténylegesen ellátást az eljárási és a hozzáférési szabályoktól is függ. Minél több „szűrőt” építenek be az eljárási szabályokba, annál több igénylő eshet el a támogatástól. A magyar rendszer sok ilyen jellegű eljárást alkalmaz, hiszen a jövedelemteszt mellett vagyontesztet és környezettanulmányt (implicit vagyon- és érdemesség vizsgálat) is használ. Ráadásul a rendszeres szociális segély és a rendelkezésre állási támogatás esetében a jövedelmi és vagyoni helyzeten kívül az ellátás igénybevételének még egy másik feltétele is van: a tartós munkanélküliségi státusz „igazolása”, előzetes munkanélküli ellátás igénybevétele vagy együttműködési időszak megléte. Emiatt a

jövedelemi feltételeknek megfelelő személyeknek is csak egy része jogosult támogatásra. Így a segélyből kiszorulókat elvileg két nagy csoportra oszthatók. Az egyiket az alacsony munka- vagy társadalmi jövedelemmel rendelkezők alkotják, a másikba azok tartoznak, akiknek ugyan nincs jövedelmük, de a szabályzás alapján nem minősülnek munkanélkülinek. Ilyen például a GYES lejártá után elhelyezkedni nem tudó nők, a tönkrement kényszervállalkozók vagy a börtönből szabadultak élethelyzete. E személyek csak egy bizonyos időszak letelte után juthatnak segélyhez. Ráadásul az önkormányzati gyakorlat is erősítheti a kiszorítást. A helyi rendeletek különbözősége miatt a segélyezési rendszerrel szemben megfogalmazódik a kritika: a támogatásokhoz hozzájutás esélyei nem egyenlők.

Ahhoz, hogy meg lehessen határozni a rászorultságot, pontosabban fogalmazva az igényjogosultságot, megkerülhetetlenné válik a jövedelem- és vagyontesztezés eljárási rendjének módosítása, valamint egy olyan eljárás kiépítése, amelyben az elbírálás alapját képező jövedelmet, illetve vagyont az adóhatóság nyilvántartási rendszerei szolgáltatják. Ezzel párhuzamosan a cél, hogy a környezettanulmányból kinyerhető önkényes következtetések helyett a jogi garanciák megteremtése legyen a segély megállapításának az eljárás rendje.

2.2.4. A segélyek munkára ösztönző hatásának javítása

A hazai segélyek – mint minden jövedelemteszten alapuló ellátás – negatívan hatnak a munkakínálatra. E hatások többszörösen felerősítve fejtik ki hatásukat, mert:

- *a segélyek értéke olyan alacsony szintű, hogy az esetek számottevő hányadában az ellátásban részesülőket nem emelik ki a szegénységből. Ezzel egyrészt távol kerülnek a munka világától, másrészt - ahol erre lehetőség nyílik – megnő a fekete munkavállalás esélye.*
- *A hazai rendszer nem alkalmazza azokat az eszközöket, amelyek tompítanák a munkanélküliségi csapdahelyzeteket.*¹²⁴

---

¹²⁴ Konkrét módszerek a munkaerőpiacra történő visszatérés támogatására:

- a) A segély megállapításakor a munkajövedelem bizonyos részétől való eltekintés (*disregard*). A jelenlegi szabályok a segély megvonásával büntetik azt, aki bármilyen kis összegért megpróbál dolgozni. A munkába történő folyamatos visszatérés esélyeit javíthatja, ha a segélyezés időtartama alatt végzett, csekély jövedelmet eredményező legális piaci munkajövedelemtől a segélyező hatóságok mintegy „eltekintenek”.
- b) *Kétféle segélyezési küszöb alkalmazása.* A jogosultság megállapításakor a segélyezési küszöb alacsonyabb, mint a segély megszüntetésekor, így a segélyezett jogosultsága egy nagyobb összegnél szűnik meg (természetesen ez a technika nem zárja ki, hogy más módszert [*disregard*, visszavonási kulcs stb.) is alkalmazzunk).
- c) Eltekintés a (szociális) segély előtti munkapiaci kariertől. A jelenlegi segély-jogosultság kiterjesztése a jövedelemmel nem rendelkező, inaktív lakosságra is – függetlenül az előzményektől.
- d) A *közcélú-, közhasznú- és közmunkák* reformja. A foglalkoztatási programok szervezésénél arra kell törekedni, hogy a munkában helytálló résztvevők a program kifutása után is munkában maradhassanak.
- e) *Pótlólagos segély a képzésben résztvevők számára.* Az aktív korú állástalan emberek számára segély-pótlékot lehet megállapítani akkor, ha a jövőbeni munkavállalás érdekében az iskolaköteles koron túl általános iskolai vagy szakmunkás-képzésben, készségjavító tréningen, és más, az esélyeiket javító, integrált személyes felkészítésen vesznek részt. A pótlékot az indokolja, hogy a részvétel általában többletköltséggel jár, illetve a háztartási munkából való időkiesést, s ezzel szintén többletkiadást eredményez.
- f) *Munkába állás esetén a segély elvonása fokozatosan történjék.* Bizonyos támogatások kiterjesztése a munkába állás első hónapjaira. A munkába állással járó életforma-váltás rendkívüli kiadásaihoz való hozzájárulás érdekében, bizonyos (főképpen a jövedelemhiány okán keletkező, vagy a gyermekekről

- *A munkára ösztönzést egy sor feltétel (pl. szakképzettségnek megfelelő munkák száma, minősége; közlekedési lehetőségek; piaci kudarcok [pl. monoposzónia] megléte; bérugalmasság; szociális és gyermekjóléti szolgáltatások elérhetősége és minősége) megléte, ezek minősége, elérhetősége stb. alakítja. A jelenlegi jóléti rendszerben nincs átfogó foglalkoztatáspolitikai elgondolás, így megfelelő összhang híján, a különböző ágazati célok érvényesülnek.*

Az ellátórendszernek egyszerre több követelménynek kell megfelelnie: az alacsony jövedelmű családok számára jövedelmi biztonságot kellene nyújtania és a különböző élethelyzetekből (betegség, lakhatás, időskor stb.) fakadó nehézség kezelésére pénzbeli transzfert kellene biztosítania. Mindezt ráadásul úgy, hogy nyitva hagyja a kaput a munkajövedelem megszerzésére. Ezt nem egyszerű megvalósítani. Úgy véljük, hogy erre a helyzetre nincs jó megoldás. Az alapkonfliktus abból származik, hogy miközben a segély nem munkatevékenység teljesítése miatt kapott ellentételezés, addig az alacsony jövedelmű segélyezettnek számára elérhető munkák általában alacsony presztízsűek és alacsony összegű bevételhez juttatnak, azaz egy cseppet sem vonzóak. Ráadásul a segélynek – mivel egyik célja éppen az, hogy kiesett jövedelmet pótoljon – összegében a megélhetést biztosító jövedelmi szint (mondjuk ez a létminimum), valamint a munkaerőpiacon elérhető legkisebb kereset közé kell esnie.

Nemzetközi tapasztalatok szerint (Esping-Andersen 2002.) a magas színvonalú szociális támogatások valószínűleg nem csökkentik a munkára való ösztönzést. Elsősorban tehát az a kérdés, hogy miként lehet elkerülni a különböző jövedelmi csapda-helyzeteket, azaz egyfelől az aktív foglalkoztatáspolitikai eszközöket, valamint az atipikus és időszakos munkákat miként lehet a pénzbeli támogatásokkal összekapcsolni. Másfelől a munkavállalás során fellépő és az egyes szereplőket érintő (leendő munkavállaló, munkaadó, állami közszolgálatok) kockázatokat miként lehet arányosan szétteríteni.

A legjárhatóbb útnak az tűnik, ha a munkavállaló háztartások részére olyan – nyugat-európai országokban megszokott - jövedelem-fenntartó programokat működtetnénk, amelyekben a pénzbeli ellátások közvetlenül összekapcsolódnak a munkaügyi és a szociális szolgáltatási csomagokkal.

2.2.5. Összegzés

Az örökség igen terhes, mivel az ellátórendszer nem egy átfogó koncepció mentén, hanem a mindennapi kényszerek által megszabott ösvényen haladt. Ennek következtében – miközben az igénybevevők létszáma majdnem megduplázódott - mára egy alacsony hatékonysággal működő, struktúrájában szétesett jóléti rendszerrel rendelkezünk, amely nem képes az

---

való gondoskodást segítő természetbeni és pénzbeli) támogatásokra való jogosultságot a munkába állás első 3-6 hónapjára is fenn kell tartani.

- g) *Kiegészítő próbaidő.* A munkába állás különösen nagy kockázatát jelenti az a „próbaidő”, amely alatt minden következmény nélkül meg lehet szakítani a munkaviszonyt. Ezt a kockázatot csökkenthetné az, ha a munkába állás bejelentésekor nem „megszüntető határozatok”, hanem a jogosultságot „felfüggesztő határozatok” születnének, amelyek vagy azonnal aktiválódnának, ha a próbaidő alatt megszűnne a munkaviszony, vagy automatikusan megszüntető határozattá válnának a próbaidő leteltével.

emberek alapvető biztonságát sem garantálni. Jól példázza ezt, hogy a megélhetési biztonságot jobban garantáló jövedelempótló ellátásokkal szemben egyre jelentősebbé válik a jövedelemkiegészítő támogatások szerepe, s a kezdeti 47% helyett, mára az összes ellátott majdnem kétharmada részesült jövedelem-kiegészítő ellátásból (is)¹²⁵. A jelenlegi rendszerre, vagy találóbbr, ha halmaznak nevezzük, általánosságban mindenképpen igaz, hogy gátolja a legális munkaerőpiacra való jutást, mivel erős az ellenősztönző hatása. Ez döntően egyfelől az ellátások redundanciáiból, másfelől a segélyek esetében a 100%-os visszavonási kulcs alkalmazásából adódik.

A segély mértéke nem elégséges semmiféle elfogadható megélhetési szint biztosítására. A segélyezett nem tudja az alapszükségleteit kielégíteni és a munkaerőpiacon maradás vagy az oda visszajutás feltételei sem állnak rendelkezésére.

Tudjuk, hogy a segélyezés önmagában nem képes megfelelő védelmet nyújtani a kirekesztődés ellen, de a szétaprózódott és kaotikusan működő segélyezési rendszer növeli az érintett rétegek leszakadását, kiszolgáltatottságát. Ebben az esetben az az alapvető kérdés, hogy a segélyek önmagukban mennyire képesek megoldásokkal szolgálni, ha a család jövedelme alacsony, valamint, ha az ellátott

- tartósan munkanélküli,
- idős,
- megváltozott munkaképességű,
- eltartottakról gondoskodik.

Az előzőekben megfogalmazottak közös eredője, hogy olyan ellátórendszer az elfogadható, amelyben a megélhetést biztosító alapellátásokat különböző kötött felhasználású és eseti ellátások egészítik ki.

2.3. Konceptuális vázlat a segélyrendszer átalakítására

2.3.1. A megélhetést biztosító alapellátások

A mai rendszer egyik legnagyobb hiányossága, hogy nem rendelkezik olyan szintű jövedelem garantálásával, ami a szegénységben élők számára a minimális életkörülményeket biztosítaná. (Ilyen ellátás-típus a legtöbb EU országban működik.)

A segélyekhez való hozzáférés alapja a jövedelem-hiány. Segélyeket írunk, mivel a megélhetést biztosító alapellátást, a jogosultak szerint célszerű két részre bontani: *a)* munkaképes korúak számára nyújtott támogatásra és *b)* az idősek (nyugdíjkorhatárt betöltöttek) számára biztosított ellátásra. Abban tér el markánsan a két juttatási forma, hogy az első esetben az ellátáshoz kötelezettségek kötődnek (együttműködési kötelezettségek a munkaügyi és szociális szervezetekkel, szolgáltatásokkal); a másodikban – nyugdíjjogosultságot nem szerzett idősek, ill. nyugdíjkorhatár betöltöttek – számára szükségtelen előírni az előzőekben említett kötelezettséget.

---

¹²⁵ A KSH Szociális Évkönyve alapján saját (MP) számítás.

Annyiban közös mindkét ellátás, hogy a juttatás egyrészt jövedelemkiegészítő, azaz a támogatott személy családi jövedelmét egy bizonyos szintre egészíti ki; másrészt a jogosulttá válás – javaslatunk szerint - egyben a lakásfenntartási támogatásra való jogosultságot is teremti.

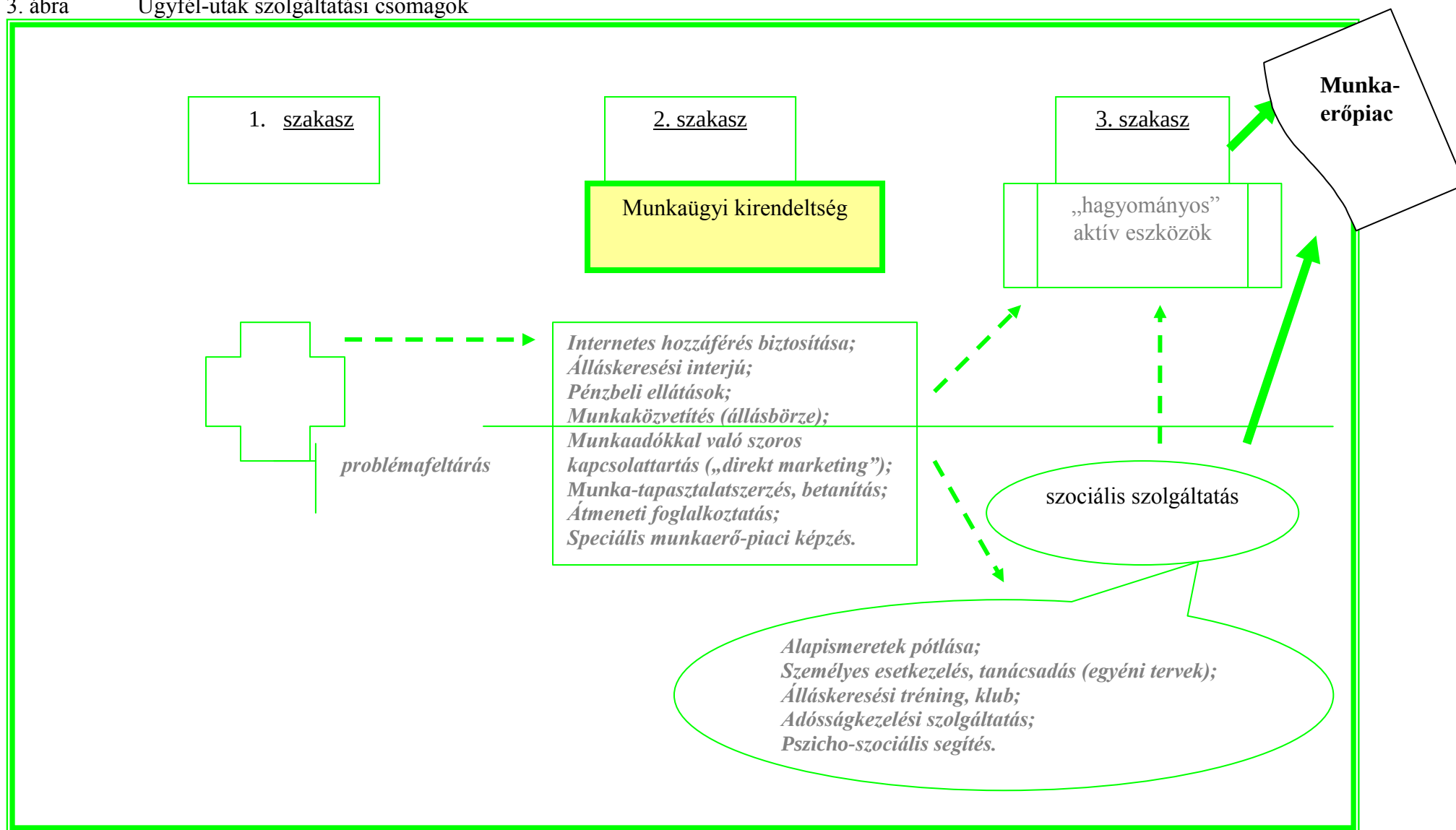
Az aktív korú inaktívak ellátása: a megélhetési segély

Az eredményesebb működés érdekében indokolt és szükségszerű a rendszeres szociális segélyben és a rendelkezésre állási támogatásban, valamint az álláskeresői segélyben összekeveredett elveket, funkciókat szétválasztani. Így az egyik transzfer tisztán **megélhetési segéllyé** válna, s ezzel párhuzamosan az *álláskeresői segély* lenne a munkanélküli ellátórendszer segélye.

Az ellátásra jogosult az, aki a munkaerő-piaci beilleszkedését és a mindennapi életviteléhez szükséges anyagi erőforrásokat semmilyen módon, vagy részlegesen nem tudja biztosítani. Ezért a támogatás megállapítása során az egy háztartásban élők összes jövedelmét – kivéve a keresetek bizonyos hányadát (disregard) és a lakásfenntartási támogatást - figyelembe szükséges venni. Azaz ez a megélhetési segély szubszidiáriusnak tekinthető, és csak abban az esetben alkalmazható, ha a család jövedelmi helyzete az előzőekben említett jövedelmek nyújtása után is az alapvető megélhetési szint alatt marad. Javaslatunk szerint az a szint, az a segélyezési küszöb, amelyre a családi jövedelem kiegészül - a KSH élelmiszer-fogyasztás normatív értékének számítása szerinti mérték x-szerese -, amit az élelmiszer árakat érintő várható inflációs hatással kell korrigálni. És mivel a segély alapja a család, a konkrét összeg a különböző háztartástípusoknál eltérő küszöb-értéket jelent. Javasoljuk, hogy az ellátás visszavonása – munkába állás esetén – fokozatosan történjen.

A szociális segély folyósításakor az aktív korú inaktív személyeknek – értelmes keretek között – *kapcsolatot kell tartaniuk a munkaügyi központokkal és a családsegítő szolgálatokkal.* Az együttműködés formája – a helyi viszonyoktól függően - sokféle lehet, de tartalmukban mindenképpen egy általános célkitűzésre „szerződnek”, nevezetesen a szolgálatok és a segélyezettek közös feladata a munkaerőpiacra való visszajutás. Az együttműködés intézményi célja, hogy a foglalkoztatáspolitikai súlyponti problémáját a „regisztrált munkanélküliségről” áthelyezze az „inaktivitás” problémájára, így járulva hozzá a foglalkoztatás bővítéséhez, aktivizálva és megmozgatva olyan rétegeket is, akik korábban „feladták” munkaszerzési aktivitásukat. E rendszeren belül a mainál nagyobb hangsúly helyeződne a „szolgáltatási jellegre”, az ügyfél-orientációra. Röviden ez azt jelenti, hogy egy több lépcsős szolgáltatási modell keretén belül olyan beilleszkedési támogatások (szolgáltatási csomagok) kifejlesztése a cél, amelyek a munkaügyi és a szociális szempontokat ötvözve, egyéni igényekre szabott szolgáltatásokat biztosítanak (sematikus folyamatát ld.: 3. ábra).

3. ábra Ügyfél-utak szolgáltatási csomagok

2.3.2. Az időskori biztonságot garantáló ellátások

A *nyugdíjrendszer*, ezen belül az öregségi nyugdíj, biztosítási alapon nyújt ellátást, melynek nagysága a biztosítási teljesítménytől (az elért keresettől, illetve a szolgálati időtől) függ. Így nagy teljesítményért magas összegű nyugdíj, kis teljesítményért kis összegű nyugdíj jár. Ennek témánk szempontjából releváns következménye van, hiszen elfogadva az ekvivalencia elvét, valamint azt, hogy a nyugdíjrendszer szolidaritási elemei elsősorban a rokkantsági, hozzátartozói és egyéb, a nyugdíjbiztosítás logikájához kapcsolódó ellátásokra, helyzetekre terjednek ki (pl. nyugdíjrendszeren belüli minimumok, vagy alap-minimumok rendszere), és nem – mondjuk – a szociális védelmi terület ellátási illetékességére, ezért az elmúlt néhány évben elkezdődött „profilisztítás” folytatása elkerülhetetlen.

A változtatás alapját az **időskorúak járadéka** képezi, ami egyéb, biztosítást (imitáló) elemekkel egészülne ki. Mivel a megfelelő nyugdíjjogosultság nélkül maradt ellátotti kör a szolgálati időt tekintve igen heterogén, az ellátás értékét differenciálni kell. Ezt követeli meg egyrészt az ekvivalencia elve, másrészt a méltányosság is. Ezért javasoljuk, hogy az ellátás összegét az adott egyén által megszerzett szolgálati idő figyelembevételével és méltányossági szempontok alapján határozzák meg. Azaz egy minimum szint felett azon esetekben, ahol a jogosult szolgálatai idővel rendelkezik, magasabb összegű segílyt kapjon.

2.3.3. Kötött felhasználású segélyek

A folyamatos életvitelt biztosító kötött felhasználású segélyek definíciója: “Kötött felhasználású segélyre mindazon esetekben szükség van (lehet), amikor a folyamatos életvitelhez kapcsolódó, de a szokásos mindennapi szükséglettől valamilyen módon leváló-leválasztható alapszükségletekről van szó.” (Ferge Zs. 2000:310.) Ebből következik, hogy ezen ellátások köre

- a lakhatási költségekre,
- a betegségből illetve fogyatékoságból eredő szükségletek (ápolás, gyógyszer, közlekedés stb.) kielégítésére,
- a gyermekek költségeihez köthető szükségletekre (beiskolázás, étkeztetés stb.),
- temetési költségekre terjedjen ki.

A lakhatási költségekhez kötődő lakásfenntartási támogatás csoportos célzáson alapuló ellátás, ahol a támogatásra való jogosultságot egyrészt a háztartás jövedelmének nagyságához, másrészt a településen elismert minimális lakásnagysághoz, harmadrészt az elismert lakhatási kiadásokhoz kötjük. „A lakásfenntartási támogatások jelenlegi, alapvetően az „ad hoc” támogatási logikát követő megoldásai helyett a „rés-képlet”¹²⁶ alkalmazása felé kellene elmozdulni. (...)

¹²⁶ „Résképletre épülő modell: ennek lényege, hogy minden háztartástól elvárjuk, hogy a jövedelem meghatározott százalékát lakbérre (lakhatásra) költse, és amennyiben a tényleges lakásköltségek ennél nagyobbak, a különbséget a lakbér-támogatási program fedezi. A résképlet abból a feltevésből indul ki, hogy a rászorultság nem ugrásszerűen, hanem fokozatosan változik, és ezért mind a támogatás nagyságát, mind a jogosultság tekintetében fokozatos átmenetet biztosít.” (Hegedűs J. – Somogyi E. 2007:8.)

A „rés-képlet” felé való elmozdulás növeli a lakásfenntartási támogatás lakáspolitikai szerepét, hiszen sokkal erősebben ösztönöz a lakásállományon belüli rétegződés racionalizálódására és a lakással kapcsolatos kiadások (közszolgáltatások, energia, stb.) kontrolljára.” (Hegedűs J. – Somogyi E. 2007) Várható hatás, hogy a „modell alapján kialakított támogatási konstrukció központi szabályozás esetén biztosítja a támogatásra jogosultak számára az egyenlő esélyű hozzáférést, a jövedelmi helyzet és a különböző lakáshasználati módok méltányos figyelembe vételét, a támogatás jövedelmi csoportok közötti igazságos megoszlását, és a méltányolható lakásköltségekhez való jelentősebb mértékű hozzájárulást.” (Bényei Z. 2010:19.)

A támogatást – fokozatosan – egészítené ki más lakhatással kapcsolatos problémák kezelése is. Elsősorban az adósságkezelési szolgáltatások kiterjesztése volna szükséges a jelenleginél kisebb település-nagyság csoportba sorolódó településekre is.

Az egészségi állapot megőrzése is olyan alapszükséglet, ami önálló támogatási formákat igényel. A gyógyszer-támogatásnak a betegség jellegétől függően két típusát célszerű kialakítani. A krónikus betegségben szenvedők részére továbbra is megmaradna a közgyógyellátás, de átalakult formában. (Az akut, de nagy gyógyszerköltséggel járó betegségek esetén pedig az eseti jellegű átmeneti gyógyszer segély kerülne bevezetésre.) A közgyógyellátás rendszerének átalakításakor az alábbi alapelveket kellene érvényesíteni:

- *a támogatás váljon célzottabbá,*
- *a közgyógyellátás keretében igénybe vehető szolgáltatások jobban igazodjanak az érintettek szükségleteihez,*
- *az ellátásra fordított közvetlen és az Egészségbiztosítási Alapot terhelő kiadások stabilizálódnak.*

Az ápolási díjnak az ápolási-gondoskodási rendszerbe (házi segítségnyújtás) történő integrálása a támogatási rendszer fokozatos átalakításával valósítható meg. A rendszer lényege az önellátó képességükben korlátozott egyének ápolási-gondozási szükségletei elismert részének a kielégítése (pl.: hiányzó képességek pótlása, fejlesztése, személyi segítség, tárgyi eszközök biztosítása) természetbeni és pénzbeli ellátások útján. Utóbbi lenne az ápolási díj, amelyet a jelenlegi rendszertől eltérően az ápolat kap, aki az így megszerzett „voucher” felhasználásával elégítené ki a szükségleteit ott, ahol ő tudja és akarja.

Mindenképpen cél, hogy az ápolási díj mértéke az ápolási-gondoskodási szükséglet szerint legyen differenciált. Az ellátások összegének differenciálása érdekében ki kell alakítani az ápolási-gondoskodási szükséglet meghatározásának rendszerét, és intézményi, finanszírozási feltételeit.

Mielőtt a fogyatékos személyek pénzbeli ellátásait értékeljük, érdemes az egész fogyatékos személyekre irányuló támogatási rendszert újragondolni és összehangolni más típusú támogatásokkal, mint pl.: a közlekedéshez kapcsolódó kedvezmények rendszerével¹²⁷. A fogyatékos személyek támogatásához kapcsolódó jogosultsági feltételrendszert úgy kellene

¹²⁷ Itt jegyezzük meg, hogy a közlekedéssel kapcsolatos támogatási szisztémának elveit, támogatandó csoportokat, valamint ennek összegszerűségét és a nyújtandó támogatás formáit indokolt teljesen újragondolni.

átalakítani, hogy a különböző fogyatékoságokhoz és tartós betegségekhez kötődő ellátások racionálisabbak legyenek; vagyis célszerű volna a különböző juttatásokat (pl. emelt összegű családi pótlék, közlekedési támogatás, vakok személyi járadéka stb.) - az ápolási díj kivételével - egy ellátórendszerbe integrálni.

Emellett, a közszolgáltatások egyenlő elérhetősége, valamint a minőség jobb kikényszeríthetősége érdekében, célszerű egy olyan új ellátási formát bevezetni, ami – az ápolás-gondoskodási rendszerhez hasonlóan – vásárlóerővel ruházza fel a jogosultat. E juttatás (utalvány) lehetőséget teremt arra, hogy a jogosult a számára megállapított eszközöket, vagy szolgáltatásokat, megvásárolhassa. Az utalvány tartalmát tehát a jogosult önellátó képesség pótlásának mértéke határozza meg, míg az utalvány (hozzájárulás) mértékét x jövedelemhatár után csökkenteni indokolt (visszavonási kulcs).

A **gyermekek költségeihez köthető szükségletek** (iskoláztatás, étkeztetés) befogadására alkalmazott természetbeni juttatások rendszerét indokolt átgondolni. Javaslatunk szerint a szolgáltatások finanszírozásán keresztül lenne szükséges érvényesíteni a kedvezményt, vagyis a szolgáltatásra szánt összeg egy részét a fenntartó kapná meg (normatíva, vagy fejpénz formájában), másik részét az igényjogosult utalvány formájában.

A **temetés költségeit** kiegészítő vagy kompenzáló támogatások – lényegében a jelenlegi elvek szerint - továbbra is fennmaradnának.

2.3.4. Eseti segélyek

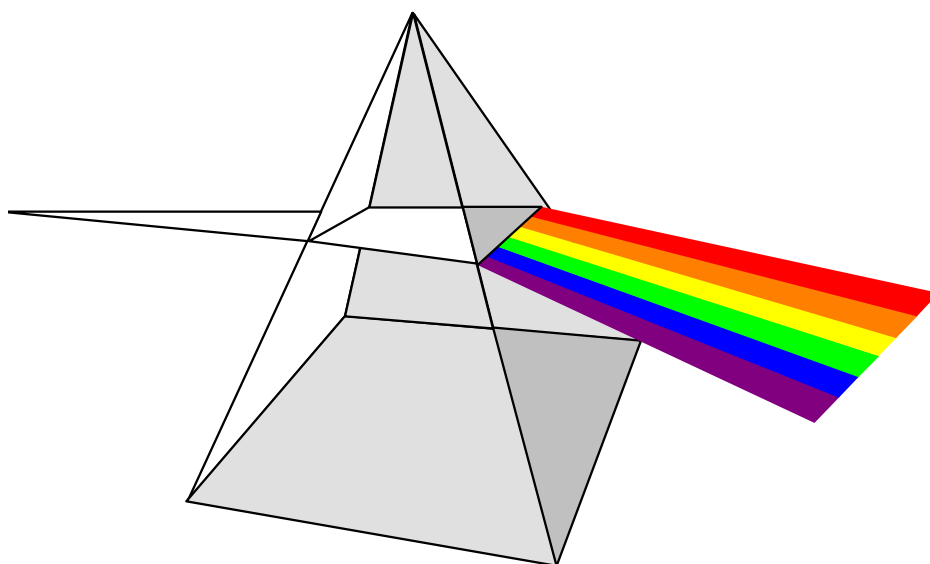
A törvényi szinten szabályozott és központosítva finanszírozott szociális támogatások mellett az eseti jellegű – temetési, gyógyszer, iskoláztatási, krízis, stb. – segélyek, változatlanul a helyi önkormányzati rendeletalkotás körébe tartoznának.

Felhasznált irodalom

- Bényei Zoltán (2010) *A lakásfenntartást segítő támogatások átalakítása* SZMI, Bp.
- Gosta, Esping-Andersen (2002) *Why We Need a New Welfare State* Oxford University Press
- Ferge Zsuzsa (1995) A magyar segélyezési rendszer reformja I. *Esély* 6. szám
- Ferge Zsuzsa (1996) A magyar segélyezési rendszer reformja II. *Esély* 1. szám
- Ferge Zsuzsa (2000) *Elszabaduló Egyenlőtlenségek* Hilscher Rezső Szociálpolitikai Egyesület, Bp.
- Firle Réka és Szabó Péter András (2007) A munkanélkülieknek járó rendszeres szociális segély célzottságának és munkapiaci hatásának vizsgálata *PM Kutatási Füzetek* 16. szám, PM., Bp.
- Gyulavári Tamás – Krémer Balázs (2006) Inkonzisztenciák a pénzbeli szociális ellátások rendszerében *Esély* 2. szám
- Hegedűs József – Somogyi Eszter (2007): *Reformjavaslatok egy korszerű szociális lakáspolitikára*, Városkutatás Kft.,
- Kornai János (1996) *Vergődés és remény* KJK, Bp.
- Semjén András (1996) A pénzbeli jóléti támogatások ösztönzési hatásai *Közgazdasági Szemle* 10. (októberi) szám
- Szalai Júlia (2007) *Nincs két ország ...? Társadalmi küzdelmek az állami (túl)elosztásért a rendszerváltás utáni Magyarországon* Osiris Kiadó, Bp.
- Peter, Townsend (1990) Szelektivitás – a nemzet megosztása In: Ferger Zsuzsa – Lévai Katalin (szerk.) *A Jóléti Állam* Hilscher Rezső Szociálpolitikai Egyesület, Bp.

Mellékletek

- Szempontrendszer a félig strukturált interjúhoz
- Interjúk

1. sz. melléklet

Szempontrendszer a félig strukturált interjúhoz

Rendezőelv: az idő („jövedelmi út”) - Hol vannak a külső behatások, kényszerek?

- Mi az a munka/kereset, amiért elmennének dolgozni?
- Mi az a munka, amit elvállalnának és miért (motiváció)?
- Melyek a tipikusnak mondható megélhetési formák, megélhetési források?

Alapinformációk: nem, életkor, iskolai végzettség, képzettség, munka-karrier, családösszetétel, szülők foglalkozása, kapcsolati háló.

Vázlat

I. Elérhető munkák.

- Kereseti lehetőségek;
- Kiadások megváltozása;
- Munkahely biztonsága;
- Munkakörülmények [szubjektív (pl.: munkahelyi légkör, barátokkal együtt dolgozni, stressz), objektív dimenziók egyaránt (kinti-benti munka, a munka nehézsége, monotonosága, hossza, időbeosztása stb.);
- Munkával kapcsolatos elégedettség - ideális munkahely.

II. Kire számít a munkahelykeresésben?

III. A munkavégzés szerepe, jelentése, fontossága (élettörténet, családi funkció, attitűd)

IV. Más alternatív tevékenységek

- A szabadidő fontossága;
- illegális munkákhoz jutás esélye, lehetősége.

V. Kiadások szerkezetének megváltozása

- Átmenet finanszírozása (Mi miatt nehéz az átmenet?) Hogyan finanszírozzódik az átmenet? Milyen eszközrendszer (pl.: családi-rokoni-baráti környezet mozgósítása, kölcsönök stb.) vethető be?
- A munkaügyi, valamint szociális munka, a szociális intézmények szerepe.
- Valós lehetőségek.
- Elképzelt lehetőségek, eszközrendszerek.

2. sz. melléklet

Interjúk

„Mária”

Készítette: Aczél Zsófia

Az interjút leírta: Páldi Zsuzsa

K: Mesélne egy kicsit magáról? Hogy hány éves? Családjáról?

V: Én ööö 49 éves vagyok. Ömm '92-be' történt egy családi életembe egy tragédia. Férjem meghalt. Énnn Miskolc mellett laktam egy kisvárosba', ahol egy ÁFÉSZ központba' dolgoztam, mint adminisztrátor. 25 évig. Sajnos a családi házunkat el kellett adni, mer' hogy én a két kisgyerekekkel nem tudtam fenntartani. És úgy gondoltam, hogy a gyermekeim és a saját jövője érde ööö és a saját jövőm érdekében is felköltözzünk Pestre. Látva azt, hogy ott, ez Borsod megyéről van szó, ott semmi munkalehetőség és azt láttam, hogy a gyerekeimnek is jobb lesz, hogyha itt fogunk lakni.

K: Hány évesek voltak a gyerekei?

V: Hát ööö még alsó tagozatosak voltak. Mi 2000-be' költöztünk ide föl Pestre, ahol sajnos ööö szintén olyan dolgokba ütköztünk, albérletbe kellett mennünk, mivel a eladott vidéki házunkér' nem kaptuk itt Budapesten semmit és odáig jutottunk, hogy ez az összeg amiért a családi házunkat eladtuk ráment az albérletre, egyebekre. Idén közben hát a fiam, két fiam szakmát, szakmát szerzett. Mondjuk, elég jó pozícióba dolgozik. Szakács a nagyobbik fiam, most külföldön van épp. A kisebbik fiam ő megnősült, hát úgy alakult az élete, de az én életem aztán kisiklott. Aaaa úgy hogy, az egyik albérletből a másikra ba megyek, amit nehéz fenntartani és elég kilátástalan a jövő. Nem érzek semmi biztonságot a jövővel kapcsolatba'. Most per pillanat egyik napról a másik napra élek, ami ... nem tudom mi lesz a jövőre nézve.

K: És amikor feljött Pestre valaki segítette Önt ebbe?

V: Azért is jöttem fel. Azért döntöttem úgy, hogy ide jöjök Pestre, tekintettel arra, hogy oda már nem kötött semmi. A testvérem és a édesanyám testvére itt lakik Pesten. Úgy gondoltam, hogy őhozzájuk közelebb talán, talán valami támaszt nyújtanak. Nem anyagi értelemben, hanem lelki támaszt inkább. De hát mindenkinek megvan a saját gondja - baja, és úgy érzem, hogy egy embernek el kell tudni saját magát tartania, mert másképp nem. Ez az elvem nekem, hogy egy ember tudja eltartani magát.

K: De Ön akkor miskolci? Tehát ott nőtt fel?

V: Én encsi vagyok. Encsi vagyok, csak ööö ott építkeztünk, ott mentem férjhez Forróba, ez Encs mellett van. Én Encsen dolgoztam 25 évig.

K: És akkor Miskolcra ment férjhez? És a

V: NEM. Forróba. Forróba menten férjhez, ott építkeztünk.

K: És az édesanyja Budapestre mikor költözött?

V: Az édesanyám is pont '92-be' halt meg. Akkor mikor a férjem. Úgyhogy több sorscsapás volt nekem abba az évbe. És inentől kezdve így kisiklott az életem. Hát nem tudom a jövőre nézve, hogy ... Hát úgy állok, hogy 50 éves vagyok, hogy én lakáshoz hogy fogok jutni, azt nem is látom. Egyszerűen nem látom. Jó most még bírom. Van kezem, meg lábam. Tudok tenni-venni, bármit megcsinálok annak érdekében, hogy fenn tudjam magam tartani, de arra gondolok, hogyha még idősebb leszek, hogyan lesz. Hogy az utcára kerülök, vagy nem tudom.

K: És amikor felköltöztek, felköltözött ide a gyerekeivel akkor, akkor azért volt valami kapcsolat a testvérével?

V: Nem. Úgy volt, hogy a testvérem lakásában laktam tekintettel arra, hogy ő a lányához közel lakott, csak most az történt, hogy öööö visszaköltözött a lakásba, ami egy garzon. Most ööö nem várhatom el, bármilyen testvére is az embernek, hogy valakinek a nyakán. Jó szeretjük egymást, meg minden, de én úgy érzem, meg énszerintem a büszkeségem sem engedi azt, hogy én valakinek a nyakán legyek. És én szeretném azt, hogy én saját magamat eltartsam, és nem, senkire támaszkodva. De sajnos nem megy, mert most is innen-onnan muszáj segítséget kérnem.

K: És öö és amikor aaa gyerekek mennyi ideig éltek Önnel? Akkor ebbe a garzonba laktak mindig?

V: Nem. A gyerek, akkor vidéken laktunk még. 2000-be' jöttünk fel, akkor már amikor a gyerekeknek volt szakmája.

K: Ja, hogy nem '92-be'

V: Nem. '92-be ' halt meg a férjem és a szüleim. '92 évbe. És mi 2000-be jöttünk, addig leforgattam, hogy mit lehet. Ugye addigra szépen tönkrementünk, mert a téli fűtés meg egyebek ilyen 100.000 Ft, most az egy fizetéséből fenntartani ezt nem tudtam. Úgyhogy vissza kellett fizetni a lakáshitelt, ami megmaradt pénz, abból itt venni nem tudtam venni lakást. Semmit szinte. Semmire nem elég. Úgyhogy nem is látom azt, hogy hogy miből, vagy hogy. Nem látom a biztonságot a jövőre nézve.

K: De akkor, amikor feljöttek Önnél éltek a gyerekek abba a garzonba laktak?

V: Nem. Mi a családi házba laktunk.

K: Ja, hogy nem Önnel éltek, és Ön egyedül jött föl Pestre?

V: Nem. A családdal jöttünk fel és albérletben laktunk. Az egész családuknak. És hát onnantól kezdve mindenki elkezdte valamire lépegetni. Nagyfiammal laktam sokáig a nővérem lakásában, kisebbik fiam megnősült, ottmaradt vidéken, vagyis visszament vidékre. Tekintettel arra, hogy ott a feleségének a szülei segítenek a gyerekeknek is, meg öneki is. Nos, én örülnék annak, ha ők boldogulnának, én megpróbálok valahogy saját magam boldogulni.

K: És akkor Ön nem is tervezi azt, hogy, hogy esetleg visszamegy..

V: Nem.

K: semmiféle..

V: Ott még ilyen lehetőségem sincs, mint itt. Mert itt látok tényleg, jó most itt dolgozom ideig-óráig, mert ez 1 éves szerződés. Közbe-közbe elvállalok alkalmi munkákat, takarításokat. Így tudom magam fenntartani. Egyébként nem tudom.

K: És most hol lakik?

V: Ööö, hát most albérletben lakom. Most pontosan éppen a szociális osztálynak egy kérelmet, hogy az albérlet, mivelhogy ki kellett költöznöm a nővérem lakásából, merthogy ő ott lakik, és az a nehéz, hogy a kauciót kell fizetni. Bárhova' megy az ember albérletbe kauciót kell fizetni, amit nehéz. Mert jó még az albérletet csak ki-kifizetem, meg mit tudom én, de az hogy ööö ez a beugró, ez egy kicsit rázós.

K: És nincs olyan a környezetében, aki ebben tud segíteni? Valamilyen módon?

V: Rengeteget segítettek már nekem. Mmm hogy mondjam? Sokkal tartozom úgymond. Anyagiakban is. Többet nem hisz, nem, nem kérek.

K: És ki az, akitől tudott kérni?

V: Hát például a nővérem. Ő nagyon sokat segített. Azt lehet mondani.

K: Ő dolgozik?

V: Hát már ő nyugdíjas. Nyugdíjas. Ő, mint ápolónő dolgozott. De neki is megvan a saját családja. Gyerekei, egyebek. Úgyhogy, hmm.

K: És öö iskolába hová járt?

V: Én?

K: Igen.

V: Én '77-be itt végeztem a fővárosi Vas utcai Gyors- és Gépíró Iskolába jártam. Most a „Lépj egyet” program keretében itt elvégeztem Budapesten, már mikor felköltöztünk 2002-be a kereskedő-vállalkozói tanfolyamot, ami 9 hónapos volt. Hát annak, hmm reményében, hogy valahol el tudok jobb munkahelyen helyezkedni, de sajnos bárhová elmentem, Auchan áruházba, meg több áruházba gyakorlatot kértek. Mer’ ez a kereskedő-vállalkozói egy ilyen boltvezetői képesítést ad, de hát ebben igaz, hogy a kereskedelembe dolgoztam, de irodán, mint gyors és gépíró adminisztrátor. De úgy még boltban nem dolgoztam, és mindenütt a gyakorlatot kérik, hát nem tudom hol találtam volna gyakorlatot, ha mindenütt azzal fogadnak, hogy, hogy nem vesszük fel, mert van több száz más, akinek bizony megvan a gyakorlata és nincs munkája.

K: És miért azt a képzést kezdte el?

V: Hát én úgy ére úgy éreztem, hogy van áruismeretem, egyebek, ami hmmm több száz oldalt begépeltem és, jó ha gyakorlatba’ nem is, de elméletbe átláttam így a dolgokat és úgy gondoltam, hogy fog ez nekem menni.

K: Ühüm.

V: Csak, hát sajnos nem. Úgy látszik, hogy más a kereslet, más a kereset. Mind-mind akinek van már nem végzettsége, hanem tapasztalata, meg gyakorlata. Gyakorlata, inkább a boltba’ mint eladó. És eladónak is elmentem volna gyakorlatilag, de...

K: És ő amikor itt tanult Pesten? Tehát ezt a

V: Kereskedelmet?

K: Nem kereskedelmet, hanem korábban. Akkor, akkor hol lakott?

V: Akkor is a nővéremnél laktam, de hát akkor

K: De hát már korábban elköl már felköltözött ide.

V: Akkor, akkor, akkor addig voltam itt, amíg ezt az iskolát elvégeztem. Utána hazamentem és pontosan ezzel, így visszapörgetve az időt, ezen meditáltam, hogy akkoriban nagyon sok helyre lehetett menni dolgozni. Szinte egyik nap elvégeztem, levizsgáztam, másik nap hazamentem és több helyre kerestek gyors- és gépírót.

K: Ez a '70-'80-as évek.

V: Ez '77-be volt.

K: '77-be ühüm. De, de a nővére már korábban felköltözött?

V: Ő itt lakott mindig. Jóformán mindig Pesten. Ugyanis az édesanyám testvérjénél lakott már ő is. Itt végezte az Egészségügyi Szakközépiskolát, itt járt iskolába úgyhogy

K: És mér mér döntöttek úgy, hogy nem nem nem otthon tanul? Tehát miért itt Pesten? Ott nem volt megfelelő?

V: Hát akkor még gyerek voltam úgymond és anyámék nem voltak olyan helyzetben úgymond, hogy ... hát azt láttam, hogy osztályfőnököm is javasolta, meg nem tudom, helyesírás szempontjából, meg volt egy ilyen jellemzés egy emberkéről, hogy és így úgy döntő, először én is úgy döntöttem, hogy egészségügyi iskolába megyek, de az valahogy az én személyiségemhez nem, és hmm, így választottunk. Talán az is, hogy a az idő, hogy rövidebb az iskola. Talán az a háttér is, hmmm

K: Mennyi idős volt ez az iskola?

V: Hát ez csak 2 éves volt ez a

K: 2 éves.

V: Vas utcai Gyors-és Gépíró Iskola.

K: És akkor ő gondolom nnn nagy a

V: Hát igen.

K: korkülönbség a nővére meg Ön között?

V: 10-11 év.

K: És akkor ő már itt dolgozott?

V: Igen-igen-igen. Ő, mint főnővér dolgozott itt. Több kórházban volt már.

K: Ühüm, és akkor utána öö ööö hazament. A szülei mivel foglalkoztak?

V: Öö édesapám pék volt, édesanyám háztartásbeli, olyan betegségéből kifolyólag. S azér' is ööö jöttem föl Pestre ide dolgozni, nem dolgozni, tanulni, mert hát anyámékra is a nővérem inkább, akkor is a nővérem segített azon, hogy valamiféle iskolám legyen, mert négyen voltunk testvérek.

K: Ühüm.

V: És nem voltak ők sem abba' az anyagi helyzetben, hogy ööö taníttassanak úgymond.

K: Ühüm, és voltak otthon valami állatok vagy valami, hogy hát abból

V: Nem.

K: Nem? Nem?

V: Nem volt. Nem.

K: Ühüm, ööö és ööö most ő ugye albérleti szobát bérel vagy...?

V: Most egy albérleti szobát bérelek. Igen. Az, ami ez 45.000 Ft + rezszi. Az azt jelenti, hogy itt kapok egy minimálbért. Igen. És-és mellette el kell menni még dolgozni úgy, hogy alkalmi munkába ahhoz, hogy tudjak egyik napról a másikra lenni.

K: Ühüm, és egyébként ott szeret élni? Szeret lakni abba az albérletbe?

V: Hát ebbe az albérletbe most szeretek lakni. Most költöztem oda pontosan írtam most a Szociális Osztálynak egy levelet, hogy kérem a segítségüket abban, hogy ezt a kauciót ki tudjam valahogy bekelni, hogy hogy hogy

K: Egyébként hogy költözhetett be úgy, hogy hogy akkor nem fizetett kauciót vagy?

V: Nem ez egy nagyon, ez egy nagyon ment, hát kértem kölcsön. Hát így költöztem be. Úgyhogy mondom nagyon sok, így anyagiakban is nagyon sokkal tartozom nővéremnek is. Úgyhogy ... csak lelkiekben ez nagyon rossz, mer' mer' ott van valahol mégis, hogy ezt nem a saját erőmből.

K: Ühüm, hát meg kéne adni.

V: Meg kellene adni, valamikor. Úgyhogy...

K: És a gyerekeitől nem kap semmiféle támogatást? Vagy azzz már ...

V: A gyerekeimmm én úgy érzem, hogy ... örülök, hogy ők tudnak boldogulni talán úgy ahogy. A fiam most ment ki München-be dolgozni úgy, mint

K: Szakács.

V: szakács. Igen. De az van, hogy itt is, ki nyáron a Balatonon volt, most elment München-be, akkor télen megint lesz valami sí. Ilyen idény, idényjellegű munkákat végez. És nagyon szeretném, ha ők legalább valahogy boldogulnának, nem várni kell tőlük, hogy engem még ők támogassanak. Úgyhogy szeretnék én valahogy talpra állni, úgy. Csak nem látom azt, hogy hogyan.

K: És a másik gyereke mit dolgozik?

V: Ő festő. Ő szobafestő. De hát őneki gyerekei vannak. Úgyhogy, neki van már hová. Jó, hát ők aztán kérdezik mindig hogy, hogy vagyok meg egyebek. De hát. Az ember tényleg. Hogy mondjam? Más szülő, ahogy elnézem lakást vásárol a gyerekének, meg egyebek. S ez ez annyira lelkiekben rossz érzés, hogy nem tudok.

K: Ühüm, de hát nem biztos, hogy elvárják Öntől.

V: Neeem. Ők egyáltalán nem várják el, de nekem magammal szemben van egy elvárásom. Van egy elvem, ami .. amit nem is tudok leadni.

K: De gondolom, Önnek sem lehetett könnyű, hogyha előtte még a testvérek is tudták támogatni.

V: Nem, nem egyébként soha nem volt könnyű, de ebben az időszakban, amikor én férjhez mentem és az sem kis dolog, hogy 20 évesen volt egy családi házunk. És akkor tudtunk, elmentünk dolgozni, férjem is dolgozott, én is dolgoztam, tudtunk építkezni

K: Ühüm.

V: és láttam azt, hogy miből fogok, miből, hogy van jövője az embernek. Nos ez így ment, egy jó pár évig ment, hogy hogy jó volt. Most ez a rendszerváltás, ami a '90-es évekbe' volt, hogy a lakáshiteleket is felemelték a 2%-os kamatozású lakáshiteleket magasabb kamatozásúra, így egyoldalúan ez is talán, meg ez a két halálozás, a férjem, és az édesanyám meg a szüleim halála ez ez szerintem nekem ez. Valahol itt siklott ki az életem.

K: És a férje, mit dolgozott?

V: A férjem gépkocsivezető volt. De attól függetlenül, hogy gépkocsivezető volt, jól megvoltunk.

K: Ja, hogy biztos munkahelye volt? Ezt aka

V: Igen, a Reál-nál dolgozott, mint gépkocsivezető.

K: És ő mindig ugyanazon a munkahelyen dolgozott?

V: Hát szinte igen. Azt lehet mondani.

K: És Önöknek se volt otthon valami kertjük, vagy ööö

V: De volt kertjük. Hát ööö minden szabadidőmet például a kertbe' töltöttem, de csak ilyen hobbi szinten, így hogy most én abból pénzt szedjek össze nem olyan szinten. Ezt csak ilyen kikapcsolódásképpen.

K: De hát gondolom mégis volt valami, ami megtermett vagy ööö

V: Hát öö persze-persze, csak rá kellett fordítani az időt.

K: Hát meg pénzt is.

V: Meg a pénzt is.

K: Igen.

V: Pénzt, időt, fáradságot rá kellett fordítani. De nem. Azt szerettem, végül is az egy jó helyzet volt, csak ... próbáltam egy új életet kezdeni. Valahol egy társat keresni, de sajnos sorra választani kellett a gyerekeim, vagy-vagy egy más valaki. Még ezt láttam volna az egyetlen megoldásnak, de... Hogy mondjam?

K: De volt valami konkrét is? Tehát, hogy tényleg dönteni kellett?

V: Volt. Igen volt. Volt egy konkrét is úgyhogy ööö olyan, hogy neki is meghalt a felesége és úgy döntöttünk, hogy egybeköltözünk, csak sajnos a gyerekeim nem tudták úgy így elfogadni. S így lelkiekben nem én ezt nem tudtam csinálni. Nem tudom csinálni. Mer' biztos, hogy az ember a gyerekeit válassza.

K: Ühüm, és akkor Monorra költöztetek?

V: Neeem, hát ilyen tizenévesek. Ilyen 5 év '96-ba' mondjuk.

K: De akkor meg is próbálta

V: Megpróbáltam

K: megpróbá

V: Én mindent megpróbáltam, csak rájöttem arra, hogy csak egyedül kell fenntartani magamat. Senkire nem lehet úgy támaszkodni. Ez magammal szemben az elvárásom.

K: Hát, azért ez így nehéz lehet.

V: Hát nehéz. Nehéz, de hát nem tudom.

K: És ööö vannak itt fönn barátai?

V: Hát ilyen munkatársi barát szinten van, de hát igazából úgy, hogy segítségre úgy nem számí, nem számíthatsz, nem várok el senkitől így segítséget. Lehet, hogy rossz, a rossz, ... csak nem tudom. Nem tudom. Nem-nem szeretem azt érezni, hogy én úgy tartozom valakinek. Ilyen lelkiekben segítséget kapok mondjuk, mert már azóta rég nem így itt itt lennék, hogyha nem kaptam volna, de anyagiakban sajnos ilyen lelki dolgokba' a boltban sem adnak semmit, meg csekket sem lehet befizetni. Csak

K: Csak könnyebbek

V: kijönnek a dolgok.

K: a dolgok.

V: Kijön. De hát az sem egy utolsó szempont, hogy az ember így lelkiében jól érezze magát. De hát ezek miatt a gondok miatt nem érzem jól magam.

K: *És egyébként Pesten jól érzi magát? Ettől függetlenül?*

V: Jól. Végül is hát igen, igen. Mert most még jól érzem magam, de jövőt

K: *Csak aggódik.*

V: Pontosan, pontosan. Nem látom a biztonságot a jövőre nézve. Azt nem látom, hogy 50 éves vagyok, és hogy lesz nekem lakásom? És Istenem! Elnézem azt a sok embert, akik ott az utcán vannak, és tényleg a sírás fog el, mert például itt az irodában is, mikor jönnek a fizetésért is, ezek mind hajléktalan emberek. És nem is szeretek bent lenni ebben az időben. Mikor fizetés van, mer' mer' szinte át magamra vetítem ezt az egészet, hogy tényleg ennyi ilyen .. szerencsétlen ember vagy nem is tudom, hogy fogalmazzak

K: *Hát meg kiszolgáltatott.*

V: Főleg. Igen. Kiszolgáltatott. Igen.

K: *És a a fián? Mert mondta, hogy ő is ilyen idényjellegű munkákból él aki, aki most kinn van?*

V: Igen-igen.

K: *Őrajta nem érzi ezt?*

V: NEM.

K: *Hogy ezt a*

V: Öneki nagyon nagy jövőképe van. Dee, de van is jövője.

K: *És Ön-ön szerint neki-neki miért lehet ez? Mert fiatal, vagy*

V: Mert fiatal,

K: *olyan képzettsége van?*

K: *Azért, mert fiatal.*

V: Mert fiatal és eléggé, hogy mondjam? Keresett és keresi is ezeket a. Nem itt! Hanem külföldön munkalehetőségeket. És bátran bele mer vágni dolgokba. Hát jó. Kint van. De

K: *Hát én is bátran bele merek vágni, meg hát*

V: Hát én bele merek. Hát én nagyon vakmerő voltam úgy-úgymond olyan szinten, de elúszott volna az egész úgy is, ha ott maradok is, mer' egy 100.000 Ft-nál több a téli fűtés. Most én abból a fizetésemből meg is éljek a 2 gyerekkel, fenn is tartsam a lakást, meg hát amellet sok minden plusz dolog kell, ahhoz hogy az ember élni tudjon napról-napra. Úgyhogy.

K: *Akkor-akkor 8 évet élt, tehát '92-től 2000-ig egyedül a gyerekekkel? Vagy*

V: Igen-igen.

K: *akkor még otthon?*

V: Igen-igen.

K: *és próbálkozott?*

V: Igen-igen.

K: *És akkor mivel próbálkozott?*

V: Már nem úgy próbálkoztam. Úgy próbálkoztam, hogy volt egy úgymond élettársam, aki 1 évig odaköltözött hozzánk és megpróbáltuk együtt,

K: *De ezt igen-igen-igen,*

V: de ezt, ez

K: *de*

V: De milyen próbálkozásra gondolt?

K: *Hát a munkába. Hogy akkor miből éltek?*

V: Nem, hát én ott nekem rendes munkahelyem volt. Mint adminisztrátor dolgoztam egy ÁPISZ irodán.

K: *Tehát akkor úgy került Ön ide, hogy feladta azt a, azt a munkahelyet?*

V: Azt igen. A munka szempontjából nem volt gondom. Ott. Akkor.

K: Csak kijönni a pénzből.

V: Csak nem tudtam kijönni abból a pénzből. Most plusz lehetőségek ott nem voltak. Még az a helyzet munka szempontjából, még úgy jó ööö is volt.

K: Tehát biztonságosabb volt ugyan, de, de ott nem voltak alkalmi munkák.

V: Csak a gyerekeim jövőjét látva. Nem. Igen. Meg hát maga az a egyedül érzés, hogy ott vagyok a nagy ... nagy semmibe és az a roko-rokonaim, hát úgymond az anyám testvére, meg akihez még kötődök, meg a nővérem, azok itt voltak fenn Pesten. Tehát itt

K: Tehát magányosnak is érezte magát.

V: Pontosan. De leginkább ez. Igen, igen.

K: És akkor inkább a biztonság helyett ezt válasz-totta? Vagy ez nem szembeállítható?

V: Ez így nem lehetne elmondani, hogy a biztonság, mert nem volt már ott biztonság sem úgymond, azt látva, hogy a nem tudom kifizetni a téli fűtést. Akkor az már nem biztonság.

K: Ühüm.

V: És nem tudtam, nem tudtam ki-kire támaszkodni, de hát ez a ez a valakire való támaszkodás sem egy megoldás. Én úgy érzem.

K: És ez egy nagy ház volt?

V: Hát ez egy 100 akárhány m²-es családi ház. Volt.

K: És nem lett volna olyan lehetőség, hogy vagy kisebbbe, vagy ott csak családi házak vannak?

V: Én nem akartam, már ott.

K: Tehát ezt el akarta vágni?

V: Igen, igen. Én ezen-ezen évekig őrlődtem úgymond. Ezen-ezen a gondolaton. Hát nem tudom.

K: Most nagyon megs... E-el tudná mesélni azt, hogy milyen itt egy átlagos napja?

V: A mu? Hogy itt bent?

K: Nemcsak a munkahelyén, hanem a mindennapjai?

V: Hát,

K: Hogyha dolgozik? Hogyha nem dolgozik?

V: Hát, csak munkába járok, mondjuk ilyen 4 órakor felkelek. Hajnali 4-kor. Mert ilyen alkalmi munkám van. 8 óra, 8 óráig. 9 vagy fél 10-re ide bejövök. 10 órától kezdődik a munka...időm és 6 óra fél 7-ig dolgozom. Utána hazamegyek eszem, mosakszom és lefekszem.

K: Kicsit hosszú a munkaidő akkor.

V: Igen, deee ebből úgymond ööö ... örülök, hogy megélek egyik napról a másikra. Csak öö igen, azt is mondhatnám, hogy hajléktalan vagyok tulajdonképpen, csak nem fetrengek az utcán, mert öö el is keseredhetnék meg nem tudom még mi, de keresem azokat a lehetőségeket, amik, hát hogy fenn tudjam magam tartani.

K: És ezt a munkát, ezt az alkalmi munkát, ezt-ezt-ezt hogyan szerezte?

V: Hmmm, hát erről nem szeretnék beszélni.

K: Jó. Aaaa, és ezt mióta csinálja?

V: Folyamatosan vannak ilyen alkalmi munkák. Ajánlanak úgymond. Így lehet ilyen. Takarításról van szó egyébként.

K: Igen-igen, ezt mondta. Tehát egyszer belekerült szóval, látták, hogy jól dolgozik, és akkor, akkor a nevét továbbadták.

V: Így lehet. Mondjuk, ebből meg lehet, meg is lehetne élni, ha lenne egy ilyen hátterem. Mit tudom én, lenne egy önkormányzati lakásom és tudnám azt, hogy na én itt lakom, kifizetem az albérletet mer' ez is, ez is egy jó megoldás lenne, meg úgy egyáltalán. És akkor mellette tudnék sok nyugdíjas kolléganőm van, aki ilyen alkalmi munkáknak örül, ha kitakarít, 63 éves, meg 64 éves.

K: Tehát nem ragaszkodna ahhoz, hogy legyen bejelentett munkája, mert végül is az Önnek egy megoldás lenne, hogyha legalább valamiféle biztonság lenne, amit a lakás jelentene.

V: Nos én nem ragaszkodom, hogy legyen bejelentett munkám, nem tudom a jövőre nézve, nem tudom az új kormány mit dönt ezzel kapcsolatba'. Már hogy nyugdíjam lesz-e vagy még nem tudom 15-20 évvel emelik fel a nyugdíjkorhatárt, meg egyebek. Akkor nem ragaszkodnék a bejelentett munkához. De hát akkor, nem tudom. Egészségügyi eljárást, jó az egészségügyi eljárás hozzájárulást is lehetne önkéntesen fizetni, meg mit tudom én, csak már az fekete munka.

K: Ühüm.

V: Most itt nálunk Magyarországon még ezt úgy hívják.

K: Igen.

V: Úgyhogy azért alkalmi munkákat dogozom még közbe'.

K: És öö akkor lett ööö munkanélküli, amikor feljött?

V: Igen. Igen.

K: És akkor-akkor-akkor elkezdett munkát keresni az hogyan nézett ki azaz időszak? Amikor feljött?

V: Ööö hát bementem, regisztráltattam magam és. Munkaügy Központ által. Ide is úgy kerültem, egyébként.

K: Ühüm, de akkor-akkor Ön nem is ööö?

V: De én nagyon. Én napokon keresztül. Napokon?!? Hónapokon keresztül vettem az Expressz újságot, meg mindent. Volt úgy is, bementem én mindenhol, hogy nincs-e felvétel, meg ilyen dolgok. Úgyhogy. Dolgoztam egyébként ilyen édesiparban is. Azt is megpróbáltam, de fizikailag úgy nem bírtam, mert ilyen nagy tálcákat kellett berakosgatni nagy magas polcokra. Egy az, hogy alacsony is vagyok, meg fizikailag nem bírtam azt az éjszakait. Úgyhogy mindennel megpróbálkoztam.

K: És akkor volt az a képzés is? Az a 9 hónapos?

V: Igen-igen-igen. Nem! Ez-ez ezt otthagytam. Munkanélkülin voltam ismét, vagy álláskeresői segélyen úgymond, és akkor döntöttem, hogy elmegyek erre a tanfolyamra, és ez egy 9 hónapos képzés volt. Sajnos valahogy nem sikerült vele elhelyezkednem

K: És nem gondolt valami más képzésre? Hogy

V: De gondoltam végül is, meg ajánlották is, hogy ilyen számítógépes, hát a gyors- és gépirással összefüggésbe. De hát arra is annyian, olyan sok egyetemet, főiskolát végzett emberke van, akiknek szintén nincs munkájuk.

K: Ühüm.

V: Úgyhogy nem. Nem tudom. Majd.

K: És hány évesen kezdett dolgozni?

V: Hát 18 éves voltam mikor elvégeztem ezt az ezt az iskolát, utána rögtön a munkába álltam.

K: Akkor elkezdett az ÁFÉSZ-nél kezdett dolgozni vagy?

V: Akkor egy Fűszért, hát akkor szintén ilyen élelmiszeres Fűszértnél kezdtem el dolgozni, és utána az ÁFÉSZ-nél dolgoztam. Pontosan, amikor eljöttem, akkor kaptam meg a 25 éves jubileumi jutalmat. Ez volt a végső.

K: És szeretett ott dolgozni?

V: Szerettem. Nagyon. Szinte ... nagyon jól éreztem magam így. Nem a rossz munka volt, úgymond, hanem tényleg jól éreztem magam.

K: És mitől érezte jól magát? Hogy jó, hogy kellemes volt a munkahely?

V: Nekem jó, nekem megfelelő volt, amit kellett csinálni.

K: A munka is?

V: Igen. Igen.

K: És az elképzelhetetlen lenne, jó mondjuk már nagyon régen volt, hogy például oda visszamenjen dolgozni?

V: Az, az elképzelhetetlen.

K: *És miért?*

V: Hát szerintem ott is változik a világ. Ott minden változóban. Mindenütt, nemcsak itt. Bárhol. Ott is fiatalok vették át az egész, mindenkit küldenek el. Létszámcsökkentések vannak és, közbe azért beszélek velük.

K: *Tartja a kapcsolatot?*

V: Egy picit igen.

K: *Akkor ott valamiféle barátság megmaradt.*

V: Hát azért ez nem kis idő.

K: *25 év.*

V: Igen. Sokszor hazamegyek a temetőbe, meg mit tudom én. Hát így összehalálkozunk. „Hát nem jöttél már be az irodába!” Meg ilyen. Nem, mert nem szeretek ezekről a dolgokról, ez ilyen fájó dolgok ezek úgymond.

K: *Hogy nyomasztja az, hogy*

V: De nem bántam meg végül is, már olyan szinten. Nem mer' látom azt, hogy nem tudtam volna ott sem jobban boldogulni. Nem. Hiába lett volna ott az a munkám, ott van az a nagy ház, ülök ott magamban. Komolyan, ott-ott a magányosság inkább. Az, az rosszabb szerintem, mint-mint egy ilyen fizikai fáradtság. A ilyen lelki dolgok sokkal jobban lefárasztják az embert, meg szerintem tönkre is teszik. Mert itt ilyen nyüzsgős az élet inkább és sokkal jobb, nem tudom. Jobban érzem így magam. Attól függetlenül, hogy ami, hogy pénzem az nincs. Úgyhogy.

K: *És itt a Pest Esélynél mióta van?*

V: Hát úgy volt, hogy július, július 30-ig tart a munkaviszonyom. Itt egy fél év végül is, aztán most meghosszabbították a szerződésemet december 30-ig, de hát egy évig lehet tulajdonképpen ezt húzni. Mondjuk, van olyan kollégám, akinek meg véglegesítették itt. Aztán majd meglátjuk. Most már úgy vagyok vele, hogy csinálom a napokat. Úgy előre, nagyon előre nem nézek, és azt vettem észre, hogy így, talán így jobban is elviselhető, merthogy... komolyan. Ilyen struccpolitika. Hát nem tudom.

K: *És-és-és ide hogyan került?*

V: Hát, ú-úgy kerültem ide, hát végül is

K: *Itt regisztrált?*

V: Igen. Itt regisztrált munkanélkülinek kell lennie, és minden évben jelentkezni kell, hogy nem találtam munkát.

K: *De az önkormányzat ööö*

V: Nem. A Munkaügyi Hivatal kiközvetített, mert évente ide a közhasznú társaságokhoz kiközvetítik a munkanélkülieket és ajánlanak munkát. Most itt sok munkalehetőség van. Takarító, utcaseprő, gondnoki meg ilyen intézményekbe van, ahol állásokat ajánlanak fel bizonyos beosztásokba.

K: *De akkor Ön nem csak itt volt, hanem intézményben is?*

V: Nem voltam. Itt voltam.

K: *Itt volt csak.*

V: Nem voltam sehol. Ja, hát de! Korábban voltam 1 évig a Polgármesteri Hivatalban, a Munkaügyi Osztályon.

K: *És ak-ak és akkor is a Munkaügyi Központon keresztül?*

V: Akkor is a Munkaügyi, ez a közhasznú társaság utalt-utalt ki, hát irányított a Polgármesteri Hivatalba. Az egy jó hely volt, akkor adminisztrátor voltam ott. Csak hát sajnos, ott egy vállalkozó akkor elcsábított a munkával. Hogy jöjjenek, ennyit ad, annyit ad. És akkor fölmondtam. Én mondtam föl ezt a ezt az állást. És a végén kiderült, hogy nem jelentett be.

K: *Tehát feketén?*

V: Amikor beteg voltam. Igen. Nem menni akarok.

K: Csak annyi, hogy végül is egy kiszolgáltatott helyzetbe került ezzel, hogy beteg. Valami betegsége volt?

V: Igen. Rájött az ember, hogy hoppá, odaadtam a TB kártyámat, és hogy nincs, nincs fizetve utánam a TB járulék. Erre így jöttünk rá.

K: És ennél a vállalkozónál mennyi ideig dolgozott?

V: 1 évig. Nem mindegy az idő?

K: De, csak megbízott benne. Tehát fel se merült, hogy-hogy-hogy

V: Pontosan. Pontosan.

K: Ühüm. Tehát, akkor amikor azt mondta, hogy, hogy csak valamikor a biztonság legyen, akkor nem akarja még egyszer ugyanezt a teljes kiszolgáltatottságot megélni, hogy alkalmi, tehát csak alkalmi munkából

V: Igen-igen. Azért jó az, ha van az embernek egy bejelentett állása.

K: Ööö és az összes munkahelyét akkor összevetve, akkor az ÁFÉSZ volt a legkedvesebb Önnek?

V: Hát a leghosszabb ideig igen ott dolgoztam az ÁFÉSZ-nél. De egyébként én mindenütt szerettem dolgozni, bárhol voltam, mindig jól éreztem magam. Én, én mondjuk, itt most takarítok, de itt is jól érzem magam most elment a kézbesítő [nem érteni hová?], úgyhogy most kaptam egy ilyen megbízatást, hogy 6 órában vagyok kézbesítő, és kettőbe' takarító. Úgyhogy. Ez-ez kimondottan ez is jó nekem.

K: Öő és akkor csak próbálom az időt is bevinni, akkor-akkor végül is 10 éve úgy papíron munkanélküli? Csak sok, sokféle közvetítőnél volt

V: Nem-nem. Közvetítőnél nem. Dolgoztam ügyvédi irodában is, mint jogi asszisztens.

K: És azt hogy szerezte?

V: Hát azt úgy szereztem, hogy lakást szerettem volna venni, és az ügyvédnő felajánlotta, hogy hoppá, neki van egy munkahelye, mert mondom én, hogy munka nélkül vagyok, most jöttünk fel és

K: Gondolom ez még a legkorábbi időben volt.

V: Igen-igen-igen, a kezdetekkor, akkor, amikor felkötöttünk. És akkor, mikor nála dolgoztam, akkor mentem el a Kereskedő-vállalkozóra, hátha jobb lesz. Gondoltam elmegyek, hátha.

K: De hát, amikor nála dolgozott, akkor be volt jelentve

V: Be.

K: vagy

V: Be.

K: És akkor úgy gondolta, hogy mellette még képezi is magát.

V: Igen-igen-igen. Sőt össze is raktam amiatt, hogy. Hát, mert ide át kellett járni, mert intenzív tanfolyam volt ez.

K: A tanfolyam miatt adta fel azt az állást?

V: A munkát. Igen, igen. Hát..azt hittem, hogy jobb lesz, sajnos nem. Lehet, hogyha így jobban rászállnék erre, nem beszélve arról, hogy ez egy pénztárgépkézelőim is ha lenne. Azzal is talán még 1-2 dolgot meg lehet próbálni, hogy

K: Ühüm. Ööö és ezek az alkalmi munkái, amik most is vannak ööö ezek hétvégén is vannak?

V: Hát, vannak igen.

K: Tehát akkor, gyakorlatilag elképzelhetetlen, hogy tanuljon valamit? Mármint időben?

V: Hát nem elképzelhetetlen.

K: És ezt hogyan tudná megoldani?

V: Mondjuk ilyen esti valami, hát nem tudom. Mondjuk itt az Esély Nonprofit Kft-nél vannak ilyen lehetőségek, hogy munkanélküliek tanfolyama. Van. Sőt, nagyrészt van ilyen, hogy tanfolyamra be lehet íratkozni. Csak ez is meg van bizonyos részekre osztva, hogy GYES-

esek, kismamáknak, meg tartósan munkanélkülieknek. Most, hogy dolgozom, nincs rá lehetőségem, majd ha elmegyek a munkanélkülire.

K: Hát, ha nem véglegesítik itt, vagy

V: Hát, igen, igen.

K: Öő és ööö kap valamilyen plusz támogatást? Tehát a RÁT-ot kérdezem. A Rendelkezésre Állási Támogatáson kívül, hogy?

V: Háát, öő nem. Plusz juttatást nem.

K: Önkormányzattól

V: Hát ez-ez a közhasznú munka. Ezzz. Gyakorlatilag a Polgármesteri Hivatal fizeti. Ezt nem a Nonprofit Kft fizeti, hanem a Polgármesteri Hivatal.

K: Igen, de csinált valami lakástámogatást, lakásfenntartási támogatást? Nem is kapott?

V: Hát kértem ilyen segélyeket. Ilyen évi 10.000 Ft-ot kaptam, de ezen kívül nem.

K: És ezt milye, milyen célra kérte? Vagy mi-mire?

V: Hát az, hogy a megélhetésem veszélyben van. Ilyen címen, úgymond. Igen. Igazából azaz igazság, hogy kértem ilyen, amiről Ön is beszél, ilyen lakástámogatási hozzájárulást, akkor, mikor a nővérem lakásában laktam, és egyedül. És egyedül kellett fizetnem mindent abból a 28.000 Ft-ból. Csak sajnos akkor nem kaptam. Azért nem kaptam, mert tekintettel, hogy nem az én nevemen van a lakás, a csekkek nem az én nevemen futnak, hanem a nővéremén. És kérték a nővérem keresetét, meg egyebek. Tekintettel, hogy neki akkor magas volt a keresete. Pedig semmi összefüggés nem volt, mert én laktam a lakába, nekem kellett fizetnem mindent. Így nem.

K: Mit?

V: Nem kaptam. Nem voltam rá jogosult úgymond.

K: És öő most elképzelhetőnek tartja, hogy úgy, mint régebben, hogy öő elköltözzön egy-egy munka miatt valahova? Egy munkalehetőség miatt?

V: Hát nem tudom. Innen? Nem is látok jobb lehetőséget, meg több lehetőség nem tudom, hol lehetne. Nem látom azt. Itt még talán, ha, ha nem is ilyen fix állások, de ilyen alkalmi munkák. Vannak.

K: És mondta, hogy aaa az önkormányzati lakás az valamiféle biztonságot jelentene. Az, oda adott be kért valamikor?

V: Én bementen ide szembe aaa ingatlankezelő, hát ahol foglakoznak a lakások bérbeadásával úgymond, mert a nővérem fölött van egy lakás, ami egy garzon, amibe meghalt a bácsi. Kb. 2 éve ott áll üresen. S bementem, mondom megkérdezem, hogy hátha. És azt a tájékoztatást kap adta, hogyha szociálisan rászorult helyzetűeknek esetleg, de mondjuk semmilyen irat megnézése nélkül adta ezt a tájékoztatást nekem ez a hölgy, hát, mert hogy bírósági peres ügy alatt van ez a lakás, de ezt csak fejből mondta. És hát nem tudom, mert kérdezem én, hogy ha én nem vagyok szociálisan rászorult, akkor ki az? Nem tudom. Most mondjuk, itt van volt nálunk ilyen lehetőség, hogy vannak ilyen lakások, hogy egy szobák kiadók, akik, hajléktalanok. Meg volt ilyen lehetőség itt például, hogy ööö lakbértámogatást kaptak, de azt is a hajléktalanok. Én, engem nem tekintenek hajléktalannak, tekintettel arra, hogy a nővéremhez be vagyok jelentve.

K: Állandó lakcímre gondolom?

V: Igen, igen. De, ha azt nézzük, én is hajléktalan vagyok, mert-mert. Csak hát így olyan, mint hogy a földön sem lenne egy ember mikor hajléktalan. Én úgy érzem. Hát ez van.

K: És ez hányadik kerület, ahol-ahol-ahol a nővére lakása van?

V: Itt van a VIII kerületbe.

K: VIII. Ja, hogy az Erzsébet-hídnál.

V: Igen-igen.

K: És hogy így elrettent akkor nem is fogja beadni?

V: Hogy?

K: Nem is fog beadni valamiféle lakáskérelmet?

V: Hát hova adjak be? Mondom, azt mo-mondták, az ingatlanközvetítőnél, hogy áprilisban vannak a kiírások. Hogy áprilisig várjak. Meg hogy szociális elbírálási alapon esetleg.

K: Hát jól van, de ez csak egy szóbeli tájékoztatás.

V: Hát igen, mert direkt bementem ide hozzájuk, mert levélben is többször érdeklődtem, de arra úgy igazából nem is kaptam választ. Ezért bementem személyesen, és mondom a hölgy ezt a tájékoztatást adta, olyan .... nem is tudom, láttam, hogy érdemben nem úgy foglalkozik velem, ahogy. Úgyhogy. Gondolom sok, sok ilyen lakásigénylő, ilyen önkormányzati lakásigénylő van és..., meg hát nem, nem is annyira van már önkormányzati lakás.

K: Hát ő kevés, de hátha ki lehet fogni egyet.

V: Ja, hát igen. Mmm, áprilisban megpróbálom majd ezt, hogyha valójában lesz kiírva.

K: És eddig miért nem próbálta meg?

V: Én folyamatosan próbálom.

K: De a beadványt? Mármint hogy lakásigénylést?

V: Ja, mert még most kaptam ezt a tájékoztatást, hogy nekem egy ilyen kellene, mert nem is tudtam, a folyamatot eleve, hogy, hogy milyen. Meg hát mégkezdetben gondoltam, hogy valamit csak fogunk tudni, akkor volt az, hogy 10% önerő, én úgy gondoltam, hogy csak még sikerül valami. Én reménykedtem. De nem sikerült, és sajnos hát a pénz az elfogy, úgyhogy azzal albérlet. Több milliót kifizettem albérletre már.

K: És Családsegítő Szolgálattal nem állt kapcsolatban?

V: De-de kapcsolatba álltam, de semmiféle ott kedvezm, kedvezőt nem mondtak nekem.

K: Ühüm, ez azért egy kicsit fura, mert azért ott elmondhatták volna, hogy kell lakást igényelni.

V: Nem.

K: Nem volt jó a kapcsolatuk, vagy fel se vetődött ez az egész?

V: Nem, én elmentem egy ilyen kiselőadásra ide a Családsegítőbe.

K: Régebben?

V: Hát nem én folyamatosan kapcsolatba álltam velük, mert ugye a munkanélküliek kapcsolatba' állnak a Családsegítővel. Bármi probléma van, tényleg segítenek, meg hát ilyen pszichológus is rendelkezésre áll, ha valaki, bárki maga alatt van, azért mert úgy érzi nem tud talpra állni. Én se tudok, de, deee, olyan szinten, hogy lakás, hát mikor szó volt arról, hogy én fölvettem azt is, hogy lehet, hogy nekem ki kell költözni a nővérem lakásából, hát akkor próbáljak elmenni albérletbe. De, hogy azt hogy oldom meg, meg mint, az már megint egy más. Ilyen konkrét tanácsok nem.

K: És most is kapcsolatba van velük?

V: Hát most itt dolgozom, úgyhogy most ööö olyan, mintha tényleg egy rendes munkahelyem lenne most itt. Hát úgymond rendes. Most egy évig. Talán. Mondjuk decemberig van meghosszabbítva. Februárban lesz az év, amikor lejár, csak nem tudni mit hoz a jövő januártól, aztán mondom, ezért. Majd meglátjuk.

K: És a a a Családsegítőn meg hát a Munkaügyi Központon kívül van még valamilyen szociális intézmény, amivel kapcsolatban van?

V: Ööö, annak idején aaa Német utcai Szociális Osztályon voltam. S akkor volt egy ügyintéző. Nagyon kedves ügyintézőhöz jártam, és ő kérdezte akkor, de csak ilyen, hogy hát én itt milyen lakásba kezdtem. Mármint a nővéremnél, már akkor nem lakott ott a nővérem pedig. És akkor valahogy akkor úgy még nem is figyeltem föl rá, mert akkor még nem volt olyan rossz a helyzetem. Csak már mikor úgy ...hmm amikor a pénz már úgy elfogyott meg mit tudom én, és azt láttam, hogy tényleg abból kell fenntartani magamat, ahogy, amit keresek. Akkor kezdett rom-romlani a helyzet.

K: Tehát az a tartalék pénz, amit a la, a házukért kaptak?

V: Igen-igen. Pontosan.

V: Hát én csak úgy mennék el, hogy itt. Ha mondjuk előre tudom, ha ide fogok menni, de itt már meg, itt pont kapok fizetést és ott kezdek, akkor mikor a másik helyről pont kaptam fizetést. Így teljesen viszek magammal. Olyan helyre nem megyek, ahol semmit sem. Mert hát akkor nem tudom.

K: És ööö van valami, azt mondta, hogy tartozik így ismerősöknek. Gondolom akkor a nővérének ezekkel a kauciókkal?

V: Igen. Tartozom. Hát most ezt a kaució részét meg kell adnom. Mondtam is, hogy írtam egy kérvényt a Szociális Osztálynak most visszaírtak nekem, hogy ilyen hiánypótlást küldjek meg mit tudom én, hogy ..jaaa, hogy a kaució, hogy a bérleti szerződésről küldjek egy papírt. De könyörgöm, ha nem tudom kifizetni, akkor hova küldjek, vagy miről? Honnan küldjem a bérleti szerződést? Egy bérlő nem adja ki a lakást, amíg én ki nem fizetem neki a kauciót, meg a

K: És legálisan adná ki? Tehát kötöttek szerződést? Albérleti szerződést?

V: Igen. Persze. Hát én csak olyan helyre megyek ahol eleve ilyen szerződést írnak. Ja és akkor kéri a, kéri a Szociális Osztály. Lehet, hogy most kapok egy kis támogatást. Majd meglátom. Most innen kérek kereseti igazolást és ööö ja és a bérleti szerződést kéri, hogy mennyi kauciót kellett befizetni.

K: Hány hónap kaució van?

V: Itt nem kérnek, csak egy hónapot.

K: Egy hónapot.

V: Igen. Nagyon rendes egyébként az, aki kiadja.

K: És albérletet hogyan-hogyan talált?

V: Interneten.

K: Interneten?

V: Interneten.

K: Öő és-és egyéb tartozása van?

V: Hát van. Van egy hitelkeretem a banknál, ami ilyen ööö, azt sem tudom most, hogy milyen gyakorlatilag. Volt egy. Hát mikor az ÁFÉSZ-nél dolgoztam ott mindenkit a K&H Bank beszervezett, hogy a fizetése ide menjen. És egy ilyen 129.000 Ft-os hitelkeretem volt, amit fel is használtam.

K: Tehát lefele ment mínuszba?

V: És ezt nem tudtam. Nem ezt fölhasználtam. De, mivelhogy munkanélküli voltam, nem volt rajta tranzakció. A számlámon. Ezért kérték, hogy fizessem ki egy összegben. Nos én ezt nem tudtam, nemhogy befizessem. Kértem is. És akkor átadták valami Zrt-nek, aki majd fúúú elveszi a házat, elvesz, felakaszt, mindent. Úgyhogy azóta szerintem gyűlik ez a ... összeg.

K: És ez hány éve gyűlik akkor?

V: Hát olyan egy olyan 2 éve. Mert addig fizettem a kamatokat úgymond, meg fizetgettem be rá úgymond. Játszottam én azért ezzel, hogy ne legyen rá tartozásom és befizettem 100.000 Ft-ot, hogy a kamatot fedje az összeg. De már a végén nem tudtam, mer' hát nem tudom eztán is hogyan. Sok dolog van, amit még nem intéztem el, amit nem tudom, hogy mi a . Mert nem is látom a végét. Hogy miből tudom kifizetni [...] Hát a Bank?

K: Tudna segíteni?

V: Igen, tudna segíteni. Olyan szinten, hogy én havonta befizetnék, mondjuk, mit tudom én 12.000 Ft-ot.

K: Így törleszti?

V: Igen. Hát, nem tudom. Így se, így sem tudok megélni. De hát valamilyen szinten ki kell ezt fizetni persze. De hát majdcsak megnyerem a Lottó ötöst. Nem látok semmi esélyt erre.

K: És volt olyan munka, amit visszautasított?

V: Nem. Nem , én eddig, ami adódott munka, én azt elvállaltam. Sőt nem hogy, ami ak, ami hogy, én visszautasítottam, hanem még én kerestem még. Ha nekem meg fölajánlották, azt

meg főleg nem. Mikor ide is idejöttem, megkérdezték, hogy: Igen? Elvállalom a takarítóit? Hát hogyan vállalnám?

K: És, amikor itt munkába állt nem merültek fel öö plusz költségek? Mondjuk, akár utazás, akár-akár valami olyan alkalmi munkájától elesett, hogy idejött? Vagy meg tudta szervezni?

V: Meg tudtam szervezni. Igen. Nem estem el így, ilyen szinten. Hát jó. Nappal nem tudok úgy, mert itt kell lennem. A 8 órát le kell tudnom. Úgy megszervezni nem lehet, hogy én itt is dolgozom, meg közbe' még elmegyek. Itt megvan az, hogy van egy rend, amit 8 órát le kell dolgozni. Vagy reggel, vagy este esetleg tudok valamit kezdeni. Vagy hétvégén. De az a baj, hogy az is ember egészségére, kárára megy és hát akkor meg lerobban, és még jobban nem tud boldogulni.

K: Ühüm, és van valami egészségügyi problémája?

V: Hát járok most egy kezelésre, de nincs szerintem bajom így.

K: Jó. Úgy értettem, ami akadályozza a munkában?

V: Nem. Nincs-nincs-nincs. Nincsen.

K: Öö és az utazást öö ide be? Itt térítik?

V: Most nagyon jó, hát ez plusz 10.000 Ft-ot jelentett ez a kézbesítői feladat, hogy elvállaltam a kézbesítést.

K: Ja, hogy ezt csak azoknál a munkaköröknél térítik, ahol

V: Ahol összefüggésben van a munkával. Úgyhogy egy, kaptam egy bérletet, amit nem a saját költségemen kell

K: Mert, amikor így munkába állt, akkor meg kellett vennie a bérletét?

V: Akkor megvettem. Nyugdíjas bérletet vettem, mert tekintettel arra, hogy munkanélküli voltam, járt a nyugdíjas bérlet és az ilyen 3.720 Ft volt, de most már viszont 10.000 Ft a bérlet, amit kifizet a Nonprofit Kft. Ez éppen a tegnapi nap folyamán volt.

K: Mert, hát azért még azt pluszban kigazdálkodni?

V: Igen-igen. Ki se, meg se mondaná az ember, hogy ilyen apró-cseprő dolgokra is elmennek a tizesek. Tízezresek. Komolyan. Egy bérletet megvesz az ember, 10.000, és még csak utazott. De, ha nincs bérletem, akkor 300 Ft egy jegy és az semmi. Avval még sehova nem jutok el. Már a munka szempontjából is volt a gond, hogy telefonálni kellett, és arra is nagyon sokat el lehetett. Mondjuk itt bent lehetőség van arra is, hogy ingyen lehet telefonálni. A munkanélkülieknek.

K: És Ön most egyébként keres munkát? Vagy

V: Hát én folyamatosan nézem az ilyet, hogy hátha valami jobb van. Nem tudom, én mindig nézem, és mindig mondják is kollégák, hogy: „Mit keresel? Nem jó itt?” Nem az, hogy nem jó. Csak mégis. Voltam már több helyütt itt is. A Baross utcában van egy kereskedelmi bolt, ahová elmentem. Mondom hátha felvesz, mint eladó. Kedvesen elbeszélgetett a nő, mondta, hogy szimpatikus vagyok neki meg egyebek, csak hát ő olyat keres, akit már nem kell tanítgatni. Aki már ott van benne, és tudja azt, hogy mit kell csinálni. Gyakorlata van. Nekem nincs. Hát sajnos nem sikerült az se. Na, szóval ilyen munkákat nézek. Kereskedelembe vagy és nem hiszem, hogy nem lehetne ezt, mert látok olyan több ilyen velem egykorút, akik ott dolgoznak és ott vannak a pénztárba, meg ..mert hát addig fogom kutatni amíg ... nem sikerül.

K: És olyan soha nem merült föl, hogy valaki esetleg nem fizet azért, hogy Ön ott csak gyakorl, tehát csak betanítja erre a munkára?

V: Hát öö, nem tudom. Én ilyenre nem gondoltam. Hát de mikor? Mikor? Vasárnap elmennék esetleg egy ilyen vállalkozóhoz, hogy. Hmmm. Mondjuk ez egy jó ötlet. Vasárnap, mikor nem megyek sehová.

K: És fekete munkát vállal.

V: Igen.

K: Tényleg! Szabadidejében mit csinál?

V: Szabadidőmben? Nincs szabadidőm. Sajnos.

K: Vasárnap.

V: Egyébként nem, hát téli éjszaka alatt nem. Jól érzem magam otthon. Ennyi a kikapcsolódás.

K: Ki tud kapcsolódni?

V: Hát ki tudok. Ki tudok kapcsolódni. Szól a TV, szól a rádió, olvasok. Egyszerre több minden.

K: Volt már olyan, hogy elutazott valahová? Vagy kirándult?

V: A férjem még élt. Akkor elmentünk, azóta nem. Míg a férjem még élt, mindig mentünk a mezőkövesdi Zsóry, Zsóry fürdőbe. Hát az már nagyon régen volt.

K: Az nagyon. És azóta nem volt sehol?

V: Hát így nem. Így, ilyen hosszabb időre nem. Utazok most annyit. Hát csak nem olyan szinten. Mindig a munka.

K: És a szabadságai alatt mit csinál? Hiszen ha van szabadsága.

V: Hmmm, hát ha van szabadságom, az ügyes-bajos dolgaimat intézem. Ügyes-bajos dolgaim, de valahogy nem akarnak jóra fordulni.

K: És az unokáit mondta, hogy a

V: A kisebbik fiamnak van igen. Ööö hát ez az igen, hogy ez még egy másik hölgy. Azért őket is szeretném gyakrabban látni. Úgymond ez is költség. És legtöbbször úgy szokott lenni, hogy ők jönnek. Hát, mert jó ők belátták azt hogy, azért 250 km, meg egyebek. Hát ez megoldhatatlan probléma ez az egész. Nem tudom.

K: És milyen rendszerességgel látja a gyerekeket? Mármint az unokáit?

V: Hát ilyen havonta.

K: És ha följönnek, abba az albérletbe, vagy a nővére lakásába?

V: Nem, nem-nem-nem-nem. A ...hogymondjam? A fiamnak a feleségének a testvére itt lakik Pesten. Így. Végül is a felesége is találkozik a testvérével, meg így mindenki találkozik. Úgyhogy így tudunk találkozni.

K: És amikor nagyobb ünnepek vannak?

V: Hát igen, át akkor-akkor tényleg elutazom oda hozzájuk. Mikor ilyen karácsony. Mondjuk ez a ez az egy ilyen ünnep, amit tényleg úgy meg kell, úgy értem, hogy meg kell, hogy együtt.

„Nikolett”

Készítette: Aczél Zsófia
Az interjút leírta: Páldi Zsuzsa

K: Mesélne egy kicsit magáról? Hány éves?

V: Magamról?

K: Igen.

V: 30 éves vagyok, 31 leszek. Van három gyerekem. Itt vagyok már 9, 8 éve. Amúgy én nem bagi vagyok.

K: Nem bagi? Hol született?

V: Én budapesti, de ráckevei...vagyok. Budapestről jöttem.

K: Ja, hogy Budapesten született, de Ráckevén élt?

V: Igen, igen. És anyukám, apukám... Azok vagyunk, testvérek, csak én ide jöttem férjhez.

K: Ide jött férjhez?

V: Igen.

K: Akkor 8 éve....?

V: Itt vagyok. Hehe...

K: És Ráckevén is járt iskolába?

V: Ott jártam. Nem jártam kicsivel hét-hetet.

K: És miért hagyta abba?

V: Hát, mert..hehe

K: Miért?

V: Hát, mert oda adtak kérni akkorjába. Tudod a cigánynál-cigányoknál úgy a szokás.

K: Ühüm.

V: A fiatalok fiatalon mennek....el.

K: Ő, de ahho, ő ahhoz ment férjhez, akivel most is itt él?

V: Nem.

K: Ja, hogy akkor, és már elváltak, vagy össze sem házasodtak?

V: Nem is össze, nem is.. Élettárs.

K: És akkor, és ami...az hány éves volt, 13-14?

V: Én 15-16.

K:15?

V: 16.

K: És nem is akarta soha befejezni az iskolát?

V: Be akartam, csak a gyerekek miatt nem bírtam má.

K: Hány évesek a gyerekek?

V: Hát, van egy 11 éves lányom...

K: Akkor ők még az első kapcsolatból?

V: Igen. Egy hét éves lányom, és egy öt éves ....fiam.

K: Akkor minden van fiú is, lány is.

V: Igen, kettő fiú, lány, de minek. Jobban örültem volna a két fiúnak. Tejjel, cukorral?

K: Csak simán. Köszönöm.

.....
K: És az első kapcsolata ott Ráckevén volt, akitől a nagylány van?

V: Igen, nem. Az a másodiktól.

K: Ja, és akkor most a harma...vagy hogy van?

V: Elhagytam az elsőt. Nem is volt gyerek sem.

K: Ühüm.

V: Összeálltam egy másikkal. Hát, négy hónap múlva terhes lettem a lánnyal. Mi nem jöttünk ki, terhesen el-külön mentünk.

K: *Ühüm.*

V: Azóta nem is ismeri a apját.

K: *Ühüm*

V: Komolyan. Csak ezt, aki neveli.

.....
K: *És akkor nyolc éve találkozott a a mostani urával?*

V: Má' nyóc éve itt vagyok.

K: *Ja, nyolc éve..., de már korábban találkoztak? Ja értem. Ott Ráckevén?*

V: Hát, telefonon keresztül.

K: *He,he,he...*

V: He,he,he...

K: *Az milyen?*

Gy: *Mamaaaa!*

.....
V: Meg, a nővére ott vót, élettársamnak a nővére, Ráckevén. És akkor úgy.

K: *Ja, értem. És akkor az egész őö családjá egyébként Ráckevén él?*

V: Igen, nekem igen.

K: *És tartják a kapcsolatot?*

V: Igen, telefonon keresztül.

K: *Nem szoktak találkozni?*

V: Én szoktam lemenni, kocsival. Vagy ők jönnek.

K: *És rendszeresen?*

V: Nem, mer' messze van. 120 km.

K: *Ja, mert körbe kell menni így.*

V: Hát faluról-falura köll.

K: *Igen, igen... És szeret itt élni?*

V: Hát, má megszoktam, igen nyóc éve má. Ha haza megyek má nem bírok ott sokat lenni. Furcsa.

K: *És most nem- nem szeretne már iskolába járni?*

V: Hát, nem. Jobb így, most má. Tudok írni, olvasni....akkor minek, nem? Mintha nem tudnék, tanítsanak meg. Tehát tudok mindent, akkor minek.

K: *És akkor 11 évvel ezelőtt dolgozott utoljára?*

V: Igen, azóta se.

K: *És amikor elment-elment...ő...15 évesen az első-első kapcsolatába, akkor ott dolgozott?*

V: Nem.

K: *Akkor eltartották?*

V: Igen. (közben nevet)

K: *És hány évig?*

V: Hát, nem sokáig voltam együtt. Egy hónapig.

K: *Ja, csak egy hónapig tartott?*

V: Igen, mert nem szerettem, azé.

K: *És utána haza ment?*

V: Igen.

K: *És ott mit csinált?*

V: Ugyanúgy mentem iskolába, így jártam ki a hét....

K: *Ja, értem. Csak volt egy kis szünet közte akkor magyarul.*

V: Igen, me kötelesség vót, hogy járjak még iskolába, mer' fiatal vótam.

K: *És akkor utána megint elment a 7. osztály után egy másik férfival?*

V: Igen, azóta se mentem má' iskolába.

K: Ühüm. És akkor abba hagyta. És akkor milyen munkahelyei voltak? Miután a

V: Ez a csoki gyár, meg a hipó, de be nem volt jelentett a hipó. Csoki gyárban sem, dolgoztunk, de a busz hozott minket. Ott is három műszakban, ott kellett, hogy hagyjam, mert a lány végett. Az éjjel nem lehetett otthon hagyni, mer kicsi vót, meg cicizett.

K: Aham. És nem tudta ott elintézni, hogy ne három műszakban legyen?

V: Hát, nem.

K: És ott hány évig volt?

V: Ott? Egy hónapig, ha birtam.

K: Ja, hogy csak egy hónapig! Akkor nincs nagy munkaviszonya.

V: Nincs.

K: Akkor egy hónap munkaviszonya van?

V: Igen.

K: Eddig. Aha.

K: És a hipó gyárban, ott mennyit dolgozott?

V: Az két évig dolgoztam egyfolytán, mert bejelentett munka vót. Úgy jó vót.

K: És oda hogy ment, vagy hol volt?

V: Hát, Lacházán, mellettünk, Ráckeve mellett, biciglivel mentünk le. Hát, mentem kettőtől, tízig, este tízig. Így jó vót.

K: Ühüm. És annak miért lett vége.

V: Hát, mer ide jöttem.

K: Ja, értem. Szóval azt meg azért. És azt szerette?

V: Szerettem azt a gyárat.

K: Miért?

V: Jó vót, lehetett hülyéskedni, ment a munka.

K: És ott elég pénzt kapott?

V: Hát, öt ezret akkorjában.

K: Ja, naponta?

V: Minden nap, igen.

K: Naponta fizették. És hogy, hogy nem jelentették be?

V: Hmmm, nem tudom.

K: És az honnan derült ki, hogy nem jelentették be?

V: Mer' a vállalkozó nem jelentett be minket. Akkorjában tudod feketén dolgoztak mindenhol.

K: Igen, igen.

V: Nem vót bejelentett.

K: És akkor az azért tetszett ott annyira, mert hogy jó vót a társaság? ÉS az hiányzik most?

V: Nem, má nem. Má megszoktam ezt. Leccsaládosodtam. Így amikor megyek, haza a barátnők jönnek át, én is megyek. Csak furcsa, mindenki furcsa má', tudod.

K: Ühüm. Hát, hogy már nem tartják napi szinten a kapcsolatot.

V: Nem.

K: És itt-itt van akivel tartja?

V: Hát, itt anyósom, a sógornóm, másik sógornóm.

K: Ja, hogy mind itt laknak a telepen?

V: Vannak, igen, igen. Nem mind. Neeeeem.

K: És át is járnak akkor?

V: Igen.

K: És ők tudják önt segíteni, meg a családot?

V: Hmmm. Nem. Én szoktam inkább átmenni a mamának segíteni.

K: Mert hogy nem szorulnak akkor rá?

V: Nem.

K: Mert a férje dolgozik?

V: Igen.

K: És ő neki a munkahelye? Vagy hol....?

V: Gödöllőn, bejelentett neki. Má hány éve? Nyóc éve, mióta itt vagyok. Ő se dolgozott, mer ötlet az élettársa elhatta, nem élettárs, hanem felesége vót., össze vótak házasodva.

K: Nyolc éve?

V: Igen, ennek. Több mint nyóc, kilenc-tíz éve ennek így.

K: És mikor kezdett el dolgozni?

V: Mikor én ide jöttem.

K: Ja, hogy már nyolc éve dolgozik ugyanazon a helyen? Gödöllőn?

V: Igen.

K: És oda hogy jut el?

V: Kocsival megy.

K: ÉS azt támogatják neki, vagy ő fizeti?

V: Igen. Ők fizetik a kocsit.

K: És ez három műszakos?

V: Nem, neem. Kinti vállalkozó.

K: Ja, hogy értem, aha. És hány órát dolgozik?

V: Hát, reggel hét-fél hétkor megy, olyan ötkor jön.

K: Ühöm.

V: Hatkor, változó hogy hagyják abba a munkát.

K: Hát, akkor ő nem nagyon tud a gyerekeknél segíteni.

V: Én egyedül.

K: Aha.

V: Férfi munkát is én egyedül itthon.

K: Aha, de a hétvégék szabadok neki?

V: Igen, igen.

K: Az azért jó. És akkor ezért kérte, azt a gyereknevelési támogatást, vagy milyen támogatást kap?

V: Hát, ő..kapok most gyermekvédelmit. Jó az, érted, a csekknek, vagy valami. Veszek a gyerekeknek valamit. Hát, amit én kapok, 73 ezret, az semmi.

K: Ühüm.

V: Na, öltöztess a gyerekeket. Abból.

K: de mi az, a családíból, meg a....?

V: A családi meg a GYES, a GYED, ami főállású anyaság....

K: Igen, a főállású anyaság. És ehhez kap még néha ezt a, vagy ezt nem mindig kapja ezt a rendszeres gyerekvédelmit?

V: Nem. Eccs, ő, évente, egy évben kétszer kapunk.

K: Egy évben kétszer. És akkor az óvodáztatási támogatást?

V: Attól elutasítottak, nem is adom be, nem. Most annyit nem ér, érted. Most a fiamot beteg vigyem? Hát, nem ér annyit.

K: Ühüm. ÉS miért olyan beteges?

V: Hát, ő, sűrűn betegszik le, igen.

K: Mert mi a baja?

V: Vagy köhög, vagy belázasodik a torka. Kicsi kora óta a lány is ugyan ilyen nekem. Mind a kettő.

K: Ja, hogy már a nagyobb lány is. És ők, de járnak mind a....

V: Igen, mind a óvodába.

K: Hát, de a nagy iskolába jár?

V: Hát a 11 éves, az ide. Bagon jár. Hát az élettársamnak is három.
K: Jaaa, hogy akkor ennyien laknak!?
V: Hatan. Hat gyerek, meg mi vagyunk ketten.
K: Aha, hogy akkor a, a az élettársának a, a az előző kapcsolatából...?
V: Igen, van három.
K: Akkor nem vitte magával a gyerekeket a nő?
V: Nem, nem adta oda.
K: Ja, értem, nem adták. Megbízhatatlan volt?
V: .....
K: És akkor hat gyerekre...?
V: Felelősség, igen.
K: És erről van is papír?
V: Igen, minden.
K: És ők hány évesek?
V: Hát, 19 éves lesz a legnagyobb...fia.
K: Ő, ő itt él?
V: Ő, ő ott lakik a másik házban, persze. Egy 17 éves lány, meg egy 14 éves lány.
K: És akkor a 17 éves, meg a 14 itt lakik?
V: Igen, meg a 19 is.
K: Hát, de nem úgy, hanem ebben a házban?
V: Ebbe, de a fiú is itt eszik minálunk.
K: Ja, értem.
V: Megnősül, legalább van hova, kell vinni. Nem vagyunk ilyen kis házban, ennyien.
K: Ja igen, értem.
V: Nem?
K: És ő dolgozik?
V: Hát, ő iskolába jár.
K: Igen?
V: Most érettségizik.
K: Azt a mindenit!
V: Komolyan.
K: Hol?
V: Gödöllőn.
K: Gödöllőre jár...
V: Kettő Kettesbe. Ismered, nem?
K: Nem, de ez nem jelent semmit.
V: Most érettségizik. Kijárta az általánost, de azóta, ő tovább tanul.
K: Hát, akkor mondjuk, esélye se lenne nagyon annak, itt hat gyerekekkel. Bár ez így már 4 nagy abból a hatból...
V: Igen.
K: ...hogyan elmenjen dolgozni.
V: Négy, igen.
K. Most a a lány is tovább tanul. A 17 éves, ő is má a munk má' a egy, egy héten, két-háromszor megy do-dolgzoni, meg két nap a iskola.
K: Mi tanul?
V: Varrónőnek.
K: Az jó. (hehe)
V: Jó. (hehe)
K: És ők azért segítenek magának? Nem?

V: Igen, amikor jönnek haza, igen vagy söpörnek, elmosogatnak. De én szoktam mindent megcsinálni.

K: Hát gondolom, ezért ennyi emberre, már csak főzni is.

V: Mindent.

K: És most szeretne dolgozni?

V: Hát, most nem, mer' má' jönnék haza fáradtan. Csináld ezt- amaszt, mossál, mennyé a gyerekeké. Nehéz. Látod milyen sok.

K: De hát, hogyha mondjuk, a gyerekek bent lesznek az óvodában, akkor legalább...vagy akkor is kell főznie?

V: Mer' jönne haza élettársam, meg a többi gyerekek iskolából, mert nem napközisek, tudod.

K: Ja, mert maga igényli ezt a..., vagy miért nem napközisek?

V: Hát, mer má' nagy felsősök ők.

K: Ja, ott már nincsen.

V: Igen.

K: És ők nem tudnak, nem tudnának vigyázni, amíg maga dolgozik a kisebbekre?

V: Változó, hogy mikor jönnek ők is haza. Van amikor négykor kereken jönnek, fél ötkor.

K: Ühüm.

V: Érted. Hogy hány órájuk van. Öt, hat, hét órájuk szokott lenni.

K: És hogy ha még is elmenne dolgozni, milyen munkahelyre menne?

V: Hát, itt közel.

K: Az fontos. És itt valami munkalehetőség Bagon?

V: Hát, a Tanácsnál, de a cociálisokat hozzák be. Tudod.

K: Ühüm. És maga nem is pályázott segélyre.

V: Hmmm. Majd megyek, ha lejár a gyesem, pecsételni egy évig a Gödöllőn. Regisztrálom magam, és úgy fogom kapni a munkanélkülit. Ezután ugye. És akkor úgy majd a Tanácsnál...

K: De hát az még sok év akkor, nem?

V: Hát, még négy év még. Hát már öt? Öt lesz.

K: Igen.

V: Most még 4. Hamar elmegy.

K: Hát, azért annyira hamar nem. És a férje mennyit keres?

V: Haaat, minden nap ötezret.

K: Ja, hogy most is így kapja? Akkor az mennyi havonta?

V: Úgy húsz nap.

K: Olyan százezer. Akkor annyiból kijönnek?

V: Hát, nem.

K: Meg a maga pénzéből?

V: Nem.

K: És ide ööö ez mekkora ez a ház? Hány szobás?

V: De ő nem úgy kap-kapja havonta a százezret.

K: Ja, minden nap. Napidíjat kap?

V: Igen, húsz ezret...ööő...minden pénteken.

K: És van, hogy marad valamennyi pénz?

V: Tessék?

K: Van hogy valamennyi pénzt félre tudnak tenni?

V: Hát igen, már amikor veszünk valamit, csak akkor.

K: Miket például?

V: Hát, vagy vizet, villanyt fizessük.

K: Ühüm.

V: Vagy a gázra, ötezer az is. Ruhára a gyerekeknek, ha nincs.

K: És van valami tartozásuk?

V: Hát, ööö az első ház, igen. Fizetem huszonhárom ezrivel.

K: *És..., félek, hogy nem fog hallatszódni.*

V: Mindjárt jövök.

.....
V: Addig felrakom a vizet a tésztának.

K: *Oké.*

V: Jönnek haza nem sokára.

K: *Miért ezt valamilyen hitelre vették, azt a házat. Vagy ez hogy van?*

V: Hát, ő... ez egy szocpolos ház...

K: *Aha.*

V: .....és erre ráépítettünk, mert nem volt pénzünk.

K: *Ja, befejezni.*

V: Igen.

K: *És az félkész most, vagy akkor a pénzből megcsinálták?*

V: Nem, teljesen kész van.

K: *És ott egyedül lakik a nagyfiú?*

V: Igen.

K: *És az hogy, akkor azt ki tartja fent, ha ő iskolába jár?*

V: Én takarítom.

K: *De ki tartja? Ki fizeti be a villanyt?*

V: Mi, mert az én nevemen van.

K: *Ja, értem, akkor két házat tartanak fenn?*

V: Igen.

K: *Az azért jó sok pénz. Akkor csoda, hogy kijönnek ennyi pénzből...És ez hány szobás?*

V: Három.

K: *És erre kapnak valami támogatást? Ezt a lakásfenntartást?*

V: Nem.

K: *És miért nem?*

V: Mert nem az én nevemen van. Érted? Azért...

K: *És az élettársa nevéen van?*

V: Igen.

K: *És ő nem tudja igényelni?*

V: Elutasították őtet is. Kíváncsi leszek, engem, hogy el fognak utasítani.

K: *Ja, másik házra?*

V: Persze. Amúgy ketten nem kaphatunk egy udvarba.

K: *Aha. Na, jó, de hát gondolom, nem tudják, hogy maguk ketten egy ....*

V: De. Tanácsnál igen.

K: *Ühüm. Egyébként segítőkészek? Most nem a Tanácsra...*

V: Igen, nagyon, a család kisegítő, igen. Lehozatták az anyakivonatokat. Nagyon rendesek, mert én is rendes vagyok mellettük. A nyáron befogadtam őket ott az első házba, amikor volt valami... Nem mesélt Enikő?

K: *Nem. Mert? Mi volt?*

V: Hát, a tanulás a gyerekeknek, rajzoltak.

K: *Ja, ott én is voltam egyszer itt. Akkor. Itt nyáron.*

V: Komolyan?

K: *Igen, igen, igen. (hehe)*

V: Na, látod!

K: *Csak nem értettem, de most már tudom. (hehe) Ja, azok a gyerekjólétisek!*

V: Ja, igaz. Aha. Amikor mentek a Juniorra.

K: *Igen, igen, igen.*

V: Akkor tudom.

K: Igen, igen, tudom. A Junioron nem, de magán itt voltam, mikor volt filmvetítés, meg...

V: Itt vót minálunk maga nálam, nem?

K: Nem.

V: Nem.

K: Nem, nem, de csak egy napot voltam, azért nem emlékszik, úgy hogy semmi izé... meg volt a szemétszedés.

V: Na, ott...

K: Igen, igen. Szóval, akkor jóban vannak a családsegítővel?

V: Rendesek, én is rendes vagyok mellettük.

K: És mit tudnak intézni magának?

V: Ha bemegyek, bármit...segítenek.

K: És miért szokott bemenni?

V: Vagy anyakivonat, vagy amikor a papírt nem jól tötöm ki, akkor nézzék meg...

K: Aha.

V: ...hogyan jól van kitőtve, vagy nem.

K: Aha.

V: Sok mindenbe... készen ők.

K: Aha. És, így, de ők mondjuk, pénzt nem tudnak adni?

V: Nem. Csak segíteni.

K: Ühüm, hogy hozzá jusson.

V: Igen, igen. Beadni segélyt, de most már sok mindent kérnek a segélynél is.

K: Ja, hogy túl sok papírt? És azt nehéz kitölteni, vagy hogy elutasítják attól fél?

V: Hát attú félek, hogy elutasítanak.

K: És valami könnyebb, olyan munkát nem tud vállalni, ami mondjuk, nem gyárba van, hanem itt házak körül, vagy akármi? Nem? Nincs semmi? És olyanra nem vágyna, ami csak itt van mondjuk kinn a mit tudom én?

V: Hát a hivatalok csinálják.

K: Ja, hogy akik, közmunkán vannak. Mert sokan vannak itt közmunkán?

V: Igen, sokan vannak így. Kész lesz má'?

K: Micsoda?

V: Készen lesz?

K: És hogyha mondjuk a gyereket el tudná vinni a a családja, az anyósa, vagy valaki az óvodába, iskolába, vagy tudna segíteni?

V: Nem, mer' nekik is vannak kisgyerekek. Nekik is más viszi el.

K: Ja, hogy nekik is más viszi el.

V: Nehéz. Nem bízhatom én senkire őket. Az a biztos, ha én viszem őket. Érted.

K: Igen, igen. És lenne annyi pénz, amiért elmenne mégis dolgozni?

V: Tessék? Hogy érted?

K: Hát hogy lenne az a pénz?

V: Hát elmennék, persze, hogy elmennék.

K: És mennyiért?

V: Hát, 60.000-ért havonta.

K: Ühüm. De hát akkor le kéne mondania erről a gyerek

V: Tudom! GYES-ről. És ha kirugnak onnan?

K: Aha, hogy ez mégis biztosabb

V: Érted.

K: hogy ezt mindig kapja.

V: Mindig kapom. Majd ha leáll, akkor elmegyek. Akkor már muszáj lesz.

K: És nem lesz több gyerek?

V: Nem. Nem is akarom.

K: MÉR?

V: Válság van, sok szülőnek nehéz fönntartani a gyerekeket. Az felelősség má'. Így is örülök, hogy má' nem nevelünk sokat. Meg nincs velük annyi gond.

K: Igen, igen.

V: Kényelmemet nem cseréném föl semennyi kisbabáé má'. Hát nem is. Pedig 31 éves vagyok, fiatal vagyok még. Van 3.

K: Hát lehet, hogy ez elég.

V: Elég. Én amúgy régebben annyit akartam, amennyit anyukám.

K: Miért? Hányat?

V: 6-ot. 6 gyerek, de hát má' másképp gondolkodunk, mint ők ezen.

K: Aha.

V: Most nehezebb, tudod. Minden bement, nekünk.

K: És mind az 5 testvére Ráckevén van?

V: Igen.

K: Hogy mindenki ott maradt, csak maga jött el? ..... Ez fura.

V: Fura, de amúgy én vagyok a legöregebb köztük.

K: Igen?

V: A-a 4 között, mer' van egy, egy bátyám is halt meg. 2 éve. Az a első házasságából volt anyukámnak. És apukámnál halt meg fönt.

K: S ilyen fiatalon meghalt?

V: 36 évesen halt meg. Sajnos. Áttételes volt. Rákos.

K: Úúh. Olyan

V: Hát nézd meg milyen nagydarab volt!

K: Igen, néztem, amikor bejöttem.

V: Milyen nagydarab volt. Mos' se .... fér a fejembe, hogy ilyen nagydarab, hogy lett ő ilyen beteges.

K: Ühüm.

V: Hiába kívül szép az ember, érted, amikor belül rohad az ember. Hát én rosszul voltam.

K: Gondolom.

V: Engem mind szeretnek. Ő is szeretett nagyon, de má' ne szeressen. .... Háááát.

K: És a

V: Most négyen. Négy-négy édestesvérem

V: Öten!

V: 5 édestesvérek vagyunk. Hát én vagyok a legidősebb, jön utánam a hugom. Az, 29 lesz januárba, mer' '82-es. Számold ki! Annyi, igaz?

K: Igen.

V: Januárba lesz 29.

K: Igen, mert akkor 2011 lesz.

V: Igen. 2 év van köztünk. Akkor van a öcsém. Aaaaaaz. Hány éves az? Huszon .... hét? 26? 27 lesz májusba. Van egy 25 éves öcsém, meg egy 20 éves nővér hugom.

K: És ők mit csinálnak?

V: Hát ők is dolgoznak. Van mán gyerekük. 1-1 gyerekük. Ők nem is akarnak többet. Ugyanannyi van a hugomnak is, a 29 évesnek, amennyi nekem. 3.

K: Ühüm. És a fiatalabbak nem akarnak több gyereket?

V: Nem. Ennek is 2 vót. Kettő gyereke, lánya van. Há' má' a övéje is most érettségizik. A lány. 20 éves lesz. Meg van neki egy 11 éves lány. Egyidős a másik lányommal.

K: És itt mit csinál egész nap? Hogy telik a a mindennapja?

V: Hát takarítok minden nap. Elf

K: Az látszik.

V: oglalom magam. Elfoglalom magam. Mer' ha nem jöttetek vóna most, fölraktam vóna a téstát, mer' csinállok káposztástéstát. Azt. Meg leves csinátam vóna. Borsólevest. Há' felmostam vóna, összehajtottam vóna a ruhákat, amit mostam. Másik házba átmentem vóna takarítani. Átmegyek! Ott is tőrügetek valamit, bejövök ide, megint tőrügetek valamit.

K: Ühüm.

V: Udvarat megcsinálom. Ennyi.

K: És kert nincsen? Azt nem láttam.

V: Nincs.

K: És nem is akar?

V: Nem, mer' ellopnak mindent.

K: Itt a

V: Igen.

K: Miért? Próbálkozott már?

V: Hát, igen.

K: Mivel?

V: És a vasunkat is, a biciglinket, is mindent ellopnak! Komolyan.

K: És nem lehet kideríteni, hogy ki volt? Vagy kiderül, de akkor is mindegy? De ültetni már ültetett valamit?

V: Igen. Krumplit, hagymát. Csak sok-sok a gond velük, tudod. Kapálni.

K: És azt is ellopták?

V: Hááát nem, mikor én idejöttem nem voltak akkor még így.

K: Mert mióta van az, hogy lopnak?

V: Mer' a [nem érteni, mert nagyon lehalkítja a hangját] és kocsijuk van.

K: Azt tudom.

V: Láttad őket?

K: Hát most nem de, de amikor a múltkor voltam, láttam. De mióta van, hogy így itt lopnak?

V: Mmmá' azt se tudom, má' nagyon rég.

K: Ühüm. Csak úgy mondta, hogy 8 éve még nem.

V: Hát így nem nagyon szoktak bejönni. Amikor itthon vagyok, nem jönnek be.

.....

K: És feketemunkára nem tud itt elmenni a közelbe?

V: Hát, ha lenne elmennék. De hát hun?

K: Nincs itt semmilyen helyi vállalkozó vagy valami?

V: Itt helybe nincs. .... Majd elmegyek.

K: Most nem érdekli a dolog.

V: Most nem, mer' a gyerekeim. Há' velük foglalkozok. .... Képzeld el, ha betegek, lebetegednek, most ki? Ki gondolzza őket? Érted. Most ki kell vegyek 5 nap szabadságot. Félek, hogy kirúgnak

K: Ühüm.

V: ha mindig kiveszek. Ha óvodába

K: És az anyósa sem tud ebbe?

V: 65 éves. Ő már öreg.

K: Ühüm.

V: Ő már nem tud úgy mozogni, ahogy kell. Neki má' a gyerekzaj is ... förtelmes.

K: Igen? Elég neki már belőle.

V: Igen.

K: És a férje nem tud kivenni olyan, nem tudna kivenni?

V: Ááááááááááá

K: Mert? Szabadságot, hogyha, betegszabadságot?

V: Saját magának se tud.

K: Mert? Nem engedik?

V: Nem. Meg nem az, hogy nem engedik. Ő ő járkál a kocsival mindenhová és

K: Ja, értem. Tehát nélkülözhetetlen. És ő, de hát ünnepekkor azért legalább itthon van nem?

V: Itthon. Az a leállás lesz nekünk.

K: Ja, hogy leállás lesz. És mennyi ideig? Januárig?

V: Márciusig.

K: Márciusig leáll? És addig, de hát

V: Kapjuk a munkanélkülit.

K: Ja, munkanélkülit kap. De hát, ha bejelentett állása van, akkor is?

V: Igen. Kijelenti őket, adja a papírt, hogy menjenek a munkanélkültre.

K: És ez minden-minden évben így szokott lenni?

V: Igen. Pihenni.

K: És akkor mit csinál ő itthon 4 hónapig?

V: Valamit csinál mindig itten az udvaron. Elfoglalja ő is magát.

K: Aha, és akkor addig kapja a munkanélküli járadékot?

V: Igen.

K: De hát akkor, abba az időbe azért csak nehezebben jönnek ki nem? Télen?

V: Hát igen. Télen.

K: És ő nem tud valami mellékest vállalni olyankor?

V: Hát vasazik, meg vasasba jár.

K: Aha, és abból mennyi gyűlik össze?

V: Hát nem sok. De jó az is.

K: És mindig csak télen van leállás?

V: Igen.

K: És mennyit fog kapni munkanélkültre?

V: Nem tudom most, hogy mennyit fog. Huszonnyócat?

K: Aha.

V: Az is jó a rezsire.

K: Hát, ja. De hát és plusz a vas?

V: Hát az nekünk nem sok jön ki. Minden nap 10.000 Ft. Változó.

K: Naponta 10.000?

V: Hát nem ú-ú-úgy.

K: Hanem amikor

V: Amikor megy. Bányákra megy ki civilbe.

K: Ja, ja, ja. De hát, hát az-az sok pénz. Nem? Naponta 10?

V: Elmegy a gyerekre. A reggeli.

K: De hát akkor ez több mint amennyiért dolgozik. Mert azt mondta, hogy 5.000-ért dolgozik

V: Hát, de nem mindig megy.

K: Ja értem.

V: Nem mindig talál.

K: Aha.

V: Attól függ.

K: És maga ezt nem csinálja?

V: Neeem. Én a fizikait nem.

K: Ja, hogy ez már nagyon nehéz lenne?

V: Hová menjek ki? Aszódra?

K: Ő Aszódra jár?

V: Oda-oda. Kocsival.

K: És akkor többen mennek együtt, vagy hogy?

V: Nem.

K: Egyedül? ÉS ezt mióta csinálja?

V: Hát ööö, de már a bányát is beszüntették.

K: Ühüm.

V: Azt se tudom. Majd élünk a munkanélküliből, meg a családimból. A télen.

K: Aha.

V: Most mit csináljunk?

K: És ilyen alkalmi munkákon volt már? Maga?

V: Nem.

K: Nem?

„Anikó”

Készítette: Aczél Zsófia
Az interjút leírta: Páldi Zsuzsa

K: Kezdhetjük?

V: Persze.

K: Mondana néhány szót magáról? Hol él? Kikkel él? Mennyi idős?

V: A családommal élek. A férjemmel és a lányommal, aki most már 20 éves, tehát ő a barátjánál is van, meg otthon is van. És öö mit mondjak még?

K: Hány éves?

V: 42. Ö három! Három-három-három. Mer' '67-es vagyok, úgyhogy még számolnom kell. 43.

K: És mondta, hogy nem messze lakik.

V: Haller utcába', tehát az sincs mesze innen. Itt lakom már '83 óta.

K: És korábban? Hol éltek?

V: Mi a férjemmel? Itt, de előtte meg a szüleimmel ugye Újpalotán. Apu már meghalt, anyu még mindig ott él abban a lakásban, egy panellakásban.

K: És onnan költöztek akkor át a férjével?

V: Igen.

K: És a szülei mivel foglalkoztak?

V: A 43-as AM-be dolgoztak. Három építőipari vállalatnál. Apám vízszerelő volt, anyu pedig munkavédelmis.

K: És Önnek mi az eredeti végzettsége?

V: Általános vegyész. Tehát analitikus és vegyi-anyag gyártó is. Szakközépiskola, Petrik. '85-ben végeztem.

K: Ó, azt ismerem, hogy hol van.

V: Igen. Most azt felújították. A lányom is oda járt. Már leérettségizett, úgyhogy most már technikusira jár. Őt azért tovább passzoltuk. Inkább minthogy, mint engem, mert én viszonylag keveset dolgoztam a szakmában. Talán 3 évet.

K: És Ön választotta ezt az iskolát magának?

V: A Petriket? Gyakorlatilag az anyut nem vették föl annó. Ötletem se volt, hogy hová menjek. A szüleim ugye tanácsolták. Hát mi az, ami ugye abba az időbe ment? Ez '81-be. A vendéglátóipar. Oda nem vettek föl. A vendéglátó ipari szakközépbe. És hát akkor másodiknak írjuk be a Petriket, mert gőzöm nem volt arról, mit írjak be. És a Petrikbe meg felvettek, tehát ez a.

K: És szerette?

V: Igen. Igen. Nem volt rossz.

K: És amikor 3 évet dolgozott, akkor utána annak miért lett vége?

V: Azért, mert a férjemmel, a férjem lakatos, gépészmérnök, és vele csináltunk egy közös vállalkozást. És abba dolgoztam én.

K: Milyen vállalkozást?

V: Gyógyszeripari csomagolásoknak a szerszámain. Mint az Algopyrin fólia stb., azoknak a szerszámain csináltuk.

K: És ez mennyi ideig működött?

V: Több, mint 10 évig. Csak aztán bejöttek ezek az olcsó csomagolások, meg már úgy hozták eleve a bér munkát, hogy már a szerszámmal együtt. Gyakorlatilag megszűnt a munka és nem akartunk tönkremenni. Ennyi.

K: És ezt már a '80-as évekbe tudtak egy vállalkozást

V: Nem '80-as ez már ... hát '80-as, mert '89-be kezdtük talán. Igen '89-be.

K: *Azért ez nagy merészség volt, nem?*

V: Nem. Akkor nem. Most nagy merészség lenne.

K: *És ezt, volt valami, valami tőkéjük? Vagy valami pénzük, ami*

V: Bankkölcsönből csináltuk. Bankkölcsönből, mert abba az időben elindult ugye a módszerváltáskor ez hogy, hogy segítsük a vállalkozásokat, az új vállalkozásokat. És föl tudtunk venni bankkölcsönt, minden további nélkül a gépekre, a műhelyre.

K: *Ez mekkora volt, ez a műhely?*

V: Nagy. 140 m². De nem volt kisebb, olyan, amibe 3 fázist lett volna. Hát nekünk egy 60 is elég lett volna, de nem volt más abba az időbe.

K: *És akkor ezt teljesen vissza tudták fizetni a kölcsönt?*

V: Persze-persze.

K: *Ez hány évig működött?*

V: Több, mint 10. Csak aztán elfogyott a munka, és ezáltal.

K: *Tehát egy olyan 10 évvel ezelőttig?*

V: Igen, körülbelül. De most pontosan nem tudom. Szóval egy év, vagy kettő ide, vagy oda, azt nem tudom megmondani.

K: *És amikor a lányát beiskolázta, akkor-akkor miért gondolta azt vagy, hogy gondolom azért valami tippet adott, vagy nem, hogy menjen ő is a Petrikbe?*

V: Nem. Az úgy volt, hogy az Andi mindenáron állatorvos akart lenni. A feje megvan hozzá, tehát nem erről van szó. És mondtuk neki, hogy jó rendben van, de hát ahhoz nem elég erős gimnázium. Tehát eleve azért a Bajza anno nagyon jó sulis volt, aztán ahogy-ahogy ment előre, szóval láttuk azt, hogy egy központi felmérésen mit tudtak a Bajások és mit tudtak, mit tudom én! Most a hasamra ütök. A Szinyeisek. Most nem ez a lényeg. De az hogy igencsak lecsúszott a színvonal. És akkor mondtuk neki, hogyha állatorvos akarsz lenni, akkor tanuljál. Akkor menjél gimnáziumba. És aztán úgy döntött, hogy végülis az a, azt hiszem, hogy 6 éves az állatorvosi. Nem vagyok benne biztos. Lehet, hogy csak 5. Hogy az már sok lenne neki, és inkább akkor elmegy, megszerzi egy szakmát, és innentől meg adott volt, hogy akkor a technikust elvégzi. Tehát, hogy ne csak az legyen, ami, ami nekem, hogy egy szakma, meg egy érettségi, hanem legyen egy annál egy szinttel magasabb végzettsége.

K: *És ő azt még most tanulja?*

V: Igen.

K: *20 éves. Akkor utolsó éves?*

V: Igen. Most a technikust csinálja.

K: *És azzal el lehet helyezkedni? Azzal a technikus végzettséggel?*

V: El. El, mert most, hát persze, hogy hol, az megint egy más térszta. De most voltak szakmai gyakorlaton, év elején. Tanév elején. És például ... hú, hirtelen akartam mondani! Nem a Richter. Mondjon nekem másikat, legyen szíves!

K: *Egis.*

V: Nem. Még egyet, tovább.

K: *Herbal.*

V: Jaj, melyik az?! A Chinoin.

K: *Chinoin.*

V: A Chinoin-ba. Igen. Ott én is voltam szakmai gyakorlaton, de most nem ugrott be. És, a Chinoin-ba, és nagyon jól fizető állások vannak. Tehát, veszik föl a Petrikéseket. Úgyhogy ezt most ő év elején helyből meglátta.

K: *És tetszik is neki?*

V: Persze. Persze. Szóval nem úgy nyomjuk végig, hogy csak végezze el. Hála Istennek, hogy tetszik neki.

K: *És akkor összesen 2 munkahelye volt. Volt a saját családi vállalkozásuk.*

V: Hát meg előtte is volt.

K: Meg előtte.

V: Persze.

K: És előtte vegyészként volt?

V: Igen-igen. Utána elmentem, aztán mikor más lehetőség nem volt, akkor elmentem takarítani. De hát azzzzz.

K: Mikor befulladt a saját családi vállalkozás?

V: Igen. Igen, mert akkor éppen az volt a lehetőség. Akkor azt csináltam.

K: És mióta munkanélküli? Tehát 10 éve akkor azt lehet mondani, hogy

V: Nem. Nem, mert közben volt itt. Azért mondom, hogy takarítani. Mert voltam a FESZOFÉ-nél is. Ott is voltam több mint 3 évig, de aztán a FESZOFÉ is a

K: a micsoda? Azt nem tudom.

V: Ferencvárosi Szociális Foglalkoztató, izé itt vannak a Ferenc téren. Legalábbis itt voltak, aztán most kiköltöztek valahova. Mester utca végére. És ők elhelyeztek itt a Fehér holló utcai bölcsődébe például. Ott is 3 - 3,5 évig ugyanígy. Gyakorlatilag technikásnak hívják. Aki gyerekek ennivalóját előkészíti, beágyaz. Szóval a gyerekek kiszolgálásával foglalkozik.

K: És akkor ez valamilyen támogatott foglalkoztatás volt? Vagy

V: Nem tudom. Valamit az Önkormányzat adott a FESZOFÉ-nak, azt tudom, mert-mert mégis az Önkormányzat helyezett el. Tehát ők-ők valamilyen kooperációban voltak, de konkrétan, hogy ennek, ez mi, hogy zajlott, azt nem tudom.

K: És Ön akkor például be volt jelentve a Munkaügyi Központba?

V: Nem.

K: Nem?

V: Nem- nem-nem.

K: És effektív munkanélküli volt? Hogy a Munkaügyi Központban is regisztrált? Hogy kapott valamilyen

V: Voltam többször is, persze.

K: Ez ezt követően?

V: Igen. Innentől már átmentem a Munkaügyi Központba. De miután én már kihasználtam azt az időt, amit a ledolgozott idő után kaphatok, ezek után én már semmit nem kapok. Mert bementem a .. Jaj, hova a fenébe kell menni?! Tudja! Ahol adják ezt a rendszeres szociális segélyt, vagy mi a fenét, ami a munkanélküli után jön. Hát ott passzoltak engem össze-vissza. Aztán én mondtam a hölgynek, hogy velem ne szórakozzon.

K: De ez egy családsegítő szolgálat volt?

V: Nem. Önkormányzat.

K: Az önkormányzat.

V: Nem családsegítő. Nem- nem-nem. A családsegítőbe ott sose volt semmi problémám.

K: És a családsegítőbe mióta jár?

V: Hát, most már egy jó ideje nem járok.

K: És amikor járt, miért járt?

V: Azért, mert volt lakbértartozásom és abba segítettek. Tehát azzz, segítettek nagyon korrektül rendezni. Azóta viszont figyelek erre. Jó, mondjuk, hozzá kell tegyem, nem könnyen szorítom ki, de a lakbér mindig ki van szorítva.

K: Akkor önkormányzati bérlakásban laknak?

V: Igen. Igen.

K: És mekkora a lakás?

V: 27 m².

K: És ebbe élnek hárman?

V: Igen. Hát még a lányom az vagy itt van, vagy ott, de gyakorlatilag igen.

K: És ezt kapták nyolcvan?

V: Három.

K: *Háromba?*

.....

K: *És közfoglalkoztatott volt valamikor?*

V: Nem.

K: *És most tulajdonképpen, akkor mi az Ön jelenlegi helyzete? Regisztrálva van a Munkaügyi Központba?*

V: Nem, mert közbe a nagymamámmal csináltunk egy ilyen ápolási díjat, és gyakorlatilag nekem attól van SZTK-m is. A nagymamám azért 85 éves, nagyon-nagyon rosszul lát és elmegyek vele. Holnap is megyek hozzá. Kitakarítok, bevásárolok stb., stb., együtt kicsit beszélgetünk. Tehát az ápolási díjam van.

K: *És a férjének?*

V: Férjem nyugdíjas. Úgyhogy neki csak a nyugdíja van.

K: *Ő öregségi? Vagy?*

V: Igen. Igen, mert ő sokkal idősebb nálam.

K: *És akkor mennyi pénzből élnek?*

V: Nagyon kevésből.

K: *Úgy kb.?*

V: ..... 70....hát, olyan 90 körül. Meg néha bejön 1-1 ilyen takarítás, ami házaknál. Tehát az, az pluszba.

K: *Úgy feketén?*

V: Persze, persze.

K: *És azt hogyan kapja? Azokat a feketemunkákat? Mint az a takarítási lehetőség?*

V: Hát ez tulajdonképpen anyunak egy ismerőse volt, aki, aki kérdezte, hogy nem tud-e valakit. Gyakorlatilag 2 ilyen van, aki olyan 2 havonta felhív, hogy mikor tudnék eljönni. De hát az nem egy rendszeres dolog.

K: *Igen. Meg akkor gondolom nem is dobja meg nagyon a*

V: Nem. Nem. Nagyon nem.

K: *bevételeket.*

V: Viszont minden pénz, pénz!

K: *Abszolút.*

V: Úgyhogy, egyelőre ez van.

K: *És a lánya nem dolgozik?*

V: Nem. Hát mondtam, hogy suliba jár.

K: *Értem, de csakhogyan mellette*

V: Nem! Nem, mert össze-vissza vannak az óráik. Most a technikusin meg pláne. De előtte is volt olyan nap, hogy 9 órája volt. Most így nem tud elmenni egy munkahelyre. Szórólapozást, azt meg csinálta. Tehát azt már mondta, hogy köszöni szépen. Az, azt már volt, hogy jó ideig csinálta a szórólapozást.

K: *És akkor most semmilyen, ja, hát segílyt nem kaphat akkor az ápolási díj miatt.*

V: Ühüm.

K: *És akármilyen más támogatást kap?*

V: Nem. Nekem, nekem belemondták itt a képeembe az önkormányzatnál, túl fehér a bőröm. Úgyhogy ezek után én hozzájuk nem megyek.

K: *Hogy azért nem adnak támogatást?*

V: Igen, mert szórakozott ott a nő, hogy még ez, meg még az, mert ugye mondtam, hogy akkor kérek egy listát, hogy mit kell még hozzá beszerezni. És akkor ugye bevittem, és akkor, akkor hát így nem. Meg ez kéne, meg az kéne.

Mondom: Ne haragudjon, de – mondom – most mondja, meg őszintén. Most meg fogom én ezt kapni?

Hát nézze asszonyom! Nem hiszem.
Mondom: Miért?
Azt mondja: Hogy őszinte legyek, túl fehér a bőre!
Ennyi. Tehát itt, itt mások állnak sorba. Ott nem nekem adják.
K: És nem adta le ezért a papírokat?
V: De leadtam, de aztán megkaptam, hogy: elutasító.
K: És mikre adta be?
V: Lakbértámogatás, akkor azt hiszem vízdíj-kompenzáció, mert a gázon az csak, azzal csak főzök. Tehát az nem egy túl magas a gázszámla. Úgyhogy másra meg nem.
K: És valamikor, amikor ilyen bizonytalan volt, tehát, hogy 10 éve olyan bizonytalan, leszámítva azt a 3 évet, amikor a bölcsődében dolgozott, a az elhelyezkedési lehetőségei, akkor valamilyen képzésen vett részt?
V: Nem, nem. Most veszek részt először képzésen.
K: És most milyenen?
V: Hát a számítástechnika tanfolyamra járok. Úgyhogy ma is onnan jöttem. Mikor Anita hívott.
K: Ja, amit a Pest Esély szervez.
V: Igen.
K: És Ön úgy gondolja, hogy az segíteni fog az elhelyezkedésben, vagy ...?
V: Az elhelyezkedésben biztos, hogy nem. Tehát, én számítógépes adatfeldolgozó vagy akármilyen, sose leszek. Viszont ahhoz nagyon jó, hogyha, ha odakerülök, hogy legyen, lesz gépünk meg egyebek akkor, akkor nem leszek hozzá olyan, hogy Jézusom, hozzá se merek nyúlani. Erre jó. Semmi másra.
K: Otthoni. Akkor otthoni felhasználásra. Önnek egyébként Ön szerint milyen lehetőségei vannak? Milyen munkát tudna ellátni? Vagy elvállalni?
V: Fogalmam nincs.
K: És milyen munkához lenne kedve?
V: Ehhez azt látni kéne a, azt hogy milyen lehetőségek vannak egyáltalán. Tehát. Hogy mondjam? Most hiába ringatom én magamat, hasamra ütök, és tényleg hülyeséget mondok, raktárosi munkára. Vagy dolgoztam például fagyaltgyárba, 3 műszakba. Tehát ilyeneket én megcsináltam. Tehát addig, amíg nem tudom, mit kell csinálni, nem mondhatom, azt, és olyan hogy én valamiért otthagyjak egy munkát, olyan nincs.
K: Akkor ezek a munkák, például a fagyaltgyár, az akkor azért lett vége, mert megszűnt?
V: Nem. Hát megszűnt úgy, hogy határozott időre vettek föl. Tehát ott vannak állandó dolgozók. És amikor, amikor mondjuk a nyári a nyári időszakba nagy termelés kell, akkor fölveszik az úgymond. Hogy hívják ezeket? Nem külsősnek. Mindegy.
K: Megbízás?
V: Megbízással igen. És akkor megvolt az, hogy meddig. Mettől-meddig szól a szerződésünk.
K: És akkor ebbe az elmúlt 10 évbe vagy 7 évbe mondjuk évente hány napot dolgozott? Hol megbízási szerződéssel? Hol alkalmiként?
V: Hát ezt már nem mondok meg.
K: De úgy körülbelül. Minden nyáron dolgozott valamit, vagy
V: Persze. Persze. Mindig volt valami.
K: Mindig volt valami.
V: Voltak szünetek, de, de utána mindig találtam munkát.
K: És amikor mindig volt valami, azok bejelentettek voltak?
V: Igen. Igen.
K: És akkor az a 3-4-5 hónap, akkor végül is Önt jogosulttá tette, hogy fölvegyen valami munkanélküli járadékot.
V: Igen, azt meg is kaptam. Igen.

K: És amikor azt fölvette, akkor is keresett közbe folyamatosan és akkor úgy.

V: Persze. Igen. Hát aztán vagy bejön, vagy nem. Tehát ez a másik fele. De ezt tudjuk, hogy ez így működik. De gyakorlatilag szerintem ma Magyarországon vagy nagy szerencsájének kell lennie az embernek, hogy pont akkor telefonáljon, pont ő legyen a szimpatikus, pont meglegyen az iskolája. Vagy pedig ismeretség.

K: És Ön, hogy ennyi helyen dolgozott, ennyiféle helyen. Nem épített ki olyan kapcsolatokat, akiket föl lehetne hívni? Vagy odaszólnak Önnek, hogy na, akkor nyáron megint biztos, hogy lesz ilyen munka.

V: Nem.

K: És miért nem?

V: Azért, mert ebbe gyakorlatilag csak a főnökök, akik döntenek. Most a főnök meg nem fog odaállni egy melóssal. Tehát még nem jöttem el sehonnan úgy, hogy rossz viszony lett volna. Csak amikor már nincs annyi munka, akkor nyilvánvalóan azt az embert hívják, aki már sok éve jár vissza hozzájuk. Tehát ebbe semmi olyan nincs, ami, ami nekem olyan rosszul eshetne. Mert nyilvánvaló.

K: És akkor olyan nincsen, hogy Ön sok éve visszajár valahova?

V: Nincs.

K: És amikor azt kérdeztem, hogy mit szeretne csinálni, vagy hol szeretne dolgozni, akkor igazából arra gondoltam, hogy ami az eredeti végzettsége, ott nem szeretne úgy elhelyezkedni? Vagy nem lehet?

V: Lehetni, biztos, hogy lehet, de, de utcáról kevés embert vesznek föl. Tehát voltam például szintén munkaközvetítő a „Manpower”-nél, ahol a Richter-be kerestek, csak érettségivel, meg mit tudom én, de ott például azért szűnt meg a dolog, mert nem kapta meg a Richter azt a megrendelést, amiért gyakorlatilag minket fővettek. Úgyhogy volt egy 3 napos képzés, volt vizsga, volt anyám kínja. Minden. Dolgoztunk is. Olyan, hogy 3 műszakba, az injekciógyártóba, de hát gyakorlatilag, hát körülbelül 3-4 hónapig mehetett a dolog, és amikor kiderült, hogy azt a nagy megrendelést, amire tulajdonképpen minket fölvettek, nem kapják meg, akkor mondták, hogy na: „Akkor összes kulcs aztán, szevasz”. Tehát ez, ez így működik.

K: És Önnek milyen érzés ez a bizonytalanság?

V: Rossz. Hát egyértelmű. Rossz. Hát ez, olyan ember szerintem, akinek ez jó lenne, olyan nem létezik.

K: De

V: Rossz, rossz.

K: ezek szerint Ön meg tudja oldani ezeket, csak valahogy mindig a lehetőségek nagyon időszakosak. Nem?

V: Igen. És az a másik fele, hogy sosem lehet tudni, hogy egy adott munka, egy munkahely meddig tart ki. És nem rajtam múlik. Tehát nem arról van szó, hogy én bedobom a türelkőzőt és holnaptól kezdve ide nem jövök. Egy tollvonással. És cégekkel szakítják meg a kapcsolatot, szerződéseket bontanak. Lazán. .... Úgyhogy pocsék a helyzet, na.

K: És volt olyan munka, amit visszautasított?

V: Hát olyat nem is kínáltak, amire azt mondtam volna, hogy nem.

K: Tehát, hogy nagyon kevés pénz lett volna, vagy nagyon messzire kellett volna utazni érte.

V: Nem. Hát a fagyigyár az kint volt, nem Budaörsön, hanem attól még kijebb. Törökbálinton, na. És oda is jártam több mint 3 hónapig. Úgyhogy vissza úgy nem utasítottam munkát soha.

K: És amikor munkát keres, akkor kire számíthat?

V: Hát gyakorlatilag bárkire, de nem tudnak a barátok se segíteni konkrétan. Hiába dolgoznak, akkor sem tudnak oda vinni egy X céghez. Ma már ez nem így működik, hogy van egy ismerősöm, és akkor gyere oda.

K: És intézményekre? Munkaügyi Központra?

V: Nahát, azt felejtük el! Az a viccnél is rosszabb. Ott csak az arra van, hogy szórakozzanak az emberrel.

K: Miért? Önnel szórakoztak ott?

V: Persze.

K: Hogyan?

V: „Nem most kéne beírni. Nem ide kell beírni. Jöjjön be erre, jöjjön be arra.

K: Soha nem ajánlottak fel semmit? Semmilyen munkát?

V: Nem. De, de- de-de. Most mondtam rosszat, mert a Manpower a Munkaügyi Központon keresztül talált meg. Tehát most rosszat mondtam. Ez az igazság. Ők bementek, és direkt így kérték az embereket, és úgy behívtak egy személyes találkozóra és a későbbi főnökömmel ott beszéltem. De ezt ők sem tudták, hogy ez ilyen rövid távú munka lesz. A Richter-ben. Úgyhogy azt most az elején húzzuk ki, mert az tényleg rossz volt.

K: És mennyiért menne el dolgozni? Mennyi pénzért?

V: Hát olyan 80 az alap. Nettóban. 8 óra.

K: És akkor fölmondaná az ápolási díjat?

V: Mondjuk az a másik fele, hogy inkább maradjunk a 4 órásban, mert a nagymamámért azért nem hagyhatom bajba. Tehát azért a kettő az. Szal’ nem egy, egy kívülállóról van szó. Olyan 40-45-ért elmennék 4 órában, mert 4 órás munkát vállalhatok mellette.

K: És találkozott már 4 órás hirdetéssel? Részmunkaidőben?

V: Hát részmunkaidőben igen, de-de ahhoz is például ilyen adatrögzítőnek, ez a tanfolyam kell.

K: És miért nem hiszi el azt, hogy ezzel a számítógépes tanfolyammal adatrögzítő lehetne Önből?

V: Hát nem érzek magamban annyi erőt, hogy, hogy annyira tudjam, na inkább így fogalmazok. Nem tudom én annyira. Hiába gyakoroltam, igaz hogy nem sokat. Bevallom férfiasan. Többet kellett volna, de .. . Ezt mondta Anita is, hogy le kell ülni a géphez és gyakorolni kell. Sokszor ez hiányzik.

K: Mióta jár? Szeptember óta?

V: Igen. Akkor kezdődött. Azt hiszem 17-én vagy valahogy így.

K: És nem is akarja tovább folytatni?

V: Ezt a tanfolyamot? Örülök, ha végzek vele. Még az internetet még mindig nem vettük, úgyhogy még mindig csak a fejléc-láblécnél tartunk a Word-nél.

K: De hát gondolom ez a jelentkezésekhez is kell. Tehát hogy

V: Szövegszerkesztés igen.

K: És hogyha a közeljövőben valami, valamilyen munkát felajánlanának, akár 4 órásat, akár 8 órásat, bár abba nem szeretne elmenni, lenne valami olyan, például távolság vagy akármi más, ami olyan anyagi nehézségekkel járna, vagy beruházással, amit nem tudna vállalni?

V: Hát persze. Ilyen egy csomó lehet. Esetleg beruházás. Most nem tudom, mire gondol. Munkaruhára? Ilyesmire?

K: Igen, igen.

V: Hát persze.

K: És azt honnan tudná finanszírozni? Tudná?

V: Nem biztos. Attól függ mekkora maga a munkaruha. Tehát az anyagi vonzata a dolognak. No de hát százezreket nyilván nem kérnek el ezért, de hát azért egy pár tízezer forint már, már komoly gondot jelentene. Ha nekem kéne ilye minőségben állni a munkaruha árát.

K: És van , akitől kölcsön tudna kérni?

V: Hát nem nagyon.

K: Ismerősektől, rokonoktól?

V: Nem nagyon szeretek kölcsönkérni, mert azt vissza is kell adni. Most az embernek nincs az, hogy most várok egy x pénzre, és tudom azt, hogy ez ekkor meg fog jönni. És akkor én most mit ígérjek? Mikor adom vissza? Tehát az meg, az már megint egy

K: *Ebben az is benne van, hogyha egy ilyen helyzetbe kerülne, már annyiszor volt az, hogy túl rövid volt a munka, vagy nem fizették ki rendesen? Olyan egyébként volt, hogy nem fizették ki rendesen?*

V: Volt. Az ominózus Jásszer.

K: *Az micsoda?*

V: Az egy foglalkoztató volt még a VI. kerületben, és a kedvenc főnökasszonyunk állítólag még nem jött vissza Magyarországra, mert csinált egy jó kis csalást, úgyhogy megkapta az állami dotációt, aztán nekünk meg nem fizetett. És igen sokáig, hónapokig húzódott, de most már átutalták a pénzt. Most már jött. Most már azért is azt mondtam, hogy na itt a felmondásom, mert találtam másik munkahelyet. Akkor megkérdezte tőlem, hogy: „Andrea miért mond föl?” Mondom: „Viccel velem?” Mondom: „Mindenki pénzből él.” Na, szóval ilyenek. És ezeken én átmentem. Úgyhogy én most már, aki egyszer nem fizet kalap-kabát. Most nem 2 napról van szó. Tehát az, az belefér bármelyik cégnél. De amikor már 1 hetes csúszás van, akkor onnan én már jövők. Nekem sok pénzem maradt itt már bent.

K: *És mi volt akkor a legutolsó munkahelye?*

V: Várjunk, most gondolkoznom kell. .... Hol a fenébe voltam én utoljára? Már tényleg nem tudom. Be vagyok kavarodva. Még mielőtt elindultam volna.

K: *Ősz van. Nyáron dolgozott?*

V: Nem. Akkor is csak ezek a házi takarítás, meg ilyenek voltak. Úgyhogy

K: *Tavasszal?*

V: Azt hiszem, hogy a Richter volt utoljára. Azt hiszem. De ebbe nem vagyok biztos. De már annyi helyen voltam, meg annyi helyen kerestem, hogy az ember be, belekavarodik ebbe. De nagyon pocsék a helyzet. Tehát mind kínálatból, mind fizetésekből. Hiába hívom föl, már betöltötték, meg jöjjön be, meg önéletrajz, meg anyám kínja. Tehát nagyon tudnak szórakozni az emberekkel. Nem feltétlen ez az ő hibájuk, de, de mostanában nagyon nehéz munkát találni.

K: *Ez a mostanában ez már hét, tíz éve?*

V: Igen. Igen, és egyre rosszabb.

„Éva”

Készítette: Drahos Zsolt
Az interjút leírta: Páldi Zsuzsa

V: Amit én Önnek elmondok azt-azt-azt bárki előtt névvel, mindennel együtt elmerném mondani. Egy biztos, hogy valótlan nem mondok!

K: Jó.

V: Az élet nagyon megtiport. Ez a munkanélküliséggel már-már eddig vagyok. Ő az egy szem unokám tartja bennem a lelket, hogy nem hív még a vasúthoz nem mentem ki, nem mentem el itt Kanizsán, hogy egy vonat elé odaálljak. Kegyetlen dolog munkanélkülinek lenni.

K: Igen.

V: Senkire egy szitkot nem mondok. Soha nem szoktam csúnyát mondani és kívánni másnak, de ez nagyon-nagyon-nagyon nagy igazságtalanság az országba’. Az egyik ember fönn van , a másik a nyomorog a létminimum alatt. És csak csodálkozok, mikor kihozzák a Zalai Hírlapba’, hogy 195.000 Ft az átlagkereset. Hát csúnyát nem akarok mondani, de kimondom: Egy nagy lófaszt! A ő egy családba, ahol kapom a 25.000 Ft-om, a férjem meg 44.000 Ft-os nyugdíjon van. Még azt a minimumot se érem, hogy, hogy ne legyek jogosult erre a 25.000 Ft-ra. Hát akkor hol élünk?

K: Pontosan.

V: Hol élünk? És akkor 500 Ft nyugdíj mellett meg még praxist folytatnak, meg ő, meg ő másodállásba elmennek, és én ebbe nagyon föl vagyok háborodva. Tehát, ha a nevem szerepelne,

K: Ááá, nem!

V: én akkor azt is merem vállalni, mer’ valótlan nem mondok.

K: Jó, jó. Jó, akkor néhány szót mondana Önről, hogy öö hol született? Mikor? Ööö ööö hogy szülei mivel foglalkoztak?

V: A ajjjj ’52. március 28-án születtem Nagykorpádon. Az Somogy megyébe van. Édesapám rendőr volt. Rendőr százados. Édesanyám háztartásbeli. Ketten vagyunk testvérek, egy nővérem van. Szüleim már meghaltak és hát a nővérem segítségével, meg támogatásával tudok úgy élni, ahogy egyáltalán élek. Ha lehet, akkor nem szól, nem megyek hozzá, de van egy olyan biztos segítségem, hogy ha annyira megszorulok, akkor tudok kihez fordulni. Egy gyermekem van. Nagyon nehezen lettem terhes. Szerény körülmények között neveltem. Fizikai munkát végeztem életembe, a férjem is 42.000 Ft-os nyugdíjjal. Most apránként ment föl neki 60-ra, de hát 10 év alatt. Az az megint semmi, az a 60.000 Ft-os nyugdíj. Ipai tanuló voltam. Varrónőnek tanultam, és ööö ’66-tól ’69-ig. Mellette, munka mellett leérettségiztem és, mint varrónő, a bútorgyárban dolgoztam. ’85-be szültem a lányomat, és szülés után nem mentem vissza, mert nagyon nehéz fizikai az a varrás. Csak az tudja, aki csinálja. És elhelyezkedtem portásnak az Egyesült Izzóba. Örültem is, meeeeert szellemileg is, értelmileg is el tudtam látni a feladatomat. Akkor jött egy olyan kormányrendelet, akkor voltak a katonatisztek leszerelése, hogy el kell végezni a vagyonvédelmi tanfolyamot. Ezt megalakították. És csak az lehet portás iiii, aki rendelkezik egy ilyen tanfolyammal. A bútorgyárat akkor zárták be ’85-be, a Medgyessy intézkedésével. A férjem munkanélküli lett. Ha akartam, ha nem ezt a tanfolyamot el kellett végeznem. Saját pénzre! 50.000 Ft-ért. Akkor volt 17.000 Ft a minimálbér. Muszáj volt, mert rá lettem kényszerítve, hogy végezzem el. Mit adott az Isten? Ott dolgoztam, jól éreztem magam, kiszurkoltam ezt az 50.000 Ft-ot, gyött egy még nagyobb leszerelés, egy csomó katonatiszt munkanélkülivé vált. És hová helyezkedtek el dolgozni? Tanfolyamot se kellett végezni, pénzt se kellett fizetni. Elmentek mindenhova, ahol

lehetőség volt, biztonsági őrnek. Kit raktak ki a munkahelyről? Kinek biztosítottak helyet? Az, aki nem volt katona. Ez az igazság!

K: Persze.

V: Való tény, ott dolgoztam a portán. Én fénymásoltam le a katonatisztek nyugdíjas papírját, 180.000 Ft, 220.000 Ft. Kerestünk 20.000, 17.000 Ft-ot és az Orbán Viktor akkor nagyot csinált, mert fölemelte. 10.000 Ft-ot adott a minimálbérre. Áldom őt azóta is. Így-így kerestem közel 30 alatt, de amikor kellett egy ilyen tisztnek az állás. Most szépen őszintén beszélgetünk. Ki raktak ki? A civil embert. És én ezt a mai napig sérelmezem. Zsolt, ha valahol ezt szóvá tudná tenni. Az én férjem is nyugdíjas. Nem azt, éééüü, hogy egy kisnyugdíjas miért megy el dolgozni. De még egy aktív dolgozónak nincs munkahelye, azért 200-300.000 Ft-os nyugdíjak mellett ne foglalják el az aktív keresőknek a munkáját! Most van egy szakmám, varrónő vagyok. Akkor biztonsági őr lettem. Így kikerültem. Ketten voltunk a portán női dolgozók. Az létszükséglet, mert hölgyek vannak ott, és azért nem ildomos, hogy egy férfi nézegessen egy női testet, vagy egy ridikült. Egész addig volt helyünk a kis kolléganőmmel, míg egy újabb leszerelés nem jött. Amikor a kishölgyek kerültek munkanélküli. Hát akkor ugye megint kit menesztettek? Így utcára kerültem. Volt

K: Ez mikor volt? Hányba?

V: Ez most 2005-be'.

K: 2005-be'.

V: Akkor ééé kaptam a éé munkanélküli segílyt. Hát én becsülettel 38 és fél évet ledolgoztam. 2005-ben munkanélküli lettem, kaptam a munkanélküli segílyt. Hiába mentem, hát egy 50 éves nővel már nem nagyon állnak szóba. Akkor körülbelül annyi voltam. És följánlották a munkanélkülibe', hogy hát van érettségim, van 2 szakmám, akkor tanuljak hozzá még egy szakmát. Elmentem szakácsnak. Egy éves tanfolyamra. Akkor, szeretek is főzni, élveztem is. Mondtam, hogy a munkát soha nem tagadtam meg. Hát akkor-akkor lépek valahol a vendéglátóipar területén. Hát mondom, ott mindig van kereslet. Elvégeztem. Azt a szakmát, amit egy gyorstaplalón el kell végezni átképzésen, azt Zsolt, nem fogadják el sehol! Ezt most hiába mondják, hogy így. Nem igaz! Nem igaz! Arra intenek, legyintenek.

K: Tehát a munkaügyin felajánlott

V: A felajánlott az, az ööö hát az, az

K: De megcsinálta az iskolát.

V: Megcsináltam. Otthon van az oklevelem, meg a bizonyítványom. Megcsináltam. Nyertem vele egy évet, ééé ide eljártam iskolába. Annyi hasznom volt belőlem, hogy két, két és fél évig mosogattam. Mosogattam a Centrálba', mosogattam a Spár-ba'. A Spár-ba meg 300-400 vendég után volt 2 mosogató. Most gondolja el fiatalember, hogy ott, mint a szoba, meg nagy hely tele van koszos edénnyel, és nem győz a munkával idegileg, fizikailag. Azt értem el, hogy szorgalmam mellett leszállt a húgyhólyagom. El kellett mennem urológushoz. Hát mondom édes Istenem, megyek a lányommal a városba sétálni, és nem tudom a vizeletemet megtartani. Akkor egy pár hónap után járással az urológián a a Lipták főorvos úr azt mondta, hogy: „Ne csüggedjen asszonyom! Segítek magán.” Fölvarrták a húgyhólyagomat. Most ki van kötve, hogy erős fizikai munkát nem csinálhatok. Hát azért a aa 100 literes ólomfazekakat naponta tízszer, tizenötször. Zsolt még magának is

K: Persze, hogyan.

V: nehéz lett volna! Néha úgy éreztem, hogy a vesém a bokámba van. Még a-annyit mondott a főorvos úr, hogy örüljek, hogy csak a húgyhólyagommal lett gond, meg probléma. Most ezt a munkát nem vállalhatom. Most azóta, én rengeteget mentem. A munkanélkülin már, már arcról, meg névről is ismernek. Érdeklődök. A lábamat lejártam. Nincs felvétel. 1-2 helyen nem sértenek meg, de volt, ahol már mondták, hogy mit akarok én az 58 éves korommal? Most hova jelentkezzek? Most, hogy munkanélküli lettem, ez az idő, amíg kapom ezt a 25.000 Ft-ot

K: Ez milyen ilyen .. segély?

V: Ez ilyen, ez ilyen .... szociális segély. Védett korba vagyok, állítólag. Nem is tudom én ezt pontosan. Hogy ez most kötelező, jár, vagy az anyagi helyzetemből kapcsolva öööööüü összefüggően kapom-e? Munkát nem találok. Így elhelyezkedni nem tudok. Nyugdíjba még nem tudok menni, mer' mivel munkanélküli lettem, ezt, aki kapja, ezt a 25.000 Ft-ot, most 25.000. Régebben 18 volt, ezt 4 éve kapom. Ez a 4 év nekem nem számít bele a munkaviszonyomba. Most ott vagyok, hogy van 38 és fél év munkaviszonyom, ha ezt a 4 évet hozzáteszem 42 lenne. Bőven vidáman el tudnék menni dolgozni, a korom miatt én a za-za-zatko gyerek vagyok. Mondtam is, míg éltek szegény anyámék. Nyugodjanak békében. Csináltatok volna sokkal előbb, vagy később, vagy meg se csináltatok volna engem! Nyugdíjba nem mehetek. Ez a kis 25.000 Ft kapok, ez két számlára elég. Gáz, meg villany. De a gázzal is annyira örülök, hogy egyedi fűtés van. Én, mert így fizetek átalányt. 10.000-10.000 Ft-ot. Nagyon nehéz ebből kijönni. Nagyon nehéz. Most a férjemmel együtt van, 80.000 Ft jön be egy hónapba. Most ebből gáz, villany, TV. Mert hát azért TV-t legalább nézzünk,

K: Persze.

V: hogy mi újság van a nagyvilágba'. És egyedül a Zala Hírlap jár. Ezt a luxust merjük magunknak megengedni. Nagyon meg kell nézni, hogy mit főzök, hogy csinálók. Hál' Istennek tudok főzni. Tudok ezzel nagyon sokat spórolni. Meg az, hogy a férjem mindent megeszik. Tehát, ha marad krumplismácsik, azt reggelire megmelegítem, megpirítom, és azt jóízűen megeszi. Aztán nem vajas kenyér, meg gépsonka, meg-meg a többi. Mi ezekről csak álmodunk. Meg hál' Istennek. Nagyon sokszor el vagyok keseredve és öö már nem-nem is tudom, hogy, hogy mihez forduljak, mit csináljak. Az Önkormányzat részről is én-én egy rossz szót nem szólhatok rájuk, de hát vannak olyan visszasságok ám, hogy én nem tudom, hogy én nem csékány vagyok, vagy aki a segélyhez is úgy hozzányúl, hogy, hogy ő csak úgy kapja. Én kértem. Jogosult is vótam rá, mer' annyi pénzünk nincs, mint ami az átlag meg van állapítva. Kijött az Önkormányzattól két ilyen műkörmös kis plázacica, és körbenézett a lakásba'. Egyszerű, szorgalmas, spórolós emberek vótunk. Van egy szép bútorom és ííi nem a kocsmába töltöttük, költöttük el a pénzünket. Jön. Nézi. Hanóver szekrény, két TV, színes TV, Xantusz kép a falon. Hát mondtam neki: Hölgyeim! Maguk most leltárazni jöttek, vagy, vagy mit csinálnak a lakásomban! Mert én még nem kértem kölcsönt, és meg akarták nézni, hogy. Mondom, énszerintem én úgy értelmezem, hogy ez nemcsak annak jár, aki nyomorog, aztán a szoba közepén tüzet rak

K: Persze.

V: vagy valami. Beiskolázási segély lett vóna ez a lányomnak szeptemberre. Férjemmel ugye, ha nincs pénz, meg szegénység van, akkor vannak, aki ingerült, vannak a feszültségek. A férjemnek jött ez az ötlete, hogy biztos megkaptad, csak elköltötted! Mondom: Ne mondj ilyen hülyeséget! Zsolt! Mikulásra 6.000 Ft járt volna. A cigányok, azok mentek oda a pénztárhoz, amikor és beadtam a kis papíromat. Aztán kapták a cetlit és vették föl a 6.000 Ft-ot. Én meg vártam, mer' azt mondták, majd értesítenek. Karácsonyra, Mikulásra Mikulás körül küldte, küldött az Önkormányzat méltányosságból 2.500 Ft-ot. Hát akkor aaö elsírtam magam, azt mondtam, ha még zsíros kenyeret se eszek, én nem megyek kuncsorogni sehova. Nagyon. Sok ilyen dolgot, példát tudnák elmondani. Annyira számkivetettnek érzem magam, mer' nem azért nem dolgozok, mer' nem akarok. Akkor mellette jönnek a megjegyzések, hogy aki segélyen van, összeszedetném vele a csikket az utcán. Meg így, meg úgy. Hát azért az anyád jó Istenit! Hát azért gondolkodjál már a szádon, hogy először mit mondasz, hogy ki mér munkanélküli! Mer' azért az más, hogyha valaki nem akar dolgozni. Azért szül gyerekeket, hogy csak legyen, aztán megkapja a családi pótlékot. Hát öö borzalom, na. Jót nem tudok mondani. Én eljárók ide a Családsegítő Központba, itt van egy kedves kis mmm ...

főnökasszonyom. A Magyar Eszti. Akkor azzal elbeszélgetünk egy kicsit, panaszkodok, akkor kapok egy kis

K: Valamit.

V: valamit, az tán olyan, minthogyha, mit tudom én, kaptam volna 100.000 Ft-ot. Egy kicsit megkönnyebbülök, és akkor csinálom tovább. Úgyhogy így élünk. Hogy ezen őö .... jó lenne, ha változtatnának. Hát, ha én már ezt az oldalát nem is érem meg, de legalább a lányomnak, meg az unokámnak lenne jobb.

K: És ő mit csinál? A lánya?

V: A lányom aa őö most szülési szabadságon van. Van egy 3 hónapos kis unokám. Ő a Magnetic, van egy ilyen üzletközpont itt Kanizsán, a Magyar utcán. Ott pénztáros. De azt is szegénykém, a szülési szabadságát most kapta meg. Hát mondtam neki. Telefonon a főnökét felhívtam, mondom, kint lóg a baba lába, hát mondom mi az, hogy ő a táppénzét még mindig nem kapta meg. Most hogyha a nővérem még ebből a piciből, ha jut 1000 Ft, vagy 2000 Ft úgy örül neki, ha a lányon segítek. Hát kinek segítsen az ember, ha nem a gyereken?

K: Persze.

V: És akkor ő most szülésin van. Úgyhogy, hogy így vagyunk. Így élünk. Őö mindent, mindent megragadok, nézem a reklámújságot, az akciókat. És akkor nálam egy bevásárlás úgy megy, hogy elmegy egy nap, és ha már tudom azt, hogy a egy Penny-be a tejföl olcsó, a Spár-ba a rizst kapom meg olcsón és őö ... mosolyogni való, meg kinevetni való, de 10 Ft, sok ember 10 Ft, ő megpakolja a kosarát, aztán mindegy, hogy neki mennyibe kerül. 10 Ft-ért, 5 Ft-ért képes vagyok átmenni 500 métert, mert ott olcsóbb. Ez van.

K: Persze.

V: Ez van fiatalember. De ezt, ezt ahogy a nyugdíj mellett, ilyen nyugdíj mellett dolgozzanak. Azt nem engedném meg. Most ezt lehet azt mondani, hogy ez irigység, nem irigység. Lehet, hogy az is, de igazságtalannak tartom, hogy egy embernek, hogy amit másoltan is, és akkor engem tesznek ki az utcára?! Mert most még kell?? Hát, tessék megélni abból a 200.000 Ft-os nyugdíjból!! Hozzám még nem csöngetett be senki, hogy: Samuné, ki tudod fizetni a gázszámlát? Én ennyit tudok mondani.

K: Persze. Jó.

V: Ezek igazságok. Ezt

K: Jó.

V: bárki előtt le nem tagadom. Mer' ez így van. És én nem engedném meg, hogy a. Az én férjem 60.000 Ft-ból kijön, tessék kijönni a másik embernek is. Valami olyat, hogy, hogy nincs ilyen. Amíg másik családos anya iskolás gyerekekkel az utcán van, akkor azért ne dolgozzon 200.000 Ft-os nyugdíjas, és ne foglalja el a helyet! Majd, ha lesz annyi munkahely, hogy be kell segíteni akkor, akkor avassák be a nyugdíjasokat. Nekem ez a véleményem.

K: Őö ... tehát akkor most elhelyezkedési lehetőségei gyakorlatilag nincsenek?

V: Egyáltalán nincs. Most még megyek, aaa jelentkeztem, de ez a szebbik és jobbik ígéret. Azt ígérték, hogy majd hívnak telefonon. Már elmúlt egy hét, még nem jelentkeztek. Én ezt már tudom, hogy lehet, hogy ott a koromnál nem akartak megsérteni. Volt itt Kanizsán a múlt héten egy állásbörze, és ott voltam. Az egyik a Woknál, meg az egyik fia, egyik kedves kis fiatalember ült. És amikor rám nézett, aztán gondolom, meglátta az őszes hajamat, meg a a koromat, udvariasan annyit mondott, hogy: „Ne tessék haragudni néni! De mi Egerszegre toborozunk munkaerőt.” Hát nem hiszem, hogy Egerszegre toboroztak, csak nem akart megsérteni, hogy én, én mit akarok itt. WC-s néninek menni, vagy jó' van. Na hát, így élünk mi itt Kaizsán.

K: Őö ... ha mondjuk, felajánlanak Önnek egy állást a holnaptól, akkor-akkor azt elvállalná? Vagy milyen állást vállalna el?

V: Nincs kifogásom. Tehát csak ne olyan fizikai munka legyen, ami erőmön kívül legyen, mer' amúgy is egy vékony kis nő vagyok.

K: Persze.

V: De én nem válogatok. Nem válogatnék. Időm is van. Az biztos, hogy mennék. Nem lenne

K: És mennyi lenne az a pénz, amiért elmenne dolgozni?

V: Én minimálbérrel is. Énnekem még-még annyira öööüü megviselt ez a pénztelenség, hogy nekem még olyan igényem sincs, hogy azt mondjam 100.000 alatt el sem megyek. Nincs, nincs. Sajnos ennyire már képes vagyok megalkuvó lenni, mer' egy minimálbér nekem az egy főnyeremény lenne a 25.000 Ft-hoz. Ne tudja meg Zsolt! Soha! Ahogy az erszényében meg kell számolni a lóvé

K: Hát sajnos meg kell.

V: Na. Hogy, hogy tudok-e a a lányomnak valamit venni, vagy pedig még majd várok hozzá egy hétig, aztán majd lesz pénzem. Ne tudja meg ezt, soha! Ilyen, ilyen, igényem nincs, hogy csak ennyi pénzért megyek el dolgozni.

K: Ööö és mit tartana, mit tart fontosnak egy munkahelybe? Mit tartott fontosnak annó, amikor dolgozott? Vagy ööö .... Hogy a csapat jó legyen? Hogy a vagy hogy aaa egy-egy inkább szellemi munka legyen, vagy inkább fizikai?

V: Én-én elvégeztem a szellemi, és akkor tán az nem szelle fizikai inkább szellemi munka volt. A közösséget tartottam, meg azt, hogy volt egy munkahelyem, egy biztos pénz, amire tudtam azt, hogy tizedikén, vagy másodikán megkapom. Amire számíthatok. Meg a közösség. És ez az, ami most még megnehezíti az én kis munkámat. Hogy úgy érzem, hogy nem kellek senkinek, nem tartozok sehova. Nincs egy olyan rendszer az életembe, és ez nagyon hiányzik. Hát azért a 38 évet azért a 38 év alatt gyűjtöttem össze.

K: Persze.

V: Azt, hogy tisztának kell lenni, rendesnek kell lenni, időre kell menni, ha az letelik, intézhetem a magam dógát. Ez a rendszeresség hiányzik. Meg a, meg a csapat. Az, hogy az ember tudjon egy kicsit beszélgetni. Nem szórakozni meg a munkahelyre, de azért ööö egy közösséghez tartozik. Ez hiányzik.

K: És akkor Ön mindig be, be volt jelentve? Ööö

V: Én mindig be voltam jelentve. Azért megvan így, mer' elmentem a nyugdíjintézethez. Kikértem azt, hogy hány olyan évem van, amit figyelembe vehetnek szolgálati évemet. Mindig be voltam jelentve. Egy a vendéglátó iparnál csúsztam. A 40 évem meglett volna, mer' az iskola után elmentem a Certrál-ba mosogatni. Ott csak 4 órára voltam bejelentve. Itt elvesztettem 2 évet. Én már a fizet ööö a minimálbért megkaptam, de reggeltől este tízig, meg éjfélig ott voltam, de csak 4 órára jelentettek be. Itt-itt csúsztam meg egy kicsit. Meg a legtöbb vendéglátóiparban így van, így van ám, hogy nem jelentik be rendesen a dolgozóikat.

K: Persze.

V: 4 órára voltam ott csak bejelentve.

K: de akkor, akkor még nem kapta a segítyt?

V: Neeem. Én soha. Soha. Én-én úgy semmit nem vettem igénybe, hogy, hogy ííüüü, hogy mellette dolgozok és ööö úgy kihasználtam volna valamit. Én ahhoz meg túl becsületes vagyok, hogy olyan simliket csinálnák, hogy én, nekem inkább nem kell.

K: És amikor el-elhelyezkedett öö azelőtt ööö öö a család vagy a rokon segített az elhelyezkedésben? Vagy a Munkaügyi Kirendeltség tudott segíteni abban, hogy hol találjon munkát? Hogy még kikre számíthatott akkor? Vagy csak önmagára?

V: Hát csak magamra. Magamra számíhattam. A családba nem tudtak ööö segíteni, mer' nem volt olyan ismeretségi körük. Mindenki a maga kis állását féltette, hogy: Jaj, csak az enyém meglegyen! Aztán, a másokra, hiába rokon meg sógornő, intett. Magamra számíhattam. Az egyedüli jó segítség, ami volt, az a szakács tanfolyam, amit a munkanélkülitől kaptam. Most próbáltam, kaptam takarítónői állást és nagyon szívesen elmentem volna és ledöbbsentem fiatalember, hogy tanfolyam kell ahhoz, hogy takarítsak?! Hát mondom én itt ki találta ki ezt az örültséget, hülyeséget?! Bármikor a lakásomba be merem engedni. Tiszta a WC-m, a

konyhám. Én most végezzek el 58 éves fejjel egy tanfolyamot, hogy elmenjek WC-t takarítani? Hát azért mmmm legalább osztánának be oda, hogy menjek el tanítani, mer' akkor az is egy állás.

K: Persze.

V: Énszerintem ezért olyan pénzt vesznek fel valakik. Hogy, hogy egy 58 éves asszony takarítónői tanfolyamot végezzek el, hogy utána ablakot pucoljak? Hát öööö siralmas. 1 napig sírtam otthon, meg nevettem hogy-hogy-hogy ilyenre még álmomban sem mertem volna gondolni. Tanfolyam, hogy takarítsak!

K: Ö ö valaha költözött a munkahely miatt, hogy más helyen, más városban esetleg munkát ajánlottak volna? Vagy-vagy

V: Nem. Azt nem vállaltam.

K: a férje itt?

V: Azt nem vállaltam. Ide köt, itt van a családom. Neeem, nem tudnának, azt hiszem olyan állást ajánlani nekem, amiért képes lennék fölkerelkedni, hogy. Hát mit ajánlanának? Meg hova? Tanultam, iskolai végzettségeim vannak, de nem vagyok diplomás ember, hogy. Ha az lennék, már rég nem Kanizsán lennék, hanem már mennék valahova.

K: És közmunkába részt vett már valamikor? Ilyen közmunkába, amit a aaa ahova el kellett mindenképpen menni, azért, hogy azt a kis járandóságot, vagy segélyt megkapja?

V: Nem. Nem volt rá ilyen alkalom, mert amikor a munkanélkülin voltam, a ledolgozott éveim után járt a azután járt, meg kaptam. Utána nem-nem rendelték be, hogy dolgozzak, aztán csak úgy kapom.

K: Mikor került kapcsolatba a aa szociális intéz-zettel vagy itt a Családsegítővel?

V: A Családsegítővel 4 éve vagyok most íííí munkanélküli a a Munkanélküli Központba kellett járnom, és 1 éve alakult meg azt hiszem az a Családsegítő Központ. És attól fogva havonta rendszeresen jövök a Magyar Eszterhez. 1 éve, én úgy emlékszem, hogy 1 éve. 1 éve körülbelül.

K: És minden hónapban akkor.

V: És minden hónapba' kell jönnöm.

K: Mit gondol mennyit, mennyit érne így a munkája. hogyha, hogyha elmenne dolgozni? Hogy például, pénzben kifejezve? Hogy mi lenne az a munka, amiért elmenne? Meg ööö hogy, hogy tehát mert mondta az előbb, hogy az a minimálbér. De hogyha a reálisan néznének? Hogyha nem a, nem az adott helyzethez, hogy ma tényleg ilyen nyomott árak vannak. Hanem mennyit érne?

V: Hát énszerintem, egy 100.000, 150.000 Ft-ot biztos, hogy érne a munkám.

K: Bruttó vagy nettó?

V: Igen. Annyit biztos. Annyit biztos. Nem, nagyobb nagy összeget nem mondok, mer' azért tisztában vagyok a képességeimmel. De mmm ..... annyit megérdemelnék.

K: És mit gondol, hogy még milyen esélye van így a akármilyen feketemunkát vállalni? Vagy valamit?

V: Nem sok.

K: Nem sok?

V: Nem sok. Akkor lenne Zsolt esélyem, hogyha valami olyan körökben mozognánk, hogy öööö puszipajtás ide, meg oda, meg amoda, aztán akkor lenne. Tudok feketemunkáról, hallottam, de azokba a körökbe, abba nem lehet bekerülni. Az-az-az annyira olyan védett, hogy csak illetéktelen ide ne jusson, és így-így iszonyatos pénzekhez jutnak emberek. Hogy ők ezt hogy csinálják, nem tudom. Ööö ... jobb is, hogy nem tudom.

K: Persze.

V: Mer' engem a szüleim, egyszerű emberek voltak, mindig a tisztességes munkára tanítottak. A lányomat is arra tanítottam. Én öö én öö ilyen ... sötét dógokba nem megyek be.

K: Tehát ö

V: Soha nem! Nem tudnának úgy megvesztegetni, hogy na, gyere így vagy öö ... úgyhogy ilyen-ilyen témába szóba se állnék. Csak tisztességes öö lehá ö lehet, hogy erre má' rá is fizettem, de nem baj, de én akkor úgy érzem, hogy íí hogy önmagam miatt, hogy így a becsületes.

K: Persze. És hogyha holnap, hogyha most felajánlanak-felajánlanának egy munkát, akkor akár holnap el is tudná végezni?

V: Én még ma

K: Lemondana erről a segélyről, vagy erről a munkáról?

V: Lemonda, minden-minden-minden szerződé, örömmel-örömmel-örömmel. Na. Bárcsak, bárcsak az Isten szólna magából. Már délután, délután kettőkor már mennék dolgozni.

K: És-és öö mmm, hogy a jövőben terveiről mondana valamit?

V: Nincs. Én

K: A nyugdíjat-nyugdíjat mikor gondolná ...

V: Én csak reménykedek. Reménykedek. Most a iii 40 évvel öö munkaviszonnyal el lehet menni. Még a rendelet nem jött ki. Hogy ez egy élet. Az nagyon jó lenne. De most nekem ehhez még 2 évet össze kellene hoznom, hogy a 40 évemmel elmenjek. Másfél évet, mert a 38 és fél évem van. Amúgy meg öö 4 évet kell várnom, mert 62 éves koromba' mehetek el, ha nincs meg a 40 évem. Úgyhogy az a 4 év, én csak azt tudom, hogy holnap reggel megyek a piacra, aztán mit kell venni. Én csak 1 napra gondolkodok má'. Máshova csak terveim vannak öö álmaim vannak, ami nem biztos, hogy megvalósul. Hát ö nézzük reálisan a dolgokat. Hát elhelyezkedni én nem tudok, akkor most mit tervezgessek magamba?!

K: És hogyha így körbenéz, akkor mi, mi az, ami a legjobban gátolja a munka ... szerzésben? Vagy az elhelyezkedésben? Hogy mik fékezik?

V: Óóóó hát ee azt nem tudom, hogy mi fékez, mert tulajdonképpen csak azt mondják, hogy nincs felvétel, meg nincs munka.

K: Akkor a leginkább az, hogy nincs munka.

V: Aztán mellette meg látom árufeltöltőnek is elmennék, hát ott azokat a kávékat én is föl tudnám rakni oda a polcra. Tele van nyugdíjasokkal. Hát most-most lehet, hogy úgy tűnik, hogy én most a nyugdíjasoknak vagyok az ellensége, de én éééés jogos, mert én meg még nem vagyok nyugdíjas,

K: Persze.

V: és azért nem találom munkát, mert tele van katonatiszttel, meg öregasszonnyal a város, akik ott pakolgatják a aaa kávé. Én esküszöm, hogyha megérem, hogy nyugdíjas leszek, én, én elleszek otthon szépen, aztán elrendezem a kis családomat. De legalább ezt ne engednék meg, hogy a másiknak nincs munkája, a másiknak meg kettő, meg három van.

K: Hát igen.

V: És ezt, ezt sérelmezem, de szerintem velem együtt több olyan sérelmezi, aki nem tud elhelyezkedni dolgozni.

K: És-és akkor olyan munkahely nem volt, amit visszautasított volna? Öö ami-ami azt mondta, hogy ezt-ezt már nem vállalja, mert

V: Nem. Nem volt. Életem során nem volt. Én öö én öö erőmön fölül is elvállaltam, fogcsikorgatva megcsináltam, néha sírva csináltam végig egy műszakot de öö de megcsináltam iii de vissza nem utasítottam semmit. Éppen ezér' bosszankodok, hogy mér vagyok ilyen szerencsétlen, hogy, hogy mégse sikerül.

K: Hát remélem azért, hogy valami hamarosan csak

V: Hááát, nem jó kilátásaim vannak itt Kanizsán. Pláne.

K: Jó. Öööm ..... még azt elmondaná, hogy hogyan telik egy átlagos napja?

V: El. Fölkelek. A kávé az első. Az a szent. Az a szent dolog. .... Megkávézok, .. és sajnos cigarettázom. Cigarettázom. Azért arra úgy mindig kiszorítom, hogy azért jusson. Nem sokat!

Egy doboz egy hétig elég. Tehát a kávé mellé, vagy ha valami olyan hírt kapok, vagy valamiér' fölhergelem magam. Ez előfordul nagyon sokszor, amikor ha a rádiót hallgatom, meg a híreket hallgatom, hogy akkor mondom a magamét. NA, maradjunk. Megkávézok, utána elmegyünk a férjemmel bevásárolni, amit már kinézek, hogy mi hol olcsó. Megfőzök. és akkor délután olvasgatunk, TV-t nézünk, háztartási munkát végzek. Különösebbet nem tudok mondani.

K: Rokonlátogatások szoktak lenni?

V: Hát rokonokkal. A lányommal, kis vőmmel tartom a kapcsolatot. 500 méterre laknak tőlem. Az nagy segítség, hogy a nővéremnek volt egy jogi irodája és hát odaadta nekik, így most albérletet nem kell fizetniük. 500 méterre laknak tőlem. Elmegyek, unokázok egy kicsit, de én a szívem szerint, minden nap ott lennék, mer' az időből kitelik, de nem lehet a fiatalokra ráülni, úgyhogy ööööö hazajön a kis párja, aztán, na már megint itt az anyós? Tehát azért-azért ööö én se szeretném, hogyha valaki, jön haza a férjem, vagy otthon vagyunk, hogy valaki reggeltől délutánig ott üldögél nálam, aztán nem tudunk őszintén szólni egymáshoz egy szót se. Úgyhogy olyan egyhangúan telik ez a nap.

K: Ühüm, és akkor, így hogy ha ilyen nem tudom, hogy itt ilyen Szuperinfó vagy ilyen-ilyen újságokat néz, hogy a munka

V: Aaaa azokat aaaa minden, a hirdetéseket, a munkahelyeket nézem. Az a helyzet, hogy nagy francok ám ezek a iiiü vállalatok és ezt a kislányomtól is tudom. „Anyá!” – azt mondja. „Úgy sajnálom őket, annyian jönnek oda a aa Magnetic-be is föl vételre.” Meghirdetik a munkafölvételt, és nem vesznek föl dolgozót. Ettől az Önkormányzattól meg kapnak vagy nem az Önkormányzattól, hanem a Munkanélküli Központtól kapnak bizonyos fejkvótát. És már nagyon sokszor voltam úgy, hogy a Munkanélküliből távolságképp kilométerre elgyalogoltam, mert mondták, hogy van föl vétel a pékségnél. Hát mondom, hiszen a kenyereket elrakosgatom ott én is. És nem volt. Nem volt. De a Munkanélkülibe le van jelente, hogy veszünk föl embert. Meg van az, leadják, hogy hány főt, megkapják érte a a fejkvótát, amiért fizetnek és akkor utána szegény, én meg loholok, hogy: Jaj, hátha lesz munkahelyem! És annyi ilyen esetem volt, amikor po'fára estem, hogy az nem igaz. Hirdetem a, nézem a Szuperinfót, akkor a Kanizsa Újság, a Zala Hírlap. Az első azt amit nézem meg, hogy ki halt meg, és milyen munkahelyek vannak. A-azok kamuk. Mire odaér az ember a telefönt föl se veszi, má' nem is telefonálok, mer' drága az. 3000 Ft-os kis kártyát veszek

K: Ühüm.

V: azt nem telefonálok el olyanért, amit, inkább elmegyek gyalog, és megnézem. Úgyhogy öö ..... hiába kísérem figyelemmel, má' az se igaz, hogy amikor meghirdetnek valamit, hogy akarnak-e tényleg fölvenni valakit.

K: És oda a Munkaügyi Központba még be kell még járni Önnek vagy nem?

V: BE! Be kell járnom. Az Eszti már mondta, hogy mivel én eljövök a Családsegítő Központba, nem kell bemennem. De mégis mindig berendelnek! Aztán nem merek vitatkozni, hogy nem jövök, mer' öööö mert azt mondják: „Hiszen ő nem dolgozik! Ráér!” Úgyhogy én megyek, de semmit nem mondanak. Az hogy bemegyek, megnézik a kiskönyvet, bepecsételnek, ajánlani semmit nem tudnak. Bepecsételnek, és akkor megmondják, hogy mikor menjek legközelebb.

K: És most már ilyen iskolát se ajánlanak? Vagy tanfolyamot? Hogy esetleg valamit elvé

V: Hát má' asse ajánlanak, asse ajánlanak, mert nagyon évente sok fiatal érettségizik le, meg végez szakközépiskolát és nem mindegyik tud elhelyezkedni. Most már ezeket a tanf, meg nagyon sok fiatalember úgy gondol vagy fiatal meg úgy gondolkodik, hogy hát nem megyek el, akkor egy pár évig kihúszom azzal, végzek tanfolyamokat, aztán addig is kap ellátási pénzt, és akkor valahogy kibekkel az, hogy nem dolgozik.

K: Még-még azt el ööö lehet, nem-nem nem tudom, lehet, hogy én nem hallottam, hogy a férje mivel foglalkozott?

V: Az én férjem asztalos volt. A Kanizsa Bútorgyárba dolgozott. '85-be bezárt a Bútorgyár, akkor ő 1 évig volt munkanélküli, amit itt kaptam, meg ő öö kapott és akkor iii iiz szereztem neki egy állást. Itt az Izzóba, hogy ne legyen munkanélküli. Ott dolgozott mielőtt nyugdíjba vonult. A Bútorgyár meg az Izzó. Az Izzóba is szegénykém éíiii éjjel-nappal három folyamatba, három műszak

K: *Műszakba.*

V: ba dolgozott. És hát 43 éve volt, mikor nyugdíjba ment. És kapott 42.000 Ft-os nyugdíjat. És ott is egy csunya dolog volt, hogy őt megszünt a Bútorgyár, elhelyezkedett .. amelyik kollégája meg nem helyezkedett el, maradt szociális segélyen .. több nyugdíjat kapott, mint a férjem. Mer' a szociális segélyt másképp számolták be akkor, mint a férjem, aki elment minimálbérért az Izzóba dolgozni. Ott is ráfázott. Má' azé' is azt mondta, hogy inkább. Ezzel is érzékeltetni akarom, hogy mi soha nem azt használtuk ki, hogy hova. Mer' sokkal jobban tette volna, most őszintén megmondom, ha nem megy el dolgozni, mer' a nyugdíjánál jópár ezer forint számított volna. Azóta már megváltozott ez. Azt mondta: „Anyá, becsületesek voltunk, azok is maradunk!” Úgyhogy íi vagyunk. Most évenként van ez a 2-3%, így ment föl neki 60.000 Ft-ra. Hát nem sok.

K: *És akkor ilyen ké, tehát akkor ebből a 80.000 Ft-ból élnek.*

V: Ebből élünk.

K: *És-és így kiegészítés az semmi?*

V: Semmi. Semmi nincs. Semmi nincs. Úgy van nálunk, hogy, hogy ííi megjön a kis pénzünk, akkor ott vannak a rádió tetején a csekkek, azaz első, hogy azokat föladni. Minden csekket kifizettünk. Ha marad 30.000 Ft, akkor annyi, ha 25, akkor 25, az jut kettőnkre egy hónapba. És ebből élünk.

K: *De gondolom, főz akkor minden nap?*

V: D főzök minden nap, főzök minden nap, mert hát ebből a pénzből hát nem lehet semmit,

K: *Persze.*

V: hogy elmegyek aztán, valamelyik ... étterembe eszek valamit. Akkor mindig úgy főzök, hogy abból van ebéd és vacsora is.

K: *Akkor félre rakni azt az*

V: Ááá ugyan! Az kizárt dolog. Az kizárt dolog. Semmit nem lehet.

K: *És ő ő családi házban laknak vagy*

V: Neeem. Itt a Hermann Ottóban lakunk.

K: *Én nem ismerem a környéket.*

V: Jaaa aa nem ismeri a fiatalember. Nem, én a 4. emeleten lakunk innen. Még va még valamikor a '70-es évekbe a Bútorgyár építette ezeket a lakásokat, Bútorgyári Lakótelepnek hívják. Ott van egy öt 4 emeletes lakás. Mi a 4. emeleten lakunk. Szeretek ott lakni, mert városközpontba' van. Közel van minden. Temető, kórház, piac, posta, bármilyen irányba indulok, kéne menni, 10 perc alatt ott vagyok bárhol. Azér' ide is olyan 5 perc alatt ideértem mikor ez is közel van, a Munkanélküli Központ is közel van. Mindenhol. Úgyhogy itt lakunk.

K: *És ő ő mmég nem voltam még itt nagyon Kanizsán. Hogy ő ő ő, hogy, nagyon-nagy nagy ez a város, vagy annyira nem? Szóval azért el lehet így jutni közel?*

V: El lehet jutni, el lehet jutni. Én ő nem-nem kicsi város, de el lehet jutni. É mi gyalog közlekedünk. Én-én pláne. Hát amilyen drága a

K: *Bicikli?*

V: busz. Biciklizni nem tudok, meg ebbe a forgalomba már nem is mernék. Hát olyan kamionok süvítenek el az ember mellett, hogy még a gyalogjárdán is megsuhintja az embert. Én nem mernék biciklizni. Az egészséges mozgás az meg kell.

K: *Persze.*

V: Elmegyünk a TESCO-ba, a LID'-be. Az olyan 2 kilométerre van a lakásunktól vagy 3, de ez nem okoz gondot, problémát, mer' ilyen nagy bevásárlásnál mindig úgy főzök, hogy

másnapra is. És akkor szépen elmegyünk. Gyalog. Van ilyen kis bevásárlókocsi, amit huzok. Úgy nem nehéz. És akkor bevásárolok. Gyalog közlekedek, bárhova megyek.

„Judit”

Készítette: Drahos Zsolt

Az interjút leírta: Páldi Zsuzsa

V: Eddig munkanélkülin vótam. Na most akkor ugye azt kimerítettem a munkanélkülit, most átkerütem szociális segélybe áprilistól, most október tizenötödikéig. Szociális segélyen vagyok, és utána meg újra visszakerülök a munkanélkülibe mer’ betötöttem az 57 évet és akkó’ kapom azt a... Az is ugyanennyi pénz lesz, csak akkó’ má’ az nem szociális segély lesz, hanem más lesz a neve.

K: Jó. Ööö nem tudom, hogy, hogy egy pár szót mondana arról, hogy ööö, hogy ööö hol született...

V: Jó.

K: ...hogymenny..., hol élt eddig....

V: Itt éltem Kanizsán...

K: ... családról, családi háttérrel...

V: Na hát akkor...

K: Iskolai végzettségéről, ilyen alapvető dolgok...

V: ...fiam mondta, hogy e-zt... Hát, hogy... Itt születtem Nagykanizsán, 1953. Nem írja fel?

K: Ööö van, van egy ilyen kis készülékem ezzel...

V: Ja azon lesz...

K: Igen, igen...

V: ...jóvan’...

K: ...csak azért, hogy ma több interjút ...

V: ...jó. Ja...

K: ...le fogok folytatni és az az agyamból sajnos kiesik minden...

V: ...jó, majd abból kiírja. Na...

K: ...igen.

V: Hát itt Kanizsán születtem ’53 október tizenötödikén, az iskolai végzettségem az nyolc általános, és mindig fizikai munkát végeztem. Ilyen gyári munkába dolgoztam, most utoljára is, ahonnan munkanélküli lettem, a ruhái... Kanizsa Ruhaipari Szövetkezetenél voltam vasaló. És ott megszűnt ez a munkahely, felszámolás alá került, és akkor így lettem munkanélküli. Most vótam először munkanélküli.

K: Komolyan?

V: Úgyhogy egész eddig nem vótam. Most 2009. január 31-étől, akkó’ lettem munkanélküli, de az előtt nem vótam. Az...

K: 2009 január.

V: Igen. Azelőtt a 2009-ig folyamatosan...

K: És akkor hány év munkaviszonya van? Vagy harminc...

V: 37

K: 37? Jó, akkor pontosan...

V: Most még két év...

K: ...2 év...

V: ...mer’ ugye megemelték most a, nyugdíjba mehettem vóna, csak mivel az új törvény szerint most má’ o..ötvenhétbe, hanem ötvenkilencbe mehetek nyugdíjba. És így még két évet kell dolgoznom, de nem tudok elmenni dolgozni.

K: És mi, mi, mi gátolja, vagy mi ömmm gátolja az elhelyezkedését legjobban?

V: Hát az, hogy nincsen munkalehetőség leg-legfőképpen. Hát meg az egészségi állapotom is, mondjuk má' én nekem nem olyan az egészségi állapotom, hogy én ezt nem tudom milyen nehéz fizikai munkákat má' nem bírok végezni. Azér' má' nem 30 éves vagyok.

K: *Persze, persze. És ööö, és ööö ott a munkaügyibe ott próbálták esetleg valamilyen ilyen tanfolyamra beírni?*

V: Hát azt mondták, hogy ottan sajnos, hogy, hogy ööö nem tudnak, mer' nagyon sok a fiatal.

K: *Ühüm. És akkor hogy segítettek ott Önnek?*

V: Úgy segítettek, hogy kaptam ezt a munkanélkülit, akkor ööö 2010-be ... ebbe az évbe, ööö február körül megkaptam azt a krízis segítyt, azt a 25.000 Ft-ot kaptam, meg kaptam 5.000 Ft ilyen rendkívüli segítyt, meg hát amikor kérek, akkor adnak. Ha olyan, olyan problémám van, hogy, hogy kell valamire, pl. most egy hónapja is kértem, mer' elromlott a WC tartályom, folyt a vizem, akkor ugye bevitettem a számlát, hogy nem újat vettem, hanem ve-vettem alkatrészt bele, 2700 forintér', és akkor azt is kifizették. Szal' így ilyen... azt nem mondhatom, hogy nem segítenek, mer' ha kérek, akkor mindig segítenek.

K: *És mu..de munka, álláslehetőséget, azt nem nagyon tud...*

V: Állást azt nem tudnak.

K: *Ühüm, és...*

V: Olyan vót pl., hogy ööö, hogy kimentem állásra, konyhára, de hát az, az is olyan vót, hogy odamentem, de má' mondták, hogy má' betelt az állás. Szal' ilyen vót. ... Úgyhogy azonnal mentem mikor mondták, mondta a kis hölgy, hogy most ez asziszem' hétfői nap vót, akkor vót nekik ilyen értekezlet hétfőn, és akkor mondta, hogy most kaptak állást, hogy akkor most menjek el. Aztán mire odaértem, arra má' mondták, hogy má' vettek föl. Akkor vót olyan, hogy má' rég betellett csak nem jelentették be. De azér' azér' adtak, azt nem mondhatom, hogy nem. Csak mondom, ezek olyanok vótak, hogy vagy betelt, vagy odamentem és mondták hát ez, hát ööö elfelejtették lejelenteni, hogy má' betelt az állás. Nem szóltak be, ott meg nem vették le, nem húzták ki, aztán így de így konkrét úgy nem.

K: *Esetleg a családjáról mondana egy-két szót, hogy a szülei is itt éltek, mivel foglalkoztak, a gyerekei hol tanultak...*

V: A szüleim is itt éltek, a szüleim is munkás emberek vótak. Az apám villanyszerelő vót, anyám meg a bútorgyárba munkás vót. Apám meghalt 2004-be, a férjem meg 2006-ba. Úgyhogy anyám is egyedül van, meg én is egyedül vagyok. De külön lakunk... Úgyhogy akkor van egy lányom, az meg Kőszegen lakik... annak van négy gyereke...

K: *Komolyan? De jó!*

V: ...úgyhogy hihi/nevetett/ segítséget onnan nem igen várhatok. hihi/nevetett/

K: *És, és gyakran elmegy meglátogatni őket...*

V: Nem ööö, nem nem nagyon.

K: *...én nem tudom, hogy Kőszeg milyen messze van.*

V: Messze van.

K: *Messze?*

V: Ötezer fori... 2.500 Ft a vonat oda, meg 2.500 vissza, úgyhogy az má' egy...

K: *Oda ment férjhez?*

V: Oda.

K: *Hmmm...*

V: Úgyhogy anyukám van itt a közelbe' a 78 éves. Külön lakunk. Nem egy... egy városba lakunk, de külön.

K: *Öööö.....hogy a ilyen aaa akkor Ön egyedül él teljesen és a...*

V: Igen, én teljesen egyedül élek.

K: *...és ööö családi ház, vagy kertes ház, vagy...*

V: Ööö ilyen panellakásba lakok. Négy emeletesbe.

K: *Az előző hölgy is.*

V: Igen, panelba lakok. Hát úgy mondják, hogy panel.

K: És kire számíthat, hogy ha esetleg így me-megszorul...

V: Hát senkire...

K: ...vagy a rokon-rokonokra, vagy...

V: ...senkire nem számíthatok. Hát annyi, hogy, hogy anyukám azér' hát ugye ő nyo...hetvennyóc éves, őneki van olyan majdnem 100.000 nyugdíja, hát az segít néha, ha úgy alakul, hogy ...

K: És akkor önnek mennyi bevétele van egy hónapban?

V: Hát én nekem az a szoci... 25.600, meg az 5.000. Harmincezer. Ez a bevételem.

K: És ez, ez mire, vagy ...

V: Hát a...

K: ...mire elég?

V: Hát nyáron még, még úgy-ahogy, de télen most, hogy lesz ez a gáz-fűtés, most nem tudom. Arra számítok, hogy majd talán kapok rá valamit.

K: És emellett akkor ilyen ... akár valami ilyen barátok által valami munkát nemm... valami egyéb bevételt nem tud?

V: Nem tudok. ... Hát esetleg nagyon alkalmi ritkán, de tudja azt nem számolhatom bevételnek. Most, hogy ha elmegyek valakinek segítek, aztán ad nekem valamit...vagy mit tudom én azt nem számolhatom úgy, hogy most az nekem bevételem...

K: Persze!

V: ...mer' az vagy van, vagy nincs az, úgyhogy a biztos az csak ez. Ez, ez a amit kapok az Önkormányzattól.

K: És ööö, hogyan telik egy átlagos napja? Hogy...hogy felkel...

V: Így van!

K: ... és akkor innentől, hogy ha ilyet lehet kérdezni?

V: Hát az nem különösebben. Mit lehet csinálni? Minden nap...

K: Hogy főz, mindennap főz, vagy...

V: Hát neem főzök minden nap. Hát anyukámhoz lemegyek...azzal elbeszélgetek...eltakarítgatok. Hát ilye...hát szó...ez, ez, ez a legrosszabb benne, az egészbe. Ez. Nem tartozok semmi csoporthoz, talán jobb lenne az ember belépne valamilyen...ez ez mondjuk ez tényleg ez ... ez egy kicsit. Talán ami az egészbe a legrosszabb ez. Hogy az ember egyedül van.

K: Mit tart fontosnak egy munkahelynél? Hogy ha...

V: Hát a legfontosabbnak, hát mosmá' hogy így a ... így a ahogy ennyi idős vagyok, megváltozott a véleményem nem föltétlen nekem muszáj, hogy milyenek a kollégák meg a... hogy a munka megfeleljen, meg el tudjam végezni. Kész, ennyi. Szal' az, hogy milyenek a kollégák meg kik között ...ilyen ez má' nekem abszolúte nem fontos. Ilyenre nem adok má'.

K: Ööö emlékszik olyanra amikor ööö valami munkalehetőséget visszautasított?

V: Nem! Még soha! Még soha nem. Amikor ide mentem a ruhaiparhoz, akkor is ilyen nehéz helyzet vót, akkó' 16 éve, akkor is úgy vót, hogy nem lehetett munkánél... nem lehetett elhelyezkedni, há' mégis őő azér' el tudtam helyezkedni. Mer azér' vasalni nem vót könnyű.

K: Nem. Hát az egy picit nehéz fizikai.

V: Aztán igen sokan visszautasították. Meg sokan jöttek, aztán egy hét múlva elmentek, úgyhogy, nálam olyan, hogy, hogy a, hogy a munkát nem igen utasítottam...

K: És ott mennyit dolgozott abba?

V: 16 évet. Nem az, hogy mennyit, hanem mennyit kellett túlórázni.

K: És ott...

V: Nyáron reggeltől-estig dolgozni kellett.

K: És ott nagyon meleg volt gondolom. Meg...ott a gőz....

V: De most, hogy kikértem a nyugdíjpappíromat, mer' ugye kell most ehhez, és rajta van hogy 60.000 Ft vót ám a fizetésem 2000-be. És most mennyi a minimálbér? 10 év múlva.

K: Háát igen!

V: Azér' kellett ám dógozni, azér' a hatvanezerér', igaz hogy a...

K: Hát gondolom!

V: ...most így visszagondolva azér' megfizették mer' akkor vót a minimálbér 20.000Ft...

K: Igen!

V: ... meg huszonöt. Akkor majdnem a dupláját megkerestem.

K: És több műszakba kellett dolgozni, vagy...

V: Hát nem, egy műszakba dógoztunk, de az olyan vót, hogy, hogy, ha vót hogy, ha mit tudom én vót munka, úgy jött ki, hogy úgy készült el, akkor ott kellett még akár este 9 óráig is. Úgyhogy vót olyan, hogy reggel hattól-este kilencig.

K: És fizették is a túlórákat, vagy...

V: Ezek szerint, ha hatvanezer vót a...

K: ... tehát akkor fi....

V: ... fizetésem, az átlagba mer' kiszámoltam most az egy éves, ugye kihozta a nyugdíjba, hogy mennyi vót a fizetésem, és 60.000 Ft.

K: Ümmm....ööö költözött valaha munkahely miatt pl. másik városba, vagy...

V: Nem, nem, nem, nem...

K: ... mindig itt, itt akkor helyben tudott munkát...

V: ... mindig...igen, mindig itt helyben a munkát...

K: ...és, és ööö vállalná, hogy esetleg költözik, hogy ha most tudnának...

V: ...hát, mosmá' nem. Mosmá' ennyi idős koromban nem. Azér' mosmá' 57 évet betötöm hihi/nevetett/ ebbe a hónapba, azér' mondom. Mosmá' nyugdíjba kéne mennem, nem költözni hihi/ nevetett/ ...

K: Igen! És, hogy ha, hogy ha hol....ma, vagy holnap felajánlanának valami munkahelyet, akkor elmenne?

V: Hát, hogy ha most én nekem felajánlanának, ha még költözni is kéne, ööö olyan munkahelyet ami, ami megfelelne, el tudnám látni, meg azt megfizetnék...

K: Ühüm...

V: ... há' persze nem 50.000 forintér'.

K: Ühüm...

V: Ugye azér' azt nem kívánja senki, hogy 50.000 forintér', eladjam a lakást, menjek albérletbe, aztán ezt a lakásomat is fizessem meg azt is az ötvenezerből...

K: De, hogy ha mondjuk itt helybe el tudna helyezkedni, akkor...

V: Ja, hát akkor el...

K: ...itt milyen, milyen összegér menne el dolgozni?

V: ...hát mosmá' csak a minimál hát milyen összeg, hát... most a minimálbér 70.000 Ft. Hát...

K: Igen. Tehát azér' elmenne dolgozni?

V: ...azér' el, el, el...

K: És mo...ööö.....

V: ...hogyne mennék el. Hát akkor, akkor nem 30.000...

K: Persze!

V: ...akkor 60.000 Ft lenne. Hát azér' persze. ... Bármilyen munkát elvállalnák.

K: öhm/köhintett/ És ööö, így a, aaa munkakeresésbe gondolom amikor tavaly januárban így munkanélküli lett...

V: Igen, igen, igen...

K: ... akkor azér' a rokonok esetleg tudtak volna segíteni, vagy, vagy, hogy...

V: ...hát az a...

K: ... úgy értem munkát szerezni...

V: ... hát az a baj...

K: ... kire támaszkodhatott?

V: ... hát az a baj, hogy, hogy, hogy az az iz-ismerősöknek sincsen munkája. Most aki nekem ismerősöm, kollegáim vótak, azok se találtak munkát. ... Anyám meg 78, az honnan találna nekem munkát? Az ő ismerettségi köre is...nem, hát ez a legnagyobb baj különben. Csak ismerettségi körbe lehet ezt má', ezt má' észrevettem. Ha lenne olyan ismerős, akkor igen. Akkor biztos, hogy valahova sikerülne. De csak úgy. Így, így, hogy most én odamegyek valahova jelentkezni, nem. Nem, szóba se állnak az emberrel.

K: Meg a munkaügyi se nagyon...

V: Meg a munkaügyi se nagyon. Hát most ők is mit tudnak? Ha odaszónak' egy állásra, akkor odaküldnek husz embert, Nem?! De mondjuk, ...most odamegy husz ember, biztos nem a legöregebbet fogják fölvenni! Akkor vót újsághirdetésre is jelentkeztem, ...ott is má' betöltötték. Ott is jelentkeztem egy étterembe a konyhára és akkor mondja az üzletvezető, hogy, hát aszongya' most pont most vett föl két fiatal, de hát aszongya' az az igazság, hogy ő meg pont idősebbet szeretett volna, ott a megin' akkor elcsúsztam. Na! Aszongya' nem akartam fölvenni őket, de annyira erőszakos volt ez a két fiatal, na aszongya' fölvettem őket, hát...de az-aztán akkor nem jelzett vissza. Mondta, hogy ha majd nem felelnek meg...aszongya nem is hagytam telefonszámot, hogy majd a, nem mondta meg az illető, hogy hol van az az étterem. Aszongya, hát azt most nem. Hát akkor jóvan'. Nem mondja meg, aa-akkor hogyan jelentkeztek...

K: Persze!

V: ...még egyszer, ha nem mondja meg.

K: De akkor azért' még nem tett le arról, hogy esetleg szerezzen munkát?

V: Hát nem tettem le, persze nem...

K: Hogy nézi még akkor ezeket az Expressz?

V: Nézem persze, nézem csak mondom a tapasztalat ez, hogy...vagy azt mondja, hogy még vááár, még i... gondóko...mé...válogat, vagy má' betelt, ha nem telt be akkor meg aszongya' még vár jelentkezőket. hát...

K: Hogyan került kapcsolatba így aaa munkaügyi, meg a szociális kirendeltséggel?

V: Úgy kerütem, hogy amikor megszűnt a munkahelyem, akkor beirányították a az összes iratunkat minden, mer' mi csoportosan lettünk...

K: Ja, hogy teljesen bezárták ... a céget?

V: Teljesen! Igen, igen úgy, úgy kerütem oda. Igen. Szal' nem én egyénileg kerütem, hanem az egész, az egész üzem dolgozói mind odakerütek.

K: És hány ember volt ez?

V: Húú, hát, motan' má' a végén má', hát a száz biztos vót...

K: Hmmmm.....

V: ... ha nem száz, nem vagyok benne biztos. Vagy százötven, valahogy így. A száz az biztos, hogy vót, de most nem tudom pontosan, hogy mennyi. Végkielégítéssel jöttünk el, az állam fizetett ki bennünket, mer' ... nem vót pénz. Állami végkielégítést kaptunk, amit majd, hogy ha eladják a céget, akkó' majd abból a pénzből...

K: De az legalább má' megkapták?

V: Megkaptuk, meg, meg, megkaptuk. Mindent rendesen megkaptunk.

K: Ühüm...

V: Úgyhogy végkielégítéssel jöttünk el. Mindenki megkapta évek után, kinek hány éve vót, úgy az...aszerint' kapta, felmondást is ... felmondást kaptunk meg végkielégítést. Úgyhogy 2009. januárban kaptam meg minden pénzt. ... Igen....Hát akkor még ugye a munkanékülím az 40.000 vót, nem harminc. Azt kaptam kilenc hónapig. A kilenc hónap után meg kaptam ezt a ... lecsökkentett, ez már segélynek mondják.

K: Igen! Esetleg még aa aaa munkaügyibe, vagy itt a családsegítőbe ott öö ööö próbáltak Önnek szerezni még valami támogatást?

V: Itt a családsegítőbe ment még...

K: És ide mióta jár?

V: Ide? Április óta.

K: Ühüm. Havonta kell ööö jönni?

V: Havonta. Igen. Ide április óta járok, ... mióta áttettek a szociális izére, segélyre, de most nem tudom, hogy mostan' október 15-től megin' hova kerülök, de akkor má' megin' más, más...ugyanennyi pénzt kapok, csak más neve lesz neki.

K: És itt mibe tudnak segíteni Önnek?

V: Hát... itt a szoci... itt a családsegítőbe?

K: Igen, igen, igen.

V: Hát én így még nem kértem segítséget, mer' nem is tudom, mit lehet kérni. Mibe tudnának?! Még csak kétszer vótam itt. Fővették' egyszer az adatokat, akkor meg méegyszer vótam....hát meg olyan konkrétan.....

K: Közmunkába akkor nem, nem vett részt, vagy...

V: Nem!

K: Valamit akartam még...

V: Közmunkába nem mer' én má' betötöttem azt az időt, hogy engemet nem kúdhetnek közmunkára. Én má' nem abba tartozok bele. Én má' nem vagyok olyan aktív dolgozó, hogy, közmunkára...

K: Beszél még arról esetleg, hogy a munkavégzés szerepe, jelentősége, fontossága az életében az, az, vagy hogy, hogy állt ehhez?

V: Hogy, hogy álltam a munkavégzéshez? Hát azt most nem tudom, hogy..... Hogy szerettem-e dolgozni, vagy...

K: Igen! Vagy, hogy... hogy mit jelentett Önnek?

V: Hát ez a...

K: Hogy ez a közösséget?

V: Hát a, igen...hát, hát nem...

K: Az volt a fontos?

V: Hát az vót a fontos a megélhetés elsősz...elsőszámú szempont. Az vót, hogy a fizetés a megélhetés, nem a közösség ez...

K: Ühüm....

V: Sokszor az ember ott is hagyta vóna a közösséget, de ugye nem hagyhatta ott, mer' a pénz miatt.

K: Persze! ... És esetleg ööö tehát név... mer' mondta az előbb meg a kolleganő is, hogy név nélkül lesz. Nehogy ilyen, hogy ööö itt esetleg Kanizsán ilyen feketemunkára van lehetőség, vagy ... vagy valami ilyen egyéb megélhetésre, vagy ööö ...

V: Hát szerintem nincs. Mosmá' annyira szigorúan veszik, hogy má' senki nem mer' így feketemunkával foglalkozni. Nem is mernek fölvenni senkit, mer'...én nem tudok róla. Az én köreimbe azok mind rend... bejelentett. Sőt inkább azt csinálják, hogy nem nyóc órára, hanem négy órára veszik föl, ...hogy ha nem tudnak annyit fizetni, meg hat órára, de bejelentenek mindenképpen. Ami azt jelenti, hogy nyóc órás munkát el köll végezni hat órába, nekik...ilyenről tudok... de be-bejelentve.

K: És akkor ebből, ebből a pénzből tud akkor megélni?

V: Hát ebből tudok, mer' végül is 500.000 Ft végkielégítést kaptam, meg megkaptam azt a 25.000 forintot krízissegélyt is. Huszonöt meg öt az harminc...hát úgy eddig még úgy ki tudtam, mer' mosmá' fogytán van a pénzem...

K: De akkor most a harmincezer forintból él?

V: Most harmincezer forintból élek...abból. ... Meg hát mondom, hogy ha kérek akkor egy ötezer forintos segílyt azt adnak.

.....

K: *És akkor gyakorlatilag, ahogy, ha a rezsit kifizeti, akkor igazából nem is marad...*

V: Hát akkor nem marad semmi.

.....

K: *Hhhhhh /sóhajtott/ Még arról beszélne egy kicsit, hogy amikor kikerült aa az iskolából, hogy utána milyen munkahelyei voltak? Azt mondta, hogy fizikai...*

V: Igen

K: *... munkát tudott...végzett?*

V: Igen, igen.

K: *Hogy akkor mindig itt ilyen ööö gyáraknál, vagy ilyesminél...*

V: Hát nem mer' voltam étterembe is dolgoztam, presszóba is még fiatal koromba, mikor kikerűtem' az iskolából... hihi/nevetett/ ...akkor igen, akkor ilyen helyeken is dolgoztam. Vendéglátóhe...vendéglátónál dolgoztam elég s... jó pár évig, hát nem mondom, hogy nem tudom milyen sokáig, egy pár évig. Aztán utána má' kesztyűgyárban dógoztam, meg mindig ilyen...gyárakba dógoztam. Fizikai munkát.

.....

K: *Jó. Köszönöm szépen!*

V: Ja....hihi/nevetett/

K:*Igen, köszönöm szépen!*

V: ...hát....

K: *De, minden, minden kérdést föltettem, úgyhogy...*

V: Föl?

K: *Igen!*

„István”

Készítette: Drahos Zsolt
Az interjút leírta: Páldi Zsuzsa

K: Jó. Ööö, de azt is mondhatja, amit az előbb akart! Nem akartam magába fojtani a szót. A segélynek a szerepéről kezdte el.

V: Hát öö, hát talán akkor kezdem előről, oszt akkor majd kitérünk erre.

K: Jó, jó, jó.

V: Röviden mondom el az életemet. Tehát én öö '52-be születtem, apám '56-ba öö kénytelen-kénytelen volt elhagyni az országot. Nem kell mondani, hogy miért. Öh édesanyám-édesanyánk nevelt a nővéremmel. Méghhh annó még annak idején elég nehéz körülmények között. Aztán megkezdődött a nagybetűs élet. A ..öö..az úgy kezdődött, hogy '66-ba, amikor jelentkeztem a Pékségképző illetve a Szakközépiskolába, mert a aa festegettem, oda azért nem vettek fel, mer' ii aaa politikai öö a-az édesapám '56-os, és akkor így elkezdődött az én pályám. Egy kereskedő szakmát tanultam, mer' azt akartam. És akkor dolgoztam tisztességesen ebben a szakmában, meg aztán próbáltam újítni is, hogy sofőr voltam, meg szal' megfordultam 1-2 helyen, mer' az ember mindig keresi a, a-a

K: Jobbat.

V: a jobbat. Így van. A szebbet, a jobbat. És akkor öö ezek a dolgok úgy egy kicsit visszavetettek, mert aztán több helyen például azért nem vettek föl, vagy azért rúgtak ki x munkahelyről, mert '56-os voltam. Sőt '74-be, mikor vonultam a hadseregbe, egy írnoki állást kaptam. Mivel megvolt a hivatalos jogosítványom így „TSZR” [?] vezetői vizsgát is letettem. De miután én fölkerültem a az úgynevezett akkori zászlóaljhoz, mint írnok, 2 hónap múlva lekerültem. Mondván öö politikailag megbízhatatlan voltam, és 2 évig végig kellett gürölnöm az össze hadgyakorlatot, ami abban az időben volt. Tehát ö

K: Hány évig volt katona akkor?

V: Hát ö abban az időben 2 évet voltunk,

K: 2 év.

V: de hát utána ráhúztunk még 1-2 hónapot, úgyhogy ez egy kicsit több lett. Hát öö ezek után én tisztességesen öö leszerelve ö .. próbáltam a '70-es évekbe' élni az életemet. Majd megnősültem. Ö .. közben volt egy ö .. az édesapámhoz egy végleges útlevelünk, de nem engedtek ki az akkori rendszer-nek megfelelően.

K: És hol-hol élt?

V: Kanadában, Wiltonban. És akkor én ...ugye meg kellett várni, amíg leszereltem. Amikor leszereltem, akkor utána kis idő múlva megnősültem és öö ..... öö ... hát családot alapítottam .. és ... élte le az ember a kis hétköznapi életét. Tisztességesen, becsületesen dolgoztunk a feleségemmel. Neveltük a családot.

K: Akkor a kereskedelembe

V: És akkor a kereskedelembe én dolgoztam, de utána kaptam egy lehetőséget. Elmentem a „Furási”-hoz műszaki raktárosnak. Tehát elvégeztem egy ilyen műszaki tanfolyamot Siófokon, és akkor elmentem öö .... elvégeztem az iskolát, hazajöttem, közép öö beosztásba' kerültem. Ilyen műszaki raktárnak én voltam a „Furás”-nál a műszaki raktáros. Szal' a mindenese, a vezető, középvezető beosztásba. És akkor két családot neveltünk a feleségemmel mind ezzz'85 elején kezdődött és '86 öö ... közepe táján öö rendszeresen vért adtam. Donor voltam. És egy alkalommal, pénteken elhagytam a munkahelyemet. Öö kikérővel. Öö hétfőn közölték velem, hogy öö ööö igazolatlan napot kaptam. És a ja, elkezdődött egy ilyen cirkusz, mindenáron ki akartak dobni. Utána oszt arra rájöttem, akkor kellett valakinek a helyem, és akkor meghurcoltak, a Zalaegerszegi Döntőbíróság mondta, illetve helyezte hatályon kívül az ügyemet. ... És gyakorlatilag én így kerültem ki az utcára

már 1986-ba'. A két cs-családom öö at tovább nevelve hirtelen nem tudtam elhelyezkedni, mer' már akkor kezdődött ez a érdekes munkanélküliség. És nem volt mit tennem. Volt egy családi vagyonunk, amit az édesapám segített venni. Egy 1005-ös Zsigulim, és én nekiálltam taxizni. Hát a taxi az nem egy olyan lányalom, mint ahogy azt sokan látják, különösen vidéken.

K: *Hogy csak ül-ücsörögni kell a kocsiba.*

V: Igen. Ücsörögni kell. Azt a sok mindent meg kellett oldani. Had ne mondjam milyen vendégei voltak az embernek. Azt is csináltam tisztességesen, becsülettel. Aztán volt egy karambolom .. ellopták az autót. Most ez hosszú történet. Bíróságra jártam közbe, ráment a házaseletem, mán 1 évig nem dolgoztam, feleségem beadta a válópert, elváltam, kikerültem az utcára, ... egyedül ... úgymond ...minde

K: *Ez mikor volt? Ez még '90 előtt volt?*

V: '90, ez még a közvetlen '90, '80, '90 előtt egy évvel, mer' olyan 3-4 évet, talán 5-öt 4 évet taxiztam és akkor fel előről kellett kezdenem az életet. Hát, megismertem egy hölgyet ..öhh.. elmondom a történetet. Megismertem, öööh családot alapítottam, van egy frankó 17 éves fiam, de öö az visszatérve erre az időszakra eöe amikor kezdődött a vesszőfutás, akkor ugye különböző helyekre mentem el dolgozni. Akkor dolgoztam egy helyen 3 hónapot, fél évet, majd kiközvetítettek ide, meg oda, meg amoda

K: *És ezt ilyen baráti kapcsolatokon keresztül? Meg így ismerősökön*

V: Igen. Meg újsághirdetésbe. Szóval minden volt. 78 munkahelyig írtammm

K: 78?

V: 78 munkahelyig írtam, hogy hány helyről szórtak ki. És akkor már amikor nem voltam fiatal ember, akkor több helyen ugye a koromra, az egészségi állapotomra, meg majd a 2. körbe szele, visszavesszük. Stb., stb. Csak röviden mondom, hogy Kanizsán akkor jött először ide ez a Billa, a Spár. Szakmai önéletrajzzal szinte elsőként jelentkeztem és majdnem mindenhol az volt a válasz, hogy: „Nem magára gondoltunk uram.” Is öö durva példát is tudok mondani. Ezt így veszi a magnó?

K: *Nyugodtan. Persze.*

V: Háát azt mo-mondták, a-amikor a Billánál voltam, ilyen kigyúrt figurák ott voltak velem izé és elutasították a kérelmemet, hogy a szökéket kell felvenni, mer' nem kell mondanom, hogy mért. Szóval ez egy kicsit mellbe vert. Aztán a aa hogy öö hogy mondjam? Hogy nehéz volt ezeket földolgozni, mer' hát én dolgozni akartam, mentem. Családom volt stb. és nem vettek

K: *Persze.*

V: fel több alkalommal. Mondom! 78 munkahelyig írtam. Akkor beleuntam. És akkor közbe kiközvetítettek ide-oda, mindent befogadtam.

K: *De akkor ilyen munkanélkülín volt?*

V: Igen, közbe akkor munkanélküli voltam. Akkor, akkor kaptam x összeget. Hát az semmire nem volt elég. Akkor behívtak, tudj voltak ezek aaa börzék. Nem találtam ott állást. Akkor ... a Munkaügyi Központba bakból közvetítettek ki a Kanizsa Kft-hez több alkalommal. Hát először szólt a szerződése, illetve fölvettek korlátlan ideig, majd a gyanus körülmények között 1 év után lejárt a szerződése. Kitétek az utcára. Majd visszavettek 1 év múlva fél évre, 3 hónapra, 2 hónapra. Tehát magyar megalázónak, megalázó volt ez az egész történet.

K: *Persze.*

V: És akkor nem kell mondani ez idő alatt hiába dolgoztam a szakmában, mint sofőr, minimálbért kaptam. És akkor e-ezek így fölörölték a a dolgaimat. Közbe' ugye a feleségem is főiskolával ki öö kikerült az utcára. Pedig öö a egy alapító cégné' öö elsőként dolgozott ugye ott öööh könyvelő volt, de gépre tették a dolgokat és így

K: *Nem volt rá szükség.*

V: megköszönték a munkáját, de öö hangsúlyozom, hogy nem biztosítottak neki munkát, ugyanúgy, ahogy engem kidobtak annak idején nekem se. Tehát ezt így értem folyamatában, hogy az ember nem tudta mihez kezdjen. Ugye ment fűhöz-fához. Szaladtunk a vargához, mint ahogy van a nagy könyvbe', aa aaa azok a az a korosztály már nem kellett sehova, így aztán jött a drasztikus munkanélküliség, ami önmagáért beszél, sok családot megérintett. Bennünket ... kimondottan. És ööö, abból a kis aprópénzből, amit kaptunk próbáltuk tengetni a kisss életünket. Hála Istennek fölneveltem a 3. fiamat, kitűnő tanuló, de ööö most jár a Batthyányba, harmad éves, de öö nem látom a jövőt hhh ...részbe'. Az övét igen!

K: Ühüm, ühüm.

V: De úgy

K: Az is már azért valami!

V: Az is valami. Hát nem kell mondani, hogy ma milyen helyzetek vannak. Családokba ...öö beleköltözve, beleköltözött a politika, meg ez a csunya dolgok, amik nem lettek megoldva. Munkanélküliség mér-mér-mérgezőleg hatott mind személyre, mind, mind családon belül ööö férfira, nőre egyaránt. Tehát ööö én azt mondom, hogy ma Magyarországon nincs egy olyan érdekvédelmi szervezet, jól hangzik a Családsegítő Központ, a neve rendbe is van, de nem, magasan nem tölti be azt a szerepet, aminek, aminek ööö ....

K: Amit be kellene töltenie.

V: Aminek be kellene tölteni. Mer' ugyanis, hogyha én öö it végigdolgoztam egy öö egy x életet, önhibámon kívül vagyok kinn az utcán, családot nevelek, tisztességesen elfogadtam egy munkát, én más kategóriába vagyok. Tehát én mélységesen sértve érzem magam, megalázva a jelenlegi helyzetem miatt. Akkor, amikor több betegségtől szenvedve, már több éve le akarnak százalékolni, de hurcolnak a Munkaügyi Központba, itt kell jelentkeznem, meg ott kell jelentkeznem, munka nincs, a megalázás marad. Ez, addig nem bírta a szervezetem, még ez év öö öö júniusába megműtöttek egy Tutor, egy hólyag nevezetű valamivel, ami tööö a stressz váltotta ki, mert ugye semmiféle komolyabb bajom azelőtt nem volt, de belső lövés, orvosilag most már ki van mutatva, hogy ez mennyire rányomja a, a bélyegét .... a szervezetre, mert vannak olyan érző emberek amik belülről,

K: Persze.

V: és nem tudjuk kiheverni. Magos vérnyomásom van, gerincem öö padlón van, prosztata.. kezelésekre járok. Mostan volt ez a műtét, ami annyit jelent, hogy, hogy ugye negyedévenként belenéznek a hólyagomba. Egy műtét után kezelésre járok. Tehát stabilan munkát vállalni már nem most, hanem korábban sem tudtam. Már most meg abszolút nem. .... És hát így hhhh elég nehézkes az életünk, a feleségem is mos' má' azon a ponton van, hogy sajnos eléggé ki van borulva. Tehát konfliktus úgy családon belül nincs, de a feszültség... érezhető. Énnem, hogyha itt van, talán meg lehet.... hallgatni, meghallgatják, lenne egy olyan kérésem, hogy az olyan emberek, akik tisztességgel, becsülettel dolgoztak, és mindent elkövettek, hogy visszakerüljenek az úgynevezett közsférába, annak teljesen más elítélést kellene aa biztosítani, mint, mint ami jelenleg van. Mert kérdezem én, ha valaki 35 éves korába a BM-től meg, vagy x helyekről elmehet nyugdíjba épp egészségbe, akkor egy beteg embernek adják meg az alanyi jogot, hogy ha nekem van 30 évem, akkor tessék nekem 30 évig tisztességesen fizetni, az én kérésemre mer' nincs munka, egy olyan összeget, hogy élni tudjak, és fel tudjam nevelni a gyerekeimet. ... Röviden ennyi. Aztán mondhatok még

K: Jó, jól van, jól van, jó. Igen. Jó. Ööö még olyan-olyan kérdéseim lennének, hogy akkor, utoljára mikor volt-volt mu-munkába? ... Mikor volt az utolsó munkahelye?

V: Hát utoljára most már közel 9-10 éve. Tehát szintén ott a aaa miaa Kanizsa Kft-nél, tehát szerződéssel .. ugye kitettek az utcára, holott akkor, amikor én mondtam azt, hogy én egyedül vállaltam 3 utcát, meg 3 játszóteret kaszálni, meg karbantartani, meg minden, hát mer' azt a munkahelyet se lehetett betölteni, valakinek az is kellett. Pontosabban, pontosabban tudjuk azt, hogy azután kapják a nagy lóvét, és ottan valamilyen szinten eltűnik a lóvé, mert ugye

egy játszóteret, ugyanúgy, mint egy családi ház udvarát, naprakészen illetve időszakonként kaszálni kell, de nem az történik öö én ezt meg elvállaltam volna. Ez se tetszett. Most meg nem tudok ebbe', ebbe' a korba' váltani. Tanulni már ugye nem, öö nincs idegrendszere az embernek. Nem kell mondani, hogy miért.

K: *Aaaa Munkaügyi Kirendeltségbe ott, ott ajánlanak még fel munkát?*

V: Hát a Munkaügyi Kirendeltség most már olyan szinten ajánl fel munkát, hogyha konkrétan kapnál munkát. Tehát most már évek óta eöo öo a páciensnek kell megoldani azt, hogy, hogy most hhhhh mi újság van. Most azok a tanfolyamok, amik-amiket beiktatnak, ez az az azok nem teljesen fedik a valóságot, mer' nem is úgy működnek. Meg hát azért' meg kell mondani őszintén, hogy vannak korosztályok, amelyek már .. én a számítógéphez nem akarok ülni. Saját szakmámba nem tudtam elhelyezkedni. Mindent megpróbáltam hhhh semmi ööo olyat nem kaptam, amibe x ideig tudtam volna dolgozni, az esetleg nyugdíjnál majd beleszámolna a történet. S ee öö ee egy lényeges dolog, hogy amikor például én, meg sokan kikerültünk az utcára, mi nem tudtuk azt, hogy most nekünk, ha mi nem fizetünk TB-t, akkor mi a nyugdíjnál el vagyunk meszelve. Már pedig ezt illetett volna mondani.

K: *Hát ez az utóbbi pár évbe' van, ahogy mondja.*

V: És akkor ugye a kormány egyszer elfogadta, illetve volt róla szó, hogy beleszámít, aki önhibáján kívül van kinn az utcán, a nyugdíjba azok az évek. Most azt összeg, amikor nyugdíjba megy az ember, arról ne beszéljünk. Na, de ezt a többi ember, sok ember nem tudta. Mert akkor ugye befizettük volna azt a TB-t is például. Tehát ez egy ilyen-ilyen olyan csapda volt, amibe sokan beleléptek és most bajba' vagyunk, mer' ugye én is közelítek a nyugdíjhoz, hátha megérem, mert itt már visszaszámoltak nekem ennél a műtétnél. Valamilyen szinten. Most vagy ... hatalmas szerencsém lesz, ez az élni akarás, vagy valami csoda folytán kimászok ebből a történetből. De tudom, érzem, hogy, hát éjszaka négyszer, ötször megyek el WC-re, napközbe' is. Hát hova kellek én? És akkor még gyógyítani se tudom magam, mert nincsen. Hát ide is egy életforma kellene, be kellene tartani a szabályt. Na, de most ennyi stressz után, hogy? Most olvastam nemrég volt egy újságban, kifejezettem erről beszéltek, hogy a tudat alatt, amit

K: *Persze.*

V: az ember így megélt, bele megy a szervezetbe aaa ööo sok ki öo kilátástalanság, a sok öö olyan dolog, ami hát, nem kellene azzz ilyen betegségeket hoz. Az orvosok se' tudták megmondani. Többek között azt kérdezték tőlem, amikor ez a műtét megtörtént, illetve előtte, hogy dohányzok-e? Hát mondom, 35 éve nem dohányoztam. Akkor is 1-2 spanglit.

K: *Ühüm, ühüm.*

V: Hát a pia az meg olyan, hogy minden ember megissza azt az 1-2

K: *Persze.*

V: sörét, meg azt az 1-2 pohárkát. Tehát nem kocsmába járó valaki voltam. .... És így most nehéz helyzetbe' vagyunk, mer' ez a pénz, ez arra elég télen, hogy hónap 16. napján már meg köll számolni, hogy kenyér vagy kifli legyen a az asztalon.

K: *De akkor most Ön ezt a rendszeres szociális segélyt kapja? Lakhatási támogatást vagy valami ilyesmit kap?*

V: Hát azt a család után valamilyen, lakhatásit én nem kapok. Na, milyen összegeim vannak? Kapjuk a családi pótlékot, a feleségem most ööo, én ezt a szociális sssegélyt kapom, meg ööo

K: *Ez ilyen 25.000 Ft?*

V: Igen.

K: *Ez a*

V: Igen,

K: *25.600, vagy valami ilyen?*

V: igen. Valami ilyen hatalmas összeg. Meg a családi pótlék, meg a feleségem kapja az ápolássszi az édesanyja régóta beteg. 20.000 valamennyi forintot. Hát egy, egy akkor összeg,

hogy .....hhhhhh .. hogy .. ezt egyszerűen .. kilátástalan a helyzet. Hát régóta. Itt a hölgynek elmondtam, nagyon normálisan állt a dolgokhoz, ő le a kalappal előtte. Átlátja a dolgokat. Segíteni nem tud csak így próbálgat, de nem ez a megoldás. Tehát itt határozottan mondom, hogy azok az emberek, akik önhibájukon kívül vannak kint az utcán, dolgoztak, el akartak helyezkedni ő nem kell mondani, hogy a hány féle ok miatt nem lehet, meg egészségi állapot. Ezt egybe olyan helyre kell sorolni, mint például mondok egy példát. Én '70 harminc évvel ezelőtt voltam kinn az édesapámnál Kanadába' .. 32 napot. Ott, aki önhibáján kívül került ki az utcára mindaddig kap egy olyan tisztességes pénzt ő hónap végéig elég, míg vissza nem ke helyez őö meg a szakmájába. Tehát nem küdik mingyá' utcasöprőnek, mint

K: Ühüm.

V: itt bennünket. Ő vagy pedig őö a korának megfelelően esetleg elvégez egy valamilyen iskolát. Itt nem működik ez.

K: És közmunkát azt végzett valaha?

V: Közmunkát? Hogyne! A Diánál közmunka volt. A Diánál közmunka volt. Hát ő mentünk reggel, el kellett menni őö szemetet szedni az utcán. Őö nem volt probléma. Megcsináltuk őö. Na, de valahol megalázó volt. Nem? Fűvet nyírni ő stb., stb.

K: És ez mikor volt? Ez már olyan 10 éve?

V: Ennek már 10 éve volt. 10 éve.

K: És azóta nem is ajánlanak még ilyet se föl aaa

V: Még azt se föl. Nem-nem. Sőt már nekem ott azt is megmondták, hogy énnekem már nem kell jelentkezni, meg ne menjek, mer' ő teh

K: Most már nem is kell odamennie ilyen havonta egyszer?

V: Hát őö a Munkaügyi Központba 3 havonta járok. Na, de őö onnan már nem közvetítenek ki, mer' ott meg vannak adva azok az emberek, akiket fölvesznek. Hát általában' a fiatalokat.

K: Ühüm.

V: Hát én ott akkor is megmondtam a frankót. Aztán nem kellettem, mer' mondtam én, én ő elmegyek egy munkahelyre, mikor nyírtam egy játszóteret vagy valami, akkor nem tartottam 3 óra dohányszünetet, mer' nem is dohányoztam. Megcsináltam a munkát, és szépen elmentem é aaa a dolgomra. És akkor megmondtam ezeket a dolgokat. Ez nem tetszett, így kitettek, és mondom utána akkor utána határozottan megmondta egyik személy, hogy én ne is jelenkezzek, mer' én, én nem, nem. Engem nem. Szóval

K: És vidéken? Vidéken vállalt valaha munkát? Vagy őö vagy vállalna munkát, hogyha vidéken lenne? Elvállalna?

V: Hát megmondom őö most már nem vállal-nák vidéken munkát. Mondom, mer' kezelésre járok. Meg kell mondanom, nem tudom tartani a vizeletemet. Hát-hát az nonszensz lenne, hogy én megyek a buszon, megállítom a sofőrt, hogy nekem

K: Ja, persze.

V: most pisilnem kell. Hát ez vicc. De legalább az emberi méltóságomat, meg becsületét, meg amit ő csináltam, meg ooo ami ő dolgoztam. Meg hát ob-obsitot megkaptam a hadseregben. Tessék megadni nekem a civil életben is. Szerintem. Megjárna.

K: És még mit tart fontosnak egy munkahelyen? Hogyha

V: Hát őö munkahelyen. Hát, ami feladat, azt el kell végezni ee ő egy normális összeg fizet-fizetésért.

K: És ez mi? Mi lenne ez mondjuk?

V: Hát ő még a kereskedelembe eldolgoznék, mondjuk valamilyen szinten. Bármit, mert én ahol annak idején a '60-as évekbe kettős ő ő fronton dolgoztam. Élelmiszer eladóként tanultam, ugyanakkor Fűszernél raktárban. De hát ide például a Magnetic nagykerbe jelentkeztem 3. alkalom, és azt mondták, hogy .. hogy most nem. Hát akkor most nem tudom ennyi év után, most hova-hova fussak, vagy még kihez folyamodjak?

K: De azért próbál még így hívogatni

V: Hát most már kevés lendülettel. Most nem tudok. Nyilván ha berendelnék, mennem kell. Há' én közbe ugye nevelgetem a családomat, meg sokszor minden bajom van. A vérnyomásom pocsék, akkor .. Szóval az otthoni helyzeteket próbálom megoldani. Mire megjön a fiam, valami ebédet csinállok. Hááát, megmondom őszintén nem. Nincs már türelmem. Nincs már ehhez türelmem. Nincs. Benne vagyok a korban. '52-es vagyok. Nem, nem. Korábban bármit. Mindent elvállaltam. A nagy szőnyegboltba' dolgoztam. Ott, ahol a mázsákat kellett emelni, hogy mikor hazamentem már alig bírtam fölmenni a lépcsőn. Úgyhogy nem kell mondani, hogy. Például '66-ba' a Fűszertrnél, ezeket a békákat huzogattuk má-mázsá sz-számra ízé, és ez visszaköszönt ugye a gerincnek. Annak ellenére még valahogy tartom magamat. Nem hagyom el. De megmondom úgy, ahogy van, hogy most elkeserített az, hogy evvel a dologgal műtöttek. És ez egy rosszindulatú daganat, ami vagy föl-föl mmm megold a szervezetem, vagy .... vagy nem. De érzem magamba a feszültséget, egyre idegesebb, feszültebb vagyok, amint korábban nem. Úgyhogy látja azt a hhhhh családom is, hogy mi van. De mmm mindent megpróbálok megtenni, hogy ne így legyen, de egyszer hhhh nincs kilátás. Kilátástalan az egész. Egészség sincs. Szóval minden, minden rossz ami.

K: Ühüm. De akkor mindez összesen gátolja abban, hogy elhelyezkedjen?

V: Igen. Most már azt mondom, most már, hogy elmennék még mai napig is dolgozni. Bárhova. Hogyha így, így fölvennének tisztességes pénzért. De azt hiszem erre már nincs lehetőségem.

K: A tisztességes pénz alatt mit ért?

V: Hát egy olyan kereset, ami öö öö ami-ami normál kereset.

K: Egy ilyen 80-100 ezer?

V: Hát egy-egy 100 ööö egy 100 ezer, 80-100 ezer persze már, az-az már valami lenne, de ezeknél az okok fog nál mellett szerintem nem fogok tudni.

K: De az alatt, az alatt ööö az alatt nem is érné meg? Így ezt a segélyt, meg ezeket feladni, hogyha mondjuk, egy 50.000 Ft-ot tudna keresni akkor, akkor azon el-elgondolkozna? Vagy az, az most tényleg annyira kevés, vagy nem annyival több, mint e mint, ez amit kap?

V: Persze. Minden fillér számít öö

K: Ühüm.

V: ööö ami plusz jönne be, hangsúlyozom, hogy most már nem, nincsen olyan kurázsiban, mint-mint. Szóval egészségügyileg nem fog menni. Nem bírnám. Ez azt hiszem, hogy akármilyen, mit tudom én, mi az, munkahelyre kerülnék, hát azért ott csak dolgozni kell.

K: Persze.

V: Úgyhogy tanulni, mmeg ilyen sz-számítógépes dolgokba meg már-már, az én esetemben szó sem lehet. Próbáltam aa aaa az ügyön segíteni. Annakidején. Tesco meg ide-oda, mire odament az ember be volt töltve az állás. Belefáradtam, ezekbe a dolgokba. Szóval csunya dolgok ezek. Kevesen értik, aki ezen nem ment keresztül az nem is tudja, hogy miről-miről van szó. Úgyhogy ezt, ezen-ezen valahogy vala-milyen szinten változtatni kellene, mer' szóval sok ember.

K: De még valakire egyáltalán számíthat a munkakeresésben, vagy már

V: Neem. Nem.

K: Az újság a maximum, ami

V: Hh. Az újság se! Hát a feleségem például ööö főiskolával, hangsúlyozom főiskolával, öö szakmai öné-önéletrajzzal 12 munkahelyre írt levélbe'. Mindegyiken d elutasítást kapott. Személyesen is. Koránál fogva.

K: És ő annyi idős, mint Ön, vagy?

V: Nem. Ő 5-6 évvel fiatalabb. De, megvan ő is zuhanva. Mást képzelt el, mint ahogyan ami van. És így hála Istennek, hogy a fiunk olyan, hogy ilyen stramm srác. Ő látja a dolgokat. Félt minket. A mai fiatalok 90%, 95%-ánál. Igen értelmes. De hát sokszor ő is ..

elgondolkodik 1-2 dolgon. Különösen, most mikor pályát kell választani. Hát tudja, pénz kell oda. Most mi, mi a fenéből szedünk össze annyi pénzt?

K: De itt akar maradni Nagykanizsán vagy

V: Hát ööö. Igen. ööö öö

K: vagy egy főiskolára menni, vagy egyetemre?

V: Hát a főiskola szóba' van, de ő azt mondja, hogy inkább, hogyha lenne rá lehetőség. Deee, meggondolja, mer' szóval van előtte egy példa. Az unokatestvére az Pesten nem rég végezte el a gépéssz mérnöki főiskolát. Most a diplomával jött haza. Most még tud, tanul 3 évet, építői szinten. De hát ő még, ő még ő ott van, hogy most még gondolkodik, aztán, hát szeretnénk persze, hogyha továbbtanulna, vagy valami szakmába elhelyezkedne, ahol pénz van, meg boldogulna.

K: Persze.

V: De hát most már ez-ez egyre kevesebb, na. Egy-egy jó munkahelyet, nem kell mondani, azért oda most már sok minden kell, nemcsak az, hogy értelmes meg öö öö dolgozni szeressen.

K: Ön azt mondja, hogy az ismeretség az számít? Leginkább? Hogy ki kinek az ismerőse?

V: Hogyne. Számít. továbbra is azt mondom. Számít, számít. Nem annyira, hát ööö ezt azok tudnák megmondani, azért .. akik, benne vannak ezekbe a dolgokba. Ez a visszahelyezés arról szól, hogy .. én sajnos.

K: És Ön ilyen családba, vagy rokoni kapcsolatokon keresztül nem-nem tudott volna ilyen munkát vállalni?

V: Nem, mer' nincs, nem, nem, olyan helyzetbe senki hogy. Mond, hangsúlyozom, hogy mindent. Hát, aki kimegy az utcára szemetet szedni, meg összeszedi a kutyaszart, meg egy parkot öö 10 éve ingyen öö tartottam karba egy futballpályát, önerőből ültögetek.

K: Ön ilyeneket csinál még?

V: meg néha elfutballozok a fiúkkal, mer' azért azt nem felejtettem el. Mer' hogy elfelejtsem a, felejtsem a búmat-bámat gondomat, úgyhogy 20 éves gyerekekkel futballozok, olyan szinten, amilyet .. és imá-imádnak. Én imádom őket. De nem ez a megoldás, hát ööö mondjuk ezt becsülni kellett volna. De, hát én öö azért szomorú, mert ugye én azt csináltam egy kis aprópénzért, aztán utána elvették tőlem azt a lehetőséget, mert nem kell mondani, hogy egy ilyen a játszótérnek a fenntartása is azért

K: De most akkor ezt a futballpályát már nem Ön gondozza?

V: Hát hh most is én gondozom, dee öö szal' pénz nélkül

K: Ja, de úgy semmi? Feketén semmit nem-nem kap, hogy

V: Öö, hát én nem kapok ezért semmiféle pénzt. Persze, hát most nem nagy dolgok ezek. Hát én nyírom a fát, sokszor a futballpályát. Megmondják a srácok. Én szedem össze a szemetet, tartok rendet. Ott nincs huligánkodás, homokozóból sörösüveg, meg szóval ilyen apróságokból összeáll az egész, ami-amit méltányolnak a szülők. Sőt, meg is akartak választani, de hát nem engedték azt, hogy én ott mit tudom én, egy 4-5-6 órában ellássam azt a feladatot, mert hát az nem kis dolog. Hát az nem lehet játszótér, az csak futballpálya [nem érteni].

K: Ez itt van Nagykanizsán?

V: Itt van Nagykanizsán az üzlet. Szóval ezt, azt még megcsinálnám. Az az ahhoz kértem segítséget is, aztán nem, nem adtak. Pedig az .. ott lenne helybe, ott lakom. Úgyhogy ismernek. Sok mindent kibuliztam nekik. Hát azért van például futballpálya, hinta-palinta, meg, úgy azér' mondom rend. ... Rengeteg fiatal jár oda.

K: Akkor ebből kiindulva, hogy néz mi egy napja? Felkel és akkor ...?

V: Hát csinálom az ételtemet, hát ööö feleségem megy Kiskanizsára, öö indítom a fiamat .. iskolába, .. otthoni teendőket ellátom. Elmegyek a, elintézem az ilyen dógaimat, ami vannak.

K: A számlákat befizetni stb.?

V: Eeegyre több igen, többet megyek a az SZTK-ba, meg vérnyomásmérés, meg szóval minden időjárásnak megfelelően változik a a az egészségi állapotom. Akkor délben megvárom a családot, .. ebéd meg .. meg elmegyünk valahova pihenve, fiam tanulás, aztán ott elmegyek őő a nagymamához, meg egy kicsit segítek őőő kertbe vagy valami, de .. meg még van egy idős, illetve egy házunk, ahol úgy eldógozgatok, őő kiskertünk, aztán ennyi. Hát közbe ugye ezt megelőzően rendesen kerestem a munkahelyet, most már belefáradtam. Ennyi.

.....
K: *És az előbb mondta, hogy, hogy őőő olyan munkát még mindig elvállalna, ami aa kereskedésbe. Kiskereskedésbe, vagy?*

V: Hát, igen! Igen.

K: *És hogyha mondjuk, egy ilyen munkát följánlanának holnap Önnek, akkor már*

V: Persze.

K: *menne is?*

V: El.

K: *Dolgozna?*

V: Persze, csak őőő azok a lehetőségeim lennének meg, legyenek meg, hogy, hát az egészségemre tekintettel tu

K: *Hát ahhoz igazodna nyilván. Úgy akkor elmenne dolgozni?*

V: El.

.....
K: *Már nem emlékszem arra a két válaszra, hogy, hogy őőőő munkahely miatt őőő költözött-e valaha, vagy Nagykanizsán dolgozott mindig? Vagy itt a környéken?*

V: Nagykanizsán. Nagykanizsán dolgoztam.

K: *És a*

V: Ja igen, a '70-es évekbe voltam Pesten.

K: *Ühüm.*

V: 2 évet dolgoztunk a barátommal, aa Kőbányán őő Moszat meg a Zöld ... Fűszértnél. Édességraktárban. Hhh hhhhh

.....
K: *Még azt ááááá szeretném megkérdezni, hogy mit tart fontosnak egy munkahelynél?*

.....
V: Hát őőő .... fontosnak? Hát, azt hogy őő .... azt hogy normális körülmények között ... dolgozhasson az ember, ... eegy tisztességes bérért. Ennyi. .... Lehető legjobb kollégákkal, mer' az-az-az kell, az kell. ....

K: *Emlékszik olyan munkahelyre, amit visszautasított volna?*

.....
V: Nem. .... Nem.

.....
K: *És itt-itt a Családsegítővel mennyi ideje van kapcsolatban?*

V: Hát most talán 1 éve, vagy 2 éve.

K: *És őők*

V: Hát őőő rendszeresen a Munkaügyi Központba x időbe' meg kell jelenni, és akkor maguk tudnak ajánlani. Közbe én keresek munkahelyet, amit be köll írni ide a könyvbe, mert különben nem kapná az ember rá aprópénzt, ha nem jön ide. Hát most aztán Kanizsán [nem érteni] a dolog, nemcsak nekem, sokaknak. Úgyhogy itt az a legnagyobb probléma, hogy az itt beígért, kormány által, kormányok által beígért munkahelyek nincsenek megvalósítva.

K: *De így legális munkát vállalna, hogy az lenne? Vagy ilyen feke vagy alkalmi, vagy, hogy mondjam?*

V: Hát alkalmit? Hát most mit jelent: alkalmi? Evvel a két-háromszáz forintér' elmegyek most is és kitakarítok, de hát az [nem érteni] kettőn? Például. Mást, mit? Semmit. Hát az mire elég? Semmire.

K: Persze. De ott legalább valami kiegészítmény van.

V: Hát őö mit egészít ki? Az a pénz, amiről beszélt, az semmire nem elég. Úgyhogy, kilátástalannak tartom már régóta a helyzetet. Ezek, ezt a dolgot meg megalázzónak. Mert, mert aki tényleg őö annyit keresett munkahelyet, me mert ahol dolgoztam ott megvannak a papírjaim. Tisztességesen, becsülettel, még a a Viánál is, amikor elküldtek annó odaadták a papírt, hogy semmi gond a munká-munkája ellen, csak hát ugye lejárt a szerződése. Nem kell mondani, hogy miért. Hát azért járt le a szerződés, hogy utánam jön egy új. Ugyanazt az aprópénzt kapja, a többit meg elvárásolják, gondolom. De hát ez, ki kell mondani a frankót, hát ezz ez így működik. Sajnos. Mer' hogyha én, meg vagy maga, vagy te, hogyha tegezhetlek?

K: Persze. Nyugodtan.

V: Akkor elvégzed a munkád, akkor természetes, szereted, akkor természetes, hogy ragaszkodsz hozzá.

K: Persze.

V: Hát én se voltam vándor, csak hát ugye nekünk, nekünk abba a korosztá, abba a korba lehetőségünk volt. Meg hát ment, ment mindenki, hogy többet, legjobbat szeretett volna csinálni. Hát ez ma is így működik. De hát mindenkinek nem sikerül, nos nekem sem.

K: Itt-itt ő-ők nem tudnak segíteni valamibe, vagy ez a Családsegítő?

V: Neem, hát őö szerintem önekik sincs olyan, szóval nem biztosítanak számukra se. Még korábban ugye a Munkaügyi Központnak végül is az volt a kötelessége, hogy, hogy illetve az volt a szerepe. Benne van a nevében. Hogy én bemegyek, vagy másik ember, hogy akkor ott nekünk felajánlanak egy olyan munkát, meg segí-tenek elhelyezkedni. 1-2 munkahelyen betöltődött úgy, de utána azt mondták, hogy nem, nem úgy működik. Azt a piac határozza meg, meg azok a cégek. Ugye őö magyarul pofára is me-ment ez a történet, mert nem mindenkit vettek fel. Most hogy én egy szakmába őö jelentkeztem, akkor őö miért kellett arra várni, hogy másik jöjjön, meg nem énrám gondoltak? Hát még ki se próbáltak.

K: Ja.

V: Már-már ez. Hát itt kezdődött a megalázás. S akkor utána legyen az embernek a 100. munkahely után görcsölni? Hát, .. hát én amit végigjártam, hát mondtam a feleségemnek is, hogy őö telebír őö egy 2 hetes történet egy ilyen izé 100 oldalas 200 oldalas könyvet, akkor én írhatnák egy Egri Csillagok vastagságú könyvet,

K: Ja.

V: hogyha a sors, sorstársaim. De hát nem értem meg, hogy a az a sok szakma, itt is ugye Kanizsán megszüntették tejipar, sörgyár, gépgyár stb. Mindenhol ahonnan én például leszereltem, hol volt munkám? Elmentem például a tejiparhoz karbantartónak, vagy a sörgyárba.

K: De azt hallottam, hogy bútorgyár is volt itt.

V: A bútorgyár ugye amit, ami nem egy olyan dolog, hogy máról holnapra tönkre lehetne tenni. Vagy egy tejipart, amibe milliárdokat

K: Az is megszűnt?

V: Az is megszűnt. Milliárdokat őö őö dolgoztam ott, hát a pasztöröző gépek voltak ott, meg olyan technológia már akkor, hogy ..

K: De azt hova vitték innen?

V: Hát ő fene tudja. Megszűnt, aztán mit tudom én. Hódmezővásárhelyről, meg Kínából hozzák a tejet. Érti?! Ezzz. Talán te is tudod, kivágatták a sertésállományt, a marhaállományt, amikor itt a környező keze környező falvakba, ahol annyi volt a marha, vagy a vagy az állatállomány, hogy őö ide szállították be a tejet. Hát itt olcsó volt a tej, a sajtermék,

minden. Most. És akkor ez nem csak egy dolog. Tehát ő ennek .. aránylag megszűntek a munkahelyek, aztán ööö nem lett helyette más. Hát, ő semmi. Akkor az az a azok az emberek hova mentek? ..... Nehéz.

K: És a sörgyár az az is régen megszűnt?

V: A sörgyár is. Azt hiszem, már nem működik. Hát öö a Balatoni Világost Pesten is vették.

K: Hát meg a Kanizsai, Kinizsi.

V: Kanizsai, Kinizsi például.

K: Azt még én is, pedig nem vagyok egy nagy sörfogyasztó, de

V: Mért? Egy em-ember egy kultúrába egy sört megiszik. Hát nézze, a németek elmennek, egy futballmeccsre aztán 3 akkor korsó sört visznek, hogy

K: Az október.

V: Hát azért, meg viszonylag olcsó volt. Hát azt mondták anna-annak idején, hogy Kanizsán, illetve Zalába a leg mmm normálisabb az ivóvíz. Tehát egy jó alapanyag volt, fillérekből egy kis komlóval, meg evvel-avval megcsinálták aa aaa jó, finom söröket. Aztán megszűnt. Hát dolgoztam ott is. Hát láttam hhhh hogy mi megy. Aztán jött egy francia cég, egy olasz cég, egy mit tudom milyen cég. Aztán megszűnt. Az emberek mentek az utcára. Az, aki már abba a korba volt, nem tudott mit kezdeni magával.

K: Milyen ny kérdésné, ööö hogy el tudja mondani, hogy mivel volt több az élete, amikor dolgozott? Hogy mi-mivel volt teljesebb?

V: Avval hogy, hogy, hogy volt egy olyan öö stabilitás ami, öö .... ugye megkapta az ember a bérét öö mm és .. szóval folyamatos volt a munka, meg akkor nem voltak veszélyeztetve annyira a munkahelyek, tehát öö biztonságot adott

K: Ühüm.

V: a családnak. ... Már akkor is voltak érdekes történetek, de az egggy, meg hát öö végül is ahol én dolgoztam, meg mindent amit, ahol dolgoztam szerettem, elvégeztem munkát is tisztességesen, becsülettel. Hhhhhh egy biztonságot adott természetesen hhhhhh. Meg nem voltak ezek a ilyen dolgok, gondok amik most vannak. Tehát filléreskedés, mer' az ... a legerősebb idegrendszer is ... tropára vágja.

K: És ha, ha, hogy mit nyerne, és mit vesztené azzal, hogyha, hogyha ilyen legális munkát tudna vállalni? Vagy hogyha tudna vállalni valami munkát?

V: Hát mit vesztenék? .....Hát semmint.

K: Ugye ... hát nyilván akkor kiesne ez a aa, ez a járandóság, de hogy ezen felül így?

V: Hátha amikor pótolná, mert ha több lenne akkor a nem probléma nekem. Én nem törekedtem arra soha, hogy munkanélküli legyek, meg segínyt kapjak, mert valahol megalázonak tartom. Sőt, amikor ugye egy kalap alá veszik azt az embert, aki dolgozott, meg dolgozna és akkor ugye aa aa ö x ember tartja el a munkanélkülieket. Hát ez nem, nem így van. Mert amikor ő nem dolgozott, akkor ez az ember fillérekért dolgozott ebbe' az országban, mivel nem kell mondani, hogy Közép-Európában még mindig a legalacsonyabban fizetett nép a magyar. Tehát ezt tudni kell. .... Ezek nehéz, nehéz dolgok.

K: Ez így

V: Erről meg kéne kérdezni az embereket! Tehát a nagypolitikát én azért látom veszélyesnek régóta, mert ott nem erről szól a dolog. Hhh mert volt egy politikus, aki talán nevet is mondok, de most nem. Aki azt mondta, hogy:”Mindenféle társadalmi formában egy ember jogsérelme, az egész társadalom jogsérelme.” Tehát amikor öö egy ilyen helyzetben, mint amiről én beszéltem sokan vagyunk, kikerülünk az utcára és nincsen jövedelem, meg biztosítva sincs semmi, akkor az, az valamilyen szinten az ugye .. megalázó, sértő, és hogyha nincs időbe' kezelve akkor például ilyeneket lehet kapni, mint amit én. Hhhhhh hát sokan vannak így. Vagy alkoholista lesz, vagy öngyilkos, mer' abba is vezetünk a világon. Szóval kemény dolgok ezek.

K: Jó.

V: Egy nagyobb apparátusnak kellene, én azt mondom, a fiatal generációt. Látod már, olyan erélyesnek, meg strammnak, meg értelmesnek, hogy ővelük kellene ezt a dolgot megoldani, mer' azok a, ez a generáció, a mienk, meg ezek már képtelenek bármit újítani. És minél lejjebb süllyednek, hhhh ez-ezáltal, hogy nincs egy szociális állam, ami igenis és azt mondja, hogy: Igen? Te ennyit dolgoztál? És már nem bírod, vagy valami, akkor megkérdezzük: Elég lesz ez a, a fizetés? Mint, ahogy ugye vannak olyan emberek, akik nem dolgoztak semmit, aztán három-négyszázezer forint, meg még mellette feketén dógoznak. Hát meg ugye nem kell mondani a mai világba' milyen jogon van 3 meg 4 munkahelye egy embernek, amikor százazrek kint vannak az utcán. .... Nehéz pillanatok ezek.

K: Jó. Köszönöm szépen.

„János”

Készítette: Drahos Zsolt
Az interjút leírta: Páldi Zsuzsa

K: Jó. Ööö Mikor és hol született?

V: 51-es vagyok. Tata. Január 28. Ez lényeges mer’ itt már rég nyugdíjba mehettem volna 28 napon múlt. Ööö. És ööö ... hát ott él-tem 40 évig. Úgyhogy aztán... kerültem el onnét.

K: Tatán?

V: Tatán igen.

K: És, gondolom szülők is ott!

V: Há’ Tatán ... az ember hét helyen lakott, ööö szüleim is igen, igen, igen.

K: És hogy került el?

V: ... Hát ez aaa, hosszú történet, azt mondja hogy: ööö igazából, ott ööö ... Tatán az ú...úgy kezdődött, hogy ez az ember ott ugye megnősült, meg gyerekei lettek, ilyesmi. Aztán lakást kerestünk. És ööö az OTP-nél mikor így bementünk, hogy kéne egy, mer’ volt egy ilyen két és fél szobás lakásunk, hogy bementünk, hogy esetleg kéne egy kicsit nagyobb, hogy ööö, a gyerekeknek legalább külön szobája lehessen.

Akkor úgy kiröhögték az embert, hogy: ha-ha-ha. És akkor az ember kénytelen volt maga tovább lépni. És akkor így kerültünk el Tatabányára, és akkor Tatabányán ööö találtunk egy ilyen négy lyukas hihi /nevetett/ ööö termet, vagyis egy ilyen lakást, és akkor, ilyen voltak ilyen picí szobák. És ööö három meg egy nagy. És akkor odaköltöztünk, aztán ... ööö ott akkor én belekezdtem ilyen vállalkozósdiba, meg ilyesmi és akkor o-onnét Pestre kerültem, tehát ez a röviden a dolog.

K: A szülők mivel foglalkoztak, szülei?

V: Háát aaaaaz anyám az otthon volt, háztartásbeli volt. És az apám az pedig a almásfüzitő-öi timföldgyárba volt ilyen ööö gépész szerű tehát ilyen öö gépeket üzemeltettek ott 24 órán keresztül gyakorlatilag, és akkor ilyen három műszakosba járt oda. És akkor, hát egyedül el tudta tartani a családot, tehát akkor még olyan viszonyok voltak...

K: Hány-hány testvére volt?

V: Ööö négy testvérem van. Tehát ennyien voltunk.

K: És Önnek hány családja?

V: Ööö hát most ez bonyolult kérdés de, hihi /nevetett/ ööö az első feleségemtől van kettő, és akkor aaa ... ööö most a-akitől most váltam el 22-én, attól meg egy. Úgyhogy három.

K: Most 22-én?

V: Igen, sajnos.

K: És Ő itt a falu-faluba?

V: Nem, nem, nem ez Salgótarján volt, ... úgyhogy, hát így nagyjából ööö fel is költöztem oda másfél éve ott éltünk. De aztán anyósoméék azt’ elrendezték, hogy vége legyen a dolognak.Úgyhogy...

K: Ja, értem!

V: Ilyesmi...

K: Iskolai végzettségét tekintve?

V: Hát van egy nyolc általános iskolám... aztán ... hát ööö meg van egy szakmunkásképzőm egy képkeretezésből és ööö egyébként más nincs, tehát ezzel értem el amit elértem az életembe tehát ... ööö így alakult. Ööö most az volt a lényeges, hogy ööö amikor én ööö ugye nyócadikos voltam, akkor bátyám má’ nagy dolgozó volt a tatai szőnyeggyárba és akkor ez volt a mintakép. Tehát ööö a nővérem mondogatta, hogy menjek-menjek tanulni, én meg mondtam, hogy megyek pénzt keresni. És akkor elmentem 13 évesen pénzt keresni, és örültem, hogy a család-tudom segíteni mer’ azért viszonylag szegények voltunk. És akkor ööö ebből ... alakult aztán ki az embernek az élete. S akkor hát én sose elégedtem meg azzal a

gyári dologgal, hogy ott dőgoztuk a nyóc óránkat osztán mentünk tovább, hanem mindig csináltam mellette valamit és akkor ... úgy jött öö különböző dolog. Hát annak idején akkor mit lehetett mellette csinálni: szombat-vasárnap ugye izébe voltunk, társadalmi munkáztunk öö akkor KISZ-eztünk, kirándultunk öö ilyesmi tehát öö öö ami akkor ... ugye érvényes volt aztán az-hát-ö-én-akkor-öö ismerkedtem össze a rádiózással meg öö aaa öö másik dologgal a képzőművészettel úgyhogy... Hát ez ilyen művházas keretek között indult, hogy én volta a öö rádiószakkörnek a titkára és fölöttünk voltak a ... képzőművészek és akkor együtt ücsörögtünk a izé értekezleteken ott a főnti főnökkel és akkor az volt, hogy öö Ő a egy Munkácsy-díjas öö művész volt, s akkor mondtam neki á' egyszer majd bemegyek hozzá, mondom én szeretek rajzolni is. És akkor öö úgy volt, hogy: Gyere! És akkor fölmentem, aztán onnét elindult ez a rajzos történet is.

K: De akkor ez még korán 13-14 éves..., vagy, vagy akkor még nem rádiózott, hanem csak kis...?

V: Hát úgy volt, hogy én... aszongya' hatvan...öttől ... mindenképpen elkezdtem má' a rádiózást **<nem érteni>** mer' be-vitték az embert akkor ilyen MHSZ-es öö marhaságokba, lehetett autót vezetni, meg rádiózni, meg ilyesmi, és akkor Morzé tanfolyamra engem .. bevacakoltak valahogy. Hogy hogy kerültem oda má' nem emlékszem rá, de így akkor az nekem akkor kötelező jellegű dolgok voltak. És akkor muszáj volt az embernek valamilyen elő-előképzésre menni. Aztán akkor ránk erőltették ezt de jól jártam vele mer' ugye mikor katona lettem hatvan öö kilenctől hetvenkettőig voltam határőr Győrbe, akkor ... öö így behívtak bennünket és morzézni kellett. És akkor leadtam az amatőr hívójelet, ahol rádióztam, és akkor visszaszólt a ember aki **<nem érteni>** benne, hogy: Szevassz Pista! És akkor rádión keresztül megismertük egymást. Aszongya': én leszek a főnököd, de innétől csak magázódhatunk. És akkor Ő volt a főnököm és jó sorom volt. És én voltam a utolsó 27 hónapos szériába amikor még a határőrség annyi volt. Úgyhogy ... és akkor addig ugye kivontak a családból akkor izé ugye nem kerestem semmit öö öhm, na és szóval i-ilyen dolgok. Tehát így az számított a családnak is nekem is, hogy öö azér' ezek kiestek. S akkor voltak haverjaim, akik fölmentették magukat és röhögtek az emberen mer' ha-ha-ha. ... Öö úgyhogy, akkor is megvoltak már ezek a kis nüanszok.

K: És ő is végül Beleznára hogy..hogyan került? Mer' mondta, hogy Pestre került és aztán...

V: Igen na most az volt, hogy én Pesten aztán csináltam ezt-azt ... és öö egyik ilyen nyári kirándulásra lejöttünk. Ott éltem a barátnőmmel hét és fél évig. És öö lejöttünk öö Balatonhoz, aztán itt megnéztük a Kis Balaton részt és akkor izgatott az a Belezna mer' volt egy Zalavári ismerősöm, Ő meg volt Zalaváron és akkor így megnézni, hogy honnét származhat a dolog, a neve. Aztán én is lejöttek, és akkor megtetszett a falu, aztán így visszamentem és semmi egyéb történet és mikor Budapesten így betelt nekem, akkor öhm ez volt a egyes számú célpont. ... hihi /nevetett/

K: De jó...

V: ...hogyan lejövök.

K: És azóta ebbe a házba is él?

V: Igen, igen. Hát most mondom vo... öö volt itt egy kis kiesés mer' ugye, hogy született a öö gyerekm, akkor fönn voltunk Salgótarjánba mer' ő ugye itt bonyolultabb lett volna orvoshoz járni satöbbi tehát a öö nem olyan jók a feltételek öhm/köhintett/ aztán, hát egy éves koráig ott voltam a gyerekek. ... öhm/köhintett/ úgyhogy..... Hát és akkor az ember itt nagyjából minden föl adott, itt olyan gazban volt a kertem, hogy embermagasságú.

K: És egy évig akkor nem itt élt, hanem ott?

V: Hát igen nagyjából. Egy-másfél év.

.....
K: Öö akkor most milyen munkahelyei voltak, azt...?

V: Tehát öö vo... izé taitai szőnyeggyár volt...

K: Ja...

V: ...egy darabig, aztán ugye határőr voltam, aztán a tatai cipőgyárba átsalt a öö ... öö személyzetis főnök, hogy mer' azt ismertem valahonnét menjek át hozzájuk dolgozni mer' Ő csinál nekem egy jó munkahelyet. És akkor három hónapig voltam náluk, mer' aszongya' de addig menjek be ilyen alja munkára és akkor ilyen 50 kilós cuccokat kellett egész nap dobálni öö ilyen nagy vastag marhabőrök voltak ezek így kötegbe. És akkor így fogtuk a köteget és dobtuk és izé vágták föl ott a gépekkel. És akkor én azt addig bírtam mer' hihi/nevetett/ mondtam neki, hogy ... Ja mer' azt mondta, hogy raktárvezetőnek vesz föl é...mer' a raktárvezető ott kihalt éppen. Aztán az volt, hogy időközbe látta, hogy én nagyon jól dolgozom ott lenn, és akkor ott hagyott és vett föl mást. Úgyhogy, na mindegy. Aztán onnét tovább mentem a vízműhöz. ... Hát ott egy nagyon jó öö állásom volt, mer' vízóra leolvasó voltam, ... és hát az olyan volt, hogy öö negyedévente egy hónapot dógoztunk. Tehát leolvastuk az egész várost, akkor az ember sokat gürizett, ugrált stb. Emelgette a nehéz fedőket, és akkor utána volt két hónap szünet. Na és azt is fizették. Az volt az érdekes. Öö én mondtam, hogy ilyen munkahely nincs mikor ezt így elmondtam a bá ... egyébként meg olyan volt, hogy volt az embernek két hét szabadsága az egész évbe. És akkor öö ez is valami rokon volt tehát egy Beleznai nevű lányt vett el a vízműtől valaki és akkor így öö na hát hogy mondjam egy kicsit így az ember odakerült, aztán öhm öö az volt, hogy öö hát ott aztán volt akkor idő már egyéb dolgokkal is foglalkozni, nagyon sokat rajzoltam meg ilyenek akkor. Aztán onnét átkerültem a Komárom megyei Polgári Védelemhez, aztán öhm hát ott őriztük ez az objektumot öö az is megin' egy jó munkahely volt 24-48-aztunk, tehát 24-et kellett dolgozni 48 szabad aaö végig rajzoltam az egészset a öö munkaidő alatt is me' az vót a dógunk, hogy őriz-őrizzünk és akkor megvótak a berendezések amik őriztek, nekünk meg csak figyelni kellett rá, és rajzolgattam közbe. És akkor öhm/köhintett/ így hát vót olyan nap amikor 20-30 rajzot megcsináltam. Tehát ezek így nagyon jó' működtek. Aztán öhm hát akkor mán' kezdett az a vállalkozós időszak jönni és akkor átváltottam egy vállalkozásba, ami ilyen jellegű volt. Ööö k... csináltam egy képzőművészeti boltot Tatabányán öhm, ez volt az Arc Szerviz nevű dolog, ott még valami garázs oldalán ma is föl van festve, ha nem törölték le a reklámomat. És akkor az volt, hogy ebbe volt galéria, képkeretezés, öö ilyen művészellátó bolt, meeeeg öö még va... öö valami még volt, na mindegy, ja műtermem igen, ezt ki ne felejtsem. És akkor volt benne kiállító terem is tehát öhm/köhintett/ öö hát öö elkezdtem ezt csinálni. Egy olyan új terület volt ami még nem volt ilyen Magyarországon ami ezzel foglalkozott volna így, úgyhogy beraktak valami élelmiszerbolt kategóriába. Aztán adtam fel egy hirdetést, hogy öö van a bolt, akkor ... egyszer csak jön az APEH. De volt olyan, hogy háromszor egymás után. Kérdeztem tőlük, hogy mit akarnak, hát már itt volt az előző is meg izé, hát most mér' jönnek rám. Adtam fel egy hirdetést nekik olvasni kell az újságot. És akkor hát szóval így akkor is így ment má' a vállalkozókkal. Öhm /köhintett/ és akkor öö hát azt úgy csináltam, oszt' rájöttem, hogy nincs ebbe az országba semmi ami ehhez a területhez kell nem lehetett egy festőállványt kapni és stb. Szal' iszonyúan [nem érteni] voltak, és akkor elkezdtem gyárttatni, má' húszféle festőállványt gyárttattam, palettá... mindenféle szal' így megcsináltam mindent ami ehhez a témához kell, ugye én értettem hozzá. És akkor elkezdtem ezeket legyárttatni, nagyon beindult. Hát vót olyan, hogy 200 festőállványt adtam el egy évben. Öö na most öhm az történt, hogy öö rájöttem, hogy nem győzöm és öö kitaláltam azt, hogy öö külföldről kéne árut beszerezni. Hát fölvettem a kapcsolatot különböző ilyen cégekkel, s mondták, hogy 100 darab meg hhh 50 darab meg stb. Ott tételek voltak, hát ők kereskedtek, vagyis hát gyártottak és izé hát én meg ott tobzódtam, hogy mikor fogok én ennyit eladni valamiből is. S kitaláltak egy üzlethálózatot, és akkor összefogtam, mondjuk az vót az elv, hogy összefogok tíz embert, akkor má' meg tudjuk venni együtt a dógot, mer' neki is kell kettő, nekem is kell kettő és meg van a tétel. És akkor öhm/köhintett/ ezt elkezdtem csinálni, aztán ... há' sajnos kikezdtem egy pesti céggel, aki egy ilyen, akkor még állami cég

volt, ez volt a Magyar Művész Festékgár és akkor öhm/köhintett/ ő meg ööö az ottani igazgató az ilyen szocialis-zmusban ööö igazgató volt és aztán tulajdonos is lett ööö tehát megmentette a céget magának. És akkor az volt, hogy Ő meg behívatott és mondta, hogy hát: Csináljuk együtt ezt a dolgot, ez nagyon jó ötlet! És én mondtam neki, de hát én ezt csinálom, hát nincs ezzel semmi gond, kitaláltam az egészet stb. De hát nagyon tetszett neki a dolog és hát mindenáron, ... hogy csináljuk együtt. Na a vége az lett, hogy ma a cég az övé, engem kivaszárított belőle, így ööö Kft. szinten, és akkor öhm, de hát ilyenek voltak, hogy akkor már a cégnek volt egy ilyen 300 milliós alapterülete Budapestnek meg amin a cég volt meg ööö 300 milliós forgalmuk volt má' meg ilyenek. És akkor /kezével csettintett/ Ő ezt így elrendezte. De ugyanígy bánt a ... előzőleg párttitkár volt nála a valakije aztán gyártásvezető lett, és akkor az is tulajdonos, az vót a második tulajdonos azt is kiszórta, az szegény öngyilkos is lett, úgyhogy ööö annyira ööö nem egyszerűen nem tudta elviselni a dolgot. Na mindegy hát ööö ilyen és akkor...

K: És most Pesten ezek a művészellátó boltok ezek..., ezek valószínű, hogy az övé?

V: Hát a ööö művészellátó boltoknak a nagy részét, hát ööö ööö volt olyan, hogy lementem Szegedre pl. nem volt művészellátó. ÁFÉSZ-nál volt egy kis részleg, és akkor hát... mondom csinállok boltot mert az nekem kell partner. És akkor bementem egy tapétaboltba és kérdezem a nőt, hogy: Nem-e tudja, hogy hool tudnék itt művészfestéket venni...szal' ilyen ... ügyességet, s mondja hogy /nyelvével csettint/ Hát, ááá van itt egy ÁFÉSZ, de az izé semmit nem ér, Ő akar majd nyitni egyet. Na most ezt úgy kell elképzelni, hogy én mentem kocsival a városban, és ezt így megéreztem, odamentem és ez a ez a nő volt az. Szal' ööö ennyire benne voltam a dologban, én nem tudom, hogy ez hogy történt, és akkor mondtam neki, hogy viszont én vagyok az akinek hhh tud kezdeni és és megcsináltuk. Azóta neki úgy megy az a az az üzlet ott az nagyon jó volt, hogy hihetetlen. Aztán úgy volt a debreceni kollégája is előkerült meg so-szó... pécsiék, ilyesmi, úgyhogy el tudtuk kezdeni ezt az üzlethálózatot, na és akkor én belementem ebbe a „csináljuk közösen”-be, hát az...aztán befaragtam vele. Öhm/köhintett/ úgyhogy ööö aztán az lett, hogy addig erőszakoskodott még kitűrt engem az egészből, ... és akkor, de hát én ilyenek voltak nekem, hogy a Európa legnagyobb cégeinél má' kizárólagos forgalmazó voltam, dehh mer' ööö voltak ilyen partnerei, hogy ÁPISZ meg PIÉRT meg ilyenek. És akkor halt be éppen a PIÉRT és elmentem a pl. „Tálen Szolven” céghez, és mondtam nekik adják nekem a kizárólagosságot és röhögtek rajtam. És ööö, mikor mondtam nekik, hogy de hát az el fogják veszíteni a partnereiket: ha-ha-ha. És akkor az volt, hogy két hónap múlva felhív az igazgató, hogy: hát én már tudtam ezt, hogy tönkremennek a PIÉRT-ek?! És nem vesznek tőlük semmit?! Mondom én ott voltam, de ő nem akarta odaadni, most már ... csináljon amit akar. És akkor azér' vásároltunk tőlük, de szóval ilyenek voltak. Én vettem a fáradtságot elutaztam saját pénzemem vállalkozó voltam még ugye az embernek akkor má' nagyon kis pénzekből kelle... ööö g-gazdálkodni vettem azér' egy külön egy régi autót meg stb., hogy tudjak menni, és ööö ... lányom volt a tolmács mer' Ő meg ööö franciát meg angolt tanult aztán én nem tudtam akkor semmiféle nyelven, aztán öhm az volt, hogy ööö, de sikerült egy pár dolgot megszerezni, mind bevitettem oda abba a közös dologba és akkor ez mind benne ragadt, úgyhogy ööö és úgy, hogy nekem nem is lett belőle semmi. Egy szál nadrágba kijöttem belőle. Na akkor az volt, hogy ööö, hazamentem Tatabányára és akkor, akkor még volt nekem két saját üzletem. Egy Győrbe meg egy Tatabányán, és akkor a feleségem viszont kiakadt teljesen, hogy, hogy hagyom ott azt a sok pénzt ugye mer' tudta, hogy mekkora a vagyona a cégnek, meg ilyenek ... és akkor hhh/sóhajtott/ hát ööö teljesen így ööö Ő ilyen pénz centrikus volt és akkor én mondtam neki, hogy hát ööö hát ez csak pénz. Aztán az volt, hogy ööö addig veszekedett velem míg fogtam, és elváltam tőle. Tehát hhh ööö ez lett a vége a dolognak. Aztán ööö hhh/sóhajtott/ hát utána volt ez a vállalkozó-vállalkozó-som az végig megvolt amíg még amikor csináltam mást is. És akkor benn' voltam ilyen öhm ööö tehát ő ilyen másodállású vállalkozó voltam végig. Aztán azér' is van most

meg a negyven éves munkaviszonyom. Mer' ezek azér' vitték ott az éveket. Ööö és akkor hát, lassan aztán a tatabányai üzletem az olyan volt, hogy Tatabánya nem egy kultúr város szóval, így egyre jobban csökkent a forgalom, meg izé, úgyhogy éreztem, hogy ez nem jó... Akkor én már fönn' dolgoztam Pesten ezen az üzlethálózaton, ott akkor meg volt a saját kis környezetem aztán ööö akkor ott éltem, nem is tudom meddig ööö kétezer ...ööö... ötbe' jöttem ide addig. Aztán hát ezek ott a kilencvenes évektől mentek ezek a vállalkozósdik. Aztán az volt, hogy azér' följárógattam meg vótak ismerősök és akkor egyszer benn' vagyok valamelyik képerkeztető cégnél, mer' ugye mindig kellett valami anyagot vinni, és akkor mondják, hogy csinálnak iparegyletet. Öhm/köhintett/. És akkor hát mondom, hogy kik lesznek benne? Hát, mondta, az összes nagyfőnök. És mondom neki, hogy és ki fogja csinálni? Mer' hát tudtam, hogy... nekem akkor má' volt egyesülete, vagy ööö alapítványom ... hát azt csinálni is kell valakinek. Há' mondta öö az egyik, hogy ő. Hát én csak röhögtem a monda, hogy te ezt nem fogod, hát a saját cégénél annyi dolga volt, hogy tényleg nem képerkeztető cég volt öö gyártó és akkor öhm elmondtam neki, hogy ööö nem fog ez menni, de szóljál, hogy ha segíthetek. Egyszer csak szól, hogy há' tényleg nem győzőm ... mit is mondtál a múltkor, mondom na jó' van jövők oszt' megbeszéljük. És akkor bementem mondtam neki, hogy én nagyon szívesen elviszem itt ezeket a dolgokat mer' most nekem ez nem probléma, hogy... de benne voltam ezekben a ööö ügyintézésekben meg ilyesmibe ... Oszt' én lettem a ööö képerkeztető iparegyletnek a titkára így aztán vót egy elnök benne és akkor az elnök meg a legnagyobb ilyen képerkeztető cégnek vót a ööö ... főnöke. Ők ilyen nem gyártó volt, hanem forgalmazó, meg ilyenek. S akkor mindig panaszkodott, hogy: Jaaaj, megint izé, nem vált be a üzletvezetőnk. Mondta, hogy nem akarsz eljönni hozzám üzletvezetőnek? Mondtam: nem. Akkor mondja, hogy: nem vált be a marketingesem. Nem akarsz eljönni marketingesnek? Nem. Ööö aszongya' nem vált be a ööö izé ott az egész beunta a céget, meg nem ment meg izé be akart halni. Mondja, hogy áááh, má' nem tudja mit csináljon. Mondom neki, hogy: figyelj ide én segítek neked öhm/köhintett/ ööö eljövök hozzád ... ööö igazgatónak, de csak úgy, hogy a pénzügyeket azt megtartom. Mer' láttam én ööö szal' gáz van. És akkor ööö az volt, hogy ... elmentem neki szerződésbe vótam igazgató, és ... hát Ő így má' nagyon fáradt-belefáradt az egészbe meg le akarta tenni, meg stb. és akkor mondta hogy ... ott a ott dógozott a két fia is, az egyikkel nagyon jól tudtam dolgozni és akkor az lett a vége, hogy egy év alatt megkésztettem a cég forgalmát. Na most ilyen üzlethálózatos dologba vót rengeteg üzleti partnerem, ismerősöm, szal' pillanatok alatt föl tudtam valamit építeni. És akkor öhm/köhintett/ az volt, hogy az öreg így: hahh, de jó, húú í- így megy a cégem. Má' olyan vót, hogy ott tolakodott mindig előttem. Elrontotta az üzleteimet mer' annyira nem vót benne ezekben, hogy izé Ő mindig bent ült a kis cégibe és izé én meg kint mozogtam, tehát... Hát aztán meg szivatott: gyerekek nem megyek be dógozni. Mondom neki, hogy most választhatsz, hogy vagy bemegyek dógozni oszt' azt csinálom amit te, hogy nem megy az egész, vagy kint vagyok és szervezem az üzletet. Mondom neki kimegyek egy partnerhez, aztán rögtön megszervezem már az egész éves forgalmunkat, hát most mi kell ennél jobb?! Na mindegy! És akkor elkezdtem csinálni. Hát ilyenek vótak, hogy beordítottam a üzleti partnereimet, és akkor hihi/nevetett/ az történt, hogy az öreg meg minde-mindig elrontotta. Szal' ez... Szal' ez... ilyen szörnyű volt, de mindenesetre azér' a fiával tudtunk dolgozni megcsináltuk a ... a dolgot. És akkor az volt, hogy ... aztán addig sündörgött, addig sündörgött, hogy má' nem lehetett tőle dógozni, aztán ... ööö ott hagytam őket nem vártam ki a ööö két évet se. Mer' ööö egyszer má' teljesen így izé vót szal' csak bejártam és má' izé vó... olyanokat csináltam, hogy átalakítottam a céget. Cégirányítási rendszer vót, számítógépen a számlát így bei-beütötte a boltos két üzlet is volt vagy három a telepen, ööö ezen legnagyobb cég volt, tehát 60 emberrel dolgoztunk, öhm ööö számítógép is szinte mindenütt volt, és akkor öhm megcsináltam azt, hogy beütötték a számlát, bement a könyvelésbe helyére, é-és akkor az vót, hogy az öregnek nem tetszett. Hát semmi nem

tetszett. Ő még a kézi számlánál tartott ugyanis... hihi/nevetett/ ööö és akkor az volt, hogy /nyelvével csettintett/ ööö na mindegy. Akkor ööö egyszer csak aszonta', hogy oda akarja adni a egyik fiának a céget, aztán izé. Na most azóta is kavár a két fia közt', hogy kinek adjon, melyik izé...

Sze-szegénynek, na izé most a nagyobbik fia 100.000 Ft-ot keres a cégbe. Most el lehet azt a mai árfolyamon képzelni. Ő-öreg meg ne-nem mondom meg mennyit tesz el havonta, tehát... Ööö itt mán' ez itt nagy pénzekről vót szó. Pesti cégek nagyon működtek, nagyon jól ment és...és az volt, hogy annak idején mikor elkezdte ő ezt a tevékenységet, egyedül volt benne, aztán sorba mindenki lekörözte. Egyszer elmentünk ööö egy üve [nem érteni] céghez, aki együtt kezdte vele, ... és mondom lett egy új telephelyük nézzük meg. Elmentünk az öreg majdnem infarktust kapott mikor meglátta. Annyira irigy lett és ööö hát ők haladtak és csinálták a dolgukat, ő meg ült egy helybe, tehát öhm Ő mindig a fiaival akart kezdeni, s a fiúkat se hagyta igazából dolgozni, na mindegy... Aztán az volt, hogy eljöttem tőlük, és akkor nekem így nem kellett így állást keresni meg ilyenek, hát az volt, hogy vót olyan nap amikor hét állásajánlatot kaptam. Ööö, mer' me-meghallották, hogy nem dolgozom és akkor mindenki engem akart. Aztán elmentem az egyik céghez kereskedelmi igazgatónak, ööö ott ööö ke-ketten voltunk, az egyik volt a ... ööö egyik kereskedelmi igazgató vót a unokaöccse, aki ööö a multikkal foglalkozott, a másik meg én voltam. Ööö és akkor én foglalkoztam a belkereskedelemmel. Na most öhm/köhintett/ az lett a vége, hogy ugye három hónapos próbaidőn voltam, és a hihi/nevetett/ multis az behalasztotta a céget, tehát ööö ott ilyenek voltak, hogy besz...-be lehetett szállítani, ami belefér, tehát mondjuk bevittünk 10 milliókat egy-egy áruházba, és ebből sok volt. hihi/nevetett/ és akkor az volt, hogy az elnyelte ugye, és kifizették. Na most amikor viszont ööö ... vége volt a akciónak, és ha egy darabot nem adtak el a 10 millióból, és mi mér' adták volna el, szóval az árut kirakták a polcra, az nem, nem tűnt magától el, akkor ők nem foglalkoztak eladással igazából. Ööö ez ma-ma is így van, ööö és akkor az volt, hogy visszavágták az összes izét. Most vót amikor 200 milliót ki kellett fizetni és a pénz meg má' nem vót meg. Mer' ugye az ember beforgatta a következő áruba. És ööö úgy elszállította az a srác a dógot, hogy én meg bevadítoztam a ööö régi kereskedelmi partnereket minden, ööö, hogy nálunk vásároljanak b..."bediszpléjeztem" őket minden és akkó' azt mondta, hogy ööö mivel nem tudtunk fizetni a franciáknak, ez a MAPED nevű cég vót, ez biztos ismerős, ööö az volt, hogy ööö nem adtak több árut ... És akkor én így teljesen kész voltam. És úgy, hogy én mondtam föl ott a végén, és akkor, ugye mer' próbaidő-nél ugye ööö 3 hónapos próbaidő volt, és letelt és akkor mondtam, hogy köszi én nem kérek ebből. Nagyon jó fizetésem volt meg minden, de hát nem lehetett csinálni. Másik az, hogy ööö már az üzlethálózattal is állandóan mentem. Tehát kinn voltunk összes ööö frankfurti kiállításon ilyen premier ilyesmin tavasszal vannak. Tudtuk, hogy miek- mik lesznek a trendbe izé. Hát én végignéztam az összes kiállítást, vótak ott divattól a dekorációig mindenféle dolog. Mer' nem tudtam, hogy hol találok éppen valamit, vót amikor így bementem egy dekoros izére és ott találtam az egyik kínai partnerünket és akkor szal' annyira ööö nagyba ment ez a dolog és akkor öhm hát szóval így az ember benne volt ezekben, és ezt mind ezt a nyolc általános iskolával. Tehát így kell elképzelni. Nem, mer' nem az számított, hogy az ember hány.....

K: Persze.....

V: .....iskolát járt, hanem, hogy mit tudott. Szal' így ööö ööö én annyira benne voltam ezekben a jellegű dolgokba, tehát a képkeretezéstől a izéig, hogy szal' teljesen értett hozzá az ember. És akkor öhm a több...üz-leti többi részével pedig így az volt, hogy ööö én annak idején ugye vót egy olyan szemlélet, hogy ööö háát de a szocializmusba, hogy nem kellett foglalkozni a pénzzel például. Há' ki törődött vele akkor megkapta az ember a fizetését, aztán abból lehetett gazdálkodni 70%-ot félre tudtunk tenni. Akkor még olyan vót, nem egy fizetésből, hanem úgy mint most, hogy má' előre elmaradva ööö különböző számlás cégnek-

cégeknek. És akkor öhm az történt, hogy ööö itt az ember viszont teljesen új területeket talált, itt csak gondolkodni kellett és akkor min...lehet...vótak lehetőségek. Úgyhogy öhm ööö egyszerre így belecsöppentem abba az üzleti életbe, és először furcsa volt. Hát a ilyenek voltak az feleségem elmentem háromezerér' vásárolni Pestre, és ööö a feleségem az frászt kapott, mikor én elköltöttem a 3000 Ft-ot: miből fogunk élni, hogy ha elköltötted a pénzt? Hát ezt ööö üzlet volt, hát meg ha nem vettem árut akkor nem tudtam mit eladni. És akkor ööö na most egyszer aztán kétszázézerér' vásároltam be és akkor ő teljesen besokallt. hihi/nevetett/ és akkor az volt, hogy de hát így izé volt hogy üüü így sírt, hogy most mi lesz. És akkor mondtam neki, hogy de hát e-egy hónapra vettem árut hát most ez ööö addig itten el kell adnunk nekünk, aztán egy hét alatt eladtam na. Tehát ilyenek mentek. És akkor ... na mindegy az ember ezeket kinőtte, aztán öhm ööö ... akkor ööö a magánéletemben is történtek változások, amikor eljöttem ettől a izétől , így pont egybe esett és akkor úgy döntöttem, hogy én ezt a egész hajtósdit nem csinálom tovább, és aztán ... elmegyek ... világgá...és akkor ez lett a világgá. Nézegettem Pest körül is ööö lehetőséget, de nem volt egyiknek sem olyan adottsága mint én szerettem volna. Én most úgy döntöttem, hogy akkor neki állok festeni, meg a saját dógaimmal foglalkozni egy picit nem, nem azzal, hogy másoknak mi'csinál az ember, aztán öhm így alakult ki az, hogy ide kerültem. Aztán itt a teljessen meg kellett változtatni az életszemléletemet. Ööö itt Pesten aztán így összetalálkoztam egyszer két zenész ismerőseimmel. Ők csinálták a ööö Budapesten a Corvin [~ Rajz?~nem érteni] iskolát, aztán ööö én segítetttem nekik, hát akkor én má' „menedzser” vótam éppen haldoklott így mondtam-mondták, hogy nem tudják kifizetni a bérleti díjat ilyesmi, én így odatoltam nekik pénzt és azt mondtam, hogy itt van három havi díj, akkor ugye vót pénzem mer' nagyon jól mentek ezek a dógok... ööö és akkor hhh/sóhajtott/ de ööö ezt megkapjátok rendbe rakjuk az iskolát és akkor leültünk, egy A/4-es papíron megterveztük az iskolát azóta is a legjobb Budapesten. Ööö olyan volt, hogy hatezer forint volt ööö a leg... ööö ... a postás volt az ilyen legjobb leg... odajártak be régen... képzőművész kör. És hatezer forint vót az éves díj. És én pedig azt mondtam, hogy ez ma má' nem megy, itt má' pénzt kell keresni, hatezer forint lesz ööö egy havi díja a öö ennek a iskolának. És akkor először volt így egy-két ember. Ööö egysz... az egyik évet ööö az első évet ott végig csináltuk 21 emberrel. Mikor abból hetet fölvettek a Képzőművészeti Főiskolára, akkor így mindenki fölfigyelt a dologra, ugyanis volt olyan szak ahova csak 6 embereket vettek föl meg ilyesmi és ez a hét ez ez kb olyan arány volt, hogy izé, mer' akkó' ilyen magánoktatók má' vótak akik így készítettek föl embereket, csak ilyen szervezettebb dolog nem volt, s akkor már nem kellett több reklám hihi/nevetett/ ennek a iskolának. Ööö mi vótunk az első akik így reklámoztunk a Pesti Est-be. Megkerestem őket mer' azt sem tudtam hol vannak, és akkor így mondtam nekik, hogy hát szeretnék reklámozni és hát mondták, hogy jó akkor fizessem ki, egy hét ennyibe kerül. Mondom neki bocs én nem egy hetet szeretnék, hanem egy évet kifizetni. És akkor így összeszaladt az egész kispesti, ott vótak vagy négyen. És akkor ... jééé megjött a főreklámozónk, de jó meg izé...szóval... És akkor, akkor megrendelte az ember és, és hát az futott ott és akkor többet nem kellett nekünk ott reklámmal meg ilyesmivel foglalkozni. Az lett a legjobb iskola. Akkor elkezdtem benne én is tanítani, a festést én vittem, meg a hobbizókat. És akkor az ember mindig ott volt a közelében ennek a dolognak, mer' azért a üzlet mellett akkor nem nagyon értem rá ... mással foglalkozni és akkor öhm hát ezek vótak a pesti történetek, de most ahhoz képest lejött az ember ide ez ugye zsákfaló, hát az tetszett benne a legjobban, hogy hihi/nevetett/ csak bejönni lehet, kimenni nem, és akkor ööö mondom akkor itt megvalósítom magamat. Hát aztán elkezdtem csinálni, de gondoltam, hogy mellette azért tanítok is egy kicsit, vagy izé föladtam hirdetést, semmi nem ment. Szóval egyszerűen ami, ami Pesten ment két településtől kezdve se-se... egyszerűen semmi. Itt ugye ez más. Itt az emberek másképp gondolkodnak, mást csinálnak, izé, akkor én is rájöttem erre, elkezdtem kertezni, ööö rendbe van a kertem, minden szóval így ööö amit, amit itt kell csinálni. És akkor most is lejönnek a pestiek, hát most vót

rajztáborom a ööö nyár folyamán és, és nem értik, hogy mé' kell nyugodtnak lenniük, meg mér' kell ööö lassítva csinálni dógokat meg stb. Mer' ők állandóan rohannak izé... Aztán most is hát sorba halnak be szegényeknek a dógaik, hát most ööö ilyen időszak van. Tehát válság nem csak itt érződik, ott ott még többszörözötten, úgyhogy. Sajnos ez ilyen. öhm Na hát ez egy ilyen szakasz amit az ember végig csinál, hát aztán mindegyikbe megvan az embernek a maga kis története...rádiózásba nagyon sok mindent elértem, aztán abbahagytam 25 évig nem csináltam, most mikor lejöttem ide akkor véletlen a bolhapiacon találtam egy készüléket aztán onnétől elindult a lavina most má' meg lehet nézni tele van minden asztal. És akkor de-mán'-ööö hogy most 2008-ban második lettem az országos bajnokságon, az idén ötödik csak sajnos. És tehát ilyenek működnek. Képzőművésze-tesdiről pedig háát csinálja az ember.....

K: És eladni-elad képeket?

V: Eeez most ebbe a válságos időszakba ez egy rossz dolog. Ööö nem vettek. Itt a beleznaiak főleg a hihi/nevetett/ [~ idők abszolút nem vettek tőlem? ~ nem értenig] képet, tehát ööö olyanokat volt itt kiállítás amikor tábornak vége vót ilyesmi, tehát másoktól vettek, tőlem... de éntőlem így személyesen hogy izé meg nem. Ööö mer' mindig azt tetszett amit nem én csinállok. Na most ööö itt az is megvan, hogy ööö én azért' sok mindent csinállok, de nem ezek nem az a fajta látványosságok az a fotószerű az aaa stb., hanem hát én másképp dolgozom. Ezt az em... itteni emberek nem értik, tehát nem várom az... el azt, hogy ööö értsék is és ööö másutt meg nem voltak eladó helyeim mer' én nem voltam igazából benne ebbe a képzőművé-szetesdi világba olyan szinten, hogy eladásba meg ilyesmi... Ööö van budapesti barátnőm a-az aki a legtöbbet elad... ööö ... aki a barátnőm volt ööö legjobban menő képzőművész lett. Tehát ööö nagyon sok mindent tőlem tanult és ööö büszke vagyok rá, hogy ilyeneket elért. Öhm aztán ööö de hát ööö ott ott ott sem megy mindenkinek. Tehát a fiam is festett, aztán abbahagyta mer' nem érdekelt senkit a dolog. Tehát ööö ma ez egy picit már ööö ebbe internetes korszakba ez a képzőművészetesdi ez már nem annyira megy mint a ööö régi időkben, bár itt most a vaterára esküsznek itt emberek, hogy sok képet eladnak rajta, én nemm .... fogok ezzel vacakolni, tehát... Igazából nekem még ugye az ember 60 év körül má' azon gondolkodik, hogy mit tud még megcsinálni... Tehát nekem azzal kéne foglalkozni ilyen elméleti szinten is, hogy ami elképzelésem van mer' ott vannak kötegekbe jegyzetek, azokat megcsinálni még és nem azt, hogy most izé. De hát itt most ööö amikor ööö ugye itt életembe váltások voltak minden, most örültem, hogy rendbe tudtam rakni a ház környékét, meg ilyesmit mer' el volt dzsungelosodva. Hazajöttem olyan vót mint Csipkerózsikaház. Telenőtt a folyondár a izé, a minden. Úgyhogy ööö rendbe kellett rakni. És hát most azért' má' ööö idén azért' termett valami, mer most is az idén nagyon későn sikerült fölszánttatni egy da-darabot mer' ugye sokat akartam csinálni, és akkor nem ment az má' így kézi ásóval. És akkor az volt, hogy ööö mivel nagyon későn raktam el dógokat, tehát pl. paprikáim azok éppen-hogy el kezdtek érni még, tehát aztán most meg mán' nem lesz belőle semmi. Ööö szal' így öhm ööö szerencsére én gyerekkoromban benne voltam ezekben és má' vót a... földünk, meg kertünk meg ilyenek és apám minden ilyet megmutatott, tehát én tudok rózsát szemezni meg ööö tehát minden ami ezzel kapcsolatos, tehát öhm ööö aztán így az ember nem csinálta egy darabig azz egy történet, tehát... A szomszéd néni, itt a hat köbméter fát az egyik évbe ööö 64 éves vót, sose felejtén el, három nap alatt fölvágtá. ... én, két hétig. hihi/nevetett/ tehát ez, ez a különbség, hogy-ha valaki szapora és csinálja és nem... most, most má' egy picit nehezebben megy neki mer' má' 70 év fölött van, de asziszem' nem tudom most mennyi. Ööö de valahogy itt tart és ööö az van, hogy hát most vágtá ő is két hétig, tehát, nekem meg nincs összevágva. Na de hát van azért' má' valamennyi, csak még nincs az egész. Tehát van teendő. Az em... én soha nem unatkoztam, mindig csináltam valamit. Na most az történt, hogy ööö elvonultam ugye ööö ööö Salgótarjánba ööö ott ugye megszületet ugye a gyerekünk, aztán kipaszíroztak engem a ööö a-anyósomé, és ööö amikor hazajöttem, áööö ugye itt azért'

fölhagytam egy csomó dologgal és akkor mikor visszajöttem akkor itt nagyon nehéz helyzetbe vótam, mer' nem vót mit ennünk mer' föl vittük az összes tartalékomat is stb. Föléltük ödafönn az összes pénzemet ugye mer' azt kellett, akkor... szal' visszajöttem és szinte nem vót mit ennem. Úgyhogy csalánt ettem a kertből meg öö na meg sóskát, na sóska az rengeteg vót a fűbe szerencsére, meg, meg ilyenek voltak tehát... öhm nagyon jól meg tudom csinálni a csalánlevest, tehát... /szájával cuppantott/ ilyen lesz, vendégek mindig szokták kérni hogy ha jönnek. És akkor öhm öö tehát azt akarom mondani, hogy így öö azér' nagyon rossz helyzetbe vótam, a lányoméék segítettek. Tehát elsőre adtak itt egy kis pénzt, hogy el tudjam i-indítani a dógaimat, adott a autóját hogy el tudjak menni a öö a holmimér' azt is ki akarták dobálni ezek. Aztán öö öö egy csúnya véget ért házasság volt. Aztán az volt, hogy mikor visszajöttem akkor itt voltam pottyra, tehát nem volt semmi és akkor én nem is akartam itt senkitől semmit kérni, mer' a lányomnak mondtam, hogy ki tudja a havi rezsimit fizetni, akkor én má' meg vagyok, mer' itt a kertbe addig kapirgálok, míg nem lesz benne valami. Rögtön elmentem öö gyorsítóér' tehát elmentem a boltba, hoztam dughagymát egy marékkal stb. Leraktam, pillanatok alatt két héten belül vót friss hagymám meg ilyenek, tehát öö az ember akkor ebbe kellett, hogy gondolkodjon. Aztán öö vannak ilyen rukkolám pl. öö ilyesmi azokat is gyorsan mindent be a földbe aztán működött tehát úú... hamar utolértem magam ilyen szempontból, hogy nem haltam éhen ahogy itt vagyok. De öö igen. Akkor öö most is a nyáron földolgoztam az összes minden gyümölcsöt ami a kertbe' volt. Öö van vagy hetven üveg lekva-lekvárom öö amit saját kezűleg tettem el. Öö 27 kiló málna vót arra emlékszem. hihi/nevetett/ öö.....

K: Rengeteg .....

V: .....többit meg [nem érteni] de majd meg tudom mutatni majd ... öö ott a spájz részben. Öhm na most öö dee, de itt voltak ilyen nehézségek, hogy öö ugye most itt nem költekezik az ember meg stb. ilyenkor mer' ugye nincs mit, tehát nem tudtam bemenni Kanizsára és akkor öö öö ott izébe voltam bejelentkezve ilyen munka öö álláskeresőnek. Itt be se mentem mer' nem öö volt izé, tehát öö e-erre külön , hogy én bemenjek hétköznapi és öö ilyen... Aztán öhm az volt, hogy öö nem is nagyon akartam itt a segílyt, csak feleségem rám küldte a Polgármesteri Hivatalt, hogy nézzék má' meg, hogy mi van velem és akkor mikor elmondta, hogy mik vannak, akkor így mondták, hogy de hát akkor segítünk mér' nem szóltam. De hát én soha nem akartam senkitől kérni semmit, tehát ez... ömm öö öö ömm nem éltem soha segílyből meg ilyenek, kivéve amikor ugye GYES-en voltam most mer' azt is az anyósoméék találták ki, hogy menjek el GYES-re és akkor legyen én a gyerekkel, na most utána aza-azzal voltam, azt csináltam, nagyon jól csináltam és akkor az vót, hogy a feleségem öö pl. öö féltékeny lett a saját gyerekére, hogy azt jobban szeretem mint őt. Na most ezzel nem lehetett mit kezdeni mer' anyósom meg fütötte hülyeségekkel meg ilyesmi aztán... Közben csak kifele ment onnét úgyhogy... Hát most is úgy vót, hogy öö vót bírósági tárgyalás és akkor öö hát jött a levél, én írtam a bíróságnak, hogy nem tudok elmenni, nincs miből: oszt' nem értették. Feleségem megharagudott akkor, hogy mér' és öö közbe' megígérte a nyáron lehozza a gyereket és amér' én nem mentem el a tárgyalásra, nem hozta le. És akkor az volt, hogy öhm hát most, ahogy megjött a pénzem, lányom is adott még, el tudtam menni. El is költöttem. Mer' ugye Pesten is maradtam még egy kicsit a gyerekeknél, és akkor öhm öö meg is lepődtek, hogy ott vagyok, tehát az az a bíróság is egy jó eszű ember, mer' 8:30-ra tette a tárgyalást. Na most innét érjen fel 370 km-ről az ember 8 óra 30-ra. Na most úgy tudtam megcsinálni, hogy föl mentem előző este a lányoméékhoz, de hát ő ö nekem ugye izé, vagy ott kellett volna egy szállodát kivenni, mer' .....

K: Igen.....

V: ..... miből. És akkor öö annyi, hogy öhm öö ... 6:40-kor ment az első busz ... izére, és 8:20-ra ért oda. És a Bíróság meg volt annyira mint ide a falu közepe az kb. úgyhogy futottam odáig. Aztán hhh majnem' rosszul is vótam mikor bementem, annyira rohantam, hogy

odaérjek. Hogy nehogy má' izé ott elcsesszék a dógot. Aztán sikerült elrendezni. Szerencsére a bíró is nagyon ... ööö normálisan intézte ezt a dolgot. Úgyhogy egy-egy egyességes válasom lett. Tehát hhh most itt tart az embernek az élete és akkor, hát nekem ez a segély most nagyon nagy segítség, ki tudom a rezsimet fizetni, meg kicsi kajára is marad. Tehát ööö ... ja meg lett egy 5000 Ft-os ööö fizetnivalóm ugye a gyerektartás ürügyén mer' a feleségem ugye akart 15 ezret, és akkor, de hát én mondtam neki, hogy ne akarjon meg izé, de ő mindenáron ide-ideküdte' a Gyámhivatalt rám meg ilyenek, hogy ööö meg a Polgármesteri Hivatalnak is ki kellett jönni fölmérni a helyzetemet, hogy nincs-e itt albérlő, meg izé meg ilyen hülye kérdések vótak, de ööö de az vót a lényege, hogy itten izé majd. Én megmondtam a feleségemnek is, hogy van itt érték, mert vannak képek, de hogy ha ő szemtelen akkor kiöntöm az egészet ide, vagy a tűzbe berakom, és há' fölgyújtom, mer' ööö nem működik az, hogy ööö én itt egész életem gondolkodása, munkája itt van és akkor ő meg itt rákűdi valakit, majd szépen összecsomagolják és elviszik... akkor inkább égjen el. Tehát hihi/nevetett/ mer' ööö egyszerűen ez nem működik. Mer' csak azér' mer' ő mer' ők ilyenek, a szülei ilyen kapzsik, meg minden. Öhm mikor fönn vótunk akkor is ilyenek, hogy minden pénzt eltüntettek, meg csa... megtaláltam a család aranyait a hűtőbe, ööö feleségem se tudott róla, s tehát ott vót neki a hűtője és ahhoz sose nyúkált benne, ööö abszolút nem főzött, nem mosott, nem takarított nemm semmit nem csinált, na most ööö és akkor következő vót, hogy anyós csinált nála néha rendet. És akkor ... az vót, hogy öő-hóó megtaláltam a izét aranyotokat itt van minden, és akkor anyós aznap beadta a zaciba. Tehát így, kb. ilyen szinten értékelték a saját dolgaikat is tehát... Áhh szóval egy szörnyű történet volt. ... Na aztán.....

K: Mióta-mióta ööö utalják neki a segélyt?

V1: Augusztus valahanyadikától. Augusztustól.

V: Hát ööö július ööö....

V1: Előveszem a szemüveget, itt a határozat nálam!

V: ...július 7-től asziszem' de így a augusztus-ba intéződtek ezek a dolgok.

K: Ühüm...

...../közben háttérzajok/

K: Jaa annyi-annyira nem, csak, hogy... akkor egy fél éve és, és ööö...

V: Hát az nincs az egy fél éve...

K: Ja, de fél éve, bocsánat!!!

V1: Két hónap...

K: Két hónapja...

V: Igen. Na mondom ez, ez most nagyon kisegített, de a-a meg az vót a nagyon szal' egy ilyen segély dolog-ban az a legfontosabb dolog, hogy nem kell... havonta befizettem itt van a felírva most is még a, má' tele vót írva a naptár vele, hogy mikor kell befizetnem az egészségügyi hozzájárulást, ööö én úgy fizettem ezt idáig is, hogy ööö nem volt jövedelmem, de ezt midig kifizettem. ... Ööö szal' ööö mer' egyszerűen ööö ha az ember nem segélyezett meg nem izé, akkor ki kell fizetnie. Most én fizettem, de hát ez ööö tök ésszerűtlen dolog egyébként. És akkor öhm ööö de muszáj vót, hát ezek aztán az embert szépen vitték azér' mínusz fele, mer' ööö mer' most itt van az ember vidéken, tényleg az van, hogy én jártam lent Erdélybe. És a következő volt, hogy az ottani embereknek ahh a Szék-Székre jártam, a fele má' Budapesten van, lehet őket látni, ezek a piros szoknyás ez a kendős nénik. és öhh ... jött a szomszédasszony, mikor meghallotta én Pesten vagyok, hogy: húú.. szerezzek neki valami munkát, mer' ő termeli a kukoricáját, meg a babját, és ööö ugyanakkor má' ott vót a kábel tévétől a gázig a stb. minden, tehát ott volt a rezsijük és nem volt miből kifizetni. 5000 Ft értékű nyugdíjat kaptak a TSZ-től. És akkor ő eg-egész évbe dógozott a kukoricáján, a babján és nem jutottak semmire mer' aztán nem, hát ott nem lehet eladni, mer' egymás közt' nem tudják eladni.

K: Persze!

V: Ugyanígy, mint itt. Tehát egyszerűen az embereknek nincs jövedelmük. És a másik dolog meg ööö az, hogy én itt öhm nem volt pénzem benzinre, kézzel kaszáltam a fűvet meg ilyenek és ... de az van, hogy most hogy ha elmegyek valakinek fűnyírózni, akkor kapok érte pénzt. Ha magamnak fűnyírózok, akkor meg izé mi van... Hát szal' ez ez egy kicsit nonszensz ebbe az országba, hogy az emberek ööö tehát maga az ország a saját értékeit nem becsüli. Tehát az, hogy a hihi/nevetett/ ööö amikor csinál az ember valamit, ööö az nem ér semmit, hogy ha másnak csinállok, akkor meg ér.

K: Persze...

V: Ööö vicces! Szóval e-ez egy kicsit ma ilyen ööö nem találták ki még ennek a ellenszerét. De hát ööö ... na ez má' nem a mi dógunk. Majd a politikusok csinálják ezt.

K: És akkor most így ööö, hogy munkát már nem nagyon akar vállalni, hanem a nyugdíj, nyugdíjig...

V: Igen ezt én ööö itt ööö megmondom mindenkinek, tehát ööö é-én nekem az vót a ööö izét mer' azt mondták, hogy akkor jön ez a segély é-én azt kértem, hogy én nekem ezért most ne kelljen elmenni utat kaparni meg ilyenek, mint amit látok itt, hogy ööö mennek ott a kollégák, hogy úgy mondjam. Mert, ha nekem ezt kell akkor én visszaadom az egészet abba a pillanatba... és, és inkább élek úgy, ahogy tudok. Ööö de mondom ez ne...ez nekem nagy segítség, hogy ki tudom a rezsimet fizetni és nem kell a lányoméktól elfogadni most már a dógot. Ööö de ööö én most ezt a fél lábon is kibírom ezt a ööö...

K: Mennyi, mennyi....?

V: ... január 28...

K: Ja, január 28-ig kell?

V: Igen. Bár ööö ööö most én ideköltöztem, nekem mióta eljöttem Budapestről nem volt jövedelmem. Azt kell elképzelni, hogy volt tartalék pénzem, mert, ööö ugye amikor ezt megvette az ember még maradt egy kicsi. Hát abból itt a felújításokra, meg ilyesmire elég sok elment, mer' csak a víz átszerelése, mer' ez egy ... nem tudom hány éves vízvezeték volt benne, az volt 600.000 Ft pl. meg ilyenek. De hát öhm, elfogyott. Szóval egyszerűen kifogytam, mert nem vót utánpótlás, tehát itt nem működtek azok a lehetőségek. Szal' azér' nem voltam piskóta ilyen üzleti ügyekbe. Mikor bementem Kanizsára, és az üveges kolléga aki ööö nálam tanult hihi/nevetett/ ööö mer' én szerveztem meg ööö Budapesten a ööö képzérezés-üvegező képzést újra, ööö amikor meglátott, majd infarktust kapott. Aszongya': hhh ööö mit csinálsz itt? Hát mondom itt lakom. Jaajj! És akkor öööö milyen üzlet lesz az? Tehát így működött, mer' azt tudták, hogy ha én benne vagyok egy üzletbe, akkor viszem-viszek mindent, tehát...

K: Ühüm-ühüm...

V: ... ööö ilyen hírem volt. Na most ööö de itt nem akartam üzletelni, tehát nemm... legalábbis ilyen jellegű dologba belekezdeni, mer' itt vótam nyugdíj előtt akkor még úgy vót, hogy ha... elmehet az ember időbe', ha meg lesz a 40 éve, és akkor ... nem akartam már úgy járni mint az egyes ismerőseim, hogy benne van 70 évesen a vállalkozásába már ööö ilyen, és akkor még idegeskednie kell, hogy jaj nem megy, meg jaj izé meg stb. Tehát mire fölépített valamit addigra nem tud kiszabadulni belőle. És olyanok voltak a ööö extulajdonos abba a cégbe, ahol voltam, hogy ööö elment le a Balatonra két hétre, három nap múlva ott volt a cégbe, mert nem bírta... tehát nem bírt kiülni a Balaton partra, mer' azt szokta meg, hogy minden nap bemegy reggel a cégbe. Tehát én ezt nem akartam csinálni, úgyhogy ööö nekem más az életszemléletem... kész. Tehát .....

K: Jó. Köszönöm szépen.

V: Hát...

K: Ebbe így, szerintem minden benne volt. A kérdéseket meg elteszem. De...

Helyszín: Velence, Humán Szolgáltató Központ

Időpont: 2010. november 09.

Kliens: Lovasberényi nő, született 1951-ben, elvált, jelenleg álláskereső

Készítette és az interjút leírta: Kovács Martina

- „KM: Meséljen magáról!
- Kliens: '51-ben születtem, 4 gyermekem van, 2 férjnél van, egy fiam és leányom még velem él, van egy kis unokám, aki mostan itt játszik, vagyis több van, de velünk él ez a kislány. Nincs munkahelyem. Kész. Mit mondjak?!
- KM: Mi az Ön végzettsége?
- Kliens: Ilyen gyorstalpalón jártam, eladó.
- KM: Milyen munkái voltak eddig, vagy mindig eladóként dolgozott?
- Kliens: Nem. Voltam magánkereskedő 8 évig, de most utolsónak az volt a legnagyobb baj, hogy az apám olyan beteg volt, vele voltam otthon ápolási díjon. 12 évig, és az ápolási díj után nem jár semmi. Munkánélküli járadék, semmi segély vagy ilyesmi. És akkor mostan itt vagyok ennyi idősen és nincs munkám.
- KM: Mindig itt lakott ezen a településen?
- Kliens: 22 éve.
- KM: Családja hogy került erre a településre?
- Kliens: Úgyhogy így mentünk, nézegettük a falukat és megtetszett Lovasberény, így odaköltöztünk. Olyan csendes volt! És akkor ott nyitottam egy kisboltot, aztán azért csuktam én be, mert sorba épültek, mások is kitalálták ezeket, hogy élelmiszerboltot nyitni és nagyobb lett a pénzük és nagyobbat nyitottak. Jöttek a tesco-k, ezek azok, és így már nem volt olyan forgalom, hogy megérte volna.
- KM: Szeret itt élni?
- Kliens: Igen, megszoktam.
- KM: Mivel foglalkoznak itt az emberek, milyen megélhetési forrásaik vannak, hova járnak dolgozni?
- Kliens: Bejárnak Fehérvárra dolgozni. Több műszakos munkarendben, gyárakban. pl. Videoton. Ott is voltam, de hát nem nagyon. Vissza sem hívnak. Szobaasszonynak jelentkeztem ide Velencére, de nem is válaszoltak. Gondolják, hogyha az ember ennyi idős, akkor már menni sem tud jóformán. Nem is gondolják, hogy legalább találkoznának az emberrel, hogy tud még valamit csinálni. Nem?! És még arra sem veszik a fáradságot, hogy találkozzanak az emberrel...
- KM: A munkahelykeresésben milyen segítséget kap? Munkaügyi központban vagy családsegítőben tudnak valamit?
- Kliens: Igen, hát ott is voltam. Minden hónapban jelentkeztem, kaptam 6 hónapig ilyen álláskeresői járadékot. Utána már semmit. Csak ezt a segélyt mostan, ezt a 4545 Ft-ot.
- KM: Ismerősök, barátok által?
- Kliens: Nem. Hiába. Akik voltak jó ismerőseim, nagyon soknak megszűnt a munkája.
- KM: Hogy látja, sok a munkánélküli ezen a környéken?
- Kliens: Rengeteg!
- KM: Nagyrészt a jelenlegi válság miatt?
- Kliens: Szerintem azért. Biztos, hogy van köze hozzá. Majd lesznek új munkahelyek.
- KM: Ezek szerint úgy gondolja, hogy jelenleg nehezebb munkát találni mint régebben.
- Kliens: Igen.
- KM: Rendszerváltás idején Ön dolgozott?

- Kliens: Igen. S akkor mi volt régen, aki nem dolgozott, azt büntették meg. Becsúzták, vagy akármi. Most meg! Adnak segélyt és nincs munka. Ilyen segélyt! Ez nem nevezhető segélynek.
- KM: Mit gondol, mi gátolja az elhelyezkedésben, elavult ismeretek, vagy esetleg valamilyen képzésben való részvételen nem gondolkodott?
- Kliens: Most egy pár évvel ezelőtt beiratkoztam Csákvárra egy gimnáziumba. 2 évig tudtam járni, képes lettem volna leérettségizni, csak megszületett ugye az unokám, nem tudtam menni én. Én vigyázok rá. De szerintem akkor sem lenne nekem munka. Akármit elvállalnék.
- KM: És valami más képzés, tanfolyam?
- Kliens: Mit?
- KM: Munkaügyi központ mit ajánl?
- Kliens: Semmit nem ajánl!
- KM: Ön szerint mi lenne az a tudás, képesség, amivel el tudnak helyezkedni?
- Kliens: Hát nem tudok ilyet! Megmondom őszintén, mert ugye én jártam a munkanélkülibe, az ember ott ücsörög, várakozik, sok emberrel beszélget. Ott volt egy fiatalember, 24 éves, nem tudom milyen iskolákat végzett, és egyszerűen nem talált munkát. Ő is úgy volt, hogy na most ezt megszerzem, azt, és lesz munkahelyem, és nem lett neki. Őrá meg azt mondták, meg sokra hallottam, hogy túlképzett. Én olyan szívesen elmennék takarítónőnek! De nincs! Régebben jártam ugyan Berényben, mikor az apámmal voltam otthon, ő beteg volt ugye, és amikor a környéken a takarítónők betegek voltak én mentem helyettesíteni. Sokáig nagyon. De most már nincs az önkormányzatnak arra sem pénze, hogy olyankor fizessen valakit. Akik ott vannak, nem betegek, azok csinálják a betegek helyett is.
- KM: És a környéken a tesco, vagy ilyesmi?
- Kliens: Ott is voltam. Egyszerűen megmondják, hogy nincs. Nincs felvétel. Elmennék takarítónőnek is a tescobá. De nem. Fehérváron a kínaiban ki volt írva, hogy eladót felvesszünk. Odamentem, megmondtam, hogy hány éves vagyok „jaj majd szólnak, mert már sokan jelentkeztek, mert már ennyien vagy annyian jelentkeztek”.
- KM: De vajon miért van ez az előítélet az idősebbekkel szemben?
- Kliens: Nem tudom, pedig én már nem mennék el a gyerekekkel állományba, én már tudnék menni állandóan.
- KM: Szervezett munkán (közcélu, közhasznú) vett részt?
- Kliens: Szerettem volna menni.
- KM: És nem??
- Kliens: Közhasznú munkásnak is. Most azt is elvállaltam volna, és ott mondta az ügyintéző, hogyha nem vagyok jogosult a nyugdíjra, és beviszek egy határozatot a nyugdíjfolyósítótól felvesz. Mondtam, hogy jó, hát persze, az is munka.
- KM: Ez mekkora összeg volna?
- Kliens: 56 ezer asszem. Na most oda is gyorsan beszaladtam, hogy végre már legyen valami, és erre mit mondott? - Hogy télen már nincs munka, mert ilyenkor már nincs mit csinálni. Nem túl jó. Se kapálni, se locsolni, se semmi. Azt mondta az ügyintéző, hogy majd tavasszal, amikor lehet virágokat ültetni, meg ilyesmi. Úgyhogy azt is elvállalnám. Bármit!
- KM: S gondolom az embereket rotációs rendszerben alkalmazzák...
- Kliens: Ott úgy van, hogy 6 hónapig dolgozik, aztán elküldik munkanélküli-re, ezzel megszerzi a jogosultságot.
- KM: Önnek van valamilyen egészségkárosodása?
- Kliens: Nincsen. Most az is baj, hogy nem vagyok beteg. Mi lenne?! Csak, hogy magas a vérnyomásom. De hát az semmi. Hát hány embernek magas a vérnyomása?!

- KM: S mégis mekkora összeggel lenne elégedett, ha sikerülne munkát találnia?
- Kliens: Én az 56 ezerrel is elégedett lennék, csak legyen munkám! De ez a 4500!
- KM: Mi lenne az Ön számára a legideálisabb munkahely, mi lenne az, amit nagyon szívesen csinálna?
- Kliens: Takarítást. Szívesen csinálnám. Jártam takarítani, jártam házakhoz is, de most ezt sem. Annyira nincs pénzük az embereknek.
- KM: S gyerekekre való vigyázást esetleg vállalna?
- Kliens: Igen. Azt is! Már feladtam hirdetést is. De olyan sokan vannak. És hát ott is ugye a fiatalabbat jobban, egy gyerek után jobban tud a fiatal rohangálni. Volt olyan is, aki azt mondta, hogy hát ne haragudjak, de fiatalabbat szeretne.
- KM: Hány év munkaviszonya van?
- Kliens: Csak 22. Hála Istennek legalább nyugdíjra majd jogosult leszek.
- KM: Hány évesen tölti be az Önre irányadó nyugdíjkorhatárt?
- Kliens: 62 évesen. Hova lehetne elmenni dolgozni....
- KM: S egy takarítói munka ráadásul inkább feketemunka...
- Kliens: Még úgy is elmennék! Már nem érdekelne, csak pénzt keressek.
- KM: Amikor dolgozott, az biztonságos volt anyagi kalkulálhatóság szempontjából?
- Kliens: Igen. Olyannal nem volt gondom, hogy nem fizettek ki valamikor valamit. A Videotonban takarítottam az egy Kft. volt. És nem jelentett be. Ezt hogy lehet?! Bérpapírt meg mindent tudnak adni és mégsem?! És sehol nincsenek meg! Eltűntek! Azok is mindent fizettek, szabadságot, nagyon rendesek voltak. Csak most, hogy eljött az idő, hogy összeszámoljam az éveimet, nincs.
- KM: Az önkormányzattól valamilyen segélyt kap, vagy kért esetleg valamilyen rendkívüli támogatást?
- Kliens: igényelni lehet, csak nem adnak. A családgondozó próbál segíteni.
- KM: A gyermekek után kapnak valamilyen támogatást?
- Kliens: Most a fiamnak még másfél év van az iskolából, szakmát tanul, karosszerialakatos. Minden szakma jó, ha valaki ügyes abban, akkor el tud abban helyezkedni.
- KM: Meg kapcsolatok....
- Kliens: hát minden munkához az kell jóformán. Már azon spekuláltunk, hogy otthagyja és elmegy dolgozni. De hová? És ha nem veszik fel, vagy mégsem... És akkor még neki olyan álmái voltak, hogy utána leérettségizik. Na de miből élünk?! Egy lányom van még. De az is tanul. Most azt találtuk ki, hogy ő is tanuljon és akkor a gyerekekkel otthon leszek. A GYES-t kapjuk, azt a 25 ezer valamennyit és a családi pótlékot. 39 ezer pár száz Ft összesen.
A volt férjemtől elváltam. De hát én ápolgattam, mert nagyon beteg lett. De azután sem kaptam semmit. Mert a bíróságon mikor elváltunk, bírónő megkérdezte, hogy kérek-e asszonytartást. És én mondtam, hogy nem. Mit tudtam is én, hogy az mi. Dehogyan nem kell ettől semmi, örülök, hogy megszabadultam.
- KM: Mikor váltak el?
- Kliens: Most már 10 éve. De akkor mikor meghalt akkor 9 év volt. És ha 10 évet nem haladja meg, akkor az asszony kaphatja ezt az özvegyi nyugdíjat. De még sem. Merthogy a bíróságon én azt mondtam, hogy én nem kérek asszonytartást. És arra hivatkoztak, hogy azért nem kapom én az özvegyi nyugdíjat. De ki tudta, hogy az arra is vonatkozik?! Nem jó viszonyban váltunk el, de végül olyan beteg lett, hogy mégis rám támaszkodott, én ápolgattam, kórházba vittem, de hiába is. Megírtam a nyugdíjfolyósítónak, hogy mi attól, hogy elváltunk, attól még ápolgattam, de nem kapok segélyt. De akkor kellett volna a polgármesteri hivatalban valami feljegyzést csináltatni.

- KM: Nem lett volna érdemes mégis megcsináltatni? Vagy visszamenőleg már nem lehet?
- Kliens: Nem tudom...
- KM: Van valamilyen hitele, vagy tartozása?
- Kliens: Hát sajnos igen. Jelzáloghitel. Mert az unokámnak az édesapja, ugye hát oda költözött, összekerült a lányommal, lett ez a kisbaba, és akkor mondta, hogy vegyünk fel kölcsönt és akkor majd ketten fizetjük, ő meg én. Ő meg szépen lelépett. És hát nekem kell fizetni mindent, az én nevemen van.
- KM: Ő fizet valamilyen gyermektartást?
- Kliens: Igen, 10 ezer Ft-ot. Havonta, ha fizeti.
- KM: S mennyi a jelzálog?
- Kliens: 33 ezer Ft. Úgyhogy minden hónapban úgy vagyunk.... hála Istennek most be tudtuk fizetni, most még itt lakhatunk.
- KM: Saját tulajdonú ház ugye?
- Kliens: Igen. De még ha olyan gyönyörűség lenne, hogy az ember eladná és akkor egy kisebbbe menne. De hát ettől kisebbbe?! Ez is csak két szobás.
- KM: Szóval Ön ha lehetne akár vállalná a bejárást is...
- Kliens: Igen, akármit vállalnék.
- KM: Az ember azt hinni, hogy Fehérvár környékén sok képesítést nem igénylő, operátori munka van...
- Kliens: igen, és még azt mondják, hogy itt nincs olyan nagy munkanélküliség.
- KM: De nyáron azért tudna vállalni munkát
- Kliens: Szoktam is. Gyümölcsöt szedni. De most télen semmi nincs.
- KM: Ilyenkor nincs valami rendkívüli segély?
- Kliens: Esetleg ha kérnék, talán adnának is.
- KM: És eddig milyen segélyekben részesült? Lakásfenntartási támogatás?
- Kliens: Nem, se nevelési, se lakásfenntartási semmit nem kaptam. Nem is kértem, mondjuk. Mindig úgy voltam vele, hogyha egy mód van rá, akkor nem kérek.
- KM: De miért? Büszkeség?
- Kliens: Ühüm. Inkább akkor akárhová elmegyek.
- KM: No de ha ennyire nincsen munka!
- Kliens: Igen a családgondozó már 'biztogatott'... Most beázott a konyhám, ott is olyan buta voltam, mondtam, hogy én nem kérek a biztosítótól!
- KM: No de a biztosítást Ön fizeti! Az nem segély!
- Kliens: Aztán mégis kértem...
- KM: Nagyon helyes, az azért már mégsem 'alamizsna'...
- Kliens: De akkor is! Nem kérek...
- KM: Közüzemi tartozása van?
- Kliens: Van sajnos.
- KM: az adósságkezelési szolgáltatás végett kérdezem. Abban sem vett részt?
- Kliens: Most a családgondozó olyat segített intézni, hogy a villanyt, ilyen védett fogyasztó lettem. Hogy legalább ne kössék ki a villanyt.
- KM: Mekkora ez a tartozás az áramszolgáltató felé?
- Kliens: 45 ezer. Most kérhetek részletfizetést, vagy tesznek rá valami korlátozót. Nem tudom én mit. Korlátozza, hogy mennyi villanyt fogyaszthatok. Még ilyen se volt, hogy én ilyen akármiket kérjek.
- KM: S akkor semmilyen rendkívüli élethelyzetben nem igényelt segélyt? Vagy előfordult már?
- Kliens: Volt már, hogy kértem egyszer. Tüzelőre. Kaptam 10 ezer Ft-ot.
- KM: Az milyen élethelyzet volt?

- Kliens: Hát az apám ott volt és nagyon beteg volt, állandóan fázott, kellett a meleg. Meg hát sokat volt kórházban és nem nagyon tudtam ezt a fát intézni. Nem nagyon volt, aki segített volna.
- KM: A családsegítővel hogyan került kapcsolatba?
- Kliens: Nem is tudom. Olyan természetes, hogy kapcsolatban vagyok velük. Nem tudom. A lányom révén, az unokám által. Hogy elköltözött a vejem és akkor lettünk felkeresve. Gyerekelhelyezés miatt.
- KM: Hogy éli meg, hathatós segítséget nyújtanak?
- Kliens: Igen. Szerintem igen.
- KM: S a tűzifáról honnan értesült, valaki szomszéd?
- Kliens: Igeeen, a barátnőm mondta, hogy te mérnem kérsz má'? Mindenki kér, akinek ennyi meg annyi nyugdíja. És akkor ő szolt is valakinek. Onnan. Ilyen testületi tagnak. S akkor mondták, hogy adjak be egy pár sort, írásban kérjem.
- KM: Valamilyen más szociális intézménnyel van kapcsolata vagy volt? Házi segítségnyújtás édesapja révén vagy szociális étkeztetés?
- Kliens: Nem. Semmivel. Mondjuk ezelőtt olyan 8 évvel tudtam volna munkát, de ő miatta nem. Ápolási díjat kaptam.
- KM: Azt az időszakot elfogadták szolgálati időnek?
- Kliens: Igen. Az beleszámít.
- KM: Csökkentett összegű előrehozott nyugdíjra nem lenne jogosult?
- Kliens: Szerintem semmire nem vagyok. A segély, a fiam árvaellátása és a családi pótlék összesen 51 ezer Ft.
- KM: S mekkora összeg a család teljes jövedelme, az összes ellátással együtt?
- Kliens: 90 ezer
- KM: 4 emberre, ugye?
- Kliens: Igen. De most azt is kitalálták, hogy a kertészetbe kell egy igazolás, hogy alkalmas vagyok-e munkavégzésre. Volt egy ilyen törvény most. És elmentem a házi orvoshoz és azt mondta, hogy nem biztos, hogy ő azt nekem megadja, mert magas vérnyomással nem lehet se hajolni, epret szedni, se létrára felmászni, vagy fára mászni. De közben utána még sem kellett egy ilyen papír. Végül nem kellett az orvosi alkalmassági ahhoz. Ismerek egy fiatal csajt, ő is oda járt a kertészetbe dolgozni, 28 éves és kap 28 500 Ft-ot. Ő más faluban lakik. Van neki egy élettársa, az keres 130 ezret. Csak ugye, azt nem adta be, hogy van egy élettársa, aki 130-at keres. Így kapja ezt a 28 ezret. Nekem most a nyugdíjfolyósítónál ezt az ötletet adták, hogy a fiamat jelentsem ki onnan és máshova be, hogy megkapjam azt a 28 500 Ft-ot. De én ilyen rafinált izékre....
- KM: A munkaügyi központ tényleg semmilyen munkát nem tud felajánlani?
- Kliens: Semmit.
- KM: Valamilyen tanfolyamot?
- Kliens: Nem. Bár volt ugye az is, hogy valamilyen tanfolyamot elvégez és akkor addig kap segélyt.
- KM: Melyik központba jár?
- Kliens: Fehérvárra. Most pl. mikor a múltkor ott voltam rengetegen jelentkeztek takarítónői tanfolyamra. Engem is a Videotonba már úgy vettek fel takarítónőnek, hogy el kellett előtte... hát csak 3 hónap volt, de el kellett menni egy ilyen tanfolyamra.
- KM: Ott mennyi ideig dolgozott?
- Kliens: Másfél évig. És nem voltam bejelentve. Eltűntek közben. Mert ugye most divat, hogy egy Kft. vállal takarítást, vesz fel embereket azokkal csináltatja.

- KM: Hol keres munkát? Újságból, internetről?
- Kliens: Állandóan.
- KM: Családsegítőben vagy munkaügyi központ biztosít valamilyen hozzáférést, pl. telefonhoz, internethez?
- Kliens: Biztos, hogy lenne rá lehetőség. Lányom szokott a neten. Ezeket a bedolgozási, ilyeneket is már megpróbáltunk. Kellett befizetni, mondjuk csak 1000 Ft-ot, de semmi nem lett ebből sem. Az is csak ugye leírja egy-egy nyomtatvány, hogy itt és itt, ilyen munkát meg olyat, de saját magának kellene az embernek elmenni, és akkor még nem is léteznek! Ez csak az, hogy ők keresnek azzal.
- KM: Korábban sem sikerült munkaügyi központ által munkát vállalnia?
- Kliens: Nem.
- KM: Mióta is munkanélküli?
- Kliens: Még csak március óta.
- KM: De előtte nem volt munkanélküli, végig dolgozott?
- Kliens: Nem voltam. Soha nem kaptam munkanélküli segélyt. Csak ezt a 6 hónap álláskeresőt. Azért mindig találtam valamit. Még ilyet, hogy most semmilyen munka ne legyen. Vagy legalább egy takarítónői tanfolyam sikerülne. Én el akartam menni a polgármesteri hivatalhoz ilyen szociális gondozónak is. Mondtam, hogy én szívesen eljárrok, még Dunaújvárosban volt ez a tanfolyam. Szívesen eljárrok, csak ők fizessék. Mert nem volt nekünk... aki volt, aki az ebédet kihordta, meg ugye rendbe rakta az időseket az elment máshova dolgozni. S annak a helyére én szívesen elmentem volna, jártam volna erre a tanfolyamra. Azt mondták, hogy nekik arra nincs pénzük. És akkor most inkább nincs.
- KM: Pedig ez egy nagyon jó gondolat. Mennyibe került volna a tanfolyam, ha Ön fizet érte?
- Kliens: Hát nem tudom, ha úgy megy az ember, hogy maga fizet? Szerintem 200 ezer biztosan. 2 éves. De szívesen elmentem volna és közben vegyenek fel oda dolgozni és úgy eljártam volna. Kinevették, hogy önéik erre nincs pénzük. Úgyhogy én mindent megpróbáltam már.
- KM: És a munkaügyi központ sem támogatná, ott nem próbálkozott?
- Kliens: Nem. Eszembe sem jutott. Most volt egy idő, hogy azzal is foglalkoztam az apám mellett, mert az a 33 ezer Ft sem sok volt, az se volt sok. De hát azért valami volt. És az ő nyugdíja 62 ezer volt.
- KM: Hirdetést nem adott fel soha, hogy a környéken vállalna ápolási munkákat?
- Kliens: Azt csináltam is. De most már nincs pénzük az embereknek. Én is szerettem volna intézetbe adni az apámat, hogy olyan beteg volt, hogy el tudja menni dolgozni. De egyszerűen nem vették be annyira beteg volt. 120 ezer Ft lett volna. Már azt sem tudom, hogy hogy okoskodjak. Most olyat is kitaláltam, hogy állítólag van olyan is, hogy idegen után is lehet ápolási díjat kapni. Nem kell rokonnak, családtagnak lenni. Most azt mondtam, hogy egy olyat jó lenne majd... az orvos mellett akiben...hátha van egy olyan...Én hiába mondtam itt a polgármesteri hivatalnál...attól, hogy nem vagyok szociális gondozó, el tudom látni én is. Meg hát tényleg jártam én betegekhez. Régebben az újságban is, amikor még volt annyi pénzem, hogy egy hirdetést feladjak...a fehér megyeibe...de most már arra sincs.
- KM: Esetleg internetes hozzáférésük van, vagy megoldható lenne?
- Kliens: A lányomnak van.
- KM: Ott is feladhatók apróhirdetések. Az internet annyi lehetőséget ad...
- Kliens: Én örülök neki, hogy így mondja...Hát úgy van az ember, hogy pénz. Már sokszor úgy vagyok, hogy feladom az egészséget. Nem tudja az ember, hogy mit

csináljon. Engem úgy szokott beajánlani, az orvos mellett, aki van. Az asszisztens. Ilyen ápolási, időseket ápolni, vagy takarítani. De hát ő mondja, hogy most semmi nincs. Most gyárba is képes lenne az ember elmenni. De hát ott is mindjárt mondták, hogy sajnos nincs felvétel. Voltam tesztet írni is, mindenhol voltam már. Vissza sem hívnak. Megmondták, hogy mindenképp szólnak, hogyha lesz, és ha nem akkor is. Egy fenéket, nem szóltak.

- KM: Hova lehetne elmenni, Fehérváron kívül mi van még a közelben?
- Kliens: Vendéglátóhelyeken is voltam takarítani, akkor volt ismerősöm is aki szólt, ha van üresedés, szobalánynak, szobaasszonynak vagy valami. De semmi. Egyszer kipróbáltam Dunaújvárosba járni. Nagyon messze van. Egyszerűen nem kerestem annyit, amennyi az útiköltség. Egy hétig mentem, hogy kipróbáljam. Már Pesten is próbálkoztam ismerősöknél. Van két ismerősöm, aki jár házakhoz takarítani. Mondja, hogy most már annyira visszamondták, hogy önekik is alig van. Várpalotára is a Tescoba. Még csak épült de már akkor jelentkeztem. Nem is értesítettetek. Bár még oda is elmentem volna. Már jelentkeztem ilyen polcingernek is.
- KM: Az micsoda?
- Kliens: Ilyen árufeltöltő. Figyelni, hogy mostan ha az áru lefogy, akkor újra feltöltöm. Az sem jött össze. Ha az utcán megyek, akárkivel, ismerőssel találkozom már megkérdezem, mindenkitől, hogy nem-e tudnak valamit. Ismerősök, barátok akik voltak, most szűnt meg neki is a munkahelye, hát nem tudom. Van Bicskén egy, Spárnak hívják egy, mossák el az edényeket, egy húsfeldolgozó, hát ott is egy brigádvezető, vagy nem jó szóval mondom, egy volt munkatársam. Annak is szóltam, hogyha lesz üresedés, akkor gondoljon rám. A fenéket. Felvettek két fiataalt. Ő is megígérte, hogy jól van, biztosan szólok. Annyi helyen próbálkoztam! Mondtam neki, nincs miből élnem! Segítsél már, én is annak idején segitettem neki.
- KM: Hát az Ön hozzáállásával nincs semmi baj...
- Kliens: Hát én már mindent. Mondták a gyerekeim, hogyha elmegyek közhasznú munkásnak, ők elköltöznék. Mondtam nem érdekel, képes vagyok... Há' miből éljek?! Hogy az anyjuk söpri az utcát... És ha nem lesz mit pakolni a suliba, akkor mi lesz?! Akkor inkább fordítsd el a fejed, ha látod, hogy söpröm a járdát – mondtam. De én azt se szégyellném.
- KM: Ez a pénz amiből Önök élnek mire elég? Van valami extra kiadásuk?
- Kliens: Semmire. Nem iszunk, nem dohányzunk. Túl egészségesek vagyunk. 33 ezer ez a kölcsönünk, 14 ezer a villany, mert hát fürödni kell és bojler van. Ezen nem tudok spórolni! Megyek utánuk azt kapcsolgatom a villanyt.
- KM: Gyerekei azért segítenek?
- Kliens: A fiam az a nyáron eljött velem gyümölcsöt szedni, szegény. Nagyon szenvedett, de azért jött. Azért segítenek. Hát ebből én mit tudnék venni? Semmit. Hát volt munkatársamhoz is elmentem tegnap, hogy megkérdezem, hogy nincs-e valami munka. Találkoztam a férjével, az az ember nincs 40 kiló, dohányzik, iszik, egy roncs. És rokkantnyugdíjas! Na ezt akartam mondani... Aki elitta a máját, meg nem tudom miét, azt meg kórházban kezelik, hogy szegény ember. Beteg. Na de miért beteg? Miért iszik?
- KM: Ön utasított vissza munkát, valaha, valamiért?
- Kliens: Nem. Én annyira szeretek dolgozni, akármi is.
- KM: Én nagyon szépen köszönöm az interjút!"

Helyszín: Pusztaszabolcs, Polgármesteri hivatal, Aktív korú segélyezettek osztálya –
a Jegyző is jelen van

Kliens: 37 éves nő, elvált, jelenleg közcélú munkavégzésben vesz részt a
polgármesteri hivatal iratkezelőjében, asszisztens
Készítette és az interjút leírta: Kovács Martina

„KM: Meséljen magáról és a családjáról!

Kliens: 37 éves vagyok, két nagy fiam van egy 15 és egy 18 éves, a nagyobbik rendvédelmibe jár, a kisebb a gimnit most kezdte el; kereskedelmi végzettségem van ill. egy banki iskolám, a Generalinál, és hogy mondják? Ez a biztosításközvetítői is.

KM: Hogy kerültek erre a településre?

Kliens: A családom mindig is itt élt. Dunaújvárosban születtem, de gyerekkorom óta itt vagyok. Iskoláimat Pesten végeztem.

KM: Szülei mivel foglalkoznak?

Kliens: Édesanyám az könyvelő, az apu az meg lakatosként végzett, de most biztonsági őrként dolgozik. Édesanyám már nyugdíjas, apu most igényelte a nyugdíját.

KM: Szeret ezen a településen élni?

Kliens: Egyelőre igen.

KM: Milyen lakásban él?

Kliens: Családi ház.

KM: S mekkora a ház rezsije?

Kliens: Az az igazság, hogy most elváltam, a volt férjem lakik a családi házban, így sajnos nem tudom, hogy mennyi náluk a rezsiköltség.

KM: Akkor Ön hol él?

Kliens: Hát én az édesanyámnál.

KM: A gyerekekkel együtt?

Kliens: Nem, hát ők most az apjuknál vannak...

KM: Mióta vesz részt közcélú foglalkoztatásban? Mióta dolgozik itt (a polgármesteri hivatalban) és mióta kapja a segélyt?

Kliens: Ez év október 29-e óta dolgozom, hát azt most meg nem mondom, hogy mikor, szerintem a nyár közepe óta.

KM: Korábban álláskeresői járadékban részesült?

Kliens: Munkanélküligen igen.

KM: Előzőleg előfordult már, hogy kért valamilyen segélyt?

Kliens: Nem.

KM: Nem? Soha?

Kliens: Nem.

KM: Hogyan élnék az emberek, könnyű a környéken munkát vállalni?

Kliens: Hát végül is úgy-ahogy még azt mondhatnám, hogy Fejér megye az még... ott van a központban. Nagyon sok helyen bent van az önéletrajzom, most nagyon nehéz állást keresni. Szerintem a pusztaszabolcsiak 80%-a bejár valahova.

KM: Jellemzően milyen munkákat vállalnak?

Kliens: Szerintem gyárakban, több műszakba járnak.

Jegyző: A segélyezéssel kapcsolatban, munkanélküliként először is regisztrálta magát

Kliens: Persze.

Jegyző: Korábban munkanélküli segélyben részesül, ugye az megszűnt, az álláskereső nem vezetett eredményre akkor került itt minálunk ilyen állományba, és akkor abból. Aki nálunk közcélú munkásként dolgozik, annak biztos van egy előélete, mikor nem tudott elhelyezkedni.

A bejárással kapcsolatban nekem pontos statisztikám van, kb. 1/3 dolgozik helyben, 1/3 jár Pestre, és 1/3 pedig a megyében.

KM: Pusztaszabolcson ki a legnagyobb foglalkoztató? Van itt valami nagyobb cég, vagy az önkormányzat?

Jegyző: Persze, az önkormányzat a legnagyobb foglalkoztató, de van egy cég, amely 100 fő felett foglalkoztat, létesült itt a Stadler, elővárosi vasút karbantartó-állomás, kb. 50-60 embert foglalkoztat. És ezen kívül a mezőgazdasági munkák jelentősek (gyümölcsösök, mézes), alkalmi munkaként.

KM: Mekkora a munkanélküliek száma a településen?

Jegyző: Most nagyon magas, 10% körül van, annak ellenére, hogy a korábbi 10-15 évben 3% körüli érték volt. Nagyon sok a más megyéből betelepülő is. Ők is megdobják a statisztikát. Problémát jelent a beutazás, inkább helyből választanak embereket, Fehérváron is.

Kliens: Ez így igaz. Az az első, hogy ezt kérdezik meg.

Jegyző: Az egyik helyi cégünk is 2008-ban nyitott meg, létszáma 150 fő volt, majd 70 körüli lett, most megint 100 fő körül foglalkoztat. Ha a kereslet csökken, egyszerűen kirugdossák az embereket.

KM: S korábban, mielőtt segélyben részesült, miben dolgozott?

Kliens: Volt egy saját vállalkozásom, az előző az ilyen baba ruházat volt, bababörze, meg volt egy előtte, hát az vegyes volt, ruha volt meg volt minden.

KM: S azt megelőzően?

Kliens: Dolgoztam a Budapest Banknál, Providentnél.

KM: S a vállalkozását miért számolta fel?

Kliens: Hát az első vállalkozásomat azt az miatt, hogy elváltunk; az azért szűnt meg, a második pedig a válság miatt. Pedig itt nem is új, hanem inkább használt ruhák voltak. És mégis...

KM: Míg a segélyben részesült, hogyan próbált elhelyezkedni? A munkaügyi központ segített?

Kliens: Persze. A munkaügyi központ is segített meg hát én saját magam is, küldtem az önéletrajzokat.

KM: Esetleg használhatja a telefont, internetet?

Kliens: Dehogyan!

KM: Mindez hathatós segítség volt? Sikerült munkát találni akár rövidebb időszakra?

Kliens: Nem.

KM: S fekete munka irányába...?

Kliens: Hallani hallottam róla, de ezen még sosem gondolkodtam!

KM: S valamilyen tanfolyam? Nem kínáltak fel semmit?

Kliens: Tanfolyamot akartam, volt ez a dajka-képző, csak aztán jelentkeztem is, felhívtam a munkanélkülit és hát azt mondták, hogy kellett volna előbb, 30 nappal előbb szólnom, s akkor segítették volna, de az sem biztos. Így lemaradtam.

KM: Mikor indult volna?

Kliens: Szeptemberben.

KM: Ezért hullott ki ebből a lehetőségből?! S nem tudtak volna valami mást felkínálni, ami még érdekelheti esetleg Önt?

Kliens: Nem. Az idén már nem.

KM: Nyelvi tanfolyam?

Kliens: Erre is rákérdeztem. Most nincsen, majd lesz...Majd. Majd.

KM: Ugyanakkor tanulna...

Kliens: Persze, az ember mindig tanulna. Csak hát erre nem voltam felvilágosítva. Csak amikor én felhívtam őket. S akkor is azt mondták, hogy hát így, hát úgy, nem is biztos. Meg

hát nem is biztos az, hogy az egészet kifizetik... csak töredékét. S azért 70-100 ezer Ft egy ilyen.

KM: S most mennyi pénzt keres?

Kliens: Hát 73 ezer Ft-ot.

KM: S a munkanélküli mekkora összeg volt? Meddig járt? Fél évig?

Kliens: Nem, hát ez úgy volt, hogy én mivel vállalkozó voltam 40 valahányat kaptam.

KM: S mindez mire volt elég?

Kliens: Semmire!

KM: Ha véget ér ez a közcélú foglalkoztatás, mi lenne az a munka, amit szívesen végezne?

Kliens: megmondom őszintén most már lassan egy éve nincs munkám, most már mindent.

KM: De mégis, mi lenne az ideális, amit nagyon szeretne csinálni?

Kliens: Őszintén én gyerekekkel szeretek nagyon lenni. Hát végül is több évig kereskedő voltam, emberek között mozogtam...

KM: Melyik volt a legjobb munkahelye eddig?

Kliens: A Budapest Bankot azt szerettem, meg hát a saját vállalkozásom.

KM: S a munka keresésben kire számíthat, esetleg barátok, ismerősök tudtak valamit ajánlani?

Kliens: Az az igazság, hogy nagyon sok munkahely úgymond kihalásos alapon megy. Nem lehet bekerülni.

KM: S melyik munkáját szerette a legkevésbé?

Kliens: Én mindenhol szerettem dolgozni.

KM: Esetleg hajlandó lenne költözni is a munkáért?

Kliens: Persze!

KM: Valaha költözött életében munka miatt?

Kliens: Nem.

KM: Előző munkahelyei anyagi kalkulálhatóság szempontjából biztonságosak voltak? Mindig kifizették?

Kliens: Hála Istennek igen.

KM: Mennyire fontos Önnek a munka mellett a szabadidő?

Kliens: Természetesen nagyon. De most inkább elsődleges a munka. Meg hát a fiúk már nagyok, annyira már nem kell velük lenni.

KM: Valaha dolgozott valamilyen atipikus foglalkoztatási formában? Gondolok itt a távmunkára, részmunkaidőre?

Kliens: Nem.

KM: Valamilyen szociális szolgáltatóval van kapcsolata? Pl. családsegítő?

Kliens: Nincs.

KM: Van valamilyen egészségkárosodása?

Kliens: nincs.

KM: Segélyekben tehát nem részesül. A gyermekek után sem?

Kliens: Nem.

Jegyző: Hadd jegyezzem meg a tanfolyamok kapcsán, hogy a település egy középiskolája indított egy ilyen felnőttképzési programot, amit az állam is támogat, és minden közmunkást kiértécsítettünk hivatalból, kiküldtünk kb. 150 levelet, és most egy zárójeles megjegyzést teszek, mondjuk a 10% az olyan 400 ember lenne és a munkaügyi központba nem jelentkezik be csak olyan 200 pusztaszabolcsi, a másik 200 valószínűleg a fekete-szürke gazdaságban dolgozik, akik legális munkahelyeiket veszítették el. A kiküldött 150 levélből, olyan 10 jött be, tehát igazából nem volt hatással ez a felnőttképzési program.

KM: De ez önköltséges lett volna, nem?

Jegyző: Nem.

KM: Merthogy az első szakma ingyenes, a továbbiak nem...

Jegyző: Igen, de van valami állami támogatás... Nem kellett volna a segélyesnek fizetnie rá, és még sem volt rá jelentkezés. Egy 6, vagy 8 általánost végzett ember, aki alkalmi munkákból él, régen munkanélküli, akár többgenerációs munkanélküli; aki nem biztos, hogy a közmunkát is elvállalja (szemétszedés, utcaseprés). Egyszerűen nincs igényük rá, hogy képzésen vegyenek részt és ezáltal a munkaerőpiacon ők könnyebben elhelyezkedjenek. Velük történik az élet. Esetleg a munkaügyi központba elmegy egyszer, az kell a segélyhez. De azt sem mindegyik! Szóval nem csak a munkaügyi központ indít képzést, helyben is van.

KM: Mi lett volna az a képzés?

Jegyző: Tyű.. meg tudom mutatni egy kis program füzetet is összeállítottunk.

KM: Jó, csak érdeklődtem...

Jegyző: De el sem mentek az előadásra, ami bemutatta volna...

KM: S a közcélú munkavégzése mennyi időre szól?

Kliens: 41 nap.

KM: S akkor utána?

Kliens: Utána? Fogalmam nincs. Abban bízom, hogy túl leszünk az ünnepeken, és januárban már egy kicsit más lesz. Hátha pozitívabban látják a dolgokat a munkáltatók is.

Jegyző: A közcélú foglalkoztatásban hosszabbítás lehetséges.

Kliens: Én bizakodó vagyok. Most is voltam két állásinterjún is, Fehérváron. De sajnós ügynöki munka. Ráadásul erre rá is kérdeztem telefonon. Oda megyek és az.

KM: Bankoknál sincs felvétel?

Kliens: Ott is kihalásos alapon megy. Én meg nem vagyok az a rábeszélős. Nekem az ügynöki munka az.. Nem.”

Helyszín: Pusztaszabolcs, Polgármesteri Hivatal, Aktív korúak szociális segélyezése osztály
2010. november 11.

Kliens: 56 éves férfi, házas, 6 gyermeke van, jelenleg közalkalmazott az önkormányzatnál, mint
parkgondozó-kertész

Készítette és az interjút leírta: Kovács Martina

”
KM: Meséljen, kérem magáról!

Kliens: Az az igazság, hogyha úgy kezdjük, hogy a rendszerváltás előtt, akkor '69-től lehet kezdeni az egészet és hát '69-től ne kezdjük, mert hát itt voltam az utasellátónál árubeszerző, vagy hát nem beszerző, hanem behordó a kocsmába. Utána innen elmentem dolgozni a Monipexbe, Budafokra, és ott voltam. Ott borpalackozás volt, és én ott voltam, mint targoncás. 11 évig, 11 év után voltam a, átkerültem a Zománca, mint zománcdaráló. Állandó éjszakásra, 11 évig. Akkor 11 év ott is lejárt, akkor 8 évet voltam a TSZ-ben állattenyésztésnél fejő és állatgondozó. És akkor mikor megszűnt a rendszerváltásnál ezek a dolgok, akkor kerültem át az önkormányzathoz dolgozni, mint lényegében először úgy jöttem ide, nem mint közalkalmazott, hanem mint közmunkás. Voltam egy olyan szinten, hogy mielőtt közalkalmazott lettem én megkaptam a különböző juttatásokat, ami közalkalmazottnak járt.

KM: A TSZ-ben megszűnt a munkahelye tehát. Akkor könnyen talált munkát, vagy volt munkanélküli? Hogy volt?

Kliens: Az volt, hogy volt a Sz.E-vel egy kis összetűzés, és akkor izé, a D.A. küldött el, azt mondta, hogy jó holnap ne gyere. És akkor kész. Kb. olyan másfél évet jártam be jelentkezni Ercsibe, aztán behívtak engem ide az önkormányzathoz ilyen felmérésre. Hogy ki, mihöz ért? Voltunk 15-en behívva, hogy mostan ki mihez ért. Kertészet, akármi, parkgazdaság, minden. Én dolgoztam a mézesnél, mint éjjeli őr. Gyümölcsösben dolgoztam, kertészetben.

KM: Ez legális volt?

Kliens: Nem. Az úgy is volt, hogy én munkanélküli voltam, de az mellett én dolgoztam.

KM: Tehát a segélyt azt megkapta mellette.

Kliens: Igen, a segélyt azt megkaptam Ercsiből, de én az mellett még elvoltam.

KM: Mennyi ideig kapta?

Kliens: Hát olyan kb. maximum 2 évet voltam én így ezen a dolgon.

KM: Ezek alkalmi munkák voltak, vagy folyamatosan járt?

Kliens: Alkalmi volt. Én a segélyt megkaptam én csak alkalmi munkaszerűségeen dolgoztam ottan. Nem az, hogy én fix-fizetést kaptam, hanem alkalmi munkásként mentem be dolgozni, kézbe kaptam. Hát azért abban az időben elég volt, hogyha az ember kapott egy hónapban 3500 Ft-ot a '70-es években, ha elmentél maszekba.

KM: De a 2000-es években mennyit fizettek? Mennyit fizetett a mézes?

Kliens: Egy éjszakára adott 1500 Ft-ot. Az átemelő szivattyúnál van az a tisztító-rendszer, én voltam lent nála, abban a meggyesben, mint éjjeli őr. Akkor kaptam 1500-1600 Ft-ot egy éjszakára. Na de 5 órától, reggel 7-ig kellett lenni.

KM: Mikor került ide közalkalmazottnak?

Kliens: 2002-ben.

KM: S előtte...

Kliens: Előtte 1 évig voltam ilyen közmunkás, ott válogatott az önkormányzat. Hát a legjobbakat választották ki, aki értett valamihez, vagy volt szakmája. Há' én a kőműves munkához a minden, a gépjávitáshoz, villanyszereléshez, mindenhez, én valamennyit konyítok és tudom csinálni.

Azért lettem én kiválasztva erre a dologra. Hogy akkor lettem én kiválasztva 1 évig közmunkás voltam, aztán egy év után el kellett mennem az izéra, a munkanélkültre, és utána kaptam ezt a folyamatos állást.

KM: A munkanélküli segélyen kívül részesült valaha bármilyen más segélyben? Lakásfenntartási, átmeneti...?

Kliens: Nem adtam be én semmit. Én nem, ilyet nem akarok.

KM: A gyerekekhez volt valamilyen segély, míg kisebbek voltak?

Kliens: Én nem is folyamodtam úgy lényegében. Egyszer. Az önkormányzathoz mikor a fiam meghalt segélyért. A 22 éves fiamnak szétlőtték a fejét neki. Én attól kezdve én nem fordultam ide az önkormányzathoz segélyért.

KM: Temetési segély volt, ugye?

Kliens: Igen, a temetésre. A rendőrség öngyilkosságnak zárta le. Na de nem öngyilkosság volt. Csak a rendőrség akart beleszólni abba, hogy az ukránok, vagy a cigányok... minden rendőr félre áll a dologtól.

KM: Hány gyermeke van?

Kliens: Az az igazság, hogy nekem 6. De már kevesebb, egy meghalt.

KM: De elképzelhető, hogy jogosult lenne néhány segélyre. Van valamilyen egészségkárosodása, munkaképesség-csökkenése?

Kliens: Én erre hallok valamennyit, erre a fülemre, a másokra nem hallok semmit sem. Nem is értem, hogy mit mondanak. Ezt műtettem, erre is már gyöngén hallok, a másikkal abszolút semmit. Meg hát az ujjam hiányzik. De hát ez... (legyint)

KM: Orvosi bizottság előtt volt valaha?

Kliens: Soha nem is mentem. Mivel mentem volna?! Még csak 56 éves vagyok!!! Nőnap gyerekek vagyok, majd csak akkor leszek 57.

KM: Mennyit keres jelenleg?

Kliens: 63 ezer Ft. Ennyit utaltak a számlára. Lassan azon a szinten leszek, vagy azon a szinten is vagyok, hogy a közmunkás többet kap, mint én. Akkor, amikor én kezdtem itt, akkor még az 54 ezer Ft volt a megállapított bér. Én 54 ezer Ft-tal kezdtem itt. Utána jöttek ezek a behívott melósok, azok már akkor többet kaptak, mint én. Jó, hogy akkor volt egy olyan dolog, hogy ők nem kapták meg azt a 6000 Ft-ot, amit én a kezembe, a Petőfinél dolgoztam, én megkaptam ott a 6000 Ft-os étkezési hozzájárulást. Ők nem kapták. Nekem ennyivel volt több a pénzem. Most azóta ők megkapják a 62-öt én meg kapom a 63-at.

KM: Ezek szerint már nem kap étkezési jegyet?

Kliens: Hát az év elején kaptam és az óta meg aztán meg semmi. Akkor lehet kiadták az összeset. De én akkor mondtam is a M-nak, hogy ezt úgy kéne, hogy maradjon az év végére is, mert én nálam ott van, kaptam 3 hónapra vagy 30 ezer Ft-osat, hát úgy kellett volna azt, hogy maradjon az év végére. Mert addig elhasználom, mire jön az ünnep semmi sincsen. Megkaptuk azt a 38-at, aztán le is vásároltuk. Be kéne osztani, persze.

Na, most egy másik, ha már egyszer itt vagyunk, na. Azt szeretném felhozni, hogy most már lassan 5 éve én nem kapok semmiféle munkaruházati támogatást. De viszont, hogy hát én az orvosi rendelő hivatalnál dolgozok, én nekem tiszta ruhában kellene lennem. De viszont nem kapok semmiféle munkaruha támogatást. Akkor viszont hogyan fogok én úgy járni, hogy ne legyek rongyos meg foltozott a ruhám?! Mert azt én tőlem elvonta az önkormányzat. Nem az önkormányzat vonta el. Hanem a főntiek! A parlament. S a közalkalmazottnak nem lehet adni munkaruha-pénzt. De viszont én nekem itt elő van nekem írva az, hogy nekem tiszta ruhában kell megjelenni. Nem jelenhetek meg koszos ruhában.

KM: Mindig itt élt ezen a településen?

Kliens: Persze, itt lakok a M-utcában.

KM: Mi az Ön végzettsége?

Kliens: Nekem 8 általánosom van, az mellett targonca-vezetői, 5 tonnásig targonca-vezető. Csak úgy eltanultam a villanyszerelést, lakatosszerelést, mindenfélét. Kiszívókezelés, ezek a fűnyírók, traktor ezekről meg van a papírom, láncfűrészről, aljzat-növényvágó mindegyikről meg van a papírom. Meg tudom mutatni!

KM: Családi házban él?

Kliens: Családi házban.

KM: Mekkora a rezsije? Mire elegendő ez a fizetés?

Kliens: Hát az az igazság, hogy mostan a vizem ki van kötve teljes egészében, lekötötték a Tv-ét, az nem is érdeköl, de most már, kétszer visszakötöttük a villanyt, azóta megint kikötötték, nem tudom fizetni a villanyszámlát.

KM: Hányan élnek együtt?

Kliens: Most izé, négyen vagyunk bent. Két fiam munkanélküli, az asszony nem kap semmit, mert az nem ment be az izéhez, munkanélkülibe Ercsibe, lejelentkezni, attól megvonták, az nem kap semmit.

KM: Felesége mivel foglalkozott korábban?

Kliens: Az dolgozott a Gyufába még, még lány korában, utána dolgozott a Chinoinban Diósdon, vagy Tétényben, attól függ, hogy mondjuk. Akkor most ezelőtt 3 évvel dolgozott a tescóban. Ilyen árukirakó, és akkor mondták, hogy hát ne árukirakó legyen, hanem üljön be a pénztárba. Na de hát 8 általánossal hova a francba üljön be egy pénztárba?! Azt mondta nem vállalja, aztán kirúgták a francba, és nem is kap egy rohadt fillért sem. De még Ercsiből sem, mert tudod, kirúgták, nem izé volt, nem megszűnt... Na de most egy olyan személy, hogy üljön be egy pénztárba, 8 általános végzettségű, hogy üljön be aztán kezelje a pénztárt?! Nem kap semmit.

KM: S az önkormányzattól nem gondoltak valamilyen rendkívüli vagy átmeneti segílyt kérni?

Kliens: Nem! Nem jövök én ide segílyt kérni!! Mert azzal csak saját magam járatnám le, hogy mint önkormányzati dolgozó vagyok és akkor segílyért folyamodom. Nem. Én élem azt, hogy én mindegy hogy szombat, vasárnap én itt vagyok bent, én teszem azt a munkámat, amit kell, és amit szeretek. Én Pusztaszabolcs városért én élek, és amíg tudom, addig fogom csinálni ezt a munkát. Én a parkot hétfőig is, hétköznap is, én nem fél 8-ra jövök, meg háromnegyed 8-ra, én már itt vagyok 6-kor, fél 7-kor reggel. Ez én nekem hétfőig is ugyanaz. Én mindig felkelek arra az időre, én jövök be.

KM: Nem is végezne más munkát, szereti ezt, ugye?

Kliens: Én élek ezért a lényegében nem azt mondom, hogy város, ezért a faluért. Én itt születtem, pusztaszabolcsi születésű vagyok. Lényegében ön nem tudja, hogy hol volt Békemajor, meg Cikora, de viszont az ide tartozik, akkor is ide tartozott. Én akkor még ott születtem, lényegében a M. néni segített engem még a világra. Ezért vagyok én pusztaszabolcsi születésűként nyilvántartva nem Dunaújváros, mi egymás. Hát a M. néni van már 99 körül, a bába. Nincs már 30 kiló, 40 kiló az öregleány...

KM: Szülei mivel foglalkoztak?

Kliens: Hát apám az traktoros volt régen, anyám az háztartásbeli egy jó darabig, aztán mikor elkerültem dolgozni, akkor ő is eljött oda, mint palackozó melózni, azt onnan is ment el nyugdíjba.

KM: Hányan voltak testvérek?

Kliens: Hárman voltunk. Én voltam a középsű. Mert két lány volt. Volt egy nővérem, meg egy húgom. Anyám még él, apám az '88-ban meghalt. Fiam meg '98-ban halt meg. Azért még hála Istennek van még a 3. 3 fiú meg a két lány. Az egyik az Iváncsán lakik a legkisebbik, ott már van

egy unokám, az idősebbik lányom az kint van most, kiment mostan a barátjával Angliába, most már ott van két éve.

KM: Támogatja Önöket?

Kliens: Hát akkor amikor a szülői ház el lett adva, akkor adtam 500 ezer Ft-ot a nagyobbik lányomnak, hogy ki tudjon menni Angliába. Ők ott tengődnek.

KM: De ők nem segítenek onnan?

Kliens: Ő nem tud segíteni, merthogy éppen hogy csak izé, mind ahogy itt is van ilyen tengő-lengő munkából, vállalnak mezőgazdaság, háztakarítás...

KM: Mit végzett?

Kliens: Hát a lányomnak meg van a... nem fejezte be, az izé főiskolát. Nem tudta befejezni. Mert nem volt rá lóvé. Nem volt rá pénz. Hát a német nyelvet tanulta, pont nem oda ment, és hát az hátrányba taszította, hogy hát nem a német nyelvet, vagyis az angolt, nem az angolt tanulta, ők azért mostan elvannak ottan kint.

A kisebbnek is adtam 500 ezret Iváncsára, hogy tudjanak venni egy házat, hát onnan meg nem várhatok semmit vissza. Onnan meg semmi támogatást nem várhatok. Mert ők is úgy vannak, hogy mezőgazdaság ez az, ők is abból élnek, semmit nem tudnak ők se felmutatni. Ők is azon a szinten vannak mint én, hogy csak tengődnek. És semmi más. Én meg nem szólok egyiknek se. Megmondtam mikor itt volt, mikor leányom hazajött, mondtam neki, hogy leányom telefonon se híjjál, magyarul, nem akarom kimondani, de ne költsd a pénzt ide, hogy nekem telefonáljál. Ha valami volna, akkor hívjál föl. Addig engem felejsél el. Kész.

KM: De azért hazajönnek még?

Kliens: Egy évben egyszer haza jön, itthon van egy hétig, aztán megy vissza. De én nem is akarom egyiket se, izével, azt, hogy még a telefonra is megmondtam, hogy ne is telefonálgass, ne költsd erre a pénzedet erre, az kell ottan kajára, vagy akármire, ne hívjál föl. Akkor híjjál, ha valami gond van.

KM: S hogy kikötötték az áramot. A családsegítővel nincs kapcsolatban? Adósságkezelés, vagy védett fogyasztóként...

Kliens: Én nem. Én nem járok be oda. Én csak akkor megyek be... nem, még kártyás villanyórát sem kértem. Csak akkor megyek be, ha ők kérnek valami munkát és én megcsinálom. Mint ahogy most is volt, hogy egy táblát át kellett szerelni. Fölszereltem, kész. Én csak akkor megyek, én különösebben nem járok oda. Ha ők szólnak, hogy valami munkát meg kell csinálni, én semmi másra nem megyek oda. Mostan is a parkettát leraktuk az időskorúaknál... kész.

KM: De mi lesz akkor ezzel a villannyal? Így marad?!

Kliens: Hát gyertyával, petróleummal ezzel-azzal, nem petróleum, most már petrórt nem lehet kapni, hanem izé, olajmécses, ennyi. Ha más nincs akkor világítunk azzal, aztán jó 'éccakát. Az még, hogy tudok otthon fűteni egy kis tüzelővel... aztán...most mit csináljak. Ez van. Fával fűtök. Szedem össze innen-onnan, ahol van.

KM: Fiai mivel foglalkoznak? Említette, hogy ők is munkanélküliek. Mit dolgoztak korábban?

Kliens: Hát a fiatalabbik fiam, az elég beteg, mivelhogy a lépét kivették neki, és az, mind, nem olyan mint a férgek a fán, hogy ellenálló, mindenféle izé, betegség ágynak dönti...

KM: Neki van valamilyen egészségkárosodása, kap valamit?

Kliens: Ő még azt sem kapta meg, amiről szó volt. Hogy évente meg kell adni neki az injekciót, és nem kap rá semmiféle támogatást.

KM: Közgýógyot?

Kliens: Hát, ami a lépét, hogy kivették, arra járna, az tizenvalahányezer lenne az az injekció, és bement, hogy adják neki be, azt mondták, hogy ez nincs támogatva. És nem kapott rá semmi pénzt. Minden betegség le is dönti. Há' itt dolgozott festőként, ő nagyon jó festő meg mindenféle,

itt dolgozott az iskolában. A másik gyerek meg itt volt a vasútnál, arról inkább nem beszélek, teljesen totál, az egy alkoholista, az nem is fog soha elmenni az életben dolgozni, úgyhogy az... Ha csak van, én egész éjszaka fent vagyok, hol esik el, hol ez meg az, megyek azt támogatom, teszem fel az ágyra. A vasútnál volt, az megszűnt, azt innentől kezdve....

KM: Mennyi idők?

Kliens: Hát most hogyan is mondjam. P. volt '75, Z. volt '76, aki meghalt, akkor volt az izé a, G, '78, akkor született a J. '80, '81, K., és '83 T. Volt azért kihagyás egy-egy év. Legalábbis nekem kellett regenerálódni. Mindegyik fiam magasabb mint én vagyok. Én sem vagyok kis-növésű...

KM: Említette, hogy dolgozott feketén. Ezekről a lehetőségekről, alkalmakról honnan értesült?

Kliens: Én akkor is jártam az utcákat, és megtudtam, hogy ennél és annál van munkalehetőség, akkor felkerestem az illetőt, azt izé... hát az utcán mentem, mondták, hogy itt is van munka, ott is, aztán mentem utána. Az alapján, amit hallottam, mentem érdeklődni. Megegyeztünk aztán mentem oda dolgozni.

KM: Ezt hány évig csinálta?

Kliens: Addig izé, kb. 3 évet voltam ezen a szinten, hogy mentem ide-oda, azt míg nem kerültem ide be. Kb. 3 év volt. Azóta hát itt vagyok. És én most is azt mondom, hogy most is közel 20 nap szabadságom bent van, még. Meg még van vagy 4-5 nap csúszom, amivel nem is foglalkozok. Ma is hosszú nap lesz, mert itt lesz ez a gúnár-nap. Az a liba nap. Az megint vagy 6 óráig eltart vagy 7 óráig, fél 7-ig. Akkor én megint itt leszek. Úgyhogy én már beszerveztem egy embert aki segítsen. Kell hozni 6 asztalt, meg... meg ilyesmit.

KM: Köszönjük szépen a rendelkezésre állást!

Kliens: Én is köszönöm!

„

SUMMARY

The objective of the volume is to clarify the impact of being on social assistance. The research project intends to answer the following questions:

- Is the widespread belief true, that it is not worth to work for everybody?
- What kind of quality of life can be realised on the basis of individual strategies of people living from social assistance?
- What are the regional dimensions of the problem?
- Are the initiatives targeting to increase the level of employment of people living on social assistance efficient?
- Is it necessary to radically change the system of social assistance?

It is impossible to understand the functioning of social assistance and its impact on the quality of life and the individual strategies of people as well as on the work incentives without investigating from a wider perspective. Only a broader approach could reveal the problems in their complexity.

In the first part of the volume the institutional framework (e.g. the effects of cash benefits on the job supply, provisions for people in their active ages) is described. The intention was to analyse the functioning of those institutionalised arrangements which determine, regulate and control the income position of inactive people and their prospects on the labour market. As without a deep understanding of the past no reform process can be started, a detailed analysis is prepared on the 'Road to Work' program.

In the second part the focus is on the financial aspects of living conditions and on the labour market situation as these two factors have decisive impact on social inequalities and on the livelihood strategies. The consequences of being unemployed are explored both on macro and micro levels. The analysis of the national household data shows the structural changes of the household incomes and their dynamics, as well as the financial situation and the consumption structure of the households living from social assistance. Semi-structured interviews illustrate the everyday reality of being unemployed and the role of the different welfare arrangements. The interviews reveal the reasons of getting unemployed and opinions of these persons on the future perspectives returning to the labour market.

In the third part proposals are made on the transformation of the social assistance system. The reform is inevitable; especially as the whole cash benefit system is chaotic, full of redundancies, and its objectives are contradictory.